Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Leerreeden.

https://hdl.handle.net/1874/373091

De vrouw, als haer man ontslaepen is, is ontslaegen: zij mag trouwen dien zy wilt: dog alleenlyk in den Heere 74.

In Solemnizatione Matrimonii 29. Aprilis 1738.

2. Maii 74.

1. Cor. 7. v. 39.

Inter varios errores, quos in Ecclesiae initiis docuerunt haeretici, etiam varios errores circa Matrimonium docuerunt. A.A.

Quidam, uti Marcion, et sequaces ejus docuerunt nuptias esse malas, et à diabolo. de his Paulus agit 1. Tim. 4.

Alii, uti Jovinianus et sequaces ejus, errorem oppositum tradiderunt; hi matrimonium nimis extollebant, et virginitati aequiparabant. Contra hos illud Pauli: Die zyne dogter uittrouwt, doet wel: maer die ze niet uittrouwt, doet nog beter. 1. Cor. 7-38.

Alii, uti Novatiani, et ipse Tertullianus, nuptias secundas post primas damnarunt. Contra hos Paulus in textu: si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat.

Alii et hodiedum inveniuntur, uti Lutherani aliique acatholici, qui docent vinculum Matrimonii consummati posse dissolvi, sic ut utraque parte vivente aliud matrimonium iniri possit. Et contra hos Paulus in textu docet, tunc tantum licere aliud inire matrimonium, si altera pars dormierit: diserte Paulus ait: Mulier alligata est legi, quo tempore vir ejus vivit; quod si &c

At praeterquam, quod Paulus in textu doceat, quandonam nubere liceat, etiam docet, cui, et quo nubendum sit. Zy mag trouwen, (inquit) dien zy wilt, dog alleenlyk in den Heere.

Cum autem Paulus in textu doceat, quo, cui, et quo nubere liceat, optimo jure dixero hanc Pauli Lectionem hodie tenere.

Spreekt Paulus in de text van een vrouw, wiens m[an] gestorven zijnde, trouwens gezint is, dit past voor al op U o Bruidt, die om voor de tweedemael te trouw[en] van daeg hier voor 't autaer gekomen zijt.

Spreekt Paulus in de text met wie en hoe men tr[ou]wen moet, dit past, o Bruid en Bruijgom, op U be[ide] en op allen, die van sins zijn uw voorbeeldt na te volg[en] ja zelfs leert dit ook allen reeds getrouwden, ho[e] zy zig in 't huwelijk behooren te gedragen.

Propositio. Vervolgens ook niet ongelegen zal het zijn deze les van Paulus alsnu eens naden te overwegen.

Attendite.

De zaek daer Paulus in de text van spreekt is een vrouw wiens man gestorven zijnde, van sins is a[n]dermael te trouwen / idem e de viro /

De tali muliere Paulus ait dat zij ontslagen i[s] ex his Pauli verbis clare patet Insolubilitas Matr[imo]nii consummati, utroq conjuge vivente, want [Pau]lus zeit dat de vrouw dan maer ontslagen is, al[s] man ontslaepen i.e. gestorven is, dog zoo lang al[s] man leeft, is zy door de wet verbonden, en kan ze v[ervolgens] tot geen anden huwelijk overgaen.

Rom. 7-2 Idem Paulus docuerat Romanos C. 7-2. ubi ait: [de] getrouwde vrouw is door de wet aen den man verbon[den] zoo lang hy leeft: maer als haer man gestorven is, [dan] is zy van de wet des houwelijks ontslaegen. Zoodat ind[ien] zy zig by het leven haers mans zig met eenen ande[ren] man vervaemt, zy voor een overspeelster zal gehou[den] worden; maer indien haer man komt te sterven, zoo [is zy] los van de wet, in voege dat zy geen overspeelster is [als] zij met een anderen man trouwt.

Igitur niets is'er duidelijker dan deze leere van Pa[ulus] scil: &c

Verum, e, fateor, dat Moyses toegelaten ~~geboden~~ had een af=scheidbrief te geeven, en de vrouw te verlaeten; De wet van Moyses luide: Wanneer een man een vrouw ge=trouwt heeft, en dat hy die nu hebbende, zy voor zyne oogen mishaegt om eenige vuÿligheit: zoo zal hy een scheidbrief schryven, en geeven dien in haere hand, en laeten ze gaen uit zijn huis.

Dog wie weet ook niet, wat dat de Heere Xus hier op geantwoort heeft, wanneer de Phariseen hem deze moeylykheit maekten? 't is om de verhartheit uwer harten (aiebat Xus) dat Moyses u heeft toege=laeten van uwe vrouwen te scheiden, maer van het begin is het zoo niet geweest. En ik zag u, voegde Xus er by, dat zoo wie van zyne vrouwe scheidt anders dan om overspel, en een ander trouwt, die doet over=spel, en die de verlaetene trouwt, doet overspel.

NB tria dicit Xus 1°. Propter duritiam, etc. Het geen de Phariseen noemden een gebodt van Moyses, zeit Xus dat niets anders was als een toelaetinge om de ver=hartheit hunner harten, i.e. dat Moyses hen dit toege=laeten had om meerder quaedt te beletten. Zoodan Moy=ses kennende hun versteent gemoedt, had liever, als een wyze en voorzigtige wetgever, toe te laeten, dat ze hunne vrouwen lieten gaen, en een ander trouwden, als dat ze die zouden mishandelt, vermoordt, of t'haeren oorzaeke van den waeren godsdienst zouden afgevallen hebben. Maer omdat de mannen hier in met geen ligten en haestigen kop en zouden te werk gaen, ge=boodt hy hen, dat ze de vrouw, vooraleer zy ze weg=zonden, een scheidbrief zouden ter handt stellen, waer toe eenigen tyt verzogt wierdt, gemerkt dat dee scheidbrief door een schriftgeleerden moest geschre=ven worden, die ook dikwils door zynen wyze raedt konden te weeg brengen, dat eer men de scheidbrief gaf man weer met zyn vrouw verzoent wierdt. Zoodan geest van d' oude Wet en was niet strydig tegen de

geest van het Ev. tw. verbiedt het houwelyk te schei
vermits Moyses al gedaen hebbende dat hy konde, om
de Joden het zelfde te beletten, dit ten laesten maer ka
en liet om swaerder onheilen te voorkomen. En daer
zeit Xus om de verhartheit uwer harten, heeft Moyses
u dit toegelaeten. 2°. Maer, (ait) van het begin is
het zoo niet geweest. i.e. van het begin des wereldts, a
het houwelyk van Godt is ingestelt, en was het zoo niet
i.e. 't was Adam, of iemand anders niet geoorloft, zyn
vrouw te verlaeten, of weg te zenden, maer het houwe
lyk is gansch onverbrekelyk en onscheidelyk ingest
En daerom zeg ik u, ait 3°. dat zoo wie van zyn vro
scheidt anders dan om overspel, & welke woorden
aldus verstaen moeten worden: dat het wel geoorloft
van zyn vrouw te scheiden, teweten van bedt en woon
om overspel ^ maer dat het noit geoorloft is een ande
te trouwen, zoo lang de vrouw nog in 't leven is, scho
dat ze om wettige reden, als v. g. om overspel van een
gescheiden zyn. En deze uitlegging geeft ons Xus zo
Marc. 10. ubi, ait: zoo wie zyn vrouw verlaet, en een
andere trouwt, die doet overspel aen haer. zoo ook in
een vrouw haer man verlaet, en met een anderen trou
die doet overspel.

^ of diergelyke reden.

Marc. 10 - 11

Ex qbs clare patet, dat alhoewel Moyses de Joden
gelaeten had een afscheidsbrief te geeven, en de vro
te verlaeten, dat nogtans dit in 't minst niet strydig
tegen 't geen Paulus in textu doet, misdien, en 't geen
Paulus zeit, en 't geen Xus leert, duidelyk aenwys
dat de bandt des huwelyks alleen verbrooken word
de doodt: zoodat nogt man, nogt vrouw, nogt reg
nogt Oversten, nogt wetgevers, tae en staet den ba
des huwelyks te verbreken, en man en vrouw
te scheiden, dat het hen geoorloft zy, na het voltr
ken des huwelyks, malkanderen te verlaeten, om ee
der te trouwen, gemerkt dat ze beide levendes ook
aen de wet des huwelyks verbonden blyven, en nie
slagen worden, ten zy een van beide ontslaepen is.)

Dog als de man ontslaepen is, ait Paulus, dan is de vrouw ontslaegen, zy mag trouwen dien zij wilt, dog (ait) alleenlyk in den Heere.

~~Door dit woortje in den Heere, duo Paulus docet 1º. met wien men trouwen mag 2º. met watinzigt men trouwen mag.~~

~~Quantum ad personam ejusdem sit oportet religionis, deinde oportet dat men niet ziet zoo zeer na geldt en goedt of schoonheit, dan wel na deugdt en goed gedrag van degenen met wien men trouwen zal.~~

Door dit woortje in den Heere docet Paulus quod aut qua intentione Matrimonium ineundum sit.

Mala intentione Matrimonium ineunt qui in eo tt obsculant voluptates carnales. de his verissime dici pt quod inubant non in Dno, sed in diabolo. Tales erant septem illi viri, qui cum Sara matrimonium inierunt antequam eam Tobias duxerat. de his Angelus Raphael Tobiae Ik zal u toonen wie ze zyn, over dewelke de duivel de magt kan hebben. Die het houwelyk zoodaenig aengaen, dat zy Godt buyten hun hert en gedagten sluyten, en hunne vleeschelyke lusten maer volgen, als redelooze paerden en muylezels: over de zoodaenigen heeft de duivel de magt. Tob. 6-36.

En ergo quinam sint qui mala intentione matrimonium ineunt, et de his Raphael ait, dat de duivel de magt over haer heeft. Nu is de duivel met zoodaenigen [illegible] pt dat deze niet in den Heere trouwen.

In den Heere, ait Paulus, i.e. bona intentione matrimonium ineundum est, et hoe intentio duplex ee dbt. 1ª est dat men het houwelyk aengaet om een hulpmiddel te hebben tegen d'onkuisheit en quaede driften. 2ª et praecipua intentio ee dbt om kinderen te teelen en voor den Heere op te brengen. Die met beide deze inzigten trouwen, die zyn 't, die gelyk Paulus wil, in den Heere trouwen.

Quantum ad primam intentionem om het houwelyk in den Heere te aenvaerden, audi quod id Paulus ~~aitb~~ hoc eodem capite

1. Cor. 7-1.. diserte docuit. Het is een mensch goed (ait) geen vrouw aen te raken. Maer tot vermydinge der hoererij laet een yder zyn eyge vrouw hebben, en yder vrouw haer eigen man... Ik zeg den ongetrouwden en weduwen: het is hen goet dat zy zoo blyven, gelyk als ik doe.. Maer zoo zy zig niet en onthouden, dat zy trouwen: want het is beter te trouwen dan te branden.

En quoo Paulus docuit dat het houwelyk dienen moet tot een middel om zyne zwakheit te gemoet te komen, en zyne quade driften te temmen.

Hinc Catechismus Concilii Trid.. cur nubere vel... de Sacr. Matr. §. 5. tes monet: Het inzigt dat iemand hebben moet om tot het houwelyk te komen.... is dat men in het houwelyk een geneesmiddel zoekt tegen de begeertens des vleesches die dan dewijl zyne krankheit kent, en niet van sins is tegen zyn vleesch te stryden, die moet zyn toevlugt neemen tot het houwelyk, als tot een middel het welk hem wederhoudt van in zonden van onzuiverheit te vallen. Et tunc addit illud quod ex Paulo retulimus.

En igitur quoo nubendum sit zal men in den Heer trouwen, scil: cum tali intentione ineundum, e om in het houwelyk een hulpmiddel tegen de bekoorin... des vleesche te vinden, verissime enim ait Paulus Melius e nubere quam uri.

2º. At hac intentio sola, o sufficit om in den Heer te trouwen, sed et alia, eaq. praecipua, requiritur scil. dat men met zulk een inzigt trouwen moet om kinderen te teelen, en de zelve, als godt ze tot zegen des houwelyks geeft, ook voor godt op te queeken. N.B. quid dicam, scil: ea intentione nubendum 1º. om kinderen te teelen. 2º. om ze voor den Heer op te queeken.

Quod ea intentione ineundum sit, ut proles generetur ipsa institutio Matrimonii infert. Cum enim Deus Evam creasset, et Adamo in uxorem dedisset, dixit: Crescite et multiplicamini, en vervult het aerdryk. Et

paret.

patet Matrimonium, à prima institutione ordina-
tum esse ut proles generentur, en vervolgens dat dit
het voornaemste einde en oogwit weezen moet, om wel
in 't houwelyk te treden.
Dit was 't inzigt, 't w. alle de hh. Patriarchen des
Oude Test. in 't houwelyk beoogden. Hac intentione
Tobias matrimonium iniit, ut ipse Deum orans pro
fitetur: Heere, gy weet het (inquit) dat het niet uit
geylgheit is, dat ik myne zuster tot een huysvrouw
neeme, maer uit enkele begeerte om nakomelingen
te krygen. Sic oes sancti.
Immo ipsum nomen Matrimonii, hunc e. d. bre
finem satis indicat, uti docet Catech. Conc. Trid. de Sacr. Matrim. §. 3. et 3.
Het houwelyk, inq.t, wordt volgens de betekenisse
van het Latyns woordt Matrimonium, aldus genoemt,
omdat een vrouw voornaementlyk niet en moet trouwen
als om moeder te worden,, en dat de pligten van een
moeder zyn,, kinderen t'ontfangen, te baeren, en
op te brengen. En dat is het waere einde, om het w.
Godt het houwelyk van het begin des wereldts
heeft ingestelt.
Igitur nihil naaliüs, nihil certiùs e, dat zal
men, ttelyk! zal men in den Heere trouwen eo
fine nubendum sit etc.
Atq. hinc kan men afmeeten, qm graviter
peccent illi, et illae die malkanden de schüldige
houwelyks pligten wygeren, ja zoo groot is daer het quaedt
in geleegen, dat volgens alle de godsgeleerden, ook
volgens de grootste Laxisten, dit altyt voor grove
doodt zonden gereekent wordt.
Niet min schrikkelyk ~~was~~ zondigen die geene
die het houwelyk op zulken wyze gebruyken dat
er de voortteelinge niet van kan komen. En deze
behalven dat ze regelregt zondigen tegen het einde
des houwelyks, zoo is 't dat ze ook de schrikkelykste
zonden tegen de Natuere bedryven. En daerom

van de h. h. vaders overspeelsters en hoereerders m
nigmael genaemt ook worden. En van deze
allen diergelyken zou men moeten zeggen dat z
in plaets van in den Heere, integendeel in de
duivel trouwen, en het houwelyk beleeren.
Dog zal men in den Heere trouwen, ut vult h
cum tali intentione matrimonium ineundum
et tali modo in eo vivendum e, dat men verho
kinderen te teelen. En

2° als de Heere ze als de zegen van het h
welyk zal gelieven te geeven, om ze dan ook
voor den Heere op te queeken.

Crimum e sufficit sine altero. In hac enim
differunt hoc à bestiis, Xanus ab infidelibus.

Hac intentione sancti Vet. Test. matrimon
inierunt sic v. g. Tobias. qui cum in orace
dixerat dat hy Sara ten houwelyk genoomen h
niet uit geylighet, maer uit enkele begeerte om
komelingen te krygen, ~~ten~~, addit, onder dew
naem (O Heere! in alle eeuwigheit geloofst mag
den. sic et alii sancti. sic et ons zullen ze
den Heere trouwen, cum hac intentione moet
ze trouwen.

Conclusio. Zie daer Bruid en Bruygom de Les d
Paulus U alsnu heden geeft. Mulier, si d
mierios ~~te~~

U Bruid staet het vry, uwe man, onos
zynde, dezen Bruigom tot uwen man te neem
U Bruigom staet het insgelyken vry deze Br
tot uwe vrouw te neemen.

Dog zie wel toe, hoe Paulus wil dat je m
malkanderen paeren zult, en het houwelyk m
beleeven. In Dno, ait Paulus. Refere
& Conclude.

Mulieris bonæ, beatus vir.

Eccli: 26. v. 1.

In Solemnizatione Matrimonii
4. jan.
1735.

Onder veele en menigvuldige zegeningen die den mensch in deze wereld van den hemel gegunt worden, zoo is 't geen van de minste tw: die genen genieten, die beraemen, 't huwlijk te aenvaerden, dat ze een goed partuur aengetroffen hebben.

De grootheit van dit weldaet en geluk word allenthalven in de Schrift geroemt en aengeprezen.

Daer is niets (ait Salus) dat bij eene verstandige en zwijgagtige vrouw, en bij haere wijze ziel kan vergeleken worden. Een heilige en schaemagtige vrouw, is een gave boven alle gaven; daer is niets dat tegen haere kusche ziel kan opgewoogen worden. zoo zoo meet de wijseman het geluk uit van een goed partuur. — Eccli. 26-18.

zoo spreekt hij hier ook van Prov: 18. Wie een goede vrouw gevonden heeft, die heeft wat goeds gevonden, en zal vreugde van den Heer bekomen. en dus is't dat Salomon dit geluk ook verheft in de woorden die wij opgenomen hebben, als hij zegt: de Man van een goede vrouw is gelukkig. — Prov: 18-22

't is dit geluk van een man die een goede vrouw gevonden heeft, of van een vrouw die een goede man gevonden heeft, tw: wij voor als nu nauwkeuriger voor hebben te overwegen.

1º zullen we zien waer in dit geluk bestaet — Propositio

2º wat men moet doen om dit geluk te bereiken. attendite

Om te zien waer in 't geluk van een persoon bestaet die een goed partuur gevonden heeft, moet men de wereld niet te raeden gaen, mits men vers bedrogen zoude worden. De wereld rekent gelukkig de genen die een rijk en aenzienlijk partuur aengetroffen hebben, en de wijseman zegt alleen, dat gelukkig is de man van een goede vrouw. Nergens zullen we bevinden dat de wijseman dien genen gelukkig noemt, die een rijk partuur aengetroffen heeft. overal waer de wijseman noemt 't geluk van een man die een goede vrouw gekregen heeft, 't zelfde is van een vrouw die een good man bekomen heeft, daer spreekt hij van eene verstandige, van eene heilige en schaemagtige vrouw, en van zulk eene vrouw zegt hij dat'er niets bij haer kan vergeleken worden, dat'er niets is 't geen tegen haer kan opgewoogen worden.

En, inderdaet de zegen en 't geluk bestaet niet in een rijk partuur aengetroffen te hebben, 't is niet geligen in veel geld en goed, zamen ten huwlijk gebrogt te hebben. 't is waer, het

doed'er juijst geen quaed; het wil'er ook wel bij zijn. Je
met leege handen kan men niet veel beginnen. Men moet
zeker afkeuren de vermetelheid van zommige menschen
daer ze niets hebben, ook zelfs gene behoorlyke kostwinning
egter al ten huwlyk loopen, en in de lasten, die'er onvermy-
delyk opvolgen, zig insteeken. Deze zeg ik moet men zeker-
lyk afkeuren, want in zodaenige huwlyken eigentlyk geen
zegen te rekenen is; maer nogtans ook daer is geen geluk te
rekenen dat die trouwen, veel geld en goed te zaemen brengen.
Múlti Heú! Súnt qui cum, oibs Suis bonis, magnisque
et divitiis, infelix Sortiti Súnt conjúgium, die in twist en
oneenigheit leven, die geld en goed wel zaemen brengen, maer de
herten verdeeld houden. Ongelukkige! die het zoo aentreffen
Eccli 25-23 wel mogt de wijseman zeggen! Liever wil ik by een Leeuw en
een draek woonen, als bij een boosaerdig wijf. Ja zegt Salomon
'T is beter in een hoek op het dak te zitten, dan met een
Prov. 23-9. te woonen, bij een kijfagtige vrouw.
Voorzigtig dan en wyselyk deed deze wijse koning dat
het geluk en de zegen des huwlykes in de goederen en rykdommen
niet en steld, maer in de heiligheit zeedigheit, eerbaerheit
in andere deugden, die alle onder den naem van goed begrepen
worden, als de wijzeman zegt. de man van een goede vrouw
Prov. 26-2... is gelukkig. Een klocke vrouw is de vreugd van haere man.
Item; Een goede vrouw is een goed erfdeel.
'T is op de deugd, op de zedigheit vroomheit en eerbaerheit
dat Salomon oogt, niet in schoone, niet in ryke, maer
klocke en deugdelyke persoonen; in zulke te hebben, daer
by de zegen, daer stelt hij 't geluk der getrouwden in.
'T is waer, zal iemand zeggen, ik zien wel, Salomon stelt
geluk der getrouwden niet in de rykdommen en goederen
wereld, maer in deugd en heiligheit der genen die men trouwt,
maer hoe komt men 'er aen? waer krijgt zulke partuere
Gaer Salomon wijst ons zelf dit middel aen, als hy
elders ook spreekende van 't geluk des genen die een goed
Prov: 18-22 tuer bekomen heeft, alwaer hy zegt: Wie een goede vrouw
gevonden heeft, die, die zegt Salomon, die heeft wat goeds
gevonden. heeft hy ze gevonden, zoo heeft hy ze ook gezogt
want vinden, onderstelt het zoeken. Zal men ze dan bekomen
zoo moet men ze zoeken. En
Op deze wijse ziet men ook in de h: Schriftuer dat
die een goede vrouw bekomen hebben, de zelve hebben gaen
zoeken.
gen 24. Zoo was 't dat Abraham, bezorgt zijnde om een goede en
zaeme vrouw voor zynen zoon Isaac te vinden, zynen knecht
~~Elis~~ Eliezer uitzond om zoo een vrouw voor Isaac te zoeken.
dus is 't dat Isaak een deugdzaeme vrouw Rebecca ten huwlyk
gekregen heeft.
Zoo zoo was 't ook dat Jacob indagtig zijnde de vermaen

van zijne stervende vader ~~Jakob~~ Isaak na Mesopotamia trok om een goede huisvrouw te zoeken. En zoo heeft hij eene deugdzaeme Rachel tot huisvrouw gekregen. Gen. 28-2 6. Gen. 29.

Zoo zoo vinden we ook dat Noemi aen Ruth haere schoondogter zeide dat ze een goed partuur voor haer zoeken zoude, gelijk zulks ook met 'er daed geschiede, mis dien Ruth volgens de raed van haere schoonmoeder Noemi te werk gaende een deftig man met naeme Booz ten hauwlijk gekregen heeft. Ruth 3-1....

Zoo zoo vinden we nog dat de jonge Tobias een deugelyke vrouw zoekende door een engel Gods hier in geholpen is en Sara tot een vrouw gekregen heeft. Tob. 6-7

En zoo zoo is 't dat, wil iemand 't geluk aentreffen van een goed en deugdelyk partuur te vinden, zoo is 't regt dat hy naer 't v. b. van deze en meer andere heiligen des oude Test. de zelve zoeken moet. ~~En~~ Zoeken moet hy die, en dat is ten hoogsten noodig uit 2 hoofden. 1º uit hoofde van de schaersheit 2º uit hoofde van de waerdij en voorbreffelykheit van een goede vrouw.

1º wat de schaersheit aengaet, wij hebben niemand dan Salomon wederom maer te hooren spreeken. Wie, zegt Salomon, Wie, wie zal een klacke vrouw vinden? door deze wijze van spreken te kennen gevende, dat 'er wijnige zijn, en zeer qualyk of nauwlyks te bekomen vrouwen genoeg: maer goede, bequame, sterke ~~vrouwen~~ vroome, wijze, zeedige vrouwen quis invenies? Prov. 31-10

(Dat Salomon de schaersheit der goede vrouwen door deze vraegen de wijze van spreeken uit wil drukken, word bevestigt door andere diergelyke wijze van spreken by v. b. als Salomon aen wil toonen hoe zeldzaem dat 'er een rijk mensch gevonden word die het goed niet nagelopen heeft, nog op geld of schatten zijn betrouwen gestelt heeft; zoo zegt hy: quis e hic, wie is die man, en wie zullen hem prijzen? q. d. &c

En zoo is 't ook dat Salomon willende uitdrukken de schaersheit der goede vrouwen zegt Mulierem fortem quis inveniet? q. d. &c)

Deze verklaeringe dies Salomon geeft van de ~~s~~ schaersheit der goede vrouwen, word nog des te meer bekragtigt door 't geen hy zegt: Onder duizend mannen heb ik 'er eenen gevonden (te weten, eenen goeden) maer onder alle de vrouwen niet eene. Eccle 7-29

Niet dat Salomon hier door leeren wil dat 'er onder duizend mannen maer een goede zou te vinden waeren, of dat onder alle de vrouwen gansch niet eene goede gevonden zou kunnen worden, neen, dat wil Salomon niet zeggen, maer Salomon die gebruykt eene vergrootende wijze van spreeken om des te kragtiger de schaersheit der goede vrouwen uit te drukken, en om des te nadrukkelyker aen te beveelen dat de gene die een goed partuur vinden wil de zelve naerstelyk zoeken moet.

Zoo dat Salomon met regt vermaent dat men de zelve zoeken moet. En waerlyk waeren alle vrouwen even goedes, even bequaeme

huisvrouwen, ; men kon de moeyte spaeren, ; het waer niet
noodig te zoeken, ; maer, dewijl'er zoo veel onderscheit is
zoo moet de genen. die 't huwlyk aenvaerden wil onder een m
nigte van vrouwen, eene goede zoeken.

En zoo zien we hoe de schaersheit der goede vrouwen
(of de schaerscheit der goede mannen) vereisecht en onder
een goed partuur te moeten zoeken

2° Dog zijn de goede vrouwen schaars. De waerdij
en voortreffelijkheit der gene, die het zijn, is niet wel te waer
ren. Om hiervan overtuygt te zijn zoo hebben we wederom
Salomon, te hooren spreeken. gelyk hy van een goede en kl
vrouw gezegt had, quis inveniet: zoo zegt hy ook van des
Prov 33-10. voortreffelykheit: zij, zy te weten, eene goede en klacke vrou
zy is van grooter waerde dan 't geene van verre, en van d'ui
ste gewesten komt. q. d. van de grootste waerde houd men
dat geen t.w: van verre Landen komt als goud, zilver en
telyke gesteentes; maer een goede, kloeke en deugdzaame vr
die moet men meer in waerde houden, als goud, zilver, en al
d'alderkostelykste gesteentens, die van verre Landen en g
overgebragt worden, want haere waerde en kostelykheit
nergens bij te vergelyken. Is dit zoo, gelyk 't waerlyk
en gelyk Salomon ons zegt; dan is 't ook wel de pijne w
dat zulke gezogt worden. gelyk de schaersheit en moeyl
van te vinden, het zoeken vereischt, zoo, zoo is 't ook dat de
dij en kostelykheit van de gezogte en gevonde zaak die m
wel beloont.

't Schynt dat de natuur, al 't geen kostelyk en dierbaer
de wereld gerekend word, als verborgen en opgesloten heeft
moeyte vereyscht eer z'er ons deelagtig van make. De k
lykste, de dierbaerste metaelen, goud, zilver leggen niet
de hand, men raapt ze zoo maer niet van de straet; ze legg
diep begraeven, in de ingewanden der aerde. Paerlen,
menten, eedele gesteentens leggen niet te grabbel, men
ze zoo bij de weg niet;

At de dierbaerheit, de waardij, de kostelykheit van het
zij zoeken en opgraeven, verzoet dien arbeid.

Sic et se res habet cum bonis et aptis uxoribus, die
zoo niet te grabbel, die heeft men zoo maer niet om het neem
gezogt moeten ze worden. En 't is de pijne waert, want haer w
is groot, want de man van een goede vrouw is gelukkig

Conclusio

Wel dan, godv: Getrouwdes ik wensche dat je elk aen malkander een goed
en weergaê zult gevonden en aengetroffen hebben. gij Bruid een goed man, gij Br
een goede huisvrouw, opdat in U.L: plaets mag hebben, 't geen we de wyzeman hebben h
zeggen, te weten, dat de man van een goede vrouw gelukkig is, en, integendeel ook d
vrouw van een goed man gelukkig is. Reden heb ik van zulks te hoopen, en te ve
in overvloed. Mij is bekend op wat wijze gij Bruidegom, uw Bruid gezogt hebt, en
wijze gij Bruid uw Bruidegom, aengenomen hebt. Ik weet hoe zulks niet dan volg
van ouders en andere, die men in zulke zaeken kennen moet, is aengeleit, en dat
d'andere zijn partuur gevonden heeft. vervolgens geniet dan dit deel dat den hemel
erken de gunst en het weldaedt dat de Heer u van boven, daer alle goede gift

en gaven moeten van daen komen, goedertierentlyk toevoegt. Denk dat de hemel u aen malkander gegeven heeft. agt malkander, als gaeven, die u van den Heer gegunt zijn. Dus is 't dat ge als heilige Getrouwde met elkanderen, hier leven zult vereenigt zijn des door de band des huwelyks, om ook met elkanderen vereenigt te zulle mogen wezen, hiernaemaels in de eeuwige glorie &c

7

Dit is een groot geheim, ik zeg in Xus
en in de kerke. Eph. 5. v. 32.

In solemnizatione Matrimonii. 26. Jan. 1735.

27. April. 1747.
28. April 1750.
Gen 3 - 28
25. April 1753
3. Octob. 1756

Onder de verscheide Staeten des levens van god ingestelt moet zekerlyk de huwelijksche Staet de voorrang van tyd en ouderdom hebben.
1. 't huwelyk is de eerste Staet die god heeft ingestelt. Dese heeft God ingestelt als hy de eerste vrouw geschaepen hebbende uit een ribbe van den man, haer voor een Bruid aen Adam gegeeven heeft, en hun met zyne zegen vereenigt heeft, zeggende wast en vermenigvuldigt, en vervult het aerdrijk.
2. Ja, ook nog nadat de zonde den mensch bedorven had, en liet god niet na het huwelyk te eeren, en met zyne zegen te vervullen. 3. Zy heeft doen dienen, als een remedie en toom der begeerlykheit. 4. groote beloften heeft hy gedaen, aen degenen, die 'er heiliglyk in zouden leven. 5. met groote straffen heeft hy gedreygt die 't door ongeregeltheit of ongetrouwigheit zouden komen te onteeren.
Daer en boven, Xus zelf heeft het huwelijk ook nog op verscheide wijsen willen eeren. 1o hy heeft het vereert met te willen geboren worden uit een getrouwde vrouwe tweeten, de h: Maria, die alhoewel zy altyd maegd gebleven is, nogtans aen den h: Joseph ten huwelyk gegeven was. 2o hy heeft het huwelijk ook willen vereeren door zyne tegenwoordigheit op de Bruiloft van Cana in galileen. 3o hy heeft 't zelve aldaer ook met zyn eerste mirakel van de veranderinge van water in wyn willen begunstigen.
4o Ja zelfs heeft hy 't huwelijk ook tot de waerdigheit van een Sacrament willen verheffen, 't geen de h.h: vaders zeggen op de bruiloft van Cana in Galileen geschiet te zyn. 5o Hier by komt ook nog dat 't huwelyk een groote luister ontfangt door des zelfs uitmuntende beteekeninge. Hier van is 't dat Paulus zegt: Dit is een groot geheim &c q. d. Dit geheim is groot, om dat het afbeelt d'onuitsprekelyke vereeninge van Xus en van de Kerk. want gelyk als Xus door zyne komste op der aerde zyne hemelschen vader als verlaeten heeft, en gelyk hy de joodsche Synagoge zyne moeder daer hy na den vleesche van geboren was, verlaeten heeft, om een en 't zelfde Lighaem met zyne h: kerk te worden door de band van zyne goddelyke liefde, zoo ook (zegt Paulus), zoo ook zal de man vader en moeder verlaeten, en zyne huisvrouwe aenhangen, en zy zullen twee een vleesch zyn.
Zie daer dan getrouwden de waerdigheit van de Staet waer in je te zaemen getreden zijt, zie daer ook te gelyk 't geen 'er een aen den anderen verschuldigt is. 't v. b. des huwelyks van Xus met zyne kerk leert u de liefde en eendragtigheit onder elkanderen te bewaeren. # 2. dit is 't geen je zoo even aen elkanderen toegezeit en belooft hebt. hierop heb je aen elkander de regter hand gegeeven, betuygende door dese ceremonie de liefde en eendragtigheit altyd te zullen onderhouden. 3. dit hebben wij als de bedienaer van gods geheimenissen, ook bekragtigt met te zeggen: Ik vereenig u te zaemen, in 't huwelyk in den naem &c.
Dit is ook nog andermael belooft door de trouwring die de

't is dit besluit tw Paulus trekt uit 't geestelyke huwelyk van Xus met de kerk. des zeid hy: v. 33. zodanig dat ook een yder zyne huisv. liefhebbe gelyk zig zelven en dat de vrouw haren man eerbiedig zy. 't is der liefdesplicht waer van de getrouwen vermaand worden door de ceremonie van 't huwelyk

Bruidegom, u u. Bruid, aen de hand gestooken heeft. w[illegible]
gelijk 't geeven van de regterhand, van Schilders en dergel[illegible]
als een verbeeldinge van d'eendragtigheit word gebruijkt, [illegible]
gelijk gy Bruid, en bruigom tot teken van Liefde en een-
dragtigheit elkander de regterhand gegeven hebt, zoo d[illegible]
ook de ring als een sinnebeeld om de Liefde en eenigh[illegible]
te verbeelden. Een ring is rond daer is geen begin of einde
te vinden. En zoo moet uw Liefde onderlingen altyd duere[n]
Ja opdat de getrouwden dit noit vergeeten, maer altyd ged[illegible]
ken en voor oogen hebben zouden, daerom zult gij o Br[illegible]
de ring altijd aen de vinger moeten draegen, om door 't aen[illegible]
van de ring u zelven gestaedig te vermaenen, van de pligt[illegible]
met elkander in Liefde en eenigheit te Leeven.

En zoo zoo is't dat de ceremonien die de kerk in 't bed[illegible]
van 't huwelijk gebruijkt de getrouwden ook terstond de[illegible]
vers pligten Leeren.

Dog opdat niemand zig zelve mogelijk mislijden zoude
in deze zijne pligt te quijten, zoo is't niet genoeg te weten
dat de getrouwden elkanderen Liefhebben en beminnen, m[illegible]
maer daer en boven ook nog is't noodig te weten hoe de g[illegible]
den elkander beminnen moeten. //

De getrouwden beminnen menigmael elkander zonderlingen in[illegible]
beginnen, maer met een verkeerde en ongeoorlofde Lief[illegible]

Daer zijn mannen en vrouwen, die de Liefde, dew: z[illegible]
elkander hebben, in eene belagchelyke aengekleeventheit d[illegible]
verbasteren. Dusdaenigen zijn de genen die gelijk als niet k[illegible]
dueren zonder elkander te zien, die geduerig bij elkander w[illegible]
die niet en doen als elkander ijdele voldoeninge betoonen, e[illegible]
hun doen elkander prijzen zelfs in dingen daer 't minst n[illegible]
steekt.

Om de belagchelijkheit van dusdaenig een Liefde aen
toonen, brengt de h: Hiero een aerdige geschiedenisse bij d[illegible]
Seneca, een heidensch poëet, vermelt. Deze heidensche [illegible]
vertelt van een man van groot aenzien en gezag, dat [illegible]
niet een voet kon verzetten zonder dat zijn vrouw bij hem [illegible]
geen, zelfs zoo wyd ging, dat hy zyne vrouw met een touw[illegible]
vast bond aen zyne zijde als hij uit ging op de straete [illegible]
hij haer geduerig voor zyne oogen wilde hebben, dat hij [illegible]
noit en dronk, of zij moest het glas, uit 't w: hij zou d[illegible]
met haere lippen eerst aengeraekt hebben.

Nu wie is'er die de belagchelykheit van zulken Lief[de]
en ziet, en vervolgens ook wie zal niet moeten zeggen, dat
daenige Liefde ongeregelt is, en meer verdient de naem v[an]
geerlykheit als de naem van Liefde.

De genen die het Ligt van de regte reden willen volgen, [illegible]
God waerlijk vreezen, die en zullen zulken Liefde tot elkan[der]
niet hebben. Neen: deeze zien elkander als 't noodzaekel[ijk]
is, en als de gelegentheit voorvalt, zij derven dat zeer g[illegible]

Margin note:

// En wel 1o moeten
zy elkanderen met
ene heilige liefde
beminnen i.e. om
godt, zodat zy
noit iet doen of
laten, ten gevalle
van elkanderen
'tw tegen gods ge-
bod strydig is.
Den 4. B. van zulken
ke liefde steld Paulus
lus aan de getrouw-
den voor de liefde
van Jesus tot zyne
kerke. Eph. 5-25...
Verkeerdelyk be-
minnen zy zig dan
die om elkanderen
te behagen, of niet
te bedroeven iet doen
of laten, 'tw tegen
gods liefde strydig
is. dus Adam....
dus Salomon....
van deze zeid Chs
Luc. 14-26

2o de ge-
trouwden moeten
elkanderen niet
vleeschelyk, maer
christelyk be-
minnen

..n hun werk te doen, en hun te bekommeren met het geen zy
.. doen hebben: zy houden elkander gezelschap als zy uit kragt
van de huwelyksse beleefdheyt, en uit kragt van de verbintenissen
.. z'elkander schuldig zyn, daer toe verbonden zyn, maer
..t belet hun niet hunne noodige dingen te doen. 't geen
..aulus alles zeer bondig uitdrukt als hy zegt: Dat de genen
.. vrouwen hebben, zyn als of zy 'er geen en hadden. En 1cor. 7 – 29.
..rom vermaent Paulus ook de getrouwden elkanderen te bemin
..n, niet met een malle Liefde, maer met eene heilige Liefde: gy Eph. 5 – 25.
..annen (zeit) hebt uwe vrouwen Lief, gelyk ook Xus de kerke
..efgehadt, en zig zelven voor haer gelevert heeft; opdat hy
..zer zoude heilig maeken... opdat hy zig zelven een heerlyke kerke
..reiden zoude, die heilig en onbevlekt is. Alzoo (alzoo zeit)
..oeten ook de mannen hunne vrouwen Liefhebben.
..Met eene heilige en niet met een malle en ongeregelde Liefde
..oeten de getrouwden elkander dan beminnen. Weshalven de
..oomsche Catechismus van't Conc: van Trenten, zegt dat de Cat. Rom:
..an en vrouw uit kragt van de huwelyksse trouw verbonden de Sacr: Matr: § 5
..yn, elkander te beminnen, niet op een manier gelyk de over
..eelders elkander beminnen, maer met een zuivere Liefde, ge.. n en heilige
..k Xus de kerk bemint; want Paulus hun gene andere te..
..l voorschryft van hunne Liefde, als van die, dew: onze zaligm
~~...~~ van zyne bruidt de h: Kerk, gehad heeft.
Wel aen dan getrouwden, gedenkt altyd de waerdigheit
..n uwe Staet die je nu aenvaerd hebt, hoe dat god de
..elve op veelerly wyzen heeft willen eeren, en Xus zelf tot
.. waerdigheit van een Sacr: verheeven heeft.
Ik hoop en wil zeer geern vertrouwen, dat je de
..rugten van dit Sacr: in u ook gewaer zalt worden,
~~...~~ gedenk altyd geheel uw Leven Lang
.. beloften die je heden voor god elkander hebt gedaen,
..emin elkander gelyk Xus zyn Kerk heeft bemint, zoo zoo
..al 't geschieden dat de Liefde zoet en aengenaem zal
..aken al 't geen u in 't huwelyk voor zal komen, zoo zal
.. geschieden dat je heden door de band des huwelyks
..ereenigt geworden zynde, ook door de Liefde met
..ert en ziel met elkander vereenigd blyvende, met elkan=
..r en met alle gods heiligen eens zult vereenigd wor
..n hiernaemaals in de eeuwige glorie &

Gy vrouwen weest uwe mannen onderdanig, gelyk het betaamd, in den Here. Mannen hebt uwe vrouwen Lief, en weest niet bitter tegen haar
Col. 3. v. 18. 19.

In Solemnizatione Matrimonii 20. Oct. 1750.

Niets is'er al gemeender in de wereld dan van trouwen te horen, en te spreken. Jongelingen en dogters, als zy tot hare jaren komen, beginnen al te denken om te huwelyken, en menigmaal met ene blinde en verkeerde oordeel. Dog van de pligt der mannen, en vrouwen, en hoe men in 't huwelyk moet leven, wynigen denken daarop, gelyk het behoord. Weshalven het zeer nuttig is van tyd tot tyd, en by voorkomende gelegendheden, zo van de pligten der mannen, als der vrouwen in 't openbaar te spreken. 't is om deze reden, dat de h. Geest daarvan op vele, ja ontelbare plaatsen spreekt in de h. Schrifture. Ja menigmaal heeft Paulus dit ook tot voorwerp in zyne brieven, gelyk wy onder anderen zien in d'opgenome woorden. Gy vrouwen (zeid Paulus) &c. tweledig is deze text. Paulus spreekt van de pligt der vrouwen, en van de pligt der mannen.

1mo Van de pligt der vrouwen zeid d'Apostel de vrouwen aansprekende: Gy vrouwen &c.

1. vereischt Paulus dan, dat de vrouwen de mannen onderdanig zyn. 't zelve ~~dat~~ hy haar gebied Eph. 5-22-24 de vrouwen moeten hare mannen onderdanig zyn, als aan den Here. Het zelve gebied haar d'Apostel Petrus: als hy zeid: Ook zullen de vrouwen hare mannen onderdanig zyn. In deze onderdanigheid die Paulus vereischte bestaat in d'eerbied, en in de gehoorzaamheid, die zy aan de mannen schuldig zyn. 1o d'eerbied moeten zy tonen in hare uiterlyk gelaat, gelyk wel eer ene Esther ten aanzien van Ahasuerus. 2. in hare woorden, gelyk wel eer ene Sara, die haren man Heer noemde. 3. in al hare werken met haren man, 't zy gezond, 't zy ziek, 't zy vrolyk, 't zy bedroefd, of ook zelfs enige misslag hebbende eerbiedig te voorkomen, gelyk wel eer Abigail aan Nabal

1. Petr. 3-1

Esth. 8-3

1 Pet. 3.

op zyne pas; als hy was uitgeslopen; met zoetigheid voo
ogen hield't ongelyk aan David aangedaan.

2°. De gehoorzaamheid, d
de vrouwen aan de mannen schuldig zyn, bepaald Paulus
tot hare eige mannen, zeggende: Vrouwen weest uwe
n.n, of, gelyk de grondtext heeft, uwe eige mannen geh
zaam, 2. bepaald Paulus dezelve dat zy moet wezen
den Here, daardoor te kennen gevende, dat de vrouwen h
mannen wel moeten gehoorzaam zyn, in alles (gelyk Pau-
lus uitdrukkelyk zeid Eph. 5-24.) maar in alles dat
geoorlofd of volgens de Wet des heeren is, en niet in het
gene ongeoorlofd, of tegen de Wet van Godt strydig
want daar plaats heeft de spreuk van Petrus: Men m
Godt meer gehoorzamen dan de menschen, dan de
man, of wie't ook zou mogen wezen.

Eindelyk en ten laaste Paulus gaat voord en voegt
by de reden waarom de vrouwen hare mannen moeten
onderdanig, moeten eerbiedig en gehoorzaam zyn,
omdat dit betaamlyk is. Weest (att) uwe mannen on-
danig, gelyk het betaamd, in den here.

Dat het betaamd dat de vrouw den man onderda
i.e. uti diximus, eerbiedig en gehoorzaam zy, is gegrond
op alle Wetten Natuurlyke, Godlyke, en Menschelyke
wetten. 1. 't is gegrond op de natuurlyke wetten, men
de Wet der Nature leerd, dat het billyk is, dat het
1. Petr. 3-7 ste geslagt (hoedanig, volgens Petrus, het vrouwel
is) geleid en bestierd werde van het sterkste.

2. Het betaamd ook dat de vrouwen de man
onderdanig i.e. eerbiedig en gehoorzaam zyn, om dat
dit gegrond is op de godlyke Wetten, hoedanige wet
die Godt stelde als hy aan d'eerste aller vrouwen zeide
Gen. 3-16 Gy zult onder de magt des mans zyn, en hy zal ge
over u voeren. voeg hier nu by de vernieuwing dezer
sententie der vrouwen, door de Wet van't E.T. als blykt
de brieven van Paulus in den text, als ook 1. Cor. 34
Eph. 5-22. 1. Tim. 2-11. en Pet. 1. C. 3-1.

3. Ook is deze onderdanigheid der vrouwen aan
de mannen gegrond en bekragtigd door het rege

aller volkeren; mits de vrouw en het geregt noit enen per-
soon verbeeld, zo verre dat in kopen en verkopen ^van vaste goederen ook
ene ongehuwde vrouw door enen of meer manspersonen
geassisteerd moet zyn.

Zodat de vrouwen door alle wetten, natuurlyke, god-
delyke, en menschelyke verbonden zyn, hare mannen te
gehoorzamen in den Here. En daarom (zeid Paulus)
Gy vrouwen &c.

2o. Van de pligt der Mannen zeid Paulus: Man-
nen hebt uwe &c.

gelyk Paulus van de vrouwen vereischt de gehoorzaam-
heid, zo vereischt hy van de mannen de liefde tot hare
vrouwen.

Als Paulus gebied de vrouwen lief te hebben, zo spreekt
hy niet 1 van die blinde en malle liefde die zommigen
voor hunne vrouwen hebben, die op aijen, streelen, zoenen,
en diergelyke maar uitkomt, welke liefde meer ene mallig-
heid, en gekheid, dan ene liefde genoemd moet worden.

2. Ook verstaat Paulus hier niet door die liefde
die zommige verwyfde mannen tot de vrouwen hebben, die
zo verre gaat dat zy de vrouwen toegeven, en door de vingeren
zien al wat die vrouwen maar willen, zo verre dat zy om
de vrouwen te believen, zig niet ontzien Gode te mishagen
en zyne geboden t' overtreden. gelyk wy van enen Salomon, 3. Reg. 11.
en Joram lezen die zelfs om hare vrouwen te believen tot 2. Parl. 21.
afgoderye vervielen. gelyk wel eer Adam dede die om
zyne vrouwe te behagen van den verboden vrugt gegeten
heeft. 3. gelyk ene Achab dede die om zyne vrouwe Jesabel
te believen den propheet Elias vervolgde, en zyne vrouw 3. Reg. 18. 19.
meer eerde, dan den waren God. Van alle dewelke de Here
Jesus ronduit zeide, dat zo wie zyne vrouw meer bemind
dan hem, zyne discipel niet kan wezen.

Maar als Paulus zeid: Mannen hebt &c. zo spreekt
hy van ene kuische en zuivere liefde, hy wil dat zy hare vrouwen lief hebben ^gelyk hare eige
lighamen, ~~zeid Paulus~~, en gelyk de zelve Paulus weder
om zeid, gelyk Christus de kerk heeft liefgehad om haar Eph. 5.
te heiligen, en te zuiveren. Waarom de Cat. Rom. hier van

Car. Rom. de Sacr. Matr. § 7.

sprekende zeid: de mannen moeten indagtig zyn aan het gene d' Apostel hen voorhoud: dat degenen die vrouwen hebben, zyn alsof zy'er gene hadden. En aan het de h. Hier? zeid: Een wys man moet zyne vrouw met scheidendheid bemimmen... want niets is'er leelyker zyne huisvrouw even als ène overspeelster te beminnen

Mannen (zeid dan Pau.) hebt uwe vrouwen lief.

En weest niet (voegd hy'er nog by) bitter tegen haar te kennen gevende 1 dat de mannen, en lighamelyke geestelyke zwakheden, der vrouwen, met liefde en bescheidendheid moeten inschikken en verdragen, zynde zy hoofd der vrouwen, en de vrouwe zwakkere vaatjes

2. dat de mannen (gelyk de Cat. spreekt) met de vrouwen niet slaafs maar ëdelmoedig moeten omgaan, gedagtig zynde, dat Eva ène met zellin van Adam genoemd word, waarom ook de ... ders leren, dat zy niet uit Adams voeten, maar uit zyne zyde gemaakt is

vide Nuptiales Bidembachii

In solemni-zatione Matrimonii 23 Augusti 1736

31 Januarij 1741

20 May 1744.

28. April. 1750.
27. Jan. 1752.
7. Maii 1755.
14. Julii 1772.

Veels geluk gij jong getrouwden, met de zegeninge des huwelijks die wij, als bedienaar der kerke over ul, zoo ~~...~~ hebben uitgesprooken.

Wij hebben ul ~~...~~ bediend het h. sakrament des huwelijks. En hier uit ziet gijl de heiligheid en waardigheid van den staat daar gij heden ingetreden zijt, mits dien het huwelijk mede is een van de 7 h.h. sakramenten van J. C. ingesteld.

Et hinc sequitur Matrimonium esse bonum, et sanctum, ex eo quod Deus illud in Paradiso instituerit, sed et praecipue ex eo quod Xus Dnus illud ad dignitatem Sacramenti novae Legis elevare dignatus fuerit. //

Ante Xum Matrimonium erat contractus civilis à Deo ipso institutus, qui nullam gratiam per se conferebat eundem ineuntibus, gelijk nu nog de huwelijken aangegaan voor de Magistraat hier te landen waar borgerlijke huwelijks contracten zijn; mits dien d'Overheid des lands de magt heeft om de huwlijken te wettigen, en de Bedienaars der kerke als een Sakrament te bedienen. doen de bedienaars in katolijke landen dit alleen, zij doen dit, omdat zij van den vorst de magt ontleenen om 't huwlijk als een burlijk contract te wettigen, en als bedienaars der kerke 't h. Sakram des huwlijks te bedienen, en die genade van dit Sakr, als een Sakr, aan die 't waardig ontvangen mede te deelen.

(At per Xum hic contractus ad dignitatem Sacramenti elevatus est; per quod proinde gratia confertur, illud digne suscipientibus.) Hoc enim proprium est omnibus novae Legis Sacramentis quod gratiam per se conferant digne suscipientibus.

Ante Xum in vet. Lege erant quidem Sacramenta v. g. circumcisio, at inania, et egena elementa, ut Paulus ait. Gal. 4. Nam v. g. circumcisio per se non conferebat gratiam remissionis peccati originalis, nisi fides, et pietas parentum, aut ministri adesset; at Sacramenta N. L. per se conferunt gratiam; Licet pietas, et fides ministrorum, parentum, aut aliorum non adesset, conferunt durio, at Rx digne suscipientibus, iisque solis: Etenim si bona dispositio non requireretur, posset quis vi Sacramentorum justificari, ac salvari, et sic sine nec in Deum

crederet; nec ~~separet~~ speraret, nec Deum amaret
nec ullum Dei praeceptum observaret. adeoq. con
gratiam, sed solum dignè susciepientibus.

Et hinc sequitur o. oes, qui sacramentum matrim.
susceperunt, gratiam sacrai accepisse, sed solum
qui illud dignè susceperunt.

At dicet quis: quid ergo requiritur ad sacramentum
Matrimonii dignè suscipiendum?

Rdo. Status gratiae 2o. ut et finis sanctus sit.

1o. Quod, status gratiae requiratur ex eo patet quod
trimonium sit sacramentum vivorum. Theologi sacr.
distinguunt in sacraa vivorum, et Mortuorum.
tuorum st Bapts. et Poena, et sic dicuntur, q
vivorum ~~sunt~~ ...., et sic dicuntur, qa ut quis dig
illa suscipiat, debum aam vivere dbt, i.e. ......
Iam autem, tale e sacramentum Matrimonii. Pro
2o. Requiritur finis sanctus. Et hic finis tripl

Hen in elkän lasten te draagen. Gal. 6-2. 1o. om heiliglijk, ezr in de vreeze des Heeren met
deren te Leven, en tot onderstand aan elkänder
in de Lasten van dit Leven dienen. 2o. om ki

Gen. 1-28. Tob. 8-9. ren te teelen, en de zelve voor Gode op te kweek

1. Cor. 7-9. Tob. 6-16.... 3o. om bevrijdt te zijn, tegen van de zonden strijdende de onzuiverheid.
Hoe noodzaakelijk dat deze 3 inzigten zijn, voo
génen, die in t huwelijk zullen treeden, of ook

NB vide serm. Dom. 2. p. pent. 1736. getreeden zijn (uti supper diximus scil: Dom. 2. post p
vivorum cum de hac re egimus) ~~Affirm.~~ docet nos Exemplum 7 prim. Sar
ris Tobiae, ~~[illegible]~~ qui omnes septem a diabolo occi
qa isto fine matrimonium o inierant. Si ha
V. L., ubi Matrimonium odum erat sacramentum
ma in N. L.? ....

Agite noviter conjugati. Saepius considera
et perpendite quo fine matrimonium inieritis
et vivere in eo debeatis, (Repete fines) et a

dog alhoewel 't huwelyk van Godt zelf is inge= 6. Nov. 1753.
steld, alhoewel Chs het zelve tot de waardigheid van 30 Junii 1757.
een Sacrament heeft verheven, egter blyft de maagde-
lyke staat, 't zy dat men daarvan uiterlyk professie
doet, 't zy dat men heimelyk besloten heeft zo te blyven,
veel waardiger. (Ik zeg den ongetrouwden, en weduwen 1. Cor. 7-8
zeid Paulus) het is hen goed dat zy zo blyven, gelyk
als ik doe. En wederom: Ik agt dat het den mensche goed v. 26.
is aldus te zyn. En wederom: die zyne dogter uittrouwd, v. 38
doet wel: maar die ze niet uittrouwd, doet nog beter.
Zy zal gelukkiger zyn, indien zy zo blyft (maagd
of wed.) volgens mynen raad. En ik meine dat ik ook
den geest Gods hebbe. En wel te regt zei Paulus dat
hy zo sprekende meinde dat hy ook den geest Gods
had, mits dit alles gelykvormig was aan het gene
ons heiland J. C., sprekende van de waardigheid der
maagden boven de gehuwden, daarvan uitriep: Elk Matt. 19-11..
en vat deze zaak niet: maar alleen deen 't gegeven is.
En wederom: die 't vatten kan, dat hy 't vatte.
Dog dit als nu maar in 't verbygaan. Wy keeren
wederom tot de gehuwden, en zeggen dat de waardig-
heid des huwelyks is af te meten niet alleen om dat
Godt het zelf in 't paradys heeft ingesteld, maar nog
veel meer om dat Chs het zelve tot de waardigheid
van een Sacr. der Nieuwe Wet heeft verheven.
Wel is waar wy vinden daarvan juist geen door-
slaande bewys in 't N. T., maar wy zyn daarvan ver-
zekerd uit d' overleveringe der kerke, die het huwe-
lyk der Chren altyd heeft aangezien als een Sacr. der
Nieuwe Wet. de HH. vaders zeggen dat Chs het huwelyk
tot die waardigheid heeft verheven op de bruiloft van
Cana in Galileen.
~~de genade~~ Het zienlyk teken van dit Sacr. des
huwelyks is de wederzydsche bewillinge van den
man en de vrouw, en de zegen van den priester die hen
vereenigd in den heiligen band des huwelyks.
de genade die door deze zienlyke tekenen word

voordgebragt is de genade om te zamen in vrede en e[...]
heid te leven, de kinderen, die Godt mogt geven, c[...]
telyk op te brengen, elkanderen, voord te helpen t[...]
goede en de zaligheid, en t' ondersteunen in alle de[...]
vallende moeylykheden

deze kragt of deze genade heeft het huwelyk u[...]
verdiensten van J. C. stervende aan het kruis u[...]
wiens wonden (Aug.) de Sacramenten der kerk[...]
voordgevloeyd, en ten 2° uit de vereeninge van Chs[...]
de kerke die door het huwelyk word afgebeeld, v[...]
dat d' Apostel hier van zeid Eph. 5-32. dit is een [...]
geheim, ik zeg in Chs en in de kerke. zodan het [...]
lyk der Chnen is een waaragtig Sacr. der Nieuwe w[...]

Het word ook gemeenlyk geteld onder de Sacram[...]
der Levenden, i.e. een dier Sacramenten, om dewelke[...]
te ontfangen men moet leven naar de ziel i.e. vry[...]
van alle doodzonde, zyn in staat van genade, en i[...]
vriendschap met godt. zodat, indien men zig en[...]
doodzonde bewust mogt wezen, men daar van eer[...]
door een heilig gebruik van 't Sacr. van penitent[...]
vergiffenis verkregen moet hebben

verders is 't huwelyk een dier Sacramenten die[...]
men, staande het zelve i.e. beide de partyen n[...]
vende, maar eens kan ontfangen. uitdrukkelyk[...]

Marc. 10-11. Chs: zo wie zyn vrouw verlaat, en een ander trouw[...]
doet overspel aan haar. zo ook indien een vrouw haa[...]
verlaat, en met een ander trouwd, die doet overspel
dat al gaf de wereldsche overheid in geval van ov[...]
d' onnozele partye verlof om wederom te trouwen[...]
noit geoorloft zoude zyn: want staal vast blyf[...]
woord des heilands: zo wie zyn vrouw verlaat d[...]
dog in gevallen van twee sterve, dan heeft pl[...]
1. Cor. 7-39
het gene d' Apostel leerd de vrouw (het zelve[...]
van den man) de vrouw is door de wet verbonden, [...]
gen tyd als haar man leeft: maar als haar man ont[...]
pen is, dan is zy ontslagen: zy mag trouwen die [...]
wild; dog alleenlyk in den here

En dit is het gene wy met Paulus tot U. Bruy[...]
zeggen: zo lang uwe eerste vrouw leefde waart gy[...]
Wy die weten hoe gy dit begonnen hebt, hoe gy a[...]

lyk een vrouw gezogt hebt in den here, ver- trouwen, ook dat gy de genade van 't Sacr. des huwelyks ontfangen hebt, en staande uw huwelyk nog zult ontfangen. des wenschen wy U.L. andermaal dat gy te zamen in vrede en eenigheid leven moogt; dat gy &c

Veel geluks, gy jong getrouwden, met den zegen des huwelyks, dien wy zo aanstonds over ul. hebben uitgesproken. In Solemniz. ot Matrimonii 17. Sept. 1754. 8. Julii 1756. 8. Nov. 1758.

Wy hebben Ul. bediend t h. Sacr. des huwelyks een der 7. hh. Sacr. van de Nieuwe Wet door C. J. ingesteld.

1/2 huwelyk der gelovigen word genaamd een Sacr. omdat het is een zienlyk teken, iw de genade medegedeeld aan degenen die het zelve waardig ontfangen, en de vereeniging van Chs met de kerke verbeeld.

Het zienlyk teken van het Sacr. des huwelyks is de wederzydsche bewilling van den man en vrouwe en de zegen van den Priester, die hen in den h. band des huwelyks vereenigd.

De genade, die door dit zienlyk teken word medegedeeld, is om te zamen in vrede en eenigheid te leven de kinderen Chistelyk op te brengen, elkanderen ten goede en ter zaligheid te helpen, en in alle de voorvallende moeylykheden t'ondersteunen.

Deze genade heeft de Heere Chs aan de huwelyksche vereeniginge der gelovigen gegeven, wanneer hy het huwelyk, de Bruiloft van Cana in galilièen met zyne tegenwoordigheid vereerende, volgens de hh. vaders, tot de waardigheid van een Sacr. der Nieuwe Wet heeft verheven.

Het Sacr. des huwelyks heeft deze kragt en genade uit de verdiensten van J. C. stervenden aan het kruis, wanneer uit Jesus wonden (Aug.) de Sacramenten zyn voordgevloeid. Daarenboven ontleend het huwelyk deze kragt uit de vereeniginge van Chs met de kerke, die door het huwelyk word afgebeeld. Van deze huwelyksche verbeeldinge zeid Paulus: Dit is een groot geheim, ik zeg in Chs en in de kerke. Eph. 5-32. q. d. dit geheim des huwelyks of deze huwelyksche verbeelding is groot, omdat de zelve af of verbeeld d'onuitsprekelyke vereeniginge van Chs met zyne kerke; want gelyk Chs door zyne komste op der aarde zynen hemelschen vader als verlaten heeft, en gelyk hy zyne moeder de Joodsche

Synagoge, uit dewelke hy naar het vleesch geboren was, verlaten heeft; om met zyne kerke, door den band ène goddelyke Liefde, en door de kragt des h. Geest, een en 't zelve lighaam te worden,, zo ook, zeit d' Apostel, zal de man vader en moeder verlaten en zyne huisvrouwe aanhangen, en zy zullen twee een vleesch zyn.

Zie daar dan hoe verheven, dat is het huwelyk der Gelovigen! een Sacr. der Nieuwe Wet, en 't zinne Beeld de geestelyke huwelyks vereeniging van Christus met de kerke.

Nu is dit geheim zo groot, en dit Sacr. zo verheven en zo heilig? ô met wat heiligheid moeten dan de gelovigen deezen Staat aanvaarden, en ook 2. beleven? 1. Om dezen Staat wel t'aanvaarden moeten zy zig tot nodere voorbereidinge daar toe bereiden, door bidden en goede werken, en door het ontfangen der hh. Sacr.

Conc. Trid. Sess. 24. de Refor. c. 1.

't h. Concilie van Trenten zeid hier van: „ het h. Concilie vermaand de getrouwden, dat, eer zy trouwen, of ten minste 3 dagen eer zy het huwelyk volbrengen, „ hunne zonden naarstig biegten, en godvrugtig ter „ hoogtyd gaan. „

2. Met wat heiligheid moeten ook de getrouwden dezen Staat niet beleven? hoe moeten zy zig niet wagten van t' onteeren een zaak die vol verborgendheden is? Wat Liefde, wat eerbied, wat eerbaarheid, wat godvrezendheid word hier niet verzogt?

1. Thess. 4-4. Heb. 13-4.

En hoe verre zyn zy niet van de zuiverheid van Christus en van de kerke na te volgen, die niet beschaamd zyn in zo een heiligen staat, d' onbeschoftheid zelf der Beesten te boven te gaan?

Dog iet beters van u., Jong getrouwden, verhopende, alhoewel wy zo spreken, zo wenschen wy U. andermaal toe de genade van 't h. Sacr. des huwelyks. Wy wenschen &

Abraham Zeide tot zijnen Oudsten knegt Eliezer: gae na mijn Land; en neem van daer een uisvrouwe voor mijnen Zoone Isaak Gen. 24. v. 2. 4.

In solemnizat: Matrimonii 15. Nov: 1735.

't is een zeer gemeen en wel waeragtig spreekwoort:
en quaed huwelijk is een hel op aerde. A.A.
En waerlijk daer en is geen grooter ongeluk dan qualijk
trouwt te zijn, genen ongelukkiger, genen ellendiger dan
e qualijk gepaert zijn, en qualijk saemen leven.
Sapiens pluribus locis certificat nullum esse statum
mariorem et duriorem quam mariti et uxoris qui met malkander
et over een komen, en in verschil en oneenigheit leven. Liever, Ecli 25-23
l ik (ait sapiens) bij een leeuw of bij een draek woonen,
n by eene boosaerdige vrouw. Et iterum: 't is beter in een hoek
't dak te zitten dan in een gemein huis by een kyfagtige Prov. 23-9.
rouw te woonen.
At necesse non est pluribus scripturae locis hic probare infelicem
atum eorum qui male juncti sunt, et discorditer vivunt. Quotidia-
a experientia id satis superque demonstrat, Eheu! wat chagrijn tales
alkander aendoen, hoe zulke malkander tergen en afmatten
or hun quaedaerdig humeur. ze hebben geen agting voor malkander,
wat d'een wenscht daer stelt zig d'ander tegen, ja 't is dik
ls alleen reden genoeg dat den een het niet will doen, om dat den
der het wel zou willen hebben, ze vergenoegen zig daer in
t ze malkander tegen streeven, ijder wil dat zijn haan boven
raje, en dat zijne wil gedaen werde, ja meenigmael zouden ze
ever alles in rep en roer stellen, en alles 't onderste boven
ten gaen, als in 't minste stipje van hun concept af te wijken,
der wil zyne passien volgen, d'een den anderen niet in het
inste toegeeven, en dus zien zulke getrouwden malkander aen als bittere
ianden, en hebben geen rust by malkander. Ja zoeken ze buy-
s huis de rust, d'een in de kroegen en d'ander bij haere labbe-
kkers, zoo dra ze t'huis komen, ze bejegenen elkander wederom
s voor, 't gaet al weer op dien oude voet.
Wat plijzeer dit zij voor zulke getrouwden vos A. judicate
twijfel niet of je zult ligt toestemmen 't geen ~~Salomon~~
~~getrouwden zein~~: Wij van den beginnen zeide etc:

dat een quaed huwelijk hier een hel op aerde is.

Cum itaq. tt malum, tantaq. miseria sit, qualijk getrouwd te zijn, facile mecum judicabitis, qui intersit, ut ii, qui se jungere volunt, bene conjungant, quamq. solicitudinem curam adhibere debeant, ut bonum matrimonium ineant.

Om dit aen te wijzen, heb ik gedagt zeer dienstig te zullen zoo 't gedrag van Abraham, als 't gedrag van zijnen zoon Isaak ten V. L. voor te stellen. Dit gedrag verhaelt de Schrift Gen 24. Hier van hebben we d' eerste woorden tot onze text opgenoomen, en deze zullen ons gelegenheit geven om zoo 't gedrag van Abraham, als 't gedrag van Isaak een wijnig t' overweegen.

Propositio. Exemplum Abrahami parentibus, et Isaaci filiis ... bus proponemus, quod dum facio Attendite.

Sacer Historicus (Moijses) zullende gaen beschrijven ... en op wat wijze dat Isaak aen een vrouw gekomen is ... 't zelve met te zeggen: als abraham nu oud geworden ... zeide hy tot zynen oudsten knegt (Eliezer) gae na mijn ... Scriptura o exprimit an Isaac patrem hac de re monuerit ... abraham id instinctu proprio fecerit, sed tt exprimit quid ... atq. hac abrahami exemplo inprimis patescit, hoe d' oude ... pligt zijn, zig te bemoeijen met de huwelyken van hunne kinderen ... en hoe z' er ook de hand aenslaen, en hun werk van maken ... moeten, om hun behoorlijk op hunne tijdt ten huwelijk ... steden. Hac parentum e obligao, Hac abraham docet ...

Imo strictior hac e obligao, quam multi cogitant ...

Heere Godt mijns heere Abrahams, koom mij dog, bid ik uw, heden, te gemoedt, & toon barmhertigheit met mijnen heere Abraham

Gen: 24. v. 12.

In Solemnizat. Matrimonii 27. Junij 1736.

Onder veele en meenigvuldige Zegeningen, die den mensch in deze wereld van den hemel gegunt worden, is zeker, geene van de minsten dat de genen, die het huwelyk besaemen te aenvaer[d]en, een goed partner komen aen te treffen. A.A.

De grootheit van dit weldaedt en geluk word allenthalven in de Schrift geroemt en aengeprezen.

Daer is niet (zeit Ecclus) dat by eene verstandige en zwyg=zagtige vrouw, en by haere wyze ziel kan vergeleken worden, een heilige en schaemagtige vrouw is een gaeve boven alle gaeven, daer is niets dat tegen haere kuische ziel kan opgewoogen worden. Zoo zoo meet de wyze man het geluk uit van een goed partner: — Ecli 26-38.

Zoo spreekt hy hierook van Prov. 18. Wie een goede vrouw gevonden heeft, die heeft wat goeds gevonden, en zal vreugde van den Heer bekomen. — Prov. 18-22

Item De man van een goede vrouw is gelukkig. Een klaeke vrouw is de vreugd van haere man. Een goede vrouw is een goed erfdeel. Et sic Sapius. — Prov. 26-3-2.

Merito igitur dicimus dat onder veele en meenigvuldige zegeningen, die z—

Cum igitur tta sit felicitas een goed partner aengetroffen te hebben, facile mecum judicabitis quam sollicitudinem quamque curam, qui conjungere volunt, adhibere debeant ut bonum matrimonium ineant.

Om dit aen te wijzen, hebik gedagt zeer dienstig te zullen ter gelegentheit van dit Nieuw getrouwde paer, ten voorbeeld voor te stellen, het geen de oudste knegt van Abraham met naeme Eliezer, iets van deede, wanneer hij van Abraham was uit—

uitgezonden, om ~~[illegible]~~ voor des zelfs zoone Isaak eene huisvrouw te zoeken.

In hunc finem hae verba pro textu assumsimus (pro textum),

Propositio Igitur ex his verbis docebo quid facto opus iis qui conjungere volunt et noviter conjuncti sunt. Attendite.

Het is voorwaer geene klyne en geringe zaek het huwelyk te aenvaerden, weshalven er ook eene zonderlinge voorbereiding toe noodig is. Het geen de Schrift verhaelt omtrent het huwelyk van Isaak geschiet te zijn, wyst ons zelf alleen dit genoegzaem aen. Sacer Historicus (Moses) zullende gaen beschryven hoe en op wat wyze Isaak aen een vrouw gekomen is, begint d'zelve met te zeggen dat Abraham zynen oudsten knegt Eliezer tot zig riep, en hem zond naer zijn Land om aldaer een huisvrouw voor zynen zoon Isaak te zoeken. atque hoc Abrahami ex pto patescit hoe d'ouders zig in de huwelyken hunner kinderen, en hoe de kinderen zig moeten gedraegen. Hinc patet hoe d'ouders verpligt zijn zig te bemoeyen met huwelyken van hunne kinderen, en hoe zij ziende de genegentheit der zelven, de hand aen 't werk slaen en hun werk van maeken moeten, om de zelven behoorlyk ten huwelyk te besteeden. Hinc patet hoe de kinderen verpligt zijn, quoad conjugia sua parentes consulere, cum illis coicare, et eorum consensum postulare, cum hoc in re na den raedt en het goedvinden patris sui gedraegen heeft.

At praeter haec et alia quae occurrunt in hac historia conjugii Isaci, et hoc ao pariter obeundum, quod in nostro textu refertur, Scil: hoe dat Eliezer te Mesopotamie te Nachor gekomen zynde door het gebedt tot den Heere toevlugt nam en zyde: Heere Godt, koom my dog heden tegemoedt, en toon barmhertigheit met mynen heer Abraham. En quid Eliezer fecerit, antequam quemquam de concepto conjugio alloqueretur ad Deum confugiebat, oratio dabat. Atque sic factum, e quod Rebeccam, een maagd en een zeer deftige jonge dogter (ut loquitur Scriptura) tot een huisvrouw voor Isaak gekregen heeft.

Het is na dit voorbeeld, dat alle degenen die zig begeven tot het huwelyk te begeven, of daer eerst ingetreden zyn, moeten komen te gedraegen. Zij moeten, na het voorbeeld van

voor het gebed tot godt haere toevlugt neemen, hem bidden
dat hy haer een goed en deugdelyk partner aenwil wijzen.
is gods werk een deugdelyke wederpartije aen iemand te
bezorgen, Domus et divitiæ, inquit Salomon, dantur à paren- Prov. 19-14.
tibus, à Dno autem propriè uxor prudens. vervolgens ad Deum
confugiendum. sic Eliezers sincero Dani.
Scriptura docet in oi re gravi, ad Deum per oraoem recurren- Eccli 37-19
dum ee. sic sapiens monet: Bidt den alderhoogsten, dat
hy uwen weg in waerheit bestiere. sic Tobias filium suum Tob. 4-20.
iisdem pene verbis monebat. Bidt godt, inquiebat, dat hy uwe
wegen bestiere, et Laet alle uwe voornemens in hem berusten,
quia igitur Scriptura velit ut in oi re gravi ad Deum recurramus
usque satis videt qm necessarium hoc iis sit, die een staet
van Leven zullen aenvaerden, daer hun eeuwig geluk of
ongeluk van komt af te hangen, die een staet van Leven
zullen aenvaerden, die vol gevaeren, pryckelen, en moeijlyk-
heiden steekt, een staet daer Paulus van zeit, dat ze moeijlyk-
heden des vleesch in zullen hebben. vervolgens zekerlyk een
staet tot den W. men zig niet zonder veel bidden moet toe
begeeven.
Notum est quid Xus Dnus egerit discipulos suos electurus
ascendit in montem pernoctat in oraoe Dei, en als het dag Luc. 6-13
geworden was riep hy zyne discipelen, en verkoor'er 12 uit hen
die hy ook apostelen noemde. En quid Xus fecerit. Hy had
het niet van nooden te bidden, hy was d'eeuwige wysheyt des vaders
zelfs, hy wist wel wie hy verkiezen moest. Hoe veel te meer
moeten zij dan godt niet bidden, die blindt en onkundeg
zijn omtrent den persoon, die men verkiezen moet, ja opdat
we dit uit 't V. B. van Xus zouden Leeren daerom zelf heeft
hy eerst willen bidden, niet dat hij zulks noodig had,
maer opdat wij uit zijn V. B. zouden Leeren hoe noodzaekelyk het is
door het gebed gode te raedt te gaen.
Van deze noodzaekelykheit was Eliezer wonderwel over
tuijgt, en daerom uitgezonden zynde van Abraham, zyne
heer, om voor des zelfs zoon Isaak een huisvrouw te gaen
zoeken, zoo begeeft hy zig eerst tot het gebedt, vooraleer
hy iemand van dit voorgenoome huwelyk wilde spreken,

Sic et Xanos facere oportet.
Imò adhuc multò ma. Xani, qm Eliezer ad hoc tenentur. Nam, quis Eliezer? et pro quo Deum orabat? Erat servus abrahami, et o pro se, sed filio Dni sui Deum orabat. Si igitur sic Eliezer, q̃to ma. Xani qui ipsi conjugium inibunt orare Deum dbnt pro seipsis?
Deinde si sic Eliezer egerit antiquo Test: q̃to ma. decet Xanos filios Novi Testamenti, quos Xus ipse suo exemplo hanc necessitatem docere voluit?
Praeterea, si sic Eliezer egerit cum Matrimonium adhuc tt erat, contractus civilis à Deo institutus, q̃to ma necessarium e Xanis ad Deum per oraoem recurrere cum jam Matrimonium o tt ut contractum, sed et ut sacramentum, suscepturi sunt. Scimus Matrimonium à Xto Dno ad dignitatem Sacri, nova Legis erectum. Scimus et esse sacrum vivorum, id e, unum ex his ad quo digne suscipienda in statu grao quis ee debet. Igur hinc patet qm necessario matrimonium inituri debent se per ferventes oraões digne disponere ut gratiam hujus sacrai participes efficiantur. Imo ut tto ma. obtineant, vult Concilium Trid: ut sq matrimonium initu-ros monet ut sese per dignam susceptionem SS. Sacraorum poenit. et Eucharistia, ma. magisq disponant. Igur si Eliezer in vet Test..... multo ma Xani.......
Corripiendi igur o parum sunt qui in eo deficiunt, die weynig of niet op 't gebed of op god denken, die door tijdelijke en wereldsche inzigten tot 't huwelijk gedreeven worden, die, hoe meer de tijdt van 't huwelijk al naedert, des te minder op 't gebedt of op godt denken. Non sic, o sic Eliezer, et hoc o pro se sed pro filio Dni sui.....
Corripiendi sunt o parum die onder de geboden noch staende, dan ook zelfs nog in kerk of godshuis laeten vinden. Een mode voorwaer die zeker van den duivel voortkomt. Wel is waer, en ik weet wel men zeggen, dat men elders in de kerk gaet; dog hoe ver dat zulks gaet en waer is, wil ik niet eens zeggen. Is zoo genoomen, dat zulks waer is, hoe gaet men al in de kerk? 't is ergens in de Mis en daer me ge...

Ja zoo genoomen, ook zelfs dat men, elders de kerk heel
in gansch waernam, nogtans zou, men, te berispen zijn,
en de reden hier, van, is deze: 1°. omdat men, door het
vlytig bijwoonen, van, zyne eige kerk die quaede en ver
keerde wereldsche mode behoore tegen te gaen, en af te
keuren. 2°. Omdat men, alsdan, zonderlingen, verpligt
is een, ander met een goed voorbeeld voor te gaen, en te
toonen door zijn gedrag, dat men, die zaek die voorhan=
den is met godt zoekt te beginnen, en t'ondernemen.
3°. Indien men wil dat anderen voor ons den heer om zijne
zegen, zullen bidden, gelijk Eliezer voor Isaak deede,
dat is er noodiger, dan, dat men ook zelfs door zijn ge
drag toont dat dit onze de begeerte is, en dat men, ten dien ein=
de ook zelf vlytig ter kerke komt, opdat anderen dit ziende
daerdoor des te meer, vermaent zouden worden, om den Heer
te bidden, gelijk Eliezer dit voor Isaak deede.
Verre zy dan daer van daen, dat men zig na die quaede
moode zoude voegen, zoo moet men, integendeel...
dit is middel om, een, goed partuur te ~~bekomen~~ geraeken,
en gelyk Eliezer voor Isaak, zoo ook voor zig zelven,
eene Rebecca, eene zeer deftige jonge dogter te bekomen,
en de zegen, van Godt over zijn huwelijk te trekken.
At, o sufficit hoc modo sese ante initum matrimonium
esse, sed et sic sese in ipso matrimoniali statu, et
praecipue in initio gerere oportet. Sic script. de conjugio
Isaci refert, primum enim, quod, script de eo refert, quod
Isaac Deum pro benedictione matrimonii oraverit.
Sic et vos Xanos agere oportet.
Sic script. de Tobia, et Sara refert quod tribus pri
mis noctibus sese oraoi dederint, Deiq benedictiones expos= Tob. 8
tularint. — Sic noviter conjugati in Cana Jesum advocarunt ad
Sic et Xanos agere oportet, men moet god vooral in
en begunne bidden, een goed begin maekt een goed einde,
tu et cum conjugatis......
Videtis itaq quid historia conjugii Isaci doceat tam Conclusio
eos qui conjungere volunt, quam qui noviter juncti sunt
confidimus de vobis, jong getrouwde paer,....

In Solemnizatione Matrimonii 8. Julij 1738

Mannen hebt uwe vrouwen lief gelijk ook Christus de kerke heeft lief gehadt.

Eph. 5. v. 25.

Duo hoi. Xano St. necessaria, Scil: de kennisse van de pligten van een Xten in 't algemeen, en de kennisse van een yders beroep in 't bezonder. A. A.
Beide deze zaeken zyn gemeenlyk 't voorwerp van de brieven van den h. Apostel Paulus.
In alle zyne brieven handelt Paulus eerst in de eerste hoofdstukken, van 't geen men moet weeten en gelooven; en dan in de laeste hoofdstukken, geeft hy verschede zedelessen, die yder in 't bezonder volgens zyne staet en beroep moeten dienen.
Zoo gaet die Apostel onder anderen ook te werk in des zelfs brief aen die van Ephese, uit dew. w' onze text genoomen hebben. In de 3 eerste hoofdst. onderwyst Paulus d' Ephesers in de voornaemste en verhevenste punten des Geloofs, Scil: aengaende de eeuwige verdiende liefde en genaede Gods tot zyne uitverkoorenen in C. J.; aengaende de kragt, de waerdigheit, en de glorie van zynen Zoon; aengaende de roep van de heidenen tot d' eeuwige Zaligheit; en aengaende de wonderlyke bestieringe des Heeren over het menschelyk geslagt in 't bouwen van zyne kerke. In d' overige 3 hoofdst. geeft Paulus uitmuntende zedelessen voor alle slag van persoonen. Daer spreekt hy van de pligten van d' ouders

tot de kinderen, (vicissim) daer spreekt hy van de pligten
der heeren, tot de knegten, (vicissim) daer spreekt hy van
de pligten der getrouwden onderlingen, tot elkander
Inter alia ait: Viri diligite &c.

Propositio. 't is ook van deze pligt der getrouwden dat we
nu ter dezen gelegentheit een woordje zullen zeggen
nadat we vooraf een woordje van de waerdigheit
huwelyks gemelt zullen hebben Attendite.

Onder alle de verscheide staeten des levens, die
heeft ingesteld, moet zekerlyk den huwelyksche staet
voorrang van tyt en ouderdom hebben.

't Huwelyk is d' eerste staet, die Godt heeft ingestelt
reedts al in 't aerdsche Paradys. Deze heeft Godt inge-
stelt als hy de vrouw geschapen hebbende uit de ribbe
van den man, haer voor een bruid aen Adam gegeven
heeft, en hun met zynen zegen vereenigende tot h[un]
Gen 3-28. zeide: Wast en vermenigvuldigt, en vervult het aerd-
ryk.

Ja, ook zelfs nog nadat de mensch in de zonden ge-
vallen was, heeft Godt niet nagelaeten het huwelyk te
vereeren, en met zyne zegeningen te begunstigen. ...
den, va° heeft Godt het huwelyk niet alleen doen die[nen]
tot voortteelinge van 't menschelyk geslagt, maer
als een remedie en hulpmiddel tegen de vleeschelyke
begeerlykheden. Groote beloften heeft Godt gedaen
de genen die heiliglyk in 't zelve zouden leven, en
bedreigingen en straffen heeft hy toegezeit aen de ge[nen]
die ongeregelt of ontrouw het huwelyk beleeven.

Daer en boven Xus zelf heeft het huwelyk op ver[scheide]
wyze willen eeren. 1mo hy heeft het willen eeren, met
willen geboren worden uit een Maegd, die ten huwelyk
gegeven was aen een man, cui nomen Joseph. Het ge[ne]
taus evenwel heelwel zaemen stondt met haere maegde-
lyke zuiverheit &c. 2do Hy heeft het huwelyk ook willen
eeren

eeren, door zyne tegenwoordigheit op de Bruilofte te
Cana in galileen, &c. 3tio Primo miraculo ibid. patra
to &c. 4to Immò conjugium, ad dignitatem sacrai
Novæ Legis erexit, qd. citeer SS. Patres et Theologi
in nuptus Canæ galilææ factum ee docent.
Zie daer dan, Bruid en Bruigom, de waerdigheit
van de Staet, die je nu, zoo zoo zult aenvaerden (si lubet
breviter repete)
Dog hoort hier nú ook de pligten, die deze staet
van Ul. vereischt. veele en menigvuldig zyn deze pligten.
en en, zeer lyk wel niet de minste wyst di Apostel Ul.
en in, d'opgenoome woorden Viri diligite &c. idem e
de Mulieribus. een pligt die Paulus niet eens, maer
meermaelen, herhaelt. eod. hoc cap. et alibi sæpius.
een pligt die de natúer zelf leert, dewyl man en vrouw
beide maer een vleesch zyn. weshalven de getrouwden niets
zoo zeer naest godt beminnen moeten als elkanderen
daerom Xus ook leert en bevestigt 't geen adam uit den Matt. 19-5
slaep ontwaeckende door 't ingeven van den h. geest zeide
Darom zal de mensch vader en moeder verlaeten, en
zyne vrouwe aenhangen, en zy zullen twee een vleesch zyn
Dit is deze pligt des huwelyks die je aen elkanderen, op
t plegtelykst en, in de tegenwoordigheit van de gansche
kerke en vergaederinge zult beloven. tot bewys
eer van zoo zul je daer mee elkanderen de regterhande
toereiken, betuygende en beloovende door dese ceremonie
de onderlinge liefde en eendragtigheit altyt te zullen
onderhouden. Deze uwe beloften zullen wy als de
bedienaer van gods geheimenissen en hh. sacr. ook be-
kragtigen en bevestigen met te zeggen Ik vereenige
u te zaemen in 't huwelyk in den naem &c. Dit zul je
daer en boven ook nog wederom aen elkanderen beloove
door den trouwring die gy Bruigom uwe bruidt aen
de hand zult steeken: want gelyk het geven van de
regterhande by de schelders en tekenaers een zinnebeeld
van de liefde en eendragtigheit, zoo dient ook de ring

als een, zinnebeeldt om de liefde en eenigheit te v[...]
den. Een ring is rondt, daer is geen begin of ein[...]
aen te vinden. En zoo zal uwe liefde altijt onderlin[...]
moeten duerenn, geen einde zal deselve moeten heb[...]
Ja, opdat je dit noit zult vergeeten, maer altijt wel [...]
gedenken, en voor oogen hebben, zoo zal de Bruid d[...]
ring altijt aen haer handt moeten draegen, om door
het aenzien van den ring haer zelven en haeren bruig[...]
te vermaenen, om de pligt van elkanderen te beminn[...]
altijt wel te onderhouden.

En zoo is 't dat de ceremonien die de kerk in 't tr[...]
deenen van 't huwelijk gebruijkt de getrouwden ook ten
haere pligten leeren.

Edog opdat niemandt zig zelven mogelijk misleide [...]
deze zijne pligt te quijten, zoo is 't niet genoeg te weeten
en overtuijgt te zijn, dat de getrouwden elkanderen m[...]
liefhebben en beminnen, maer daer en boven ook zoo [...]
noodig te weeten, hoe de getrouwden elkanderen moet[...]
beminnen.

Dit is ook het geen Paulus in de text heide te[...]
voegt. Paulus leert of gebiedt niet alleen dat de [...]
trouwden elkanderen beminnen moeten, maer ook d[...]
en boven leert hij hen, hoe zij elkanderen moeten [...]
minnen. Viri, singt, diligite uxores vestras (i de[...]
de uxoribus) et addit: sicut Xus dilexit Eclam[...]
autem Xus dilexit Eclam? Dilexit, singt Paulus
dat hij haer zoude heiligen... opdat hij zig zelven [...]
heerlijke kerke bereiden zoude, die gene vlekke [...]
pel, of iets desgelijks hebbe, maer die heilig en on[...]
vlekt zij. Atq[ue] inde concludit: Alzoo moeten [...]
de mannen hunne vrouwen beminnen. Vervolg[...]
gelijk Xus zijne kerke met eene heilige liefde h[...]
bemint, zoo moeten ook de getrouwden elkander[...]
beminnen, i.e. zij moeten elkanderen met een heili[...]
liefde, met een liefde die niet gegront is als op [...]

godvrugtigheit beminnen, 'ze moeten elkanderen lief
hebben en beminnen om godt.

Vervolgens quaedt en ongeregeldt is alle die Liefde,
hoe groot z'ook zou mogen schynen, die niet om Godt
is, of strydig tegen eenige van Godts geboden.

En, nogtans hoe veelen zyn'er niet, die elkande
ren, niet om godt, maer op eene vleeschelyke wyse be-
minnen?

Tales zyn die niet en weeten, en niet anders doen dan
elkanderen streelen, en ayen, die gelyk niet kunnen due
ren, zonder by elkanderen te wezen. Om de belagchelykheit
van dusdaenige eene liefde aen te toonen, brengt de h.
Hiers: by eene aerdige en boertige geschiedenisse ~~[illegible]~~, welke geschiedenisse
~~[illegible]~~ die vader van den heidensche Poeet Seneca ont-
leent, Die heidensche Poeet vermelt van een man van
groot gezag en aenzien, dat hy niet een vaet kon verzetten
zonder dat zyne vrouwe by hem moest weezen, 'z geen zelfs
zoo wydt ging dat hy zyne vrouwe met een touwetje vast
bondt aen zyne zeide als hy ging op de straeten, dat
hy haer geduerig voor zyne oogen moest hebben, dat hy
zelf nooit dronk, of zy moest het glas eerst vasthou-
den en haere lippen'er aengezet hebben. Nu, wie
ziet de belagchelykheit niet van zulken liefde &c En
nogtans hoe veele dusdaenigen worden'er niet gevonden? &c
Van deze moet men noodzaeckelyk zeggen, dat zy haere
pligt van liefde niet en quyten, dewyl Paulus wil
dat de getrouwden elkanderen niet met een malle, niet
met eene vleeschelyke liefde zullen beminnen, maer
met eene heilige liefde, gelyk Xus zyne kerke heeft
lief gehadt.

Daer en boven, hoe veele zyn'er nog al niet, die
elkanderen wel lief hebben, en beminnen, maer niet
met eene heilige liefde gelyk Xus zyne kerke heeft
lief gehadt?

Zoo is die om elkanderen niet te bedroeven en te believen, zig niet en ontzien, godt te vergrammen en zyne geboden te overtreeden. Zoo is erat Adam die om Eva zyne vrouwe niet te bedroeven, van den verboden vrugt gegeeten heeft. Zoo is Salomon, die om zyne vrouwe voldoeninge te geeven, zelf den goden tempels gebouwdt heeft. Zoo is Jezabel om haeren man te troosten in zyne droefheit, die hy hadde omdat Naboth hem zyne wyngaert niet heeft willen geeven, zig zelf niet ontzien heeft Naboth om 't leven te doen brengen, en maer van kant te helpen. Zoo is Herodes rex, die om Herodias niet te bedroeven, Joes den Dooper heeft doen onthoofden.

Et tales omnes illi, qui ut sibi mutuo placeant, den godsdienst verzuymen en verwaerloozen, of eenige van gods geboden overtreeden. de his Xus in Ev. dicit dat alle die zig om haeren man, of om haere vrouwe verschoonen, Nemo virorum illorum qui vocati sunt gustabit cenam meam. De his neario dicere dat zy haere pligt van liefde niet enquyten, die

Luc. 14

Paulus wil dat de getrouwden elkanderen zullen liefde hebben, niet met een liefde strydende tegen godt of eenige van zyne geboden, maer met eene liefde gelyk Xus zyne kerke heeft lief gehadt. Viri, zegt Paulus, diligite uxores vestras, sicut Xus dilexit Eccliam.

Itaque amare et diligere se mutuo debent conjugati o met een malle, belagchelykke en vleeschelyke liefde niet met een liefde die tegen godt of eenige van zyne geboden strydig is.

Igitur ut concludamus, audite quod Catech. cum paucis verbis idem doceat. Catechismus ille aut: Dat de man en de vrouw uit kragte van de huwelykse verbonden zyn elkander te beminnen, niet op een

[be]minnen gelyk de overspeelders elkanderen beminnen,
maer met een zuivere en heilige liefde, gelyk Xus
de kerke bemint, om dat d'Apostel hun genen anderen
regel voor en schryft van hunne liefde, als van die
[d]ew. onze zaligm. gehadt heeft tot zyne heilige
Bruidt. de Saer. Matr. S. s.

Conclusio.

Wel aen dan Bruidt en Bruigom, overweeg
nu wel terdeeg de waerdigheit van de staet, die je
zult aenvaerden. Gedenk hoe dat Godt de zelve op
verscheide wyzen heeft gewaerdigt te vereeren. En
wel in zonderheit, gedenk hoe dat Xus ʒ zelve tot
de waerdigheit van een Saer. verheeven heeft. Is
't dan een Saer.? hoe heilig moet dan ook niet
wezen de liefde die de bandt van u beide maeken
zal? Ik hoope en wil zeer geern vertrouwen
dat je de vrugten van dit Saer. in U. ook gewaer
zult worden, &c. Gedenk altyt geheel uw leven
lang de beloften die je nu voor Godt en voor zyne
kerke hier zult doen, gedenk altyt hoe dat je
op 't plegtelykste hebt beloeft elkanderen
te beminnen gelyk Xus de kerke heeft lief gehadt.
Daerop zul je elkanderen zoo aenstonts den regten
handt toe reiken. Daerop zult gy o Bruigom
[a]en uwe Bruidt den ring aen haere vinger steeken.
Bidt den Heer, terwyl wij deze bedieninge zullen
verrigten, dat hy door de genade van dit Saer.
in U uitwil werken, dat je met een h. liefde
[b]eden moogt gepaert en vereenigt worden, dat
[g]e onderlingen met elkanderen in eene h. liefde
[z]ult mogen leeven, om aldus naemals met alkanden
met Godt en alle zyne uitverkoornen vereenigt te blyven door
[d]ie liefde, daer Paulus van zeit: De liefde zal noit vergaen &c. 1. Cor. 13.

In Solemnizatione
Matrimonii. 18. Junij 1739.
23.

Occasione solemnizationis hujus matrimo-
ii valde oportunum, duxi, U Ew. van voorgaende
ndag alsnu voor te stellen, ubi de piscatione
etri.

1a
Rao e uti quotannis door U voorlezen,
nder Ew. admoneamini, de inito matrimonio
ae quotannis Deo graas agaris et novas in-
orretis

1a
Rao e omdat met regt de huwelyke
aet by 't vissen mag vergeleken worden. Zeiden
voorgaende Zondag dat alle ambagten, kost-
inningen, Levenswijzen by 't vissen, mogen ver-
leken worden, zekerlijk ook wel vooral de
welijkse staet
Onder alle kostwinningen is 't vissen al
en 't moeylykste &
In et status Matrimonialis 1o. war haer
niet al toe een 10 sinnen 5 worden 2o. war
zorgen moeijte in de zegen van 't huwelijk
lf ik zeg in de kinderen, zoo na 't Lighaem
s na de ziele Hinc Paulus 1. Cor. 7. de zoo-
enige zullen moeilykheden des vleeschs hebben

Nu is'er zoo veel moeijlykheit in 't huwe
lyk gelegen, zoo moet men ook petrus n
volgen, die op s' Heeren woort zyne nett
heeft uitgeworpen.

Dit is noodig in alle zaeken, wel meer
de zegen van den Heer ontfangen &c

Maer dan bezonderen als men in 't huwel
zal treden of eerst getreden is dan maer
den Heer aenroepen en om zyne zögen bi
sie Eliesen van abraham uitgezonden
een vrouw voor Isaac te zoeken, door 't ge
heeft hy'er een gekregen Gen 24-12

sie Tobias junior en nu met sa
getrouwdt zynde bragten zy de eerste dage
haer huwelyk over met te bidden

Id xus Dnus docere voluit in Cana gali
nuptiis, ubi o sine raae annotatum vocat
est Iesus et discipuli ad nuptias Jo. 2.
e hae? &c

Igin se velitis à Deo benedici cum pe
in verbo Dni rete laxare &c

Nu indien je alzoo met petrus begonne
hebt cum petro pergere dbbis. Ecquid fa
Petrus? annuit sociis, laborant simul
et conjugati. al 't zoet en zuer maeren

...en dragen. dit wyst god duidelyk aen
...zeit dat hy de vrouw tot een hulp aen den
...gegeeven heeft. Nu gelyk god, dat zeit van
...ouw, 't zelfde is van de man, de quo Paulus
...m. 5-8 die geen zorge draegt voor de zynen
...vooral voor zijne huisgenooten &c

...e datum optimum, et ac donum perfectum de
...um e... Jac. 1-17. igitur orandus Deus &c
...Paulus 37-19 monet: Bidt den alderhoog-
...dat hy uwe wegen waerheit bestiere. si igitur
...re grave ad Deum recurrendum quo maxime id
...rium als een staet van leven zal verkiezen
...en in 't huwelyk wel treden, of nu maer
...getreden is. Xus electurus Aplos pernoc
... in orate Luc. 6-12 atque in docuit &c

In Solemnizat. Matrimonii 26. Aug. 1739. — 5. Maii 1750.

Coi proverbio dr: van trouwen, komt trouwen.
Hoe waeragtig dat dit spreekwoordt is leert ons
de dagelyksche ondervindinge. Immers van trouwen,
zien we, komen voordt die wederom trouwen; ten anderen
ook 't eene huwelyk, zien we dat geeft dikwils ge=
legentheit tot een ander. En, op deze laetste wijze
mogen wy hier tegenwoordig ook met regt wel zeggen
van trouwen, komt trouwen, ik zeg, 't eene huwelyk
geeft dikwils gelegentheit tot een ander.
't is heden qualyk nog maer 2 maenden geleden,
Godt. getrouwden, dat ik voor dezen zelven autaer,
uwe weder zydze zuster en broeden, ten huwelyk ver=
eenigd heb. Heden gelyk wy zien, heb ik U. ten
huwelyk gepaert. zoodat wel te regt 't spreekwoord
zeit: van trouwen &c.
Ter gelegentheit dat ik uwe wederzydze zuster
en broeden ten huwelyk vereenigde heb ik haer een
lesje voorgedragen uit 't Ev. van den zondag van dien
week in dew dat zy juijst trouwden, teweeten uit
't Ev. van den vischvangst van den h. Petrus.
Nu gelyk ik alsdan de gelegentheit van 't Ev. van die week
waernam om aen haer een puntje voor te houden;
zoo heb ik alsnu ook wederom de gelegentheit van
't Ev. van eergisteren willen gebruijken om U. jong
getrouwden ~~[illegible]~~ en aen allen die hier tegenwoordig
zijn ~~[illegible]~~ een puntje voor te dragen.
In 't Ev. van eergisteren of van de feestdag van
den h. Apostel Bartholomeus verhaelt ons d' Ev.
Lucas. 6-12... hoedat de Heere Jesus zullende gaen
verkiezen zyne Apostelen, voor af alleen op een berg
ging om te bidden, en in 't gebedt vernagte, en als 't
dag geworden was, zyne descipelen tot zig riep, en in 12 &c

En hierdoor heeft de Heer Xus ons willen leeren, wi
dat wy voornaementlyk moeten bidden, kragtig bidden
en in 't bidden volharden, tenminsten dan, wanneer wy een
zaek van groot gewigt en aengelegentheit zullen be
nen, als by voorbeeldt wel voornaementlyk is een st
van leven te verkiezen &c.

Immers wanneer vertrok zig Xus alleen op den be
wanneer bleef hy daer den ganschen nagt in 't ge
volharden? Dan dan, wanneer hy &c. Hy ging
den berg, hy vernagte daer in 't gebedt om zig tot
kiezen van zyne apostelen door waeken, bidden en
hert te bereiden. Niet dat Xus zulken bereidinge
had, want hy Godt zynde wel wist wie hy verkiezen s
maer hy ging hier te werk als hoofdt van zyne kerk
biddende als mensch, zoo heeft hy ons menschen w
leeren &c.

Et sane ubique Script. docet in omni re gravi ad Deu
per orationem recurrendum esse. Sic sapiens monet: B
Eccle. 37-39 den Alderhoogsten, dat hy uwe weg in waerheit bestie
Sic senior Tobias iisdem pene verbis monebat: B
Tob. 4-20 Godt (inquiebat) dat hy uwe wegen bestiere, in
alle uwe voorneemens in hem berusten. Atque illu
ipsum Xus electuras apostolos nos docuit &c.

Hoc Xti exemplum secuti sunt postmodum apostoli i
Act. 1-23.. v. g. fecere in electione Mathiae loco Judae
ibid. 13-3.. sic fecere cum Paulus et Barnabas ad gentes m
di essent. Hoc Xti et apostolorum exemplum imitatur
s. Mater Ecclesia in observandis quatuor anni tem
ribus &c. Atque hoc Xti, apostolorum et Ecclesiae exemp
et nos imitari debemus &c.

Nu is dit noodig in alle zaken van gewigt en
aengelegentheit, voor al is dit noodig voor die genen
zig in 't huwelyk zoeken te begeeven, of daer nog
eerst in getreden zyn. Deze moeten voornaementlyk
door 't gebed tot Godt haere toevlugt nemen, hem bidden
om zyne genaede en zegen: want indien wel waer

is, gelyk 't zeker is, 't geen Salomon hier van heeft ge
zeit: Domus et divitiæ dantur à parentibus, à Dno Prov. 19-14
autem propriè uxor prudens, zoo volgt hier ook uit &c
En zekerlyk hoe zouden zy godt niet voornaementlyk
moeten bidden, dewyl zy zig tot 't huwelyk begevende
een staet van leven zullen beginnen, daer haer eeuwig
geluk of ongeluk van af zal hangen, dewyl z' in een
staet treden die vol gevaeren, prykelen en moeylykheden
steekt, en daer paulus van zeit: De dusdaenigen (scilicet
Conjugati) zullen moeilykheden des vleeschs hebben, 1. Cor. 7-28
dewyl zy een staet aenvaerden die haer verbind
zoo lang zy beiden leven. Vervolgens zekerlyk een
staet tot dewelke men zig niet zonder veel bidden toe
moet begeeven.
Hierom is 't ook dat verscheide Concilien, of kerk
vergaederingen, wel uitdrukkelyk gebieden aen allen de
geenen die hun ten huwelyk begeeven dat zy hunne
toevlugt tot het gebedt zouden neemen, en zig
eenige dagen van te voorn daer in zouden oeffenen.
Ja zy gebieden ook aen de pastoors der kerken dat
zy hun vermaenen zouden, dat zy deze godvrugtige
pligt volbrengen zouden. Conc. Colon. part. 7. C. 43.
Synod. Augustr. c. 23. Conc. Mediol. 5. de Matri.
item Conc. Mediol. 6. de Matri.
Ja het Conc. van Trenten gaet nog verder, en ver Conc. Trid.
maent de getrouwden, niet alleen dat zy zig zullen oeffenen Sess. 24. de
in 't gebedt, maer ook daer en boven, dat zy eer zy trou Reform. Matri
wen, of ten minsten 3 a 4 dagen van te voorn, hun Cap. 1 in fine
best zouden doen om waerdiglyk tot 't sacr. van penit.
en 't allerh. sacr. des Autaers te naederen.
Vervolgens dan niets is er noodiger &c
At R. et hinc pater gtopere detestandus sit mos
plerimq hominum die terwijl z' onder de geboden zijn
in de kerk niet en komen. Een mode voorwaer die
niet van Godt, maer van den duivel voortkomt
Wel is waer, ik weet ook wel, men zal hier op

zeggen, dat al komt men op die tydt juyst niet zyne eige kerk; dat men daerom juyst niet uit de blyft. Dog hoe verre dat dit gaet wil ik juyst niet onderzoeken. Maer zoo genomen dat men al deede, wat heeft dat kerkengaen al om 't lyf? Op zyn hoogst mag hier of daer in de Mis eens ga in daer mè is 't gedaen. Ja, zelfs zoo genomen dat men elders, als in zyne eige kerk, heel en gansch behoorlyk de godtsdienst waernam, men zou nog te berispen wezen, en dat zelfs uit verscheide re

1o Omdat men door 't vlytig bywoonen van zyne eige kerk, die quaede en verkeerde wereldsche mo door zyn gedrag ook zelfs zonder spreken behoort tegen te gaen en af te keuren.

2o Omdat men alsdan zonderlingen verpligt is ander met een goed exempel voor te gaen, en door gedrag te toonen dat men die zaek die voorhanden met godt zocht te aenvaerden.

3o Omdat, indien men wil dat anderen op die tydt vooral voor ons zullen bidden, men dan oo zelfs dit door zyne zeden toonen moet, en ten einden zelfs des te vlytiger te kerke komen, op dat anderen dit ziende daerdoor van zelfs verwekt zouden worden om godt voor ons te bidden

verre zy dan van ons die quade mode &c

At o sufficit ante initum matrimonium s oratione, aliisq. pia opera, sese præparasse, sed su oppte in initio matrimonii sese gerere opor

In Script. de Isaaco refert quod Deum benedictione matrimonii oraverit

In Script. de Tobia juniore narrat quod cum uxore sua Sara 3 primis noctibus Deum oraverit

In Ev. Joës de nuptiis in Cana

Galilaea expresse annotat, quod Iesum ad nuptias vocaverint &c.

Atq. sic oes Xanos decet. Men goed vooral in den beginnen bidden om zynen zegen. Coe proverbio dr: Dimidium facti qui coepit bene hbt. Maer dit is vooral waer en waeraghe omtrent t huwelyk &c.

Zie daer dan jong getrouwden, caeteri q. Auditores, war lesje dat Iesus U. geeft &c.

Confidimus de vobis jong getrouwden, dat gyl. die die quaede mode niet hebt gevolgt, &c. ook eene bezondere zegen van Iesus over uw huwelyk krygen zult &c.

Confidimus de vobis ut qui sic vos gessistis modo, etiam postmodum sic vos gesturi sitis &c.

Adhortare ad continuam et unanimem oraonem. Non quasi totos dies orati impendere dbent. ô neem dat, dat zal je beroep en bezigheit niet veelen

1750.
5. Maii

De hemel geve u.l., jong getrouwden, een goede geest, die Jesus belooft dat de hemelsche vader zal geven aan degenen, die'er hem om vragen.

Deze belofte doet Jesus in 't Ev. 't welk ons juist op kruis of bededagen word voorgelezen.

Twe gelyckenissen gebruikt daar Jesus; d'eene van eenen vriend..., d'andere van eenen Zone....

door deze gelyckenissen wil Jesus ons leeren bidden met betrouwen en met volhardinge. de zin van d' eerste gelyckenisse is, gelyk Jesus elders Luc. 18. leert, dat men altyd moet bidden en niet verflauwen.

Niemand moet denken, dat is goed voor kloppen. Wel is waar, dat deze aldermeest moeten bidden die... Maar dit raakt ook getrouwden, ja ydereen.

Wel hoe kan men altyd bidden? Men bid altyd (zeid Augs.) als onze begeerte altoos tot Godt loopt; als men alles doet ter ere Gods, en de bezondere tyden van bidden onderhoud, hoedanige zyn de morgen en avondtyden, de Zondagen en feestdagen, d'openbare bededagen, als men iet van belang beraamd, onderneemt, of eindigt: in diens volgens dan voornamelyk als men eenen staat van leven aanvaard, gelyk, Gyl. Bruid en Bruigom, hier voor Gods Outaar hebt gedaan.

Dat men dan vooral moet bidden als men iet van belang aanvaard leerd de Wyzeman Eccli. 37. Tobias 4. de here Cbs Luc. 6.

In Solemnizat. Matrimonii 18. Aprilis 1743

In't voorgelez.n h. Ev. vertoond zig de verrezen aan Maria Magd. als een Hovenier

't is ongetwyffeld de beschikking des Alderhoogsten dat juyst heden tuyn of hovenierluiden, zig aanbieden om in't huwelyk te paren, als Jesus ons in't Ev. voorkomt als een hovenier.

't is zeker niet zonder reden, dat Jesus, die in een hof heeft willen begraven worden, die in een hof heeft willen verryzen, zig ook 't eerst van al verrezen uit de dooden als een Hovenier heeft willen vertoonen.

De Hof daar Jesus de Hovenier van is, is zyn h. Kerke. Onder dit zinnebeeld van een Hof word dikwils van de Kerke van Chs in de schrift gesproken. Doorgaans in het Boek der Zangen. dikwils by de propheten v. g. Isa. 5-1. Meermalen in't h. Ev. Matt. 21. Joes. 15-1.

Behalven de Kerk van Chs, kan men ook den ganschen wereld als een Hof aanmerken, die in den Hof des paradys van god zelf is aangelegt.

Ook yder Huwelyk in't bezonder

twyffele niet of dit zinnebeeld des huwelyks zal aan Bruid en Bruigom en verdere vrienden des te meer behagen, omdat zy daar van't huis zijn, en het best weeten wat tuynieren is.

Want zeker indien 't oud Latynsche spreekwoord waaragtig is: de bobus narrat arator: indien een keukenmeid van haaren keuken, een ambagtsman van zyn ambagt, een koopman &. het liefsten spreekt en hoort dat zyn beroep mede brengt, ongetwyffeld zal het Bruid en Bruigom niet onaangenaam zyn van het tuijnen of hovenieren te hoor.n

1o. zoodan, gelyk je weet, men legt de tuynen aan, en men bebouwd de zelve om vrugten te teelen.

zoo ook de tuyn des huwelyks moet zoo aangelegt zoo bewerkt worden dat m'er vrugten van kan teelen.

zoo heeft godt zelfs de tuyn des huwelyks aangelegt

crescite et multiplicamini &c deze zegen, is 't huwelyk gelyk je daarna in de gebeden, van de bedieninge des huwelyks zult hooren, nog door de straffe der erfzonde nog door het vonnis van de zondvloed weggenomen.

Met dit inzigt hebben alle de Heiligen de tuyn des huwelyks aangelegt, of de zelven bebouwd. Neem maar eens tot een spiegel den Jongen Tobias in zyn gebed tot Godt &c

De naam van Matrimonium wyst dit ook zelfs aan vide Catech. Rom. 8. 3. & 3.

Ergo male ineunt matrimonium, male in eo vivunt, die tuyn aanleggen uit enkele gyle lust als paarden en muylezels, de qbs Tob. Item die den tuyn des huwelyks zoo bewerken dat er de vrugten niet op kunnen volgen &c Item qui debitum reddere recusant &c

Hortus e Matrimonium. Ergo &c

At hoc o excludit alios fines Matrimonii v. g. quod ineatur, aut in eo quaratur medela concupiscentiae ectra Paulus docet 1. Cor. 7-9

dit sluit niet buiten dat men den tuyn des huwelyks aanlegt om een hulpe te hebben. ectra deus ipse creaturus foeminam dicebat: Faciamus Ei adjutorium simile illi. deze hulp moet wezen na 't lighaam en na de ziel (dilata)

Attamen verum manet, quod primus finis ee debeat even gelyk als van een tuyn.

2° dog gelyk het niet genoeg is een tuyn aan te leggen of te bewerken, maar des Heere zegen er noodig is zal 'er vrugten van komen; want nog die plant, nog die nat maakt is iet, maar god die de wasdom geeft: zoo is 't ook met 't huwelyk.

Hierom niets noodzakelyker dan den Heer om de zegen des Huwelyks te bidden. Exemplo sit Anna mater Samuelis 1 Reg. 1-3-4 sic et similiter nos conjugati &c

Dit gebed van Anna was een nedrig gebed, zy noemt haar eene dienares en slavin des Heeren H. 10-11. zoo

ook alle getrouwden, als de geringste staat verkoren heb-
bende; want 't veel volmaakter is ~~door Heer~~ uit een zuiver
hert, uit een goed gemoed, en uit een ongeveinsd geloove
om het ryke gods den maagdelyken staat t'omhelsen.
Maar elkeen, die zaak niet vattende, zoo moeten de ge=
trouwden, in de geest van verneederinge den Heer om den
zegen bidden.
Anna bad vierig. v. 12.13.15. sic et similiter .. o Ut in
initio, sed et in progressu.
Anna bad met onderwerping aan de wille gods v. 11.18.
Anna beloofde aan god dat zy hem den zoon zou opdra-
gen v. 11.24.28. zoo ook &c.
Wel aan dan Bruid en Bruigom &c.

Creavit Deus hoim ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum: masculum et fœminam creavit eos.
Gen. 1. v. 27.

In Solemnizat Matrimonii 30 Januarii 1744

Numquam melius convenit monita de Sacramentis tradere quam cum sacra administrantur

Ostende ab enumeratione partium.

Cum ergo hic convenerimus sacrum Matrimonii celebraturi, expedit ut et verbulum in ædificationem tam sponsi et sponsæ, quam aliorum auditorum, de Matrimonio proferamus.

Primum, quod de eo in Scriptura occurrit, Moses in assumto textu enarrat: Godt (ait Moses) schiep den mensch naar zijn beeld, naar het beeld Gods heeft hij hem geschápen, man en vrouw heeft hij hen geschápen.

Hisce verbis refert Moses deum man en vrouw, i.e. twé in een vleesch geschápen te hebben, 't lighaam des mans van slijk der aarde, en 't lighaam der vrouwe uit de ribbe des mans, En hij blies (zegd Moyses c. 2.) hem in 't aangezigte, als 't eedelste deel des lighaams, een geest des lévens, viz. de ziel, die door haare onzienlijkheid, vrijheid, kennisse, en onsterfelijkheid naar Gods beeld gelijkt. En dus is 't dat Godt man en vrouw scheppende 't huwelijk heeft ingesteld.

De meining is nu niet te spréken van Gods beeld, naar 't w de mensch geschápen is, maar dat Godt den mensch, Man en Vrouw geschápen heeft Attendite

Propositio

Quamvis in arcanis Dei mijsteriis men niet al te diep in mag gaan, want, gelijk de Wijzeman zegd, d' onderzoeker van Gods Majesteijt, door de zelve zal verpletterd worden; en alhoewel men den Koning, en veel min aan Godt, niet mag zeggen: Waarom doet gij alzoo? nogtans evenwel is 't ook zéker, gelijk de Wijzem ook zegd, het is Gods eer zijne

Prov. 25-27

Eccle. 8-4.

Prov. 25-2.

zijne woorden te verbergen, viz. onder zekere dekzels, om alleen van de heiligen, en eenvoudigen verstaan te worden, en opdat zij die des te naarstiger zouden onderzoeken, niet naar hun eigen verstand, maar in en volgens de Schrifture in dew de joden meinden, en van Jesus geprezen wierden — Joes. 5-39
dat zij 't leven zogten. ook

En dus wij dan hier ook de Schrifture onderzoekende zullen wi in de zelve verscheide reden vinden, waarom Godt den mensch scheppende, man en vrouw heeft geschapen en aldus 't huwelijk heeft ingesteld.

Ac 1mo quidem, ut hac ratione genus humanum propagaretur, sicq terra, et suo tpore cœlum impleretur.

Sane fuisse causam, testatur dei benedictio hoi data: God (ait Mos.) zegende hen, en zeide: wast en vermenigvuldigt vervuld 't aardrijk.

Potuisset quidem Deus ex massa terræ innumeros formare ho.s; sed mediante conjugio id fieri voluit per masculum et fæminam.

Nec alia enim viâ post lapsum voluit genus humanum propagari Gen. 3-16. excepto eo quod dolor partus, et concupiscentia prava accesserit.

Deleto enim universo gne humano (Noe, cum suis, excepto) per diluvium, eamdem rationem servavit. Gen. 9-1.

Atq hinc, ut mox audietis, Minister noe Eccles. sponsum et sponsam benedicens ait: dat deze zegen (van te „vermenigvuldigen en aan te wassen, van godt aan Adam „en Eva in 't paradys gegeven,) nog door de straffe der „zonde, nog door 't vonnis van den zondvloed is weggenomen.

Nu is dit de reden waarom Godt Masculum et fæminam crearerit, sicq conjugium instituerit? facile quisque videt; et hac intentione Matrimonium esse ineundum, in eoq vivendum.

Hac intentione oes sancti Matrimonium inierunt.
Neemt maar eens tot v. B. den jongen Tobias &c. vide
de naam van Matrimonium wijst dit ook aan.
Cat. Rom. S. 1. et 3. de Sacr. Matrim.

1. Cor. 7-3. 1o Quantopere ergo peccant qui debitum recusant? ...

31

Qui sola luxuria cãa matrimonium ineunt: de his Tob. 6-36.
Angelus Raphael Tobiae. 3o Qui eo modo utuntur matrimonio ut procreão subsequi ō possit. 1. Thess. 4-4. Heb. 13-4.

Si oẽs contrahunt Dei institutionem, cum deus masculum et fœminam fecerit, ut hac ratione genus humanum propagaretur, sicq terra, et suo tempore cœlum impleretur.

Quod ultimum oẽs monet, quod si deus eorum matrimonio benedicat, eorum esse hunc fructum deo reddere per piam educationem. Sic faciebant Elcana et Anna, als zij een in Samuel van den Heere gekrẽgen hadden.
Sac intentione confitebatur Tobias se uxorem accepisse & Tob. 8-9.

Bij gebrek van dien, al hadden de getrouwden geen ander quaad gedaan, ja al wáren z' anders groote heiligen, zullen z' eeuwig verlórẽn gaan: Qui suorum curam ō hbt &

2do. Altera rão instituti conjugii ẽ opdat z' aan elkanderen tot hulp zoudẽn dienẽn. Hinc deus fœminam creaturus: Laat ons den mensch, viz. Ada, een hulpe mâken Gen. 2-18
deze hulp moet wézẽn naar 't lighaam, en naar de ziel &

3tio. Cãa instituti conjugii ẽ remedium ctra concupiscentias pravas, et vagas libidines.
Verum quidem ẽ cãa hac ante lapsum ō erat necessaria; sed qa sapientissimus Deus lapsum prævidit, ordinavit simul em medium quo lapsis prospiceretur. Est itaq viri et fœminæ legitima conjunctio, remedium ctra &
vide. 1. Cor. 7-1-2-8-9.

20 Maii 1765.

Wij wenschen Ul., Niew getrouwden, dat de zegen dien wij als bedienaar der kerke over uw huwlijk hebben uitgesproken, ul beklijve, en in 't bezonder dat Gij in 't huwlijk zoo treed, en 't zoo moogt beleeven, als God het in 't paradijs heeft ingesteld.

Vraagd Gij: Wel wat word daartoe vereischt?

R/ 't eerste, dat zig in de Schrifte van 't huwlijk opdoet zal u dit leeren. Gen. 1-27. zegd Moises: God schiep ut in Exordio usq ad propositionem exklusive.

Wel hoe, zult gij zeggen, leeren ons die woorden dat men in 't huwlijk moet treeden, en dat beleeven?

R/ Dit zal men klaar, en duidelijk zien als men maar weet waarom God man en vrouw geschapen heeft.

Vraag gij de reedenen?

R/ deze zijn 1º. &c ut supra.

In Sol.mnio Matrimonii 8. Octobris 1749.

Het is niet goed dat de mensch alleen is: laat ons hem ene hulpe maken, die hem gelyke Gen. 2. v. 18.

Dus sprak Godt Almagtig ter gelegendheid van 't eerste huwelyk van de wereld, naam. van onzer aller eerste ouders Adam en Eva, en dus wilde Godt hem beide van hunnen pligt vermanen, en niet alleen hen, maar ook alle degenen die in 't vervolg de huwelykse vereeniging zouden aanvaarden.. Zodat het gene wy hier ook ter gelegendheid van deze huwelykse plegtigheid zullen zeggen, niet alleen ziet op deze jong gehuwden, maar ook op alle degenen, die reets gehuwd zyn, of nog mogen huwelyken, even gelyk d' aanspraak in den Doop geschied voor alle de reets gedoopten, die daar tegenwoordig zyn.

Godt zeide dan (zeid de text) het is niet goed &c.

Twe dingen zyn in dezen text op te merken:

1o Waarom Godt zeide: het is niet goed &c.

2o Hoe Godt daarin heeft willen voorzien: Laat ons &c.

Wat 't eerste aanbelangt: het is niet goed, zeide Godt, dat de Mensch alleen is.

Door den Mensch verstaat Godt alhier Adam, dien hy reets geschapen had. Niet dat de vrouw gene mensch is, gelyk zommigen zomtyts al spottende of laghende van de vrouwen zeggen; neen dat niet want de vrouw den man gelyke, en mede naar Gods beeld en gelykenisse geschapen zynde, zo wel als de man een mensch is; maar Godt noemde Adam enen mensch, omdat er buiten hem toen nog niemand was, die zo genoemd moest worden, waarom hy ook het gansche tweede hoofdstuk door zo geheten word.

Nu van dien mensch, die 'er nog maar alleen was, zeide Godt, het is niet goed &c.

~~Niemand denke dat hieruit volgd dat het huwelyk voor yder een noodzakelyk is in ne. n. gansch niet~~

1°. d'eerste reden, waarom Godt zeide: het is niet goed &c. was omdat Godt door dien mensch het aardryk met menschen wilde doen aanwassen, vermenigvuldigen, en vervullen. Waarom hy hen ^ zegenende zeide Gen. 1-28 Wast, en &c. Wel is waar Godt kon alle of vele menschen gelykelyk geschapen hebben, gelyk hy met al het gedierte had gedaan (ait Aug°); maar 't heeft d' Alderh. Drieeenheid ^ anders behaagd; opdat aldus gestadig anderen aan anderen zouden opvolgen, die Godt zouden dienen zodan opdat van Adam ^ anderen zouden voortkomen die Godt zouden dienen, daarom zeide Godt: het is n.

^ man en vrouw geschapen hebbende, en

^ nu nog maar alleen zynde

2°. Dog misdien Godt reets al voorzag den val van Adam, zo waren 'er ook nog andere reden waarom God zeide: het is &c. En wel 1. opdat de mensch in alles een hulp zoude habben, zo in het tydelyke, als in het geestelyke &c. // 2. opdat de mensch een middel zoude hebben, om alle quade bekoringen af te weeren en een geneesmiddel tegen de zelve. Waarop d'Apostel ziet als hy zeid: tot vermeedinge der hoereryen laat een yder zyne eige vrouw hebben, en yder vrouw haren eigen man. En wederom: zo zy zig niet onthouden, dat zy trouwen; want het is beter te trouwen dan te branden 1. Cor. 7-2-9. Het is dan zeide Godt, niet goed &c. voor den gevallen mensch 1.--- 2.----

// Waarom zeer wel d'Eccles 4-9 't is beter dat 'er twe by malkander zyn, dan een alleen, want zy trekken voordeel uit hun geselschap &c.

Dog hieruit moet niemand besluiten, als of het trouwen voor yder een zou nodig wezen. Integendeel gelukkig die daar buiten kunnen, zo verre dat Jesus zeide

Matt. 19-11 Elk een vat die zaak niet, maar alleen, dien 't gegeven is

1. Cor. 7- 7 Waarom Paulus ook zeide: Ik wilde wel, dat gy alle waart, gelyk ik ben; maar elk heeft zyne bezondere gave

v. 38 van Godt, d'ene aldus, d'andere zo. En wederom: die zyne dogter uittrouwd, doet wel; maar die ze niet uittrouwd doet nog beter.

Het is dan zeide Godt niet goed dat mensch alleen is

2°. En om hierin te voorzien, zo voegde God'er by: Laat ons hem die, die met hem en nevens hem een mensch, naar Gods beeld en gelykenis geschapen zy. waarom de text Gen 1-27. uitdrukkelyk zeid: Godt schepte dan den mensch naar zyne beeld, naar het beeld Gods heeft hy hem geschapen, teweten man, en vrouw. ~~daar~~ ~~en~~ ~~vrouw~~ En, vrouw, die den man, tot ene hulpe zoude dienen, om, aan te wassen en te vermenigvuldigen, tot ene hulpe in het tydelyke en in het geestelyke, en tot ene hulpe tegen alle quade bekoringen..

^ in voorraad beschryvende de schepping zowel van de vrouwe als van den man

Applicatio:

De Hemel geve u, Bruid, dat gy dus tot ene hulpe diene aan den man, en Gy Bruidegom, dus wederzyds aan de Vrouwe.

Godt zegene u in het bloed, gelyk gy reeds gezegend zyt in het goed, en dat de vrouw, en ook de man, zalig worde door het opquecken der kinderen. 1. Tim. 2-15.

Godt geve dat gy elkanderen tot hulpe zyt in het tydelyke, en nog meer in het geestelyke, dat gy elkanders lasten dragende de Wet van Chs moogt volbrengen.

Dat eenyder van u wete zyne vat te bezitten, in heiligheid, en eare, en het huwelyk zy alroos eerlyk by uluiden. 1. Thess. 4-4. Heb. 13-4.

In Solemnizat. Matrimonii 14. Febr. 1754.

Zy stonden dan gezamentlyk op, en baden ... En Tobias zeide: Heer onzer vaderen, Godt: de hemelen, en d'aarde ... moeten u loven ... Gy weet dat ... ik myne tot een huisvrouw neme ... uit enkele begeerte om nakomelingen te krygen onder dewelke uwe naam in alle euwigheid geloofd mag worden. Ook zeide Sara: Ontferm u onzer, Heer, ontferm u onzer, en laat ons beidegader met goede gezondheid oud worden. Tob. 8. 4. 6-10.

'T is een aloud en loffelyk gebruik, datmen, tot bewys van onderlinge liefde en genegendheid, gewoon is, op elkanders verjaardag, of ook met 't aanvaarden van een Staat, als by v. B. met trouwen, of anderzins, alle heil en zegen toe te wenschen.

Aan deze loffelyke gewoonte willen wy al t'hans van daag niet ontbreken, dewyl wy hier voor ons hebben een jong paar, welkers ondertrouw op des Bruids (Maria Ligtenberg) 22ste verjaring begonnen, nu op des Bruidegoms (Pieter Goutrok) 23ste verjaring voor Gods Outaar door den trouw volgens het gebruik van onze Moeder de h. Kerk voltrokken is.

Maar wat nu in 't bezonder aan Ul., jong getrouwden, toegewenscht? Heb al niets beter kunnen vinden dan aan Ul. toe te wenschen den zegen om dewelke Sara voor zig, en haren jongen man Tobias, den Heer gebeden heeft. Qualyk waren zy getrouwd of de text zeid: Zy stonden gezamentlyk op, en baden. daar op verhaald de text eerst wat Tobias bad, hoe hy den Heer loofde, en betuigde, dat hy de vrouw genomen had uit enkele begeerte &c. Ook zeide Sara: (zeid de text) Ontferm &c.

Zo dan, Jong getrouwden, de Heer ontferme Ul. hy ontferme Uh, en late ú beidegader met goede gezondheid oud worden, om dus met vreugde uwe geboorte- en trouw-dag te vernieuwen.

Dit wenschen wy Ul. niet gelyk de heidenen, die gene hoop van een ander euwig gelukkig leven hebbende, al hun geluk stelden in hier op aarde lang te leven; neen, maar wy wenschen Ul. dit als aan kinderen der heiligen, gelyk Tobias en Sara waren, dit wenschten, en den Heer daarom baden, van dewelke de Schrift ter gemelder plaatse getuigd: Toen vermaande Tobias de maagd, en zeede tot haar: Sta op Sara, laten wy Godt bidden, heden, morgen, en overmorgen, want wy zyn kinderen der Heiligen, en wy mogen zo niet verzamen gelyk de heidenen, die Godt niet kennen, die als kinderen der heiligen (wy zyn kinderen der heiligen zeide Tobias tot Sara haar aanmanende om den Heer te bidden) den Heer om een goede langdurige gezondheid baden, opdat yder in staat mogt wezen om zynen plegt van man en vrouw te kunnen waarnemen, en de nakomelingen, die Godt hen zou gelieven te geven, zo op te brengen, dat onder de zelve Gods naam in alle euwigheid geloofd zoude worden.

Opdat deze zegenwensch Ul. beklyve, zo vermanen wy Ul., Jong Getrouwden, spiegel ú, spiegel ú aan't v. B. van de jong getrouwden Tobias en Sara van dewelke de h. Geest getuigd: Zy stonden dan gezamentlyk op, en baden beidegader met aandagt.

Wy hebben met vreugde gezien dat Gy Bruidegom onder de geboden zynde uwe gewoonte van Godshuis 't huis des gebeds te betreden getrouwelyk hebt onderhouden.

Wy hopen dat de Bruid, die op dit stuk liever naar 't ingeven van anderen, en de wereldsche mode zig heeft willen voegen, ten minste quanzuis heimelyk de kerk zal waargenomen hebben,

Wy vermanen UL. ~~beedegader~~ gezamentlyk, en beedegader met aandagt te bidden. // Onderhoud dit, zo veel het mogelyk is, en de gelegentheid toe zal laten, met s'morgens en s'avonds het huisgezin by een vergaderd zynde, of ten minste beedegader gezamentlyk de morgen en avond gebeden te lezen. Onderhoud dit met elkanderen aan te zetten om gezamentlyk Gods huis te betreden, en al wat tot den Godsdienst behoord gezamentlyk en beedegader met aandagt te volbrengen.

Dan, dan zal de Heer UL. ontfermen, dan zal hy u beedegader een goede gezondheid geven, opdat de man als man zyne kostwinning, en de vrouw als vrouw het huisselyke waarneme; ~~dat gy beiden~~ dan zal de Heer u beedegader ^ zo oud laten worden dat gy der nakomelingen, die hy UL. zal gelieven te geven, zelfs Christelyk groot moogt maken, zo zult gyl. zalig worden door d'opvoedinge der kinderen, zo hopen wy'er ons in te verblyden, en zo zult gy nakomelingen nalaten onder dewelke Gods naam in alle euwigheid geloofd mag worden. &c.

// Wees indagtig s'heilands belofte Matt. 18-19. Ook zeg ik u, dat indien 'er twe van u over een stemmen op d'aarde al wat zy begeeren het zal hen van mynen vader, die in den hemel is geworden; want al waar 'er 2 of 3 in mynen name vergaderd zyn, daar ben ik in het midden van hen. Onderhoud dan van het begin af aan gezamentlyk met aandagt te bidden.

^ in eene goede gezondheid ~~zo oud~~ laten ten minste

Godt zond een slaap in Adam, en... nam een van zyne ribben, en vervulde 'er vleesch in de plaatse. En... bouwde... die... tot een vrouwe. Gen. 2. v. 21...

36
In Solemnizat Matrimonii
12. Nov. 1755
5. Maart 1764.

Veele, ja de meeste menschen zyn gewoon met greerigheid, en vermaak te zien de pragtige en heerlyke gebouwen dezer wereld, en hierom reisd men menigmaal nå vreemde Landen, en spoard men nog tyd, nog geld.

Wil U. A. van daag ter gelegenheid der jong getrouwden, aan dew wij wenschen allen heil en zegen, eens zien, en bekijken een heerlyk gebouw, dat alle gebouwen verre overtreft? Slaat uwe oogen op 't eerste aller gebouwen, waarvan de schrift gewaagd; een gebouw van eenen almógenden Godt zelfs gebouwd, een gebouw, om 't w te bezien men geen geld hoeft te gêven, nog moeite hoeft te doen, een gebouw, dat niet enkel en alleen onze nieuwsgierigheid zal voldoen, maar tot ons nut, en voordeel zal strekken, Ik zeg: zie, en sla uwe oogen op 't gebouw. van 't w Moses zegd Gen. 2. Godt zond &c

een van d'
te bezien,

Gelijk Salomon, een tempel voor den Hêre zullende bouwen, eerst bezorgd was voor de materiäle, gelijk men zegd, houd, steen &c, en daarna den tempel bouwde, zoo is men ook gewoon in het bouwen t' onderhouden, en zie dit zullen wij als nu ook met U. A. aanmerken in 't gebouw daar Moses van zegd: Godt zond &c Wij zullen aanmerken 3 Reg. 5

1º de Materiälen,

2º het gebouw zelf.

Moses de schepping of het bouwen der vrouwe beschrijvende wijst ons duidelijk aan de stoffe of materiälen van dew Godt haar hoeft gelieven te bouwen, nam Adam zelf. Godt ópende Adams lighaam nam 'er uit een ribbe met vleesch, om Eva van te bouwen. Wel is waar Móses gewaagd alleen van de ribbe,

zeggende: Godt nam een van zijne ribben; (en wederom) Godt bouwde de ribbe, die hij uit Adam genomen had tot een vrouwe. Dog, als Godt de vrouw bij Adam bragt, en Adam uit de slaap ontwaakte, gewaagde hij niet alleen van 't been of ribbe, maar ook van 't vleesche. Toen (zegd de Schrift) zeide Adam: dit is nu been van mijne beenen, en vleesch van mijne vleesche. Zoodan Godt bouwde Eva van de ribbe, en 't vleesche van Adam, en vervulde (zegd de Schrift) 'er vleesch in de plaatse, opdat er geen mismaaktheid of opening in Adams lighaam zoude blijven.
(eindelijk is 't ook op te merken dat)
(buiten dit alles gescheide terwijl Adam sliep.

.43 pone inf. Geen slaap, hoe zwaar die ook mag wezen, maakt den mensch niet tenenemaal ongevoelig, gelijk een blok of steen, voornam als men hem aan zijn vel en vleesch zou komen om dat te openen. Maar de Here Godt (zegd de Schrift) zond een slaap in Adam, i.e. zulk een zware en diepe slaap, dat hij niets kende, wist of geroofde van al het gene 'er omtrent hem geschiede.

Zie daar de stoffe, of materiälen waarvan Godt Eva bouwde.

Eer wij nu verder gaan laat ons hier aanmerken dat Godt Eva niet van slijk der aarde maar van 't been en vleesche uit Adams zijde heeft willen maken. En waarom tog? 1º Ut toe genus humanum ex uno homine diffunderetur, ait S. Aug. de civ. dei L. 12. C. 2[illegible]

2º Ut major vinculum conjugale indissolubile esset, et caro carni semper adhaereret. Waarom ook Adam ontwakende, en gezeid hebbende: Dit is nu been van mijne beenen, en vleesch van mijne vleesche; 'er dit gevolg uittrok, zeggende: daarom zal de man ('t zelve is van de vrouwe) zijne vader en moeder verlaten, en zijne vrouwe aanhangen, en zij twe zullen een vleesch zijn.

3º Ut major esset amor inter ipsos conjuges, si uxor ex eadem carne cum ipso viro crearetur. Hierom d'Apostel vermanende de getrouwden wegens d'onderlingen liefdesplict brengt hij tot een andrang bij, dat de vrouw uit het gebeente en vleesche van den man geschapen is, en diensvolgens dat zij hun eige vleesch en lighamen liefhebben.

Eph. 5-28 de mannen ('t zelve is van de vrouwen) moeten hunne

ne vrouwen liefhebben, gelijk hunne eige lighamen. die zijne vrouw lief heeft, heeft zig zelven lief. En niemand heeft oit zijn eige vleesch gehaat, maar hij voed en onderhoud het. En dan voegd Paulus'er bij: Daarom zal de man vader &c.

4º. Ut mulier maritum honoret.

Deze reden geeft ons wederom d'Apostel sprekende 1. Cor. 11.
en Leerende waarom de vrouwen in de kerke of vergaderinge met gedekte hoofden moeten bidden, nam om der Engelen wille, dat is, uit eerbied voor d'onzienlijke Engelen die met duizenden 't h. Outaar omringen, en der zienelijke Engelen, ik zegge, de bedienaars, en harders der kerke, die Openb. 1. 2. en 3. Engelen genoemd worden. En om dit de vrouwen te leeren, nam dat zij uit eerbied voor de zienelijke, en onzienelijke Engelen met gedekte hoofden in de kerke moeten wezen, zoo haald hij aan dat de vrouw uit den man geschapen is. De man (zeit) is het hoofd van de v. 3.
vrouwe... alle vrouw die bid met ongedekter hoofde, onteerd haar man hoofd, nam met te verwerpen het teken van hare onderwerpinge aan den man, en dus doet zij tegen Gods schikkinge, en tegen de natuurlijke zedigheid, want (zeit) de man is niet v. 8.
uit de vrouwe, maar de vouw uit den man genomen En de man is ook niet om de vrouw, maar de vrouw om de man geschapen. Daarom moet de vrouw een hoofdkleed op haar hoofd hebben, om der Engelen wille.

Zie daar wat al zoete lesjes de getrouwden ontleenen uit de materiälen waar van Godt de vrouw heeft willen scheppen, of bouwen gelijk de Schrift spreekt. Godt bouwde de ribbe, die hij uit Adam genomen had, tot een vrouwe. Zie daar wat aanbelangd de Materiälen, waar van de vrouw gebouwd is.

Wij gaan tot 't gebouw zelf over. Zeker een heerlijk gebouw!

Niet te vergeefs zegd de Schrift dat Godt van de ribbe, en 't vleesche uit Adams zijde genomen de vrouw bouwde. want zij een wonder en schoon gebouw voor Adam was. Weshalven hij ontwakende, uitriep: &c.

Ook is 't op te merken, dat Godt aan Eva eenen (dat men niet leest) geest des levens heeft ingeblazen, gelijk aan Adam maar gezegd word haar gebouwd te hebben uit Adams ribbe, te weten eene bezielde of levende ribbe, en dat er zig daarom geen nieuwe ziel nodig was.

NB. hic pone quod habetur supra.

Eindelijk is't ook op te merken dat dit alles geschiedde terwijl Adam sliep & ut sup.

Zie daar het gebouw der vrouwe.

Aanmerken wij hier dat dit gebouw der vrouwe uit 't middelste van't lighaam uit de zijde des mans gemaakt is, 't is zeker niet zonder godts bezonder belijd geschied. Zij is niet gemaakt van zijn hoofd opdat zij wel zoude gedenken, dat zij over den man niet mag heerschen, maar de man over haar. ik wel

1. Tim. 2-12. niet, ik laat de vrouw niet toe (pau.) over den man gezag te gebruiken, want (addit) Adam is eerst geschapen, daarnaa Eva. Ja godt zelf zeide tot Eva: gij zult

gen. 3-16. onder de magt des mans zijn, en hij zal gebied over u voeren. Eccli. 9-2. Ook is de vrouw niet genomen van de voeten des mans opdat zij niet versmaad, en als een voetschop zoude gehandeld worden, maar uit de zijde des mans is de vrouw genomen opdat de man haar als zijns gelijk, en eige vleesch zoude agten: ja op een zekere wijze kan men zeggen dat de vrouw den man hierin overtreft, dewijl hij maar van slijk der aarde gemaakt is. Waarom zij ook deelagtig is aan de glorie des mans, ja ook indien zij wijs, voorzigtig, naarstig, en godvrugtig is, de vreugde, de eer, de roem, de kroon des mans van den h. geest geheeten word.

Eindelijk aanmerken wij dat Adam slapende de vrouw van hem gemaakt is, wij zien daarin dat godt ook terwijl men slaapt, en 'er niet om denkt de vrouw, en ook de man toeschikt en voegd. hiervan komt 't dat men zegd: dat huwelijk was in den hemel gemaakt. Testantur id exempla Isaci gen. 24. Tobiae Tob. 6.

In Solemnizat.
Matrimonii
15. Aug. 1757.

Wensche UL. dat de zegening des huwelyks, over UL. uitgesproken, UL. bekly ven.

Alhoewel de staat des huwelyks in waardigh. verre moet wyken voor de maagdelyke staat, van den de Here Chs zeide: qui pt capere, capiat, en d'Ap. Paulus: Ik wenschte dat zy alle waren, als ik, egter heeft de huwelyke staat den voorang in tyd, en ouderdom, zynde van Godt zelf inge-steld in't aardsche paradys &c.

Godt 't huwelyk instellende heeft het met zyne zegeninge begunstigd, zeggend: crescite &c.

Ja ook nog na den val, en zonde van Adam heeft Godt deeze zegen aan 't huwelyk niet ont-trokken, agtervolgens dat de Bedienaar der kerke in de huwelyks zegeninge bid: quâ benedictione donatur, quae sola, nec per originalis peccati poenam, nec per diluvii est ablata sententiam.

Na den val heeft Godt 't huwelyk doen dienen tot een heelmiddel en toom der begeerlykheid. Grote beloften heeft Godt gedaan aan de genen die 't huwelyk heilig beleven, en met grote straffen bedreigd de genen die het door ongeregeldheid, of ontrouw zouden schenden.

Daar en boven heeft Chs het huwelyk op verschei-de wyzen willen vereeren als 1. met uit een maagd in huwelyk gegeven aan een man, wiens naam was Joseph, te willen geboren worden. 2. Chs heeft huwelyk ook willen eeren door zyne tegenwoordigheid op de bruiloft te Cana in Galileën 3. met 't zelve aldaar door zyne eerste mirakel te begunstigen 4. dat meer is, met het ook, volgens het gemeen gevoelen der hh. Vaders, alsdan tot een h. Sacr

der Nieuwe Wet te verheffen. 5. Waar by dan
ook nog komt, dat 't huwelyk, volgens den Apost.
een heerlyk afbeeldzel is van 't huwelyk van Chs
met de kerke. Dit is een groot geheim, ik zeg in
Eph. 5. 32 Chs en in de kerke. Groot (zeid Pau.) is dit geheim
omdat &c. des voegd hy'er ook by: Daarom zal de
man vader en moeder verlaten &c.

En hier uit trekt d'Ap. dit besluit: zodan dat
v. 33 ook een yder zyne huisvrouw lief hebbe gelyk zig
zelven, en dat de vrouw haren man eerbiedig zy.

Van dezen liefdes pligt worden de getrouwden
vermaand door de verscheide plegtelykheden of
ceremonien die er in de bedieninge van 't huwelyk
geschieden 1. door de wederzydsche beloften &c.
2. door 't geven van de regter hand &c.
3. door de vereeninge die de Bedienaar
uitspreekt over de getrouwden: Ego conjungo vos &c.
4. door den trouwring &c.

En deze liefde moet een liefde wezen gelyk van
v. 25. Chs tot zyne kerke, ik zeg, een heilige liefde
om Godt. Zodat de getrouwden noit iet doen of laten
ten gevalle van elkanderen, 't w. tegen Gods gebod
stry dig is. hoedanig was die liefde van Adam, die
om zyne vrouwe te believen at &c. van Salomon &c.

Godt geve dan U.L. &c.

In Solemnizatione Matrimonii Bernardi Heijink cum Anna Elisabete Adolphus 18. Martii 1772

Ik wens uL, Jonggetrouwden in den Heere, dat de zeegen, dien ik als bedienaar der R. K. Kerke volgens 't Roomse Seremoni-boek over uL heb uitgesprooken, om uL in 't Huwlijk te ver= eenigen, uL in allen deelen mag beklijven!

Een zijt ~~gulg~~ gijL nu geworden; jaa zoo een, dat de dood van eene der partijen, die eenheid alleen kan verbreeken. 1. Een zijt gijL nu geworden, volgens 't gene Adam, ontwaakt zijnde, zeide: Dit is een been van mijne beenderen, en vleesch van mijne vleesch.... daarom zal de man, ('t zelfde is van de vrouwe) zijnen vader en moeder verlaaten, en zijne vrouwe (en de ~~vrouw~~ vrouw haaren man) aanhangen, en zij twee zullen een vlees zijn. — Gen. 2-23.

2. Deeze eenheid is zoo eng, of een, dat de dood een der twee partijen die alleen kan verbreeken. 'T is waar de gehuwden kunnen van bed, tafel, en wooninge door d'overheid des lands, om reedenen gescheiden worden; jaa zij kunnen zig zelven met vrijwillige toestemminge dus scheiden††; maar noit zoo # dat zij, gescheiden zijnde, zouden moogen trouwen, terwijl de wederpartij nog leefd, wat'er ook ten laste der wederpartije mogt worden ingebragt; jaa al was't ook met 't verlof der hooge Regeeringe gestaafd. Uitdruklijk zegd de Heere Kristus: Dat de mensch niet scheide het gene God verzaamd heeft. De tijd van scheiden steld d'Ap. De vrouw is door de wet verbonden, zoo langen tijd als haar man leefd; Maar als haar man ontslaapen is, dan is zij ontslaagen: zij mag trouwen dien zij wild; dog alleen in den Heere. 'T zelfde is van den man. Zoo dan d'eenheid des huwlijks blijft zoo lang beide partijen leeven.

†† 't zij voor een tijd, of altijd, en gelijk d'allerh. Maagd Maria, en de h. Josef te saamen leeven

kunnen zij gescheiden worden;

Mar. 10-8
1. Cor. 7-39.

3. Deeze eenheid hebt gijL heiliglijk hier voor getuigen verklaard als ider heeft gezeid: Ik neem voor mijnen Man; voor mijne vrouwe &c deeze eenheid hebt

hebt gij l elkander heiliglijk belooft met
elkander de regterhand te geeven, waarop ik
u l als bedienaar der kerke u l te saamen in't
" huwelijk heb vereenigd, zeggende: Ik voeg u
" te saamen in't huwelijk, in den naame des &c
Deeze eenheid is nog bevestigd, als de Bruide-
gom den gezeegenden trouwring, uit de hand
des Bedienaars ontvangen hebbende, aan den
ringvinger van de slinkerhand der Bruid heeft
" gestooken, terwijl de Bedienaar zeide: In den
" naame des Vaders, en &c

Maar weinig zal deeze strenge, en nauwe
eenheid zeggen, jaa ook al heel ligt geschon-
den, of zelfs verbrooken worden, tenzij d'eenheid
van herte, ziele, en der kristelijke liefde, en
eendragt onverbrooken werde onderhouden: jaa
van deeze geestelijke vereeniginge moet de
huwelijkse vereeniginge de gehuwden staags
vermaanen; want zijt gij l door't huwelijk een
Eph. 5-25. vleesch geworden: gij mannen (pau.) hebt uwe
vrouwen lief, gelijk ook Kristus heeft lief ge-
H. 29. had.... En niemand heeft oit zijn eigen vleesch ge-
haat, maar hij voed, en onderhoud het, gelijk ook
H. 32 Kristus de kerke voet. Dit, zegd d'Ap., is een
groot geheim: ik zeg in Kristus, en in de kerke
Q. D. En dan besluit hij hoe zeer de gehuwden
d'eenheid der liefde, als die des huwelijks moeten
bewaaren, zeggende: Zoo dan dat ider van u l zij-
ne huisvrouwe lief hebbe, gelijk zig zelven,
en dat de vrouw haaren man eerbiedig zij.

Deezen zeegen, wensch, van eenheid, en liefde
des aandringender,
voe ik u l op deezen dag, dewijl wij heden hier ter
H tussen den Hei- Steede vieren 't Sakr. van mirakel; een geheim
landt en ons men- van eenheid, liefde H waar van de Heer Jesus zei-
schen de: die mijn vleesch eet, en mijn bloed drinkt
Joes. 6-57. blijft in mij, en ik in hem: een geheim, van liefde
onderlingen, onder de Kristenen, waar van d'Apost.
Wij zijn te saamen een brood en een lighaam, naa-
1. Cor. 10-17. dien wij allen, van een brood deelagtig worden:
&c &c &c

Quodcumq dixerit vobis facite.
Al wat hij u zeggen zal, doet het. Joan. 2. v. 5.

Dnica 2. Post Epiph: 1734.

Onder veele en verscheide verbeeldingen des oude Test: wegens den toekomende Messias is geen van de minste de Persoon van de Patriarch Joseph.

't Zij men Joseph aenschouwt gehaet, vervolgt en van zyne broeders verkogt, 't zij verlost uit den kerker en op de throon verheeven, men zal bevinden hier in den zaligm op't duidelykste afgemaelt te zijn. zoodat 't geen de Schrift van Joseph verhaelt is als een historie van 't geen den zaligm is weder vaeren. ‡ Dus onder al 't geen de Schrift van Joseph verhaelt komt niet wynig overeen met 't hedendaegs Ev:, 't geen de Schrift meld Gen: 43. wij zien aldaer. zoo wanneer de hongersnoot in Egypten was opgestaen, en 't volk in nood zynde tot Pharao riep om geholpen te worden, zoo zegt de text dat Pharao antwoorde: Gaet tot Joseph, en doet al wat hij u zeggen zal. 't geen de Schrift aldaer van Joseph meld zien wy insgelyks omtrent den zaligm: geschiet te zijn. want als'er wijn ontbrak ter bruiloft, en de knegten en 't volk in nood en verlegentheit waeren, zoo was'er een middel over om gered te worden, teweten van te doen al 't geen de waere Joseph zoude zeggen. Doet zegt Maria al wat hy u zeggen zal, en zie de knegten aen dit bevel gehoorsaem, doenende al wat Jesus hen zeide, zoo zijn ze uit de nood gered, en op een wondere wijze van wijn voorzien geworden, gelyk 't volk van Egypten doende 't geen Joseph hen zeide uit de hongersnood is geholpen geworden. 't is nog hedendaegs en altoos waeragtig dat God de zyne uit de nood komt te helpen, indien zij nakomen 't geen Maria van haere zoon in 't Ev: zeide, indien zij doen al wat hij hen zeggen zal. kort voorwaer zijn deze woorden, dog vol van kragt en onderregtingen. Deze leeren ons welke gehoorsaemheit en getrouwigh. wij aen God schuldig zijn en moeten betuygen, willen wy van God gehoort en geholpen worden. Dus zoo zal 't niet ondienstig weezen deze woorden wat naukeuriger na te gaen, en te zien wat ons door de zelve geboden word hoedaenig wij aen God gehoorzaem moeten weezen, welke gehoorzaemheit uit de opgenoome woorden af te meeten zal zijn 't voorwerp van deze verhandelinge en 't onderhoud van uwe godvrugtige aendagtigheit.

N.B. Dixi post summum, Sacram vide concionem Dnica intra circum et Epiph: anni 1733 Gen. 43-55.

‡ ja dit heeft niet alleen plaets omtrent groote en gewigtige omstandigheden, gelyk wij daer melden maer ook zelf omtrent bezondere en kleine omstandigheden, die zo als 't ons voorkomt meenigmael klein en gering zouden schijnen. Dus de

Niets is 'er 't geen de Schrift zoo zeer aenbeveelt dan de gehoorzaemheit die den mensch aen God schuldig is. Dit steld de h. geest Luce boven alle de offerhande die men aen God op kan dragen. De gehoorzaemh. is veel beter dan de offerhanden. Dit is 't geen de propheet Samuel tot den ongehoorzaemen koning Saul zeide. want als Saul tegen 't gebod van God den

Luce 4-37.

Agag den Koning van Amalek en de beste buit gespaert had en zig zogt te verschoonen met te zeggen dat hij den Koning gevangen genoomen en de buit bespaert had om ze den heer een offer te slagten. ~~Dog voort was~~ zoo was 't dat Samuel zeide: Beter
1. Reg. 15. zogt Samuel, is de gehoorzaemh. dan slagtofferhanden, en te gehoorzaemen is beter dan het vette der rammen op te doen. ~~want~~ Niet dat hier uit zou volgen dat d'offerhanden aen god niet en behaegen, maer dat d'offerhanden zonder gehoorzaemh. niet aengenaem kunnen weren. Zoo zien wy ook dat Petrus det steld als d'eerste trap tot 't Kristendom, als hy met deeerste woorden van zyne eerste brief zegt dat de geloovi-
1. Pet. 1-2 gen van god geroepen zijn ter gehoorzaemheit, en als aen dus dae nigen, wenscht hy hen de vrede en genaede toe. uit deze hoofde
Rom. 16-19. was 't dat Paulus zig zoo zeer verblyde over die van Romen, dit deed hem zeggen uwe gehoorzaemh. is verbreid door alle plaetsen, waerom ik my ook verblijde van uwen 't wegen. Met regt is 't dan dat wy zeggen dat 'er niets is 't geen de schrift den mensch meer aenbeveelt dan de gehoorzaemheit. Dog hoedaenig is 't dat deze gehoorzaemh: moet weren? Dit is ligt af te meeten, indien wij de opgenoome woorden nagaen. Doet, zegt, al wat hy u zeggen zal.

3.º Let hier wel dat d'eerste hoedaenigh. of te eigendom van de waere gehoorzaemh: is dat zij wezentlyk en werkende zij: *facite*, *Doet* zegt 'er met de werken, en met er daet moet men na komen 't geen de Heere zegt. 1.º de kennisse van zijne plegten 2.º De voorneemens en beloften van die te zullen volbrengen, 3.º len teder gemoet tot de godvrugtigh. ~~kan~~ kan niet baeten, ten zij men 't zelve met er daet doet en volbrengt, want dit alles ligt kan zaemen staen met d'overtreding van gods wet. Imm: de joden kenden de wet; zij beloofden zelf in zijn geheel die te
Exod. 24-3 zullen onderhouden zeggende: alwat de heer gesproken heeft zullen wy doen. En egter ~~kort~~ waeren zij gedueriege overtreders van gods wet, ja gelyk hadden zy nog maer eens de wet ontfangen, of gingen 't gulde kalf aenbidden. 't is dan niet genoeg de wet te kennen, schoone beloften te doen, maer men moet de zelve met de werken volbrengen. Hierom vermaent jac: een ijgelyk met zoo een nadruk
Jac. 1-22.. als hy zegt, weest doenders des woords, en niet allen hoorders u zelve bedriegende. Want zoo iemand een hoorder des woords is, en geen doender, is gelyk een man die zyn aengeboorn wezen in een spiegel beziet, Naemelyk die zig beziet en henen gaet, en terstont vergeten heeft hoedaenig hy was, Dog die by de kennis 't aenhooren de daed vervoegt, die een doenders des werks geworden is, zegt jac:, deze zal zalig in zyn werk zijn. op zoo een wyse den heer te gehoorzaemen, is eigen aen den regtvaer-
Prov. 15-28. digen volgens 't geen de wyseman zegt: Het gemoet van een regtvaerdig mensch denkt op de gehoorzaemheit, denkt op zyne plegten van gehoorzaemh: om gehoorzaem te weren. 2.º 't is oo

niet genoeg met goede voornemens en beloften, zig te vreeden te stellen, want de text ook zelf de daed vereischt, zeggende facite, doet dat hy zeggen zal. Dit zien wij heeft Xus ons ook duidelyk willen leeren door de gelijkenisse van een man die 2 zoonen had tot dew hy zeide: zoone gae henen werk van daeg in mynen wyngaerd. De eene zeide ik wil niet gaen, maer daer naer berouw hebbende, ging hij henen. De andere zoon zeide ik gae henen, en egter hy ging niet. Wie van deze 2, zegt Xus, heeft de wille des vaders gedaen? Ik zeg u, antwoord de zaligm, dat de tollenaers en ligte vrouwen u zullen voorgaen in 't rijke gods want 't deze zijn, die berouw over hunne zonden hebbende ook met er daet 't werk hunner zaligheit aenvaerden, daer integendeel d'andere die godvrugtig schijnen, schoone en groote beloften doen, zig dan mede vergenoegen en niet in de wyngaert des heeren te arbeiden. 3º 't is ook niet genoeg eenige teerderheit en genegenth. tot de godvrugtigh. te toonen, want de daet hier wederom by moet komen. Zoo hooren wij den zaligm. wederom zelf duidelyk leeren, als hy zegt: Zij zullen niet allen in 't ryk der hemelen komen, die my zeggen Heere, Heere: maer, zoo wie de wille myns vaders doet, die in den hemel is, die zal in 't rijke der hemelen komen. De hemel word niet gekogt door woorden, zegt de h: Hilarius. God, zegt Aug., vraegt geen blaederen, maer vrugten. Vervolgens 't eerste 't geen 'er nodig is om god waerlyk te gehoorzaemen en getrouw te weren, is dat men met 'er daet ook doet 't geen god ons gebied.

Matt 21-28 ...

Matt. 7-21

2º De twede hoedaenigh. van de waere gehoorzaemh: is dat dezelve zig uitstrekke tot alles. Doet, zeide Maria, tot de knegts niet dit of dat, maer doet <u>alles</u> wat hy zeggen zal. Hieraen word de waere gehoorzaemh. gekent indien dezelve zig tot alles uitstrekt. want die gehoorsaem is in sommige dingen en niet in alles, toont dat hy niet gods wil maer zyne eigen wil zoekt te volgen. Ja indien 't genoeg was in sommige en niet in alles te gehoorzaemen, zoo zou men in zekere zin kunnen zeggen, dat de duivelen zelf gehoorzaem zyn. Immers wij zien dat de duvel gereed en gehoorzaem is als god Job wil laeten beproeft worden, als god toelaet dat hy de bezeetenen in 't Ev: queld, als god wil dat hy de goddeloozen in alle eeuwigh. pynige, dan, dan, zeg ik, is de duivel zelf gehoorzaem. Dog hier door zelf ziet men klaer dat hy 't minsten gehoorzaem is, want hy wel nakomt 't geen zyn boosheit behaegt, dog schuwd en schroomt 't geen hem begiet. 't zelfde zou men van verscheide zondaers kunnen zeggen, die heel godsdienstig en gehoorzaem schijnen, dog niet minder als aen god gehoorzaem zyn. Zoo B. V. zal een gierigaerd in alles en zoo te zeggen gehoorzaem schynen, hy zal naerstig zyn in 't gebed, in de kerk, hy zal zyn huishouden wel waerneemen, geen zuiper of dronkaerd, maer heel sober en maetig zyn. Dog zal men

zeggen, dat zoo een mensch aen God gehoorzaem is? verre
van daer, want hy niet gehoorzaem is in die zaek die hem 't meest
aengaet, ja zelf zal hy meenigmael uiterlyk en in andere
dingen zoo gehoorzaem niet zyn, zoo sorgende voor zyn huis=
houden, zoo sober en maetig niet weren, dan omdat dit zelf
met zyn beurs over een komt, en 't geldje by een doet houden.
't Zelfde zou men van alle andere zonden kunnen toonen, dog
dit eene is genoeg om van d' andere te oordeelen; uit deze
Jac. 2-10. hoofden is 't dat Jac: zegt: zoo wie de geheele wet onderhoud, en
maer in een ding overtreedt, die is schuldig aen alles geworden
hy is schuldig aen alles geworden, omdat hy 't gebod van gehoor
zaemh en liefde daer alles van afhangt, overtreeden heeft. 't is
dan niet genoeg in sommige dingen God te willen gehoorzaem
die mogelyk met onze begeerte wel over een zouden komen, maer
tot alles moet onze gehoorzaemh zig uitstrekken. zoo word
Noe in de Schrift gehoorzaem genoemd, en ons ten v. b. gesteld
Gen. 6-22. van hem is 't dat de Schrift zegt: Noe deed alles wat God
hem geboden had. zoo wilde Paulus dat de Korinthenaeren
gehoorzaem zouden weren, Ik heb u geschreven, zegt hy, op dat
2. Cor. 2-9. ik een proeve zoude neemen, of gy in alles gehoorzaem zyt.
In alles moeten wy dan gehoorzaem zyn en dat zoo wel in 't min
als in 't meesten. Niet dat wij hier gansch zonder de minste fou
ten zouden leeven, want dit onmogelyk is in dit leven, want
3. Reg. 8-46. 'er geen mensch is zegt Salomon, die niet en zondigt. En indien
1. Jo. 1-8. wy zouden zeggen, dat wy geen zonden hebben, zoo bedrie
gen wy ons zelve, en de waerh: is in ons niet. Ja Xus heeft ons
dagelyks leeren bidden: vergeef ons onze schulden. Maer wy
moeten gehoorzaem zyn zoo in 't minsten als in 't meesten, met
zoo veel 't moogelyk is te tragten om alle fouten te mijden en
niet voorbedagtelyk te bedreiven. want anders plaets heeft
Ecli. 19-1. 't geen de Eccles zegt: Die de kleine dingen niet en agt, zal
allenskens vervallen. 't geen overeenkomt met 't geen Xus zegt
Luc 16-10 Die in kleine zaeken onregtvaerdig is, is ook onregtvaer
dig in groote. In tegendeel die waerlyk aen God gehoorzaem
is, en die getrouw is in 't minste, is ook getrouw in grootere
dingen. ja niets is 'er 't geen hy niet zal betragten volgens
Eccle 7-19. 't geen d' Eccles zegt: Die God vreest verzuimt niet met al.
Die zal gelyk Maria tot de knegten zeide Doen alles wat
de Heere zeggen zal.

3° Edog gelyk 'er wetten van God zyn die in eenigerwys
algemeen zyn, omdat ze alle menschen verbinden, zoo zyn 'er ook
bezondere welkers verbintenisse afhangt van de staet in dew God
yder in 't bezonder gesteld heeft, waer uit dat volgt een derde ei
goom van de waere gehoorzaemheit, wederom in d' opgenoome
woorden besloten, Doet, zegt de text, doet alles, dog niet

niet alleen alles, maer alles wat hy U zeggen zal., 't geen uwe Staet en beroep van u vereischt. Ieder heeft een bezondere gaaf en maate van god ontfangen. god vraegt 't zelfde niet van yder een. 't geen een deugd is voor den eenen kan een fout zyn voor den anderen. B. v. 't geen een fout zou weren in een vader of moeder des huisgezins, die de heele dag in de kerk wil besteden, of t'huis in 't bidden en leeren de tyd door brengen, zonder naer haere kinderen om te zien of ~~…~~ voor 't huishouden te zorgen. Dit zeg ik 't geen in een vader, of moeder, meenigmael een fout zoude weeren zal een deugt en teken van gehoorzaemh. weren in een ander, wiens Staet dit mede brengt, aen wiens de tyd overig is om daer toe te besteden, zonder zyne andere pligten te verzuimen. en uit dien hoofden is wel aen te merken dat de text zegt Doet alles, en niet alleen alles, maer alles wat hy U zeggen zal. zoo schryft Paulus ook de pligten voor volgens eiders Staet en beroep als hy zegt: gy vrouwen weest uwe mannen onderdaenig... gy mannen... gy kinderen... gy vaders... gy dienstknegten, eider heeft zyne bezondere pligten, waer in hy zyne getrouwigh. en gehoorzaemh. aen god moet toonen. Dit is 't geen de Eclus. eenyder tot en lesse geeft als hy zegt Denk altyd, op 't geen god u geboden heeft. Dit is 't geen David zoo meenigmael god bad, zeggende Heere leert my uwe wille doen 't geen hy in yder H. van god smeekt en verzoekt. zoo was 't dat Paulus zig den god terstont in zyne wondere bekeringe onderwierp, zeggende Heere wat wilt gy dat ik doe, dit is 't geen wy insgelyks moeten verzoeken en gestaedig betragten zoo zal onze gehoorzaemh. die wy aen god schuldig zyn volmaekt zyn; zoo zullen wy na komen 't geen Maria tot de knegten zeide zeggende Doet al wat hy u zeggen zal — Colos. 3-18... Eph. 6-1. Ecli 3-22.

Conclusio

Zie daer B. hoedaenig moet weren onze gehoorzaem. en getrouwigheet die w' aen god schuldig zyn. wy zien eider woortje heeft een bezondere kragt en wyst ons aen d' eigendom van een waere gehoorzaemh. Deze moeten wy met 't er ddet en met de werken toonen. Deze moet zig uitstrekken tot al wat god ons gebied. Deze moet ons zonderlingen in agt doen neemen 't geen ~~…~~ onse Staet en beroep in 't bezonder vereischt, 't geen de heer eider in 't bezonder zeggen zal. Hier in heeft Xtus zelf ons ten v. B. wille dienen. Van zoo als hy in de wereld quam was zyne eerste offerhande een offerhande van gehoorzaemh. zeggende tot zyne hemelsche vader Zie ik kom O god om uwe wil te doen, deze gehoorzaemh. heeft hy qualyk 8 dagen geboren zynde in de besnydenisse en daernaer in zyne opoffering in den tempel willen toonen. Dit is 't geen wy weten dat hy van zyne jeugd tot de 30 jaeren heeft geoeffend. Dit is 't geen ly

Joan. 8 - 29. in zyn openbaer leven, opentlyk van zig getuijgt zeggende dat hy altyd deed, 't geen den Vader behaegelyk is. Dit is waer mede hy zyn leven geëindigt heeft zynde onderdaenig geworden (Paulus) tot de dood ja tot de dood des kruis. Dit & moeten wy betragten, dit is de weg om uit de nood gered te worden en van god te verkrijgen 't geen wij noodig hebben. Hier door is Xus gehoorzaem tot de dood verheven en heeft een naem gekregen die boven alle naemen is & zoo is 't dat wij met Xus gehoorzaem aen god geweest hebbende ook met hem deelagtig zullen worden aen zyne verheffinge &

Monitum post 3um Sacrum fuit:

NB. vide de ch: vaders in hanc Dominicam

In 't voorgeleren Ev: verhalt ons d' Ev: een van die 3. verscheide veropenbaeringen die de kerk over eenige dagen op de feestdag van Driekoningen vierde. #

twe dingen kan men hier aenmerke. 1e waerom de kerk op dien feestdag de gedagtenisse van dit mirakel houd. 2e waerom ze dit ons op deze zondag wederom voorsteld

De reden waerom de kerk op dien feestdag de gedagtenisse van dat mirakel vierde &c: ons heden in 't Ev: word voorgesteld, zeide wy alsdan te zijn & dog nog een andere reden is hier van die wy alsdan niet aengeraekt hebben, en nu gelegender zal komen dewijl ons die veropenbaeringe ons nu heden zelf in 't Ev: word voorgesteld. 't is aen te merken dat 't de gewoonte van de kerk is geweest de gedagtisse van dit mirakel te houden al van de 4 eeuw De reden hier van zegt de h: Epiphanius te zijn, dat de zalige dit wonder gedaen zoude hebben op den 6. jan., op dew: men meint dat de wijzen uit den oosten ook gekomen zijn om &c

Ter gedagtenisse van dit mirakel was 't de gewoonte dat men alsdan eenig water bewaerde op dien dag geput en door de gebeden van de kerk geweid. Ja zelfs wierden er fontijnen gevonden wiens water op dien dag in wijn veranderde. De h. Epiphanius verklaert dat verscheide persoonen dit van den revier de Nijlus getuygden, als ook dat eenige Munniken in de kerk van de Stad Gerasa in Arabien gelegen gedronken hadden, ja zelfs te Cijdiria in Phrygien gelegen, van zoo een bron gedronken had dat hy. zoo deze geschiedenisse zoo wonderbaer en seker is dat een heel geleerd Protestant Casaubonus genaemt zelf zegt dat 'er in 't minst niet aen te twijfelen vald. 't geen des te meer is aen te merken dewyl 't een Protestant is die zoo spreekt, die anders heel greetig zyn om diergelyke geschiedenisse zoo waere als onwaere, zoo sekere als twyfelagtige te bekneibelen. Ja 't geen hier nog by komt is dat Plinius op twe verscheide plaetsen van zyne werken getuijgt dat 'er in 't Eyland Andros een fontyne was wiens water alle jaeren op den 5. jan. daegs voor Driekoningen de smaek van wyn begon te krygen. 't geen een getuygenisse is zelf van

van d' eerste eeuw want Plinius maer tot 't jaer 79 heeft ge-
leeft. Dog alhoewel'er niet schijnt te twijfelen, te weren van
van deze wonderheden die op dien dag gebeurt zouden zijn,
en die geweest zouden hebben als een gevolg van 't mirakel
van den Zaligm, waervan in 't Ev: zoo willen wij dit hier niet
bevestigen, want 'er van 't mirakel van den Zaligm, in 't minst
niet te twyfelen valt, daer we voor den h. Geest zeker van zijn.
Dit al 't kan is zeker dat 't gemeen gevoelen is dat de Zaligm
zyn mirakel op den 6. jan: uit gewerkt heeft, en dat de kerk
uit dien hoofden des zelfs gedagtenisse op dien dag houd.

2° Dog waerom zal men zeggen word ons dan heden we-
derom op deze zondag 't zelve mirakel in 't Ev voorgesteld?
de reden hiervan is deze 1° Omdat de kerk op de feestdag van
Driekoningen, zonderlingen, zig met de wijzen bekommerde, een ge-
heim zoo groot &c. en daerom heeft de kerk een bezondere dag
nog gekooren om de gedagtenisse van dit mirakel te houden,
gelyk ook om de gedagtenisse van den Doop &c.

2° Een twede reden is deze omdat
de kerk van den advent tot na Driekoningen 't trouwen verboden
hebbende, deze eerste zondag naer 't octaef van Driekoningen als
d' eerste van 't jaer verkiest, op dew: zij dit weder toelaet. Nu
om de gelovigen te onderregten op wat wyze zy deze staet moeten
aenvaerden zoo houd ze hen voor oogen de bruiloft van Kana in
galileen, niets word daer van gemeld, of zij zouden daer
kunne onderregtinge uit kunnen trekken. Dog hier willen wy
niet in treeden. alleen willen wy maer aenmerken, waerom dat
Xus die bruiloft by heeft willen woonen, en met 't eerste van
alle zijne mirakelen verheerlyken. Verscheide reden geven hier
van de h. Vaders 1° Hierdoor wilde hij toonen dat hij de huwe-
lyke staet had ingestelt, vervolgens goed en heilig was, dit
diende tegen de genen die in 't gevolg stonden te leeren, gelyk Pau-
lus spreekt Prohibentes nubere, daerom dan heeft hij die brui-
loft by willen woonen. Ja niet alleen heeft hij dit gedaen om te
toonen dat hy de huwelyke staet had ingestelt, maer ook tot de
waerdigh: van een Sacrament geram verheffen, // En dit is wel // 't geen de h. h.
't gewigtigste dat men by kan brengen om te toonen dat 't hu= vaders meinen als
welyk is een Saer: Dog 't is daerom niet min zeker dan we dan geschiet te zyn
genis een van d' andere Sacramenten. want b. v. dat d' Onka-
tolyken aenneemen den Doop en 't h. Saer. des Autaers omdat
men dit zeker weet uit de h. Schriftuer, doet niet te niet dat
men ook die niet aen zou moeten neemen, waervan men alleen zeker
is door d' overlevering, immers dat men dit weet van den
Doop en 't h. Saer: des Autaers uit de h. Schriftuer daer toe
heeft men zelfs d' overlevering noodig, en is men zeker van
door d' overlevering, want hoe weeten zy anders dat de Schriftuer
is de Schriftuer dan uit de overlevering. vervolgens zyn

wij niet min zeker, wegens 't huwelyk dat 't is een Saer:
dewyl d' overleevering ons dit getuijgt, en de vaders self
meinen, dat Xus dit op de bruiloft van Kana in galileen
tot de waerdigh van een Saer: verheeven heeft.

Nu, is 't huwelyk een Saer: zoo leeren hier uit de getrouwde
hoe heiliglyk zij zig in deze Staet moeten gedragen, zoo leeren
hier uit d' ongetrouwde, die mogelyk door de tyd van leven deze
Staet nog staen te aenvaerden, hoe heiliglyk zij zig hier toe moeten
bereiden, en zorgen van niet reukeloos in deze Staet te steken,
zijdus in plaets van de genaede van dit h. Saer: te ontfangen
een groot onheil begaen en een heiligschending komen te bedrijven.
Hier uit moeten zij byden zoo getrouwde als ongetrouwde
leeren, dat hun huwelyk veel meer, als dat der Ou de Test:
vereisent, dat zij 't zoo niet ontfangen of ontfangen hebbende
zoo leeven, dat zij god uit hun herte sluyten, en als onre-
delyke dieren te werk gaen, want 't deze zijn over dew: de
duivel de magt heeft, gelyk Tobias sprak in 't oude Test:
Tob. 6. welk hoofdstuk waerdig is na geleren te worden &
Nu sprak Tobias zoo hoe veel te meer, &

2° Een andere reden die alle vrucht en dient tot
een Lesse waerom Xus d. geeven hier nog van de h. vaders,
te weten dat Xus dit heeft gedaen, om ons een V. B. van ootmoe-
digh te geeven. Hij die zig niet ontwaerdigt had de gedaente
van een dienaer aen te nemen, ontwaerdigt zig ook niet met
zijne dienaeren ter Bruiloft te gaen. Hij zag niet, zegt de h.
Chrys, naer zijne waerdigh maer naer ons nut en voordeel.
Hij ontwaerdigt zig hier niet ter bruiloft te gaen met d. die in
gevolg met de tollenaers en zondaers ter taefel zoude gaen
zoo leert hij door zyn V B 't geen hij daer en door zijn V B en
door zyne woorden duidlyk leert Discite à me quia mitis
sum et humilis corde.

Laet ons dan deze algemeene lesse die op een ijder past
heden leeren, Noit een ander versmaeden of veragten &
De feestdagen zijn qualyk voorby, wij hebben zoo veel van
die deugd hooren spreken. Daer is by na geen daed in 't heele
leeven van Xus of men zal 'er altijd d' ootmoedigh in uit zien
schynen. Deze heeft hij getoont in zyne geboorte Deze &
Laet ons dan zonderlingen deze deugd betragten, &

Vocatus est & Jesus ad Nuptias.

Dominica 2 post Epiph: 1736.

Joan. 2. v. 2.

Wanneer wij voorgaende jaer op deze Zondag preekte zoo vervolgden we de stof, dien we zondags te vooren begonnen hadden. A. A.
De stof dien w' alsdan zoo op den eenen als anderen Zondag verhandelt hebben, was nopende de pligten der getrouwden, die zij aen elkanderen, zoo de man aen de vrouw, als de vrouw aen den man verschuldigt zijn.
Deze stof verhandelden w' alsdan ter gelegentheit van beide de Evangelien, die ter op die Zondagen voorgeleezen worden.
Dog een ijder is bekent, dat er behalven deze pligten, die de getrouwden aen elkanderen schuldig zijn, dat er, zeg ik, ook nog andere pligten zijn, die zij aen hunne kinderen moeten bewijzen.
Van deze pligten die de getrouwden aen haere kinderen moeten bewijzen, daer van hebben wij voorgaende Zondag begonnen te spreken.
Gelegentheit gaf ons hier toe de zorge en bekommernisse die Maria en Joseph haere man, omtrent 't kind Jesus hebben komen te toonen.
en zie een nieuwe gelegentheit geeft ons heden wederom 't hedendaegs h. Ev.
Evangelista narrat &
Nu dit is zeker dat die geenen Jesus nog te bruiloft roepen, die het huwelijk aengaen volgens de regels en het einden, tot het w. 't zelfve is ingestelt, scil: om kinderen te teelen en de zelfde voor godt heiliglijk op te brengen.
Wil dan iemant nu nog Jesus ter bruiloft roepen, of toonen dat hij, als hy het huwelijk aenvaert heeft, dat hij dan Jesus ter bruiloft geroepen heeft, die moet weeten dat zijn huwelijk dienen moet om kinderen te

te teelen, en zelve voor God heiliglijk op te voeden
opdat dan een ijder die zig in de huwelijke staet komt
te bevinden, of mogelijk van sins is daer toe te komen
des te meer aengezet mag worden, om het huwelijk met
Jesus te beginnen en ook te beleeven, zoo heb ik goed
gedagt, ter gelegentheit van 't heden. Ev., wederom te
vervolgen, hetgeen we voorgaende zondag begonnen hebben

Propositio Loquemur itaq van de pligten, die de getrouwden
aen haere kinderen verschuldigt zijn. Vos intus

Attendite.

Dum dominica procedenti incipiebamus tractare
de obligatione quam parentes habent educandi prolem
suas, zoo melden wij 2 zaeken, (die wij doe ook m..
af te handen, of heden te vervolgen) wij melden, zeg ik
alsdan, 2 zaken, die de ouders in het opvoeden van
hunne kinderen moeten waernemen.

1um.

Nuptiæ factæ sunt &c. Jo. 2-1. NB. vide Exord: et Explicationem in Serm 1737.

Dom: 2. Epiph 1769.

Zoo dan willen de genen, die eens meenen, of steeds zoeken te trouwen den zegen van Jesus over hun huwlijk erlangen, of ook die reeds gehuwd zijn den zegen bewaaren, en vermeerderen? Zij moeten Jesus # ter bruiloft noodigen, of reeds getroud zijnde bij zig zoeken te houden.

\# zijne Moeder, en discipelen

1o. Jesus moeten zij ter bruilofte roepen, of al getroud zijnde bij zig tragten te houden,

A. Met 't huwlijk aan te gaan, en te beleeven, met dat inzigt waartoe 't is ingesteld, teweeten om kinderen voor Gode te teelen, en op te kweeken. Daarom zeide God, # Crescite, et multiplicamini, een zegen die ook zelf nog door Adams zonde is afgenoomen, nog door den zondvloed, maar die ook naadien van Gode nog vernieuwd, en bevestigd is. Waarom ook de Profeet Malachias te regt zegd: Wat vraagd de Heer, dan dat er van u voordkoome een geslagt van kinderen Gods? Met zulk een inzigt hebben alle Gods heiligen 't huwlijk begonnen, en beleefd. Exemplo Junior Tobias, qui Saram ducens, Deo dicebat c. 8-9 Heere gij weet het dat 't niet uit geiligheid is dat ik ~~mine~~ mijne zuster (i.e.) tot eene huisvrouwe neem; maar niet enkele begeerte om naakoomelinge te krijgen, onder w uwe naam in alle eewigheid geloofd mag worden.

\# 't huwlijk in 't paradijs instellende:

Mal. 2-15.

B. Niet alleen moeten zij die eene vrouwe zoeken, of aangesprooken wordende, naa haar wel beraaden te hebben, met 't gemelde inzigt 't huwlijk aanvaarden, of reeds daarin zijnde 't zoo beleeven; maar ook, ider die in zijne zwakheid kend ~~...~~ om in eene volmaakte zuiverheid, of onthoudinge te leeven, moet 't huwlijk aanvaarden, en beleeven, als een geneesmiddel voor zijne zwakheid, en om paalen aan zijne begeerlijkheid te stellen, agtervolgens den vasten regel van den Apostel: Qui non se continet nubat, melius &c. Denken moeten zij die 't huwlijk zullen aanvaarden, of 'er reeds in zijn, Ik moet nu alles met mij, of anderen, ook zelf met gedagten en begeerte ten aanzien van anderen afsnijden, want Leerde mijne bestierder mij hoe leelijk zulks voor mij was nog ongehuwd zijnde! O! wat een gruwel zoude 't dan nu weezen naadat God mij een geneesmiddel heeft gegeeven? ik zal mij dan van 't geoorloofde middel, ik zeg, 't vleeslijke als een geestelijk middel bedienen, om mijn lighaam en ziele te behouden, en dus den zegen van Jesus over mijn huwlijk te trekken.

Des die zoo trouwen, of ~~...~~ vide in Finckujus

1. Cor. 7-9

C. Die kristlijk willen trouwen, en den zigen van Jesus erlangen moeten Jesus ter bruilofte roepen met zijne h: wille over den keus door vuurige gebeden te raade te gaan; Niet dan eerst als men denkt iemand aan te spreeken, of als men word aangesprooken, o neen! maar al jaaren vooraf leer ik de jongelingen en dogters, als 't nog niet eens tijd is om van trouwen te spreeken, ik leer ik, zeg ik, naarstig 't onderwijs der Jeugd te leezen, en den Heere te bidden: Heere leer mij uwe wille doen, want gij zijt mijn God &c.

koomt 't nader, dan spoor ik hen aan om hen dus bezonder in de h: offerhande der Misse met en door J. C. op te draagen aan den hemelsen Vader, en kunne bezondere gebeden met dat inzigt te verdubbelen, opdat zij hunne keus, niet op schoonheid, op geld of goed # maar op deugd, en bekwaamheid des persoons te laaten vallen, om 'er hunne zaligheid mede te bewarken, en de kinderen, die God zal gelieven te geeven, in de vreeze des Heeren op te kweeken. Zeker wel een gunst, en gaaf boven alle voor de gehuwden! een gaaf waar van de wijze Salomon: Huis en goed worden van d'ouders gegeeven, maar eene verstandige vrouw koomt eigentlijk van den Heere. Zoo dan die kristlijk willen trouwen moeten vooraf door lange en aanhoudende gebeden Jesus ter bruilofte roepen.

die meenigmaal eer verdwijnen dan men denkt

Prov: 19-14.

Ja ook de reeds gehuwdenen moeten door dat zelfde middel Jesus bij zig maaken te houden. Dit moeten zij doen met elkander door woorden en voorbeelden tot 't oeffenen van den Godsdienst, en tot een heilig en gemeenzaam gebruik der hh: Sakramenten aan te wakkeren; dit moeten zij doen in de h: offerhande der Misse met elkander, en de kinderen, die de Heer hen heeft gelieven te geeven, met en door Kristus aan den Vader op te draagen, met een naar Jesus v. B. zeggende: Ecce ego, et pueri mei, quos dedisti mihi; dit moeten zij doen met elkander, en als de kinderen aankoomen, zoo, als 't eenigzins in 't huishouden mooglijk is, te zaamen de morgen en avondgebeden te bidden, zig verlaatende op de beloften van Jesus: Ubi duo vel tres congregati sunt in nomine &c.

dit moeten zij dan doen zeg ik, met

D. Eindelijk Die Jesus willen ter bruilofte roepen, moeten zorgen dat er op de bruilofte, of vriendenmaaltijde door woorden of liedjes, door werken of ligten wulps gelaat en gebaar, niets voorvalle of omgaa't gene Gode zoude mishaagen, maar dat zij, naar 't v. B. der Heiligen, en in 't bezonder van de jong gehuwdenen van ons huidigh h: Ev:, als een Tobias, en Sara bruilofte houden in de vreeze des Heeren. Tob. 9-12

Zoo dan zie daar hoe men Jesus ter bruilofte moet roepen; of getroud zijnde bij zig moet zoeken te houden, wil men den zegen van Jesus erlangen.

2°. Maar daarenboven, moeten zij ook, die zullen trouwen, de Moeder van Jesus, en zijne discipelen roepen. Dit kortjes. A. Wat aanbelangd de Moeder van Jesus, zeer zoet verbeeld zij de h: kerke, die gelijk d' allerh: Maagd Maria, door haare zuiverheid is de bruid van Kristus, agtervolgens den Ap: Paulus, die zegd: Kristus heeft zig eene heerlijke kerke bereid, die geen vlek of rimpel, of iet desgelijks hebbe, maar die heilig en onbevlekt zij: Eph: 5-27.
Zij (de Moeder van Jesus) verbeeld de h: Kerke ook nog door haare vrugtbaarheid, om dat zij door den h: Doop de geloovigen baard, die de geestelijke ledemaaten, en 't Lighaam van Kristus zijn; waarop d' Apostel al zinnespeelende zeide: Mijne kindertjes, die ik wederom tragt te baaren, tot dat Kristus in u zijne gedaante krijge. C. 4-19.
Zoo dan de h: kerk word verbeeld door de Moeder van Jesus, en de Kristenen roepen haar ter bruilofte, met zig in alles naar de regelen der kerke raakende den tijd, voorbereidinge, 't onderhouden der geboden, of 't vraagen eeniger Dispensatie gedraagen.

B. Eindelijk men roept de discipelen van Jesus ter bruilofte met hunne godvrugtige gebeden, en vooral ook hunnen raad in eene zaake van zoo een groot gewigt te verzoeken.

NB hæc supra ad finem A adjungenda.

Des die zoo trouwen, of 't huwlijk zoo beleeven, dat zij dit eerste en voornaamste einde, waartoe God 't huwlijk heeft ingesteld, niet beöogen, jaa ontwijken en vermeiden, in plaatse van Jesus ter bruilofte te roepen, of zijnen zegen in hun huwlijk t' ontvangen, verweideren zij hem meer en meer van zig, en hebben zijne regtvaardige straffen maar te verwagten. Van deeze zeide d' Engel

Tob. 6-16. Rafaël aan den jongen Tobias: Luister naar mij; ik zal u toonen, wie ze zijn, over w de duivel magt kan hebben: die het huwlijk zoo aangaan, dat zij God buiten hun hert, en hunne gedagten sluiten, en hunne vleeslijke lusten maar opvolgen, als reedelooze paarden en muilezels; over de zoodaanigen heeft de duivel magt. Waarom ook Tobias, nu met Sara getroud zijnde, haar aan-

C. 8-5 sprak, en zeide: Wij zijn kinderen der heiligen, en wij moogen zoo niet verzaamen gelijk de heidenen, die God niet kennen. Om deeze reeden vermaande d' Ap: Paulus de kristene getrouden

1. Thess: 4-4. met allen naadruk: Dat een ijder van u weete zijn vat te bezitten in heiligheid en eere; niet in een drift der begeerlijkheid, gelijk de heidenen

Hebr. 13-4. doen, die God niet kennen: en wederom: Het huwlijk zij eerlijk bij ijdereen, en het bedde onbevlekt; want de hoereerders, en overspeelders zal God veroordeelen. Zoo dan eerst en vooral die kristelijk willen trouwen, en 't huwlijk kristelijk willen beleeven, moeten het zoo aangaan, en zoo beleeven, dat, als 't Gode behaagd, zij naakoomelingen krijgen, onder w zijne naam in alle eewigheid gelooft werde, en dan zullen zij Jesus ter bruilofte roepen, en bij zig houden.

Dominica 2da post Epiphaniam 1737. 44.

52.

Nuptiæ factæ st in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi: vocatus ē autem & Iesus ... ad nuptias.

Iois. 2. v. 1.

Excellentia Conviviorum, seu Nuptiarum, magna ex pte csistit in qualitate, et eminentia personarum quæ iisdem intersunt A. A.

Sic si magnæ sint qualitatis personæ magnum, et magnificum dicitur tale convivium.

Sic de Rege Assuero dicitur, cum magnum, grande convivium instituisset. Magnitudo hujus convivii præter cætera, etiam præcipuè csistebat in eminentia personarum ad idem invitatarum, dicitur enim instituisse grande convivium, et qbs? Principibus, fortissimis persarum, et Medorum, et præfectis provinciarum. Esth. 1.

Excellentia itaq convivii consistit in Eminentia personarum ad illud invitatarum. Quod cum ita sit, Excellentia hodiernarum nuptiarum Evangelicarum facile colligitur ex personis, quas iisdem interfuisse Evangelista narrat. His nuptiis interfuerunt ō Principes, ō fortissimi Persarum, aut Præfecti provinciarum, sed princeps principum, Rex regum, et Dnus dominantium, scil: ipse Christus Iesus, his et adfuit sanctissima ejus mater, et discipuli ejus.

Verè igitur excellens convivium nuptiale quod Xus sua, Matris suæ, suorumq discipulorum præsentia dignatus ē honorare. Nuptiæ factæ st ait Ev, in cana, &c.

Propositio

Nam hanc hodie paulò penitius inspiciemus, et post explanata litteraliter verba, documenta quædam moralia proponemus. Attendite

Het is een zaek van ouds altyd in 't gebruyk gewe[est]
q[uod] Nubentes solemnes nuptias instituisse[n]t. Sic Script[ura]
narrat de Jacobo ducente Rachelem in uxorem: Vocatis
multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias. Sic
de Tobia &c. Van dit gebruik ontleende de Heer Chs. &c.
~~Quod Script. de his et aliis refert id et hic nuper fa[ctum]~~
~~fuisse Evangelista narrat. Nuptiae igit factae &c.~~
de 1º quum ad Locum, ait: In Cana Galilaeae, addit
Galilaeae ad distinctionem inter aliam Canam, sitam juxta
fines Sidoniorum, in Tribu Aseri, de qua Cana sermo e[st]
Josue 19., de qua et oriunda erat mulier illa Cananaea
cujus filiam Xus à daemonio Liberavit, et unde patet hanc
Canam fuisse gentilem; nam hanc mulierem gentilem fuisse
indicant verba Xti dicentis, se non esse missum nisi ad oves quae
perierant domus Israel.
De hac autem Cana Ev. non Lqtr, sed de altera Cana sita in
tribu Zabulon, idque indicat, dum ait: In Cana Galilaeae.
2º Quum ad personas, quae has nuptias fecerunt, nihil
Ev[angelis]ta dicit. Hinc diversae Interpretum quorumdam opiniones
de Sponso et Sponsa has nuptias celebrantibus.
(Multi antiquitas opinati st. Joem Ev. fuisse Sponsum,
alii, Simonem Cananeum (proquo vide alium Serm. anno
1733) Sponsam aliqui putaverunt fuisse Mariam Mag[dalenam]
Verum, hae opiniones valdè incertae st. nihilque hnt firmi[tatis].
tatis.)
At, ut ut sit, conveniunt oes in eo, alterutrum Sponso-
rum fuisse cognatum, aut valde familiarem B. M. Virgin[is]
Idque textus ipse non obscurè dat illigi, dum ait, Et Mater
Jesu erat ibi, amicos enim et cognatos invitare solebant
ut patet in casu Jacobi supra citato: Vocatis amicorum tur[bis]
3º Ad personas quae his nuptiis interfuerunt, ex dictis jam modo patet B. M.
virginem et his nuptiis interfuisse. Solebant mulieres cogn[a]-
tae praevenire diem nuptiarum, ut sic sponsis auxilio essent, ata[que]
sic Mariam hic adfuisse verisimile ē, idque adhuc magis existi-
mandum, ex ejus sollicitudine circa defectionem vini, item
ex eo qd. jam ante 30 annos ad Elizabeth cognatam iverat, ipsi
ministraverat. Itaque et ad haec officia obeunda Maria
his nuptiis interfuit.
Nec illa sola, sed et Jesus, dicente textu, Vocatus est et Jesus

Gen 29-22.

de gelijkenisse van eenen koning, die een bruiloft aanregtte voor zynen zoon &c. item de spreuke Matt. 9-15. zodanig een gebruik doet zig ook op in 't heid. h: Ev. d'Ev. zegd'er van: Nuptiae &c. Matt. 35.

qui de Cana oriundus erat

cum textus non dicat Mariam vocatam ad nuptias, sed: Et Mater Jesu erat ibi; zij was daar reedts als naabestaande;

(B) ~~rationes~~ raões ob quas Xus Dnus nuptiis interesse voluerit, X ~~Praeter nuptias~~, quas Xus Dnus sua presentia honorare dignatus e! 2 is dit geluk 4w: ijder Xten, in 't aenvaerden van 't huwelijk moet voor oogen hebben, en betragten, scil: Jesum ad nuptias vocare dbt, i.e. Xtianae Legis praescripto dbt quaerere conjugem, atq ita demum auspicari nuptias.

X hic jam recensere o e aus. id solum dicimus felices fuisse has nuptias quas Xus Dnus

Sunt autem in deligenda juxta Xanae Legis normam conjuge, duo praecipue ac diligenter observanda, virtus scil: et status, morumq similitudo: cum enim primarius matrimonii scopus sit indissolubilis vitae societas, nec tam corporum qm animorum nexus, constat id mxe spectari dbre in conjugibus quod solidum ac perpetuum inter illos consiliare pt amorem. Id vero nil aeque praestat, ac virtus et status morumq paritas.

(A.) Falluntur proinde qui, nihil de conjugis virtute solliciti, solum curant ut pulcra sit, aut dives, aut ampla familia; cum enim haec oia temporis injuriis sint obnoxia, amorem interire necesse e, cum aut amata evanuerit venustas, aut quae spectabantur divitiae perditae fuerint, aut deniq aliqua humana vicissitudo splendorem familiae obscuraverit, adeoq invisa incipit ee conjux sic rebus collabentibus, quae istis stantibus videbatur amari. Quo fit ut infortunata sint plerumq ejusmodi conjugia, quae caeco hoc pacto copularit cupiditas: sunt econtrario nihil istis nuptiis solet ee auspicacius quae dbnr virtuti.

Utriusq rei varia occurrunt Exempla. Felicis conjugii specimen modo dabunt Zacharias et Elizabeth, de qbs Lucas testatur, qd vivcrent sine querela. Unde vero hoc? inde, ni fallor, qd fuerint ambo justi ante Deum, nempe virtus hos sibi conjunxerat conjuges, unde o fucatus amor procul oes proscribebat querelas.

Tobias et Sara
Luc. 1-6.

Vide ab altera parte infausta conjugia, qa o ex virtutis, et morum similitudinis desiderae inchoata. Videntes filii Dei, filias hoium qd eent pulcrae coeperunt adamare eas. Et quid ex talibus connubiis nisi malum nasci poterat? et inde produisse constat gigantes, tam corpore qm scelere immanes, quorum infanda

Gen. 6-2.

flagitia, o nisi vindice diluvio poterant aboleri.

Primum igitur in auspicandis nuptiis virtus spectanda est, deinde status et morum paritas. Hinc Poeta:
Si qua voles apte nubere, nube pari.

Jure optimum conjugalis amoris præsidium, status æqualitas. Intellexit hoc Laban, qui Jacobo Rachelem
Gen. 29-19 sponsam postulanti, respondit: Melius est ut tibi eam dem, quam alteri viro, mane apud me. Potuisset forsan Laban eam alteri ditiori, et nobiliori dedisse, quam pauperi Jacobo, qui censum omnem in baculo habebat, cui peregrinanti pro culcitra fuit Lapis, qui pro dote ærumnosum 7 annorum Laborem offerebat; attamen Laban ait: Melius est ut tibi eam dem, Poterat enim ditiorem aut nobiliorem accepisset, non tamen meliorem quam Jacobum, quem Racheli parem fecerat status morumque conditio.

Quamquam autem in reliquis necessaria sit paritas, nusquam tamen magis quam in fide et religione ea requiritur. Exemplo Deus Israelitis prohibuit ne cum gentilibus contraherent.
Exod. 34-15 Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis. Item
2. Cor. 6-14. Paulus: Nolite jugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate. Huc spectat et
1. Cor. 7-39 illud Apostoli monitum viduæ datum: Si dormierit vir ejus .... tantum in Domino. Scio Paulum Loqui de Xanorum cum ethnicis commercio; verum Longe validior nobis ratio est, cur fugiamus Acatholicos quam Ethnicos; neque enim nobis ab his tantum esse tantum periculi, quantum ab illis quorum errores
2. Tim. 2-17. teguntur speciosius, et persuadentur efficacius. de his enim Paulus ait: Sermo eorum ut cancer serpit.
Rom. 16-18. Item Per dulces sermones et benedictiones.... declinate ab illis. Igitur si sit prohibitum cum infidelibus, multo magis et cum Acatholicis.

Ejusdem itaque religionis sit persona quacum contrahendum.

Si rationem desideres hanc Deus exprimit: Certissime
Deut. 7-3. enim corda vestra avertent ut sequamini deos earum.
3. Reg. 11-3. # Exemplo sit ipse Salomon, de quo Scriptura: Depravatum est cor ejus per mulieres ut sequeretur deos alienos.
Exemplo sit Ismael Abrahami filius. 4 Reg. 8-18. Sic Joram Rex Juda malum fecit coram Domino, qua

qa Athalia filia achab erat uxor ejus. Achab instigante gentili Iezabele uxore sua, qtã flagitia * perpetravit? Occidit Prophetas, adoravit Baal, templa et aras ei extruxit. Socrates et Theodoretus referunt qd Imperator Valens nullam aliam ob caam, qm persuasione uxoris suæ, factus fuerit Arianus. 3. Reg. 16-30.

Item Esaü Isaci filius, qui duris uxoribus alienigenis ad idololatriam delapsi st. Quis nescit quantum malum Samsoni evenerit ex uxore alienigena? Iud. 14. 15. 16.

51.

Idem hodiedum metuendum iis ē qui religionis alterius compartem accipiunt, et illi in summo versantur perversionis periculo. Nonne si vir mulierem accipiat acatholicam timendum, ne ad ei placendum, ad uxoris sollicitantis religionem transibit, si mulier virum accipiat acatholicum nonne timendum ne hic argutiis eam perverteret? etiamnum verum ē quod deus olim Israelitis: certissime corda vra avertent?..

Scio tales dicturos mihi: in æternum à mea religione ō deficiam, ō me blanditus, ō minis, nec ulla alia re vinci patiar. At hi noverint se ō ee sapientiores Salomone, nec fortiores Samsone, adeoq ō ma qm illi, suis viribus cfidere posse: uterq tam Salomon qm Samson et plures alii a comparte sua decepti sunt. Hi noverint contrarium clamare experientiam tot sæculorum. Hi meminerint illud Sapientis: Qui amat periculum peribit in illo. Eccl 3

Scio ejusmodi hocs dicturos nullum ee periculum pversionis, ectra se occasionem habituros alium convertendi. ad hoc citant verba Pauli dicentis: D'ongeloovige man is geheiligd door de geloovige vrouwe, en..... 1. Cor. 7-14.

At hi noverint Paulum ibid: ō Loqui de eo die een ongeloovige vrouwe trouwd, of van die een ongeloovige man trouwd, sed cum loqui de utraq pte infideli, quarum una convertitur, et de tali parte conversa ait qd si per[illegible] compars infidelis geheiligd word per partem fidelem, ō qd sanctus evadat, sed præparatur vicinus ē ut explo partis fidelis et ad fidelitatem inducatur, dum enim Xto ō maledicit, dum pia cjugis exercitia ō impedit, dum signum crucis domini vel thalamo profixum aequis aspicit oculis, dum patitur etiam filios imbui fide Xti, p hæc velut p purificaões quasdam, quasi præparatur ad Xum, spem bonam ostendens futurum, ut et ipse quoq fidem suscipiat. Igitur - - - -

Sed esto, absit perversionis periculū a compare fideli quis eamdem Liberis immunitatem a pollicitus? putasne illos catholicos educabit compars acatholica?

Ego (inquis) advigilabo diligenter, velit, nolit compars acatholica, ego illos fide catholica viglanter imbuam: Demus hoc: quod tamen non est dandum, nam, wat staat zal men maaken op het zeggen van die gene, die zoo te werk gaet &? Sed demus hoc; at quanta inde jurgia, quanta dissidia? quæ ferè ad nil aliud proderunt, quam ut dubias in fide relinquant proles, si non hæreticas: proclivius quippe est provocatos utrimque pueros in Laxam hæreseos proruere viam quam in arctam veritatis catholicæ semitam.

Sed finge modo ingenti labore trahi Liberos ad partem catholicam, quid si te rapiat immatura mors, quid tunc demum fiet de prolibus?..... Promisit aliter dices. Sit ita; sed inter promittere et præstare non parum interesse. An non vides proles facile amplexuras religionem istam, quam pater aut mater superstes veneratur, et quam propria commoditas et vitæ Liberioris cupiditas suadent? #

Eindelijk zommige zeggen, wij hebben, of zullen dit alles voorkomen: de zoontjes zullen met den vader, en de dogtertjes met de moeder gaan, en zoo opgevoed worden.
Een schone conditie! Men beloofde het geremen nog niet eens heeft buiten d'eene ware kerke op te brengen. Op

Quæ cum ita sint, facile quivis videt se id præcipue in comparte spectare debere scil: ut ejusdem secum sit religionis. Sic Abraham noluit filio suo Isaac dare uxorem de filiabus Cananæorum, inter quos habitabat; sed servum suum Eliezer misit in Mesopotamiam, ut inde filio suo uxorem acciperet quæ verum Deum colebat. Sic et Isaac noluit ut Jacob uxorem ex Cananæis acciperet, sed in Mesopotamiam iret, ubi..... Sic et tu talem accipe compartem quæ tecum hic in terris eamdem habens matrem scil: Ecclesiam in cœlis etiam habere poteris eumdem patrem scil. Deum.

Conclusio

Finio, ac brevi, iterum, iterumque vos omnes adhortor, ut si sacrarum ac cœlestium cum Xto nuptiarum velitis esse participes, sacrilegas istas cum acatholicis nuptias animitus exsecremini. Si conjugem quæritis, spectate virtutem, spectate peritatem, spectate ~~[illegible]~~ fidem.

Illi vero qui pridem, eo in genere peccarunt, sceleris sui agnoscant humiliter enormitatem..... et maxime, ut pari et sollicitudine advigilent Liberis, ut catholica fide sinceri imbuantur, quod nisi summa, qua possunt, diligentia fideli-

dan wel op zulke ouders past 't het gene David zeide van d' Israëlieten Ps. 105-35- zy vermengden zig onder de heidenen... zy offerden hunne zonen en dogteren aan den duivelen.

fideliter praestiterint, sciant se atrocis paricidii esse reos, et de filiorum interitu responsuros ad supremi judicis horrendum tribunal. Porro ut immanissimi sceleris labem pro viribus extergant, seriò meminerint sibi opus esse poenitentia, ut hoc pacto placatus Deus omnia malorum pericula clementer avertat.

At qui nondum eo venit discriminis, qui etiamnum liber est, cane pejus, et angue fugiat illas nuptias, quas jam audivimus adeo à Deo detestari. Parentes meminerint nihil esse adeo ipsorum officium, quam similes prohibere, et omnia efficere quibus impediantur..... Si sit qui matrimonium ambiat, Xum invitet ad nuptias eo quo jam diximus modo (Repete) sic versa doloris aqua in honestae voluptatis vinum, tandem merebitur ad illas pervenire nuptias, in quibus torrente voluptatis suos potabit sanctos Deus, et ab ubertate domus suae felicissime in aeternum inebriabit eos. Amen

A. adeoque 3º omnium in comparte virtus spectanda est. Certè non tantum viro, sed et feminae quam maxime interest ut bona et virtuosa sit compars quacum matrimonium contrahet.

Men zegd gemeenlijk: een kwade buur is een groot kwaad; maar nog grooter is een kwade wederpartij des huwelijks: want d'eerste buitens, maar de tweede binnens huis is. Inimici hominis domestici ejus.

Hinc sapiens de mala comparte loquens ait: liever wil ik bij een leeuw of draak woonen, dan bij een boosaardig wijf. Item: 't is beter in een hoek op het dak te zitten: dan in een gemeen huis te wonen bij een kijfagtig wijf. Quod Salomon de mala femina idem ferè dixero de viro malo. Eccli. 25-23 Prov. 25-9-39

Sed et econtra magna viro felicitas uxor morigera et virtuosa: Wie een goede vrouw gevonden heeft heeft wat goeds gevonden, en zal vreugde bij den Heere bekomen. Item: de man van een goede vrouw is gelukkig. C. 38-22 Eccli. 26-3

H. 39.

Item eod. Cap. Een heilige, en schaamagtige vrouwe is een gaave boven alle gaaven. Quod Salomon de bona et virtuosa muliere, etiam de bono viro dicendum est.

Adeoq, cum hæc ita se habeant, viz. quod tantum sit malum mala compars, et econtra tt bonum bona et virtuosa compars, quisq facilè videt quantopere in comparte virtus spectanda sit.

Falluntur proinde graviter qui, ... ut supra.

(B) Rationes ob quas Chs his nuptiis interesse voluerit

1° om te toonen dat hij den huwelijksen staat had ingesteld, en door zijne tegenwoordigheid wilde heiligen, jaa gelijk men doorgaans meend, ter dezer gelegentheid tot de waardigheid van een Sakrament heeft willen verheffen.

2° om door zijne tegenwoordigheid de gewoonlijke onmatigheden, en baldadigheden der bruilofsten af te keuren, en mogelijk ook zelfs door zijne woorden de kristelijke matigheid, en zedigheid te lezen ^

4to om bij deze gelegentheid door zijn eerste mirakel den weg te banen tot zijn openbaar leeren, en zijne zending, en leere te bekragtigen.

Dog niet alleen Jesus, maar ook zijne discipelen zijn daar ter bruilofste genoodigd. Wie deze discipelen zijn kan men af meten uit des tijdts omstandigheid wanneer deze bruilofst gehouden wierd. Weinige dagen van te vooren had Joes de dooper Jesus met zijnen vinger aangewezen, zeggende: Zie het Lam gods &c. Andreas dit horende, volgde Jesus, bragt simon zijnen broeder 'er ook bij. daags daar aan ontmoette Chs philippus, die hem ook volgde, en die Nathanaël ook bij hem bragt. Ten derden daage vond Jesus zig op de bruilofste te Cana, 4 à 5 mijlen van Nazareth, alwaar d'Evt. zegd, dat hij met zijne discipelen viz. And. Pet. Philip. en Nathanael, genoodigd was. Wat de h. Joseph aanbelangd, mits men #

Haberis Litteralem textus explicationem. Ad mores

Wij hoeven niet ver te zoeken wat zedelessen wij uit 't gezeide moeten nemen, des tijdts omstandigheid, op den de kerke de huwelijken wederom toelaat, vermaand alle ut sup

---

1°. vide den Ch. Vader pag: 211. Jesus voegde zig, volgens den aart zijner ootmoedigheid, naar ons menschen. Hij had zig niet ontwaardigd met de gedaante van een en dienaar aan te neemen, veel min ontwaardigde hij zig met zijne dienaaren ter bruilofste te gaan; hij weigerde de tollenaars en zondaars te gast te gaan, veel min wil in 't vervolg niet met de hij weigeren te eeten met menschen die ter bruilofste genoodigt waren. S. Chrijst. hom: 20 in Joan = zoo dan ons een v. B. van ootmoedigheid te geven

^ naam in 't Paradijs, en dat hij die zelve nu

^ volgens zijne gewoonte de gelegentheden der maaltijden waarnemende om de gasten met de geestelijke spijze van zijne leere naar de ziele te spijzen

nog hier, nog daar na niet meer van hem hoord, zoo gelooft men dat hij al gestorven was eer Chs begon te preken, en mirakelen te doen.

de genen die 'er ter eenigen tijd eens om denken, dat, zal Jesus 't water van hun huwelijk in wijn veranderen, zij voor af Jesus ter bruilofste moeten roepen. en om dit wel te doen &

Quid mihi & tibi mulier? Jois. 2. v. 4.

Dominica 2a. Post Epipha 1738. 46.

58.

Ik twijfele niet of ijder een is bekent dat men iets op verscheide, dog zonderlingen op twe wyzen van iemand kan vraegen. A. A.

1o. Petere aliquid ab aliquo possumus expressis verbis rem petendo, 2o. indigentiam aut miseriam tantum modo ostendendo.

Primo modo multi aliquid à Xto petierunt v. g. Caecus ille qui expressis verbis petebat Dne ut videam sic Regulus: Dne descende priusquam moriatur

Secundo modo petierunt Martha et Maria: rogabant Xum ut Lazarum curaret non verbis expressis, sed tantum ostendendo, aut manifestando miseriam. Ecce, inquiebant, quem amas infirmatur, quasi dicerent (inquit Aug:) „Sufficit ut noveris, non enim amas, et deseris„.

Hoc eodem modo in hodierno Ev. Maria quid petit à filio suo, volebat illa ut filius vinum quod deerat procuraret, idque petit ostendendo tantum indigentiam, et ait, Vinum non habent. Confidens filium pro sua providentia et caritate id facturum, hancque, quam Maria postulabat, gratiam non recusaturum.

At ecce! pro eo quod illud ad hanc humanissimam matris petitionem statim faceret, durum dat responsum et ait Matri, Quid mihi et tibi mulier?

Non dubito quin hae Xti verba vobis mira videantur; Mirum sane quod is qui docuit parentes honorandos tam durè alloquatur matrem, et matrem non nisi mulierem appellet.

Propositio. Ut autem videamus quam meritò Xus ita matrem allocutus sit, hæc Xti verba paucis explicabimus, et quid inde discere debeamus indicabimus. Attendite.

Licet S. Scriptura sit Lumen pedibus nostris, ut

Ps. 118-105. David ait: Uw woord is een fakkel voor myne voeten en een Ligt op myne paden, tamen varii ex ea occasionem errorum et hæresium sumserunt.

Sic ex iis quæ Xus Dnus Locutus e Matt. 12-48. Quæ e mater mea..? Hæretici quidam occasionem sumserunt dicendi Xum abnegasse ullam se cognationem hbere in terris.

Tales erant 2do sæculo Marcion et Appelles, qui exinde istum sumserunt errorem Xum humanam naturam et carnem non ex B. V. Maria, sed è cælo attulisse, et per Mariam transivisse, sicuti Sol per vitrum, aut aqua per canalem, assumsisse; quippe qui parentes et cognatos sese hbere in terris abnegasset, dicens: quæ e mater mea, et qui st fratres mei?

Sicuti autem non defuerint qui istis verbis Xti abusi st, sic et fuerunt qui pluribus aliis Scripturæ Locis, et inter alia verbis Xti, quæ tractanda sumsimus, abusi st.

Sic Manichæi ex eo, quod Xus Mariæ diceret Quid mihi et tibi mulier? Concluserunt quod Maria Xti mater non esset; si enim mater esset, inquiebant, non respondisset Xus, Quid mihi et tibi mulier; sed Mater!

Alii ex eo quod Maria hic et alibi vocetur Mulier concluserunt quod Maria Virgo non manserit, impugnabant ejus virginitatem, dicentes, quod nomen Mulier corruptis tribuerentur. de his Origines et S. Hier. memorant. at errant, Mulier enim nomen e status sicuti Vir, et indifferenter toti sexui tribuitur, sic Eva, nondum ab Adamo cognita vocatur Mulier: vidit Mulier quod lignum esset bonum.

Alii denique hoc Loco usi st ad improbandas Sanctos

A. De meeste Uitleggers der h. Schrifture komen met d'onkatolyken overeen; dat in dit antwoord een ware berisping of bestraffing beslóten is; maar alle komen zij niet overeen, waarom Cbs hier deze berisping doet.

D'onkatolijken, zeer genégen om alles te misdúiden wat de Heiligen maar raakt, meinen dat Cbs hiermé Maria wilde berispen omdat haar oogmerk in dit haare verzoek niet goed geweest zoú zijn, als of zij meer op de vreúgde der gasten, en 't fatzoen des brúidegoms gezien had; als op de verheerlykinge van haren Zoone. En wel in zonderheid, zeggen zij, was haar oogmerk, dat, Cbs dit mirakel op hare verzoek doende, de menschen voor haar ook meer agting zoúden hebben, en dat Cbs daarom tot haar zeide: Quid mihi et... q. d. Wat bemoeid gij ú met mijne doen, daar gij gene gemeenschap met mij hebt in de dingen die mijne ampt aangaan, en dierhalven ook niet met 't doen van mijne mirakelen. En dús zeggen d'Onkatolijken bestrafte Cbs hier zijne moeder, om de Papisten te veroordelen in húnne afgodiesche agtinge, en dienst van Maria, die bij al de wereld kennelijk is.

Maar láten zij Maria in dit verzoek zo vele verkeerde en berispenswaardige oogmerken aanvrijven, als zij willen, zij kúnnen evenwel niet bewijzen, dat Maria die gehad heeft. Integendeel blijkt úit alle d'omstandigheden, dat zij'er vrij van is geweest; want door haar verzoek: Zij hebben geen wijn, toond zij haar medelijden met die jong getrouwden en met een haar geloof en vertrouwen op de magt en goedheid van haren Zone, die als hij maar wilde dit gebrek kon verhelpen, en overzúlks dat zij, maar een enkel mensch zijnde, gene magt of gezag had om zúlks van hem te eischen of daar in iets te gebieden.

Dierhalven als Cbs dan zeid: Quid mihi et tibi..., zo wil hij zijne moeder niet berispen, als of zij haren pligt was te búiten gegaan, en haar moederlijk gezag had willen gebrúiken, om hem mirakelen af te vergen, en daaromtrent wetten voor te schrijven; maar misdien dit verzoek wierd gedaan niet door

bruid, bruidegom of iemand der anderegenodigden, maar door zijne Moeder, zo zoú de vervulling daar van den schijn gehad hebben van ene gehoorzaamheid, en kinderlijke onderdanigheid aan 't moederlijk gezag in het doen van de mirakelen. Om dan dit denkbeeld weg te nemen, niet uit 't verstand van Maria, daar 't noit in geweest was, maar uit 't verstand van zijne discipelen, die daar mé ter bruiloft waren, aan der hij die zelve mag eens zoú geven, zo heeft hij vooraf, eer hij 't mirakel verzaek vervulde een zoort van berispinge laten gaan tot hunne onderregtinge, viz. dat gelijk hij zig in 't doen van mirakelen of andere dingen van zijne bedieninge, zig door geen menschelijke gezag liet bewegen, zij discipelen daar in ook niet door vleeschelijke inzigten zig moesten laten geleiden. Zodat 't dan om der discipelen wille is geweest, dat Jesús zijne moeder als berispte.

Een zaak gansch niet vreemd, dat, om de zwakken in 'er pligt te houden, of dien te leren, de berisping, die hun nodig is, aan anderen gedaan word, die ze niet nodig hebben, nog verdienen. Dús vader Jacob berispte uit voorzigtigheid zijnen zoon Joseph over zijne droomen, schoon hij wel wist dat 't Goddelijke dromen waren. Dit deed Jacob om dús den haat te voorkomen, die zijne broeders tegen hem opvatten magten. En zo hier ook berispt Chs zijne moeder, niet dat zij zulks verdiende, maar alleen tot onderregtinge van d'andere medegasten, opdat zij niet zouden denken, dat, als hij 't water in wijn veranderde, hij dit ~~met~~ uitgehoorzaamheid aan zijne Moeder deed, maar om zijne discipelen te leren, geen vleesch of bloed in hunne bedieninge te kennen. En in zulk enen zin zeide Chs: Quid mihi et tibi mulier. Q. d. in faciendis miraculis ō agnosco te matrem &c

Sanctorum intercessiones. Ecce, inquint, intercedit Maria pro sponsis, et quam male excipitur? at hi facillime refelluntur, ex eo quod Xtus ad matris petitionem paulo post miraculum fecerit.

Vide ergo quos varii errorem sumserint ex his verbis Xti, quos olim SS. Patres refellerunt.

Inquirendus nunc nobis est verus verborum illorum sensus. Hic quis sit ex circumstantiis in quibus dicta sunt facile capiemus.

Petierat Maria, ut Xtus miraculum faceret, et ad hanc petitionem respondit: Quid mihi, et tibi mulier. Id est de moeste vitloggers &c q. d. in faciendis miraculis non agnosco te matrem neque in istis, aut similibus tibi, ut filius matri, subjectus sum, neque ea ad tuam, sed Patris aeterni voluntatem facere debeo.

Atque ut illud melius capiamus juvat observare quod Theologi triplicis generis actiones in Xto distinguant scil: Divinas, Humanas, et Theandricas. Divinae erant v. g. creare, conservare &c Humanae erant comedere, dormire, laborare &c Theandricae erant docere, convocare discipulos, creare Apostolos, convertere peccatores, et quaevis alia miracula facere.

Quantum ad actiones Divinas creare, conservare facile videmus Xtum in iis matri non subfuisse.

Quantum ad actiones humanas sponte sua, voluit subesse Matri, unde et de eo dicitur: Erat subditus illis.

Quantum ad actiones Theandricas, quae ei competebant ut homini Deo, sive ut Redemptori, nemini nisi Deo Patri suberat, hic erat qui eum miserat, et ad ejus solius voluntatem istae actiones faciendae erant. Ac proinde dum mater eas fieri petebat, respondit Quid mihi et tibi mulier? Mulier inquit, et non Mater quia in istis non agnoscit carnem, et sanguinem.

En germinam verborum explicationem. Ad Moralia transeamus.

NB. hoc Morale eo ordine dicendum quo secundum numeros notatum ē.

1. Observamus hic 1º. Sollicitam Matrem Xti pro novitea istis nuptiis ob defectum vini, sese probere tot een voorspraeck voor de zelve in hunnen noodt bij haeren zoone. 2. C. want 't op dit haar verzoeck was, dat Chs haar zeide: Quid mihi, et tibi mulier?

2. Quod Mater illa, hic præstitit in terris, adhuc præstat in Cælis, ibi illa sollicita ē pro nobis viventibus et cum Maria, sicuti cum oibs Electis Dei, et Sanctis in cælo: Caritas numqm excidit. 1. Cor. 13.

3. Hac caritate acti Sancti, dum hic erant in terris, sollicitos sese probuerunt voor hunne medemenschen pro illis se interposuerunt apud Deum orationibus, vel ad Dei iram avertendam, vel ad graam pro illis à Deo impetrandam.

Exod. 32. 4. Sic Moses se Mediatorem posuit pro populo Israel apud Deum ad deprecandum Deum, eumq placandum Sic Paulus sollicitus pro salute oium fidelium Sic Stephanus pro inimicis et oibs Judæis oravit.

5. Quod Sancti fecerunt Caritate movente in terris idem præstant in cælis, Caritas numqm excidit.

9. Quod verum ē de oibs Sanctis, negare id o possumus Deiparæ. Profectò quæ tam sollicita fuit pro hoibs dum viveret in terris ~~operam suam interposuit~~ sollicita, nunc pro iisdem erit dum regnat in cælis: si illa in terris operam suam interposuit in re o nisi ad decorem pertinente multo ma juvabit nos apud Filium in cælis, idq in negotio quo nullum ma necessarium, scil: salutis nostræ. Deniq si o rogata sponte intercessit, multo ma pro nobis deprecabitur cum eam diligenter, et decenter invocaverimus.

10. Et certè o inutiliter et frustaneè. Etenim o vacat mysterio, qd primum Xti miraculum precibus Mariæ fuerit impetratum; nam inde quid aliud edocemur qm plurimum apud Deum valere preces, sicuti

s.

5. Mariæ, ita Sanctorum in cælis. tot bewijs zij
~~valeant sanctorum preces in terris apud Deum~~.
Moses veniam pro tot millibus idololatris Judæis
impetraverit, q̄d Stephanus pro lapidantibus Judæis orans
(volgens den h. Aug.)
gratiam conversiones Paulo ~~impetraverit~~ acceperit, quod et ipse Paulus
tot hoēs salvaverit. Donavit tibi Deus oēs qui navigant tecum? Si ergo tt valeant Sanctorum preces hic in terris Quidni valebunt eorum preces, et B. Virginis apud Deum jam existentium in cælis? #

6. Vultisne exempla Sanctorum existentium in cælis et pro nobis orantium; Lege Jerem. 15. ubi Deus ipse ait: Al stonden Moses en Samuel voor mij, zoo zoude dog mijne ziel geen genegentheid krijgen voor dat volk. q. d. zoo groot is de boosheid van dat volk, dat al bad Moyses, Samuel of eenig ander propheet voor 't zelve, dat ik evenwel niet zoude bewoogen worden. ex quo igitur patet quod defuncti prophetæ quales Moyses, Samuel solerent pro populo orare atq. etiam exaudiri, nisi obstaret extraordinaria populi malitia.

7. Vultis aliud expl͞um. Lege 2. Mach. 15-14. ubi de Jeremia propheta jam defuncto dr. Hic ē qui multum orat pro populo.

8. Lege Apoc. 5-8 ubi 4 aalia, et 24. Seniores ceciderunt coram Agno habtes singuli citharas et phialas aureas plenas odoramentorum quæ st oraoes Sanctorum.

11. Igitur ex his patet quod sicuti Sancti pro nobis orant in terris, sic et defuncti orent in cælis.

12. Hoc fundamento, et hac fiducia fundunt fideles in Eccla preces suas ad oēs Sanctos Dei.

13. Veritas amat medium, error et hæresis extremum. Ad unum extremum declinant illi, qui Sanctos ō invocandos, nec eos pro nobis orare, aut oraoes eorum

het vermogen, 't welk hunne gebeden hadden als zij zelfs nog zwakke menschen waren. Immers lezen wij niet in de Schrift dat Godt zelfs zyne hh. (Act. 2) vereerd, bezondere gaven en genaden gegeven, en door hen vele weldaden de menschen verleend heeft? Lezen wij daar niet dat op Abrahams bede die godlooze steden byna nog gespaard zoû hebben? dat hy op zyne bede 't leven van den Koning Abimelech behouden heeft. Gen. 18. et 20 Lezen wy daar niet quod Moses

Waarom ook de h. Hier. aan den ketter Vigilantius, die staande hield, dat men wel in dit leven kon en mogt voor elkander bidden, maar niet na dit leven, waarom zegt de h. Hier. tot diem ketter zeide: Si Apli si martyres adhuc in corpore constituti possent orare pro cæteris, qdo pro se dbnt ēē solliciti, qto mā post coronas, victorias et triumphos?

quidpiam apud Deum valere docent.

Ad alterum extremum abeunt, qui nimiam in Sanctorum precibus, et patrocinio spem collocant, atq eorum preces ad oia valere autumant.

Utriq à veritate aberrant. Veritas in medio incedit. Non negat illa preces, et sollicitudinem Sanctorum in cælis pro nobis hic in terra viventibus, o negat q nos certi de nostra necessitate, et imbecillitate illorum preces in adjutorium implorare possimus. ^ Ab altera autem pte negat Sanctorum preces nobis ee utiles, quocumq constituti simus, dum eos invocari. Præscribit regulam quam circa hoc observare dbmus, illam scil: quã ipsa Virgo Maria præscripsit Quodcumq dixerit vobis facite.

^ Inserendæ et diluendæ hic st quadam acatholicorum objectiones. vide Tract. M. S. de oratione pag. 332...

Ut itaq recte Mariæ et Sanctorum preces implorem̃us, illaq utiles nobis sint ad impetrandas à Deo graas, conari dbmus ut Filio ejus placeamus p vitam cformem iis quæ nobis dixit, et præscripsit in S. Evang. (inhære his) Frustranea cætero quin oia.

Quam graviter itaq falluntur, qui licet nequiter vivant, Sanctorum sibi preces profuturas autumant (ubi de Scapulari et Rosario...)

Errant qui id talibus persuadent, errant et qui hac persuasione sese assecurant. Al waeren ze met scapulieren van onderen tot boven behangen frustra.... Tange hic de inutili clamore prophetarum Balam, quos irridebat Elias. Flere id hic ad Sanctos invocantes, et male viventes, ridendi illi st. ⸗

3. Reg. 18.

Orare pntes Sancti o dare. Maria pero ō dat.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. Jois. 2. v. 1.

Dominica 2 Epiphaniæ 1739. 45. 64.

Duo singulariter miratu digna occurrunt in historia hodierni Evangelii. A. A.
In primis admiranda Chri Dni humilitas hic elucet, quod his nuptiis interesse dignatus sit.
Dein omni miranda est Chri pota et bonitas, quod aquam in vinum convertere ~~[illegible]~~ voluerit.
Mira, fateor, sunt hæc duo; at multo mirabiliora illa mysteria, quæ in his memoratis rebus, tanquam in figura et umbra repræsentantur.
Enim vero, si mirandum sit, quod Chrum his nuptiis assistere voluisset, multo magis mirandum est, quod ipse cum hoibus verum et spiritale voluisse inire matrimonium.
Si mirandum quod Chrus aquam in vinum convertisset, multo profecto mirabilius est, cum nos hoes, die verworpelijk waren voor zijn aanschijn, en zijne vijanden, van vijanden heeft doen worden zijne lievelingen, ja zijne bruiden. Eene verandering, voorwaar! daar dit van water in wijn, verre na niet bij te gelijken is.
Lubet hodie hunc conceptum, hancque spiritalem applicationem, quam SS. Patres coiter over deze Ev. historie maken, wat wijder en ook wat nauwkeuriger uit te breiden. Ac 1mo videbimus den aart en eigenschap van dit huwelijk tussen Jesus, en de gelovigen. 2do De goedheid van Jesus in dit huwelijk met ons tot zijne bruiden aan te nemen. 3tio Onze verbintenissen ten aanzien van onzen Bruidegom Chus Jesus. Attendite. — Propositio

Qui S. paginas cum attentione evolvunt, indubie observarunt multoties de spiritali matrimonio Chri cum sua Eccla, et quovis fideli in particulari (want alle gelovigen maken zamen eene kerk uit) mentionem fieri. totus Liber Cant. quid est nisi continuum colloquium Chri cum sua Eccla, tanquam sponsi cum sua sponsa.
Et sane si illa quæ coiter in matrimoniis corporalibus locum habent observemus, eadem in spiritali Chri cum fidelibus matrimonio illa reperiemus.
Tria principaliter in quovis matrimonio observanda sunt 1o Utriusque partis conjunctio, 2o Status, 3o bonorum participatio. Ac 1o quidem in omni matrimonio est conjunctio duarum personarum, die te vooren malkander vreemd waren, Fiunt duo in carne una. Relinquet homo patrem et matrem et adhærebit uxori suæ, et erunt duo in carne una, zei Adam door Gods ingevens als hij ontwakende Eva bij zig zag staan. Gen. 2. 24.

Eph. Aldus gaat 't ook toe in 't geestelijke huwelijk tussen Cbs Jesus en de gelovigin. Wat waren wij te vooren? Immers vreemd van Cbs Jesus? Eratis (zit Paulus) in tpore illo sine Cbo. dog Cbs ons tot zijne bruiden aannêmende, zoo is hij een geworden met ons, en wij een met Hem.

Wanneer geschied dit? Dan wanneer wij afgewassen worden door de wateren van het h. Sacr: des Doopsels; dan worden wij met Cbs vereenigd, vermids hij ons zijnen h. geest dan mededeeld waardoor wij worden eene geest met hem, volgens de spreuke van
1. Cor. 6-17. Paulus: Qui adhaeret Dño unus sptus ē.

En zeker deze vereeniging die de gelovigen krijgen in den Doop met J. C. is eene nauwe vereeniging. Immers wat nauwer vereeniging is 'er, als van eenen steen vast gemetseld op den hoeksteen als van eenen wijnstok ~~met zijne wijnranken~~, als van eenen loot in den boom ingeënt, als van eene hoofd met zijne Lighaam, als van de ziele met 'er Lighaam, als van eenen man met zijne vrouw.
(margin: van de ranken aan)
Et eteē oibs hisce rebus illa Chti cum fidelibus unio comparatur.
Immo haec Chti cum fidelibus unio superat oēs has unionum comparationes. Immers alle vereeniging tussen schepzel en schepzel word d'een of d'ander en tijde gescheiden. Hoe eene sterk gebouw de tempel van Jerusalem ook was, d'eene steen is op den anderen niet geblêven; hoe nauw ziel en Lighaam, man en vrouw verknogt zijn, de dood scheid ze van elkander. At haec spiritualis unio nulla re ex parte sponsi, nec à parte sponsae invitè dissolvitur, ne quidem p mortem.

Zoodat gelijk 'er eene zeer nauwe vereeniging is tussen man en vrouw, 'er ook alzoo, ja nog nauwer vereeniging is in 't geestelijk huwelijk van Cbs met de gelovigen.

2º In eene lighâmelijke huwelijk is ook gemeenschap van alles tussen beide partijen, tussen man en vrouw. Sic et se habet in spiritali matrimonio Chti cum fideli aa. Deze gemeenschap is van Cbs kant eene gemeenschap van staat, en goederen, die eene gelovige ziel van hem haaren Bruidegom heeft.

'T was bij de Romijnen eene gewoonte in hunne huwelijken als de vrouw van 'er man wierd 't huis gehaald, dat ze tot hem zeide: Ubi tu es Cajus, Ego sum Caja. Daarmê te kennen gêvende, van hoe slegte staat zij te vooren ook mogt geweest zijn, dat ze nu deel had aan de waardighêden van 'er man.

En zoo is 't ook gelêgen met Cbs en eene gelovige ziele.
Ps. 2. Cbs is van Godt gezalfd koning over Sion, en Priester
109. in der eeuwigheid volgens d'order van Melchisedech. En zijne bruiden hebben mede deel aan dese waardighêden. Pe-
1. Per. 2. trus vocat fideles: Regale Sacerdotium. Jo: zegt: Hij
Apoc. 1-6 heeft ons koningen en Priesters gemaakt voor Godt zijnen vader

vader. Petrus zegd, dat wij door hem zelfs deelagtig geworden zijn aan de godlijke nature. Zoo dan &c 2. Pet. 1-4.

3e. Bij deze gemeenschap van staat heeft hij ons ook gegeven gemeenschap van goederen. Dog vermids in dit huwelijk alles geestelijk is, zoo heeft deze Bruidegom C. J. het meest daarop uit geweest om ons niet zoo zeer de lighamelijke, als geestelijke goederen mede te deilen. Hier van Paulus: 1. Cor. 1-30.
Jesus is ons van godt geworden tot wijsheid, tot regtvaardigheid tot heiligmakinge, en tot verlossinge. Hæc C̄bs sponsæ, seu aīæ fideli fecit, seu coīcavit.

At quid sponsa sponso? heu! quid daret ipsa quæ nihil ex se boni habebat? Ja, ach arm! de mensch heeft de ... (Refert Scriptura 3. Reg. 9. dat Hiram de Koning van Tyrus aan den Koning Salomon tot opbouw des tempels het Cederhout, en dennen hout, en goud, zoo veel als hij van noden had, verschaffte, waar voor Salomon van zijnen kant aan Hiram 20 steden in 't land van Galileën gaf. At textus ait, quod Hiram egressus ut videret civitates has dixerit Salomoni: Hæcine v. 13.
st civitates, quas dedisti mihi, frater? Zoo ook zou Jesus aan ons mogen zeggen....

Jesus heeft ons zulke groote gaven gegeven, als hij ons tot zijne Bruiden in den Doop heeft aangenomen, bij dewelke al 't Cederhout, en goud niet te gelijken is, hij heeft ons mede gedeeld zijne godlijke natuur, zijnen geest, de verlossinge, heiligheid, en regtvaardigheid &c Maar de mensch, och arm! heeft van zijnen kant aan dezen Bruigom C. J. niets anders kunnen mededeelen dan 't gene hij had, ik zeg, niets anders als zonden en ellenden. Niet dat J., die vrij was van alle zonden, die heilig, onnoozel, onbesmet, en afgescheiden van alle zondaars was, waarlijk zondig geworden is, neen dat niet, maar hij ja dat zij ver! is ons in alles gelijk geworden zonder zonden, en hij die geene zonden gedaan heeft, heeft onze zonden in zijne Lighaam op 't kruis gedragen. Ô slegte gifte in vergelijkinge van die uitnemende goederen, die Jesus onze Bruigom ons medegedeeld!

Overweeg hier eens die onbegrijpelijke nedrigheid, en goedheid van den Zoone Gods, die zig met ons menschen, zulk een gansch ongelijk partuur, wel heeft willen verhuwelijken! 't was eene groote wonder dat Assuerus, Koning der Persen, en Meden, Esther eene gevangen slavinne ten huwelijk nam; maar daar was nog eenige gelijkheid, Assuerus was zoo wel een mensch, als Esther; was Assuerus een magtig vorst? Esther was eene deugdzame dogter; was hij rijk van goed? zij was rijk van gode. Maar dit is een wonder boven alle wonderen,

dat wij menschen, die gevangen slâven van den duivel wâren, van Chs Jesus, den Zoone Gods, den Kóning aller Kóningen ten huwelijk zijn genómen, van hem, zeg ik, bij wien de Kóning Assuerus niet meer te gelijken is, als iets dat niets is, bij iets dat al is. Hier is tussen Jesus Bruigom en ons menschen gansch gêne gelijkheid te vinden.

Pars 2da Maar laat ons deze ongelijkheid tussen Jesus en den mensch een weinigje nâder inzien, om zoo veel te meer ons over zijne goedheid in dit zijne huwelijk met ons menschen te verwonderen.

1o Wie was dog Jesus, die Bruidegom? d'allerwaardigste van ortu nobilissimus.

afkomste, Hij was d'eeniggebôrene Zoon van Godt den Vader, geteeld van alle eeuwigheid, hij was 't afschijnzel van zijne heerlijkheid, en 't uitgedrukte wêzen van 's Vâders wêzen, Ligt van Ligt, waaragtig Godt van waaragtig Godt, hij was in gedaante Godt, en moest 't zig gene roof agten Gôde êven gelijk te zijn.

Daar en têgen de Bruid is ortu desperatissima i.e. veragt en verworpen van afkomste; want wat zijn wij menschen als stof van stof, asch van asche, uit onzuivere zâde ontfangen, ut Job ait, Verum ē, de mensch was eerst heerlijk en uitmuntend in zijne eerste opkomste; maar toen hij in eere was, heeft hij het niet bezeft, hij is d'onrêdelijke dieren gelijk geworden.

Et eue ō obstante hac dissimilitudine Jesus nos in sponsas suas assumere dignatus ē. O! quanta bonitas sponsi nostri!

2o Sponsus erat bonis opulentissimus, Constitutus à patre hæres universorum: Zijne zijn alle de wilde dieren der

H.-6.3. bosschen, het vee op de bergen, en de ossen ... d'aardbôdem en

Ps.49-10 al wat'er in is, behoord hem toe.

De Rege Salomone refertur, dat hij grooter was in rijkdom dan alle kóningen der aarde, hij maakte in Jerusalem het zilver zoo gemeen als de steenen der straaten, het gêne ook om des zelfs menigvuldigheid in gene agtinge was in de dâgen van Salomon 3. Reg. 10

Maar alle deze rijkdom van Salomon is niets bij de rijkdom van C. J. Al 't goud van Ophir, al 't zilver van Tharsis, alle d'êdele gesteentens van Havila, alle de paarlen van Cathäi, al 't yvoor van Sittim, al t' wierook van Saba, alle de cêderen van Libanon, alle de Eijken van Bâsan, alle de wijngaarden van Engaddi hooren hem toe, ja de gansche wereld, en alle haar volheid, is de zijne.

Daar en têgen de Bruid is d'allerarmste van Conditie. alle

Job.1. moeten wij met Job zeggen, dat wij naakt uit 's moeders lighaam gekômen zijn, en'er naakt weer heenen keeren. Met Paulus:

1. Tim.6. dat wij niets in de wereld gebragt hebben, en ook niets daar zullen uitdrâgen.

En zie niet têgenstaande deze ongelijkheid van staat en goederen heeft Jesus ons gewaardigd tot zijne bruid aan te nemen

men.

Refert Script. 1. Reg. 18. dat als Saul sprak van zijne dogter aan David uit te trouwen, deze daarop zeide: Wie ben ik dog, of wat is mijn Léven gedrag of mijns vaders gedrag in Israel, dat ik de schoonzoon des Konings worden zoude? En als Sauls hovelingen tot David daar van spraken, zoo zei David: Dunkt het u eene kleine zaak te wezen, des Konings schoonzoon te zijn? en ik ben een arm en gering man.

Si hoc adeo mirum fuerit Davidi pauperi et tenui fieri gener Saulis Regis? qtopere mirari nos #̶ dbms dum perpendimus, quod nos Davide pauperiores in sponsas Regis, ō Saulis, sed Regis Regum assumtos sinimus esse.

3º. Sponsus Cbs erat virtutibus eminentissimus, d'allereminenten ste in deugd en heiligheid ‖ Enim vero erat Sanctus sanctorum cui angeli incessanter acclamant, Sanctus &; erat sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus; erat Agnus immaculatus, et incontaminatus; peccatum ō fecit, nec inventus ē dolus in ore ejus; hij kon zijne vijanden uittarten Quis ex vobis arguet me de peccato? — ‖ ja de heiligheid zelf. Heb. 7. 1. Pet. 1. c. 2-22

Daar en tegen de Bruid was vuil, onrijn, Lélijk, besmet, vervuld met zonden en ondeugden. Ō̄s cum Davide dicere dbms in iniquitatibus concepti sumus; et in peccatis concepit nos mater nostra. Quis pt dicere (rogat Salomon) mundum ē cor meum; purus sum à peccato? Barthimeus was blind, Miphiboseth was lam aan beide voeten, Giëzi was melaars, de 12 jarige zieke vrouw was onrijn, maar wij menschen wären alle naar de ziel blinder ~~als~~ dan Barthimeus, lammer dan ~~als~~ Miphiboseth, melaatzer ~~als~~ dan Giëzi, onrijnder ~~als~~ dan de 12 jarige zieke vrouw, van de zoolen der voeten tot den kruin des hoofds was'er in ons geen gezontheid, alles was maar wonde, en kneuzing, en etterbuil. Isa. 1-6 — Prov. 20-9

Et ecce ō obstante hac dissimilitudine van deugden en heiligheid, zoo heeft Jesus ons onrijnen en ondeugenden gewaardigd tot zijne Bruiden aan te nemen.

(In veteri test. circa matrimonium summi sacerdotis deus statuerat: Gij zal eene Maagd tot zijne vrouwe nee men; eene weduwe, of verstootene, of eene vuyle, of eene hoere zal hij tot zijne vrouwe niet nemen. — Lev. 21.

't gene gode niet heeft willen gedogen in den hoogen priester der Wets, dat heeft hij uit liefde tot ons menschen wel willen dulden in zijnen enigen zoon, den opperpriester volgens d'order van Melchisedech & — wij waren niet alleen weduwen, maar ook verstootenen, vuijlen, en ontheiligde hoeren geschonden en geschaakt door den duivel. Et tales Jesus summus pontifex Novi testamenti in sponsas assumsit.)

Wie kan zig dan naar waarde over de goedheid van Jesus

in 't geestelijke huwelijk met de gelôvigen zijne bruiden ve[rwonderen]
wonderen. Zijne goedheid schijnt in dit huwelijk uit 1o. om dat
d'allerwaardigste van afkomste, ons d'allerverworpenste tot
zijne bruid en gwaardigd heeft te neemen. 2o. .... 3o. ....

Pars 3tia

Wat zijn wij dan nu al aan dezen onzen goedertierenen Bruigom C. J. verschuldigd?

Wij zijn aan hem schuldig al wat eene Bruid, of vrouw aan hâren Bruigom of man verschuldigd is. Is 'er een vrouw 'er man Liefde, gehoorzaamheid, trouwe, en hulpe verschuldig? 't zijn al de zelve pligten die eene gelôvige ziel aan'er Bruigom C. J. schuldig is.

En wel 1o. gelijk de Liefde d'eerste pligt is in 't huwelijk, zoo is 't de Liefde eerst en vooral die wij onzen Bruigom Jesus moeten bewijzen. Hinc quidam Autor: „Deus vult timeri, Dnm se nominat; Deus vult honorari, Patrem; „Deus vult amari, sponsum.„ Die naam dan alleen, dat hij is onze Bruigom, behoord genoeg te zijn, om ons tot zijne Liefde te verbinden.

Maar beneffens de naam moet de Liefde van dien Bruidegom onze Liefde t' allermeest ontstêken. De Zon hâre schitterende straalen uitschierende op eenen harden keysteen, verwarmt denzelven zoodânig, dat hij weder eene warmte van zig geeft. En zou dan de Liefde van dien Bruidegom op onze herten schijnende, de zelve tot wêder Liefde niet ontfonken? zoo waren wij immers harder, dan de hardste steenen zelfs. De tollenaars en zondaars hebben lief, die hun lief hebben en zouden wij niet lief hebben dien Jesus, die ons op zoo eene uitmuntende wijze heeft Lief gehad?

Groot is de liefde der Ouders tot'er kinderen, van de harders tot'er schâpen, van d'arenden tot'er jongen, van de henne tot'er kuikens, maar dit alles is maar schaduwe van de Liefde, die Jesus draagd tot de gelôvigen. Zijne liefde is groot ten opzigt van hen, als hij hen noemd zijne Vrienden; nog groter is zijne Liefde, als hij'er noemd zijne Kinderen; nog grooter is zijne Liefde, als hij'er noemd zijne Zusters en broeders; maar de grootste liefde van alle is, als hij'er noemd en aanneemt tot zijne bruiden.

Jacob minde Râchel, want om die tot zijne bruid te krijgen, arbeidde hij 14 Jaren, zonder dat 't hem lastig viel. Maar veel meer heeft Jesus ons bemind, want om ons te hebben tot zijne bruid, heeft hij gewillig 33 jâren gediend en eindelijk niet geweijgerd zijne Leven ten besten te geven.

Si tanopere nos amaverit sponsus J. C. quantopere eum redamare debemus?

Maar

Maar deze liefde moeten wij niet alleen hebben op onze tong, en in den mond, maar in't herte, en met de werken moeten wij ze toonen.

Quid diceres de uxore, quae viro diceret, Amo te, en hem ondertussen in't aangesigt krabde? O! zoú men zeggen, dat is niet 't gedrag van eene eerlijke vrouwe, maar veel eer van eene overspeelige hoere. applica.

Amare ita sponsum nostrum Jesum debemus, ut opere demonstremus. Sic nos amat Jesus. Ille o etenim ex puro amore nos in sponsas suas assumsisse, adhuc nos opere amat. Immers hij voorziet ons rijkelijk van alles: in onze naaktheid bekleed hij ons, in onze honger spijst hij ons, in onze dorst laafd hij ons, in onze droefheid troost hij ons, in onze zwakheid sterkt hij ons, in onze zwârigheid verlost hij ons, in onze armoe verrijkt hij ons, in onze onwêrenheid leerd hij ons, in onze krankheid geneesd hij ons, in onze blindheid verligt hij ons, op onze dwaalweg geleid hij ons. Hij is voor ons (paulus) alles in alle. Col. 3.

Sic ecce opere diligit nos indies sponsus noster, en zoú onze liefde dan tot hem maar ledig zijn? O neen! beminnen moeten wij onzen Bruigom Jesus, en met de werken onze liefde toonen.

2º Behalven de liefde is eene vrouw aan'er man de gehoorzaam- en onderdânigheid schuldig. vrouwen (roept Pau.) weest uwe mannen onderdaanig. Sic et nos Chro. Col. 3-18
deze onderdânigheid moet wêzen niet in zommige dingen, die naar onzen zin zijn, gelijk zommige vrouwen wel willen gehoorzaam zijn, en daarom zeggen, is de man 't hoofd, de vrouw is 't músjes, neen, maar in alles, gelijk paulus van de vrouwen zegd, de vrouwen moeten 'er mannen onderdânig zijn in alles, gelijk (inquit) de kerk Chõ onderdaanig is. || Hier op past 't gêne Maria aan || En dus wij ook de Dienaars van de bruilaft van daag in't Ev. zeide: Al wat hij u zeggen zal doet het. Eph. 5-24

Dierhalven gelijk eene Christelijke vroome vrouw 'er man in alles in den Heere i.e... onderdânig is, zoo ook d—

3º Gelijk eene vrouw vooral aan'er man de trouwe schuldig is, zoo wij ook aan onzen Bruigom C. J. Met geenen vreemde moeten w' ons vermengen, maar alleen onzen Bruigom aanhangen. alle vreemde minnaars, die ons aanzoeken, den duivel, den wereld, en't vleesch, moeten wij den schop gêven, en ons alleen bij onzen Bruigom hoúden. In't huwelijk is't zoo gelêgen, dat man en vrouw Vâder

en moeder; zuster en broeder moeten verlaaten, en hunne wederpartije aanhangen. Sic et nos relinquere debemus die ons zoo lief zijn als onze ~~vader~~ moeder, dat ons zoo waard is als onze vader, dat ons zoo na is als onze broeder, dat ons zoo zoet is, als onze zuster, dit alles, zeg ik, moeten wij om Jesus verlaten. Luc. 14-26.

4°. Deniq moeten wij met onzen Bruidegom Jesus zoet en zuur uitstaan. Sic se hbt inter bonos conjugatos etc.

1745 In primo sacro secutus sum Maupas Concorde Ev. tom. 1. pag. 144.

Implete hijdrias aquâ — Dominica 2 Post Epiphan

Jois. 2. v. 7. — 1740. 51.

't Was gansch niet genoeg dat d' eeniggebooren Zoon des Vaders zig met onze zwakheid bekleede, en onder ons menschen verschenen is, maer moest ook van de menschen gekend worden, wie hy waerlyk was A.A.

deze noodzaekelykheid dezer kennisse zyns persoons heeft de Heere Jesus ons zelf naemaels geleerd, als hy in 't gebedt, tot zynen hemelschen Vader zeide: Hoc ē vita aeterna, dat zy u kennen den eenigen waeren godt, en J. C. dien gy gezonden hebt. Jois. 17-3

de wonderen, in zyne geboorte, in korts daernaer geschied, behalven dat ze aen weynigen bekend waeren, wierden door eene verborgen leven, van omtrent 30 jaeren gelyk als verduysterd, vernietigd en begraeven, zoo dat 't ten hoogsten noodig was dat hy zig ten tyde zyns openbaer leven aen Israel vertoonde en door allerhande wonderdaeden, of mirakelen, kenbaer maekte.

't was ook met dat inzigt, dat de Heere Jesus zyne mirakelen deede, volgens 't geen hy zelf zeide by Joes: Jois 5-36
de werken die de Vader my gegeeven heeft te volbrengen, die werken zelve die ik doe geeven getuygenisse van my dat de Vader my gezonden heeft.

Ja dit is zelf zoo verre waer dat Jesus by Joes ibid. 10-37
openlyk zeide: zoo ik de werken van mynen vader niet en doe, gelooft my niet. Maer indien ik die doe, schoon gy my niet en wilt gelooven, gelooft de werken, op dat gy weet en gelooft dat de Vader in my is en ik in den vader.

Ja, hy getuygd by Joes 15. dat byaldien hy gene werken onder hun gedaen had, die niemand anders gedaen heeft ibid. 15-24
zy gene zonden zouden hebben,

Opdat dan de wereld, in Xus gelooven zoude, daartoe was 't dat hy zyne mirakelen deede.

2° is ook niet dat men zegt: dat de Heere Xus in 't hed: h. Ev: 't eerste van alle zyne mirakelen deede, sul: opdat zyne discipelen dit ziende meer en meer overtuygt zouden worden van zyne godheit, en dus zyne heerlykheid ziende vaster in hem gelooven zouden.

En ziedt in slag heeft ook getoond, dat Iesus van zyn voorneemen niet versrooken is, want 't Ev. Ioes na 't verhael van dit eerste mirakel duidelyk zeid: Hy heeft zyne heerlykheid geopenbaerd, en zyne discipelen geloofden in hem.

3° is onze meininge niet dit eerste mirakel van den Heere Xus in 't wydt en breedt hier uit te haelen 1° zy na den letter, 2° zy na den geestelken, 3° zy ook na den zedelyken zin: want dit een werk niet van eene maer zelf van verscheide predikatien zoude wezen.

Propositio Hierom 't voorneemen, zal als nu alleen maer wezen (A. op te merken) dat de Heere Iesus tot de dienaers zeide: Implete hydrias aqua. Wy zullen 1mo na de letter zien, waerom dat de Heere Xus wilde dat de dienaers de kruijken met water vulden, 2do hoe dat hy nog dagelijks tot ons zeidt: vult de kruijken op met water Attendite

Onder veele en menigvuldige Ceremonien, die de Joden moesten onderhouden, in 't oude Test: waeren, wel de meeste de verscheide en menigvuldige zuiveringen, of afwassingen die zy nauwkeurig moesten onderhouden. Waerom Paulus ook zeidt dat 't eerste tabernakel of de gansche oude

Heb. 9 - 10 wet maer bestond, in verscheiden wassingen, en lighaemelyke plegtelykheden den joden tot de tyde der verbeteringe opgelegd.

Behalven alle die afwassingen, daer Paulus van spreekt en die Godt, de joden zelf had opgeleid, zoo hadden zy ook nog by overleveringe der ouden, de gewoonte dat zy niet eer zouden eeten, voor al eer zy de handen gewasschen hadden, 't w ~~gewoonte~~ gebruijk by hen zoodaenig in-

in gewoonte gekomen, was, dat 't als een wet bij hen geworden was, dat niemand met gemêne of ongewasse handen spijze durfde nuttigen. Ja zoo zeer stonden de joden op deze overleveringe der ouden, dat zij gelijk als zeer ontstigt en geergerd waeren, als zij de discipelen van Xtus met ongewasse handen zagen spijze nuttigen. Marc. 7.

Nu volgens deze gewoonte of overleveringe der ouden zoo was 't hier ook op de bruilofte te Cana in galileen, dat'er 6 steene kruiken gereedt stonden, opdat al wie ter bruilofte zoude binnen komen, met het water van dee kruyken, zyne handen zoude wassen. Unde tx. ait: Secundum purificationem judaeorum.

Als nu de gasten zig gewassen hebbende ~~en~~ aen tafel gezeten waeren, en de wijn nu op was, zoo zeide Maria tot de Heere Xtus: Vinum non habent. Waerop Xtus antwoorde: Vrouwe, wat heb ik met u te doen? Myne uer is nog niet gekomen. Waerop Maria tot de dienaers zeide: Al wat hij u zeggen zal, doet het. En zie qualyk had Maria dit gezeidt, of Xtus zeide tot de dienaers: Vult de kruiken op met water. En (zeidt de text) zij vulden ze tot boven toe. En zie terstond was 't water in wijn veranderd.

Nu, omtrent dit doen van dene Heere Xtus, die op gene andere wijze, dan met de kruiken met water te vullen, de wijn hier ter bruilofte verzorgd heeft, omtrent dit doen, zeg ik, kan men eerst en vooral onderzoeken waerom hij op zulk eene wijze den wijn verzorgd heeft? Immers 't is buiten allen twijfel, dat Xtus den wijn uit niets kon geschapen en voortgebragt hebben? Ja ook veel wonderlyker is 't (observat S. Chrys.) eene wezentlyke zaek uit niets voort te brengen, dan wel d'eene zaek wederom te veranderen in eene andere zaek? vervolgens zal men zeggen, waerom heeft de Heere Xtus den wijn uit niet niet voortgebragt, waerom wilde hij'er juijst water toe gebruijken?

R. der S. Chrijst. schoon 't wonderlyker is eene zaek uit niet voort te brengen, dan d'eene zaek in d'andere te veranderen, zoo heeft Xtus lieven uit water, dan wel uit

En zekerlyk in a niet den wyn wellen voortbrengen, om dat 't laeste moeyelyker te geloven is, dan 't eerste. # Ligtelyk zou iemand zoo van de gasten, als van de dienaers hebben kunnen denken, dat dee nieuwe wyn van elders ingekomen was; Dog als nu de dienaers die 't water zelf geput en met kannen aenden gedragen hadden, als die zagen, dat dit water in beste wyn verandert was, zoo kon niemand meer aen dit mirakel twyffelen. „Ut ergo (ait Chrys. Hom. „23. in Joan.) discipulis ad haec rudioribus sese accommo„daret, ex aqua potius, quam ex nihilo voluit exhibere „vinum, quia hoc illo creditu difficilius &c."

Christus den wyn niet uit water, maer uit niets had voortgebragt ligtelyk...

Behalven deze eerste reden, zoo geeft gem: vader Chrys. als ook de h. Thomas, nog eene twede reden, waerom dat de Heere Xtus alhier 't water vereischte om zyn mirakel te doen, naem opdat hy aldus toonen zoude, dat hy Heer en meester van alle schepzelen was, mits hy volgens zynen wil, en welbehagen, d'eene zaek kan veranderen in d'andere. En dus diende dit doen van den Heere Xtus om naemals de Marcionieten en Manicheen, die drèven, dat er twe beginselen waeren, 't eene goed en 't andere quaed, te veroordèelen. de Heere Xtus wilde de reeds geschaepene zaeken gebruyken (zeggen gem. hh. vaders) tot 't uitwerken zynen mirakelen, om alzoo te toonen, dat al wat'er geschaepen is, niet alleen goed is, maer ook van niemand anders als van hem alleen geschaepen is, die daerom ook 't reeds geschaepenen kan vernietigen of veranderen.

Igitur duplicem ob causam voluit Xtus &c.

2do Inquirendum cur ipse Xtus Dnus hydrias aqua implevit, sed ministris implendas mandavit?

R. ad iterum huic quaestioni idem Pater S. Chrys. et ait, dat Xtus de kruiken door de dienaers des bruiloft wilde gevuld hebben, opdat zy oor en ooggetuygen van dit mirakel zouden wezen, en opdat aldus door deze dienaers alle de genoodigden overtuygd zouden worden, dat'er geen bedrog in die zaeke geschiet was. Opdat dan de Heere Xtus zig zoude voegen na de zwakheit

heid zyner discipelen die alhier by hem waeren, en nog onvolmaekt in den geloove waeren, zoo wilde hy niet alleen uit 't water den wyn voortbrengen, maer hy wilde ook dat de dienaeren dit ~~dien~~ water zouden haelen, en in de krukken gieten, op dat blyken zou, dat 't eerst water geweest en nu wyn geworden was, 't geen 'er in de krukken was. verbo; ut ipsos testes haberet miraculi.

De h. Ambr. geeft nog een andere reden, waerom dat Xus de dienaeren geboodt dat zy de krukken vullen zouden. Implete hydrias aquâ. de Heere Xus wilde (ait Amb.) dat de dienaers van deze bruiloft ook mede werkers van dit zyne mirakel zouden wezen. Zy moesten (ait Amb.) eerst water haelen, en dan naderhand 'er wyn uitscheppen die ze niet gebragt hadden.

Refert S. Script. Exod. 25-1 dat godt aen Moyses geboodt te maken een tabernakel met al zyne toebehooren na 't afschrift 't welk godt hem zelf op den berg vertoonde. Omtrent deze zaek nu, onderzoeken d' uitleggers, en vraegen waerom dat godt wilde dat Moyses dat tabernakel zoude maken? waerom dat godt hem dat tabernakel niet en gaf, 't welk hy zelf gemaekt hed, mits 't de godlyke almogentheit even ligt en gemakkelyk was 't tabernakel zelf te maken, en te geven, als 't model en afbeeldzel aen Moyses te vertoonen? Om gene andere reden, zeggen d' uitleggers, dan omdat de Heer de medewerkinge van Moyses vereischte, zou hy onder de kinderen Israels zyne wooninge neemen.

En zoo is 't hier ook op de bruiloft van Cana gelegen, zou de Heere Xus zyne eerste mirakel doen, zou hy 't water in wyn veranderen, hy gebied aen de dienaers Implete hydrias aqua, om dat hy wilde dat zy de medewerkers van zyn mirakel zouden wezen.

Hoc de sensu litterali.

2da. Pars.

Cum Theologi haec eadem Xti Dni verba, quae hucusque litteraliter tractavimus, tractant, moraliter exiis docent, Deum, ut nobis sua praeter beneficia, nostram à nobis exigere cooperationem, idque tam in naturalibus, quam supernaturalibus.

Ac 1mo. Quidem quantum ad naturalia res aperta est. Nam de quacumque re loquamur, ut sua nobis deus beneficia praestet, nostram à nobis exigit cooperationem.

1. dus spreken wy van krygh en oorlog? godt wil dat wij mede werken, de waepenen tegen den vyand zullen opvatten, zal hy ons de victorie verleenen. Zie dus maer eens in 't 1. B. van de joden ten tyde van den ko-
1. Mach. 2-35... ning Antiochus: alle de genen, die uit eerbied van den Sabbatdag geene tegenweer wilden bieden, moesten het met de doodt bekoopen. Maer Mathathias wel wetende dat godt wil dat men zyn best zal doen, en zig tegen den vyand zal verweeren, en dat de Sabbatdag daerdoor niet zou ontheiligd worden, nam eene besluit met al 't volk, dat zoo iemand hen op den Sabbatdag mogt komen bevegten, dat zij zig in de weer zouden
^ den vyand stellen, en ^ het hoofd zouden bieden. Ja ontelbare reizen heeft godt aen d' Israelieten getoond gehad dat zij mede werken en hunne best moesten doen, om hunne vyanden 't overwinnen. Wel is waer dat godt zonder hunne medewerkinge hunne vyanden kon verslaegen hebben, hy die op 't geklank der bazuijnen, de
Josue. 6. muren van Jericho deed nederstorten, en meer dierge-lyke wonderen gedaen heeft, maer nogtans wilde hij dat zij zouden mede werken, zig te weer stellen de waepenen opvatten &c.

2. spreken wy nu van andere dingen, als van oorlog? spreken wij by v. B. van ziekte, van gezondheid &c? O! godt zeid ook van alle die dingen tot ons, Implere wil je van my de wyn, myne zegen en weldaedigheid er-

erlangen, vul je kruijken, breng zelf 't waeter bij.

Zoo bij v. b. is men ziek, men moet mede werken men moet zijn kruijk met water vullen de middelen gebruyken die godt geschikt heeft om den wijn van genezinge en gezontheid te erlangen. 't Is waer, Godt moet ons, als wij ziek zijn, genèzen, hij is de voornaemste doctoor, zonder hem is alles vrugteloos al gebruijkte men 100 doctoren &c. 't zou met ons maer gaan als met twaalfjarige zieke vrouwe Marc. 5-25. Maer nogtans zoo wil Godt dat de zieke zijn kruijk zal vullen, de medicijnmeesters en de medicijnen gebruijken die hij daer toe geschikt heeft. audi deum ipsum illud testificantem et praecipientem. Honora Medicum (ait deus Eccli. 38.) propter necessitatem, dewyl d'alderhoogste hem geschaepen heeft, want alle geneeskunst komt van godt... d'alderhoogste heeft de geneesmiddelen uit de aerde voortgebragt, en een voorzigtig man zal 'er niet afkeerig van zijn... de kragt der geneesmiddelen is tot de kennisse der menschen gekomen en d'alderhoogste heeft hun dee wetenschap gegeven, opdat hij in zijne wonderheden geeerd zoude worden, door de zelve zal hij hen genezen en hunne pijnen verzagten, &c. En dan besluit de Sulus dit alles: O! zoon verzuim u zelven niet in uwe krankheit. q. d. Sulus ben je ziek, honora medicum, &c. vul je kruijk met water, wil je van godt den wijn uwer genezinge, en gezontheid erlangen.

3 Spreken wij nu van gezontheid, 't is waer, 't is een gunst en gave gods de gezontheid te bezitten, of te behouden, maer egter wil hij dat wij onze kruijken vullen, dat wij eeten, drinken, slaepen, en alle andere middelen gebruijken, om de gezontheid te bewaeren; hij wil dat wij alle die dingen zullen mijden, die aen de gezontheid strijdig zijn, in zonderheid alle overdaed in spijs en drank, waerdoor iemand een moordenaer word van zijne eigen gezontheid en leven.

4 Spreken wy nu van de middelen, om te kunnen leven, wel is waer, 't is in godt, in wien wij leven, ons roeren, en 't weezen hebben; maer egter, godt wil dat w'onze kruijken

met water vullen, dat wy de middelen, zullen gebruyken om te hebben, waervan wy zullen leven.

Zoo wil godt dat de dienstboden, het werkvolk zullen oppassen, hunne werk waernemen, &c.

Zoo wil godt dat een land of tuynman, zal spitten en spaeden, zaijen, en planten, &c.

dat een ambagtsman, zyne handen uit steeken om te werken, een winkelier oppassen, op zyne winkel, een koopman op zyne kantoor en zyne zaeken. Verbo deus vult, dat ijder een met vlyt, en yver, zyn beroep behertige, en waerneeme dat geen daer voor scheep komt.

Hiertoe heeft godt ons allen in adam verweezen

Gen. 3-19 In sudore vultus tui vesceris pane.

die hier aen ontbreken, die...., zal 't noit wel gaen

Prov. 6-9... Hic salomon ait: de behoeftigheid zal u overvallen als een reiziger, i.e. ras, onverzeens en een jit t'zulo denkt en d'armoede zal u ovallen als een gewapend man. i.e. met geweld zal die u overvallen, en geweldig drukken

ibid. 24-30.... Item: de armoede zal u by komen als een postloper en de behoeftigheid als een, gewapend krygsman

1. Thess. 3-10. Hic paulus ait: dat zoo wie niet en wilt werken, ook niet en moet eeten.

Igitur de quacunque re loquamur, in oibus naturalibus, ut nobis sua deus praeter benefacta nostram à nobis exigit cooperationem, in oibs nobis ait: Implere hydrias aqua, si vultis beneficentia mea vinum vobis exhiberi vos aquam praestare.

2do. Quantum autem, ad supnaturalia, idem etiam „locum, hbt. Nam qui fecit te sine te (ait Aug.) o sal. „vabit te sine te. Hinc paulus monet: Ziet toe dat niemand van de genaede gods afwyke, of gelyk men ook

Heb. 12-15

kan vertaelen Ne quis desit gratiae dei., dat niemand aen gods genaede ontbreke, of zig onttrekke. Hinc deus ubiq. p totam scripturam nobis praecipit, quia vult à

à nobis fieri, et observari, ut salvemur. Itaut et in supradictis Xus nobis dicat Implere hydrias aqua, hoc et illa facite, si vinum grae, salutisq. aeternæ vobis exhiberi vultis.

Symbolum hujus rei nobis exhibet quod refert sacer historicus Exod. 4-2. scil: quod deus ad Moysen dixerit Quid ē quod tenes in manu tua? ad quod Moses: Virga. illa scil: virga operatrix tot prodigiorum, illa virga quâ Moses serpentes fecit, aquam in sanguinem vertit, cynyphes excitavit percusso terra pulvere, mare rubrum divisit, aquas è petra eduxit; illam illam virgam Moses tenebat manu qua deus in oibs istis operibus usus ē. Potuisset sanè deus absq. virga et sine ministerio Mosis hoc prodigia fecisse, sed tn. hisce voluit ut p hoc doceret et nos cooperari dbre, et videre quid in manu nostra teneamus, quam facultatem habeamus.

Aliud hujus rei symbolum exhibet 4. Reg. 4-2 ubi script. narrat, quod mulier vidua magno ære alieno obstricta, ad Elizaeum pro auxilio clamavit, cui Elizaeus: Quid vis ut faciam tibi? quid hbs in domo tua? at illa respondit: Non habeo ancilla tua quidqm in domo mea, nisi parum olei quo ungar. (Explica et applica)

Xus Dnus panes multiplicaturus in deserto ~~qu~~ ~~[illegible]~~ voluit sibi afferri quinque panes et duos pisces quos habebant &c — Matt. 14-17..

Atq. sic et hic in textu Implere hydrias. Symbolum (aendeel of medewerkinge) à nobis deus exigit ut praestet nobis salutem. Qui hanc detrectant, qui à solo deo salutem expectant, nihilq. ipsi volunt agere similes st Naamano, qui jussus ire ad Jordanem ut se lavaret ~~[illegible]~~, indignabatur, quia ō nisi ab oratione et contactu Elizaei expectabat lepræ suæ purgationem,

et sicuti Naaman, nisi, meliore accepto consilio, fecisset, quod Propheta jussit, leprosus domum redüsset, ita et oes illi qui desunt graõs Dei, Lepra peccati infecti manent.

Matt. 25. Hos oẽs idem manet, quod servo inutili, et otioso evenit, qui, ligatis manibus et pedibus missus ẽ in tenebras exteriores &c. (Vide Stapletonium hac Dom. textu. 5.)

Vervolgens ziet daer A.A. hoedat in 't algemeen gesproken, Godt wil dat wy ook in geestelyke en bovennatuerelyke dingen, onze kruykjes met water zullen vullen, zullen wy van hem, de wyn zyner genaede en d'eeuwige zaligheit ontfangen.

Verre zy dan van ons 1e gevoelen der onkatolyken qui nostras cooperationes in ratione boni operis, quod deo gratum sit, nobisq fructuosum, rejiciunt, et arbitrii libertatem, o mi. insulsè qm impiè negant.

Verre zy ook van ons dat wy ons aen die luye en traege Katolyken gelykmaken zouden, die zoo leven, als of zy met Kousen en schoenen in den hemel zouden komen. &c. Sola otiositas sufficit ad damnationem.

Conclusio. Wel aen dan A. A. Laet ons denken dat Jesus ook heden tot ons nog zeid Implete. dicit hoc et quoad naalia et quoad supnaalia &c.

Repete et adhortare

Implete hydrias aqua. Jo. 2-7 — Dom. 2. post Epiph.

Exordium, ex miraculi scopo. viz. approbatione benedictione ac Sanctificatione nuptiarum, &c.

Dicemus quare vinum exhibuerit Dnus, & aliter, qm implere aqua hydrias.

Litteralem explicationem, vide in serm hujus Dom. 1740.

Idem moraliter, locum habitam in naalibus qm supnaalibus. / vide ibid. sisque hae sequentia adjunge; aut alia, occasiones alio modo dispone: ut nova fiat concio.

Poterit particularius hoc Xti dictum exponi, ex qo. Qui vult nosse Dei mysteria, studeat lectioni scripturarum. Facit huc illud S. Gregorii.: Qui mutare aquam in vinum potuit, etiam vacuas hydrias valuit statim vino replere: sed implere hydrias aqua jubet, qa prius p sacrae lectionis historiam corda nostra replenda st, et aquam nobis in vinum vertet, qdo ipsa historia p allegoriae mysterium in spiritualem nobis intelligentiam commutatur. — S. Greg. hom. 6. in Ezech.

Idem e de auditu verbi dei &c. Qui vult vitare peccata, declinet occasiones. Qui vult remitti peccata, agat poam. et similia: nam medus utendum e ut obtineamus finem. Implete ergo hydrias aqua.

2do. Idem dictum singulariter applicandum e peccatoribus. Sr e nulli peccatores qui audientes in concione funestis peccati lethalis effectibus, despondent aos, et nihil volunt agere pro sua conversione. Quare? Qa, inquiunt audivimus peccato mortali auferri vitam grae et facultatem merendi. quid ergo proderit orare, jejunare &c? Audi o peccator, verum e perire vitam grae peccato quovis lethali, atq. una meritum. sed ideo cessandum e a bonis operibus. quonam inquis possum ego facere bona opera, cum pdiderim dei graam? R. Graa duplex e habitualis (justificans) alia, alia actualis (excitans).

Prior peccato lethali amittitur, ō semper secunda: docet enim Conc. Trid. Sess. 14. Cap. 4. attritionem hois nondum justificati eē donum dei, et Sptus S. impulsum ō adhuc quidem inhabitantis, sed tt moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Etsi igitur Sptus S. te ō inhabitet, eoquod peccato mortali unà cum grâa justificante illum expuleris, sufficit nihilominus illius moventis impulsus ut boni quid facias quo conversaris: et quamvis justificationem mereri nequeas, poteris tn. tibi ad eam parare viam, eamq impetrare. Sic mendicus etsi, eleemosynam ō mereatur, impetrat tn. illam. Cogita nunc igitur justitiam eē vinum, quo cares: habes interea aquam, sive justificationis adjumenta. Imple ergo hydrias aquâ. Audi Bernardum: Quæ ē aqua sapiæ salutaris etsi ō adeo suavis, nisi fons vitæ et initium sapiæ, timor Dni? dicitur ergo ministris

S. Bern. Serm. 2. hujus Dom. „Implete aquam, et sptu timoris ō tam vasa, quæ cor„repleri, qa ut ad caritatem, præmant, initiandi sunt „à timore, ut dicant et ipsi: a timore tuo concepimus „Dne, et parturivimus sptum salutis Isa. 26. Quod de timore hic docet Bernus, de oībus aliis ad justificationem parandam adjumentis illige. præbe tu igitur aquam et Dnus illam mutabit in vinum.

3tio dictum hoc singulariter applicandum iis qui destituuntur sensibili devotione. Est hæc devotio vinum quo recreantur, et inebriantur mentes fidelium; de his autem qui sensu hoc devotionis carent, merito dixeris: vinum ō habent. Ac primum quidem diligenter inquirenda ē defectus hujus origo; et si culpâ nostra ō deficit hic sensus, ablatis causis ē revocandus. qdo autem oībus discussis, nulla magnopere ex pte nostra ariditatis hujus occurrit cāa, nullo modo despondendus ē aīus: sed pseverandum fortiter in dei servitio, nihilq omittendum eorum, quæ deo debemus obsequiorum. Legendum orandum, meditandum, coīcandum ē ubi alias: sed inquis, arida sunt oīa, et insipida, quid mihi proderunt? quōo deo placere poterunt? Noli hoc dicere si ō ē vinum sapidæ et dulcis devotionis, ē ad mi aqua insipidas, adesq vini materia. Implere [illegible] aqua

In Circumcisione Domini 1740.

aquae. si aqua ô fuisset vinum, mala, ô exegisset illam dnus. Tu ergo persevera offerre deo obsequia tua, etsi, insipida, placebunt illi: immo ma placebunt quam sapida, qa, quo amor purior, eo acceptior erit deo. Qui dno austera fidelitea obsequitur, majorem laudem meretur, illo qui ô mise blandiente, servire paratus e. Vide F. Salesium Philoth. part. 4. cap. 34. demu mutabit hanc aquam insipidam Dnus in dulce vinum.

4to Dictum hoc applicandum singulariter, oibs afflictis. Aqua tribulaois symbolum, vinum prosperitatis. vinum laetificat cor hois ps. 103. Implere hydrias aqua. Quid hoc? ô aquam volumus; sed vino egemus. desinite ergo haurire aquam et implere hydrias. ô Convivae expectate rei finem: sinite ministros obsequi, Xro. Et impleverunt eas usq ad summum, ô bone! si mi infudissent, male fecissent. Quare? qa pro mensura aquae, inventa st hydriae replera vino. Multum aquae multum vini, parum aquae parum vini. Sdum multitudinem dolorum &. Ps. 33. Quid ergo quereris ô afflicte de qua copia? expecta finem....... Cogita ex adverso sententiam meretricis Babylonicae infletam Apoc. 18-7. Quid ergo? malles deliciis impleri? ô miser! quid optas? Elige potius aquam adversitatis. Tristitia vra vertetur in gaudium, Jois. 16.

5to Dictum hoc poenitentibus singulariter applicandum. Lacrymae poenae amara aqua, sed convertenda in vinum.

Et deficiente vino, dicit Mater Jesu ad eum: vinum ō hbnt. Iois. 2. v. 3.

Dominica 2da ab Epiphania 1741. 8.

Uti ō defuerunt, aut etiamnum ō desunt, qui sinistrè interpretantur ~~quod~~ Deiparae Virginis ad filium verba in Ev. Dnicae praecedentis relata, ita et ō desunt qui calumniosè detorquent ejusdem Virginis ad filium verba, in hod. Ev. relata. A. A.

Iam olim Deus praedixerat perpetuas fore serpentem inter et mulierem, adeoque et inter semen utriusque inimicitias. Inimicitias ponam inter te et mulierem, et semen tuum et semen illius. Gen. 3-15 Non ergo magnopere mirabimur, quod Deiparam hodie in postulando vino dicant superbam, temerariam, sacrilegam, vindicatâ sibi Messiae dignitate. atque hinc meritò rejectam à Xto, et durissimè increpatam, ut in ordine redigeretur aliarum mulierum, sicutque se nihilo meliorem muliere peccatrice vel Syrophaenissa.

Nos vero contraria in his ōia nullo negotio advertimus, et observamus beneficam Virginis charitatem, singularem modestiam, eximiam prudentiam, firmam in Xti benevolentia fiduciam, quam apertè testatur, quod jubet ministros facere, quaecumque Xus dixerit.

Ad Xti autem verba quod attinet, sunt illa ō repellentis recusantisve; sed differentis miraculum ad tempus opportunius: ō increpantis, sed docentis ō à carne et sanguine, sed à divinitate expectanda Xti miracula. Sed de hac re modo satis.

Libet porro commemoratam in Ev. vini inopiam singulariter expendere, ejusdemque causam et significationem perquirere. Attendite. Propositio

Mirari ō immeritò licet istam, quam hic Joes narrat, vini inopiam, mire cum de nuptiali convivio loquatur, in quo sicuti cibus, ita et praesertim vinum, solet superfluere potius, quam deesse. Quam tandem hujus penuriae causam esse censebimus?

R. si de nris passim conviviis quaestio foret, responderemus forte non incongrue: defecisse vinum comparatorum aviditate et intemperantia: verum absit hoc responsum de hoc convivio, quod praesentia sua honorare voluit Dns: numquam n. ad hoc venisset, et multo minus vini inopiam tali sustulisset miraculo, quale helluonibus potuisset patrocinari. &c.

Unde igitur vini inopia? num forte ex invitantium incuria?

R. Neq hoc ausim asserere: postulat n. lex prudentiae oeconomicae, ut tantum cibi et potus in promptu sit, quantum excipiendis honeste convivis sufficit. Putarim igitur etiam illos vini copiam habuisse paratam, quantum sufficere poterat invitatis; sed forsitan plures supervenisse convivas, de qbs invitandis ipsi non cogitaverant, sive illi fuerint ex Xti discipulis, sive alii ex amicis.

Dices: his supervenientibus novum vinum poterant emere maxime in regione vinifera.

R. Verisimile e fuisse hoies tenuioris fortunae, id quod ex Xti ac Matris ejus praesentia colligi pt; uti et discipulis cum Xto vocatis: Joseph n. Deiparae sponsus faber erat, sicuti et ipse Xus, qui etiam de se dixit: vulpes

Mar. 6 foveas hnt, et volucres coeli nidos, filius autem hois o ht ubi caput reclinet: primi vero Dni discipuli piscatores. Non erat ergo illis integrum, statim accedentibus novis convivis, novum emere vinum. Atq ita facile potuit deficere vinum in his nuptiis.

Caeterum undecumq tandem provenerit ista vini inopia, illud certum e novisse Dni providentiam, uti hac inopia ad optimos fines.

1mo enim inde sumsit occasionem, auspicandorum miraculorum, tum ad manifestandam gloriam suam, tum ad firmandos in fide discipulos. Unde post relatum hoc Xti miraculum, Evangelista concludit: Hoc initium signorum fecit Jesus in Cana Galilaeae et manifestavit gloriam suam, et discipuli crediderunt in eum.

Recte hoc quidem, inquis, sed potuisset alia quaesita ad hoc uti, occasione: quid opus erat illam sumere ex defectu et inopia? adde etiam si ex defectu aliquo sumere

mere volebat, quare ex defectu vini? si defecisset in hoc convivio panes, potuisset inde etiam auspicari miracula, sicuti postea, bis legitur multiplicasse panes in deserto. Quaeritur ergo, quare Dns primum miraculum edere voluit occasione hujus defectûs, et defectûs vini, quem deinde vini copiâ miraculosè corrigeret?

℟. Ratio ipsa Dno soli nota ē. Ad nos autem quod atti net, plura in his utiliter indagare possumus mysteria, quod etiam ante nos fecerunt SS. Patres. Dico igitur

1º. Xum Dnum primo hoc suo miraculo scare voluisse caam sui adventûs, viz. venisse se in hunc mundum, ut totam naam hois in melius restauraret. Igitur convenienter admodum capit à corrigendo defectû; nec qualicumque, sed vini, quod gaudii symbolum ē. ps. 103-15. prov. 31-6. sicuti panis subsidium ē necessitatis. S. Cyril. alex. L. 2. in Joan. Cap. 22.

Scat ergo hic vini defectus ingentem naa nra inopiam plenam tristitia ac maeroris. Pro hoc defectu magnam substituit Dns vini copiam, ut scet se aerumnas nras in gaudium et laetitiam commutaturum, atque hinc fore ut tendant reliqua, quae facturus sit miracula.

Plurimum hoc in genere distant Xti miracula à miraculis Mosaicis, quae plenissima erant terroris &c. primum Mosis miraculum virga in colubrum versa, ita ut ipse fugeret Exod. 4-3....... Xti autem miracula plena gaudii et laetitiae, uti in hod. Ev. miraculo patet, atque sic scabat se defectus nostros correcturum et in gaudium commutaturum. A. A.

2º. Eusebius Emissenus in conviviis judaeos contemplatur, in Deipara Synagogam, quae dicit: vinum non habent. dum hoc dicit (ait doctor) observationibus suis finem venire cognoscit: de qua Synagoga Dns dicit (Isa. 5-6.) Relinquam vineam meam, et non putabitur neque fodietur. Quare relinquam vineam meam? Expectavi (inquit) ut faceret uvam, fecit autem spinas. Non immerito vinum deficiebat quia vinea fructum negabat. Scat ergo Eusebio vini defectus repulsam judaeorum ob defectum vini, et negatos fructus vineae, hoc ē, ob inobedientiam et ingratitudinem. Confer Matt. 23. 4. 33-43. Confer mitur vinum ex aqua scabit obedeam et fidem gentilium. B.

Missis porro pluribus id genus significationibus allegoricis brevitatis gratia; duas dumtaxat dabimus quas specialiter suggerunt duæ defectûs hujus circumstantiæ: ait n. Evangelista defecisse vinum in nuptiis i.e. in convivio, nec qualecumque, sed nuptiale.

1. Quid sciat defectus vini in convivio? Jam diximus vinum gaudii esse symbolum. Notemus nunc, inter gaudiorum causas, institui convivia: conveniunt n. illuc ab amicis, ut gaudium sit plenius et solemnius. Fauit huic plurimum vini copia, quæ excitat foveta conviviarum gaudium. Quare ergo permittit Dns ut in hoc convivio deficiat vinum in quo ipse voluit esse præsens? Rdet S. Hier., quod congruum est, quod ubi Deus invitatur vinum temporalis jucunditatis deficere debet: hoc n. vino sancti deleetantur, quia inebriat ad oblivionem Dei, et incendit ad concupiscentiam. Prov. 33-4. Noli regibus dare vinum, quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas. Eph. 5-38. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini Spiritu sancto. Non n. est dubium quin Xus ad delectantes in vino temporalis jucunditatis numquam introisset. Prov. 23-29. Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ, cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum? nonne his qui morantur in vino, et student calicibus epotandis? ..... Congruum ergo est ut in nuptiis sanctorum, tale vinum deficiat. Itaque quod vinum defuerat in convivio ubi Xus præsens est, id ideo factum, ut noverimus præsente Xto deficere mundi gaudia. Væ vobis qui ridetis nunc. Luc. 6-24. adde et 16. 20. 25 Sed hic defectus est perfectionis. C.

C. 2. Sciat ille defectus vini aliud imperfectionis defectum in gaudiis terrenis. Inter omnia mundi gaudia eminent gaudia conviviorum, in quibus omnia reperiri solent quæ a mundo æstimantur pretiosa. Magnifica triclinia, aulæa et peristromata, vasa aurea et argentea, cibi lauti et delicati, vina generosa, vestes splendidæ, copia ministrorum &c. ex his quæritur gaudium. Possumus ergo nosse ex ungue leonem, ex gaudio conviviali omne mundi gaudium, et de hoc verum est: Vinum non habent. Nimirum qualecumque mundi gaudium, natura sua breve est et deficit.

Jois. 2-17. transit mundus et concupiscentia ejus, ait Joes. Natura ejus est transire et deficere. Causam innuit Paulus, quod tempore mensuretur. atqui, Tempus, inquit, breve est....

præterit

Morale quod deduci posset ex serm. Dom. 2. p. Ep. 571.

3o Non amandum mundum, 1o Conjugandos dbre deligenter praevidere hunc vini defectum, ne temerarie involent in nuptias &c. 3o vocandus Xus ut vinum deficiens restauret.

Explico. Cum oia mundi hujus bona necessario transeant et deficiant, o modo in morte, sed subitis etiam, atq improvisis quotidie casibus, nihil consultius e, qm praevenire istum defectum, eo possessionem eorum in tuto collocare.

Optime, inquis, sed quonam modo hoc efficiam?

R. Xum voca in partem bonorum tuorum. Immo, inquis, si hoc fecero tto citius deficient. Falleris: Evangelium consule. Ecce vocatur Jesus et discipuli ejus ad nuptias, easq satis tenues, ut testatur vini inopia. Dixisset forsitan avarus quispiam, male factum ee quod Xus vocatus sit cum discipulis suis ad nuptias, atq hanc fuisse deficientis vini caam, ma futurum fuisse e re sponsi et sponsae si abfuisset Xus cum discipulis suis ab his nuptiis. Sed videamus rem paulo propius: onerosus vda nuptiis adventus Xi; sed res ipsa probat mxe fuisse utilem: ut n nihil dicam de spirituali benedictionis graa, quam (teste Cyril. Alex. et Concilio Ephesino) nuptiis impertiit pro exiguo convivii obsequio copiosissimam mercedem, vide convivii exitum. deficiebat vinum: Xus 6. amplas hydrias aqua repleri jubet, eamq in praestantissimum vinum convertit. Nondum advertimus, quo emolumento conjugum Xus vocatus sit ad has nuptias?

Discamus ergo hunc modum conservandi res nras alioquin perituras Xum voca et ptem illi impende bonorum tuorum, esto liberalis in pauperes: et o modo nihil perdes, sed plurimum lucraberis.

Ac primum quidem augebis justitiam: dispersit n dedit pauperibus ps. 111. justitia ejus manet in saeculum saeculi: vide quid minuatur et quid augeatur: minuitur pecunia, augetur justitia: illud minuitur quod eras dimissurus, illud minuitur quod eras relicturus: illud augetur quod in aeternum es possessurus. Consilium do lucrorum: disce mercari. laudas n mercatorem, qui vendit plumbum, et acquirit aurum, et o laudas mercatorem qui erogat pecuniam et acquirit justitiam? S. Aug. Serm. 5. de verbis Dom. c. 3. et 4. Sed n inquis, si Xto mea impendero justitiam quidem lucrabor; sed interea res meas amitto. Redi ad Evangelium:

numquid nuptæ vinum suum perdebant ob Xti adventum? immo præ ter spiritualem gratiam, vini quoque sui defectum, mirò lucro ipsius vini compensatum videbant. Verè Aplus: Pietas ad oia utilis ē, promissionem habens vitæ quæ nunc ē et futuræ. 1. Tim. 4-8. Preme quod sequitur: Fidelis sermo et oi acceptione dignus &. 9. q. d. cave, suspiceris hæc me dicere fallendi gratiâ: nihil fidelius, nihil certius, quàm in hac etiam vita, mercedem suam recipere illos qui exercent opera pietatis. Confer. ps. 40-2.... et explica. Atque hoc pacto subveniemus defectui rerum temporalium.

Porro ad nuptias quod attinet, vini in his defectum, si ô arcebimus (quod ægerrimè fieri pt) saltem eumdem compensabimus felici præsentiâ Xti. Quibus ergo deliberatum ē et constitutum contrahere nuptias ante oia in consilium vocandus ē Xus, ut illo auspice et conciliatore ineantur. ---------- postquàm vero initæ st, retinendus ē Xus &c.

Anno 1748. nihil de Matrimonio dixi, sed quatuor primis significationibus defectûs vini inhesi, et er unaquaque moralem lectionem deduxi, secundum Litteras A. B. C. D. concioni suis locis inserendam. 1748.

A. gelyk het gebrek des wyns op Canaas bruiloft beteekend het gebrek van't hele menschelyke geslagt, zo ook het gebrek van yder in't bezonder. voelen wy dan dat wy vaddig, smakeloos zyn als water van ons zelven, tot Jesus moeten w' ons keren, hem moeten wy roepen opdat hy door zyne genade in ons werke en't water in wyn veranderen. Daartoe nòdigd Jesus ons zelf uit: venite, bibite vinum &c Prov. 9. emite absq argento. &c—

B. zyn wy heidenen dan, de joden verstòten zynde, door Jesus genade eene geestelyke wyn, en wyngaard geworden, dit moet ons lèren, dat weldaad zeer hoog waardèren, Jesus mènigmaal daarvoor bedanken, en wel toezien dat ook van ons gezeid kan worden: vinum ô habent &c—

C. En dit moet ons lèren wel toezien en zorgdragen dat op onze maaltyden en bruiloft niets geschiede van overdaad, of andere buitensporigheden, waardoor Jesus verbannen wordt, mits Jesus zig daar maar laat vinden, daar de wyn van de wereld overdaad, dronkenschap, of iet dat hem mishaagd, ontbreekt. ~~waaron~~ Niet dat wy alle vreugde verbieden willen, neen; integendeel Jesus die meermalen ter tafel ging, die van daag Canaas bruiloft heeft willen tegenwoordig wezen, leerd ons dat de maaltyden bruiloften geoorlooft zyn, als'er de wyn van de wereld ik zeg, het zondige maar ontbreekt. zo hielde Tobias bruiloft in de vreze des heeren &c

D. En dit moet ons lèren het gebrek voorkomen

met Jesús ook by ons te roepen, aan onzen tafel, of iet van't onze aan de zyne mede te delen. Vide Suff

praeterit figura hujus mundi. Atque ergo impossibile est 1. Cor. 7-29 74
sistere et figere mundi gaudia, ac sistere tempus, quod
in momenta effluit et defluit. Pluribus symbolis hoc in=
culcat sacra pagina v. g. Somnii ps. 75-6. 73-19. Um
brae, nuntii percurrentis &c Ipse apud Sapientem impii Sap. 5.
Quid nobis profuit superbia, et divitiarum jactantia qd
contulit nobis? transierunt omnia illa, tamquam umbra. Talis
est mundus et concupiscentia ejus, i.e. omne quod concupiscitur
honores, opes, deliciae: vinum non habent. D. D.
3 Porro si cogitemus defecisse vinum non simpliciter in
convivio, sed in convivio Nuptiali, ad nuptiarum gaudia
specialiter deducimur. Est haec communis et persuasissima juve=
num et puellarum opinio, nil nisi gaudia abundare in
nuptiis: adeo ut multi et multae ne deliberent quidem
de amplectendo hoc statu, sed effreni impetu proruant
in illum. At eheu! nimis sero audiunt usitatas nuptia=
rum querelas: vinum non habent. Paulus disertè ait: tribula 1. Cor. 7-28
tionem carnis habebunt hujusmodi. Non opus est evagari
extra matrimonii limites, ut ex communi omnium hominum conditione
istas ostendamus conjugatorum tribulationes, vinique in=
opiam. Ipsa Matrimonii substantia, ut ita dicam, atque
medulla uberrimam aerumnarum messem suppeditat.
Tria sunt Augno et Catholicis doctoribus post illum
bona (voordeelen) Matrimonii; Fides ^ (de getrouwigheit Proles, et
die de gehuwden elkanderen verschuldigt zyn, waer onder Sacramentum.
ook begrepen zyn de huwelyksplighten, de plighten van vide Aug. L. 9. de
vreze, liefde, gehoorzaemheit, troost, hulp en bystandt) Gen. ad Litt. c. 7.
't twede voordeel des huwelyks zyn de Kinderen, die daerom Item Lib. 2. de
ook de zegen des huwelyks geheeten worden. 't derde voor pecc. orig. c. 34
deel is de onverbrekelykheit des huwelyks, zoodat ook Item toto Lib. de
zelfs eene verlaetene vrouw of man, zelfs niet met verlof bono conjugali.
van Magistraet of overheit haer met een ander kan ver Wat 't eerste voor
binden, want Xus uitdrukkelyk leert: quod Deus con deel aenbelangt
junxit homo (premè Homo) non separet Matt. 19-6. Haec naemen de trouwe,
tria bona, sunt quasi medulla nuptiarum. daer door word
verstaen
At quantis haec ipsa matrimonii bona plena sunt aerumnis?
3 Si de Fide agimus, quam frequenter dicendum: vinum non habent?
Hoe dikwils worden ze niet gequeld met jaloersheit, die
ze ook uit beuzelingen hebben opgevat? &c Seddemus sitatam
Ipse actus Matrimonii ex hac fide praestitus, quam saepe fidem.
importunus? quantorum morborum seminarium? quam
saepe etiam ille actus modo et tempore ~~debitum~~ debito rogatus

Sed negatus negantem reum facit mortalis peccati,
1. Cor. 7-3.. ut nos Theologi ex Paulo docent dicente: de man geve
aen de vrouwe het gene hy verpligt is: en des gelyks de
vrouw aen den man. Et rationem addit: de vrouw heeft
de magt over haer lighaem niet, maer de man. van ge-
lyken heeft ook de man de magt over zyn lighaem niet,
maer de vrouw? Sed manum de tabula.
Quid dicemus de timore, dilectione, obedientia &c.
quæ conjuges sibi debent? quam sæpe et hic dicendum,
vinum o hnt? &c.
2. Si de altero matrimonii bono, viz. de prolibus loqui-
mur, etiam et hic frequenter dicendum: vinum o hnt.
Enimvero quis dolor si hoc matrimonii bonum deficit
ob vitium sterilitatis! &c. Scriptura di: Rachele ait
Gen. 30-1 Rachel ziende dat zy onvrugtbaer was, benydde haere
zuster, en zeide tot haeren man: geef my kinderen of
anders zal ik sterven. En hic dolor si prolis deest.
Ast solum vinum o hnt conjugati, si proles deficit;
sed et dum datur prolis: quis non et tunc enumeret nos
molestias uteri, partus discrimina, puerperarum onera,
noctes insomnes, curas perpetuas? Audi Deum ipsum
hæc ora mulieri conjugatæ denuntiantem: Ik zal u
veele smerten toevoegen, als gy zult zwanger worden:
met smerten zult gy kinderen baeren; en gy zult onder
de magt des mans zyn, en hy zal gebied over u voeren.
Gen. 25-22 Hinc Rebecca quantumvis cupida prolis, has molestias
sentiens, exclamabat dicens: stond my dit aldus te ge-
beuren, wat was 't van noode dat ik bevrugt wierd?
Sic et Rachel, quæ tempore prolem desideraverat, ut viro
Gen. 35-16... suo diceret: da mihi liberos, alioquin moriar, postea
cum jam parere inciperet, zoo ontging haer de ziel van
smerte (zeit de Schrift) en als zy nu byna dood was, zoo
noemde zy haeren zoone Benoni: dat is te zeggen, de zoon
myner smerte. Ja omdat die smerten der vrouwen
zoo groot zyn, daerom vergelykt de Schrift de groot-
ste smerten, en ellenden by de baerende vrouwe. vide
1. Thess. 5-3. Joh. 16-21. En in alle deze groote smerten
der vrouwen, is 't dat de mannen ook zelfs als de weer-
pyn vinden: waerom men ook zal zien, dat die mannen
die haere vrouwen anders niet veel tellen, nogtans groot
aendoen zullen toonen, en heel verlegen zullen weezen.
En dus is 't dat de zegen des huwelyks van zelfs haere
smerten mede brengt. Ontbreekt ze, men is'er zeer over
bedroeft

(Margin note:) # daer en boven gelyk God in 't bezonder aen de vrouw haere moeylykheden heeft toegezeit, zoo ook aen de man de zynen, vide Gen. 3-17... ja zoo wie daer aen ontbreekt, van dien zeit Paul. 1. Tim. 5-8.

bedroeft: geeft Godt ze, ô ze heeft ook zelfs haer bitter. Vinum o hnt.

Sed haec ludicra sint, si cogitemus, quae ab adultis pa tiuntur parentes ingratis, protervis, impiis &c. Vinum o hnt, immo fellis hnt copiam. dan onder vinden ze, Godt betert! maer al te wel, t'geen 't spreek woordt: zyn de kinderen kleyn, dan treden ze d'ouders op de kleederen; maer zyn ze oud, dan treden ze dik wils op 't hert.

Zoodat we dan ook zelfs sprekende van 't twede voordeel des huwelyks, ik zeg, de zegen de huwelyks mogen zeggen: Vinum o hnt.

3 Si jam de tertio nuptiarum bono loquimur viz. de sacramento, quis o videt et tunc dicendum: Vinum o hnt? Virum quidem nihil jucundius iis, qui bene juncti sunt qm quod tam arctè conjuncti sunt: at hoc idem malorum summum e in infelicibus nuptiis. unde vel ipsi discipuli dicebant: si ita e ca hois cum uxore, o expedit nubere. Vinum o hnt. Certe Chrysost. male conjugatos mancipiis ostendit ee deteriores. Paulus (inqt) proprii corporis jure adempto om ejus principatum dat uxori cujus imperio subjectum virum ma ee vult, qm puerum emptum pecunia. Servo n si qdo eparata pecunia pretium, quanti emptus e, Dno psolvere poterit, plerumq liber tatem oio recuperare eis licet: at vir quam vis omni de ficillimam nactus sit uxorem, servitutem tn pferre necesse hbt, quippe qui nullam primere viam, qua solutus ejusmodi dominatu liberetur. Lib. de virg. 28. vide eund. c. 40. et de zelotypiae cruciatibus ibid. c. 52. Hinc et Paulus: zyt gy aen een vrouw verbonden, zoek geen ontbinding. zyt gy los en vry van de vrouwe, zoek geen vrouwe. Dog indien gy een vrouw neemt, gy zondigt niet... edog de zoodaenigen zullen moeilykheden des vleeschs hebben. Vinum o hnt. — Matt. 19-10 — 1. Cor. 7-27..

Habetis A. A. quid sit defectus vini. 1o quod ubi Dns praesens e gaudia et vina mundi deficiant &c. 2o Rerum mundi hujus inanitatem &c 3o speciatim aerumnas nuptiarum.

Conclusio

1 Agite A. A. si deficit mundi vinum, ubi Xus e, hunc defectum perfectionis solliciti quaeramus &c

2 Si in convivio vinum deficere Xus permittat ut doceat gaudiorum mundanorum inanitatem, caveamus ne

1. Jo. 2-15 amemus mundum. Hebt dog de wereld niet lief (moni
Jois) nog het gene in de wereld is &c. De tydt is kort (a
1. Cor. 7-29... Paulus) dierhalven dat de genen die vrouwen hebben
zyn als of zy er geen hadden .... en die deze wereld ge
bruiken als of zy ze niet en gebruikten want de gedaente
dezer wereld gaet verby

3. Si etiam in Convivio Nuptiali vinum defuerit Xus
sinat ut sciat ærumnas nuptiarum, etiam optimorum
ubi Xus præsens, quisque serio attendat, qui nuptias con
trahere deliberat; sciat quod Paulus dicat: tribulatio
nem carnis habebunt hujusmodi; sciat matrimonium
à SS. PP. et præsertim à S. Basilio dici: Een winkel
van alle smerten en ellenden; Noverit quod Augus
de nubere volentibus dicat: t'is d'alderdwaeste en
aldergekste daet, de moeilykheden, die Paulus de ge
trouwden toezeit, op zig te neemen, ten waer men vreest
dat men, zig niet kunnende onthouden, door d'aenve
tingen des Zatans in de verdoemelyke zonden zoude
vervallen. En daerom voor deze is 't volgens Paulus
melius nubere quam uri.

Dog al wie om zyne gedagten laet gaen om te trouwen
primum ante omnia, Xum in Consilium vocet, ut illo conci
liatore, auspicet rem, suscipiat &c.

Postquam vero inita sit nuptia retinendus est Xus, ut
necessarias conjugii ærumnas prudentia et patientia
gratiâ leniat. Convertat sane aquam, conjugatorum in
vinum, si ipsum habuerint propitium. &c.

Dominica 2a ab Epiphania 1742.

1749. dixi, et ampliavi 3am partem hujus sermonis. ampliavi, 1o distinguendo Cana Galilaeae 5 horis à Nazareth à terra Cana seu Palestina, 2o referendo qdo nam Chs huc venerat, viz. 3tia die post regressum è deserto. vide Chr. Voder. q. 3.

1751. dixi Manifestavit &c.

Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilaeae: & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus. Jois. 2. V. 11.

Dominicâ proximè elapsâ exhibuit Evangelium prima Salvatoris verba quae scripta leguntur: praesens Ev: refert primum miraculum, quod patravit, nimirum conversionem aquae in vinum, ad nuptias in Cana Galilaeae.

Ad has nuptias vocabatur C. Dns, non quod magnum aliquid de eo suspicarentur, sed solum tanquam notus et amicus.

Invenire voluit Salvator in his nuptiis, ut nuptias insigni ac primo miraculo cohonestaret, sanctificaret praesentia sua, et ad Sacramenti dignitatem elevaret.

His nuptiis interfuit J. C. ut omni posteritati ostenderet ad nuptias J. C. advocandum, ut status ille ad salutem ritè instituatur, perficiatur, et finiatur.

Xus Dns his nuptiis interfuit unà cum matre sua et discipulis suis. Interfuit cum matre, ut doceret quam necessaria sit conjugatis castitas, modestia, et humilitas. Interfuit cum discipulis, ut doceret dat men in een zaek van zoo groot gewigt zyne dienaers moet te raede ingaen ende bystand hunner gebeden verzoeken.

In his nuptiis vinum deficit, et Xus aquam convertit in vinum. Vinum deficit: nam etiam de optimis conjugiis verissimè dixit Aplus: de zoodaenigen zullen moeylykheden des vleesches hebben. C. aquam convertit in vinum, ut scit quod ipse in istis nuptiis, in dewelke hy genoodigt is, het water van quellingen verandert in de wyn van liefde. At de his alias fusius. 1. Cor. 7. 28

Lubet nunc solum ultima Evangelii verba expendere, quae sic aiunt: Hoc fecit &c. Haec verba ad Litteram explicabimus, et Moralia subjungemus. Attendite. Propositio

Post relatam miraculi historiam, Evangelista Joes concludit: Dit beginsel der tekenen heeft Jesus gedaen te Kana in Galileën, en hy heeft zyne heerlykheid geopenbaert en zyne discipelen geloofden in hem.

Tria in his verbis Joes notat 1° dat dit mirakel 't beginsel der tekenen geweest is 2° dat hy daerdoor zyne heerlykheid geopenbaert heeft, 3° dat zyne discipelen dit ziende in hem geloofden.

Ac 1mo Joes ait: Hoc fecit initium signorum J...

Interpretes inquirunt of dit 't eerste van alle mirakelen geweest, die C. gedaen heeft?

Zommigen kragt makende op 't woordtje Kana, verstaen die woorden dus, dat d' Ev. hier mê wil zeggen, dat die verandering van water in wyn het eerste mirakel was, 't welk Xus te Kana gedaen heeft, zoodat hy voor dit mirakel daer noit eenig ander had gedaen, alhoewel hy 'er op andere plaetzen anderen gedaen had.

Dog anderen meer kragt makende op 't woordtjes Initium signorum, zeggen dat dit mirakel 't eerste was van alle die hy oit gedaen heeft.

De h. Chrysost. die van dit laeste gevoelen is, onderzoekt hier ook: Waerom C. dog zoo lang wagte met mirakelen te doen? en hy antwoord zig zelven

1 dat gelyk Xus voor die tydt niet preekte, of ook gene discipelen vergaederde, 'er juyst ook gene mirakelen noodig waeren; want de mirakelen maer moesten dienen om zyne leeringe te bevestigen. Unde in historia Ev. advertere licet Xum nullum unqm fecisse miraculum, nisi paulo ante praedicationem, ut autoritatem sibi conciliaret, vel paulo post ut praedicta veritas firmaretur, et quasi sigillo ~~[illegible]~~ roboraretur.

2 Ten anderen gelyk de hemelsche Vader geschikt had, dat C. zyne Zoon, door Joes den dooper eerst aengewezen en bekent gemaekt zou worden, waerom Joes ook zeide: Ecce agnus Dei..., zoo was het ook billyk, dat C. voor die tydt zig door zyne mirakelen niet kenbaer maekte, maer die tydt afwagte, op dewelke hy door zynen voorlooper Joes zou aengewezen worden.

Maer, zal iemand zeggen, waeren 'er dan gene tekenen geschiet in de geboorte van Xus? dat ongemeen helder ligt
dat

dat'er op de Bethlehemsche velden verscheen, de neder
daelende Engelen, en haer gezang, als ook de sterre die
de Wyzen uit den oosten na Bethlehem geleide, waeren
dit gene wondere en hemelsche tekenen? Hoe kan dan
Joes zeggen, dat Xus op de bruloft te Cana in Galileen
zyn eerste wonder teken deede?

R/ Wel is waer dat dit altemael wondere tekenen waeren
maer men kan zeggen, dat Jesus op zekere wyze die
tekenen niet en deede: want alhoewel hy de zelve godt
met den Vader alle die tekenen met zynen Vader deede
hy deed ze niet door zyne menscheid. zoodat het teke
nen en wonderdaeden waeren, die eerder voor Xus, dan
wel van Xus gedaen wierden.

In Kana dan heeft Xus als godt en mensch tezaemen
zyn eerste mirakel of wonder teken gedaen, hebbende
zig voor die tydt nergens door eenig mirakel bekent ge-
maekt.

2do D' Ev. gaet voort en voegt'er by: et manifes-
tavit gloriam suam.

De hh. Vaders, en vooral die ten tyde der Arianen
geschreven hebben, verstaen door dit woordtje Heerlykheid
de godheid van Xus, w hy door dit mirakel openbaerde dat
waerlyk met zyne menscheid in hem vereenigd was: want
hy zulk een wonderwerk deede, waer door hy toonde heer
en meester van de natuer te wezen, hy veranderde op zynen
wenk t' water in de wyn, en dus toonde hy, zeit Augs., dat tract. 8. in Jo.
hy 't is, die dit 's jaerlyks in de wyngaerden doet, alwaer
hy 't water, dat uit de wolken valt, in den wynstok in wyn
veranderd.

Die heerlykheid dan vertoonde Xus hier, van dew
d' Ev. Joes zeit: Vidimus gloriam ejus &. die heer- Joa. 3.
lykheid om welkers openbaeringe hy op den uitgang
uit dit leven zynen hemelschen Vader bad, zeggende: C. 17 - 5.
Pater clarifica filium, &.

Wel is waer dat ook in voorige tyden veele propheten
als Moyses, Elias, Eliseus enz: mirakelen en wonder
tekenen deeden; maer egter van geen propheet word ge
zegt, gelyk hier d' Ev. Joes van Xus, dat hy daer door zyne
heerlykheid openbaerde. En de reden is omdat zy als

prophet.in en dienaeren gods alleen maer gods eer en glorie beoogden. Maer Xus zynde godt zelf en Heer van alles vertoonde alhier zyne eige glorie in heerlykhe

3tio En, zeit Joes, zyne discipelen geloofden in hi

Quinam hi discipuli? Ry vide din Ch. vader q. 3.

Maer eene zwaerigheid: Wel hoe zal iemand zeggen wat wil dat, dat d' Ev. zeit, dat de discipelen van Xus dit mirakel ziende in hem geloofden? geloofden zy niet al te vooren in hem, dewyl zy zyne discipelen waeren?

D: h. Augo zoekt deze zwaerigheid weg te nemen met te zeggen, dat zy juyst nog gene discipelen met'er daet en waeren, maer dat zy discipelen genoemt worden om dat zy die zouden worden, en vervolgens ook geen wonder dat zy nog niet in Xus geloofden.

Dog om de regte waerheid te zeggen dit antwoord van Augo schynt niet door te slaen, mits d' Ev. Joes ook zelfs voor 't mirakel in 't begin van ons Ev. zeit, dat Jesus en zyne discipelen ter bruiloft genoodigt wierd, waerdoor hy niet duister te verstaen geeft, dat zy al voor dit mirakel en voor deze bruiloft disdipelen waeren.

Zoo dan die zwaerigheid, hoe dat d' Ev. zeit: zyne discipelen geloofden in hem, moet anders weggenomen worden, en dit geschiet met te zeggen, dat de discipelen, die reeds in Xus geloofden, meerder daer in toenamen en door dit mirakel bevestigt wierden. Habent fides

Matt. 14-33 gradus suos, alia modica, alia magna. modica erat fides Petri incipientis immergi; unde ei Dns: gy Klein

c. 15-28 van geloove, waerom hebt gy getwyfelt? ^Magna erat fides

^at magna qdo Chananeae, cui Dns: O vrouwe, groot is uw geloof! Hin[c?] Ch. ei: Beatus es Simon &c. c. 16-17.

Marc. 9-23 pater Lunatici: Credo Dne, adjuva incredulitatem meam

Luc. 17-5 et Apli Dno: Adauge nobis fidem.

En vervolgens dewyl 't geloof verschiede trappen hee[ft] zoo ziet men hoe dat van de discipelen, die zeker reeds al geloofden, hier gezegt word, dat zy dit mirakel zien de daer door geloofden, naem. meer en meer geloofden.

Vultisne aliud huic simile exemplum, legite Gen 15 ubi, cum Deus Abrahamo promitteret filium, de Abrahamo dicitur: Abraham geloofde Godt; en het is hem

Gen. 15-6 gerekend tot regtvaerdigheid. Abraham geloofde, zeit de

de text, niet als of hy te voorin niet al geloofd had, ô neen; gansch niet. Integendeel hy geloofde reedsal als hy uit zyn land vertrok. Door het geloove, zeit Pau heeft Abraham geroepen zynde, gehoorzaemd, gaende na de plaetse, die hy ten erfdeel ontfangen zoude; en hy trok uit niet weetende waer hy henen ging. Zoodan Abraham geloofde al voor dat God hem een zoon beloofde, en egter zeit de text: Abraham geloofde godt ... i.e. Sic et hic in textu de discipulis — H: 11-8

Deniq. Et qui existimant illud, ô credideru̅nt sic illigendum; quod jam viso hoc miraculo discipuli fidem suam quam hactenus occultam habuerant externè dicto vel facto monstraverint: nam hic proprie vera fides, quâ corde credit credenda et, quod externè (ore) profitetur, quod internè credit; quo sensu David: Credidi ppp quod locutus sum. — Ps. 115-1

Habetis A. A. .... ad Mor. s.

Moralia

En wel I zeiden we dat het 't eerste teken of mirakel was dat Jesus deede dat hy 't water in wyn veranderde, ô 't is ook dit eerste geestelyk mirakel dat hy voor ons doet zal hij met ons, en wy met hem bruiloft houden, dat hy 't water in wyn verandert.

Jesus houd nog met ons bruiloft op eene geestelyke wyze door zyne genade verblyvinde in onze zielen. Van dit bruiloft houdin zeit hy zelfs: Zie ik staë aen de deure, en ik klop. Zoo iemand myne stemme hoort, en my de deure opent, ik zal tot hem binnin gaen, en met hem maeltyd houden, en hy met my. Van deze geestelyke bruiloft tussen de gelovigen, en Xus was de bruiloft van Cana zelfs maer eene verbeeldinge. — Apoc. 3-20

Nu zal Xus ook met ons bruiloft houdin zyn eerste mirakel moet hy daer doen, en 't water in wyn veranderen, 't water zyn ik zeg i de zonden, en vermaekelykheden van de wereld. De wyn is de deugd, de liefde en genegentheid tot dien. En vervolgens dan verandert Xus in een ziel 't onsmaekelyk water in smaekelyk in wyn, als hy haer doed zien d'onsmaekelykheid, die de vroomen vinden in de waeteren deser wereld, en integendeel de smaekelykheid, de genoeghe en 't vermaek, tw zy scheppen in de deugd, gelyk als ze gaen

dan veranderd hy in een ziel 't water in de wyn, als hy haer de wateren dezer wereld doed versmaeden, en de wyn van deugd en godvrugtigheid doed zoeken. zoodat En dan houd Jesus ook bruiloft met zulk een ziel. dan zeit zoo een ziel met de bruid in 't Hooglied Salomons

Cant. 2-4. Hy heeft my in de wynkelder gebragt, hy heeft de liefde in my geregeld.

Wel is waer dat'er niets onsmaekelykers is aen een ziel, die nog van de wateren der wereld drinkt, dan wel de wyn van de deugd en godvrugtigheid; want paulus

1. Cor. 2-14 van paulus van deze zeit: de vleeschelyke mensch neemt de dingen, die vande Geest gods zyn niet aen; want zy schy nen hem dwaesheid, en hy kan ze niet verstaen, omdat ze geestelyk van moet geoordeeld worden. De deze zyn gel. aen 't oud Israel die de vleespotten van Egypten beter smaekten, dan 't manna 't welk Godt haer van den hemel regende.

Dog wanneer Jesus door zyne genaede in zoo een ziel zal bruiloft houden, 't eerste dat hy doed, is 't water in wyn veranderen, hy doet zoo een ziel haeten en ver foeyen 't geen ze te vooren beminde, en hy doed haer beminnen, waer van ze te vooren afkeerig was..... zoodat zulk een ziel ook zelfs anderen aenzet om van dien smaeke lyke wyn van deugd en godv. te proeven, zoodat ze met

Ps. 57- david zeit: Gustate et videte

Maer zal een ziel, die nog van de wateren dezer wereld drinkt, zeggen: wel hoe is 't moogelyk dat 't geen my nu zoo onsmaekelyk, zoo lastig en moeylyk voorkomt, dat die veranderinge van leven, die my haest als onmo gelyk schynt, in een zoete smaekelyke wyn verandert word? wel hoe? zal het verlaeten van alle myne gezel= schappen en plyziertjes my zoetigheid kunnen geven? zal het derven van dat alles my vermaek kunnen toebrengen

O ja, o ja dat kan en doed de almogende hand van gods genade in een ziel die zy bekeert. van zoo een ziel zeggen de h. Vaders: dulciores st lacrymae poenitentium quam oia gaudia theatrorum. vide in Davide & in peccatrice .... in Augno ....

2. Zeiden wy dat Jesus door dit eerste mirakel zyne heerlykheid openbaerde, wy Xtenen moeten ook door onze werken toonen, en veropenbaeren wie wy zyn.
deze vermaening gaf Paulus wel eer aen zynen discipel Timotheus. Wees (zeide hy) den geloovigen tot een v.b. in woorden, in ommegang, in liefde, in trouwigheid, in kuischeid. die zelve vermaening gaf hy ook aen zynen leerling Titus: Vertoont u zelven overal tot een v.b. van goede werken, in de leeringe, in opregte wandel, in stemmigheid. 1. Tim. 4-12 / Tit. 2-7
Diezelfde les geeft Paulus aen alle Xtenen, als hy haer vermaent dat zy zig zouden gedraegen onaenstootelyk eenvoudig, als onberispelyke kinderen gods in 't midden van een bedorve en verkeerd geslagte, onder 't w. zy moeten blinken als ligtende fakkels in de wereld Phil. 2-15
W vermaeninge van Paulus de zelve is als die van Xus: Sic luceat lux vestra coram hoibs, ut videant-- Matt. 5-16
Moeten dan de werken ons openbaeren, en toonen wat we zyn, zoo moeten we wel rypelyk overwegen wie we zyn, en of onze werken overeenkomen met 't geen we zyn,
Xtenen zyn we i.e. navolgers van Xus, wiens naem wy draegen, wy zyn gedoopten, geheilgden, en regtvaerdiegen, die gods grootheden moeten verkundigen, en onze staet heiliglyk bewandelen.
Nu de werken die wy doen, zyn dat werken die een Xten passen? die heiligen en geroepenen betaemen? kan een ongeloovige door onze werken tot het geloof komen? kan hy uit onze handel en wandel besluiten dat wy 't regte geloof hebben en beleven?
O hoe veelen zyn'er onder ons niet tot dw. godt wel mag zeggen, gelyk hy aen den Bisschop van Sardis zeide: Ik ken uwe werken, gy hebt de naem dat gy leeft, en gy zyt dood. Apoc. 3-1
zoo niet, zoo niet A. A. maer integendeel door onze werken moeten we toonen--- zoo toonde Jesus dat hy de Messias was--
3 Zeiden we dat de discipelen van Jesus dit mirakel ziende in hem geloofden, eorum exemplo

et nos credere dbms.

Verum quidem nobis ē opus ē miraculis ut Xum cre
damus Filium Dei, Messiam, et Salvatorem. de hac
fide ab adolescentia satis instructi sumus, et pudere
de eo vel minima dubitatio. Sed alia fides ē quam de
Xto habere dbms, illa nimirum qua credendus ē ut
Salvator tā cui credamus, sed et ut Legislator cui
obediamus, ut exemplar, quod imitemur, ut adjutor à
quo auxiliemur. Hae fides ē in illectu sed operibus
consistit.

Qui hac destituuntur, de iis Paulus ait. Confitentur
Tit. 1-16 se nosse Deum, factis autem negant. de his item Ja
Jac. 2-20 Fides sine operibus mortua ē... dæmones credunt et
Sed ē sic veri Xani. Hi quod illectu credunt, operi
Gal. 2. bus exequuntur, nam justus ex fide vivit, et ex fide
vivit, qui quod credit operatur.

Si vis ergo scire an fidem illam habeas, quam Xus mi
raculis stabilivit, vitam et opera intuere.

Vide quos cures a'ima, an cor tuum ubi thesaurus
vide quos erga temporalia te geras in operibus tuis.
1. cor. 7. Credisne: Praterit figura hujus mundi: Beati pa
Matt. 5. & 16. peres spū: Quid prodest hoi si mundum universum
lucretur, aiæ vero suæ detrimentum patiatur: Dormie
Ps. 75 runt somnum suum, et nihil invenerunt oēs viri divi
Luc. 14. tiarum in manibus suis. Qui ē renuntiat oibs quæ
possidet ē pt meus ēē discipulus

Haccine & his similia credimus de Evangelii veri
tatibus, quæ Xus miraculis stabilivit?

Felices si sic credamus!

80.

Ois hoc primum bonum vinum po-
nit, & cum inebriati fuerint
tunc id quod deterius e.

Jois. 2. v. 10.

Dominica 2a
Epiphaniæ
1743
56.

Heb voor enige
dagen, een 34 dagen, vierden wy in Gods kerke het 3 koningen feest, volgens den styl der kerke genaamd: feest van d' openbaringe des Heeren A. A.

Dus word dat Feest genaemt om de 3dubbelde open=
baringe van dew de kerk op dien dag de gedagtenisse
houd (enumera)

Dog vermits de kerk zig op dien dag bezonderlyk
bekommert met d'eerste openbaringe aan de Wyzen,
zoo heeft zy voorgaande zondag, zynde het Octaaf
van 3koningen, in 't bezonder gevierd de 2de openbaringe
door Joes in den Doop, en de getuygenissen die daar
op gevolgd zyn. En zie nu van daag de twede zondag
na 3koningen houd kerk zonderlingen de gedagtenis
van de 3de openbaringe door het eerste van alle de mira=
kelen, die Cus heeft gedaan, en waarvan d' Ev. Joes in
't hed. Ev. zeid: dit Beginsel der tekenen heeft Jesus
gedaan te Cana in galileen, en hy heeft zyne heer-
lykheid geopenbaard, en zyne discipelen geloofden
in hem.

't is van deze laaste, en 3de openbaringe, van dew
de kerk heden de geheugenisse houd, dat wy met U. A.
in 't vervolg ook zullen spreken. Wy zullen ons enkel
en alleen maar bepalen, met d'opgenome textwoorden
te verklaren. de text luid: Ois hoc & deze woorden
zullen we dan 1mo na de Letter aanmerken,
2do eenige zedelessen, uit de zelve
trekken. Attendite

Propositio

Duo in textu notanda 1º Persona quæ loqr
2º Quid dicat.

1º Persona quæ in textu lqtr linguâ nrâ belgicâ Hofmeester dr: sic n 24. Joes of textum nrum præcedent ait: Als nu de Hofmeester het water, dat wyn geworden was, geproefd had &c. zeide hem: alle man stelt

Dog als wy hier van een Hofmeester hooren spreken zoo moeten wy ons niet inbeelden, als of dit een hoveling en bedienden van zeker hof wilde beduiden, neen gansch niet! integendeel de heele toestand van deze bruiloft geeft iet anders te kennen, en het gebrek van den wyn wyst ons duidelyk aan, dat deze jong getrouwden geringe luiden waren, daar het juyst zoo breed en ruym niet overschoot.

Maar het woord Hofmeester wil hier niets anders beduiden, dan den bezorger, en opziender van de bruiloft, die Jesus met zyne tegenwoordigheid vereerde.

Men was van ouds gewoon op diergelyke maaltyden een van de maatigste en soberste gasten, tot Hofmeester aan te stellen. deze onthaalde de vrienden, en nam nauw agt, dat'er geen twist of oneenigheid tusschen de genoodigden ontstond, hy lette en gaf agt op een ieders aart, en genegentheid, en wel bezonder in 't drinken, en hy gerieflde een ieder naar zynen eisch en behoeven. Hierom was diergelyke Hofmeester by d' ouden gewent in 't begin des maaltyds luid over tafel uit te roepen: Ego sum Symphoniarchus ut pro suô cuiq arbitratu concedatur bibendi copia. En dus gaf deze Hofm. voornam agt op twe zaken 1º dat niemand geperst of gedwongen wierd te drinken, gelyk'er 1. C. van 't gastmaal van koning Assuerus geschreven staat: Nec erat qui cogeret ad bibendum. 2º de Hofm lette ook op dat niemand zig voorbedagtelyk in 't drinken te buiten ging.

Ja by aldien wy den h. Gaudentius, en na hem den ver-

Ik ben de Hofmeester om een ieder naar zyn genoegen te schenken.

Esth. 1.

vermaarden Historie Schryver Baronius willen ge-
loven; het was ook van oudts eene overlevering, dat
zoo dikwils als 'er onder de Joden, bruiloft gehouden
wierd, ook zelfs een Priester het ampt van Hofm
waarnam, en op een eiders gedrag nauwagt gaf.

Dusdanig een man was dan onze Ev Hofm, een man
die aan de genoodigden verzorgde het geen zy noodig
hadden, en die toezag, en belette alle ongeregeldheden,
die 'er zouden kunnen voorvallen, voornl door 't drinken.

2º Deze man nu den miraculeusen wyn, w de dienaars
hem toerechtte, geproefd hebbende, zeide: Ons hoo....

q. d. Het is de gewoonte dat men in 't begin der maal-
tyd niet alleen goeden, maar ook den besten wyn geeft,
dan naam als de smaak op zijn best is, de proef door
spys of drank niet vermenderd is, En als zy wel ge-
dronken hebben, dan steld men voor die slegter is: maar
gy hebt den goeden wyn tot nu toe bewaard.

Uit deze woorden des Hofm aan den bruidegom moe-
ten wy niet besluiten, of vermoeden, als of hier op de
bruiloft van Cana eenige ongeregeldheid of onmatig-
heid voorgevallen zoude wezen, neen ganschniet!
dat zy verre van ons te denken: want zulke bruii-
loft, daar d' afgod Bachus gediend word, zou Jesus,
de soberheid en matigheid zelfs, niet bygewoond heb-
ben; hy, die in zyn h. woord zoo donderd, en uitvaard
tegen die hunnen buik tot hunnen afgod hebben, zou daar niet verschenen zyn?
veel min zou hy op zulke bruiloft zyn eerste mira-
kel gedaan hebben. Zoo dan, de Hofm wil door dit
woord, als zy wel gedronken hebben, niet eenige
overdaad of dronkenschap te kennen geven; Maar
hy wil alleen maar zeggen, dat de bruidegom den
besten wyn niet op 't laast moest gegeven hebben, als
de gasten hunnen proef of smaak door 't eeten en
drinken minder, dan wel in den beginnen hadden.

Hæc de Littera, dixisse sufficiat. Ad mores infor-
mandos transeamus.

[margin: alle man stelt eerst... en als zy wel gedronken hebb-]

Moralia Ac I^mo^ quidem. zoo uit het geen wy van de persoon des hofmeesters, als van zyn geregde gezeiden, moeten wy leeren hoedanig dat wy Ch-tens bruloft, maaltyd, en byeenkomst moeten houden, naam, zo dat daar alle overdaad ongeregeltheid en dronkenschap van verbannen zij.

Dat de maaltyden &c geoorloft zyn wyst ons het voorbeeld van Jesus zelfs duidelyk aan, zoo in 't hed. h. Ev., als elders meermalen.

Dog ook tegelyk zoo vinden wy, dat de heere J. ons overal, daar wy lezen dat Jesus ter tafel is geweest, de matigheid aanbevolen heeft. Ja daarom drukken d' Ev. dit doorgaans uit door Brood eeten. Vandaag zien wy dat op de Bruloft, daar Jesus zig liet vinden, zelfs van een hofm gesproken word, dewelke diende om &c

Zoodan, vooral en bezonderlyk moeten wy heden leeren in alle onze maaltyden en byeenkomste de dronkenschap vermeeden.

En zeker wat Chten, is'er, die de dronkenschap regt kend, die daar voor niet zal schromen? wat nadeel, wat onheil brengt ze niet al toe aan 1 ziel en 2 lighaam? aan 3 eer en goedt? En 4 hoe word de zelve niet gestraft?

1° de dronkenschap berooft de ziel van haare natuurlyke kragten, verstand, wil, en memorie. zoo dat een dronkaard by de beesten te paren is. „Ja ik meen „(zeid de h. Basilius hom. 14. de Ebriet.) dat de dronkaards „veel erger zyn, als de beesten„. En de reden is om dat zy meer drinken als'er noodig, 't geen de beesten niet gewoon zyn te doen. 2 de dronkenschap die dood de ziel, of beneemt haar, 't leven van gods genade. want

1. Cor. 6-10 om Paulus rondut zeid: Ebriosi regnum dei o possidebunt. 3 de dronkenschap is de baarmoeder van ontelbaare andere zonden. Wie hoord men 't meest st-ssen

en zwetzen, op goederen en gaven die zy hebben, of ook zelfs niet eens hebben, dan wel de dronkaars? Wie is de moeder van d' onkuisheid, dan wel de dronkenschap? Paulus wyst ons dit aan, als hy gezeid hebbende: Non in commessationibus et ebrietatibus, er byvoegt, Non in cubilibus et impudicitiis. q. d... Exeplo sit Sodoma, de qua Ezechiel: dit was d' ongeregtigheid van Sodoma.... verzading van spyze, en overvloed, q. d... Exeplo sit populus Israel, de quo Moses: Sedit populus manducare et bibere et surrexerunt ludere i. e... Et certe, waar, wanneer, en van wie hoord, en ziet men, de meeste ongebondenheid, dan wel by, en van de dronkaars? zoodat wel te regt zeide de h. Ambs l. 1. de Abel et Cain C. 5. „de dronkenschap is de vonk der onkuisheid„. En de h. Hier. „Ik zal nooit een dronkaard voor een kuischen „rekenen, want daar de verzading en dronkenschap „is, daar heerscht d' ontugtigheid„. Hinc Paulus eam sollicite monet: Nolite inebriari vino, in quo e luxuria. q. d. quod e mater luxuriae. Wat zullen wy van de nyd, gramschap, 't twisten en krakeelen, zeggen? D' Eclus zeit er van: Veel wyns gedronken veroorzaakt haastigheid, gramschap, en menig ongeval. Hierom antwoordde ook zeer wel Alphonsus Koning van Arragon, gevraagt zynde waarom hy de dronkenschap zoo haatte: Om dat ik weete dat de gramschap en d' onkuisheid haare dogters zyn, en wat nadeel dat zy heeft toegebragt aan de glorie van Alexander de grooten. Welke Alex. van niemand kunnende overwonnen worden, door de dronkenschap overwonnen is want dronken zynde heeft hy zynen liefsten vriend Clytus vermoord, en daar in overdaad drinkende uit den grooten beker van Hercules, is hy ellendig gestorven. Zoo dan, om maar kort te gaan, de dronkenschap is de moeder, en oorzaak van ontelbare en de lelykste zonden. En vervolgens wat al nadeel doet ze niet aan de ziel?

Rom. 13-13

Ezech. 16-49

Exod. 32.

Eph. 5-18

Eccli. 31-38

Curt. L. 8 et 10.

2º Spreken wy nu van 't lighaam, o! wat nadeel brengt de dronkenschap aan 't zelve al toe? Als een mensch dronken is, dan is zyn lighaam onbequaam tot alle bedieninge: 't is zoo leelyk, en mismaakt, dat alleen het aanzien van die gesteltenisse genoeg moest weezen om de dronkenschap te verfoeyen: het hoofd draayt, 't aangezigt is bleek als de dood, of blaakt als een oven, d'oogen schemelen, de tong stamelt, de beenen waggelen. Hierom waren die van Lacedonien wel eer gewoon, dat als 'er een slaaf of slegt mensch op de straat dronken by hen was, zy hunne kinderen daarby bragten, op dat de zelve ziende wat leelyk monster dat een dronkaard is, van jongs af zouden leeren de dronkenschap vlugten. daar en boven, aan wat gevaaren staat een dronk mensch niet al bloot van zig te quetsen, te

ostende ex Prov. 23-29. bezeeren, of zomtydts ook 't leven te verliezen. #Ontelbaaren noemt de Schrift 'er op die in haare dronkenschap 't leven verlooren hebben. Amon Davids eerst

2. Reg. 13 geboren zoon is door de knegten van Absalom zyn broeder in zyne dronkenschap vermoord. Ela koning van

3. Reg. 16. Israel is door zynen onderdaan Zambri in zyne dronkenschap van zyn kroon en leven gelyk beroofd.

Judith. 13 Holofernes is in zyne dronkenschap door de hand van eene vrouwe het hoofd afgekapt. de koning Balthassar zig aan zyne tafel in den wyn vergapende

Dan. 5. wierd zyn vonnis des doods met eene hand op de muer geschreven, &c. Simon die voortreffelyke opperpriester der Joden en zyne 2 zoonen Mathathias en

1. Mach. 16. Judas, eens dronken geworden zynde op een groot maaltyd van Ptolomeus, wierden verradelyk vermoord. Met een woord: door de gulzigheid (av[illegible]

Eccli. 37-34 is meenig mensch aan zyne dood gekomen. Maar die matig is zal zyn leven verlangen.

3º Niet alleen is de dronkenschap het verderf van ziel en lighaam, maar is ook zeer schadelyk aan d'eer, en tydelyke goederen. Hoe veele treffelyke familien zyn 'er niet die in hunne glorie een eeuwige schandvlek

vlek door de dronkenschap behaeld hebben? de regtvaardige Loth, die zig zuiver had bewaard in 't ondeugend Sodoma, daarna 2maal dronken zynde, is tot 2maal toe van zyn naaste maagschap onteerd, tot schande zyner famelie, Zoo ook nog verliest de jeugd zomtydts haare kuisheid die zy nooit wederom kan krygen. Zoo zyn de cederbomen gevallen, die in heiligheid en geleerdheid al hoog verheven scheenen. Ja omdat de dronkenschap zeer nadelig is aan d'eer, daarom hadden Albertus en Isabella, een placaat van 3. july 1636. uitgegeven waar in zy verbòden eenig dronkaard tot de Magistraat aan te nemen, en gebòden den zoodanigen ook af te zetten.

Wat aangaat de tydelyke middelen, de dronkenschap heeft aan den verlooren zoon zyn erfdeel afgenomen: zy put geheele famelien uit, en kan alle zoorten van menschen tot armoede brengen. Salomon zeid er van: die de gasteryen bemint, zal tot armoede komen die veel van wyn en vette kost houd zal niet ryk worden Prov. 23-37
"Daarom zeit Ook zeer wel de h. Basilius: een dronkaard "als hy meend te drinken, word zelfs uitgedronken. ad filium Spirit.
Men ziet ook nog al menigmaal gebeuren het geene wel eer Diogenes zeide van een, die alles in gulsigheid verteerd had, en wiens huis wierd uitgewonnen, vide à Lap. in Prov. 23.
Ik wist wel (zeid hy) dat dit huis tot met wyn en spys zoo was opgevuld, zynen meester haast zou uitspugen. Salomon die zeid: die het op een suypen stellen en gelag aanbrengen zullen te niet gaan, en de slaaperigheid zal met lappen gekleed gaan. Prov. 23-20 Hoedanigen dat zyn die veel in kroegen, en bierhuizen zitten, die altydt maandag houden, en die, gelyk de h. Ambr. spreekt, op eenen dag verdrinken den arbeid van veele dagen. de Elia et jejun cap. 32.
En dus is de dronkenschap nadelig aan 'er, en tydelyke goederen

4°. Wat zullen wy nu van de straffen zeggen? Alhoewel dat de zonde van dronkenschap by veelen als kleyn, of niet geacht en word, godt nogtans laat ze niet ongestraft. zommigen, gelyk wy daareven hoorden,

zyn om haare dronkenschap in de zelve op hee'er daad
zelf met de dood gestraft, anderen daarna, als B. v.
1. Reg. 25-38 Nabal de man van Abigail van welken de schrift zeid: En na
verloop van 10 dagen (dat hy dronken was geweest) slaeg
de Heer Nabal, en hy stierf. Om deze zonde komen
de plagen, en straffen, over heele landen en ryken. Hier
van daan meenigmaal d'onvrugtbaarheid der aarde
omdat de menschen de vrugten der aarde misbruikt
Isa. 5-10. hebben. zoo zeid godt zelf: 10 morgen wyngaards zullen
maar een vlesse wyn geven, en 30 mudden gezaeyd zul
len'er 3 uitleveren. En dan voegd godt'er by de reden
van deze zyne kastydinge: Wee ū die s'morgens opstaet
om ū tot de dronkenschap te begeven, en tot s'avonds
toe te zuipen tot dat gy van den wyn verhit zyt. deze
zonde is meenigmaal d'oorzaak van slegte en dieren
tyden, van hongersnood oorlog enz.. Hoord Joel hier maar
Joel. 1-6 eens van spreken: Waakt op gy dronke menschen en wee
... 't land is verwoest... D'oegst van het veld is vergaan. &.
Om dit nog des te beter te verstaan, zoo moet men letten
dat Joel aldaar spreekt van de verwoestinge van 't ryk
van Juda door de Chaldeen, en de hongersnood, die'er
dan was, de hongersnood, ten tyde dat Nabuchodonosor
Jerusalem 18 maanden belegerde, zoo groot was, dat men
Jerem. 38. geen brood in de stad kon krygen; dat m'er den dreck
Thren. 2. & 4 der beesten at; dat de kinderen stierven in de schoot
c. 4. van hunne moeders; ja zoo groot was zelf de honger
Baruch. 2 dat de moeders kookten en opaten hunne kinderen;
Ezech. 5 dat de kinderen hunne vaders, en d'eene vriend den
Jerem. 39 anderen opat. En gelyk 't met 't eeten was, zoo was 't
Ezech. 4-16 ook met 't drinken, Ezechiel had'er van voorzeid, dat
zy alsdan in die belegeringe het water met maate, en
met benauwdheid zouden drinken, en ten laasten by ge
brek van brood en water, daar henen zouden vallen, en uitdrogen
En dit alles onder anderen wel voornaamentlyk om de
zonde van dronkenschap; waarom Joel zegt: Waakt op
Zie zoo zoo straft godt die zonde &. Δ
~~Zo ondertusschen godt zoo meenigmaal door zyne straffen~~
~~vertoont heeft hoe zeer hem die zonde mishaagt; daarom~~
~~hebben ook de apostelen de straffen tegen de dronkaarts~~ 1. Tim. 3-4. 1. Cor. 10-31. gesteld.

Δ dog dan straft hy 't 't droevigst van al, als hy hun met blindheid slaat na de ziel, zoodat zy de zonde klyn agten, daar in volherdin, en dan eeuwig ondergaan de straf gesteld 1. Cor. 6-10.

CONCL: opdat ons zulks niet overkomen mag. laat ons enz:

Vinum non habent. Jois. 2. V. 3. Dominica 2. Epiphaniæ 1754.

Van ouds weet u. A. dat d'eerste maandag na 3 koningen, koppeltjes maandag geheten word.

De reden dezer benaminge is twederleide 1º omdat gemeenlyk Zondags te voren is voorgeleren 't Ev. van 't optrekken van 't 12 jarige kind Jesus met zyne Ouders na Jerusalem, en het verlies van het zelve, 't w[elk] d'uitleggers in Maria en Joseph ontschuldigen met te zeggen, dat het de gewoonte der Joden was zig in koppelen of benden te verdeelen, mannen by mannen, en vrouwen by vrouwen, en dat de kinderen zig onverschillig of by de mannen, of by de vrouwen voegden. Zodat Maria het kind Jesus niet by zig ziende ligt kon denken, het zal by Joseph en de mannen zyn, en Joseph het zal by Maria en de vrouwen zyn, in 't gedagten zy bleven tot dat zy s'avonds by elkanderen komende het zelve misten. Zo dan van dit by koppelen of benden optrekken (is 't dat) die maandag koppeltjes maandag geheten word. 2º Omdat met 3. koningen d'Open tyd begint, op den volgens de regels der kerke het trouwen of koppelen wederom toegelaten is.

'T is ook om deze reden dat op den 2 Zondag na 3 koningen het Ev. van de bruiloft van Cana voorgeleren word.

De Heer Chs heeft zig gewaardigd deze bruiloft by te woonen om de zelve met zyne eerste openbaar mirakel te vereeren, om de zelve door zyne tegenwoordigheid te heiligen, en tot de waardigheid van een Sacr. der Nieuwe Wet te verheffen.

Deze bruiloft heeft Chs bygewoond om ~~aan~~ de nakomelingen te leeren, dat, zal men dien Staat tot zyne zaligheid beginnen, beleven, en voleenden, men door het gebed, en goed Leven Jesus te bruiloft roepen ~~moet~~ en houden moet.

Jesus heeft deze bruiloft bygewoond met zyne moeder en discipelen; met zyne moeder om de gehuwden te leeren hoe nodig hen zyn de zuiverheid, de zedigheid, en ootmoedigheid; hy is'er genodigd met zyne discipelen, om te leeren dat men in een zaak van zulk een gewigt voor al Jesus discipelen moet te raden gaan, en de bystand hunner gebeden verzoeken.

Op deze bruiloft ontbreekt de Wyn, 'tw Jesus neemt om vergoede met 't water te veranderen in den wyn

'T is ~~ontrent~~ dit gebrek van den Wyn op deze bruiloft 'tw wy U. A. nader zullen voordragen. Wy zullen des aengaande ~~zelfs reden en betekenis~~ onderzoeken // Attendite

Propositio

1° 'tw dat de natuurlyke of letterlyke reden van ontbreken des wyns geweest mag zyn.
2° Waar toe Chs dit gebrek des wyns heeft willen schikken en gebruiken
3° Wat hy door dit gebrek des wyns op de bruiloft de getrouwden heeft willen leeren

1° Met reden verwonderd men zig, dat 'er op de bruiloft van 't hed. h. Ev. de wyn ontbrak, een bruiloftsmaaltyd, op dew anderzins de drank gelyk de spys eerder overvloed, dan ontbreekt. diensvolgens zal men vragen, wat was tog de reden dat daar de wyn ontbrak?

Wy antwoorden hierop, dat, byaldien men zulk een vraag dede van de maaltyden, gelyk die onder ons geschieden, men mogelyk wel zoú mogen zeggen dat het gebrek van den wyn aan de gretigheid en overdadigheid der gasten zoude te weyten zyn; maar verre zy dit zelfs te denken van deze bruiloftsmaaltyd, dew de Heere Chs met zyne tegenwoordigheid heeft willen vereeren, misdien hy dit zeker dan nooit gedaan, veel min, dit gebrek door een mirakel vergoed zoude hebben, 'tw de zuipers en dronkaers zoude kunnen begunstigen. Zodan, zeker niet aan gulzigheid of overdaad is dit gebrek te weyten.

Waaraen dan? Mogelyk aan de zorgeloosheid der jong getrouwden, die deze bruiloftsmaaltyd aanregtten?

Wie zoú zulks durven zeggen, dewyl des huishoudings voorzigtigheid vereischt, dat men zig zoveel spys en dranks voorzorgd als 'er nodig is om de gasten fatzoenlyk te ontfangen

Maar 't is ligt te denken, dat 'er, het zy van Jesus discipelen, het zy van andere vrienden, meerder gasten, als verwagt en genödigd waren, zyn bygekomen zodat d' onverwagtze meerderheid der gasten de reden van het gebrek des wyns heel natuurlyk geweest kan zyn.

Ja maar kon men dan, om die onverwagtse gasten zig in een wyn land niet schielyk genoeg van wyn verzorgen?

Wy antwoorden hierop, dat deze luiden maar gemene en geringe menschen waren, als blykt uit de tegenwoordigheid van Jesus, zyne moeder, en discipelen die daar genödigd waren. Jesus was gelyk zyne zo gemeende vader Joseph een timmerman, hy zeide van zig zelven, de vossen hebben hölen, en de vögelen des hemels nesten, maar de Zoon des mensche heeft niet daar hy zyn hoofd kan nederleggen; zyne discipelen, die hy begon te vergaderen, waren arme geringe vissers. En diensvolgens zo kan men ligt afleiden dat die menschen, alhoewel ook in een wynland, zig om d' onverwagtse gasten zo ligt niet van wyn konden verzorgen. Zodat wy dan zeggen, dat het gebrek des wyns heel natuurlyk aan de onverwagtze meerderheid der gasten te weyten is.

2o Maar het zy van waar 't ook wil, dat 't gebrek van wyn voortgekomen zy, dit is zeker, dat des Heeren voorzienigheid dit gebrek tot zyne alderbeste eindens heeft weten te gebruiken.

2o ~~wel 1o om~~ Van dit gebrek des wyns heeft de Heere Chs de gelegendheid willen nemen van zyne openbare mirakelen te beginnen, deels om zyne heerlykheid te openbaren, deels om zyne discipelen in hunne beginnende geloof te bevestigen. Weshalven de Ev. Joes de geschiedenis van dit mirakel besluit met te zeggen: Dit beginzel der mirakelen heeft Jesus gedaan te Cana in Galileen en hy heeft zyne heerlykheid geöpenbaard, en zyne discipelen geloofden in hem.

Ja maar, zal men zeggen, Chs kon daar toe een andere gelegentheid gebruikt hebben, waarom juist

die van het gebrek des wyns? Welde Chs van eenig ge-
brek zyne mirakelen beginnen, hy kon dit ook van het
gebrek des broods gedaan hebben, gelyk hy in't vervolg
tot tweemaal toe zyne heerlykheid toonde met de broden
te vermènigvuldigen? Waarom dan juist van het ge-
brek des wyns op deze bruiloft?

3°. Om nu niet te melden de verscheide geestelyke be-
tekenissen, die de hh. vaders hiervan gegeven hebben,
(en van dew op ène andere gelègentheid,) zo zeggen wy
nu allem dat des Heeren voorzienigheid dit aldus beschikt heeft
om daar door aan te toonen de zwarigheden, die'er
ook zelfs in de beste huwelyken te vinden zyn. Zeker
al een van de beste huwelyken in de Schrift bekend was
dat der jonggetrouwden in't hed. h. Ev. Jesus gewaar-
digde met zyne moeder en discipelen deze bruiloft
by te wònen, door zyne eerste mirakel dezelve te ver-
eeren, en het huwelyk tot de waardigheid van een
Sacr. te verheffen, en zie op deze bruiloft deed zig al
op het gebrek van den wyn.

De wyn is altoos aangezien geweest als het zin-
nebeeld van de blydschap. Hierop zag Salomon:
Prov. 31-6 geef den bedroefden wyn: en David: Vinum laeti-
Ps. 103-15. ficet cor hois. de staat des huwelyks word veeltyds
aangezien, en vooral van de jonkheid, als een staat
in dew niet als wyn geschonken en vreugde gevonden
word. Tot teken van dien, is't zelfs dat die staat met
blyde bruiloftsmaaltyden begonnen wòrd; maar
qualyk is men daarin getreden of men begint al t'
ondervinden, dat'er de wyn ontbreekt

Wyl wy willen nu niet spreken van die ongelukkig
getrouwden, daar de vrouw is een serpent door hare
spitsvinnigheid, heerschzugt over den man, verquis-
tinge, &c daar de man een luyaard speeld, zig
vergaapt in den drank, de vrouw mishandeld door
razen en tieren, vloeken en zwèren, daar zy beiden
hunnen trouwdag verwenschen, van zulke ongeluk-
kige getrouwden willen wy niet eens spreken, dat
van deze moet gezeid worden Vinum o hnt, is al te
dui-

duidelyk, en heeft gene bewyzen nodig. Des deze daarlatende, zo zeggen wy ook zelfs van degenen, die gelyk de jong getrouwden van ons Ev Jesus te brui- loft roepen, die met Godt het huwelyk beginnen en beleven, van dezen zeggen wy ook zelfs, ~~tinum ohne~~, of gelyk d'Apostel paulus spreekt, de zodanigen zullen moeilykheden des vleeschs hebben. 1. Cor. 7-28.

Om U. A. hiervan levendig t'overtuigen is het zelfs niet eens nodig buiten de palen des huwelyks uit te weiden. ook zelfs, om zo te spreken, de wezenlyk- heid en het merg des huwelyks, wel ingezien, toond ons aan, het gebrek des wyns, en de moeilykheden der getrouwden.

Volgens den H. Augs. en alle Catholyke Leeraars zyn 'er 3 voordeelen des huwelyks nam. de trouw, de kinderen, en 't Sacrament. fides, Proles, et Sacramentum

Wat 't eerste voordeel aanbelangt, nam. de trouw daar door word verstaan de getrouwigheid die de ge- trouwden aan elkanderen verschuldigd zyn. Waar „door (Roomse Cat.) man en vrouw zig wederzyds ver „bind om den een den anderen, magt over elkanders „lighaam te geven, en te beloven van noit dit heilig „verbond des huwelyks te schenden. dit kan men „ligt besluiten uit de woorden, die Adam zeide, als hy „Eva tot zyne vrouw nam, en die de Heere Chs daarna „in 't Ev. bekragtigt heeft: Daarom zal de mensch „vader en moeder verlaten, en zyne vrouw aanhangen „en zy zullen twe in een vleesch zyn. En uit die van „den Apostel zeggende: de vrouw heeft de magt over „haar lighaam niet, maar de man. Van gelyken heeft „ook de man de magt over zyn lighaam niet, maar „de vrouw. Hierom heeft Godt met de grootste reden „de zwaarste straffen tegen d'overspeelders, die dezen „trouw des huwelyks schonden, in d'oude wet voorge- „schreven. Die zelve huwelyks trouw vereischt „nog, dat man en vrouw door een bezondere, heilige „en kuische liefde vereenigd zyn, en elkanderen be- „minnen, niet als overspeelders doen, maar gelyk Chs „des kerk heeft lief gehad., Zie daar 't eerste voordeel.

Cat. Rom. de Sacr. Matr. S. 5.

Gen. 2-24. Matt. 19-5.

1. Cor. 7-4.

Eph. 5-25.

Het twede voordeel des huwelyks zyn de kinderen
„d'Apostel (cat. Rom.) heeft dit voordeel zo hoog ge-
„schat, dat hy zeid: de vrouw zal zalig worden door
1. Tim. 2-15. „de baringe der kinderen. dog dit moet niet alleen van
„hunne geboorte verstaan worden, maar ook van d'opvoe-
„ding en de tugt, waarmede de kinderen in de godvrug-
„tigheid onderwezen worden: want d'Apostel voegd'er
„aanstonds by: zo zy in 't geloof volstandig blyven
„... van zulk een opvoeding geven ons Tobias, Job, en
„andere zeer heilige Ouders d'alderschoonste voor-
„beelden in de h. Schrift."

„Het derde voordeel des huwelyks is het Sacra-
„ment, dat is de huwelyks band die onverbrekelyk is
zodat nog man nog vrouw, ook zelfs door de Magis-
traat gescheiden, niet kan nog mag met een ander
trouwen, zo lang zy beiden leven. uitdrukkelyk
Matt. 19-6. zeid Chs: quod deus conjunxit, homo ô separet

Zie daar de 3 voordeelen des huwelyks. Maar
zie ook deze voordeelen zelfs hebben hunne moeilyk-
heden, en gebrek van wyn.

1. Wat de trouw aanbelangt, om nu niet eens te
spreken van de jaloersheid die de getrouwden menig-
maal bekruipt, en zomtyds uit beuzelingen word
opgevat, de huwelyks pligt is een school van vele
ziektens en moeilykheden, ja ook van vele zonden;
niet gevende het gene men, gelyk paulus spreekt, men
verschuldigd is, wat onregtvaardigheid bedryft men
niet? aan hoe vele zonden steld men, zyne wederpartye
niet bloot?

Wat zullen wy van de Pligten en andere pligten die
tot de trouw behoren, zeggen? ô hoe waaragtig is 't
veeltyds niet: zy hebben geen wyn?

2. Spreken wy nu van het twede voordeel des hu-
welyks, ik zeg, de kinderen, ook hier van is 't al vee-
tyds waar: zy hebben geen wyn. hoe smertelyk valt
het niet als 'er deze wyn ontbreekt? de schrift getuigt
van Rachel dat haar dit gebrek zo zeer trof dat zy
Gen. 30-1 wenschte maar dood te zyn, zo verre dat zy tot haren
man-

man zeide: Geef my kinderen, of anders zal ik sterven.
Hebben de getrouwden dit voordeel des huwelyks, heeft Godt hen met kinderen gezègend? ô wat al moeilykheden des vleesch zyn daarmê verzeld? zelfs voor het bâren, in het bâren, en na het bâren? Ik zal ù vèle smerten toevoegen (zeide Godt) als gy zult zwanger worden, met smerten zult gy kinderen baren. Hierom Rebecca, hoe zeer zy ook na dit voordeel des huwelyks had verlangd, als zy deze moeilykheden begon te voelen, riep zy uit: Stond my dit aldus te gebeuren, wat was't van nôden dat ik bevrugt wierd Gen. 25-22
Hierom Rachel, die te vooren zeide: Geef my kinderen of anders zal ik sterven, als zy de smerten begon te voelen, zo ontging haar de ziel van smerte (zeid de Schrift) en als zy nu byna dood was, zo noemde zy haren zoon Benoni, dat is te zeggen, de zoon myner smerte. C. 35-36.
Ja zo groot zyn die smerten, dat de Schrift die gebruikt als een zinnebeeld om daardoor de grootste ellenden uit te duiden. En in alle deze smerten der vrouwe vind de man ook zyn aandeel: Waarom men ook zal zien dat die mannen, die hunne vrouwen anders niet veel tellen, dan heel, en meest verlègen zyn. Voeg daar by, dat Godt ook aan den man zyn aandeel heeft gegeven, zeggende: In sudore &c. En dus ziet men dat ook het twede voordeel des huwelyks de kinderen zyne moeilykheden heeft: heeft men ze niet, men heeft 'er zeker zyn aandoen van; heeft men ze, ô 't heeft ook al zyn bitter, en 't aldergrootste bitter, wanneer zy nû groot wordende zig niet ten goede schikken. dan ondervinden de getrouwden, Godt betert! maar al te wel het gene het spreekwoord zeid: als de kinderen klein zyn, dan treden zy d'ouders op hunne klederen, maar als zy groot zyn, dan trèden zy menigmaal op hun hert.

1. Thess. 5-3
Joan. 16-21.

Gen. 3-17.

Zodan, zelfs ook het twede voordeel des huwelyks van na by wel aangemerkt, blyft 't waar dat de zodanigen vèle moeilykheden des vleeschs hebben, verum ô habent.

3. Eindelyk nog een woordje van het derde voordeel des huwelyks, ik zeg, van het Sacrament, of onverbrèkelykheid des huwelyks. Ook hiervan is 't veeltyds waar: Vinum ô habent.

Wel is waar dat'er niets zoeter, niets aangenamer voor die wel gepaard zyn, dan dat zy zo nauw verknogt zyn dat die band niet dan door de dood kan gebroken worden. Maar ook is waar, niets valt'er harder aan die niet wel gepaard zyn, dan dat de band huns huwelyks onverbrèkelyk is. Boven alle de moeilykheden die zy in hun huwelyk vinden, is deze d'aldergrootste dat die niet dan met de dood van een van beiden zàl eindigen. Dit vatten zeer wel de discipelen van Jesus als zy hem hunnen meester deze onverbrèkelykheid des huwelyks hadden hooren leeraaren. D'Ev. zeid

Matt. 19-10 zyne discipelen zeiden tot hem: Staat de zaak van den mensche alzò met de vrouwe, zo is het niet geraadzaam te trouwen. Waarop Jesus antwoordde: Elk een vat die zaak niet; maar alleen dien 't gegeven is... die 't vatten kan, dat hy 't vatte. Hiermè stemd zamen d'Apostel

1. Cor. 7-27 Paulus: Zyt gy aan ene vrouwe verbonden, zoek geen ontbinding: zyt gy los en vry van de vrouwe, zo zoek geen vrouw. dog indien gy een vrouw neemt, gy zondigt niet. En indien een maagd trouwd zy zondigd niet: edog de zodanigen zullen moeilykheden des vleesches hebben. verbo: Vinum non habent.

Quid mihi et tibi, mulier? nondum Dominica 2
venit hora mea. Jois. 2. v. 4. Epiphaniæ
1755. 75.

Propoo: Textum ad Litt. explicabimus,
Moralia subnectemus Attindite

Alhoewel, gelijk David spreekt, Gods woord
een fakkel is voor onze voeten, en een ligt op on=
ze paden, zoo hebben nogtans verscheide waan=
wijzen, daar uit gelegentheid genomen van hunne
dwaalingen. En om niet eens van onze ~~[illegible]~~ woorden af te
wijken, sommigen hebben zig niet ontzien, van
lasterlijk te zeggen, dat de Heer Chs door deze woorden zijne moeder
versmaad zoude hebben; anderen, dat hij met deze
woorden zijne moeder over haar verkeerd verzoek
bestraft zoude hebben. Dog grotelijks dwaalen zij
beiden, gelijk uit onze wederlegginge beider deeze
dwaalingen, en de egte verklaaringe ~~[illegible]~~ der opgen woorden dui
delijk zal blijken.

En wel 1mo om te beginnen met de wederleg=
ginge dergenen die lasterlijk zeggen, dat Chs met
tot zijne moeder te zeggen, vrouw, wat heb ik met
u te doen? zijne moeder versmaad zoude hebben,
als gezondigd hebbende tegen Gods wet van d'ou=
ders te moeten eeren, zoo zeggen wij 1o dat deeze
spreekwijs, wat heb ik met u te doen? in den mond
der Jooden of hebreën verre na zoo hard niet is, dan
wel in onze taale, en geenzins een bewijs is van eenige
versmaadinge, die men van iemand doet. Een over=
tuigend bewijs hebben wij hier van Matt. 8. alwaar
d'Ev. verhaald dat de bezeetenen in 't land der Gera=
zeeners tot Jesus zeiden: Jesus zoone Gods wat hebt
gij met ons te doen? zekerlijk niet om Jesus te ver=
smaaden, maar voor hem vreezende en beevende, jaa
hem smeekende, dat hij hen niet uitdrijven zoude

~~Exord~~: Niet meer
dan 3maal leezen wij
Ps. 118-105
in 't gansche H. S.
dat d'allerh. Maagd
Maria gesproken
heeft 1. als d'engel
haar boodschapte
dat 't eewig woord
kind ~~[illegible]~~ w Chs tot
Maria zeide:
vrouw, wat heb....
des vaders in haar
lichaam zou worden
2. als zij 't kind Je=
sus in den tempel
wedervond. 3. op
de bruiloft in 't Mad.
h. Ev., wanneer die
allerh. Maagd
begaan met 't gebrek
des wijns aan haaren
zoone zeide: zij hebben
geen wijn. Waarop
Jesus haar andwoord=
de: vrouw, wat....
Een andwoord 't geen
ongetwijfeld op
den eersten opslag
hard voorkoomt.
dog als men 'er den
zin van vat, geene
de minste hardig=
heid, maar veel
eer in zig bevat
eene verklaaringe
der wil van
van zijnen hemel=
schen vader in het
doen van zijne mi=
rakelen.
Dit zullen wij
Matt. 8-29
U. A. duidelijk
doen zien met
1o den text Lett.
2o Waaruit wij
dan ook onze
zeden lessen zullen
trekken Attindite

gelijk dan dit zeggen dier bôze geesten gêne ver-
smâading van Chs was, alzoo is ook dit zeggen van
Chs: vrouw, wat heb ik met ú te doen? gêne versmaa-
ding geweest van zijne moeder. 2o. Een tweede
bewijs dat de Heere Jesus door deeze woorden zijne
moeder niet versmaadde wijzen ons onze opgen woorden zelf aan,
misdien Chs 'er bijvoegde: Mijne uur is nog niet
gekômen. door w woorden Chs verklaarde de schik-
kinge van gode zijnen hemelschen om mirakelen te
doen, tw zeker niet is iemand versmâaden, maar veel
eer iemand leeren, en onderwijzen. Daarenboven
men versmaad ook gene menschen, als men Gods
gebôd steld boven den wille der menschen, maar
men onderhoud veel eer de regte ordre, die onder-
houden moet worden, want men Gode meer moet
gehoorzâmen dan de menschen. Nu Chs verklaarde
met te zeggen: vrouw wat etc. alleen, dat zoo een zaak
als zijne Moeder van hem vraagde, een werk van
gode was, tw op d'uuren stonde van Gode gesteld
moest geschieden. In diens volgens heeft hij met
deze verklâringe alzoo min zijne moeder versmaad
dan hij haar versmaadde in 't Ev. van voorgaande
zondag, toen hij 12. jâren oud zijnde, tot haar, en
den h. Joseph zeide: Wist gij niet dat ik met de din-
gen, die mijnen vader aangaan, moet bezig zijn?
want of hij zeide, dat hij met haar niet te doen had
dan of hij zeide met de dingen zijns vaders te moe-
ten bezig zijn, was één en het zelfde. 3o. Ja zoo verre
is 't van daar dat in deze woorden: vrouw wat etc.
eenige versmâading zoude steken, dat men in te-
gendeel daaruit een bewijs kan trekken, dat de
Heere Jesus zijne moeder eerde; want had hij
zijne moeder versmaad, hij zoude gene reden ge-
geven hebben, waarom hij het verzogte niet aan-
stonds dede, zeggende, of er bijvoegende: Mijne
uur is nog niet gekômen: ook zoude hij haar door
die zelfde woorden gene hoope gegeven hebben, dat
hij

hy 't zoude doen, als zijn uur zoude gekomen weezen.
Het gene Maria ook wel begreep, misdien zij, verre
van door deeze woorden: Vrouw wat &c. gestoord te
zijn, of zig versmaad te agten, integendeel uit de
zelve een vast betrouwen opvatte, dat Jesus eerlang
het gebrek van wijn zoude wegnemen. Weshalven
zij vol van dit geloof, en vol van die hope tot de dienaars
van de bruilofte zeide: Al wat hij u zeggen zal, doe het.
2° dat Jesus tot zijne moeder zeggende: Vrouw
wat &c. verre van haar te versmaaden, integendeel haar
eerde.

2do. Wat nu aanbelangt de genen die
willen drijven, als of Jesus ten minste zijne moe-
der berispt en bestraft zoude hebben, ook deezer
zeggen is alzoo ongerijmd.

Wel is waar Jesus kon zijne moeder, indien zij
ergens in had gezondigd, berispen; dog niets zon-
digs, en diensvolgens niets berispens was er opge-
sloten in 't verzoek van Maria aan Jesus deede met
te zeggen: zij hebben geenen wijn, en vervolgens 2° heeft
de Heer Chs door zijn andwoord op 't verzoek van
zijne moeder, zeggende: Vrouw wat &c. haar ook niet
willen berispen en bestraffen. Wel is waar, die groote eerders van de Moeder Maagd en andere heiligen, brengen hier tegen in verscheide dingen.
~~[illegible]~~ 1°. dat Ma-
ria hierin eene fout, of misslag begaan zoude hebben,
dat zij als moeder, en door haar moederlijk gezag
aan Chs zoude hebben willen gebieden, dat hij het
gebrek van den wijn door een mirakel zoude weg-
neemen.

Rf dog wij andwoorden hierop 1 dat d' Ev. dit in-
gene deelen te kennen geeft, veel min zulks zegd, het gene
hy egter zeker gedaan zoude hebben, misdien de zin
van Jesus andwoord daar van afhing. 2. daar
en boven hoe kan men met eenigen schijn van reeden
van die alderh: Moeder Maagd vermoeden, dat zij,
die zoo ootmoedig was, over zulkeenen zoon in zulke
dingen zoude willen gebieden? Zij die geloofde deezen
haaren zoon ook den zoone Gods te zijn, aan wien

zij zig zelve tot eene dienstmaagd had opgedraagen, zeggende: zie de dienstmaagd des heeren?
Hoe onwaardig is't ook niet aan haar groote en verligt geloof te denken dat zij gemeend zoude hebben dat haar zoon in het doen zijner mirakelen aan haar onderdaanig, en onderworpen zoude hebben moeten weezen? Met een woord zoo ver is't'er vandaan, dat Maria haaren zoone iet zoude hebben willen gebieden, dat zij zelf niets uitdrukkelijk vraagde, opdat zij niet zoude schijnen door haar verzoek haaren zoon te willen verpligten, misdien zij alleen den nood en 't gebrek van den wijn aan hem te kennen gaf, zeggende: zij hebben geen wijn. Niet ongelijk aan het géne de zusters van Lazarus naamäls aan den
Joa. 11 - 3 heere Chs, vraagende om de geneezinge van haaren broeder zeidén: Heere, zie, dien gij liefhebt, is krank.
2°. Dat anderen zeggen, dat de misslag van Maria hierin bestond, dat haar verzoek ontijdig was, en dat Chs haar daarover berispte, zeggende: vrouw, wat heb ik met ú te doen Mijn uur is nog niet gekoomen, dit zeggen is ook niet waar, misdien Maria het gebrek van den wijn kundig zijnde, het zelve eenvoudig aan den heere Chs
Enkel en alleen maar zeggende: Zij hebben geenen wijn. voorstelde zonder eenigen tijde of stonde te bepaalen, is in diensvolgens is dit haar verzoek niet te berispen. 3°. Maar dewijl degenen, die't eeren der heiligen lasteren, het niet scheelt wat zij zeggen, als zij meinen dat't in hunne kraam maar diend, zoo zijn'er ook zelf, die nog verder gaan en zig niet ontzien van te zeggen, dat Maria uit éene beweeginge van ijdele eere en glorie, die zij als Moeder in het mirakel van haaren zoone beöogde, haar verzoek gedaan zoude hebben, en dat Chs haar daarover bestraft zoude hebben.
R/. Maar wij andwoorden hier op, dat d'Evt. niets te kennen geeft 't géne eenigen schijn van zulk eene beschuldinge zoude hebben. in diensvolgens zulk eene neederige Maagd van ijdele glorie te beschuldigen, zonder den minsten schijn van reeden en bewijs daar

daar van te hebben, wat is dit anders dan zig zelve voor Gode aan grôote zonde pligtig te mâken? Des verre van d' alderh. Moeder Maagd met die waanwijzen te beschuldigen, zoo willen wij veel liever met den grôoten Leeraar der kerke den h. Aug.s zeggen: "dat wij om de eere des hêeren geen onderzoek willen "doen nog toelâten wegens de h. Maagd Maria, wan"neer'er van de zonden gesprôken word; want (voegd "die Leeraar'er bij) wij wêten dat aan haar, die waar"dig gevonden is t' ontvangen en te bâren den gênen "die gêne zonde gehad heeft, meêr gênade verleend "is om de zonde in alle dêelen t' overwinnen."

Zoodan langs wat kanten wij 't verzoek van Maria beschouwen, niets berispens is'er in 't zelve te vinden. En diensvolgens zoo heeft de Heere Chs haar andwoordende: Vrouw, wat heb ik met ú te doen? Mijne uur is nog niet gekômen; haar ook niet willen berispen nog bestraffen.

Maar zal iemand vrâgen, wat willen die woorden dan beduiden? Vrouw, wat heb ik met ú &c.

3.tio Om den egten of regten zin dêzer woorden te verstaan moet men wêten, dat de Godsgeleerden verscheidezen wel driederleide zoorten van werken in den hêere Chs onderscheiden, nam. Goddelijke, Menschelijke, en werken des Verlossers. 1. Goddelijke werken wâren 't scheppen van hemel en aarde, het bewâren en bestieren van de zelfde; werken van deze d' Ev. Joes: In 't begin was 't Woord... alle dingen zijn door 't zelve gemaakt, en zonder dat is'er niets gemaakt van het gêne 'er gemaakt is; werken van deze Paulus tot de Athêners: het is in hem dat wij leeven, ons roeren, en het weezen hebben. Joes. 1. Act. 17-28

2. Menschelijke werken wâren, gaan, staan, eeten, drinken, arbeiden, rusten.

3. Werken des Verlossers wâren, preeken, leeren, discipelen vergâderen, apostelen verkiezen, zondaars bekeeren, miraakelen doen &c.

1. Wat nu aanbelangt de werken van Chs. als een zijnde met den Vader, ijder een ziet wel dat hij in de zelve niet stond onder zijne Moeder.

2. Wat zijne menschelijke werken aangaat in deze heeft hij aan Maria zijne Moeder, en den h. Joseph zijnen voester vader willen onderdanig zijn. in dien opzigten zei d' Ev. Lukas voorgaanden zondag in 't Ev. hij was hen onderdanig.

3. dog wat zijne werken als Godeen mensch of als verlosser en zaligm. betreft, in deze stond hij alleen, onder Gode zijnen hemelschen vader en heeft in het doen van deze werken geen agt gegeven, op eenige menschelijke genegendheden, dan voor zooveel het hem van zijnen hemelschen vader bevolen en voorgeschreven was. Hierop zag het gene de heere Jesus 12 jaren oud tot zijne ouders zeide: Wist gij niet, dat ik met de dingen, die mijnen Vader aangaan, moet bezig zijn? En dit is't ook het w. Chs in onze ~~text~~ woorden tot zijne Moeder wilde zeggen, als hij haar op haar voorstel, zij hebben geen wijn, andwoordde: vrouw, wat heb ik d.

q.d. het gene gij van mij verzoekt is geen werk dat van menschelijke opzigten afhangt, dat ik doen moet omdat ik uwe zoon ben, maar is een werk 't w. alleen van den wille van mijnen hemelschen vader afhangt, en waartoe ik ~~het~~ de vastgestelde uure, dat is mijne uure ~~…~~, moet afwagten.

Ziet daar A. T. den egten, en waren zin van onze ~~text~~ woorden, nam. dat Jesus tot zijne Moeder zeide: vrouw, wat heb d.

En hieruit zien wij dat deze woorden geen verSmading, nog bestraffing zijn; maar een onderregting, niet juist voor Maria, maar voor zijne discipelen, en andere gasten, die daar tegenwoordig waren, opdat niemand zoude denken, dat hij in het doen van het mirakel der veranderinge van 't water in den wijn, dat daarop volgde, met opzigt van zijne moeder, die gezeid had: zij hebben geenen

geen en wijn, te werk ging.

Maar laat en wij ons niet denken, dat Jesus dus alleen zijne discipelen, en verdere gasten wilde onderregten; ô neen! Jesus verklarende, dat hij in de werken van zijnen hemelschen Vader alleen van Gods zelfs wille afhing, en op geene Moeder, of vleesch en bloed agtnam, leerd door zijn V. B. 1mo alle de bedienaars der kerke, dat zij in kunne bedieningen zig door geene menschelijke inzigten mogen laten vervoeren, maar dat zij zig alleen naar Gods wille, en de regelen der kerke moeten gedragen; en dierhalven dat zij in 't preken en leeren, in 't bedienen der hh. Sakramenten, en de bestiering der zielen, niet naar vleesch en bloed, gunst of vriendschap der menschen moeten te werk gaan, maar naar Gods wille en de regelen der kerke, indagtig altoos zijnde het gene d' Apostel aan de Cor. schreef: Wij bedienen het gezantschap van Chs: item: Een ijder merke ons aan als dienaars van Chs, en als uitdeelders van Gods geheimenissen. Zijn zij gezanten, dienaars, en uitdeelders der hh. zaken? zoo moeten zij zig naar des heeren, en niet naar die der menschen wille gedragen, zoo mogen zij de groten en rijken niet toegeven, de zondaars niet vleijen en strelen, aan d' onwaardigen de hh. geheimen niet mededeelen; maar met een S. Paulus moeten zij door kunne werken kunnen zeggen: ik heb met geen vleesch en bloed te rade gegaan; en: indien ik de menschen zogt te behagen, zoo zoude ik geen dienaar van Chs zijn. Zoo zullen zij 't V. B. van kunnen meester J. C. zelf navolgen, die in zijne werken van verlosser op geene Moeder agtnam, maar alleen afhing van den wille van zijnen hemelschen Vader. 2do Hier alleen diend Jesus tot een V. B. aan de bedienaars der kerke, maar leerd hier ook alle gelovigen # hoe bezorgd zij moeten zijn, om in al kunne handel

Moralia

zig tog vooral te moeten wagten van de bedienaars der kerke in kunne bedieningen eenige de minste aanleidinge te geeven waar door zij van Gods wille, en de regels der kerke zouden afwijken; neen! maar integendeel dat zij zig met ootmoedigheid aan 't oordeel, en den raad van kunnen Biegtvader moeten onderwerpen, mids zij in den biegtvader God, en J. C. moeten aanzien.
Dit moeten niet alleen d' eenvoudigen maar ook de grootste

2. Cor. 5-20

1. Cor. 4-1

verstanden doen.
Om een ieder daar toe aan te spooren, kan ik niet verbij met een woordje te melden, dat die groote mannen van Port Roiaal zig aan de voeten van kunne Biegtvaders met diepe onderwerpinge nederwierpen als of zij d' eenvoudigste geloovigen waaren; kunne taal was: Ik

Gal. 1-16.

1. 10.

zie in den Biegtvader J. C. aan, die hem tot regter, en raadsman in zijne plaatse heeft gesteld, en aan wien ik mij moet onderwerpen.
Zulke mannen zijn geweest v. g. de groote Schriftgeleerde Sacij, die &c de groote godsgeleerde Nicole, die &c de groote Arnauld die &c
2o ook leerd Jesus hier alle geloovigen

en wandel den wille Gods boven den wille der men-
schen te stellen; altijd te letten wat Gode gebied,
en niet wat de menschen hen willen râden, zig te voegen
naar Gods gebôden, en niet naar de driften van
vleesch en bloed. Als ü dan de menschen, wie zij
ook mögen zijn, Vader, Moeder, Overstens, vrienden,
Bekenden, iets mogten gebieden, zie eerst of het met
Gods wille kan t'zaamen staan. Als de menschen ü
iet mogten aanrâden, overweeg eerst of 't met Gods
wet over een komt. Als uwe driften en genegenheden
u tot iet mogten opwekken, zie vooraf of het met de
régelen van 't Ev. niet strijdig is: en indien het met
Gods wille, met zijne wetten, en régelen van 't Ev. niet
overeen koomt, ~~zo~~ wijs het van de hand, en zeg naar
't V. B. van Jesus: Vader, Moeder, vrouw, of meester
wat heb ik met ü te doen? ik heb eenen anderen vader
eenen anderen heere, wiens wille ik moet doen! Zeg
Joel. 3-4. met Joël tot de menschen, die met een wereldschen
|| oordeel zelf of het geest bezield zijn, en ü ijdele en dwâze dingen aan-
regt is voor gods aan- râden: Tijrus en Sidon, wat heb ik met ü te doen?
schijn, ü meer dan Beginnen d'ongerégelde driften van vleesch en
gode te gehoorzaa- bloed in ü op te borlen, zeg tot de zelve met een Da-
men. Act. 4-19
2. Reg. 16-10 vid: Zoonen van Sarvia, wat heb ik met ü te doen?
Met een woord onderwerp ü aan Gode in alles, en
Ps. 61-1. zeg met david: Nonne Deo subjecta erit aa mea?
want van hem koomt mijne zaligheid.

Conclusio

Wel aan dan! A. T. laaten wij ~~ons~~ al te zaamen, ijder
in zijnen staat en beroep, geen vleesch en bloed,
maar Gods wille te râden gaan, en betragten. Dan
zullen wij naarvolgers zijn van Jesus, ja van zijne
liefste vrienden weezen; want zoo wie (zegd Jesus
Matt. 12-50 zelf) den wille mijns Vaders doet, die in den hemel
is, die is mijn broeder, en zuster, en moeder. Ja
c. 7-21 dat meer is, Zoo wie (zegd Jesus wederom) den
wille mijns Vaders doet die in den hemel is, die
zal in 't rijke der hemelen koomen.

Nuptiæ factæ sunt &c. Jois. 2 ℣ 3. Dom. 2. Epiphaniæ 1759. 62.

Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: et erat mater Jesu ibi. Vocatus ē a et Jesus, et discipuli ejus ad nuptias. Jois. 2. v. 1.

Dominica 2 Epiphaniæ 1759. 1762.

Verscheide zaken zijn'er in't Christen gelove, die ons begrip ver te boven gaan; die door ēnen oneindigen Godt uitgewerkt, door geen bepaald verstand van ons menschen kunnen begrepen worden.

1. Dat'er een wēzen is zonder begin, een ~~[illegible]~~ ēnige Godt ~~[illegible]~~, en egter afgedeeld in 3 godlijke personen, d'een voortkomende van den anderen, en egter d'een niet eerder of meerder dan d'ander, maar alle 3 een euwige Godt; 2.

4. G. Dat in de beginne des tijds van dien oneindigen Godt zonder gebruik van enige stoffe uit niet de gansche wereld, en al wat'er in is geschāpen is, en nog dāgelijks door 't enkel steunzel van zijne magt in zijn wēzen behouden word; dit zijn dingen onbegrijpelijk voor't menschelijke verstand. 3. Maar ~~egter~~ indien in zulke verhēvene wonderdāden ēnig onderscheid is, zo mag men zeggen, dat'er voor 't menschelijke verstand niets onmōgelijker voorkomt, en meer strijdig is tegen de natuur en rēden, als dat een mensch, die in den tijd gebōren word, een ēnige Godt is, en dat in dien mensch de godlijke en menschelijke natuur zō vereenigd zijn dat die te zāmen maar ēnen persoon uitmāken, die van der euwigheid is, naar zijne godlijke natuur van euwigheid gebōren uit den vader, en naar zijne menschelijke natuur in den tijd gebōren uit de vrouwe.

De zwārigheid om zō een wonder te gelōven hebben eertijds wel voorzien de hh. Ev., en hierom door Gods geest aangeblāzen hebben zij verscheide wonderdāden, die in de geboorte van 't vleesch geworden Woord zijn voorgevallen, ons gansch omstandig nagelāten, op dat wij, de mirakelen in die wondere geboorte aanmerkende, de zaak ligter zouden gelōven, nam. dat 't gebōren kind waarlijk Godt was, die zijne geboorte met zō vēle wonderen deed verzellen.

Dit zelve spoor volgd de kerk op met na't vieren van de geboorte op d'eerste Zondagen ons enige mirakelen van Jesus in d' Ev. voor te lezen, om ons dus bequamer te maken om te geloven het gene ons van de godheid van Jesus voorgehouden word, op dat wij dus, volgens Paulus, ons verstand zouden gevangen geven ten dienste van Chs.

Des van daag op den eersten Zondag na't groot Oct. van d' aanbiddinge der Wijzen houd de kerk ons voor 't eerste mirakel dat Jesus op Canaas bruilost heeft gedaan, en waardoor hij een straaltje van zijne godheid heeft laten zien, als hij 't water in wijn heeft veranderd. Wij hebben hier van alleen een deel verkoren om U. A. uit te leggen, nam d' inleiding tot 't zelve. Daar wierd (zeit Ev.) een bruilost gehouden te Cana in galileën, en de moeder van Jesus was aldaar, en Jesus wierd ook met zijne discipelen ter bruilost genodigd.

Propositio — Deze woorden zullen wij 1°. nader verklaren
2°. toepassen Attendite.

De h. geest die door ene onfeilbare wijsheid de pennen van de hh. Ev. heeft bestierd, om door de zelve aan zijne kerke de leer, daden, en 't leven van den Zaligm. bekend te maken, heeft evenwel al het doen van Jesus met alle omstandigheden niet willen laten beschrijven. Jesus (zeit Joes) heeft nog vele andere tekenen gedaan, die in dit boek niet geschreven zijn.

Jois. 20-30. Waarschijnlijk om dat alles juist niet tot stigtinge van ons gelove, en zeden strekte; en godt die voor ons heeft willen verbergen tot dat wij op die plaats zullen komen, daar wij in 't bezit van hem in alles zullen verligt worden.

à quibus 1°. 2. De weetlust egter, die den mensche als ingeboren is, of een heilige niewsgierigheid heeft ten allen tijde hier uit gelegentheid genomen om enige omstandigheden van 't verhaal der Evangelisten uit d' oudheid en gebruiken der volken, onder dewelke Jesus verkeerde, na te vorschen. Een dezer omstandigheden in onzen text is 't ondervraken wie juist op de Cananeesche bruilost, de bruidegom en bruid zijn geweest. Verscheide schrijvers beelden zig

zig in, dat er enige waarschijnlijkheid is, dat de h. Joes d' Ev. de bruidegom ~~is~~ zoude zijn geweest, dat Jesus hem hier tot zijnen discipel ~~Zoude~~ geroepen hebben, waarop hij zijne bruid verlatende, nog maagd zijnde, Chs zoude gevolgd zijn.

3. De reden van hun gevoelen is omdat Beda een beroemd schrijver van den 8 auwe het zelve steld als een gemeen gevoelen van dien tijde, dat Rupertus[2] dit gevoelen heeft opgevolgd, en dat 2 voorredens,[3] waar van een op den naam van den h. Hier:s, en d'andere op dien van den h. Augs op 't Ev. van Joes van zijne trouwe schijnen gewag te maken. Maar behalven dat 't gansch onzeker is dat deze voorredens van die hh. Vaders zijn, en uit de zelve niet regt kan bewezen worden, dat Joes hier de bruidegom is geweest, zo heeft 't ook gene waarschijnlijkheid dat deze daad van Jesus in den persoon van Joes in 't voorgelezen Ev. zoude verswegen zijn, veel min in de schriften van d'oudste kerkleraars, en historie schrijvers der kerke.

4. Anderen dierhalven brengen iets anders voor den dag, ~~dat~~ dat juist niet veel meer waarschijnlijkheid heeft, in de kerk historie schrijvers bekend ~~is~~, nam dat Simon de Cananeer, een der 12. Apostelen, deze bruidegom is geweest. Nicephorus heeft ons deze meining in zijne historie nagelaten, waarschijnlijk tot dit gevoelen aangeleid, omdat deze apostel, de Cananeer genoemd, van Cana van daan was, het gene agter gene grote waarschijnlijkheid geeft, te meer dewijl gene anderen daarvan gewagen. Men kan dierhalven gene grote waarschijnlijkheid hier in vinden, en men moet zig houden aan 't gene de text alleen ons daar van zeid: daar wierd een bruiloft gehouden &. Lib. 8. cap. 30.

5. D' Ev. als hij ons de plaats aantoond alwaar die bruiloft is gehouden, zeid dat het te Cana is geweest en voegd'er bij: in Galilea, t. e. 't Galilies Cana, om het zo t'onderscheiden van een ander Cana, onder het geslagte van Assur gelegen, digt aan de grensen van Tyrus

Even onzeker is 't gene sommige vor de bruid dezes bruilofts, als of die Maria Magd geweest zoude zijn, willen zeggen.

2° in Cana Galilea

Matt. 15-22. en Sidon, daar de Cananeesche vrouw vandaan was
die, alhoewel heidensch, de genezing van hare dog-
ter van Jesus verzogt, en verwierf. Hier dan in dit
Cana gemeenlijk het groot Cana genoemd, maar in 't
Galilees Cana wierd dit bruilofsmaal gehouden.

3o. Nuptiæ factæ

6. Zodra U. A. hier van een bruilofsmaal hoord sp-
ken, beeld U niet in als of dit een buitengewone zaak
was om dien tyd ter oorzaak van een niew paar een vr-
demaal te houden. Gene ouder gewoonte als deze; zelfs
onder d'eerste aartsvaders bekend! Hoe vrolyk was
eertyds ~~niet~~ 't huisgezin van Bathuel als de schone
Rebecca aan Isaac Abrahams zone ten huwelyk wierd
Gen. 24-54. gegeven? Toen (zeit de tex.) hielden zij een maaltyd, en
zamen etende en drinkende, bleven zij daar. Als
Jacob na lang slaven, en werken ten laasten Rachel
ten huwelyk wierd gegeven, O wat vreugde maaltyd
wierd'er toen ~~niet~~ bereid? Laban (zeit d. tex.) noodde
C. 29-22. dan zijne vrienden in grote menigte ter maaltyd,
Jud. 14-18. en hield de bruiloft. Als Samson eertyds trouwde
duurde het gastmaal seven dagen. Van Tobias zeit
de schrift: zij hielden bruilofsmaal in de vreze des
heeren. In 't niew verbond toond Jesus door verschei-
gelykenissen de gewoonte van vreugde malen op de
trouwdagen te houden. De gelykenis van den koning
die voor zijnen zone een bruilofsmaal aanregtte,
die van de 5 wijze, en 5 dwaze maagden kunnen ons hier
~~die~~ van overtuigen. En volgens deze gewoonte wierd'er
volgens den text ook te Cana een bruiloft gehouden.

4o. Qui ad eas invitati

7. D'Ev. beschryft ons ook verscheide gasten
die daar tegenwoordig zijn geweest, nam d'alderh-
Moeder Maagd met haren zoon, en zijne discipelen.
Het schynt dat 't een bruiloft geweest is van een van
't maagschap van de Moeder Gods, of ten minsten van
ene goede bekende, omdat die grote moeder maagd
daar tegenwoordig was, zelfs daarom 4 à 5 wylen ver van Nazareth
na Cana gereisd was. D'Ev. schynt ons hier ook ~~ons~~ enig-
zins de gelegenheid aan te wyzen, waarom ook Jesus
op

op deze brúilofst wierd genodigd, nam omdat zijne waarde moeder aldaar was. En de Moeder van Jesus was aldaar, zeid Joes q. d. dit heeft de gelegentheid gegeven dat ook Jesús daar genodigd wierd, en ter gelegentheid van Jesús ook zijne discipelen. Wie deze geweest zijn noemd ons d'Ev niet; maar evenwel 't is ligt te bevatten, dat 't die geweest zijn, die Joes in 't vorige hooftst. meld dat tot Jesús gekomen zijn, nam Andreas, Petrus, Philippús, en Nathonael.

8. Maar wie verwonderd zig niet als hij dús Jesús ziet te brúilofst gaan? Jesús die op de wareld gekomen was om te lijden, die zijne discipelen leerde zig zelven verzaken, zijn krúis opnemen, en in te gaan door d'enge poort, wel hoe gaat die ter brúilofst? — 5°. quare Chs iis interesse volúerit

Ja A. P. en dat om gewigtige redenen, 1. de tijd begon nú te komen dat Jesús zig door mirakelen wilde bekend maken, hij neemt dan deze gelegentheid waar en verschijnt op dit brúilofstmaal om daar het water in wijn te veranderen, en zig zo kenbaar te maken aan de menschen. Waarom d'Ev. deze geschiedenis ook te regt beslúit zeggende: Dit beginsel der tekenen —

Waarom ook de h. Cyrillús zeer wel zeid: „ Miraculi „ potiús gratia, quod facturús erat, quam convivii gra„tia ad núptias profectús est. 2. Daarenboven voorwist Jesús, dat'er dwaalgeesten zouden komen, die den húwelijken staat zouden quaadkeuren. Dus komt hij ter brúilofst om door zijne tegenwoordigheid het húwelijk goed te keuren, en te vereeren. Hij wilde tonen dat een onbevlekt húwelijks bed zo wel in 't Niewe als oude test. in ere zoude zijn.

3. Ja zelfs volgens den noggem vader Cyrillús: „ hoc signo sanctificabantur núptiae, en, ²tot de waardigheid van een h. Sacr. der niewe Wet verheven, ³volgens het gemeen gevoelen der hh. vaders. wierden zij

9. Gelúkkig brúilofstsmaal daar Jesús tegenwoordig is! gelúkkige vreugde, daar de vreugde van 't gansche menschelijke geslagte is geweest!

Dat vrij een Assúerús roeme op zijn pragtig gastmaal

Esth. 1 re Susan gehouden. Dat vrij een Herodes een pragtig
geboortens maaltyd houden. dit bruilofsmaal is veel
heerlyker, daar d' insteldev, en heiliger van 't huwelijk
tegenwoordig is. Gelukkige getrouwden die Jesus bij
hun huwelyk, die Jesus op hunne bruiloft gehad hebben.

Applicaō Maar A. T. verbeeld u niet, dat 't deze jong
getrouwden alleen zyn, daar Jesus mede te bruiloft
komt. Geenzins! Jesus in Cana ter bruiloft komende
heeft aan allen die willen trouwen, of reeds getrouwd
zijn, den pligt opgelegt om hem ter bruiloft te noden
en bij zig, hem in hun huwelyk te houden. Geen huwelijk
verdiend den zegen, gene huwelyks bed de vrugtbaar
heid, en zegen van Abraham, Isaac, en Jacob, daar
Jesus niet mede bij 't huwelyk is. 't is waar Jesus kom
juist niet lighamelyk in de huwelijken der Chnen, maar
geestelyk moet hij daar bij zijn zal het tot zegen gedyen

Zo dan, jonge jeugd, of reeds gehuwden, zie hier
uwen eersten pligt: Jesus moet ter bruiloft genodigd
worden, Jesus moet gij in uw huwelyk bij u blyven
houden zal 't huwelyk regt gezegend worden.

Om dezen pligt ter deeg te vatten diend men maar
tot 't eerste van alle huwelyken op te klimmen, en in
het zelve als in een V. B. te zien hoe de volgende hu-
welyken moeten geschieden.

Als Adam en Eva 't eerste huwelyk zouden aangaan
en in hen alle huwelyken, hunnen natuurlyken zegen
zouden ontvangen, toen was 't Gode niet genoeg ene
vrouw voor Adam gebouwd te hebben, en de zelve uit
een zyner ribben voor den dag gebragt te hebben.
Geenzins! hij wilde zelfs de vrouw tot Adam brengen
en zo 't eerste huwelyk met zyne tegenwoordigheid
verzellen. Ja zelfs godt bediende die vrouw, en gaf
Gen. 2-22. Adam de vrouw. En (ait S. tex.) de Heer Godt bouwde
de ribbe, die hij uit Adam genomen had tot een vrouwe,
en hij bragt ze bij Adam, om zo te leeren dat hij 't is,
die bij de huwelyken moet tegenwoordig zijn, en blijven! zullen
zij tydelyk en euwig gelukkig zijn

Maar

Maar wat raad om Godt, of Jesús ter brúiloft te nödigen, en in zijn húwelijk bij zig te houden?

3°. Dit zal geschieden, als men zig door een ernstig gebed tot deen staat bereid, als men al vroeg, en tijdig Godt dagelyks vooraf gebeden heeft dat hij ons lêre, en tone tot wat staat hij ons wil roepen; als men al vroeg vooraf (niet om dit of dat, niet om die of die) in't algemeen heeft gebeden: Heer wat wild gij dat ik doe: spreek Heer, want uwe dienaar hoord: Heer, leer mij uwen wil doen, want gij zijt myn Godt. Dit zal geschieden, als men dus lang voor af Godt gebeden hebbende, en de tyd van een keus te doen, of van te húwelijken naderende, of reeds daar zijnde, zijne gebeden verdubbeld, en met een Jacob zegd: Ik zal ú niet laten gaan, ten zij dat gij mij zegend. Gen. 32-26 NB hic inserendum quod seq pagina libr ad hanc notam #

Dus Jesús vooraf ter brúiloft genödigd hebbende, en nu gehúwd zijnde, moet men dagelijks aanhouden en blijven smeken, opdat hij bij de gehúwden blijve om door zijne genade dagelijks het water des húwelijks in wijn te veranderen. Des is altoos onze vermaning aan de zelve, dat zy van den beginne van hun húwelyk zig gewennen húnne morgen, en avondpligten des gebeds getrouwelijk, en gezamentlijk tonderhouden, opdat in hen Jesús belofte bewaarheed werde: Ook zeg ik ú, dat indien 'er twe van ú overeenstemmen op d'aarde, al wat zij begeeren, het zal hen van mijnen Vader, die in den hemel is geworden. Want alwaar 'er 2. of 3. in mijnen name vergaderd zijn, daar ben ik in het midden van hen. Matt. 18-19.. Holt moeten zij in den Godsdienst zijn of zij moeten Jesús voor zig en húnne wederpartije ernstelyk om deze genade bidden, en met zo een inzigt zig met en door Jesús opofferen aan den hemelschen Vader.

Dat men dus Jesús moet ter brúiloft nödigen, en in zijn húwelijk Jesús bij zig moet tragten te houden wijst de húwelijke staat zelfs aan. Men hoeft niet verder te zien dan op de moeijlijkheid van den húwelijken staat, die hij onvermijdelijk na zig sleept, om overtuigd te zijn, dat men 't gebed van doen heeft om den zelven wel te beginnen, en wel te beleven. Wat moeite en arbeid is 'er al ~~niet~~ in dezen staat? hoe vele rampen is de zelve ~~niet~~ onderworpen? // O! ook van de beste is't waar zij hebben geen wijn. Van allen ook van de best gehuwden zeid d'Apost. 1 Cor. 7-28 // Daar moet dierhalve gebeden, en veel gebeden worden, zal Jesús een húwelijk zegenen, en dus als mede ter brúiloft komen, en bij de gehúwden blijven, en door zijne genade het water in wijn veranderen. Maar, elaas! Druit in seq. pag.

Superiore pag. inserendum:

En dog hoe zouden zij niet bidden, en blijven bidde
tot dat Godt hen zegene met hen ken goede wederparty
't zij vrouw of man te geven, dewijl de wijzeman ver-
Prov. 19-14. klaard: Huis en rijkdom word van d'ouders gegeven,
maar een wijze huisvrouw ('t zelve is van enen wijzen
man) word eigenelijke gegeven van den Heere. Word
dit van den Here eigenlijk gegeven? hoe dikwils, hoe
ijverig moet de Heer daarom dan ~~niet~~ gebeden worden!

Men moet de geschiedenis van Tobias in de H. blade-
ren maar nazien om daaruit te leeren het toekomende
huwelijk met de gebeden te verzellen. Drie agter een
Tob. 8. volgende dagen bragten zij in 't gebed door, eer zij zig
tot 't huwelijk begaven. En zie den zegen, dien de jonge
Tobias in dit gewenschte huwelijk van Godt ontfing!
alle tijdelijke, en geestelijke zegen overvloeiden
in deze godvrugtige familie.

Op deze maniere besteedde een vader der gelovige
Abraham zijnen zoon ten huwelijk. hij zond zijnen
knegt Eliezer na Mesopotamie om daar van daan
ene vrouw te halen voor zijnen zone, hij verzekerde
gen. 24-7. hem, en bad, dat de Heere Godt des hemels, die mij
(zeide hij) genomen heeft uit het huis mijns vaders,
en uit mijn geboorteland, die mij gesproken en gezwo-
ren heeft, zeggende: dit land zal ik uwen zade geven
die zal zijnen Engel voor u afzenden, op dat gij van
daar ene vrouw neemt voor mijnen zone. Hauwlijks
was Eliezer in Mesopotamie gekomen om een keus
te doen voor zijnen heere en meester, of hij begon ook
vooraf Godt te bidden om zo ene goede vrouw voor
den jongen Isaac te verwerven.

‡ is na deze, en andere v. B. dat alle jonge luiden
ja ook d' ouders voor hunne kinderen, of anderen,
die als Eliezer daarin mede werken, moeten te werk
gaan.

// In 't huwelijk reeds zijnde, en dit ver- maerderende wil men zijne nalatigheid in 't gebed... daarme verschonen &c. Conc: Wel aan dan &c.

) Maar, elaas! hoe verkeerd gaat men veeltijds ...
te werk? In plaats van Jesus ter bruilofte te nodigen,
men roept 'er den bozen geest Asmodeus, den Mammon
van geld, en goed, daar gaat men mé te raden. dit heeft pl...
in kinderen, en in ouders. // En daarom, op, en in zulke huwelijk
is niet Jesus, maar de boze geest, die twisten zaayd, maar ...

2º Behalven dezen verkeerden weg, dien velen, zig tot den huwelijken staat begevende, inslaan, en waardoor zij Jesus van hun huwelijk uitsluiten, is'er nog een die eigen is aan onze Landen, en met bloedige tranen diend beweend te worden, nam dat zoort van huwelijken, die zelfs zò ver gaan, dat men zig niet ontziet een bedgenoot te nèmen, die van't glove der Catholijke kerke vervreemd is.

Verbo de sponso et sponsa ~~[illegible]~~ præmisso, à loco, ubi nuptiæ celebratæ dnr, sermonem prosecutus sum.

Jesus woond in onze herten door't geloof volgens den Apostel, die voor die van Ephese bad, dat Chs door't geloof in hunne herten mogte wonen. hoe meenen dan zulken Chs bij hun huwelijk te krijgen die zig zelfs niet ontzien met een buiten hun geloof te paren?

Eph. 3-17.

Ach! of de hemel gaf, dat ik dit gruwlijk quaad met zijne levendige verwen zò voor uwe ògen kon afmalen, dat gijl een schrik er schroom kreeg van zulk een droevig paren; dat alle ouders, zusters en broeders (in plaats van zulks toe te stemmen en goed te keuren zig te vuur en te swaard daar tegen stelden!

Men hoefd de Schrifture maar op te slaan om te zien hoe zeer Godt ten allen tyde dusdanige huwelijken heeft gehaat, en verfoeid, en hoe zeer alle godvrezende menschen dusdanige huwelijken hebben vermeid.

Als in't begin der wereld na Abels dood Seth kinderen kreeg, ziet men dat zij van Càins nazaten zò een afkeer hadden, dat liever zuster en broeders kinderen van Seth met elkanderen in den egt traden, dan dat zij in een verderen graat met Càins nazaten zig zouden vermengen.

Ja zò groot was daarna in Gods ògen dat quaad, als de kinderen Gods de kinderen der menschen tot wijven nàmen (dat volgens de gemene uitlegging niet anders is als dat de godvrugtige nazaten van Seth, de nazaten van Càin ten huwelijk nàmen) dat daar door de zondvloed over d'aarde verhaast wierd.

Gen. 6-2.

O! hoe bezorgd wàren d'aartsvàders om zulke huwelijken van hunne kinderen te wèren? een Abraham daad zijnen knegt zweren, dat hij zorg zou dragen van gene dogter van't land der Cananieten tot vrouw van zijne godvrezende spruit Isaac te gaan zoeken, maar hem een vrouw uit zijne godvrezende familie uit

C. 24-3.

Mesopotamie zoú verzorgen.

De zelve zorgvúldigheid scheen in Rebecca úit voor hären zone Jacob, ~~als zij hem gebood~~ waarom zij tot Isaac zeide: het leven verdriet mij om de dogters van heth. Indien Jacob een húisvrouw neemt van het geslagte deses Lands, zò begeer ik niet te leven. Waar of de schrift, de zorgvúldigheid van vader Isaac aanhalende, zeid: Isaac riep dan Jacob... en gebood hem zeggende: wagt ú dat gij geen húisvrouw neemt van het geslagte van Canaan. Maar ga en trek na Mesopotamien... ten húize van Batúel úws moeders vader, en neem daar voor ú een húisvrouw van de dogteren úws ooms Laban. Gen. 27-46. 28-1..

Zò dra Godt zijn volk door een geschreven wet begon te regeren, heeft hij aanstonds de húwelijken búiten zijne wet verboden, en met die de zelve niet beoeffenden. Exod. 34. zeid Godt door Moises: Gij zúlt úit húnne dogters gene húisvrouwen voor úwe zonen nemen, op dat zij úwe zonen ook niet doen hoereren met häre afgöden.

2. Cor. 6. 14. D'Apostel Paulús in't Niew verbond geeft ons niet minder deze verpligt te kennen: Trekt geen een jok met d'ongelövigen. 't is waar dit schijnt alleen op de heidenen, en niet op die búiten ons geloof zijn te zien maar de reden, die hij geeft, overtúigen ons, dat hij zo wel de verkeerde gelövigen, als ongelövigen meende. want (voegd hij 'er bij) wat deelgenootschap heeft de regtvaardigheid met d'ongeregtigheid? of wat gemeenschap heeft het Ligt met de dúisternisse? Ja als men volgens de natúur der zake zoude moeten spreken, men zoude moeten zeggen dat 't gevaar veel gröter is met die búiten ons geloof zijn, als met de heidenen of ongelövigen &.

Zeer zoet, en kort bevatte deze les de h. Ambr. als hij (L. 1. de Abrah. Cap. 9.) zeide: „Quomodo „potest congrúere Caritas, úbi discrepat fides?

Voegden wij hier nú bij den droevigen nasleep die zúlke droevige húwelijken hebben, ook zelfs Vide serm. 1737. nog voor die húnnen misslag zien, en betreúren! o! wat zoúden wij dan nog al te zeggen hebben! dog hier van met nodere geligenheid.

Quodcumq dixerit vobis, facite. Jois. 2. 5. Dom. 2. Epiphaniæ 1760.

Alhoewel het Godt behaagd heeft onder vele verhevе voordelen, den mensche in de scheppinge vergund, hem, zo wel in 't vrouwelyke, als mannelyke geslagt, boven alle lighamelyke schepselen, met reden en oordeel te begiftigen, hem hierdoor bequaam te maken om zijn gedrag niet alleen door de reden te bestieren, maar ook zynen medebroeder, indien zulks noodzakelyk mogt zyn, t' onderregten, zo heeft evenwel Gods geest, die zyne kerk altyd bestierd, noit gewild dat de vrouwen in de kerken tot leermeestressen zouden gebruikt worden.

't is hierom dat d' Ap. Paulus tot verscheide ryzen de vrouwen het leerampt in Gods kerke ontzeid. Zo gebied hy: Dat de vrouwen in de kerken zwygen... want het staat lelyk voor een vrouw in de kerke te spreken. 1. Cor. 14. 34.

in: Dat een vrouw in stilzwygendheid zig late leren met alle onderdanigheid. Dog anderen te leren (in de kerke) laat ik gene vrouwen toe. 1. tim. 2. 11.

Maar al heeft 't Gods geest believd het vrouwelyk geslagt van 't leerampt in Gods kerke t' ontheffen, zo heeft Godt haar egter niet gansch buiten den pligt van 't leren willen houden, dan nam als 't buiten de kerk geschied. Zo wil Paulus dat d' ouder vrouwen de jonge vrouwen de wysheid leren, hare mannen te beminnen, hare kinderen lief te hebben, dat zy voorzigtig, kuisch, matig zyn &. Tit. 2. 4.

Ja zelfs pryst Paulus in tim. dat hy van een kind af de h. Schriftuur geweten heeft, dat niet wel anders kan zyn als door zyner grootmoeder Lois, en zyne moeder Eunice, terwyl hy volgens Lucas Act. 16. enen heidenschen vader hadde. 2. tim. 3. 15.

't heeft zelfs den h. Geest behaagd verscheide leerspreuken van vrouwen in de h. Schrift in te lassen, die zy, door Gods onfeilbaren geest bestierd, hebben uitgesproken.

Het laaste hoofdst. van't boek der spreuken kan ons hier van tot ene doorlugtige getuigenisse dienen, alwaar de vergrote Salomon (volgens de meeste uitleggers) de vermaningen van zijne moeder Bersabe, onder den naam van spreuken door dew de koning Lamuel van zijne moeder wierd onderwezen, heeft nagelaten.

Maar wat hoeven wij zo verre lopen? D'alderh. Maagd, niet juist tot Leermeestres, maar tot Moeder van Jesus verkoren, heeft zelfs in't H. E. blijken van hare onderregtinge gegeven. tot bewijs hiervan kan onze opgenomen text dienen, waarin zij ons een van de grootste en gewigtigste Lessen geeft. Woorden die de verheven Moeder-Maagd in't Ev: alleen tot den hofmeester sprak, maar in zig zo ene verheven kragt bevatten dat zij op dien tijde niet alleen tot onderregting voor den hofmeester in diendoms dienden, maar ook in zig behelsden een van de grondleeringen van't gansche Christendom

Propositio Quodcumq &c Ons voornemen is U. A. deze woorden van d'alderh. Maagd voor te houden, en de zelve 1mo in zijne omstandegheden in't kort te verklaren 2do nader toe te passen. Attendite

De h. Bern., die zig altoos bezonder ijverig heeft getoond om de deugden van d'Alderh. Maagd t' overwegen, aanmerkt in ene zijner redenvoeringen, dat, terwijl d'Ev. van zo vele wonderdaden in haar uitgewerkt, gewagen, egter maar op 4 plaatsen van haar spreken word gemeld. 1o als zij ten tijde van hare alderh. ontvangenisse die verheven zamenspraak voerde met den engel Gabriel, die haar de bootschap bragt, en zij door ene heilige nadering in't godlijk geheim, dat in haar zoude uitgewerkt worden, toestemde en zeide: Ecce ancilla Dni 2o als zij haar nigt Elisabeth, van den h. voorloper Joes bezwangerd, quam bezoeken 3o als zij den verloren Zaligm wedervond in den tempel, en van blijdschap verrukt hem aansprak en zeide: Fili, quid fecisti nobis sic! 4o en de laastenmaal in't hedendaags h. Ev. als zij de dienaars op Canaas bruilofsmaal aansprak met de woorden van onzen text: Quodcumq dixerit vobis, facite.

Su-

2. Indien men d'omstandigheden van onzen text wil naspeúren, hoefd men niet verder te gaan als tot 't eenvoúdig verhaal van ons Ev: om de gelègendheid te vinden, die Maria aanleiding heeft gegèven om deze woorden tot de dienaars te sprèken. Jesús met zijne discipelen en verdere brúilofsgasten aangezèten ontbrak 'er haast de wijn, de gemene brúilofsdrank, t'hans van dien tijde, waarschijnlijk ter oorzaak van d'onvermògendheid der niewgetroúwden, die maar geringe Lúiden wàren. Dit ging d'alderh. Maagd ter herte, die, terwijl 'er gene andere úitkomst als de schaamte der jonggetroúwden voorhanden was, hàren zoon bekend maakte, dat 'er wijn ontbrak, op hòpe dat hij door zijne godlijke magt in deze bekrompendheid zoúde voorzien; maar terwijl Jesús zig aan haar voorstel niet scheen te kreúnen, ja zelfs (ten minsten in schijn) haar niet al te zoet bejègende, zeggende: Quid mihi et tibi múlier? geeft zij egter den moed niet verlòren, en terwijl zij hoopt dat Jesus door zijne onbepaalde magt in dit ongeval zoúde voorzien, begint zij als gebiedender of onderregtender wijze de woorden van onzen text tot de dienaars te sprèken: Quódcumq &c.

3. Het moet niemand vreemd voorkòmen dat de Moeder Gods dúsdanige onderregting aan de dienaars gaf; niemand denke als of zij bewúst was dat de dienaars hunnen dienst aan Jesús zoúden weigeren. geenzins! Maar waarschijnlijk vreesde zij, dat de dienaars hem niet genoeg ten dienste zoúden staan als hij iet ongemeens zoude gebieden om daar door zijn mirakel te verheerlijken, terwijl zij nog gene kennis hadden van zijne godlijke magt, en 't godlijk beleid in 't uitvoeren zijner wonderdàden.

4. D'ènigste zwàrigheid, die ons in deze onderregting van de h. Maagd voorkomt, is, hoe dat die h. Moeder wist, dat Jesús júist den dienst der knegten zoúde gebrúiken om een mirakel te doen? hoe wist zij zelfs dat hij door een mirakel deze brúilofst zoúde verheerlijken, om hen zò naarstig t'onderregten dat zij hem ten dienste

zoúden staan?

'T is waar men kan hiervan júist gène zèkerheid úitvorschen, terwijl d' Ev. stilzwijgt, en de H. Geest ons niet verder heeft willen onderregten. Maar indien men hiervan ènige waarschijnlijkheid wil ontdekken is't het raadzaamste de gevoelens der oúde Lèraars hierover te hòren.

Onder verscheide gevoelens van verscheide oúd vaders schijnt wel 't beste te zijn, dat de H. Maagd door ènen prophètieschen geest wel heeft voorzien, dat Jesús zúlk een mirakel zoúde doen, terwijl zij vol was van dien geest, die haar in hare wonderlijke ontvangenissen had overlommerd. 'T antwoord van Jesús kon zelfs haar hierin bekragtigen als hij zeide Nondúm venit hora mea q.d. Gij eischt nú van mij bijstand om door mijne magt de genòoden aan wijn te helpen, wagt tot dat mijne tijd zal gekòmen zijn, dat úur is nog niet gekomen. En zèker wie zal 't voor ongerijmd aanzien indien wij oordèlen, dat d' alderh: Maagd al van te vòren mirakelen van Jesús had gezien, die haar aanleiding gaven om te gelòven, dat Jesús hier op de zelve manier zoúde te werk gaan? Zij dan, terwijl zij met lijdzaamheid afwagt den tijd onderregt de dienaars zeggende: Qúodcúmq &c

Toepassing

Maar, A.T., meend gij, dat deze deftige onderregting van d' alderh: Maagd aan de dienaars gegeven hen alleen aangaat? Geenzins! al paste ze voor dien tijd op hen, tot den zij gespròken was, 't is in hen dat hier van 't heiligste schepzel, 't welk oit op de wereld quam, aan ons te zàmen, aan alle ènen een verhèven Les gegeven word, tot ons te zàmen roept zij: Qúod &c Gelijk de zaligm: als hij eertijds zijne apostelen het wàken beveelde, en in hen het aan 't gansche menschelijk geslagt beveelde, zeggende: Qúod vobis dico, omnibus dico, vigilate, zò onderregt d' alderh: Maagd in de dienaars alle menschen: dat ik ú zegge, zeg ik aan alle Quodcumq &c

2. 't is deze onderregting die ons te zamen aangaat
ja zelfs is de hoofdregel van't Christelijk leven, en
de grondslag van alle godvrugtigheid, een regel
daar in't kort in bevat word het gansch begrip
van alle godlijke geboden, en Christelijke pligten.
Hierom als Jesus zijne Apostelen verzond om't Ev:
te prèken, besalte hij in deze korte onderregtinge
al het gene zij moesten Lèren, zeggende: Lèrende Matt. 28-20
hen onderhouden al wat ik ù bevòlen heb. q.d. 't zal
niet genoeg zijn, dat gij hen mijne gebòden voorhoud
dat gij hen mijn lijden en dood verkùndigd, hoe ik
voor hùnne zaligheid mijn bloed vergòten heb.
maar hierin moet ùwe grondzorg bestaan docentes
servare &c. gij moet hen ène volmaakte gehoorzaamheid
aan alle mijne gebòden Lèren.
3. 't is de Moeder Maagd die in dit groot gebod ons
leerd, dat onze handel anders moet zijn tenopzigt
van godt, anders tenopzigt van de menschen. als
wij met de menschen te doen hebben, zò làten wij ons
dikwils aangaande hùnne begeerten onderregten, wij
gaan zelfs met onze eige rèden te werk, en onderzoeken
of wij hùnne begeerten moeten involgen of niet.
Maar anders gaat 't met godt, en 't gene hij van ons vereischt, dit moeten wij met ène eenvoùdige gehoorzaamheid aannèmen, al wat hij van ons vereischt moeten wij vaardig, zonder uitstel, en blindelinks nakomen Quodcumq. &c.
4. Men moet alleen d'eigenschap, en natùur van de
gehoorzaamheid aanzien om overtùigd te zijn, dat wij
godt en J.C. in alles wat hij gebied vaardig en blindelinks moeten gehoorzàmen.
Indien men de gehoorzaamheid in't algemeen wil
beschrijven is zij een onderwerping van onzen wille aan
alle wettige gebòden van den genen die wettig over ons
gesteld is. Des misdien Jesus onze godt zèker onze
wettige oversten is, en wij overtùigd zijn, dat alle zijne
gebòden wettig zijn, zò is't zèker dat wij maar ènen
wenk van zijne begeerten moeten hebben, om, volgens

Mariàs Lesse hem in alles te gehoorzamen.
5. Indien wij een regt denkbeeld van de gehoorzaamheid
die wij Gode schuldig zijn, willen hebben, en begrijpen
den Staat in denw wij moeten zijn om ware gehoorzamen
genoemd te worden, kan men niet beter als ène regte ge-
hoorzaamheid bij ènen ronden bal op een effen vloer
vergelijken, of bij ènen gelijken balans van beide zijden
èven beweegbaar. Gelijk de minste bewèging genoeg is
om den bal naar den wil des bewègers te bewègen; gelijk
't minste gewigt genoeg is om een schaal te doen over-
slaan na de zijde daar de bewèger dezelve wil doen
hellen, zò moet maar de minste bewèging van Gods
gebod'er zijn om ène gehoorzame ziel door zijnen wil
te doen bewègen tot 't volbrengen van 't gene Godt begeert.
Daar is geen tijd van doen om t'onderzoeken, of 't ge-
bod nootzàkelijk, of regtvaardig, of voordèlig is, als
't maar van Godt komt is 't ons genoeg om 't zelve blin-
delings te gehoorzamen.
6. Indien wij deze grondwaarheid van onzen pligt door
'v. B. der heiligen willen stàven: moeten wij maar onze
ògen slaan op de volmaakte gehoorzaamheid van Abra-
ham, d. n Vader, en 't v. B. aller gelòvigen. hoe vaardig
was hij niet om den minstem wenk van Godt te gehoorzà-
Gen. 17. men? Godt gebood hem een strengen bitter gebod, hij
wilde dat al wat mannelijk onder hem was zoude be-
snèden worden tot tèken van 't verbond, 'tw hij met Abra-
ham had opgeregt. En zie hoe pijnlijk dit gebod voor
dezen heiligen en zijn huisgezin ook was, zonder veel
t'overwègen hij gehoorzaamd vaardig. De tex meldt
dat hij op dien zelven dag deze pijnlijke besnijdenis
C. 22. aanvaarde. Wat was'er harder aan den gehoorzàmen
Abraham als zijnen Zoon te slagten, dien Isaac, die hem
in zijne oude dàgen van ène afgeleefde vrouwe was ge-
baard? dien hij zò uitnèmende beminde, als zijnde de
steunstok van zijne ouderdom, dien Zoon in denw hem
de zègening van de gansche aarde beloofd was? en egter
nauwlijks repte Godt, en gebood hem dat lieve kind door
een slagtoffer op te offeren, of hij, zonder onderzoek, toonde
zig aanstonds vaardig &c. Zelfs had die gròte hei-

heilig al van zijne jongere jaren zulk eene vaardige
gehoorzaamheid ten opzigt van Godt geoeffend als hij
nog was in zijns vaders huis. Hier gebood hem de Heer C. 12. 1.
Ga uit uw Land, en uit uwe maagschap, en uit het huis
uws vaders, en koom in het Land dat ik u tonen zal.
en zie nauwlijks had Godt hem zulks geboden of aan-
stonds zeid de Schrift: Abram trok dan weg, gelijk de v. 4.
Heer hem bevolen had. Zodat Godt teregt Abrahams
gehoorzaamheid roemde, en aan Isaac ten v. B. stelde
zeggende: En door uw zaad zullen alle volkeren der C. 26. 4.
aarde gezegend worden, Omdat Abraham mijne stemme
gehoorzaam geweest is, dat hij mijne geboden, en be-
velen waargenomen, en mijne zeden en wetten onder-
houden heeft.

7. Christus om ons t' onderregten, dat wij de zelve
gehoorzaamheid in 't Nieuwe Verbond aan hem schuldig
zijn indien wij onder de zijnen willen gerekend worden
vergelijkt ons bij schapen waar van hij de harder is,
Ego sum pastor bonus (zeit) en ik ken mijne schapen Jois. 10. 14.
en de mijne kennen mij, de schapen volgen hem v. 4.
q. d. gelijk een goed schaap op den minsten wenk of
geroep van zijnen harder gehoorzaamd, zo is 't ook
uw pligt als schapen mij uwen harder te gehoorzamen.
'T is hierom zodra de h. Paulus, op den weg van Damas-
cus door Gods almogenden roep van een wolf in een schaap
veranderd was, dat hij aanstonds uitriep: Dne, quid me
vis facere? hij toonde zig aanstonds vaardig om als
een goed schaap naar de stemme zijns harders te willen
luisteren, en dat hij wilde onderhouden de lesse van
onzen text. Quodcumq. dx.

8 Maar indien de Lesse van d' Alderh. Maagd in onzen
text aangehaald, onafhankelijk van enige omstandigheid,
de gehoorzaamheid leerd, die wij ten allen tijde Gode
schuldig zijn, zo leren ons d' omstandigheden, in
dewelke Maria deze Lesse gaf ons den tijd kennen wanneer
zulk een grote gehoorzaamheid het meeste past. dan
wanneer men in oogschijnlijk gevaar is, als men in gro-
ten druk en benauwdheid is, en ons waarschijnlijk ieto
quaads boven 't hoofd hangt; dan is 't voornam tijd om deze
les van Maria, in agt te nemen, als men bezonderen

húlp of troost, om ìnig ongemak te bôven te kômen,
van Godt van nôden heeft; als het schijnt dat Godt
ons vergeet, en wij te vergeefs bidden, dan is onze
eerste pligt deze les t'onderhoûden, en toe te zien
dat wij als goede dienaars des Hêren doen al wat hij
ons gebied. Zie maar in d'omstandigheden in dewelke
Maria dat gebod gaf. Zij had nú, zô 't scheen, te
vergeefs hâren Zoon om bijstand gesmeekt, zij had nú
in plaats van troost, van hem die, ten minsten in
schijn, scherpe woorden ontvangen: Quid mihi et
tibi múlier? de niewgetroúwden wâren in de meeste
verlêgendheid, terwijl de wijn begon t'ontbrêken.
En zie terwijl de zâken van alle kanten zô droevig
staan is haar les: Quodcumq̄ d— dit steld zij voor
als een middel om van Jesús geholpen te worden.
En dús dan, als alles schijnt hopeloos te wezen, het
middel om verhoord te worden, is te doen het gene
godt, en J. C. ons zeid of gebied. Vast gaat Jesus
Jois. 14. 23. belofte: die mijne geboden heeft, en die onderhoud,
hij is 't die mij lief heeft, en die mij lief heeft zal van
mijnen Vader bemind worden, en ik zal hem lief
hebben, en mij zelven aan hem veròpenbâren.

Deficiente vino, dicit mater Jesú ad
eúm: vinúm non habent. Jois. 2. v. 3.

Dom. 2.
Epiphania
1763. 74. Exord
in fine.

De felle aanhoúdende koúde zederd (Nieuwe Jaar Allerkinderendag.) de voorige week nog vermeerderd, haalde mij voorgaanden Woensdag over om te besluiten, dat wij héden, de koúde aanhoúdende, het woord tot U. A niet zoúden doen.

Maar de zaak nóder inziende, en de felle koúde zelfs overweegende als een réden om U. A. des te meer over te haalen en aan te zetten, om uwen Christelijken pligt in zúlke omstandigheid des tijds te kwijten, heb ik gedagt niet te mógen zwijgen.

Egter agt gévende op de koúde, en met een om niet te zeggen het gene die schijnt te vereischen, ben ik daartoe bewoogen om het zeer kort en bondig te doen; te meer ben ik daartoe overgehaald, om dat 't húidig h. Ev. mij daartoe bezondere gelegentheid schoon te geeven. In dit voorgelezen h. Ev. hebben wij een geval waarin d' Allerh. Maagd bézig is om voor de behoeftige niewgetroúwden te spreeken, en daar Jesús bezig is om door een mirakel zelfs d' armoede van deze jonggetroúwden ook in hún brúilofsmaal te húlp te koomen. d' Ev: 7.

Ik zal dan, om mij te voegen naar de koúde, en 't gene de koúde vereischt (dat ik egter spreeke) zeer kort 1o. mijnen text verklaaren

2o. In mijne toepassinge Jesús als een v. B. voorstellen om in deze koude aan de verkleúmden túrf en hoút te bezorgen, ik zeg, de Liefde, en mededeelzaamheid te bewijzen. Attendite

Men was nú in volle brúilofs vreúgde, en misschien bézig en, naar de maate van 't vermoogen der jong getroúwden, om over táfel, naar gewoonte, de jonge lúiden allen bedenkelijken zégen toe te wenschen; En, zie! onder 't midden van diem begint de Wijn, die, volgens den Wijzeman, 't hert kan verheúgen, t' ontbreeken. Deficiente &c. Ecli. 40. 20.

Misschien was d' oorzaak van deze schaarsheid d' onmagt van de jonggetroúwden, die, als bloedverwanten van den armen Jesus, omdat zij weinig te besteeden hadden, maar schraaltjes van zúlken drank voorzien wáren. Een wonder zoet v. B. voor allen.

NB. de gansche voorige week zoo door verkoúdheid verhinderd, dat ik niet heb gekerkt, hoopte ik héden egter te preeken, maar wierd onder den hoogdienst door den hoest zoo aangedaan dat ik besloot het te staaken.

NB om de zelve réden heb ik het preeken op den 3 zondag gestaakt.

1767.
Meende ik daar te preeken, maar 's avonds te vooren bepraatte Hr. Hanta mij, om de koude, niet te preeken; en waarlijk om die reeden heb ik meer dan 3 weeken in de week niet gelezen.

// bij gebrek van wijn aan de hongerigen en dorstigen spijs en drank

hùlp of troost, om ènig ongemak te bòven te kòmen,
van Godt van nòden heeft; als het schijnt dat Godt
ons vergeet, en wij te vergeefs bidden, dan is onze
eerste pligt deze Les t'onderhòuden, en toe te zien
dat wij als goede dienaars des Hèeren doen al wat hij
ons gebied. Zie maar in d'omstandigheden in dew
Maria dat gebod gaf. Zij had nù, zò 't scheen, te
vergeefs hàren Zoon om bijstand gesmeekt, zij had
in plaats van troost, van hem die, ten minsten in
schijn; scherpe woorden ontvangen: Quid mihi et
tibi mùlier? de niew getrouwden wàren in de meest
verlègendheid, terwijl de wijn begon t'ontbrèken
En zie terwijl de zàken van alle kanten zò droevig
staan is haar Les: Quodcumq̄ d— dit steld zij voo
als een middel om van Jesùs geholpen te worden.
En dùs dan, als alles schijnt hopeloos te wezen, het
middel om verhoord te worden, is te doen het gene
godt, en J. C. ons zeid of gebied. Vast gaat Jesus
Jois. 14-23. belofte: die mijne geboden heeft, en die onderhoud
hij is 't die mij lief heeft, en die mij lief heeft zal van
mijnen Vader bemind worden, en ik zal hem lief
hebben, en mij zelven aan hem veròpenbàren.

Deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: vinum non habent. Jois. 2. v. 3.

Dom. 2. Epiphaniæ 1763. 74. Exord in fine.

De felle aanhoudende koude zederd (Nieuwe jaar Allerkinderendag,) de voorige week nog vermeerderd, haalde mij voorgaanden Woensdag over om te besluiten, dat wij heden, de koude aanhoudende, het woord tot u. A niet zouden doen.

Maar de zaak nader inziende, en de felle koude zelfs overweegende als een reden om u. A. des te meer over te haalen en aan te zetten, om uwen Christelijken pligt in zulke omstandigheid des tijds te kwijten, heb ik gedagt niet te mogen zwijgen.

Egter agt gevende op de koude, en met e... zeggen het gene die schijnt te vereischen, ... daartoe bewoogen om het zeer kort en bond... te meer ben ik daartoe overgehaald, om d... h. Ev. mij daartoe bezondere gelegentheid ... geeven. In dit voorgelezen h. Ev. hebben wij een ... waarin d'Allerh. Maagd bezig is om voor de behoefte ... niewgetrouwden te spreeken, en daar Jesus bezig is om door een mirakel zelfs d'armoede van deze jonggetrouwden ook in hun bruilofsmaal te hulp te koomen. d'Ev: zegd: deficiente....

NB. de gansche voorige week zoo door verkoudheid verhinderd, dat ik niet heb gekerkt, hoopte ik heden egter te preeken, maar wierd onder den hoogdienst door den hoest zoo ...gedaan dat ik ...t het te ... [illegible]

Ik zal dan, om mij te voegen naar de koude, en 't gene de koude vereischt (dat ik egter spreeke) zeer kort 1o. mijnen text verklaaren.

Propositio

2o. In mijne toepassinge Jesus als een V. B. voorstellen om in deze koude ... aan de verkleumden turf en hout te bezorgen, ik zeg, de liefde, en mededeelzaamheid te bewijzen. Attendite

bij gebrek van wijn aan de hongerigen en dorstigen spijs en drank

Men was nu in volle bruilofsvreugde, en misschien bezig ~~om~~, naar de maate van 't vermoogen der jong getrouwden, om over tafel, naar gewoonte, de jonge luiden allen bedenkelijken zegen toe te wenschen; en, zie! onder 't midden van dien begint de wijn, die, volgens den wijzeman, 't hert kan verheugen, t' ontbreeken. deficiente...

Eccli. 40. 20.

Misschien was d'oorzaak van deze schaarsheid d'onmagt van de jonggetrouwden, die, als bloedverwanten van den armen Jesus, omdat zij weinig te besteeden hadden, maar schraaltjes van zulken drank voorzien waren. Een wonder zoo t V. B. voor allen

en een ider, dat men zig ook in zulke en in alle zulke gevallen moet houden binnen de paalen van zijnen staat. Dit in 't verbijgaan.

Daarenboven hadden zij waarschijnlijke geene gissing gemaakt op ~~de~~ ~~zijne~~ discipelen van Jesus, die, volgens den Evang.; bijgeval daarkoomende, ook genoodigd wierden; want zij volgens Joes. 3. ~~waren~~ maar effen van te vooren eerst geroepen, en Jesus met naa Kana gevolgd waren. Dit had misschien in 't midden van dit vreugdemaal de schaarsheid veroorzaakt.

Immers het geeft een blijk dat 't slegte en geringe luiden zijn geweest, wiens kelder zoo weinig voorzien was, dat zij niet genoeg konden bijbrengen om voor een maaltijd te gerieven, en dat in een land daar de wijn, gelijk hier bij ons het bier, de gemeene drank ~~was~~, en een eigen gewas van 't land was.

Dierhalven de h. Maagd, die niet minder in medogentheid, dan in andere deugden uitblonk, wierd op dit gebrek aanstonds gaande, en terwijl zij geene naderen uitkomste zag, ~~als~~ dan in den hulpe van haaren allerliefsten Zoone, keerde zij zig tot hem, en zeide: Vinum nõ &

't Is niet wel te denken, dat d'Allerh: Moeder daardoor heeft willen te kennen geeven alsof de wijn nu tot den laatsten droppel toe uit was. Neen! haare medogentheid was te groot om zoo lang te wagten, en tot het uiterste te vertoeven. 't Gevoeglijkste is dierhalven hierdoor te verstaan, dat zij als wilde te kennen geeven, daar is, of zal gebrek van wijn zijn, zoodat 't maal met schande zal ten einde loopen.

Maar waarom dit zoo ernstig gezegd aan Jesus? Wat wilde Maria hierdoor uitwerken? Jesus immers kon hen niet ~~als~~ dan door een mirakel te hulpe koomen! En zoo zij dat eischte, hoe wist zij dat haare beminde Zoon die magt had, terwijl d' Ev: zelf in dit geval aanmerkt, dat dit 't eerste mirakel is geweest dat Jesus heeft gedaan? hoc fecit initium &

Daar zijn 'er die zig inbeelden, dat d' Evt. hier alleen wil zeggen, niet dat dit 't eerste mirakel was dat Jesus heeft gedaan, maar 't eerste dat hij in Kana heeft gedaan; of wal, dat 't eerste was waardoor hij uiterlijk aan de wereld zijne heerlijkheid wilde bekend maaken; en dat hij in zijn moeders huis voor haar al

al in 't heimelijk door wonderdaaden de behoeftigheid
van zijne moeder te hulpe was gekoomen. Maar terwijl
nog de Schrift ~~[illegible]~~, nog d' onfeilbaare overlevering hier van
gewaagd, word dit met zoo veel reden verstmeeten, als
aangenomen.

Veel waarschijnlijker is 't dat de h. Chrijs (in hun Loc.)
die deze zwaarigheid hier opperd, daarop andwoord, nam
dat Jesus al door Joes was geopenbaard, en aangeweezen,
als hij tot zijne discipelen zeide: Ecce agnus Dei &c
daar en boven, als van te vooren uit de wondere wijze op w Jesus was ont-
fangen, als een Engel aan Maria onfeilbaar had ver-
kundigd: Sptus S. supervenietin te &c, uit de won-
dere mirakelen, zijner geboorte, # uit zijne wondere
wijsheid, die hij, twaalf jaaren oud zijnde, te Jerusalem
onder 't midden der Leeraaren had vertoond, kon deze
h. Moeder genoeg bevatten hoe groot en verheeven haare
Zoon was, en bijgevolg dat hij zeker de magt had om door mirakelen
deze niewgetrouwden bij te staan; want volgens Luc. 2.
Maria conservabat oia verba hæc conferens in cor-
de suo. # Dit leide dan die barmhertige Moeder Maagd aan,
om haaren Zoone den nood van deze arme luiden, die hem wel bekend was, maar te kennen te gee-
ven. Zij, wel weetende tot wien zij sprak, haalde niet met veele omstandigheden aan dat 't in
zijne magt was hen te helpen, dat 't tot onderregting van zijne
discipelen, en der aangezeetene gasten zoude dienen indien
hij de jonggetrouwden op een bovennatuurlijke wijze te hulpe
kwam; 't was haar genoeg dat zij den nood van die verlegene
luiden met weinige woorden aantoonde, zeggende: Vinum &c
't dagte haar genoeg te zijn, dat zij alleen het gebrek voor-
stelde aan hem, die de zaake wel wist, en die magtig genoeg was om hen te kunnen helpen
en medoogend en barmhertig genoeg was om hen te willen helpen.

Ik meene niet dat ik meer woorden van doen heb
om U. A. de barmhertigheid, en medoogentheid van den
heere Jesus tot de behoeftigen voor oogen te stellen, en
de genegentheid, en liefde van d' allerh: Maagd, om door haar
bidden, en smeeken, terwijl zij anders geen middel had,
deze benoodigden te troosten, en te helpen.

Jaa H. F. zoo groot is de deugd ~~van deugd~~ van mildaa-
digheid tot de behoeftigen! ~~Maar wat zeg ik deugd,~~
~~het daar gaan een pligt is!~~ zoo groot is die pligt,
voor die 'er de magt toe hebben, dat Jesus dien door
zijn eige v. B. heeft willen leeren. Jaa zelfs, Jesus die daarnaa
in andere mirakelen den zieken de gezondheid, den dooden,

\# uit d' aanbiddinge der Harders, en der wijzen,

\# i.e. al wat zij van d' Engelen, van de Harders, van de wijzen, van zijne 32 jaarige ouderdom, kortom van al wat zij van 't kind Jesus tot zijn openbaar leeven bijgewoond, gezien, en gehoord had, bewaarde zij &c. zoodat zij wel wist dat haar Zoon, ook zijnde d' eewige Zoon des Vaders, de magt hadde

Applicao

het leeven heeft willen geeven, in zijn eerste mirakel de
behoeftigheid der armen heeft willen te hulpe koomen,
om ons zoo te leeren, en in te boezemen hoe groot, jaa
hoe noodzaakelijk die deugd is, die hij door zijn eerste
mirakel heeft willen oeffenen, en door zijn V. B. willen
leeren.

kan ik dan vandaag in dit scharp jaar geteyd, waar
door alle middelen, om het arm kostje te schraapen,
ophouden, daar ider een roept: Zij hebben geen wijn,
daar een ider roept: ik arm! wat ellenden voor d'armen, die niet hebben
om zig te warmen of te dekken, om t' eeten, of te breek...
kan ik, zeg ik, dan U. A. vandaag wel een beter V. B.
voorstellen dan dat van uwen heere, en uwen gode, jaa van
uwen meester, wiens leerlingen gij moet worden om za-
lig te worden, een V. B. van dien Jesus, die met den va-
der de zelfde god is, van wien David zong: Misericordi-

Ps. Dni super via opera ejus.

Jaa A. T. zoo verheven, zoo pligtig is die deugd,
dat Jesus ze door zijn V. B. niet alleen hier, maar ook
daarna nog meer wilde toonen, als hij in twee verschei-
dene gevallen een hongerige schaare door een mirakel
met brooden spijsde, als hij zelfs zijne medogendheid
vooraf te kennen gaf, zeggende: Misereor super turbam quia

Jaa of deeze V. B. ons nog niet genoeg verpligten,
steld hij ons nog daarenboven het V. B. van den hemel-
schen vader voor, zeggende: Estote misericordes sicut
et pater vr calestis misericors est. Ik begeer dat gij

Luc. 6. 36. barmhertig zijt, en dat over vrienden, en vijanden, ik
geef u het V. B. van mijnen hemelschen vader. Estote &.

Obj: Maar mij dunkt ik hoor al mompelen, men heeft
ons goed 't V. B. van Jesus, en van gode zelf voor te stellen
die met een wenk van zijnen wille alle ellendigen kan te
hulpe koomen, wiens schatten onuitputtelijk zijn &.
Maar als wij zoo mededeelzaam zijn, word onze beurs
plat; ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ de vrouw, kinderen, en heel 't huishouden heeft zoo

veel van nooden &.

Rsp: Maar, gij die zoo spreekt, of zonder spreeken u
zoo gedraagt, denkt gij dat wel, als gij onnoodige
onkosten doet, en die dikwils tot zonde gedeyen? &
2° dog boven dit al van wien hebt gij alles dat gij bezit?
Wie doet het u behouden? Waar krijgt gij het voor

zoo

zoo veele, of boven zoo veele armen van daar? Meend gij dat uwe arbeid, en naarstigheid, uwe oplettendheid, en op zijnen tyd uwe spaarzoamheid het u geeft? 't is waar dat is'er van nooden om den tydelyken zegen niet te verwaarloozen, maar dit is het minste. Benedictio Dni divitem facit. Moet gij het zoo uit barmhertigheid krijgen? dan moet gij ook 't v. B. van God, en J. C. hier in wel navolgen, wild gij den tijdelyken zegen tot uwe zaligheid behouden. God kan het den armen zoo wel als aen u geeven, maar hij wil u door de deugd van barmhertigheid, en medeelzaamheid zalig maaken, terwijl hij d'armen door nedrigheid, en geduldigheid ten hemel wil leiden. — Prov. 10-22.

Obj: Men krijgt nu zoo weinig van zijn goed & de winsten zijn zoo slegt &

R/ Wild gij voor een honderd hebben? zie daar eenen overvloedigen winst, schoonen intrest! en dat onder een braaver borg! Jesus zelf is uw borg. Een teug water zal niet zonder loon, zijn: centuplum accipiet, et vitam aeternam possidebunt: Venite benedicti Patris: Beati misericordes quoniam misericordiam consequentur: Tobias: Eleemosijna facit invenire misericordiam: Foeneratur Dno qui miseretur pauperis. et qui pronus e ad misericordiam, benedicetur. ihs: date et dabitur vobis.... mensuram, bonam, et &

Matt. 10-42 / c. 19-29. / c. 25 / c. 5 / Tob. 4. / Prov. 19-17. / c. 22-9. / Luc. 6-38

Sed quid dandum?

R/ Da altissimo secundum datum ejus — Eccli. 33-12.

Si multum tibi fuerit, abundanter tribue && — Tob. 4-9

Conclusio

Wel aan dan! A. T. om met Paulus te spreken gal. 6. 10 dum tempus hbmd & Indien oit, thans nu is't tijd, dewijl wij van den armen mogen zeggen: Vinum n hbnt, zij & laten ons dan ook goed doen, ik, en gij, al te zaamen # Niemand, dan die zelf arm is, word'er uitgenomen, en die moet dan nog, kan hij niet geeven, ten minsten zijnen mede armen helpen daar hij in kan. Die kunnen, moeten altoos naar hunnen staat wel doen; maar, nu 't tijd is, nu de nood groot is, meer moeten zij, dan oit, geeven. Al wie hier aan ontbreekt moet vreezen, dat Jesus hem (Ik verhenge mij, ik kan mij van te zwijgen, niet weder houden, over de liefde van verscheide onder ul. Ik moet U zeggen dat mij al lang voor die felle koude een rijke gift is geofferd, waar aan onze armen zig zeker nu nog al wat warmen. Ook in deze felle koude hebik van anderen, in hunne qualiteyt, ja ook uit eige beurs een gifte gekregen die bij mij maar eens heeft overnagt. Maar; dat nog verder gaat, kon onze armbos spreeken, die zou getuigenis voor de minderen geeven; want ik met

aan d'armen in 't gemeen, waartoe uwe mededeelzaamheid op alle de geboode kerkdagen ernstig word opgewekt, en vooral aan de huisgenooten deezer gemeente.

NB dit ziet op d'Executeurs der maakinge van wijlen den Pr. L. Akhuys tot voordeel der armen van de Pauw, die nu 5 Jan. 1763 38 fl. geofferd hebben.

vast stelle, dat Sgrs en Juffrouwen d'armbos liever
zullen verbijgaan, dan, schijnende een sesthalf of gl te
willen offeren, 'er duiten zouden inwerpen, mits zij vel.
bijgaande ten minsten geene schijnheiligen zouden wezen.
Dit dan vastgesteld, moet ik tot lof der gemeendaren
der gemeente zeggen, dat zij naar 't V. B. dier Weduwe
zoo hoog van Chs geprezen, veel geofferd hebben, mits (in 't Ev.)
ik met Jon. den armbos van dee. leegmaakende 1511. duit
'er uit heb gehaald. Dit tot beschaamdmaaking der
genen die niet willen offeren. doch veel meer schaamte
zal 't voor hen wezen, dat Jesus hen eens zal zeggen:
Esurivi ... et o dedistis – discedite â – Maar in tegen-
deel wat een troost voor allen, die naar Jesus V. B.,
de wijn ontbreekende, den behoeftigen volgens hunnen
staat zullen, bijgesprongen hebben. ? O! de deze zullen
uit Jesus mond ook hooren: Venite benedicti &c
dat ons te zamen verleene de Vader, de Zoon, en H.
geest. Amen

deze 38 gl. braght mij
F. Roobol. zoodat
mij van die maan-
kinge omtrent sèven
jaaren lang niets
is ter hand gesteld.
want de kaart voo-
ren. 24. febr. 1756.
J. Ahuys Q.Q. mij
50 gl. heeft ter
hand gesteld,
zoo als mijne ge-
ven handschrift aan
aan wijle J. Ahuys
Q.Q. en hun boek
zal aanwijzen.
't is waar, ik heb die
Exsecuteurs noit om
iet aangedaan, om
dat ik wilde afwag-
ten wat zij zouden
doen, en of zij niet
van zelfs 't voorbeeld
van wijle Jan Ahuys
Q.Q. zouden navol-
gen.

Dom. 3. Epiph. 1763. 't Oude Latijnsche spreekwoord heeft: Quod differtur, non aufertur. hiermede komt overeen ons nederduitsch spreekwoord: Dat in't vat is, verzuurd niet.

Dit gevoegd bij mijne opgenomene textwoorden. zal U. A. ligt al vatten waar ik heen wil, nam U. A. nu re schenken het gene voorgaanden Zondag in't vat gebleven is, ik zeg nu voor te houden het gene ik toen had bereid gemaakt, maar door mijne groote verkouwendheid verhinderd, als in't vat gehouden heb. 't is waar de text nu hernomen meld niet dat'er wijn overschoot, maar ontbrak: *deficiente vino*. Dog de zelve reden, waarom ik toen U. A. van dat gebrek des wijns wilde spreeken nu nog, ja nog meer bestaande, ik zeg, de felle koude en de gevolgen van dien nu nog aanhoudende, zoo zal ik nu hervatten het gene ik toen had voorgenomen

Propositio. In 1o. den text in't kort verklaaren

2o. In de toepassinge den Heere Jesus als een V. B. voorstellen om U. tot liefde, en mededeelzaamheid aan te zetten. **Attendite**

In't E:, waar uit de text ontleend is, doet zig op een geval, waarin d'allerh: Maagd Maria bezig is om voor de behoeftige nieuwgetrouwden te spreken en daar de Heere Jesus bezig is om zelfs door een mirakel d'armoede van die jonggetrouwden, ook in hun bruilofts maal te hulp te koomen. De text zegt Deficiente vino &c.

Men was nu &c.

1774. Exordium: Heden 10 dagen vierde de Kerk d'openbaaringe van Kristus aan de Wijzen uit't Ooste; op't Octaaf (voorgaande donderdag) zijne openbaaringe in zijn doopsel van Joes ontvangen; heden, den 2 Zondag naa 3 Driekoningen, zijne openbaaringe op de bruilofte te Kana in Galileën. (Singula, si vis, deduc.)

Om ons, naar tijds geleegenheid, aan de laatste openbaaringe te houden, zullen wij aleen aanmerken, dat d'allerh: Maagd Maria op die bruilofte tot haaren

^als de wijn ontbrak zoone ^zeide: ^vinum non habent. *Deficiente vino*, ~~dit &c~~, dicit Mater Jesu ad eum

De H. Jesus, van Joes gedoopt, en 40 dagen in de woestijne doorgebragt hebbende, keerde weder daar hij gedoopt was, en wierd dien, en den volgenden dag van Joes

aan zijn discipelen geöpenbaard, zeggende: Ecce Agnus &c. waarop Andreäs Petrus, Felippus, en Natanaël Jesus volgden. Jesus vertrok hierop ten 3den naa Kana, daar hij met zijne Moeder

als Bloedverwant ter bruilofte genood was, waarschijnlijk was Josef al dood

Men was nu &c. ut in Sermone.

Dne puer meus jacet &c. Matt. 8. ℣. 6. Dominica 3 Epiphania

1741. 5. 54.
75 Tantum 1am Partem
dixi

107

Domine puer meus jacet in domo paraliticus & male torquetur. Matt. 8. v. 6.

Dominica 3 ab Epiphania 15. 1743. 5.

Gelijk verscheide zijn der menschen, jaaren en staaten, zoo ook verscheide zijn de pligten die ijder bezonder eigen heeft A.A. Andere zijn de pligten der ouden, andere der jongen, andere zijn de pligten der getrouwden, andere der ongetrouwden, andere zijn de pligten der oversten, heeren, en meesters, andere der onderdaanen, dienstbôden en werkluiden.

~~Eerwaerdige toehoorders~~ Nu om ijder een, van wat staat, of jaaren hij mag wezen, zijne bezondere pligten voor oogen te houden, ~~zoo~~ is onze Moeder de h. Kerk ook bezorgd om aan haare bedienaaren, de gelegentheid te geven, opdat zij aan de geloovigen deze verscheide pligten voordragen zouden.

Zoo hoorden wij heden 14 dagen, dat de Kerk ter gelegentheid van 't Kind Jesus 12 jaaren oud zijnde, gelegentheid gaf om aan de jeugd haaren pligt te leeren, en aan d'ouders ~~[illegible]~~.

Zoo nam de Kerk heden agt dagen, ter gelegentheid van de bruiloft van Kana in Galileën de gelegentheid om aan de getrouwden hunnen pligt voorhouden.

En zoo mag men zeggen, neemt de Kerk heden de gelegentheid om aan oversten, en onderdaanen, Heeren en dienstbôden, uit de V. B. van den hondersten man, en deszelfs knegt hunne pligten aan te wijzen. 't is ook hier mede dat wij A.A. ons nu een wijnig zullen bezighouden.

Propositio

Wij zullen, 1° zien, wat den hondersten man bewoog om zoo ernstlijk de genezinge van zijnen knegt te verzoecken.

2° wat ~~dat~~ de Heeren en Meesters uit 't V. B. van den hondersten man ten aanzien van hunne bedienden; en wederzijds wat ~~dat~~ de dienstbôden uit 't V. B. van den knegt van 't Ev. ten aanzien van hunne Heeren en Meesters, juist, of mistrassen moeten leeren. Attendite.

Als de Hondersteman, van ons Ev. gehoord had, dat Jesus in te Kapharnaum gekomen was, zoo kwam hij tot hem en bad hem, zeggende: Heere mijn knegt legt t'huis beroerd, en lijd swaere pynen.

D' uitleggers der h. Schrifte onderzoeken hier uit wat hoofde, of om wat reeden, ~~dat~~ deze hondersteman, met zulk een iijver den Heere voor zijnen knegt kwam smeeken:

Zommigen zijn van gedagten geweest, als of deze hondersteman dit gedaan zou hebben, uit overweginge, en nadenken, van de groote schaade, en nadeel, 't w hem zou overkomen ~~hebben~~, bijaldien die knegt was gestorven. Dit schijnen zij te willen staaven door dien d' Evt. Lukas van dezen knegt zegt, dat hij zijnen heere lief, en waard was. Dog bijaldien wij het verhaal der Evangelisten nauw in agt nemen, naam dat zij van hem zeggen, dat hij zulk een uitmuntend geloof had, dat de Heer 'er zig over verwonderde, en dien roem gaf, dat hij zulk een geloof in Israël niet gevonden had, zoo zullen wij moeten bekennen, dat die man hier geen eigen baat, of voordeel in beoogde, maar iets al veel verhevener daar mee voor had.

de h. Chrysost.s geeft hier deze reeden van, naam dat hij zijnen knegt aanzag als zijnde van eenen en de zelfden aard met hem, zoo dat, schoon hij in eere, en waardigheid gesteld was, hij de geringheid van zijnen knegt niet versmaade, maar handelde met hem zoo, en op die wijze, gelijk hij wenschte dat met hem in diergelijke gelegenheden ~~mee~~ zou gehandeld ~~te~~ worden.

Ten anderen, ~~zoo~~ zegt die zelfde Leeraar de h. Chrysost.s, en neffens hem de h. Ambr.s, dat deze hondersteman, dit dede uit liefde, en genegenheid, die hij voor zijnen knegt hadde. dit geeft d' Evt. Lukas ook niet duister te kennen, mids dien hij van dezen knegt zegt, dat hij aan zijnen Heere lief, en waard was.

En hier blijkt ook uit, dat was de Liefde, en genegenheid van den hondersten man, de regte oorzaak waarom hij zulks met te voor zijnen zieken knegt dede, ook weder zijds die knegt door zijne deugd, en vroomheid zulks waardig was, en verdiend.

Zoo dan de regte reeden, die den hondersten man bewoog om zoo ernstelijk de geneezinge van zijnen zieken knegt te verbidden was, dat hij hem aanzag als zijn evenmensch, en als een dienstknegt, die hem lief, en waard was, 't w liefde deze knegt door zijne deugd, en vroomheid verdiend had.

Nu uit de 1. V. B. zoo van den eenen, als van den anderen, 2º uit de 2 V. B. van den heere, als van den knegt moeten alle heeren en meesters, en ook alle dienstboden, hunne pligten leeren,

Ae 1º ex exemplo Centurionis curantis servum suum, domini discant oportere similiter curam suorum gerere, Non

Non minima ~~[struck]~~ Dominorum obligao est curam suorum gerere. De eo ait: Paulus: Qui suorum, et mxe domesticorum curam o hbt, fidem negavit, et e infedeli deterior. Audite qm diligentem curam exigat Paulus: Een wijze dienstknegt zij u zoo lief als uw eige ziel. Item: Hebt gij een trouwen knegt, die zij u zoo waard als uwe eige ziel, houd hem als uwen broeder. 1. Tim. 5 108 Eccli. 7-23 33-31.

Cura hae et quoad temporalia, et quoad spiritualia servorum extendere se dbt.

1o Sane quam pro temporali bono servi sui sollicitus fuerit Centurio, evangelium demonstrat: Noverat morbum servi sui, indubie visitaverat ipsum, de ziekte en doodsgevaar van zijnen knegt gingh hem ter herten, hij verägte hem niet als een hond, hij stoote hem niet ten huize uit, nog liet hem door gebrek, en zonder hulpe verloore gaan, maer hij droeg voor hem alle mogelijke zorge, hij bewees hem alle hulpe, hij dagt: 't gene hem overkomt, kan mij ook ligtelijk gebeuren, en daarom het gene ik dan wilde, dat men aan mij zou doen, dat wil ik nu aan hem bewijzen.

Falleremur graviter si putaremus, quod hae sollicitudo, quam ethnicus ille hoc habebat pro famulo suo aegrotante, o deceret Xanos dnos et patres familias; sane o pt aliter quam ad ignominiam vergere Xanismi, si in hoc puncto, ab ethnico hoc a nativitate, et a milite, ab officio cujus plerumq indoles durior et severior esse solet, nos superari patiamur.

Ast equidem, pro dolor! qm multi Xani ab ista humanitate, et cura absunt? immo inveniuntur tales, die 't hun gezag te na zouden agten hunne dienstboden, eens aan te spreken als zij ziek zijn, die niet eens ondervragen, naa hunne gestelteniss, die zig wijnig daarover kreunen, en gedurig hen voort jagen, als of hen niets schelde, die hen ten huize uitzetten, ~~[struck]~~ zonder hen eenig onderstand, of hulp-middel te bezorgen, & alle de deze

O! meminerint tales moniti Xti: Quod tibi o vis fieri alteri ne feceris. Item: Qua mensura mensi fueritis remetietur vobis. doen regel regt tegen de les van den Paulus: Een wijze knegt zij u zoo lief als uwe eige ziel... nog laat hem geen gebrek lijden Eccli. 7-23

~~Atq. ideo Paulus monens servum fide, ut eam ne~~ ~~diligendum, etiam in particulari ad~~ ~~... propue diligendum esse cum morbo aut inopia premitur: Een wijze knegt (inquit) zij u zoo lief als uwe eige ziel, nog laet hem geen gebrek lijden~~

Objiciet forsan aliquis huic Xti minae: id mihi o continget, ik heb geld, ik zal mij laaten dienen. O! qui sic loquuntur o satis apprehendunt volubilitatem rotantis fortunae

qui hodie dives, cras pauper esse pt & exemplo sit Job
deinde licet dives sit, et famulos ad manum habere poss
qui ita loquitur, meminisci dbt exempli regis antiochi,
quem Deus tali morbo punivit, ut ob fatorem nemo ei assi
2. Mach. 9-28 tere potuerit, et textus dicit: aldus is die godslasteraar met
zoo eene schrikkelijke plaage geslagen, en gelijk hij andere
gehandeld had eene ellendige dood gestorven. O! si hujus exempli recordarentur immisericordes, et inhumani illi ho
qui ..... certé meliús suo fungerentur officio quod suis debent; centurionis Evangelici exemplo curam suorum haberent.
At cura hac dominorum, o tt bené esse suorum servorum
spectare dbt quoad corpus, sed et quoad aam,
immo pracipué aam, nam qto aa prastat corpore, tto major cura aa esse dbt.
seu Christiani uti gentiles viventes, et Gentiles # tt respicientes ad hanc temporalem vitam, et
fore o aliam expectantes, satis fecisse sese putabant si servis suis in hoc mundo aliquod temporale bene esse procurarent. At veri Xani meliús edocti, aliam et aeternam vitam expectantes, dbt etiam, sup oia, aeternum animarum corum
bene esse procurare, et si p eorum negligentiam pereant
Ezech. 3-18. ipsis imputabitur. Hinc deus oibs superioribus: Ik zal
zijn bloed van uwe hand eischen. Immo licet etiam de
corporali, praecipue tamen de spirituali cura illi gendum
quod Paulus: Qui suorum et mxé domesticorum curam o h
Ut autem Dni huic suo obligationi satisfaciant sedulo invigilent op d'ommegang der ongelijke perzoonen
die in hun huis zijn, zo zoo van knegten, en meijden onder elkanderen, als van de dienstboden met hunne kinderen, de besten en de vroomsten, die zij meenen te hebben, moeten zij op dit stuk niet te veel vertrouwen, & d'eerste beginselen eene verkeerde van vriendschap, die zij onder hen bespeuren, moeten zij terstond afbreken & worden des aengaende eenige waarschouwingen aan d'overstens gegeven, zij moeten dezelve voorzigtiglijk gebruiken, en vooräl toezien, dat de waarschouwers daar niet in bekand kunnen worden. Vloeken, zweeren, ontëeren van godsnaame, en alsthans alle ligte praatjes moeten d'overstens in hun huis niet dulden. Verders zij moeten hun volk aanmaanen, tot 't gebéd, ja behoorden ooke volgens den raede van alle deftige bisschoppen en leeraers gezaamentlijk met hunne kinderen en dienstbóden, de morgen en avond gebeden te leezen. Zij moeten hun ook
en gelegenheid geven, om op de zondagen en h. dagen

moet behooren den godsdienst bij te woonen, niet slegs met
hen de Misse laaten hooren, maar ook wel voornaamen-
lijk met hen Gods woord te doen hooren; want d'onder-
vinding leerd, dat de dienstboden, dat alzoo wel, ja allermeest
van nooden hebben. & jaa niet alleen moeten d'over=
stens daar den tijd der toe geeven, maar ook onderzoeken en na-
gaan, of zij dien tijd daar toe wel gebruiken & zij
moeten hen aanmaanen, om een h. gebruijk te maaken
van de hh. Sakramenten, vrijdom, tijd, en gelegenheid
daar toe geeven. eindelijk en te laatste moeten d'over-
stens hunne onderdaanen in dit alles met hun. v. B. voor=
gaan; want voorál hier 's Spreekwoord geld: verba mo-
vent, exempla trahunt.... Jaa dit alles is zulk een nood=
zaakelijke pligt voor alle overstens dat zij, by gebrek
van dien, niet eens geabsolveerd kunnen worden, en ver-
volgens in zulk een staat, en gesteltenisse stervende ze-
ker zouden verlooren gaan. Hoord hier van, deen deftigen
bisschop den h. Karolus Borromeus maar eens van spreken Inst. Last.
"Bijaldien Vaders, of moeders des huisgezins hunne
"huisgenooten, die onwetende zijn, niet dwingen (NB)
"de noodige dingen te leeren, of niet letten of zij de
"geboden Gods, en van de h. kerke onderhouden, of hen
"niet berispen als zij kwaad doen, of, zoo zij onverbee-
"terlijk zijn, en aan anderen verërgernisse geeven, hen niet
"straks weg zenden; dat zij geenzins geabsolveerd
"worden, ten zij zij hunnen pligt kwijten, en belooven
"hunne onagtzaamheid voortaan te verbeteren".

Dus verre 't gene aanbelangt de zorge, die d'over-
stens aan hunne dienstboden verschuldigt zijn. NB. Tempore effluxo hic conclusi

Wat nu den pligt der ondaanen ten aanzien van hunne
heeren en meesters, juff. en meestressen aanbelangt,
die deeren moeten van den knegt van 't Ev. leeren, zig
zoo gedraagen, dat zij hunne overstens ook lief, en waard
zijn.

Nu 3 dingen zijn de dienstboden zonderlingen
aan hunne overstens verschuldigt, naam. 1 gehoorzaam-
heid, 2 ontzag, en 3 getrouwigheid.
En wel 1 zijn de dienstboden, aan hunne over-
stens de gehoorzaamheid schuldig. Hier in dient de
knegt van 't Ev. hen, ten v. B. Hij was zijnen heer lief
en waard; en geen wonder; want zijn heer hem roemde
een gehoorzaamen knegt te weezen. Hij was een van die
knegten van de welke zijn heer zeide: Ik zeg tot den eenen
gaa henen, en hij gaat: en tot den anderen, koom hier, en hij koomt, en &

naar 't v. B. van den knegt des honderdsten mans die van hem, en zijne andere zeide: v. 8. deezen pligt Col. 3-22 dringt d'Ap: aan — 't is naar dit v. B. van deezen knegt dat ook alle dienst-
bôden de gehoorzaamheid aan hun volk schuldig zijn
deeze gehoorzaamheid zijn zij ~~niet~~ schuldig niet in dit, of dat,
't welk hun wel aanstaat, 't geen naar hunnen zin is — maar in
alles, # Dienstknegten (zeit Pau.) zijt uwe lighaamelijke
heeren in alles onderdaanig. Jaa paulus wil zelfs dat
Tit. 2-9 de geestelijke overheid de dienstbôden zullen leeren, dat
zij hunne heeren onderdaanig zijn, in alles behagen, niet
tegensprekende.

In alles moeten de dienstbôden hun volke dan gehoor-
zaam zijn, in alles i.e. in alles wat hen geboden word
't zij aangaande hunnen dienst, of werk, 't zij aangaande de
goede manieren van leven, naar maate ~~proportie~~ dat de kinderen de
ouders moeten gehoorzaam zijn, want de dienstbôden e[enigs]-
nigzins als kinderen van den huize zijn; waarom ook
4. Reg. 5-13. de knegten van eenen Naaman, hem hunnen vader noem[en]
en waarom ook de meesters of vrouwen van den huize, vad[ers]
en moeders des huisgezins genoemd worden, al hebben zij geen [1]
1. kinderen. Opdat nu deeze gehoorzaamheid, die de dienstbôden a[an]
hun volke in alles schuldig zijn, opdat die, zeg ik, [is]
een christelijke deugd, verdienstig des eeuwige leven[s]
zoo moeten zij om gode, uit liefde om hem te behaagen [illegible]
aan hun volke gehoorzaam zijn. uitdrukkelijk zegt [illegible]
Eph. 6-5... Gij dienstknegten weest uwe heeren naar den vleesche o[n]-
derdaanig.. als aan Xus... diend ze met goedwilligheid a[ls]
den Heere, en niet den menschen dienende i.e. diend
en gehoorzaamd uw volke zoo, als of gij Xus in hunne p[ersoon]
Zoon gehoorzaamde, en diende, denk dat 't godo is
die u dit werk, dien zwaaren arbeid door de mond van
uwe volke u opleid, denk dat godo voor u, als eenen ge-
knegte, of meid de eeuwige loon bereid heeft.

Tegen deze schuldige gehoorzaamheid zondigen de
dienstbôden, die hun werk daarlaaten, verzuimen, of
niet en doen gelijk 't behoord, en gelijk 't hen geboden
word, die luisteren naar onwillige dienstbôden, die mal-
kander maar opstooken.... 2° t'iet tegen zondigen die
tegenspreeken, morren, en ~~murmureeren~~, zuur zien of anders h[un]
misnoegen toonen, 3° eindelijk zij zondigen zelfs ook
als zij hun volke gehoorzaem zijn, in kwaade dingen,
en daarom zeide s.paulus, dat de dienstboden moeten geh[oor]-
zaam zijn, maar in de vreeze gods. i.e. [illegible] en ver-
volgens zij moeten zig niet laaten verleiden als hun
volk hen iet doet zeggen dat tegen de waarheid, en [illegible]
strijdig

strijdig is, of iet doet doen dat tegen de regtvaardigheid of eerbaarheid ~~strijdig~~ is &c. Zij moeten ~~haar~~ zig hier laaten verleiden, als hun volk hun mogt zeggen, doe dit of dat maar, 't is wij u beveelen, 't kwaad, en de zonde, die 'er in geleegen is, neem ik op mij; # dan zouden zij moeten andwoorden, dat hun volk de zonde zoo niet op zig kan neemen, dat zij niet zouden schuldig weezen; dan zouden zij met Petrus beleefd moeten zeggen: Men moet Gode meer gehoorzaamen dan de menschen. # maar met alle eerbied, en beleefdheid

2. Behalven de gehoorzaamheid, ~~zoo~~ zijn de dienstbôden ook een ontzag, agtinge, en eerbied aan hun volke schuldig. Hier in dient de knegt van 't Ev. hun wederom ten v. b. Hij was zijnen heere lief en waard, om dat hij zijnen heere liefde, en eerbiedigheid toedroeg, waar door hij ook zijns heeren wederliefde, en geneegendheid verwekte.
't is naar dit v. b. van deezen knegt dat ook alle dienstbôden aan hunne eerstens ontzag, en eerbied schuldig zijn. Gij dienstknegten (air Pau) weest uwe heeren naar den vleesche met vreeze, en ontzag onderdânig. Item: jubet dat alle dienstknegten hunne heeren alle eere moeten waardig agten. Item Petrus: Gij dienstknegten weest heeren met alle eerbiedigheid onderdânig, niet alleen # hen die goed, en beleefd zijn, maar ook die onbeleefd zijn; want dit is Gode aangenaam. Deezen pligt dringt d'Ap. ook sterk aan. Eph. 6-5 1. tim. 6-1 1. Pet. 2-18 # niet alleen

Nu deze eer, of dit ontzag ~~en~~ bestaat niet alleen in uitterlijke teekenen van vreeze, en eere, maar in eene liefde, en goede geneegentheid, waardoor zij hun volke vriendelijk, beleefd, liefttallig, en vlijtig ten dienste zijn, vreezende niet zoo zeer bestraft en berispt te worden, dan wel aan hunne pligten te ontbreeken, en niet alleen ~~hun~~ hun volke maar ook Gode te vergrammen.

Hier tegen zondigen nu 1 die hunne meesters, en vrouwen versmaadelijk toespreeken; 2 die met ~~hun~~ hunne woorden of manieren van doen hun gebôden verâgten; 3 die voor hun niet willen zwijgen, maar 't laatste woord willen hebben; 4 die agter hunne rug, of, dat nog erger is, voor hun aanschijn den spot met hun houden, verâgtelijk bij anderen van hun spreeken, ja dikwils ook beliegen; 5 die troos bescheid geven, bedrijgen van tegenstond te willen verhuizen, of op andere versmaadelijke wijzen hun volke kwellen, spijtig toesnauwen, vijnnig verwijten, gelijk de maid van Raguël aan Sara zijne dogter deed, die, om dat zij bestraft wierd, tegen haars meesters dogter zoo bitter uitviel, dat zij haar voor eene moordenaarster haarer mannen uitmaakte, of gelijk de Tob. 3-7...

Conf. L. 9. c. 8 dienstmeid van Monikaas onders aan Monika deede, haar verw-
tende dat zij een wijn-zuijpster was. 6. Verders hier te-g
zondigen ook wel voornamentlijk die meiden, die, om dat
zij nu eenige jaaren lang bij hún volk gewoond hebben, t
al te vrijpostig worden, zij te veel laaten voorstaan, trouw
tegen hún volk worden, en 't ontzag verliezen.

Wil nu iemand deze, en diergelijke gebreeken vermijden en
een Christelijke dienstbóde weezen, en heilig dienstaat, die
beroep bewandelen, zoo moet hij wel inägtneemen 't géene
de h. geest de Xtelijke dienstbóden leerd: Ziet hij dat zijn
volk wat van hem houd, dat zij met hem gediend zijn, he
agten, en gemeenzaamer met hem worden, hij moet wel to
zien dat, hij die goedheid niet misbruijke, maar zijn ont
zag en ~~respect~~ eerbied des te meer doen blijken, om dus gode des
te meer te behaagen, en zijne zaligheid te verzekeren;
zoo zal hij ~~even als een~~ als de knegt van 't Ev. des te
liever, en waarder zijn aan zijne volke, en des te meer van
gode, en de menschen, beloond worden.

3 Eindelijk en boven äl ~~zoo~~ word 'er in een dienst
bóde ook vereischt de getrouwigheid. Exemplo sit Servus
Sic et vos servi et ancillae. deze getrouwigheid moet men z
onderhouden, en in woorden, en in werken.
En wel 1o in woorden, met nooit buitens huis tot nadeel va
't zelve te praaten, met zijn volk altijd voor te spreken
voor zoo veel dit met gode geschieden kan. Waarom ook kinderen 't
't spreekwoord met waarheid ~~ook~~ zegt: Wiens brood gij eet, wiens woord gij
spreekt.

En hier tégen zondigen grootelijks ~~die gene~~ 1o die
de gebreken van meesters, vrouwen, of van andere huisge-
nooten, buitens huis dragen, en vertellen; 2o Hier tégen zon-
digen ook die iets aan anderen ontdekken of openbaaren,
waardoor de meester, vrouw, of kinderen in schade, k
keel, of andere ongeleegenheden vervallen; 3o Voeg hier bij dat zondig
aldus de dienstbóden, door hún ongetrouwigheid in de
woorden, wat zal men dan zeggen van die menschen, de
de dienstbóden aanhaalen, om uit de zelve uit te hooren
wat 'er omgaat bij hún evenaasten? &

2o trouw moeten zij ook zijn in werken, naamel
hún werk, daar zij zig toe verhuurd hebben, naerstig waa
te neemen, met de dingen van hún volk niet te kort
te doen, nog te kort laaten doen.

Hier tégen zondigen alle die hún werk lúij en tra doen

doen, den tyd nù en dan merkelyk verkorten, en in ledigheid doorbrengen.

Hier tegen zondigen de genen, die agter de rug, buiten het wèten, en tegen wil en dank van hun volk in kasten en kelders gaan, zulks aan andere dienstboden of werkvolk toe laten.

Hier tegen zondigen, die in 't gebruik van het goed van hun volk onprofytig zyn, 't zelve verquisten, laten bederven, en verlòren gaan.

Hier tegen zondigen die buiten het weten, en tegen dank van hun volk iet behouden, voor zig gebruiken aan anderen, al waar 't ook aan armen, weggeven, laten wegnemen, laten hoùden of gebruiken. Zelfs zondigen zy hier in ook, alhoewel zy tot verschòning bybrengen dat zy meer loon of huur zouden moeten verdienen, dat zy aan hun volk zeer dienstig en voordèlig zyn.

Uitdrukkelyk zeid Paulus: dat de dienstknegten hunne hèren niets mogen onttrekken, maar in alles een goede trouw moeten bewyzen. Zulk een trouwe diennaar was wel eer Jacob in het huis van Laban zynen oom. Tit. 2-9. Gen 30.

Zo gedroeg zig ook een Joseph van Putiphar aangesteld over geheel zyn huis. Zo verkeerde wel een Daniel in 't hof van Nebuchodonosor. Zo de lieve waarde en getrouwe knegt van den hondersten man in 't ted. h. 14. En naar dezers en diergelyke v. 13. moeten alle dienstboden zig gedragen, hun volk niets onttrekkende, maar in alles een goede trouw bewyzende. c. 39.

Zie daar dan de reden waarom de hondersteman zig zynen zieken knegt zo aantrok, en wat zo de heren als de dienstboden uit beiders doen moeten lèren &c. Conclusio

Dnica 3. Post Epiph: 1734.

Dico Servo meo fac hoc et facit.
Ik zeg tot mijnen knegt, doe dit, en hij doet het. Matt. 8. v. 9.
Dne Puer meus jacet in domo paralyticus et male torquetur
Heere, mijn knegt leit t'huis beroerd, en lijd swaere pyne: v. 6.

Vide de Suffragiis, Dom: 7. Novemb: 1729 et sequentes.

T is een eigen, en onvermeidelyke plegt van alle kinderen en onderdaenen, hunne ouders en oversten te eeren, en te gehoorzaemen bij te staen, en te helpen.

Van deze plegt heeft god een uitdrukkelijk gebod gegeeven, tw: 't vierde is onder de 10 geboden, teweten eert vader vader en moeder met goede manieren. Omtrent dit gebod is aen te merken, dat 'er bijna geen is van grooter aengelegenth:, want god dit zelf duidelijk heeft willen toonen, t eendeels door dien hij dit gebod gesteld heeft voor alle andere geboden, die den naesten raeken, want naer de 3 eerste geboden, die regt op god zien, zoo steld hij terstond aen 't hoofd van alle de anderen geboden, 't gebod van vader en moeder te eeren, ten anderen, zoo heeft god dit nog willen toonen, door d'uitdrukkelyke beloften die hij by dit gebod heeft willen verwoegen, en die hij by geen van d'andere geboden gevoegt heeft: gij zult, zegt god, uwen vader en uwen moeder eeren, opdat gij lang moogt leeven in het land, tw: de Heer uwe god u geeven zal. In uit deren hoofden is 't dat Paulus zegt: eert uwen vader, en uwe moeder, tw: t eerste gebod is met belofte. opdat het u wel gae, en dat gij lang moogt leven op der aerde. welke belofte van Paulus ook in 't Nieuw Verbond toegepast zoo is te verstaen dat de genen, die dit gebod getrouwlyk onderhouden, lang en gelukkig op der aerde zullen leven, voor zoo veel dit tot hunne zaligh. en eeuwig geluk voordeelig is. Nu gelijk in dit gebod de pligten der kinderen en onderdaenen tenopzigten van hunne oversten besloten zijn, zoo zijn ook wederzijds hier in de pligten der oversten tot hunne ondaenen begrepen, en voor hen is ook de belofte indien zij hunne pligten getrouwlijk komen te quyten. Van beide deze pligten, zoo van d'ondaenen tot hunne oversten, als van d'oversten tot hunne onderdaenen, hebben wij een, t' E in 't heden daegs Ev: Daer zien wij waerdoor de knegt van den honderdman verdient heeft van zijnen heer geholpen te worden, als ook welke dat was de zorge en bekommernisse van den heer voor zijne knegt. T is dit t' E zoo van de knegt als van de honderdsteman, t geen wij voorhebben, U wat breeder voor te dragen, om daer in te zien welke dat zijn de pligten zoo van d'onderdaenen tot hunne oversten, als ook wederzijds van d'oversten tot hunne onderdaenen. welke pligten na te gaen, zal weezen, &c.

Als men hier sprekt van de pligten der onderdaenen tot hunne oversten, of van d'oversten tot hunne onderdaenen, zoo word dit niet genoomen voor zoo veel ijder een onderdaen is van de regeerders of bestierders des lands, maer zoo worden d'ondaenen en oversten genoomen gelijk in 't h. Ev: zoo dat men door de onderdaenen verstaet de dienstboden, knegten, mijden, en diergelyke die onder hunne oversten teweten hunne heeren, meesters en

Exod 20 - 12.

Eph. 6 - 2

en vrouwen staen, ten welkers opzigten zij hunne pligten te
quijten hebben. Nu al 't geen zij aen haere overigh schuldig
zijn, kan tot deze 3 pligten gebragt worden, te weten tot de ge-
hoorzaemheit, tot 't ontzag, en tot de getrouwigheit. En ...

3º zoo zijn de onderdaenen aen hunne oversten zonderlinge
de gehoorzaemheit schuldig. hierdoor was de knegt van 't Ev: aen
zynen heer zoo lief en waerd, gelijk Lukas van hem zegt, want hij
was een van die knegten van den: de honderste man tot Xus zeide
Ik zeg tot mynen knegt doe dit, en hy doet het. En dit is 't geen
in alle waere onderdaenen, die in dienst van anderen gesteltzijn
gevonden moet worden. Dit is 't geen Paulus op verscheide plaet-
Eph. 6-5... van zyne brieven, hen aenbeveelt. zoo spreekt hy Eph. 6. gij die
knegten, weest uwen heeren naer den vleesche onderdaenig.
Dit wil hij zelf dat de geestelyke overigh de dienstboden zallen
leeren. zoo is 't dat hy Titus vermaende en dit aenbeval gelijk
Tit. 2-9. wy leeren C. 2. alwaer hy zegt Leer de dienstknegten, dat zij hun-
ne heeren onderdaenig zijn, in alles believen, niet tegenspreken
Ja deze gehoorzaemheit en onderdaenigh wil hij dat zig tot
alles uit zal strekken, want hy niet alleen zegt dat zy hun
heeren onderdaenig zijn, maer te gelyk ook, in alles believen
Col. 3-22. zoo is 't dat hy dit ook beveelt als hy zegt: Dienstknegten
zijt uwe lighaemelyke heeren in alles onderdaenig. In alles
moeten zij dan aen hunne heeren, meesters en vrouwen gehoorzaem
‡ zoodat uit deze hoofden de heeren, meesters en vrouwen, vaders en moeders des huizgezin genaemt worden zijn, in alles wat zy hun gebieden, zoo in 't geen hun werken dienst
betreft, als in de goede manieren en wyze van leven, navenant
dat de kinderen hunne ouders onderdaenig en gehoorzaem moeten
weren: want de dienstboden eenigzins zijn als kinderen van den
huize ‡. De knegten zelfs van een heidensche Naaman noem-
4 Reg. 5-13 ... den hem hunne vader gelyk wy leeren, 4 Reg 5. alwaer de Schrift ver-
haelt dat Naaman gestoort zijnde over Elizeus zyne dienaers
tot hem zeiden: vader, al had de propheet u een groote zaek
gezeit, gy had ze egter moeten doen, hoe veel te meer nu dat hij
u gezeit heeft: wasch u, en gij zult zuiver zijn. Nu opdat
onderdaenigh christelyk en deugdelyk zy, opdat die verdienstelyk
zy ten eeuwigen leeven, zoo moeten zij in hunne oversten Xus
zelf aenschouwen, gelyk Paulus dit uitdrukkelyk beveelt
Eph. 6-5.... als hy zegt: weest uwe heeren onderdaenig als aen Xus, niet
voor de oogen dienende als om de menschen te behagen, maer als
dienaers van Xus, dient ze zegt hij met goedwilligh, als den heere, en
niet den menschen dienende. Hier tegen is 't dat zondigen de-
genen die hun werk daerlaeten, of niet en doen, gelyk 't behoort
en geboden word, die zuer zien en murmureeren over 't
geen hen geboden word, want Paulus wil dat zy onderdaenig
zijn, in alles believende, niet tegensprekende gelijk aen Titus
Tit. 2-9. belaste de dienstboden te leeren. En zoo is 't dat de honderste man
in 't Ev: van zyne knegt getuigt, dat als hy maer sprak en ...

de knegt 't zelfde daed. ik zeg dat dit en hij doet het. alles wat
hij zeide of belaste zonder onderscheit was hij gehoorzaem.
Edog eending is hier aen te merken, teweten dat gelyk wy hier zien dat
zondigen de genen die hunne meesters en vrouwen in alles niet en
gehoorzaemen, zoo ook integendeel 'er zijn die zondigen met meer
dan in alles te gehoorzaemen, ik zeg met op een ongeregelde wyze
te gehoorzaemen in dingen die god verboden heeft. En hierom is't
dat Paulus als hij van deze gehoorzaemh. spreekt die de onder
daenen schuldig zyn, zoo wel hij dat de zelve zij met een vou'deigh. Col. 3 - 22.
des herte, en in de vreeze gods. zoodat hier niet kan gelden of
verschoonen dat ^ zy de zonden op zig willen neemen, als wanneer ^ d'overstens
zij eet gebieden, daer zonden in gelegen is, want 't noodzaekelyk is zonden zeggen dat
dat de gehoorzaemheit zij in de vreeze gods ‡‡ zoodat indien iemant
zig in dergelyke gelegenth. mogt bevinden, hij alsdan zou antwoor
den maeten gelyk d'apostelen, tot de overstens des volks zeide act. 5 - 29.
Men moet god meer gehoorzaemen, als de menschen, oordeelt zelf ibid. 4 - 39.
of het regt is voor gods aenschyn, u meer dan god te gehoorzae
men. En dus 't dat hij zelfs met niet te gehoorzaemen aen de menschen ‡‡ ja indien zoo
[illegible] toonen zal dat hij waerlyk gehoorzaem is met aen hen daenig zeggen van
volgens gods wil gehoorzaem te zijn. En dit is't eerste tw: d'onder d'overstens zou
daenen aen hunne overstens schuldig zijn. gelden, zoo zoumen
2º. De tweede pligt van de onderdaenen, tot de overstens is alle gruwelheden
d'eerbiedigh. en 't ontzag die zij aen hunne heeren meesters en kunnen verschoonen
vrouwen moeten bewyzen. De zieke knegt van't Ev: zegt lukas dan zou men zelf
was zynen heer lief en waerd, en waer door was hij lief en waerd kunnen zeggen dat
geworden, dan om dat hij zijnen heer liefde en eerbiedigh. quam te dat de genen die
te dragen. want gelyk d'eene hand d'andere wast, zoo verwekt de commen vermoord
liefde weder liefde, de eer en eerbiedigh. weder genegentheit. En hebben zelf niet ge
dit is 't geen alle waere onderdaenen aen hunne overstens moeten zondigt hebben
betoonen. Onafscheydelyk is deze pligt van eerbied en ontzag want zij aen 't ge
van de pligt van gehoorzaemheit. Dit vervoegt Paulus altoos bod van absolom
te zaemen. als hij van de gehoorzaemh. spreekt zoo spreekt hij hunne heer gehoor
ook van 't ontzag en eerbiedigh. die d'onderdaenen aen hunne zaemde die ook
overstens schuldig zyn. zoo is't dat hij spreekt. eph. 6 - 5. als zoo tot hen sprok
hij zegt: gy dienstknegten weest uwen heeren naer den vleesche met gelyk de schrift
vreeze en ontzag onderdaenig. Dit is 't geen hij wilde dat Timo verhaelt 2. Reg 33.
theus zoude leeren en vermaenen, teweten dat alle dienstknegten slae toe en breng
hunne heeren alle eere waerdig moeten agten. c. 6 - 3. Dit is't ammon om 't leven
gen ook Petrus aen alle onderdaenen nadrukkelyk aenbeveelt, 't En wilt niet vreezen
gen hij zelf wil dat zij ook aen hunne overstens 't zij goede 't zij want ik ben 't die het
zelf quaede zullen betuygen. gy dienstknegten zegt hij 1. c. 2 - 38 u gebiede. grypt
wast uwen heeren met alle eerbiedigh. onderdaenig, niet alleen moet en weest kloe
die goed en beleefd, maer ook die onbeleeft zijn, want dit zegt ke mannen. En de
hij is gode aengenaem en daer toe zyt gy geroepen. Hier tegen knegten van abso
is't dat zondigen die hunne overstens smadelyk toespreken lom deeden gelyk
door hunne woorden of manieren 't gebod veragten, die voor of absolom hun geboo
agter hun rug de spot met hun houden, nog erger die hun den had. Dog niet
beschaeuwen en smaedelyk verwyten gelyk wij leeren dat aen Sara zonder groote zonde
en droevige uitvallen
gelyk daer naer ge
teken is.

Sara Raguels dogter een verwyd wierd gedaen door een van haer vaders dienstmaegden. Wanneer Zegt de Schrift, Sara haere dienst-
Job 3-7-9 meid, over sekere fout bestrafte, gaf deze tot antwoord, Niet moet'er zoon of dogter van u op aerde gezien worden, gy moordster van uwe mannen. Hier tegen is't dat zondigen, de genen die zig te veel voor laeten staen, en 't ontzag verlieren, omdat zy er lang by gewoont hebben. tegen deze en meer andere gebreken moet men zig waepenen met de lesse van de zieke knegt die zynen heer alle eerbied, en ontzag had toegedraegen, en daer door verdient had dat zyne heer hem liefde en genegenth. betoonde. dit is 't middel om van zyne meesters en vrouwen zelf geagt en bemint te worden, en meer van god geloont te worden. Daer in 't tegendeel indien zy trots en laetdunkende worden, hun werk zal god mishaegen, en zonder verdiensten weren, 't zal zelf min aengenaam aen hunne oversten weren, wiens gunst en liefde zy zonden hebben kunnen winnen.

3° Hier by zou nu nog komen een derde pligt van d'onderdaenen tot hunne oversten teweten de getrouwigh. die zy schuldig zyn welke getrouwigh. gevonden moet worden in de mond, in 't werk en in de dingen die hunne meesters en vrouwe toebehooren. Dog hier van willen wij nu niet spreken, want ons dit te wyd uit zou breeden. genoeg moet 't voor dit vermaen weren uit den knegt van den honderdsten man te leeren de twe eerste pligten van de dienstboden tot hunne oversten, teweten de gehoorzaemheit en eerbiedigh. die zy hunne oversten moeten betoonen. Hier toe moeten zij zig aenmaenen door 't v. b. van X^{us} onzen zaligmaker, wel wetende dat zij door hunne staet 't meest aen hem gelyken, hy die de gedaente van een dienstknegt om ons heeft aengenomen om voor ons aen zynen vader te gehoorzaemen, tot de dood ja tot de dood des kruis leert ons volgens zyn exempel met liefde vreugd en blydschap te dienen, en zig te onderwerpen, op der aerde om met hem verheven te worden hiernaemaels in den hemel.

N Post summum sacrum dixi concionem anni 1757
Mutato exordio. vide Dnicam 3 post Epiph. 1759

1758. Monitum post primum sacrum fuit:
de occasione horum miraculorum. In 't voorgeleren Ev: worden ons twe verscheide wonderheden verhaelt die de zaligm. heeft gedaen, als hy van den berg quam, &c
de officiis servorum agemus. In beide deze wonderheden zyn groote en dienstige onderregtinge besloten, dog geen nuttiger zal'er weren, dan dat
obedientia in hasi. wy ons aen 't twede houden teweten van de honderdste man. Daer kunnen de oversten leeren hunne pligten tot de onderdaenen, &c. Daer kunnen de onderdaenen leeren hunne pligten

tot de overstens. Een van deze twe willen wij hier maer verhan
delen, ik zeg de plighten der onderdaenen tot hunne overstens
Door de onderdaenen, daer men hier van spreekt, worden verstaen
dienstboden, en alle die in dienst van anderen zijn. Gelyk de
zieke knegt van 't Ev: een onderdaen was van de honderstemans
zyne oversten. Nu, al 't geen de onderdaenen aen hunne over
sten schuldig zyn, kan men tot deze 3 plighten brengen, bewelen
tot de gehoorzaemh., eerbiedigh en getrouwigh.. En wel
3° Xm ut supra.

115 D. 27. 24.

Cum a creverit majus ... obs oleribs, et fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, et habitent in ramis ejus. Dominica 6ª Epiphaniæ 1742. 58.

Matt. 13. 32.

'T is heden wederom, gelijk voorgaande Zondag, dat de Heiland C. J. zijn rijk bij een zaadje vergeleken heeft. A. A.

Wonder zal ons dit mogelijk schijnen, als wij van den eenen kant aanmerken den luister waarmede de propheten in 't Oude Test: van dit toekomende rijk gesproken hebben B. v. dat David van dit rijk heeft voorzeid: *Dominabitur à mare usq ad mare, et à flumine usq ad terminos orbis terrarum*; en van den anderen kant als wij aanmerken de geringe gelijkenissen, bij dewelke de Heere dit zelve rijk vergeleken heeft. Ps. 72

Maar wij zullen ligt uit deze verwondering geraken zoo dra wij aanmerken de persoonen die de leerlingen van Jesus in deze predikatien zijn geweest. Het waren geringe, eenvoudige menschen, die een nedrigen Jesus aan den oever van de Zee quamen hooren; een partij visschers, en waarschijnlijk veele landbouwers, die deze streek doorzig met den landbouw geneerden. Dierhalven, dewijl hij in gelijkenissen zoude spreken, opdat, volgens Matt. volbragt zoude worden, het geen door den propheet gezegt was: *ik zal mijnen mond in gelijkenissen opendoen, ik zal uitgeven dingen, die verborgen waren, van de grondlegginge des wereldts*, zoo moest hij zulke gelijkenissen voorhouden, die in zaken bestonden, die dat zoort van volk bekend waren, en waar van zij begrip konden hebben.

Waarom d' Ev. Mar. 4. 33. na de gelijkenissen van 't hed. A. Ev. er ook verstond bijvoegt: En hij verkondigde hen het woord door vele zulke gelijkenissen naa dat zij 't vatten mogten. i. e. naa dat zij bequaam waren om het te verstaan.

'T is waar het schijnt in 't eersten aanzien als te strijden tegens de verhevenheid van 't nieuwe Ev. het zelve

met gelijkenissen te verzieren, dat zoort van uitleg
ginge, dat de heidensche pöeten eertijds gebruikt hebben
om haare fabelen en heldeliederen, ter eere, of gedagte
nisse van haare valsche goden, op te pronken.

Maar zoo dra, wij de gansch verscheide redens aanmer
ken, die Jesus van d'eene kant, en 't heidensch pöetendom
van d'anderen kant de gelijkenissen heeft doen gebruiken
zoo zullen wij die ver- -wondering staken, en de godde
lijke wijsheid prijzen, die voor ons dit middel heeft ge
bruikt om zijne leeringen vatbaar te maken.

Het zijn de heidensche pöeten, die terwijl zij slegts
uit zig zelfs bouvallige verhalen hebben aan den dag
gebragt, de zelve door gelijkenissen hebben verheerlijkt
en ondersteund, om de zelve alzoo eenigen luister toe te
brengen, die zij uit haare natuer niet hadden.

Daar Jesus in tegendeel de gelijkenissen, gebruikt om
zijne wondere, en hoogdravende verholentheden van zijn
Ev. aan het menschdom, vatbaar te maken.

Tot dien einden heeft de Zaligm., als een voorzigti
ge vader des huisgezins, die uit zijne schatten oude en
nieuwe zaken voor den dag brengt, naar veele andere
gelijkenissen, ook die van 't mosterzaad in 't hed. h. t.
aan zijne leerlingen gelieven voor te houden.

Uit 2 deelen bestaat deze gelijkenisse. 't 1ste spreekt
van de klijn, of geringheid des mosterzaads: Quod mi
nimum e oibs seminibs. 't 2de deel spreekt van des
zelfs groote aanwas: Cum o creverit &.

Propositio

Aan dit 2de Lid dezer gelijkenisse zullen wi ons hou
den houden, wij zullen de woorden 1mo na der letter
uitleggen, 2do des zelfs beekeningx ophelderen, en
3tio in 't laast daar iets tot onze stigtinge uit trekken

Annalite

Naardat de Heiland C. 9. nu het eerst deel van
't mosterzaad had uitgeleid, naam des zelfs klijnheid
Minimum e oibs seminibs, zoo gaat hij voord, en begint
des

de grootheid van 't zelve aan te halen, deze zeid hij dat
geschied met de wasdom, naardat het is klijn geweest,
naardat het is vernederd, en in den akker gezaayd, naar
dat het door eene verrottinge en versterwinge is gedood
geweest, volgens CBs zeggen: Nisi granum frumenti Joes. 12-24
cadens in terram, mortuum fuerit ipsum solum manet
toenis 't groot gewordon.
Deze vergrooting, en verheerlijking verhaald Jesus
in 3 leden 1º dat het grooter word als alle moeskruiden
2º dat het een boom word, en 3º dat de vogels
des hemels daar in woonen.
1º Maar zie nauwlijks merken wij 't eerste lid aan, Majus oibs
of hier doet zig eene zwarigheid op in den letter, viz: oleribus
hoe Jesus kan zeggen, dat het opgeschoten mosterzaad
grooter is als alle moeskruiden, en aardgewassen? Im-
mers het kruid genaamd klimop, of klimloof, of eijloof,
'tw Jonas op eenen nagt had omschaduwd, en hem voor Jonas. 4.
een genoegzaam dekzel diende tegens het steken der
zonne, dit zoort van gewas schijnt grooter geweest te
zijn als een mostarezaad struijk. Hoe zeid dan de zaligm:?
Rx 1º dat men dit gewas van Jonas met regt voor
een mirakel kan houden, waar mede de zaligm: gene ge-
lijkenisse, of zamenparinge maakt, mits hij alleen maar
spreekt van 't geen natuerlijk wast.
2º Men kan ook zeggen, dat Jesus hier eene gelij-
kenisse, of zamenparinge steld tussen 't mosterezaad
gelijk 't in Palestina wast, en 't moeskruid 'tw daar d'
aarde voortbrengt, bij 't volk, tot 'tw hij sprak, bekend.
in dat was genoeg tot de waarheid van eene gelijkenisse,
die alleenig diend om eene groote waarheid op te helderen
2º De twede hoedanigheid van 't vergroote mos- Fit arbor
terzaad was, dat het eene boom wierd. Et fit arbor.
Men moet hier juijst de nauw gezette trant niet naval-
gen van eenigen, die niet anders door eenen boom willen
verstaan, als een opgewassen hout, 'tw alleen 's winters
zijnen groenen kruijn verliest, en met d' aankomenden

zomer zonder te sterven de zelve weder aanneemt, gelijk
de vijgeboom van den Chs zeide in gelijkenisse; die nu al 3
Luc. 13-6 jaren zonder vrugten was geweest, en egter nog zoude om
gegraven worden op hope van toekomende vrugten.

Maar hier word alleen door verstaan, een struijk, die
booms gewijs zijne takken uitspreijd, al is 't juijst dat hij
met verscheide van de moeskruiden met den winter zijn
loof verliest. Het word dan een boom i.e. het spreijd zig
hoog en wijd uit gelijk eene boom zijne takken, dus ver
dat de vogelen des hemels in zijne takken woonen.

3°. 't Is waar deze derde hoedanigheid, die Jesus
aan zijn Ev. mostertzaad geeft, komt wat vreemd aan
ons voor. Niemand hoe zeer hem dit gewas in ons land
bekend is, heeft dit waarschijnlijk dusdanige groote
mostertstruijken gezien. Maar indien wij gelöven de
reijzigers, die de warme oosterse landen doorreijst hebben
deze zullen ons daarvan genoeg onderregten. Maldo-
natus een groot uitlegger van de voorlede eeuw zeid op
deze plaars, dat hij het in Spanjen een mans hoogte
heeft zien wassen, zoodat het bij een geplant zig van
verren als een bosch vertoonde, ja zelfs stookt men
met de takken daar den oven.

De Joodsche Talmud bekragtigd dit zeggen van
Chs nog meer, als zij verhaald dat een Simon zoo een
hoogen mostertstruijk agter zijn huis had, dat hij daar
in kon klimmen: en van een ander, wiens mostert
struijk zoo groot was, dat verscheide pottebakkers daar
onder stonden te werken, en waarvan hij drie vaten
(cadus) mostertzaad oeste.

2da Pars

Nu vat U. A. de woorden. Merk nu aan die ver-
legging van deze gelijkenisse. Aan een dusdanig ver-
meerderd mostertzaad zeid Jesus dat gelijk is het
Rijk der hemelen.

Het is onze pligt hier na te vorsschen, wat de Zalig
juijst op deze plaars door 't Rijk der hemelen wil verstaan
dat

dat zoo meenige verscheide beteekening in de Schrifture heeft.

De h. Hiers verstond eertijds door het rijk der Hemelen d'Ev. Leer van 't Nieuwe Test., die Jesus is komen op de wereld bringen, die Leer, dat rijk, 't welk Jesus zeide dat den Joden zou ontnomen worden: Auferetur à vobis Regnum. Matt. 23.

Anderen meenen dat hierdoor 't Geloof verstaan word als Aug.s serm. 33. en Ambr.s serm. 3. dat geloof, 't welk Jesus op andere plaatzen nog bij een mostertzaad gelijkt zeggende: C. 17-19
si habueritis fidem, sicut granum sinapis; dat geloof daar Jesus van schijnt te spreken als hij zeide: ~~[illegible]~~ Luc. 17-6.
~~[illegible]~~ Indien gij een geloof hebt als een mostaardzaad, zo zult gij dezen moerboom zeggen: ontworrel u, en verplant u in de zee, en hy zal u gehoorzamen.

't En laasten word hier van verscheiden door 't Rijk der hemelen verstaan de Kerk van Cs, en niet zonder gewigtige reden, mits dit Rijk door hemelsche wetten word bestierd, mits de Koning van dit rijk van den hemel zelfs is nedergedaald, mits de hemelburgers met dit rijk al gemeenschap hebben, volgens 't zeggen van Paulus: Nostra Conversatio in cælis est, met den zij op 't einde een en 't zelve rijk zullen uitmaken.

En inderdaad ik meen dat Jesus op dit rijk eertijds zag als hij tot Pilatus zeide: Regnum meum non est de hoc mundo. i.e. 't is geen wereldsrijk dat ik kom bouwen, maar een rijk dat hemels is. D'engel, die d'alderh. Maagd de boodschap bragt, scheen ook op dat rijk te zien, als hij van Jesus rijk zeide: Et regni ejus non erit finis. Het is dan de kerk die door dit rijk verstaan word. alhoewel het op 't zelve uitkomt, of men d'Evangelie Leer als de Wet van dit rijk, of 't Geloof als d'eenigheid van dit rijk door 't zelve verstaat.

Treed nu verder, en zie nu het pit van deze gelijkenis. Zoo gaat 't in de kerk, zoo met 't geloof dier kerke, zoo met de Leeringe van dat rijk, gelijk 't gaat met een mostertzaad, dat in 't begin wel klijn is, maar daarnaar zijne wasdom krijgende grooter word als alle moeskruiden, dat als een boom word in wiens takken de vogelen nestelen. 1o. Fit majus
Zoo lang 't Ev, zoo lang 't Geloof, en de kerke nog in omnibus oleribus,
zijne geboorte was, als een mostertzaad in zijne zaadschors

hoe slegt en gering was 't niet? *Non multi potentes, non multi nobiles, sed infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia.* Maar zie hoe zeer in 't kort dit geringe mosterdzaadje opwies, dat geloof 'tw eerst als in zijne schors beslooten was in d'eetzaal van Jerusalem, borst en spreide zig wel haast uit door de geheele wereld. Gelijk het schitterend blixem vier 'tw opgaat in 't oosten, en zig aanstonds uitstrekt tot in 't westen, zoo verspreidde zig 't geloof door de gandsche wereld. *Fides vra*, schreef aanstonds Paulus aan d'eerst bekeerde Romeinen, *annuntiatur per universum mundum*.

Het was dan grooter als alle moeskruiden, i.e. dat geloof wierd in 't kort meer uitgebreid als alle andere seetens of geloven.

'T is waar de heidensche ongelovigheid, en 't Rooms heidendom was om die tydt zoo ver uitgebreid als hunne zegenpralende wapenen. Maar dat nieuw geplant mostertzaad ging 't in uitgespreidheid al ver te boven, als nauwlyks 200 jaar naar 't zaaijen van dit wonder mostertzaad een Tertulliaan al zeide, dat het nu tot aan de Britten al doorgedrongen was, een volk 't w zig nog noit voor 't Roomse juk had gebogen, terwyl het heel vrijwillig zijnen nek had gebogen, ten dienst van 't geloof.

'T was in 't oude verbond dat het geloof van den toekomenden Messias zig tamelijk had uitgespreid, vir zoover als de Hebreeuwze Republiek zig uitstrekte. Maar zoodra als 't Ev. was geplant, zag men een kerk groeijen, waarin oneindelyke Staten, en Republieken in een kerkdienst zouden vereenigd worden.

Toen zag men het een boom worden, die nog door winden van vervolgingen, nog door stormen van verdeeldheden, oit zou uitgeroeijd worden, maar wiens stut zoo vast zoude zijn, dat op haar Jesus dierbare beloften zouden slaan, dat de poorten der helle tegen

Matt. 16. 18. haar niet zouden meester worden.

Hoe treffelijk ziet men dan in dit ver uitgespreide he-

Toepassing op de gelykenis vant Mostaart zaad

Wie heeft geen reden om op deeersten opslag verwondend te zyn als hy by zig zelven betragt de geringheid van myne evangelische gelykenis wat hoe (zal imand misschien denken) zyn de goddelyke bladen het heylig evangelium met zulke eenvoudige gelykenissen opgevuld? wat heeft men zoo veel werkes te maaken om zoo een boerse en schier vraagelyke gelykenis op te helderen en uyt teleggen. Ik beken't AT zoo schynt hier alles inder men de uyterlyke schonts en bewondering aen meekt maar zoo oneedel boers en gering deze gelykenis in haare letter is zoo heerlyk en verheven is ze en haare beteekeninge pit en menig Jesus leert onder deze slegte letter de verheevenste waarheden indien men maar de H.H. vaders wil navolgen en hunne verheven uytleggingen hier over wel opvolgen

Dit is het onderscheyd tusschen de ydele schriften van de waereld en t H. evangelium deze beschryven met deftige bewordinge en door ~~[illegible]~~ uytsteste gelykenisse slegte en geringe zaaken, terwyl het H. Evangeliu onder slegte en geringe bewoordinge en gelykenissen de verhevenste en grootste waarheden bevat.

Simile ē regnū cœlorū grano sinapis . . . quod minimū quidem ē oībus seminibus: cum autem creverit, majus est oībus oleribus, et fit arbor matt 13 –

Hieronymus in matt 13 –

Verscheyde vaders dan ~~[illegible]~~ leggen deze gelykenis uyt vant geloof alsof Jesus had willen zeggen zoo gaat het en myne kerk in dat heylig ryk dat ik hier op de waereld kom oprigten dat ik door myn bloed zal stigten als met een mostert zaad ze dit met haar geloof te leggen in deze of men parabel alddat uytleidt terwyl onder 5 plaatsen in waarlyk niet is er beckwelyker ~~als deze uytlegging of want alle men deze plaats~~ ~~[illegible]~~ ~~vaders ~~[illegible]~~ met de 4 andere plaatsen~~ vant nieuw testament ~~[illegible]~~ alwaar Jesus by gelykenis van een mostaart zaad het gewonder worden daar uytdrukkelyk het zelfde by t geloof vergeleken wordt ~~[illegible]~~ namelyk een by matt en Lucas 17. alwaar Jesus tot zyne leerlingen zeit si habueritis fidem sicut granū sinapis –

D. H. Hierony: die groote kender van godts woordt leidt het op deze manier uyt, schrywende over myren text praedicatio evangelii minima est omnibus plinii . . . en na een wynig: haec autem praedicatio quae parva videbatur principio cum vel in aa credentis vel in toto mundo sata fuerit o crescit in holera sed crescit in arborem.

Het dat geloof of wel voor zoo veel 't door de waereld in haare belyders wat heeft gekregen van een klyn begin, of zoo ver het een geraagde deugd int hart van een mentsch dat geheel hier by een mostertsaete vergelyk was, begin klyn en gering is maar met den tyd tot een groote boom opwast.

Van de aanwas van 't geloof op de eerste manier sprak ik tot U. als ik U. konde hoe gering het geloof was in & begin en wynig slegte geloof- vaten, arme galileers, en hoe het ten laasten, & dat als begin klyn zaatie, verspreyd is als groote na bedelde boom over de gantsche waereld —

Maar niet minder heerlyk is den betrachting van deze parabel — men het geloof, voor zoo ver geraagd is in de herten der geloovigen by mostert zaad vergelyk, wanneer begintlik klyn en gering is, en doer niet groot en verheven wordt als het nu in den akker van een wel [?] hart begint te wassen.

Wat is er klyender, klyender en geringer als de eerste beginsel van dat godlelyk mostaard zaad dat klyn en verneederd maakt dien geene in wiens herte het geraagd is? Wat is er klynder als 't geloof als het als er eerst geraagd, mitkaar zaad nog in de aarde van de herten verborgen is, eer opschiet voor de oogen van de waereld en na zyne voorsaande geroeidheid zig als een groote boom zig vertoont aan de waereld —

De apostel Paulus konde geen kragtiger woorden gebruyken om kleynheid of onderdanigheyt te drukken, die een mensch aanneemt in wient 't geloof als een kleyn mostaardzaad gezaayd is als hy gebruykt in zyn 2 brief tot de corint 10 cap: hier stelt hy zig ons verkondigen vant geloof gelykenis als een moedig krygsheld die de sterkte zyner vyanden voor zyne magt doed buygen de wapen van onze kryg zyn niet vleeschlyk maar kragtig voor godt . . . . . daer werpen wy mede te neder alle hoogheid die zig verheft tegens de kennis godts en neemen alle verstanden gevangen ten dienste van Christus hy toont dus de opperheerschapy die 't geloof voerd over de verstande van die geenen die 't aanneemen 't geloof onderwerpt zig 't verstand als een slaaf ten dienste van Jesus Christus

Wat is er nederiger als een slaaf die door het droevig oorlogs lot of zyne ongelukkige geboorten in die elendige staat zig bevindt. hy moet zig ook tegen de lust van zyne kennis tegens zyne genegendheid tegens zyn willen in alles gy onderwerpen aan zynen overheerscher en heer. hy moet hem blindelings gehoorzaamen in alles. hoe zeer 't tegen zyne genegendheid tegen zyn verstand tegen zyne wille strydt. Zoo nederig zoo kleyn zoo gering zoo verslaaft moet hem zoo kleyn als een mostaerd zaad een gemoed zyn dat ze het geloof heeft aengenomen. Al oft ons verstand schynt onmogelyk, al roept er de natuurlyke kennis tegen. al schynt de redelyke zig er tegen te stellen in captivitatem ducentes omnem intellectum in obsequium Christi ten dienst van zyn geloof. hy moeten blindelyk aan alt van dat het geloof ons gebiedt al wat het leerd ons gevangen geven in onderwerpen in deze groote offer van ons verstand in begryp aan Christus als de onfeylbaere waerheid in zyne heylig woordt opofferen

arma militiae nostrae non carnalia sunt sed potentia Deo ad destructionem munitionum . . . . et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi 2 cor 10 v 4 . 5

gen 22

Als Abraham eertyds op Gods Gebod zynen eenigen Zoon op een berg
van godt hem aangewezen ging om op te offeren . Liet hy zyne knegte be
den staan tot dat hy wederom zoude komen en zyne pligt zoude voldaan hebb
Indien men hier reden van wil uytvorsen volgen de oude Vader Gregorius van
Nissene is 't geschiet dat zyne dienaarden hem zoude gezegt hebben of te raden
van dezen offer waar toe godt door zyn eygen gebod onmiddelyk daad u
verplist . een ieder van hen zoude alles hebben gebragt hebben alle reden . in 't werk gesteld
om hem van een zoo dierbaren daad te keeren
Iets dergelyke geschiet er onder de geloovigen als zy kunnen verst
en reden volgens Gods gebod hem op offeren in het geloof zoo dra ze k
toe zullen komen moeten hunne dienaare aan een zeide zijn om h
niet te beletten in dit nederige offer zyne mening zyne gesteltenis . zyne n
gierigheid zyn kennis en verstant de onderrigtingen van zyne zinnen
moeten aan een kant zat hy de dierbaare offer van zyne verstand
en reden op offeren en als slaven onderwerpen ten dienste van
het geloof van Jesus Christus . met een woord hy moet zyn verstand blindelings a
een slaaf onderwerpen aan de waarheden die hem 't geloof openbaa
Zoo klyn zoo reden als een klyn mostaard zaatie is 't geloof
dat 't uit gemoed van een mensch waarlyk gezaayd is en
Maar my dunkt ik hoor u stand: al op werpen moet ik dan zoo blind
alles wat voor waarheid word verkondigt aan neemen . moet ik myn verst
myn begrip verblinden voor alles dat hier en daar als waarheid wo
verkondigt? neen neen A . G . ge zegt deze offer niet lelaldig als ten
van 't geloof als ten dienste van die waarheden, die door de al

kerk door een gemeene openbaeringe als geloofs waerheden aengenoomen
en door de oudheid algemeenheid en overeenstemming van de gantsche kerk zyn
bekrachtigd. hoort eens wat die groote Leeraer en waerheidsverwicht tegen alle indringel
ketterij ons leert om dit alleens als een deel vant Catholyk geloof aen
te neemen

In de Catholyke kerk zelfs moet men besonder besorgd zyn dat men dat
houde, dat overal dat altyd en van allen geloofd is want dat is waerlyk Vinc: Lirinens
en eigentlyk katolyk of algemeen (want zelfs de kragt vant woord [erster] verklaart cap 3
dat alles waerlyk algemeen beteekent) maer dat geschied dus ten laesten als
wy de algemeenheid, oudheid, en overeenstemming volgen. wy zullen de
algemeenheid volgen als wy dat een geloof zeeker te zyn belyden dat de heele
kerk op der aerde beleydt. de oudheyd aldus indien wy op geen manier
de gevoelen afwyken die [t zeeker is dat] onse voorouders en vaders gehoord hebben
wy zullen. zoo (ten laesten) de overeenstemming volgen in de wee in de waerheid
selfs de bepalingen en Leeringen [sententies] van alle of te minsten van meest alle
priesters en Leeraeres volgen

die int geloof gehest en vast blyft, die besluyt vast dat hy dat alleens meet houden en
geloven [dat] hy erkent dat algemeen van ouds de algemene cap 25
kerk gehouden heeft

zyn dee waerheden zoo onfeylbaer van de gantsche kerk overal aengenomen
door alt ze in een algemeene kerk vergaderinge de gelovigen heeft
geleerd. of als ze niet vergaderd door een gemeene dadelyke toestemming
nige waerheden verkondigt, aen wien een onfeylbaerheid in geloofs punten
gods geest ontwyfelbaer is mede gedeelt by wien de geest der
waerheid zal blyven tot het eynde van de waerld tegen welk leering

de poorten der helle niet zullen vermogen, die ~~[illegible]~~ godt ten allen

een kolom en grondtlag der waerheit heeft gemaakt. ~~...~~

~~waerheden hebben die plyt waer ... vernedert~~ Van welke woorden

eertydt een groote ... zeide Quidquid universa tenet ecclia quem ita ord

du ut disputare insolentissima insania e.

X

Zyn dese waerheden dan zoo onfeylbaer van een onfeylbaares godt in zyne

kerk vgeopenbaerd die wy verplight zyn die vernedering te betoonen

waerdoor men ons verstand gevangen geeft ten dienste van Christ

Maer A T al is t begin vant geloof in een gelovige zoo nede

meen ja dat het altyd zoo kleyn blyft neen gelyk een gezaeyd

Mostaard zaad ten laesten groot wordt en een boom zoo wordt

dat nedrig en kleyn geloof zaad in een gelovige groot als een boom

vide reliqua in descours moraux in hanc dominicam

gelyk een gezayt zaad hoe dieper t zig vernedert door t neder schieten

van zyne wortelen in de aarde hoe het hooger opschiet hemelwaarts m

zyne geschlooten takkes en telgen. Zoo ook hoe dat kleyn mostaart

zaadtje dieper in d aarde schiet dat is hoe dat nedrig geloof meer

meer door de wasdom van de goddelyke genades in een harte wortel

schiet en t selve vernedert ten dienste van Jesus hoe t des nedrig

onderwerp aan de onfeylbaare waarheden door godts woord geleeraert

of ongeschreven in zyne heylige kerk vgeopenbaerd. hoe meer he

op ~~...~~ schiet in zyne verheven takken

Zeg my A T kan er wel iets verhevender bedagt worden als de

kinges van van een oprecht vertrauen en geloof, dat is een geloof

waardoor iemand onfeylbaer en onteyfelbaar aan neemt al wat door god

heylige kerk haest veroopentaar en volgens dese heylige Leeringen en oper lanngen
zyn Leere heleft
Soo dra dat gerayd Mostaard Zaad in ons optelet hoe klyn hoe vernederd het ook is door onze -
heylige dienstbaarheid en onderwerping aan Christus als eerste Stigter en Leyer van't zelve. het
wordt groot in zig zelfs 't werdt groot en werkt groote dingen uyt in de gemoedere der
gelovigen.

hemelrijk niet bewaarheed ~~de droom~~ van Nobuchodo- Dan. 2-34.
nosor? als wanneer volgens dit ~~ragt~~ gezigt een slegte
steen van een berg rollende ~~de~~ gulde statue heeft ver-
briezeld, terwijl hij opzwellende daarnaar met ~~haare~~ zijne
groote uitgestrektheid de gansche wereld heeft vervuld.
Het is dat rijk, van daag bij een mostertzaad vergeleken,
waar in deze droom is uitgeleid, dat rijk waarvan Da-
niel in zijne uitlegginge op dien droom zeide: Suscita- v. 44.
bit Deus Cœli regnum, quod in æternum non dissipabitur.
't is dit rijk 't welk met regt door Mardocheus droom, Esth. 10
kan beschreven worden, 't welk eerst maar een klijne fon-
tein was, maar aanstonds een groote rivier wierd, die
in 't ligt, ja zelfs in den Zon veranderd wierd.
Hoe zoet word deze kerk, dit rijk niet uitgebeeld door 3. Reg. 18-44
dat klijne wolkje, 't welk Eliseus als een voetstap zag opgaan,
uit de zee, 't welk in weinigen tijde zoo groot wierd, dat
het den ganschen hemel overdekte, en d'aarde met
zijn lang verwagte water besproeijde?
Dat zelve Rijk heeft Jesus van daag met het aan-
gegroeijde mostertzaad willen vergelijken,
Maar, zal iemand zeggen, wat willen juyst in dit
verheven mostertzaad ons bedieden de hemelsvogelen,
die daar in nestelen?
~~Het~~ dit hoeft juyst niet nauwkeurig beschreven te
zijn. Het kan zijn dat Jesus door deze vogelen, niet an-
ders heeft willen aantoonen als de grootheid van den
boom, die zoo sterk was, dat zelfs de vogelen in ~~haare~~ zijne
takken woonden, of gelijk een andere text zeid, nestelden.
En dit is gemeen in d' Ev. gelijkenissen, dat veele zaken,
niet ~~en~~ dienen, tot de wezentlijkheid van de zelvem, maar
alleen tot ziersaad des parabels.
2 Edog de hh. Vaders geven hierop ook eene gees-
telijke uitlegging, naam dat door de vogelen des hemels
de grooten van de wereld verstaan kunnen worden.
Gelijk onder de boom van Nabuchodonosor, door 't ge- Dan. 4-9
dierten, dat daar onder schuilde, de grooten en prinsen,

verstaan worden: zoo ook worden hier in de parabel door
door de vogelen des hemels verstaan, de grooten van de we-
reld, die met hun heerschen als om hoog zwerven, en ten lae-
ten onder den nedrigen Cs in zijne nieuwe kerk, en rijk
haare ruste nemen:

D'eerstelingen deser vogelen zijn geweest de wijzen
uit den Oosten &c Nicodemus &c Joseph van Ari-
mathea &c Dusdanig een vogel is geweest de Moorman
of kamerling der koninginne van Candace, die door Phi-
lippus in de handelingen der Apost. gedoopt zijnde, zijne
ruste nam in d'opgaande mosterzaadboom. Zulke een
vogel is geweest de Groote Constantijn, die groote, magtige
keizer, die d'eerste van alle Vorsten word gesteld, die
hunne nekken hebben gebogen onder de leringe van eenen
nedrigen Jesus.

Daarenboven kan men door de vogelen des hemels ook
verstaan, de kloeke en verhevene verstanden, die met hun
verstand tot in den hemel zelfs herom zweven, die als
vogelen des hemels haare ruste onder deze Ev. boom hebben
genomen, en daar met hunne hoogdravende schriften
nieuwen luister aan dat nieuwe rijk hebben gegeven.

Dusdanig een vogel is geweest een Dionisius, die
act. 17-34 treffelijke raadsheer van de Areopagiericsche raad.
Zulke vogels zijn geweest een geleerde Tertulliaan
en Origines, een welsprekende Cyprianus, en Chrysos-
tomus, een scherpzinnige Augustijn &c die naardat
zij door haare hoogdravende wijsheid opgestegen schenen
tot den hemel, ten laasten haare ruste hebben gezogt
in de nedrige schoole van een partije geringe vissers.

Zie daar op wat wijze deze parabolische voorzeg-
ging van den Heere Jesus in zijne verhevene kerke be-
waarheed is.

3tia Pars

Maar A.A. terwijl wij zoo bezig zijn, om den wasdom
van de kerke volgens Jesus zijne gelijkenisse na te
speuren, zal 'er dan ook niets zijn, om tot onze onderlinge
leere, en stigtinge mè te dragen? O ja! A.A. hier
zit een zoete leere in voor ons allen. 2o. Hier zien wij hoe
on-

1o hier leren wij een van de merktekenen der ware kerke, naam. de Catholykheid &c explica.

onderscheid dat'er is tussen de werken van Godt, en die van de wereld, tussen Jesus opbouwen van zijn geestelijk Jerusalem, en 's werelds opbouwen van haar eidel Babel.

Wat was'er oit heerlijker op de wereld voor den dag gekomen, als het rijk der hemelen, de kerk, en vergadering die Jesus voor de zijnen gekoren had, die hij voor zijne waarde bruid toestelde, op wiens geestelijke bruilofst, Salomon, eertijds dat wondere minnelied, zijn Sooglied uitzong? En egter hoe klijn is 't begin geweest van dit groot werk? zoo gering, als een gering mosterzaadtje het klijnste onder alle moeszaaden.

Dit is het kenteken van Gods hand ook aan zijne grootste werken, geringe beginzelen te geven. Om dit te bewijzen hoeft men Gods werken maar ten toon te stellen. Zoo B.v. in 't scheppen van 't geheel al, hoe slegt was 't begin niet? Met een dikke klompaarde te scheppen, maakte Godt een begin, en hij eindigde dit werk met het scheppen van dat voortreffelijk schepsel den mensch. Ja alle de werken van Godt in den mensch zijn in 't begin, gering, veragtelijk en pijnlijk, gelijk een klijn scherp bijtend mosterzaad, maar treffelijk en verheven in haar einde.

Gelijk op Canaas bruilofst eerst de slegte, en daarnaar de beste wijn geschonken wierd, zoo gaat 't in alle Godswerken.

Wil Godt Joseph boven zijne broederen verheffen, hij maakt een gering begin, Joseph (zeit David) wierd verkogt voor een slave, zij drukten zijne voeten in de boeijen, hij geraakte in ijzere banden. Zoo moest Joseph eerst den kerker beproeven, en daarnaar wierden in hem eerst Gods werken verheerlijkt, als hij gelijk een klijn mosterzaad opschietende gelijk een boom wierd, als hij van Pharao verheven, en tot d'eerste bediende des rijks aangesteld wierd. Ps. 104-17.

Daniel zou die door Gods voorzienigheid verheven worden tot Nabuchodonosors paleijs, hij moest eerst van 't geringen, van pijn en smert beginnen, de leeuwen kuil moest 't begin zijn, tot deze groote waardigheid.

Zou Mardocheus verheven worden in 't rijk van Asuerus

hij moest eerst van Aman vervolgd worden.

Ja Chs zelfs heeft niet anders willen groeijen, dan als een mosterdzaad, i.e. van verdrukking en geringheid komen tot zijne verheerlijking; door kruis en Calvarieberg gaat hij tot zijn rijk. Hoord hoe Paulus hiervan spreekt: Humiliavit se metipsum, factus obediens usq ad mortem, mortem autem crucis: pp quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod e sup oe nomen &c. de vernedering, de verklijning is de trap tot die groote waardigheid.

Phil. 2

Zoo dan zie daar den aard van Gods werken, naam dat hij aan de zelve klijne beginselen geeft, en ze met luister en grootheid eindigd.

Maar heel tegenstrijdig zijn de werken van de wereld groot zijn deze op 't oog, en in den beginnen, maar klijn, gering; en jammerlijk is hun einde. Zie dit levendig afgemaald in 't standbeeld van Koning Nabuchodonosor, waarvan 't hooft was van 't beste goud, de borsten en armen van zilver, de buik en de dijen van koper, de voeten eensdeels van ijzer, en eensdeels van pottebakkers klei, op wiens ijzere en kleijige voeten een klijn steentje viel, dat het geheele standbeeld verpletterde. En wat verbeelde dit anders, dan wel dat ook de grootste, en magtigste rijken dezer wereld, als van Nabuch., van de Persen en Meden, van de Grieken, en van de Romijnen, hoe groot z' ook mogen zijn, verdwijnen, en een klijn einde zouden nemen? Ja dit verbeeld ons ook hoe dat 't met alle wereldze dingen gaat, naam dat hoe groot z' op 't oog, en in de beginne zig opdoen, egter altijd en klijn, en gering, ja dikwils een jammerlijk einde nemen.

Dan. 2-32...

Is dit 't onderscheid tussen Gods, en des wereld's werken &c. Wie zal zig dan nog beraden welke van beide dat hij zal kiezen? Wie zal niet veel eerder &c.

Conclusio

Wel aan dan AA. &c.

D. 24. 26. 24

Simile ē regnum cœlorum, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis trib^s, donec fermentatum est totum.

Dominica 6. Epiphaniæ 1743. 52. 62.

Matt. 13. v. 33.

Quamquam insitus sit hoi naalis sciendi appetitus; tardus tn̄ ē ac hebes in iis quæ ad salutem pertinent. A. A. vitio Adami factum ē ut illectus noster obfuscatus sit. nam ubi Adam ante lapsum facilè percipiebat oia scitū, et mxe ad æternam felicitatem, necessaria; ibi nos ægrè illa capimus, cum interim terrena, em ardua sæpe, facile penetremus.

Accedit huic malo et alterum, quod ea quæ semel percepimus, celerrimè obliviscamur. altè nobis insident quæ frivola, vana, atq. em detestanda st. At, quæ utilia, solida, et modis oibs expetibilia st, facilè avolant ex aio, atq. evanescunt.

Utriq. huic malo occurrit hodie Salvator, cum eamdem duplici parabola doctrinam explicat, ut (ait Salmeron) quod una præstare ñ pt, altera sciatur. Deinde ut tto firmius hæreat auditorum mentibus veritas, quanto sibi operosius inculcatam reminiscuntur. Sed et in rudium solatium ñ ex sublimibus et abstrusis rebus desumit similitudines Dns, sed ex obviis et notis. ut (verba st Chrysol. serm. 99.) ad oē genus hoium proveniat, quod oibs ē profuturum, loqtr nota diviti, usitata pauperi, oibs vitæ ipsius necessitate vernacula.

Est porro utriusq. parabolæ scopus Xti doctrinæ incrementa proponere, quæ cum exigua eet initio, ut granum sinapis, aut ut modicum fermenti; crevit tn paulatim ac instar arboris ramos suos quaquaversum porrexit, et velut fermentum, vigorem suum orbi universo infundit.

Ut id apertius videamus alteram nunc de fermento parabolam exponemus, et Moralia subnectemus Attind.

Propositio

1mo Expositio Litteralis.

Cr Dns in proposita de fermento parabola inducit mulierem, sicuti in prima de grano sinapis virum. facit hoc ut tam mulieres, quam viros honoret, cum utrasq. per

em mxa religionis mijsteria adumbret. Patebit hoc ex ipsa e-
plicatione parabolæ fermenti quoad mulierem.

Wat zuurdeezem is, en hoedanig des zelfs gebruijk en
kragt, is U. A. zeker wel bekende. 't Is eenig deeg dat van
het voorgaande mengzel overschoot, dat men laat oud en
zuur worden, waardoor het dan de kragt en bequaamheid
krijgt om ook ander meel en deeg, waaronder het vermengd
word, te verzuuren. En dit brengt de naam van deezem ze-
mede: want deezem zoo veel als dijdzel of dijdzem, van 't
woord uitdijen, zeggen wil. ~~en zuurdeezem, te zuur uitdijen of verspreiden~~ En vervolgens zuurdeezem, is zoo
veel als het zuur door 't ganschen beslag uitdijen, en
verspreijen.

Cbs de fermento ait, quod mulier id abscondit, om
dat in d' Oosterse landen dit 't werk der vrouwen was. In
die landen, waren de mannen en vrouwen gewoon hare zaken
te verdeelen, en elk 't zijnen te bezorgen. de man als rus-
tig op zijne leden, en sterk van kragten zijnde, nam 't zwaar-
sten op zig, als de kudden hoeden, 't land te bouwen, 't spi-
ten en delven, het ploegen en zaaijen, het eggen en maaij-
het dragen van de hitte der sonne, en den last van den dag.
Mulieribus extra proprium erat, o otiari, maar zig bes-
te houden met malen, bakken en toebereiden der spijzen zoo
dat de man, wanneer hij vermoeid van 't land t' huis quam,
van de spijze, die de vrouw bereid had, zig bediende, en
verfrischte.

't Is niet noodig dit gebruik van verre op te zoeken. vig-
idem illemos ook hier ten platte lande bij de boeren, daar
voor 't meestendeel 't werk der vrouwen is, het meel ter mo-
len te brengen, daar van daan te halen, dat te mengen en
met gest of zuurdeezem te doorkneeden &

Atq hæc cùa erat tam quod designato mulieris in fermenti
parabola meminerit Salvator.

2do Mijstica, eaq 3plex:

Hæc de cortice ad medullam transeamus.
Simile ē regnum cælorum & Tres invenio potissimum
hujus parabolæ expositiones, quas ordine afferam.

serm. 23. qui ē 3us dom. 6. post Epiph. 1ma de Cbto,

1ma ē S. Ambr: qui fermentum Cbm Dnm exponit, qui
passione ac morte sua totum genus hoīum vigoris sui fecerit
participes. Legimus (inqt) in Ev: dicente Dno (Jois. 12.) Nisi
granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum

Solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ergo si triticum Dns, et Dns e fermentum, qa fermentum e nisi de tritico fieri solet. Recte ergo fermento Dns comparatur: qa ^cum eet specie hoc, humilitate parvus, imbecillitate dejectus, ita intrinsecus sapia virtute pollebat, ut doctrinam ipsius mundus ipse vix caperet: qui cum cepit p totum orbem divinitatis vigorem diffundere, statim oe genus hoium in substaam suam sua potestate protraxit.

^sicuti fermentum licet initio modicum, postea latè sè diffundit, sic et Cbs Dnus

Sicut ergo (pergit post pauca idm Pater) fermentum cum in cumulum conspergendum e farinarum confringitur, comminuitur, dissipatur, et ipsum oe dissolvitur, ut dispersam illam farina multitudinem in unum vigorem constringat, atq in solidum corpus redigat, quod in pulveris modum ipsa diminutione languebat, faciatq conjunctione sua utilem massam, quod propria diminutione videbatur inutile: Sic ergo et Dns J.C., cum eet totius mundi fermentum, diversis passionibus confractus, laceratus, et dissolutus e, et succus ejus pro salute nra, qui e pretiosus sanguis ejus, effusus e, ut admixtione sui oe genus hoium solidaret, quod p diversa antra resolutum jacebat. sic nos farina ex gentibus, nos, inquam, qui p totum orbem dispersi, et diminuti penitus jacebamus, vigore fermenti, dico, passionis Cbri in ipsius corpus redacti sumus. Unde Paulus: Wij zijn alle in eenen Geest gedoopt, tot een lighaam, 't zij Jöden 't zij heidenen, 't zij slavens 't zij vrijgeboornen, en wij zijn alle met eenen Geest gelaafd. Unde idem: Wij zijn lidmaten van Cbs lighaam, uit zijn vleesch, en uit zijn gebeente. Igr Cbs fermentum e. 1. Cor. 12-12 Eph. 5-30

Mulier autem quo dr abscondere in farina fermentum qua e (rogat ambr.) nisi Sancta Ecclia, quo quotidie doctrinam Cbri in cordibus nris conatur abscondere?

Porro quonam ista tria sata sint, quo sanguinis sui succo Cbs imbuit optime Hilarius, Cap. 13. in Matt., innuit, cum ait, sensisse multos ad fidei sacramentum i.e. ad Patris, et Filii, et Spus S. unitatem, sed et ad trium gentium vocationem, ex Sem, Cham, et Japhet tres mensuras farinae referendas; quod quidem e ita illigendum est, quasi tota trium Noachi filiorum progenies sacro Cbri fermento sit imbuta, cum plurimos constet nequaquam illo fermentari fermento: sed de universo electorum numero p 3plicem.

ex Noacho propaginem descendente aptissime id accipimus; ex
oibs quippe gentibus aliqui in mysticum Cbri corpus aggregan-
tur, et sanctissimi illius sanguinis succo fermentantur.

Igr Cbs fermentum, qui passione et morte sua totum genus ho-
ium vigoris sui fecit particeps. Mulier Eccla. Nos oes fa-
rina. sata tria universitas electorum ex 3 Noachi filiis.

SS. Greg. Nissen. et Cyril. Alex: hanc fermenti similitudinem
de eod Cbro in Eucharistiae Sacramento exposuere. Et ex horum
Patrum senta Cbs fermentum e, quod in sacro sancta Eucha-
ristia corporibus nostris admixtum immortalitatem ipsis con-
fert, juxta illud Cbri Jois. 6. Qui manducat hunc panem vi-
vet in aeternum, ac simul eum divina grae fermento in
divinam quodamodo convertit naam.

Atq hoc de prima parabolae expositione sufficiant.

2da de doctrina Evca,

Alteram S. Hiers tradit (in C. 33. Matt.) qui p ferment
doctrinam Cbanae fidei, sive illigentiam accipit scripturarum.

Mulier quae accipit hoc fermentum, e Eccla (seu ejus
ministri) quae saepius, ~~[illegible]~~ p mulierem figu-
rata e, et a Salomone in Cantico, et a Paulo in suis Episto
mulier dicta e.

^ uti p ipsam Evam in paradiso

Hac mulier fermentum Evangelii miscuit tribus satis
farinae et respectu totius mundi, et uniuscujusq fidelis in
particulari. Respectu totius mundi, cum tres ejus partes
Europam, Asiam, Africam (quoad Americam, hae is maar
onlangs eerst ontdekt geworden) doctrinam evangelicam dis
persit. Ita ut fermentum Evangelii, quod in initio modicum
erat ex parte ipsius fermenti viz. Jesu et hujus crucifixi, et
parte abscondentium illud viz. van arme, slegte vissers en
galileërs, et ex parte eorum in qbs abscondebatur, viz. een
kleyne kudde, wat slegt, arm en gemeen volkje, zoodat
zeg ik, dit weinig, kleyn en gering zuurdeezem, de 3 bekende
deelen der wereld door verspreid geworden is

S. Chrysol. serm. 98. Mensurae tres, lex, Propheta, Evangelia, ubi divinus sensus mysticus absconditur et celatur in verbo.

Respectu uniuscujusq fidelis in particulari
Mulier Eccla fermentum Evangelii miscet ^ satis tribus ~~[illegible]~~

^ in farina

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

Tria hac sata st, Intellectus, Memoria, et Voluntas.
Intellectu fermentum Evangelii percipiendum, et memoria
saepius recolendum, voluntate amandum ut eo toti fer-
men-

mentemur.

3tia denique parabolae nrae expositio est eorum qui fermentum Caritatem interpretantur. Sicuti n fermentum, humidum panem maturat et sapidum facit; sic et Caritas oes hois actiones maturat et sapidas efficit. Sine hac cm illustrissimae actiones, uti erogatio oium suorum bonorum in pauperes, martyrium, insipidae st et nihil prosunt. econtra Caritas facit ut hoc sit sapidus Deo cibus, ne exomar illum Deus ex ore suo, uti tepido et frigido angelo Laodiciae [illegible] minatur apoc. 3. Caritas facit ut et hoi sapiant dei praecepta, et tribulationes, sicuti illi jugum et onus eorundem suave et leve fiat, sdm illud Chri: Jugum meum suave est et onus meum leve. — 3tia de Caritate. — 1. Cor. 13 — Apoc. 3-16 — Matt. 11

Tria sata huic apta sensui erunt, Cor, Os, et Opus. nam diligere oportet Corde, ore, et opere.

Habetis A. A. 3plicem fermenti expositionem &

Quamvis vero tres istae expositiones differre ut se videantur, st tn oppido affines: nam sive Chrs dicatur esse fermentum, quo vel orbis universus vel singuli fideles fermentantur; sive de doctrina fidei Evangelicae id affirmetur, sive denique de Caritate, in idem ferme recidit: nam qui Caritate fervet, et doctrina fidei illuminatus, et Chro agglutinatus sit oportet: ita et qui fidem habuerit quae p dilectionem operatur, Chro adhaerebit, nec fermento carebit caritatis Evangelicae: denique qui Chri vigore fuerit imbutus, idem et credet et diliget. — Licet 3plex, in idem recidit.

Idem ergo oium expositionum praecipuus est sensus, nimirum legem Evangelicam, ejusque perfectionem à parvis initiis ad summum paulatim gradum pervenisse virtute passionis Dnicae, praedicari p orbem Evangelii, atque insita fidelium animis caritatis.

Vidistis ergo fermentum 3plex, quo decet nos oes fermentari. videamus ergo an et virtus ejus nos pervaserit et in suam naam transmutaverit. — 3tio Moralia

1o. Fermentum Chrs est, praecipue in Eucharistia. Anne si Chrs, ergo nos Chrm fieri ergo post baptismum, post reliqua Sacramenta, mxe post Eucharistiam Chro similes facti sumus? possumusne dicere Chri explo: die mij ziet, ziet ook den Veer[?] Chs? Possumusne dicere cum aplo: Ik leef, nu niet meer ik, maar Chs leeft in mij? tales simus oportet; docente Chro, nos — Joes. 14-9. — Gal. 2-20

Jois. 6-58

oẽs qui à Cbro in Eucharistia fermentamur. Gelijk de Vad[er] die leeft, mij gezonden heeft, en ik leef door den Vader, alzoo zal ook de gene, die mij eet, door mij leven. Sed eheu! q[uantu]m absumus ab hac similitudine? Nescio, an ō mdo Eucharistiæ fidem, abnuant heretici: quis ñ fermentum dicat, qui p mixta massa ō fermentetur? ^ Non sic primi Christiani, hi quotidie hoc fermento Cbri utebantur, frangentes panem p domos, sed et fermentabantur, õium credentium erat cor unum et aã una. Ipsi ethnici fateri cogebantur: ecce quod Christiani se mutuo diligant, et parati sint aam suam pro se invicem dare. Hos imitemur &

^ hoc ō fermenti sed nra culpa ē, qa ō benè accipimus, et abscondimus sacrum hoc fermentum

2º Fermentum ē Evangelium in tribus satis intellectus memoriæ, et voluntatis abscondendum. Sed eheu! et inter nos inveniuntur qui ō modo fermentum Ev. in intellectu ō abscondunt, sed et media negligunt illud addiscendi. tales qui à pueris instructiones et catechismos negligunt aut in caã sunt quod sui hoc negligant: tales qui passim ante concionem excurrunt... tales qui raro aut nunquam aliquid ex bono libro legunt. Non sic, ō sic, sed cum Maria sorore Lazari pedibus Jesu, in Ev: nobis loquentis assideamus, verbumq[ue] ejus audiamus. ^ Sunt qui licet fermentum Ev. audiant, et percipiant, statim tn obliviscuntur X. tales qui curiositate audiunt,... tales qui quod audierunt, t'een oor in, en t'ander laten uitvliegen. Non sic sed cum Maria Matre Jesu moeten wy 't geen wy hooren, bewaren, en overleggen in onze herten. Sed et nec audire, nec reminisci sufficit, nisi et amemus quod aure audivimus, et memoria tenemus, ac suo tpore revocemus ad usum, adeoq[ue] et ultimo loco inclinanda ē voluntas, ut doctrinam evangelii, quam percipit intellectus, ac retinet memoria, serio ac constanter amet, atq[ue] et colat. Et hos Jesus beatos prædicat: Beati qui audiunt verbum dei, et custodiunt illud.

^ At ō sufficit Ev. audire, et fidei dogmata nosse, sed et meminisse oportet. Plures sunt
X Hos Jacobus c. 3 comparat bij een man, die zijn aangeboren wezen beziet in een spiegel en hen in gaat, en terstond vergeten heeft hoedanig hij was.

3º Denique Fermentum ē Caritas qua nos deo sapidum cibum facit, nobisq[ue] dei præcepta et visitationes sapida facit. Hanc tribus satis misceamus: diligamus deum super oia, et proximum sicuti nos ipsos corde, ore, et opere.

Conclusio

Col. 3-3.

Agite A. A. curemus post hæc diligenter, ut sacrum illud nos imbuat fermentum, abscondamus illud in nobis... sic fiet, ut vita nra met Cbs in Godt hier verborgen hebbende, als Cbs verschijnen zal, wij ook met hem zullen verschijnen in heerl[ijkheid]. Amen.

1743 In primo sacro explicavi Quid sit Ecta. Vide Instruc-
tiones meas Catecheticas de 9no art. Symboli in initio

Dom. 25.
Dominica 6 Epiphaniæ 1744. 53. 63.

Et fit arbor, ita ut volucres cœli, veniant, & habitent in ramis ejus. Matt. 13. v. 32.

Oes Interpretes qui hodiernam Evangelicam parabolam de grano Sinapis tractant, conveniunt varia eâdem signari A. A. Primo quidem, oium hoc grano sinapis signari asserunt Ecclam, sed et præterea ea oia quæ ad eam pertinent, viz. Caput ejus invisibile Cbm, oia et singula illius membra, Sanctum Jesu Cbri Exm, virtutem et divinam graam. His oibs et singulis aptari pt quod de grano sinapis Cbs Dns dicit in hod: Ev.: Quæ n oia in initio quidem st parva, sed post excrescunt magna.

Nobis nunc brevitatis graâ de sola Eccla sermo erit, atq eam grano sinapis in hoc præcipuè assimulari docebimus, quod sit Arbor, in cujus ramis volucres cœli inhabitent. Attend. — Propositio

Plurimis granum Sinapis præditum e qualitatibus, parvum e, acre, mordax, juvat digestionem, Lacrymas creat, discutit vapores, medetur venenatis morsibus serpentum. Oia hæc inveniunt locum in regno Cælorum, o tn pertinent ad parabola a Cbto propositæ scopum. Cujus loci præcipuè e grani hujus augmentum, quod in initio minimum supra magnitudinem oium, olerum in arborem crescit.

Sane nihil Cbri Eccla primum fuit exilius atq angustius. Cbs vocat eam, pusillum gregem. Nolite timere pusillus grex, dicebat discipulis Luc. 12. Et verè pusillus grex, cujus numerus, Cbto superstite in terris, millesimum numqm attigit. maximum n numerum, qui unqm visus fuit, Paulus memorat, cum ait, Cbm redivivum apparuisse plus qm quingentis fratribus simul. — 1. Cor. 15. 6.

Scio Cbto subinde adhæsisse millia hoium, sed et constat pleroso ex his commoditatis, vel curiositatis, o fidei graâ, Cbm secutos fuisse. Unde Cbs eis: Quæritis me.... qa manducastis de panibus et saturati estis. — Jois. 6. 26

Exigua igr in initio fuit Cbri Eccla.

At sicuti granum sinapis excrescit sup oia olera, et fit arbor, ita quoq Eccla statim post descensum Sptus Sti in aplos capit crescere. Ipso Pentecostes die appositæ st aa circiter 3000. Et paulo post factus e numerus virorum credentium 5000 — Act. 2. c. 4.

Immo aplis adhuc viventibus p totum orbem propagari cœpit

Marc. 16-20. Eccla: scribit n Ev. Marcus: Zij wegreizende preekten overal en de Heer werkte mede, en bekragtigde het woord door de tékenen, die'er op volgden. Paulus de hac Eccla crescentia dicebat
Rom. 3-8 conversis Romanis: Fides vra annuntiatur in universo mundo.
Col. 1-6. et Collossensibus: 't Ev. is tot ú gekómen, gelijk t' ook door de héle wereld verbreid, en vrugtbaar is, en aanwast. Et v. 23. zegd hij,
v. 23. dat 't Ev. verkundigd is onder alle schepselen, die onder den hemel zijn. Mitto plura, quæ de hujus Eccla incremento ac diffusione p universum mundum oibs notissima st.

Zoo dan zeer groot is geworden 't klijne mosterzaad van Cbi kerke, ja zoo groot, dat ze grooter is dan alle andere moeskruiden, ik zeg, dan alle andere secten of vergaderingen, waarom zij ook alleen het merk-téken heeft van Algemene, of Catolijke kerke.

Progrediamur et expendamus quod sequitur, viz. arboris imaginem. Fit arbor (ait Dns) ita ut volucres cæli veniant et habitent in ramis ejus.

Monent interpretes loqui Cbm ō de nra regione, sed Palestina, ubi granum sinapis grandescit in arborem.

St vero in arbore duo singulariter observanda: 1o. Unitas radicis, et trunci, 2o. ramorum inde prodeuntium, divisio. quæ duo optime quadrant Cbri Eccla, quæ una e in radice, et multiplex in ramis. 1o. Una e Eccla, ō tt qa unica e in qua salus adipisci pt, sed et una qa oes ejus rami, seu fideles uniti st eisdem internis, et externis vinculis, internis, viz. una
Eph. 4-5 Fide, de qua Paulus: Una Fides; una spe, de qua Paulus ibid. dat wij tot eene hope onzer roepinge geroepen zijn; una Caritate, de qua idem Paulus monet dat wij moeten tragten d' eenheid des geests door den band van vréde, i.e. Liefde, t' onderhouden. Externis, viz. ejusdem fidei professione, eorumdem Sacramentorum communione, et subjectione eidem capiti, uti invisibili Cbro, ita visibili ‖ S. Petri successori. Una igr e Eccla, sicuti arbor una e in radice. 2o. Multiplex vero e in ramis, idq duplicitr Ratione locorum, et officiorum. Explico. Crescere debuit Eccla diversis in locis, qa propagari dbuit p totum orbem, et diversa illa loca st quasi diversi multiplices rami arboris Eccla. Sic Eccla Jerosolymitana, Romana, Antiochena, Ephesina, Corinthiana et orientalis et occidentalis st totidem Eccla rami, et sicuti ex majoribus ramis parvi ramuli prodeunt, sic illi majores rami dividuntur in Episcopatus, et Parochias. ergo sic Eccla una in radice multiplex e in ramis ratione Locorum. Sic etiam mul

‖ Rom. Pontifici a cujus cathedra Romæ collocata Unitas Sacerdotalis, ut S. Cyp. latr, exorta est. Unde idem ait: Petrum a Chto Dno Primatu supra cæteros Aplos donatum fuisse, Ut una Chti Eccla, et Cathedra una monstretur

multiplex item e ratione Statuum et officiorum. Oes fideles constituunt in Eccla unum corpus mysticum, et sicuti in corpore magna e diversitas et varietas membrorum, ita et in Eccla esse debuit magna diversitas Statuum ac officiorum, uti Paulus fuse disserit. 1. Cor. 12. Status autem in Eccla st saecularis, Ecclcus, et coenobiticus. Et hi status iterum dividuntur in sua officia. In statu saeculari st Reges, principes, magistratus, judices, milites, mercatores, cives, rustici, et opifices. In statu Ecclco st Eppi, pastores, doctores, presbyteri, diaconi, subdiaconi &c. In statu coenobitico Abbates, priores, professi, novitii &c. Hac Statuum et officiorum diversitas o tt prodit Dei sapientiam, sed et Eccla utilissima et necessaria e. Cum n naaliter diversissima sint horum ingenia, et mxe varia talenta, impossibile fuit oes eidem vivendi instituto adstringi, unde quam primum utilitas immo necessitas diversorum Statuum et officiorum patet.

Intelligitis nunc puto A. A. quod arboris in modum Eccla Cbri una sit in stipite, et multiplex in ramis, quamq sapienter Cbs Ecclam suam taliter seminaverit et plantaverit. Factum e igr granum sinapis adeo magnum, ut sit arbor.

Jam quid ultra addit textus? Ita ut [1] volucres coeli [2] veniant et [3] habitent in ramis ejus.

1 Volucres coeli st ad Ecclam vocati. dicuntur volucres coeli qa quibusdam veluti pennis virtutum a terrena cogitatione se sublevare, ac coeli spatia pervolitare debent. de his volucribus Salomon: Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum. Talis erat Paulus, qui de se ait: Nostra conversao in coelis e. Tales nos oes ee dbre monet dicens: Quae sursum st quaerite, quae sursum st sapite, o quae sup terram. Prov. 1. Phil. 3. Col. 3.

2 Ha volucres coeli ad mysticam sinapios arborem venire et in ramis ejus habitare dicuntur, qa quotquot ad coelestia volabunt, ad Ecclam venire et in ea habitare dbnt. Nulla n speranda salus extra Ecclae arborem. Unde licet quis laudabiliter vivat, si tn extra Eccla unitatem vivat nihil ei proderit ad salutem, immo ut S. Cypr. ait, nec ipsum ei proderit pro Cbri noie martyrium. „Cum Deo manere o possunt (ait S. Doctor) qui esse in Eccla Dei unanimes noluerunt, ardeant licet flammis et ignibus, traditi vel objecti bestiis aas suas ponant, o erit illis fidei corona, sed poena perfidiae, nec religiosae virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus, occidi talis pt, coronari o pt„ de unit. Eccl. cap. 10.

3. Sed nec satis ē ad Ecclā arborem venire, sed et in ramis ejus habitandum ē, i. e. vivendum ē in particulari loci alicujus parochia, quæ indivulsè adhæret Ecclæ universali, nam ut Cyp. docet, ramorum divisio retinere dbt unitatem cum arbore.

Dein et ad salutem ē necessarium ut quisq habitet in hujus arboris ramis quoad convenientem sibi statum et conveniens officium: cum n quisq suum à Dno acceperit talentum, suum eum statum tenere dbt, eum inhabitare ramum, in quo talentum suum utilius ac meliùs exercere possit. Videre igr quisq dbt, ne temerè involet in obvium quemq ramum, sed istum eligat, ad quem à Dno fuerit vocatus, et cum, deo vocante, vitæ statum elegerit, noverit sibi habitandum in eo, ut ibi niduletur, et pullos suos feliciter pariat et enutri. sive ut clarius dicam, dbt quisq statui suo ac officio digne vivere, iisq vacare operibus ac virtutibus, quæ statui ma propria st. Extra ordinem n et fas faceret qui alterius involaret ramum, occuparet nidum, dico, si religiosus vivere vellet ut sæcularis, sacerdos ut laicus, conjugatus aut mercator ut anachoretæ, si Laicus ea agere præsumeret, quæ sacerdotum propria st, si inferior ea sibi arrogaret, quæ superioris st, et similia.

Est et alterum malum huic affine, quod ex ramorum diversitate nasci videtur, viz. cum status unus altero sit excellentior, officiumq officio excellentius et honoratius, facile in superbiam aguntur, qui ramum tenent altiorem, aliosq præ se despiciunt, extra qui ramis humilioribus insident, invident superioribus, et conditionem suam ipsi accusant, quasi illa impediantur a colenda virtute. Sic v. g. conjugatus statum suum accusat, quasi pietati vacare ō possit, Uxorem duxi, et

Luc. 14. ideo ō possum venire. Sic qui alterius mancipatus ē servitio impediri sequeritur à plurimis virtutum exercitiis, si mei juris essem (inquit) frequentare possem ædes sacras, vacare longis precibus &c nunc autem nullum horum mihi licet. Sic deniq positus in paupere statu, optaret ee dives, ut posset dare eleemosynas, ornare templa, pupillis et viduis succurrere &c et quid non?

Est hæc magna fraus et astutia diaboli. scit diabolus nihil rectè geri ab hoie perturbato, (verward, ontvergenoed) reddere igr studet hoi statum suum invisum, ut ex perpetua mentis ægritudine ad oia ferè pietatis exercitia sit ineptus, nihilq præter vocatione sua dignum.

kwellinge, en ontevrédenheid des gemoeds

Ut

Ut malum hoc evitemus notandum cum D. Thomas, multum differre statum perfectionis ab ipsa perfectione. Contingit, inqt S. Doctor, quod aliqui alligant se ad id, quod non servant, et aliqui implent ad quod non se obligarunt, ut patet Matt. 21-28 de duobus filiis; quorum unus patri dicenti, operare in vinea, respondet, Nolo, postea abiit; alter respondens ait: Eo, Domine, et non ivit; et sic nihil prohibet aliquos esse perfectos, qui non sunt in statu perfectionis, et aliquos esse in statu perfectionis, qui tamen non sunt perfecti. 2.2. q. 184. a. 4.

Vana igitur est de statu sublimiore gloriatio, et praepostera quoque status inferioris accusatio.

Denique est et aliud malum quod ex hac ramorum distinctione nascitur, priori ex parte oppositum, estque illorum, qui nullam prorsus habent profectus, et perfectionis curam, eo quod sibi persuadeant hoc non pertinere ad inferiores ramos, sed tantum ad sublimiores. At errant et isti, quia à nullo statu excluditur perfectionis et profectus spiritualis desiderium ac studium. De opificibus testatur Ecclus, dat ze hunnen kunst beoeffenen, terwijl zij hunne ziel ook bezig houden met de Wet des Alderhoogsten t'overdenken. Vide à Lapide in hunc Locum. Joannes Baptista cujusvis generis homines ad professionem pietatis recepit, etiam milites, et publicanos. Paulus ab omni mundi concupiscentia alienos esse jubet conjugatos, mercatores, et quosvis homines saeculares. 1. Cor. 7-29. Eccli. 38-39.

Igitur rejectis his erroribus omnibus semper ingerendum illud Apostoli: Obsecro ut dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis. In hac digna ambulatione sita est cujusque perfectio.

Agite A. A. quivis in suo statu perfecti simus, sicut et pater noster caelestis perfectus est. Unusquisque proprium suum donum habet à deo, d'een aldus, en d'ander zoo. Conclusio

1. Cor. 7-7.

ait Paulus, loquens van de getrouwden, en slaven, idem cuivis vitae statui et officio applicandum. Dog (ait Paulus) dat een ijder wandele naar dat de Heer hem bedeeld heeft, elk gelyk Godt hem geroepen heeft. Idem elogium et praemium à Dno accepit servus duorum talentorum, quam servus 5 talentorum, &c v. 17.

Nullus igitur status, nullus arboris mysticae ramus, ex quo non possimus tamquam volucres caeli evolare ad caelum. Curemus ergo esse volucres caeli, habitantes in caelo ramis, vocatione nostra dignè vivamus ut tandem feliciter evolemus ad caelum.

In primo sacro explicavi parabolam grani sinapis de Evangelica doctrina. vide 1733.

Dom. 1.
Epiphaniæ
1765

Matrimonia celebranda primò
coram Magistratú, dein coram parocho.

Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia
Eph. 5. v. 32.

Dom. 3. Epiphaniæ 1763.

Plegtige huwelijken aan te gaan is volg: het Conc: van Trent: sess. 24. Cap. 10 de Ref. Matr., verbôden van den 3. Zond: van den Adv: tot na 3 kon:, en van assche Woensd: tot na Blôken Paaschen; waarom 3 kon:, en Blôken Paaschen d'Opene tijd geheten word, waarom ook in de kerken den 2. Zond: na 3 kon: 't Ev: van de Cananeesche bruiloft voorgelezen word, om aan de bedienaars der kerke de gelegentheid te geven om van't huwelijk te spreken. Deze gelegentheid had ik ook voorgenomen te gebruiken, maar, terwijl er dit jaar geene 2de Zond: na 3. kon: is, zoo neem ik heden den eersten waar.

De reeden is om dat zijne Ed: Getr: de H.r hoofdofficier (Willem Huijgens) dezer stede met overleg van d'Ed: gr: achtb: H.r Burgerm: mij, en d'onderhôrige priesters den 6. dec. laastleden door een stadsbode heeft doen weten, dat zijne Ed: Getr:, gehoord hebbende dat onder ons meermalen de gelôvigen voor den priester trouwen voor dat zij voor de Magistraat getrouwd zijn, verzogt, dat wij ons daarvoor in 't toekomende zouden wagten, want het zijne Ed: Getr: leet zoude doen met ons daarêenige moeijlijkheid over te krijgen. Ik nam deze boodschap met alle eerbied, bereidwilligheid, en liefde aan, en deelde de zelve op dien zelven dag aan onze Eerw: Broeders mede. Nu neem ik d'eerste gelegentheid waar om ook de gelôvigen 'er kennisse van te geven. En op dat gijl. u daar aan ook met alle Eerbied, bereidwilligheid, en liefde moogt onderwerpen, zullen wij U. A. van de zaak eerst onderwijzen, en aantônen, dat de gelôvigen volgens de Leere, en gronden der Katholijke Kerke eerst voor de Magistraat, en dan voor den P.r moeten trouwen

Propositio

Attendite

Om een regt denkbeeld van't Sacr: des hüwelijks te hebben moet men'er twé zaken in onderscheiden, nam het bürgerlijk Kontrakt, en het Sacrament, want voor dat Chs het tot de waardigheid van een Sacr: heeft verheven was het hüwelijk er al, van Godt zelf ingesteld in't aardsche paradijs, zijnde een onverbrékelijk verbond of contract tüssen man en vrouw. Chs heeft het tot de waardigheid van een Sacr: der Nieuwe Wet verheven. En hier op brengen véle godsgeleerden t'hüis de spreuk van Paulus: Sacramentum hoc ~~...~~ 't algemeen gevoelen der HH. Vaders is, dat Chs het hüwelijk op de brüiloft van Cana in Galiléen tot de waardigheid van een Sacr: heeft verheven. Het zienlijk téken van dit Sacr: is de zégen van den Pr over de wéderzijdse bewillinge van man en vrouwe. De genáde hier van is, opdat de getrouwden in vréde en éénigheid mogen leven, de kinderen, die Godt gelieve te géven, Christelijk op brengen, elkanderen ten goede, en ter zaligheid helpen, en in alle moeijlijkhéden ondersteünen.

In Catholijke Landen bekleed de Pr, voor wien volg: 't Conc: van Trent: het hüwelijk moet aangegaan worden, een dübbelden persoon; dien van den Vorst of Souvrein, en dien van bedienaar der kerke. Hier in deeze Landen brengt de Wet van de Souvrein méde, dat géne hüwelijken wettig zijn dan die voor de Magistraat, of Ministers der Gereformeerde Religie zijn aangegaan, en de Wet der Catholijke kerke vereischt daarenboven, volg: Conc: Trid:, dat de Pr zijne zégen'er over géve. Zoo dat in de Veréénigde Provinciën dezer Landen de Commissarissen der Magistraat of Dominees de plaats van den Souvrein, en de Pr die der kerke bekléde.

Sess. 24. Cap. 1. de Ref. Matr.

Dit vooraf, zoo zeggen wij, en züllen het Stüksgewijze aan tóonen, (niet tegenstaande de vórige gebrüiken, ook van onzen persoon zelf) dat het gebrüik van door den Pr de hüwelijk te

te zegenen naadat die voor de Magistraat, volgens 's lands Wet, zijn aangegaan, gelijkvormig is 1° aan de grondregels van d' Oudheid

2° aan de grondregels van de gezondste Godsgeleerdheid

3° aan het algemeen gevoelen van alle Godsgeleerden, zelfs der gènen, die over dèze stoffe min gelijkvormig zijn aan de Leere der Vaderen,

4° aan 't gebruik der Oostenrijksche, en der meeste plaatsen dezer Landen

En wel 1° wat d' oudheid aangaat, alle de getuigenissen der overleeveringe, zoo der Grieksche, als Latijnsche Kerke over deze stoffe, doen ons het Sacr: des huwelijks alleen aanzien, als een h. Ceremonie of plegtigheid van J. C. ingesteld, waar door de P: de wettige vereeniging van man en vrouwe inzegend. door de Priesterlijke zegeninge drukken zij alleen dit Sacrament uit.

Dit denkbeeld van 't Sacr: des huwelijks voor onderstelt, dat de P: Bruid en Bruidegom niet moet zegenen, dan naadat zij het borgerlijk contract hebben aangegaan, i. e. naadat zij hebben van hunne kant onderhouden al wat de wetten des Lands tot eene wettige vereeninge van man en vrouwe vereischen. Zonder dit zou de Kerk zig bloot stellen van eene vereeniging, die nog onwettig is te zegenen, ja zelfs aan 't ontëeren of ontheiligen van een Sacr: Zonder dit zouden de Contractanten, ik zeg, Bruid en Bruidegom zig, na de Priesterlijken zegen ontvangen te hebben, zig kunnen laaten voorstaan, dat zij niet gehouden zijn, t' onderhouden de borgerlijke wetten, die nogtans nodig zijn om hunne huwelijken te wettigen, zij zouden zig kunnen verbeelden het huwelijk te mogen gebruiken voor dat zij die wetten volbragt hadden, het gène zeker aan veele onhebbelijkheden ja onwettigheden van kinderen zoude bloot staan.

2°. Wij gaan verder, en zeggen, dat men de Wettigheid, om niet te zeggen de noodzakelijkheid van dit gebruik ~~zal waar~~ nog duidelijker zal gewaar worden als men daar bij paard de gronden van de gezondste godsgeleerden over 't h. Sacr: des huwelijks.

De beste godsgeleerden, oude, en jongere als Guillielmus Paris: Melchior Canus, Silvius, en onze landsgenooten, de vermaarde Estius, en de Swaan ~~en~~ onderscheiden, gelijk wij in 't begin reeds zeiden, twee zaaken raakende het huwelijk, naam het borgerlijk contract, en het Sacr: Het borgerlijk contract hangt eigentlijk alleen af van de tijdelijke overigheid, en kan niet wettig zijn dan alleen als het volgens 's lands Wetten is aangegaan. Het Sacr: alleen ingesteld om het borgerlijk contract te zegenen, vooronderstelt dat 't er reeds is, en hier van is de Pr. de bedienaar. Indiensvolgens indien de Pr. de Contractanten zegende voor, en eer zij hebben nagekomen al wat de Wet tot de wettigheid van 't borgerlijk contract vereischt, hij zoude zegenen het gene 'er niet is, of niet bestaat, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~, of beter, zijne zegening zou bij gebrek van stoffe, of voorwerp van nul, en geener waarde zijn, en 't zou geen Sacr: wezen.

Lov:, et Parisus. Dit gevoelen, zeer gemeen bij de godsgeleerden is bezonder bekragtigd door de declaratie van wijle Benedictus XIV. van den 4. Nov. 1741., waar in ~~Zaal~~ die Paus, voor zoo veel het borgerlijke, wettig verklaard de huwelijken aangegaan, voor de Magistraat of Ministers der overheerschende godsdienst dezer landen, 't zij tussen protestanten, of zelfs tussen Katholijken en protestanten.

Wel is waar dat dit gevoelen voor dezen groote moeijlijkheden heeft ontmoet, ja zelfs als wijle ~~Zal~~ Bened. XIV. verscheidene godsgeleerden raad pleeg-

pleegden; eenigen twijfelden daaraan. Maar om de waarheid te zeggen, aan wijle Z.H. den Heere Heerkassel Biss: van Castoriens ^ moet men dankweten dat het tegenstrijdige gevoelen in deze landen d'overhand al genomen heeft. Deze prelaat heeft naa zijne Roomse reijs van 't jaar 1673 op dit stuk in deze provinciën, het gebruik zijner P.: gelijkvormig gemaakt ‖ wat ook naderhand eenige babbelaars, als een Bakkusius ter gelegenheid van de Biss: inwijdinge van wijle den Heere Barchman, zig hebben verstout te zeggen) eenparig ^ als wettig (ten minsten voor het borgerlijke) gehouden hebben, alle de huwelijken tussen protestanten, en tussen katholijken en protestanten, alhoewel alleen volgens de borgerlijke wetten des lands aangegaan. Hiernaa hebben de Biss: der Oostenrijkse Nederlanden, van wijle Z.H. Bened: XIV. geraadpleegd, plegtelijk betuigd, dat 't gebruik der hollandsche P.: was, deze huwelijken voor wettig te houden, en zig te vergenoegen met zulke contractanten, tot de kerk wederkeerende, aan eene boete t'onderwerpen, en den priesterlijken zegen des huwelijks te geeven. Wijle de Cardinaal d'Alsace Aartsbiss: van Mechelen gaf aan dit gebruik eene bezondere getuigenis in zijn verhaal van 18. Oct. 1737. getuigende, dat de hollandse P.: uit de Lovensche schoole het borgerlijk contract van 't Sacr: des huwelijks onderscheiden, en dat zij zig hierop gronden, in de huwelijken voor de Magistraat dezer provinciën te wettigen. Wijle Bened. XIV. dit gevoelen als een vasten regel stavende zegd, dat alle de Biss: van Nederland, Pastoors en dien regel moeten volgen, in hujusmodi negotiis uti debeant, en dus staafd hij de grondregels der godsgeleerdheid, daar die leer op steund, en die vereischen, dat de katholijken dezer provinciën in hun huwelijken de voorwaardens, die de souverein vereischt tot de wettigheid van 't borgerlijke

^ en Aarts Biss: van Utrecht,

‖ zoo dat zij

^ zoo dat zij, zeg ik,

NB Castoriensis in zijne constitutie van 1668 ordonneerd dat twe catholijken getrouwd voor een domine, een half jaar lang moeten afblijven van de H. Tafel, en

Relatio Archiepi Mechlin. p. 53.

des niet te min, ten eersten getrouwd worden voor den Priester.

declar. p. 5.

Contrat, vooraf nakomen, voorel eer zij zig aan hunne Pr. aanbieden, om den priesterlijken zegen over dit hun Contract t'ontvangen.

3°. Niet alleen is het gebruik van de huwelijken te zegenen naadat die voor de Magistraat zijn aangegaan gelijkvormig aan 1° 2° en maar ook aan 't algemeen gevoelen van alle godsgeleerden, ook dergenen, die over deze stoffe min gelijkvormig aan de leeze der vaderen zijn zelfs volgens het gevoelen der godsgeleerden die niet genoegzaam het borgerlijk contract van 't Sacr: onderscheiden ‖ koomt men overeen van de nootzaakelijkheid om alles wat de borgerlijke wetten raakende het huwelijk voorschrijven, te moeten onderhouden, en zoo genomen al dat deze godsgeleerden drijven, dat de Catholijke geen wettig borgerlijke contract des huwelijks kunnen aangaan, of 't is ook een Sacrament, mits zij Contractanten zelf er de bedienaars van zijn, zij stemmen egter toe, dat 't Sacr. nul, en van geenen waarde zoude zijn, bijaldien de Contractanten eenige voorwaardens, noodig tot de wettigheid van het borgerlijke contract, oversloegen.

‖ en die het gene behoord tot 't eene verwarren met 't andere: en de Contractanten of bruid en bruidegom zelfs de Bedienaars van 't Sacr: des huwelijks willen stellen, volgens het gevoelen (zeg ik) van deze zelfs

Hu in deeze Landen is 't een nootzaakelijke voorwaarde tot een wettig borgerlijk huwelijks contract zig ten dien einde voor de Magistraat of ~~Protestantsche~~ Ministers des gereformeerde godsdienst te vertoonen. Ergo moet men ook besluiten, dat 't Sacr: des huwelijks niet kan of mag bediend worden, dan aan die deeze Condit. vooraf hebben volbragt

4°. Voeg hier bij dat zulks gelijkvormig is aan de praktijk der Oostenrijksche, en der meeste plaatsen deezer Landen.

Wij herhaalen hier niet de reeds gemelde getuigenissen van wijle d' aartsbiss: van Mechelen, maar voegen 'er bij die van den Heere Delvaux in

N.B. errari in persona Delvaux non est Epo Burgensis, ... ensis.

in mijnen tijde doctoor der godsgeleerdheid te Lóven, nâderhand Biss: van ~~Brüggen~~ Iperen in zijn verhaal van 25 Júnii 1739 gezonden naa Rômen, daar hij zig aldús úitdrukt: „ Fidem facio et „ attestor... quod ista parte diocæsios meæ..... „ Rom-Catholici, postquam coram Magistratu „ Calviniano, habitis tribús dominicis solem„nibús denúntiationibús, Matrimonii contrac„túm júxta civilia patriæ statúta iniverúnt, „ sacramentúm Matrimonii coram parocho et „ testibús ex præscripto Concilii Tridentini con„trahant. „ Declar. Ben. XIV. p. 315.

Omtrent
„ Op de zelfde wijze sprak om ~~[illegible]~~ dien tijd ook de Biss. van Antwerpen. Ibid. p. 323.

Maar wat hoeven wij zo verre te lôpen? ten platte landen, en ook in de meeste stêden van ons land geschied het nooit anders, ja de priesters zoúden zelfs het niet anders dúrven doen, (uit vreeze voor de hôge Overigheid) en de gelovigen zoúden het niet eens dúrven voorstellen, om voor den pr. eerst, dan voor de Magistraat te willen troúwen.

Dus moet mijn, en UEd. besluit dan ook zijn, UEd. besluit van het nooit meer te vrâgen, en het mijne van, ook gevraagd zijnde, het standvastig af te slaan, en te weigeren. Ons gesâmentlijk besluit moet zijn van met alle eerbied, bereidwilligheid, en liefde de boodschap, die onze Overigheid deezer Stêde gewaardigd heeft ons te lâten doen, getroúwlijk naa te koomen, te meer terwijl wij nú onderwêzen zijn. &c.

Hoe overtúigende en onbetwistbaar deeze onderwijzing zij zoo voor zie ik, dat d'oude vooordêelen 'er niet mêeweggenômen zúllen zijn. Ongetwijfeld zal men denken 1o. Wel hoe! dan ben ik niet wettig getroúwd, want ik eerst &c 2o ook hoe heeft U. H. pr. zij dan kúnnen troúwen?

> # om voor den P: te trouwen, hoe zullen wij dan met alle dien omslag volgens de vermaninge van 't Conc: van Trenten ons hoogtijd houden?
>
> R/ Het Conc: vereischt niet, dat zulks op dien zelfden dag, als men voor den P: trouwd, moet geschieden. Uitdrukkelijk zegd 't Conc: Sess. 24. de Ref. Matr. cap. 1. NB " het h. Conc: " vermaand de ge- " trouwden, dat, " eer zij trouwen, " of ten minsten " 3 dagen eer zij het " huwelijk volbren- " gen (het Conc: ziet op Tobias en Sara &c) kunne " zonden naarstig " biegten, en god- " vrugtig ter hoog- " tijd gaan." zoo dat alle zwarigheid is weggenomen, als men doet gelijk tot nog toe hebben gedaan de genen die van 't Stadhuis komen om dan voor den P: te trouwen, ik zeg met eenige dagen te voren zijne biegt te spreeken, en als de biegtvader het goed vind, dan ook zijn hoogtijd te houden.

R/ 3°. Ligt heeft het goedvertrouwen van den P:, en van de gelovigen dit kunnen vergoeden.

2°. Ook heeft het trouwen voor de Magistraat kort gevolgd op dat voor den P:, aangezien kunnen worden, als omtrent op eenen tijd geschied.

3°. Ik voor mij stelde vast dat onze hooge Overigheid, de 3 geboden verbij zijnde, zulks ten minsten toestemde, of gedoogde. doch om mij, en U.L. uit 't onzekere te helpen, heb dit bij de hoogm: in den haag onderzogt, en mis bevonden en dewijl Onze Overigheid dezer Stede zig gewaardigd heeft op dit stuk duidelijk, en zoo minnelijk te verklaren, blijft 'er niets over dan [illegible]

Obj: 2°. Wel hoe ik meende, dat de trouw voor den P: alleen de trouw was, die wij Catholijken telden &c.

R/ 1°. Zulks komt voort uit 't trouwen in Catholijke Landen voor den P: alleen; maar gelijk wij gezeid hebben de P: bekleed aldaar 2 persoonen &c daar hier de Magistraat dien van het Land, en de P: dien van de kerke waarneemt. R/ 2°. als Cath: tellen wij dien trouw het meest als zijnde 't Sacr: waardoor de genade

Obj: 3°. Bijaldien de voorgedragene leer zoo vast gaat, dan zou 't trouwen voor de Magistraat genoeg bestaan; en dat voor den P: zou men kunnen overslaan.

R/ 1° die zulks zoude doen uit klijnagting en versmading van het Sacr:, zou grootelijks zondigen, en toonen dat hij geen regt kind der kerke is.

2°. Maar die het trouwen voor den P: zou uitstellen, omdat hij onkundig is in de voornaamste punten van 't geloof, of gebrekkelijk in de zeden, en ondertusschen voor de Magistraat trouwende, zig zou laten onderwijzen, of zijne zeden zoeken te beteren, en zig dus tot 't Sacr: des huwelijks bereid te maken, zoude zeer te prijzen zijn.

Obj: 4°. Ja maar als wij dit gebruik volgen, dat wij eerst op het Stadhuis, en daarnaa aan de kerke komen

Monseigneur

ous vous sommes infiniment obligé de la bonté que vous
vez eue de nous donner communication du bon sermon preché le
Dim. après l'Epiphanie. M. Mouton nous la interpreté, & nous
l'avons tous été extremement satisfaits. je n'ai osé garder votre
pie, de peur qu'il ne vous en fut point resté d'autres, & nous nous
mmes contentés d'en retenir quelques extraits. La Reponse a la
isième objection nous a paru singulierement interessante.
mme ce point est trés delicat, que c'est une exception à la
gle commune, qui consequemment doit etre restrainte, nous
ons trouvé que vous aviez trés prudemment fait Monseig
ur de n'en pas tant faire une assertion positive qu'une
nple reponse à une objection. j'aurai l'honneur de
s dire sur cet article, un fait important que je tiens
plusieurs Ecclesiastiques de merite du Clergé de Paris. sous
Cardinal de Noailles, plusieurs Curez de cette ville, sen
t les grandes difficultés qu'ils rencontroient frequemment
rsqu'il etoit question de consentir à la celebration du mariag

de ceux qui n'avoient pas les dispositions pour recevoir ce sacrem
en état de grace, proposerent à ce prelat de solliciter une
claration du Roi qui autorisat a separer le contrat civil
l'administration du sacrement, afin qu'on put sans sacrile
laisser contracter civilement cet engagement, à ceux qui
avoient besoin de tems pour se disposer à recevoir le
crement. Les circonstances du tems & la difficulté de la matiere ne permirent pas l'e
tion de ce projet. Mais le desir & la demande des Curés
Paris, est au moins une preuve de leur façon de pense
sur cette question, & de ce qu'ils auroient fait sans dou
s'ils avoient vecu sous un souverain qui n'eut pas exigé l'a
nistration du sacrement pour la validité du contrat ci

Nous avons appris dans votre sermon Monseigneur,
faits qui nous ont fait plaisir. j'ignorois que l'Eveque
Bruges qui en 1739 a envoyé a Rome sa Relation s'a
lat Delvaux. il n'est designé que par son nom de Baptême
Henri joseph. L'Eveque d'ypres d'aujourd'hui est aussi
Delvaux; mais il s'appelle Guillaume. Nous avons aussi é
charmés d'apprendre que la pratique que vous avez éta
etoit deja en usage dans toutes les campagnes.

NB. hanc Scedulam, pro more, Pastoribus Amst: communicavi. 137
NB. Si placet, haec Scedula, et copia Epistolae meae ad me remittatur. tempus defuit utrumq describendi.

Adm Reverendi Fratres,

Praenobilis ac Justissimus Dominus Huijgens Praetor Civitatis nostrae Amstelaedamensis, omne malum evitandi causâ, mihi, omnibúsq Vobis, hodie per nuncium suum Significavit, nulla a nobis inposterum Matrimonia esse solemnizanda, nisi postquam coram Magistratu contracta fuerint.

Itaq Revtias Vestras rogo ut huic Praetoris desiderio libentissimè obsequamini.

Amst. 6. dec: 1760

+ Joannes Eps Harl.

De Zeer Eerw: Hèren:

~~de Haan~~

Spoor

~~Milius~~

~~Roodè~~

~~Borger~~

~~Ahuijs~~

140

Adm Reverendi Fratres,

Hunc meum sermonem Dom proximâ à me ad populum habendum Rtiis vestris communico, ut, si libuerit, ad ejus imitationem fideles proximâ aut subsequente Dnicâ admoneatis.

Amst. hac 9. Jan. 1763

+ Joes Eps Harl

de Zeer Eerw: hèren

~~Dr haan~~

~~Sponk~~

Milius

hoddè

~~Borger~~

~~Ahuijs~~

Amst. 9. dec. 1760. 140

Colendissime Domine,

à Longo tempore anxius de Solemnizatione Matrimoniorum nostrorum, è re mea esse duxi inquirendum num Superiores Reipub: nostræ consentiant eadem à pastoribus nostris prius Solemnizari, quam coram Magistratu contracta fuerint. Hunc in finem, unum è præpotentibus hagæcomitis, et hic Amstelodami Prætorem nostrum, et per hunc Consules Civitatis nostræ consului. Nulla lex positiva et prohibens inveniri potuit, sed lex generalis ~~prœl~~ præscribens omnia Matrimonia in facie Ecclesiæ (religionis prædominantis) vel coram Magistratu esse celebranda. Hinc demum cum illo conveni, ut mihi, uti et Molinistis, similem nuntium deferri vellet, et ea Scedula patet, quod facere dignatus fuerit.

De hac prohibitione fideles tempore opportuno nunc monendi, et pastores in mea Sententia confirmandi sunt. Itaque Te, Colendissime Domine, et Superiores Domus Rijnwijkianæ enixè rogo, ut hanc materiam theologicè tractent, mihique ejus copiam communicent. Fortè occasio fideles monendi sese offerret Dom. 1. Epiphaniæ.

Salveat domus vestra. Sum ex animo,

Colendissime Domine,

Officiosissimus Tuus

+ Ioannes Eps Harl.

Monseigneur

Nous avons reçu la lettre que vous nous avez fait l'honneur de nous écrire ~~le 9 de ce~~ mois, au sujet de la celebration des Mariages. pour obeir à vos ordres, Monseigneur, nous en avons conferé avec Mll. d'Etemare & de Saint-Quentin, & voici le resultat de leur avis.

La pratique de n'accorder la Benediction sacerdotale des Mariages, dans ces provinces qu'à ceux qui ont auparavant comparu devant les Magistrats selon les loix du païs, * nous paroit tout à fait conforme aux maximes de l'antiquité, aux principes de la meilleure theologie, au consentement unanime des theologiens même qui ont dailleurs des systêmes sur cette matiere moins conformes à la doctrine des peres, & enfin à l'usage le plus autorisé & le mieux fondé.

1.° Tous les temoignages de la Tradition de l'Eglise Grecque & Latine sur cette matiere ne nous font envisager le sacrement de Mariage que comme une ceremonie sacrée instituée par jesus-christ, par laquelle le pretre benit l'union legitime de l'homme & de la femme. C'est par l'expression de Benediction sacerdotale qu'ils designent tous ce sacrement.

Cette notion du sacrement de Mariage suppose que le pretre ne doit benir les epoux que lorsqu'ils ont déja contracté civilement; c'est à dire lorsqu'ils ont pratiqué de leur coté tout ce qui est prescrit par les loix pour l'union de l'homme & de la femme. L'Eglise s'expo seroit autrement à benir une union qui ne seroit pas encore legitime, & à faire profaner le sacrement. Les contractans, apres avoir reçu cette Benediction, pourroient se croire dispensés d'observer les loix civiles necessaires pour rendre leur union legitime, & user du mariage avant de les avoir observées: ce qui seroit sujet à de grands inconveniens.

* Nous supposons ici que l'execution de ces loix est regardée par les souve-

2°. La legitimité, pour ne pas dire la necessité de cette pratique paroit encore plus sensible lorsqu'on la rapproche des principes de la plus saine theologie sur la matiere des sacremens.

Les meilleurs Theologiens, anciens & nouveaux, (Guillaume de paris, Melchior Canus, Estius, Silvius, van-Espen, de swaen, &c.) distinguent deux choses: le contract civil, & le sacrement de Mariage. Le contract n'est proprement & directement dependant, dans ce systeme, que de la puissance temporelle, & ne peut être legitime & valide que lorsqu'il a été contracté selon les loix reçues dans la Republique ou l'on se trouve. Le sacrement n'ayant été institué que pour benir ce contract civil, suppose son existence préalable, & c'est le prêtre qui en est le Ministre. si donc le prêtre benissoit les contractans avant que ceux-ci n'eussent précédemment exécuté tout ce qui est prescrit par le droit pour la validité du contract civil du Mariage, il beniroit, ce qui n'existe pas; ou plutot sa benediction seroit nulle par defaut de matiere, & il n'y auroit pas de sacrement.

Ce sentiment, fort commun dans les Universités de Louvain & de paris, se trouve autorisé d'une maniere particuliere, par la Declaration de Benoit XIV, du 4. Novembre 1741. * il y declare valides (quant au contract civil) les mariages contractés par devant les Magistrats & les Ministres de la Religion dominante des provinces unies, entre les protestans, & même entre les Catholiques & les protestans, quoiqu'on n'y ait pas observé la forme prescrite par le Concile de Trente.

On sçait que cette question avoit souffert autres-fois de grandes difficultés. il y avoit même encore plusieurs theologiens, consultés par Benoit XIV, qui vouloient en douter. C'est à M. l'Eveque de Castorie à qui l'on est principalement redevable du credit que le sentiment contraire a acquis, depuis son Episcopat. C'est ce prélat, qui après son voyage de Rome en 1671, rendit uniforme dans ces provinces, la pratique des pasteurs, qui regardent comme valides (saltem in ratione contractus) les mariages contractés entre les protest.

* Cette Declaration [illegible] avec les Relations des Evêques des païs-bas, & les Reponses des Consulteurs [illegible] quelles elle a été [illegible]ée, a été imprimée à Rome & réimprimée à [illegible]

protestans, & entre les Catholiques & les protestans, quoiqu'uniquement celebrés conformément aux loix civiles du païs. C'est d'après cette doctrine que les Evêques des païs bas consultés sur cette question par Clement XII, ont solemnellement attesté que depuis cetems là, l'usage constant des pasteurs Catholiques de l'Eglise de Hollande, étoit de maintenir la validité de ces mariages, & de se contenter lorsque les contractans rentroient dans l'Eglise, de les soumettre à la penitence; ou de les rendre participans de la Benediction sacerdotale. M. le Cardinal d'Alsace Archevêque de Malines rendit singulierement témoignage à cet usage dans sa Relation, datée du 18. octobre 1737. il y atteste que ce qu'il appelle les Missionaires des provinces unies, élevés dans l'Ecole de Louvain, separent le contract civil du sacrement de Mariage, qu'ils regardent le Curé comme le seul Ministre du sacrement, & que c'est sur ces principes qu'ils s'appuient principalement pour regarder comme valides, in ratione contractûs, les Mariages celebrés devant les Magistrats de ces provinces &c. ~~[illegible]~~ Benoit XIV en confirmant ce sentiment comme une regle certaine, sur laquelle omnes Belgii Antistites, parochi, earumque Regionum Missionarii & Vicarii Apostolici, deinceps in hujusmodi negociis uti debeant, a autorisé les principes theologiques sur lesquels il est principalement appuié; & ces principes exigent que les Catholiques de ces provinces observent premierement dans leurs mariages les conditions prescrites par leurs souverains pour la validité du contract civil, avant de se presenter à leurs pasteurs pour obtenir la Benediction de ce contract.

Relatio de Archiep. Mechlin. p. 51.

Declar. Bened. XIV. p. 5.

3°. Dans le sentiment même des theologiens qui ne distinguent pas suffisament le contract civil du sacrement, qui confondent ce qui appartient à l'un & à l'autre, & qui font les contractans Ministres du sacrement, on convient cependant de la necessité d'observer tout ce qui est prescrit par les loix civiles touchant le [illegible] & si ces theologiens pretendent qu'il ne peut y avoir de [illegible]iens, qu'il ne [illegible]

uni au sacrement, ils conviennent du moins que le sacrement seroit nul, si les contractans omettoient quelqu'une des conditions necessaires pour la validité du contract civil.

Or dans ces provinces, c'est une condition necessaire pour la validité du contract civil, de se presenter devant le Magistrat, (ou devant le Ministre réformé.) Donc on doit convenir que le sacrement ne doit etre administré qu'à ceux qui ont deja rempli cette condition. si l'on administre le sacrement auparavant, il ne peut etre censé valide que parcequ'on suppose que cette condition sera remplie moralement dans le même tems. pourquoi donc ne pas la faire précéder?

4°. Cette pratique est conforme à l'usage actuel, du moins de quelques Dioceses. Le saint siege en a été instruit, & il n'y a trouvé rien à redire. L'Evêque de Bruges dans la Relation envoyée à Rome le 21 juin 1739, s'exprime ainsi n. 2: Fidem facio & attestor... quod in ista parte (Dioeceseos meæ quæ gemit sub Calviniano Ordinum Fæderati Belgii Regimine) Romano-catholici, postquam coram Magistratu Calviniano, habitis tribus Dominicis solemnibus denuntiationibus, Matrimonii contractum juxta civilia patriæ statuta inierunt, Sacramentum Matrimonii coram parocho & testibus, ex præscripto Concilii Tridentini (Sess. 24. cap. 1. de Reform. Matr.) contrahunt.

Declarat. Benod. XIV. &c. p. 315.

L'Evêque d'Anvers dans une pareille Relation, envoyée à Rome vers le même tems, convient également que les Catholiques de son Diocese, soumis au Gouvernement des provinces unies, n'ont reçu autrefois, & ne reçoivent encore aujourd'hui, la Benediction nuptiale de leurs pasteurs, qu'à condition qu'ils auront auparavant contracté devant le Magistrat ou le Ministre: hâc tamen notâ, & etiamnum servatâ cautelâ, ut (proprii pastores) non assistant illorum Matrimonio, qui prævie coram loci Magistratu, aut Ministro, illud non contraxerint.

Ibidem. p. 323.

[Nous n'aimons pas l'alternative de l'Evêque d'Anvers. Les Catholiques peuvent legitimement & licitement contracter devant les Magistrats. ils le peuvent validement devant les Ministres protestans. Mais le peuvent-ils licitement devant ces derniers?]

il ne nous reste qu'une seule observation à faire. C'est sur la Loi civile qui defendroit de recevoir la Benediction sacramentelle du Mariage de la main du pasteur Catholique, avant d'avoir contracté civilement devant les Magistrats ou les Ministres protestans. On ne trouve pas quil y ait eu aucune Loi civile dans ces provinces sur cet article. Toutes celles qui ont été publiées se contentent d'ordonner à tous les sujets de la Republique qui veulent s'engager dans le Mariage, de contracter devant les Magistrats ou les Ministres, avec les deux témoins, & les trois denonciations solemnelles prescrites par les loix; mais sans éxiger que cette comparution se fasse avant ou après la reception de la Benediction sacerdotale. Nous ne sommes pas étonnés que le Gouvernement n'ait pas encore fait de pareille Loi; & nous le serions beaucoup quil en fit de pareille à l'avenir. Ce n'est pas à la puissance temporelle à regler pareille chose, surtout à une puissance separée de communion de l'Eglise Catholique. Les protestans ne reconnoissant pas le sacrement de Mariage, peuvent-ils ordonner à leurs sujets de le recevoir, ou leur prescrire de le recevoir avant ou après avoir contracté civilement devant les Magistrats?

Nous ne pouvons donc qu'approuver le parti que Monseigneur se propose d'exécuter, & nous trouvons quil a mis prudemment dans son Avis aux pasteurs, quil les prioit de se conformer au desir du Magistrat, sans dire quil y eut de loi civile, ni d'ordre positif de la part du Gouvernement sur cet article.

j'ai l'honneur de vous presenter Monseigneur les respects très humbles de toute la Maison, de vous demander pour tous votre sainte Benediction, & le secours de vos prieres pendant les solemnités qui approchent. je suis en mon particulier avec un devouement sans reserve, & un très profond respect

Monseigneur

Votre très humble & très obeissant serviteur Du parc.

le 17. Decemb.

...ns pas cru quil fut necessaire de charger ce memoire d'un plus ...bre de citations. si vous le desirez Monseigneur, il sera de [illegible] devoir de satisfaire.

R/ 13. Jan. 1761

Colendissime Dne

Festis Natalitiis, ut confido, cum fructu peractis, quam primum ad utramq epistolam tuam, elapsi mensis responsurus me accingo. Tibi, Superioribusq domus Rynwijkianae summas grãas pro doctissima Responsione ago. Eâ, uti ex adjuncto sermone patet, cum fructu usus sum ad Rev. Fratres et fideles in eamdem sententiam inducendos.

Quod ad nuntium Romanum, &c vide Epist. 23. dec.

Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & male torquetur.

Dnica 3. post Epiph. 1735.

56.

Matt. 8. v. 6.

De Liefde, en weldaedigheid, die d'eene mensch den anderen toedraegt, is een van d'uitmuntendste zaeken, en deftigste deugden, die onder de menschen kunnen gevonden worden A. A. — A. 3.

Deze deugd is zoo aengenaem, bij godt en de menschen, dat ze niet alleen, onderlingen den eenen zeer vast aen den anderen verbind, maer ook godt zelf beweegt om zijnen zegen, daerover uit te storten.

Immers de Liefde is de band der volmaektheid, zij beweegt den mensch, tot alle weldaedigheid, zij ontsteekt de ingewanden van barmhertigheid, en verwekt een ontferming, en medelijden, over zijne evennaestens ellenden: en dat niet alleen in een blooten schijn, maer zoo verre dat hij dat ook betoont met er daed, door alle mogelijke hulpe.

Deeze Liefde, en weldaedigheid heeft een groot nut, en voordeel, zij verpligt den genen, die hulp genooten heeft om in alle voorvallen gelijke vergeldinge te doen. Ja godt zelf, die de vader der barmhertigheid, en een godt van alle ontferminge is, bewaert zoo een mensch voor alle gevaer, en verlost hem uit zijnen nood. Dus getuijgd David: — Liefdaedig
Beatus qui intelligit. zalig is de man die zig den behoeftigen en armen aentrekt, in den quaeden dag zal hem de Heer verlossen. De Heer bewaert hem, en behoud hem, hij maeke hem gelukkig op der aerde, en zal hem niet overgeeven aen den wille zijner vijanden. — Ps. 40-3.

Zoo zoo is't dat godt bijstaet degenen, die Liefde en weldaedigheid aen zijnen evenmensch bewijst.

Een v. B. hier van zien wij in 't huidige h. Ev:: De hondersteman had eenen knegt, die hem getrouwlijk diende, en die hem (ut Lucas ait 7-2) Lief, en waerd was. En uit deze liefde sproot 't medelijden voort over des zelfs ziekte, deze Liefde wekte den hondersten man op, en zette hem aen om middelen te vinden door dew: zijne knegt de gezondheid wederom erlangen zoude.

Zoo ook wederom, gelijk hij de joden beminde, en gelijk hij tot vertuijginge van zijne Liefde eene kerk voor hen gebouwd had, zoo waeren de joden ook bereijd tot zijnen dienst, en om voor hem bij de Heere Xus te spreeken. En deze wederzijdse Liefde, en weldaedigheid behaegde den Heere Xus zoo zeer, dat hij 't verzoek van den hondersten man bewilligde, en aen des zelfs knegt de gezontheid gegeeven heeft.

Groot voorwaer, en wonderbaer was de liefde en weldaedigheid van dien heidenschen man, ten opzigt van zijne knegt! En, man voorwaer, die zonderlingen dient beschouwd te worden, van alle degenen die heeren, meesters, en oversten van anderen zijn gesteld.. hij strekt tot een v. B. waer uit zij leeren kunnen, hoe zij zig ten opzigt van hunne bedienden, en onderdaenen, gedraegen moeten.

'T is ter gelegentheid van dezen hondersten man, die wonderwel aen zijne pligt voldeed, dat wij voor als nu wijsige dingen zullen zeggen, van de pligt der heeren en meesters ten opzigt van hunne bedienden en onderdaenen — Propositio

Attendite

‸in den persoon van Adam

T is een vaste waerheid, dat alle menschen ‸ in de zelfde gelijkheid, zoo na Lighaem, als na de ziel vande hand des Scheppers voortgekomen zijn; alle zijn zij met gods beeld geteekend, alle zijn zij van godt tot meesters, en heeren van alles wat er geschaepen is in paradys gestelt.

Hoe lum ita. Sit zoo zou gods wijsheit schijnen te vereischen, dat alle menschen in dies zelfde gelijkheit, in dew: zij van godt geschaepen zijn, zouden moeten verblijven, en dat zij alle even veel regt zouden moeten hebben tot eere, rijkdom en andere wereldsche zaeken.

'T antwoord. hier op dunk, dat de gelijkheit tot deze zaeken uit gods eerste intellinge haer plaets heeft gehad, en dat zulks ook geduuren zoude hebben indien de Staet van onnoozelheid had blijven duuren.

‸ingevoerd. De val en zonde van den mensch heeft d'ongelijkheid die wij heden onder de menschen vinden ‸ deze heeft teweeg gebragt d'afhankelijkheid des eenen van den anderen, deze is de oorzaek dat de eene heer, en meester, en d'andere een dienaer, en, een onderdaen is.

Tus onze zaligm: die in deze wereld gekomen is om te herstellen alle d'ongeregeltheden, door de zonden teweeg gebragt, en om alles te brengen in d'ouden Staet; in dew: de schepper alles geschaepen had, heeft nogtans deze eerste gelijkheid niet hersteld ‸ Immers Chs heeft de koningen van hunne throon niet doen klimmen, en onder 't getal der dienaeren niet gestelt; hij heeft de goederen der rijken niet ontnoomen, en den armen uitgedeelt; hij heeft de genen, dies in waerdigheid waeren gestelt en minderen, niet gelijk gemaeckt; Dit, zeg ik, heeft de heere Tus niet gedaen, maer heeft alles laeten blijven in die staet gelijk wij zulks dagelijks ondervinden.

‸de zelve is gelijk de dood, en alle lighamelijke elendem geble-ven tot straffe der zonden.

Dog alhoewel de heere Tus deze ongelijkheid, die hij in de werelt gevonden heeft, niet heeft weggenoomen, hij heeft nogtans belast, en bevoolen 't gene godt zoo van oversten, als van onderdaenen vereischt.

1. En waerlijk allen, die in waerdigheid, en overigheid zijn gestelt, moeten gedenken, dat 't onderscheit, tw: tussen hen en hunne onderdaenen gevonden word, niet is een uitwerksel van hunne verdiensten of eene vergeldinge van hunne deugd; maer alleen 't welbehaegen van gods voorzienigheit; welke voorzienigheit een ijder aldaer plaetst, alwaer zij de zelve van eeuwigheit toe heeft geschikt, word d'een gediend, en diend d'ander, zij zijn beiden gelijk bij godt.

2. die gediend worden moeten gedenken, dat de staet, en conditie der onderdaenen meenigmael is een blijk van gods barmhertigheit tot hen, mi dien godt hen wil behouden en zaligmaeken door den weg van nederigheid en verduldigheit, daer er onderwijlen aan anderen de verheffinge en waerdigheit oorzaek en gelegentheit is geweest van hunne eeuwige verdoemenisse.

‸zoo die dienen als die gediend worden moeten gedenken dat zij die dienen het naast aan den heere Chs gelijken; zij ‸dat van den ponderste man

3. Daer en boven moeten zij gedenken dat de heere Tus hier op deze aerde verschijnende den Staet van eenen dienaer verkoren heeft. venit filius hois non ministrari sed ministrare. Matt. 20-28.

Nu, hier uit zal alle oversten heer of meester ligt kunnen leeren dat 't gezag, tw: hij over zijne onderdaenen heeft met zachte minnelijkheit verzaetigt, en met liefde gemengt moet worden, zoo wil de wijze man. Ecli 7-23. 33-35.

En inderdaet 't is niet gods geest, maer de geest van hoogmoed

en van den duivel, die aen de genen, die overstens van anderen zijn,
ingeeft dat zij ten opzigt van hunne onderdaenen met hoogmoed, en trotsheid
fierigheid te werk gaen, gelijk men dit in sommigen wel ontmoet, die zig
inbeelden, en voorstaen hebben zig te verklijnen, en aen haer gezag te
kort te doen, indien zij hunne onderdaenen en bedienden met straffig-
heit, ~~fierigheid~~, en barsigheid niet toe en spraeken.

O neen! dit is niet gods geest, maer de geest van den duivel.
Veel anders leerd ons de geest van Xus, de geest van 't h: W: met d'on-
derdaenen te werk gaen. De Heere Xus, die zig aen allen, niemand uit-
gezondert, ten V. B. stelt, die zegt, die roept tot allen, zoo tot heeren
en meesters, als tot bedienden en onderdaenen, tot allen, zeg ik, zonder
onderscheid, zonder uitneeminge in 't algemeen: Discite a me quia
mitis sum, et humilis corde. Paulus juxta eundem Evangelii
Spiritum docet: Dat elk den anderen in ootmoedigheid boven zig ted-
ven agtte. Zie daer dat, dat is de geest van Xus dat overstens

Vervolgens d'eerste pligt der overstens tot hunne onderdaenen is
dat zij ten opzigt van hunne onderdaenen met eene zekere zagtzinnigheid
en liefde moeten te werk gaen. D'oude, en geleerde Tertulliaen zegt
dat alle heeren en meesters ten opzigt van hunne onderdaenen navolgen
moeten dat gene, tw: god, die groote Heer, doet ten opzigt van ons menschen
die alle zijne dienaeren, en knegten zijn. 't eerste dat god aen de men-
schen toont, is hen doen gevoelen zijne liefde, en barmhertigheid.
Ja, is 't dat god ons straft, en zig grammoedig aen ons vertoond, hij doet
zulks niet dan van ons zelf daer toe als genoodzaekt zijnde. Ex suo
bonus, ex nostro justus, inquit Tertullianus. Vervolgens ook 't eerste
dat alle overstens moeten doen, is dit te weten, dat zij hunne onderdae-
nen, voornaementlijk hunne goedheit, en liefde moeten doen gevoelen.
Indien nogtans de noodzaekelijkheid vereischt, zoo moeten zij ook hen
straffen en berispen. En in dit straffen en berispen is 't dat zij god
ook wederom navolgen moeten, en gelijk god te werk gaen, en al berispende en bestraffende hun-ne liefde tonen.
Drie dingen onderhout god in de menschen te straffen, 1° als god
zoo doet hij 't niet met drift of passie 2° als god straft, de straf
is niet grooter dan de schult 3° als god straft, zoo blijft hij nog
gram, nog toornig. En zoo zoo moeten alle overstens in 't straffen
te werk gaen.

1mo. God ~~die~~ straft met bedaerdheid, en zonder eenige drift, of
passie. En dit is 't gene Aug. van god heeft doen zeggen, dat god niet
min minnelijk is in zijne kastijdingen, dan in zijne weldaeden;
want god niet ~~en~~ straft gelijk een regter de misdaedigen, maer gelijk een
barmhertige vader zijne kinderen. Een vader zoekt zig niet te wreeken,
en zijne kinderen te vernielen, maer de zelve te vermaenen, en te verbeteren;
Ita placa irasceris, ut pater corrigens, non ut judex damnans in Ps. 79.
Nu dit dit V. B. moeten alle heeren en meesters navolgen en betrag-
ten. hebben hunne onderdaenen ergens in misdreeven? zij moeten
hen niet met drift en passie berispen of bestraffen, maer met zaft-
zinnigheid en bedaertheid. Denken moeten zij dat zij hen bestraffen
niet om zig te wreeken, maer om hen te leeren, en te verbeeteren.
Hierom zeide Paulus: Broeders, indien'er iemand overvallen word Gal. 6-1.
door eenige misdaad, gij, die geestelijk zijt, onderregt hen met een geest
van zagtmoedigh., agt gevende een ijder op u zelven, dat gij ook niet bekoord word.

Matt. 11-29.

Phil. 2-3

gedenkt 1. 2. 3 en dierhalven dat die diend misschien bij god meerder is dan die gediend word, en diensvolgens dat zij hunne dienstboden met liefde moeten behandelen.

2do als godt straft zoo houd hij zekere overeenkoming tusschen de schult, en de kastijdinge, de straf gaet de schult niet te boven, of, om waerlijk te zeggen, de straf is zelf oneindig minder als de schult. Hiner Jeremias: Dat wij niet geheel te niet gegaen zijn, komt van de
Thren 3-22. barmhertigheden des Heeren.

Nu dit, dit is 't welk alle heeren en meesters ook na volgen moeten. verkeerd gaen, die te werk, die om de minste misslag opvlieden, gram en toornig worden, en allerhande smaed, en scheldwoorden uitbraeken, net als of 'er een groot schelmstuk bedreeven was. O! indien men oit zoo moet men zekerlijk in diergelijke gevallen, dezen regel van 't Ev: onthouden, en betragten.
Luc 6-31. quod vultis ut faciant vobis hoes et vos facite illis. zouden wij niet geern willen dat de menschen met ons zoo &
Matt 6-14. alsdan zou men moeten gedenken Dimittibes et dimittemini. willen wij dat onze fouten ons vergeeven worden? wij moeten ook vergeeven;
Jac 2-13. want die geene barmhertigheid gedaen heeft, zal ook oordeel zonder barmhertigheit ontfangen.

3o als god straft zoo blijft hij niet afkeerig, of eenige wraak zugt nog behouden. houd 't quaed op, god houd op van straffen, hij verandert zijn grammoedig in een aengenaem gezigt.

In dit moeten ook alle heeren en meesters ~~ook~~ wederom navolgen en betragten. hoor hiervan den Paulus maer spreeken. wees niet, zeit salomon
Eccli 4-35. wees niet in uw huis als een leeuw, met uwe huisgenooten te verschoppen en uwe onderdaenen te verdrukken. 't geene Paulus ook zelf nog veel duidelijker alle overstens vermaent: Gij heeren zegt Paulus, doet uwe
Col. 4-1 knegten, het geene regt en billijk is, weetende dat zoo hunne als uwe
Eph 6-9. Heer in den hemel is, en dat 'er bij hem geen uitneeming van persoonen

Zie daer, zoo zoo moeten d'overstens met hunne onderdaenen of bedienden te werk gaen, god zelf moeten zij navolgen, en hunne goedheit, en liefde moeten z' ook zelf in het bestraffen en berispen aen hunne onderdaenen doen gevoelen. En dit is 't eerste dat de overstens ten opzigt van hunne onderdaenen verschuldigt zijn.

2o Eene tweede verbintenisse van d'overstens tot hunne onderdaenen, is deze, te weten, de zorg die zij voor hen moeten draegen. En, waerlijk dit is geene kleine verbintenisse die d'overstens aen hunne onderdaenen verschuldigt zijn. Paulus spreekt daer van als van eene der noodzaekelijkste, en vernaemste pligten van de overstens. Hier van is 't dat Paulus zegt: zoo wie geen zorge draegt voor de zijnen, en voor al voor zijne huisgenooten, die verzaekt het
1. Tim. 5-8. geloof, en is erger dan een ongeloovige. Zie daer zoo, zoo spreekt Paulus van, &.

Eccli 7-23 Audite quam diligentem curam exigat salomon: een wijse dienstknegt, zij u zoo lief als uwe eige ziel et iterum: Hebt gij eenen
ibid 33-31. trouwen knegt, die zij u zoo waerd als uwe eige ziel, handeld hem als
NB pone supra uwen broeder &.

Deeze, deeze zorg strekt zig tot 't tijdelijke, en tot 't geestelijke der onderdaenen, uit, zoo de zorge des lighaems als van de ziele is de overstens aenbevoolen.

des wel ...

Wat 't Lighaemelijke, en tijdelijke aenbelangd, geen ander &c. B.
heeft men nodig dan van de hondersteman, om alle overstens
van deze hunne pligt te overtuijgen, en tot de zelve op te wekken.
Zoo dat de hondersteman, voor 't Lighaemelijke van zijnen knegt
bezorgt was, toond ons 't heidendigs krijdig s.h.: Ev: De ziekte, en heerdoots
gevaer van zijnen knegt gaet hem ter herten, hy veragt hem niet als
een hond, hy laet hem niet leggen zonder na hem om te zien, hy
stoot hem niet ten huize uit, hy laet hem niet door gebrek of zon-
der hulp verlooren gaen; maer integendeel hy draegt voor hem alle
mogelyke zorg, hy bewyst hem alle hulp, hy dagt het geen hem
overkomt, kan my ook ligtelijk overkomen, en daerom het geene
ik dan wilde, dat men aen mij zou doen, dat dat wil ik nu ook
aen hem bewijzen.

Grootelyks zou men dan zig zelven bedriegen, indien men zig
voor zou laeten staen, dat deze zorge aen d'overstens niet eigen
is. Of de hondersteman, een heidensch mensch, had zulk een denk-
beeld niet. Indien dan de hondersteman hier in zoo wonderwel
zijne pligt gequeeten heeft, wie zou durven zeggen, dat zulks aen
ttene overstens niet zou passen? ô 't kan niet dan tot smaed en hoon
der ttenen strekken, indien de ttenen zig in dit stuk van eenen
heidenschen mensch, en zelf van een krijgsman, wiens aerd gemeen-
lijk hard en wreed bevonden word, indien nogtans de ttenen (dico)
zig in dit stuk van zulk een laeten overtreffen.

Maer, eilaes! hoe veele ttenen zijn' er nogtans niet die voor
deezen hondersteman moeten wijken? hoe veele zijn' er niet die het hun
haar gezag te na zouden agten, hunne dienstboden aen te spreken,
als zij ziek zijn? die niet eens ondervragen na hunne gesteltenisse,
of vraegen zij'er nog wel na, hoe wijnig kreunen zij zig daer over? ge-
duurig jagen zij hen voort, als of hen niets en schelde. ja ook
zelf hoe veele zijn' er niet die hunne dienstboden ten huize uit zetten
als zij ziek zijn (die z' alsdan na gasthuizen, en andere slegte plaetzen
laeten brengen, en dat ook daer en boven meenigmael zelf) zonder hen
eenige onderstand of hulpmiddelen te bezorgen?

ô heel anders ging de hondersteman te werk &c. En zoo
maeken alle brave overstens, heeren, en meesters te werk gaen &c.

Dat zij dan wel gedenken, die hier aen ontbreeken, dat zij zig it.
wel gedenken, deeze spreuk des zaligm. Quod tibi, o vis fieri, al-
teri ne feceris. Item: qua mensura mensi fueritis, remetietur Matt. 7-2
vobis. q. d. &c.

Objiciet forsan quispiam: Dat zal mij niet overkomen, ik heb
geld en goed, ik zal mij laeten dienen. Dit zal ligtlijk iemand zeggen,
maer, eilaes! die zoo spreken, die betreffen de wisselvalligheid der wereld-
sche zaeken niet genoeg, die en letten niet dat de gene die heden rijk, morgen
meenigmael arm is, die en gedenken niet hoe eene Job van alle zijne
schatten, rijkdommen, goederen en kinderen, zelf zoo schielijk beroofd is
geworden (Dilata)

Ja, zelf zoo genoomen dat de gene die zoo spreekt, rijk is,
en knegten en onderdaenen, tot zijnen dienst ook heeft, 't kan ge-

gebeuren, dat de zelve hem niet zullen, nog niet kunnen helpen.
Men hoeft 't v. B. van Antiochus maer te gedenken. hoe veele
schatten, hoe veele dienaeren had deze koning niet? 't ontbrak
hem aen geene geld of goed, de dienaeren, had hij in overvloed,
en zie nogtans hoe wijnig hulp, hoe wijnige bijstand kon
hem dit baeren? godt zond hem eene ziekte over die zoo afgij
zelijk was dat om de stank niemand, het bij hem kon harden
of eenige handrijkinge konde geeven, et textus dicit: Aldus is die
2 Maek. 9 - 28. godslasteraer met zoo een schrikkelijke plaege geslaegen, en gelijk
hij anderen gehandelt had ... een ellendige dood gestorven.
Dit dit v. B. moeten zij dan gedenken. dit v. B. zal hen
leeren, wat zij ook te verwagten hebben, en indien zij dit hun-
zelven voor oogen stelden, zij zouden beter leeren, hun pligt van
zorg, en hulp aen d'onderdaenen, te bewijzen, en de zelve ook be-
tragten.

Cùm introisset Jesus Capharnaum accessit ad eum Centurio rogans eum, & dicens &c.

Matt. 8. v. 5. ...

Dominica 3a. Post Eph: 1740.58.

Heden agt dagen begonnen w' onze redenvoeringe, met aen te toonen dat het niet genoeg was dat 't woordt des Vaders vleesch geworden was, maer dat 't zelve vleesch geworden zijnde zig ook moest openbaeren, en kenbaer maeken aen de menschen. A. A.

Zoo hoorden wij den Heere Xtus van zig zelven getuijgen dat zijne werken of mirakelen daer toe dienden om hem aen de menschen bekend te maken. de werken (inquit) die de vader mij gegeven heeft te volbrengen, die werken die ik zelf doe geven getuijgenisse van mij dat de vader mij gezonden heeft.

Een bewijs hier van is ook duijdelijk geweest 't eerste van alle zijne werken, of mirakelen, die hij heeft gedaen om zig aen Israel t' openbaeren en bekend te maken, ik zeg, die wonderlijke veranderinge van 't water in den wijn, op de bruilaft van Cana in Galilée.

Wederom 2. andere bewijzen hier van zijn beide die mirakelen, dew' d' Ev. Matt. ons verhaelt in 't hed. h. Evangelie.

Wat 't eerste aenbelangt, tewesen, de genezinge van den Melaetzen, die overstappende zullen w' ons aen 't tweede, tewet en, aen de genezinge van den knegt des honderstens mans houden. 't geene d' Ev. na den letter van die historie zeid, zullen w' in 't kort doorloopen, deinde Moralia de dicimus Attendite

Exor: Moses, accepta lege in monte, descendens ob populi idololatriam legis tabulas confregit, et ope Levitarum hom. 23000 interfecit. Ex. 32-29. Certè terribilis de monte descensus!

Een veel zoeter en genadiger afkomen van den berg in den persoon van den waren Moses J. C. Jois. 5-36 verhaald ons d' Ev. in 't hed. h. Ev. want na d' onderwijzing op den berg c. 5. 6. 7. beschreven te hebben begint hij 't 8. hoofds met te melden dat als Jesus van den berg afgekomen was, hy deze zijne wet, of onderwijzing met 2 mirakelen, met den melaetsen en beroerden knegt te genezen, bevestigde de meining is ons aen de genezinge van den zieken knegt te houden.

Propositio

Chrijs:, en Luthimius getuigen Alhoewel ~~...~~ sommige uitleggers, gelyk de p. ~~...~~ ~~...~~ gemeind hebben, dat deze historie van den hondersteman, zoo als z'ons verhaeld word door den Ev. Matt. in 't 8ste h. Ev., de zelfde niet is met die dewelke d'Ev. Lucas verhaeld aen zijn 7., zoo is nogtans 't algemeen gevoelen van allen, uitgenomen zeer weinigen, dat 't maer eens en de zelfde historie is.

Wel is waer dat Matt. zeid, dat de hondersteman zelf tot Xus gekomen is; en dat Lucas zeid, dat hij eerst d'oversten der Sijnagogen en daernaer zijne vrienden tot Xus gezonden heeft. Dog dit staet heel wel zaem want hij eerst d'oversten der Sijnagogen, daernaer zijne vrienden gezonden heeft, en ten laetsten als Xus omtrent zijn huijs quam, zelf uitgekomen is, en in persoon herhaelde 't geen hij door anderen had laeten vraegen.

D'Ev. beginnende deze hist. te verhaelen zeid: Als hij binnen Capharnaüm gekomen was, quam tot hem een hopman, een man die overste was in 't bediende leger der Romeijnen en over 100 man gesteld was, een man die hoewel een vreemdeling, en heiden, nogtans veel werks van de joodsche natie maekte, ja, zelfs een tempel of Sijnagoge voor hen had laeten bouwen.

Deze hopman quam dan tot Iesus, van wien hij veel gehoord had, zeggende: Heere mijn knegt legt t'huis beroerd, en lijd swaere pijne. Heel anders naderd dan deze hopman tot Xus, als de pharisëen. deze quamen om op hem te letten, en was 't mogelijk in zijne woorden te vatten: Iudas naderde tot Xus, maer om hem met een kus te verraeden: de zoldaeten en 't gemeene volk quamen tot hem in zijn lijden, maer zij quamen tot hem als tot een moordenaer om hem te vangen. de zat. quam tot hem in de woestijne, maer om hem te bekoorn. Dog deze deze hopman quam tot Xus vol nedrigheid en mistrouwen van zig zelven, vol geloof, en betrouwen

wen, op de magt, en goedertierenheid van de Heere Xus volgens dat zijne eige woorden, die hij tot Xus sprak, getuijgen.

Tot Xus komende drukt hij uit de reden van zijn komen, en zeid: Heere mijn knegt legt t'huis beroerd, en lijd zwaere pijne. de reden dan van zijn komen was de ziekte van zijnen knegt.

En dus toonde deze hopman, hoe lief, en waerdt hem deze knegt was; hij toonde dat hij geloofde dat er bij godt den Heer geen onderscheid van personen is, dat zoo knegten, als Heeren even waerdig zijn; hij toonde met zijne werken dat hij zijnen evenmensch, beminde gelijk zijn eigen zelven; // ~~En dus Zeid ons deze hopman, met zijne werken, geene d'Ecclus vermaend met woorden, tewesen~~: Een verstandig dienstknegt zij u. zoo lief als uw eige ziel, en verlaet hem niet in zijne armoede. Item: Indien gij een getrouwen knegt hebt, daer met hem als met uw eigen zelven, en handeld hem als uwen broeder. zoo zoo handelde de hopman van t'Ev. met zijnen zieken knegt.

// hij toonde dat hij was een van die, van dewe d'Ecclus zeid: Eccle. 7-22 33-31.

En zie t'is ook dezen liefdaedigen handel van, dezen hopman, tot zijnen knegt, die terstond dat troostelijk woord uit denmond, van den Heere Xus haelde: Ik zal hem komen genêzen.

En dus drukt Xus van d'eene kant uit zijne magt, en mogentheid van den zieken, en kranken, te kunnen genêzen; hij zeid niet gelijk een doctoor, zou zeggen, ik zal komen, en zijne ziekte onderzoeken, eenige middelen voorschrijven, &c., maer hij zeid, Ik zal hem komen genezen. zoodat hier blijkt, dat wel te regt Malachias 4-2. van hem heeft voorzeid: Sanitas sub pennis ejus

Ten anderen zoo drukt de Heere Xus door dit zeggen uit zijne barmhertigheid, en menschlievendheid, mits hij aen den hopman, zelf meer toezeid, als die had durven vraegen. de hopman verhoopte wel de herstelling van zijnen knegt, hij bad'er den Heere Xus zeer ootmoedig om hij verzogt, dat Xus maer een woord zou spreken, en dat zijne knegt wel zou genêzen worden, heel anders

was deze hopman, dan gesteld, als de Koninglijke hove-
Joh. 4-46... ling, die ook wel bad dat Xus zijn zoontje genezen
zoude, maer van gedagten was dat Xus af moest komen
en'er zelf tegenwoordig zijn, zou hij zijn en zoon genezen.
Nu alhoewel de hopman niet eens verzogt dat Xus af zoude
komen, ja zig zulk een geluk onwaerdig rekende, Xus
belooft 't hem, en komt ook af, en dus toond hij zijne
liefde met meer te geven, als de hopman had durven
vragen.

Is gansch niet vreemd, maer ons zulks wezen, mits
dit zelfs de gewoonelijke handel van den Heere Xus is. Zie
dit bij v. b. maer eens in dien beroerden, die de gene-
Matt. 9 zinge zijns ligchaems zogt, en ook zelfs de genezinge
van zijne ziele gekregen heeft. Zie 't in de koninglijke
Joh. 4. hovelinge die om de genezinge van zijnen zoon biddende, met
geheel zijn huisgezin de gave des geloofs gekregen heeft.
Matt. 6-33 Ja in 't algemeen, belooft de Heere Xus dat aen allen, die
eerst 't rijke gods, en des zelfs geregtigheid zoeken, alle
't tijdelijke zal toegeworpen worden. Waerom Paulus ook
Eph. 3-20 zeid, dat hij magtig is veel meer te doen, als wij zelfs vragen
of kunnen denken. En zoo zien wij dit hier ook in den hop-
man van ons hed. h. &c. &

Ik zal hem komen genezen, zeit Xus. NB Xus zeit ik zal
En hieromtrent onderzoeken d'uitleggers, waerom dat
Xus zoo spreekt dewijl hij met een woord, gelijk de hopman
ook bad, den knegt kon genezen? waerom dat hij juist zeid
ik zal komen, en den knegt dan genezen?

'T antwoord 't w. d'uitleggers hierop geven is, dat
de Heere Xus dit deede om 't geloof van den hondersten-
man te beproeven, en meer en meer op te wekken. En
zeker indien Xus niet gezeid had, ik zal hem komen
genezen, zoo zou hij ook nooit tot blijk zijns geloofs
dat antwoord vol van geloof gegeven hebben, nooit
zou hij gezeid hebben: Dne non sum dignus &c

Zoo leeren wij dat de Heere Xus met 't Cananeesche
Matt. 35 vrouwtje ook te werk ging, hij wees haer in den beginne
van

van de hand &c doch zie 't was nergens anders om dan om haer geloof te beproeven, en opdat zij nog meer en meer blijken van haer geloof zoude geven. (si liber similia expla after)

En zoo handelde de Heere Xus hier ook met den man van 't Ev., weshalven hij ook, horende dat de Heere Xus bij hem zoude komen, vol van geloof uitriep, en zeide: Dne o sum dignus &c q. d. ik erken, o! Heer, dat uwe magt, van te genezen, aen geene plaets, of bij zijn gekegroos, ik weet, o Heer, dat je al zoo wel afwezende, als tegenwoordig mijnen knegt kunt genezen, daerom, spreekt zelfs maer een woord, en mijn knegt zal genezen worden.

De hopman zeit o sum dignus ut intres sub tectum niet als of hij wijgerig was den Heere Xus in zijn huis te ontfangen, maer, 't denkbeeld van zijne eige nietigheid, en zonden deed hem zoo spreken, en zeggen, dat hij onwaerdig was den Godt des hemels te ontfangen.

De Schrift verhaelt, dat als Salomon een tempel ~~had~~ gebouwd had, hij uitriep, en zeide: Is 't wel te denken dat Godt waerlijk op d' aerde woont? want zoo de hemelen en de hemel der hemelen u niet bevatten kunnen, hoe veel te meer dit huis niet 'tw ik gebouwd heb? dat de Schrift zeit, dat Salomon zoo sprak dat wil niet te kennen geven, als of Salomon wijgerig was een huis voor den Heere te bouwen, want hij dit reedts al gedaen had, maer dit wil alleen maer te kennen geven, en d' ootmoedigheid van Salomon, en de verhevenheid van Godt, die in den tempel zijn woonplaets neemen zoude. — 3 Reg. 8-27

En zoo is 't hier ook met den hopman van ons Ev., hij is niet wijgerig den Heer in zijn huis te ontfangen, maer hij agt zig onwaerdig zulk een geluk te genieten. Dne (inquit) o sum dignus ut intres sub tectum meum.

Maer spreekt alleen een woord (vogt hij er bij) en mijn knegt zal genezen worden. En dus erkend hij de magt van Xus om te genezen, dus erkend hij Xus voor dien, die in 't boek Deut. zelf zeit: Bemerkt dat 'er geen andere Godt buiten mij en is, want ik zal dooden, en weer levend maken — Deut. 32-39

ik zal slaen, en genèzen, en niemand zal 't uit mijne hand kunnen neemen.

En niet alleen erkende de honderste man, dat de Heere Xus de magt van te genèzen had; maer ook te gelijk dat hem zulks niet eens moeijte koste, 't dic verbum, ait, een enkele wil, of wenk is genoeg; gene geneesmiddelen heb je noodig, ook zelfs niet 't opleggen uwer handen, ook niet uw bijzijn, of tegenwoordigheid, maer uw woord, uwe wenk of wil is genoeg, en mijne knegt zal genèzen worden.

Eindelijk en ten laesten zoo erkende de hopman ook de kragt, en uitwerkzelen van de magt van Xus, en tot bewijs van dit zijn geloof zoo brengt hij bij: ik ben ook een mensch die, hoewel onder de magt van een ander staende krijgsknegten onder mij heb: en ik zeg tot den eenen, gae henen, en hij gaet, en tot den anderen kom hier, en hij komt. Niet dat deze man dit al zwetsende, en roemende wijze zeide, maer zulks zeide hij om daer door uit te drukken wat denkbeeld dat hij had van de magt van Xus, 't is net als of hij wilde zeggen: indien ik die onder de magt van een ander ben, nogtans na wil, en welgevallen, aen mijne dienaers gebiede, hoe veel te meer kunt gij, ô Heere die onder niemand staet, gebieden, en bevèlen, en 't zal gedaen worden? zoodat dan deze hopman een onbepaelde magt in Xus erkende, een magt die altijd haer uitwerkinge heeft als 't den Heere zoo behaegd.

Nu zulk een geloof van deze hopman diende zelfs tot verwonderinge van den Heere Xus. de text zeid: Jesus dit hoorende was verwonderd, en zeide tot de genen die hem volgden, ik zeg u voorwaer, dat ik zoo groot een geloof in Israel niet gevonden heb.

Hij was verwonderd, niet gelijk wij menschen, die ons verwonderen als 'er ons iet onverwagts overkomt, want aen Xus kon niets onverwagts voorkomen, mits hij God zijnde alles van te vooren voorzag en kende, mits hij ook zelf 't geloof in 't herte van dezen man gestort had. Maer als d' Ev. zeid hij was verwonderd, zoo wil hij daer mede

mede te kennen geven dat Xús uiterlijk door zijn gebaer en door zijne woorden, als of hij verwonderd was, zig vertoonde.

Hij was dan verwonderd, en zeide: Ik zeg ú voorwaer.

Niet als of Xús wilde zeggen, dat dit geloof van den honderstenman grooter was dan dat der oúde Patriarchen, dan dat van Joés den dooper, van d'alderh. Maagd, van Joseph, den oúden Simeon, en dier gelijken, neen! gansch niet; want ongetwijfeld was hún geloof nog grooter; maer Xús spreekt hier van 't joodsche volk in 't algemeen, die of wel geen geloof gaven aen de werken van Xús, of indien zij die geloofden meinden, dat Xús daer lighaemelijk tegenwoordig wezen moest, en door 't aenraken of het opleggen der handen zijne wonderen doen moest. gelijk ook zelfs d'Apostelen toenmaels nog zwakker in den gelove waeren, als deze hopman, waerom Xús hen ook meermaelen haere zwakheid in den geloove verwijt.

Ik zeg ú dan voorwaer, zeide Xús, dat ik ... Ja ook zeg ik u (addit) dat er veelen van oosten en westen zúllen komen. En dús voorzeid de Heere Xús de roep der heidenen verbeeld door deze hopman, en te gelijk de verwerping der joden. de heidenen zeid hij zúllen aenzitten met Abraham &, want zij na den geest kinderen Abrahams geworden zijnde, ook met Abraham de vergelding des geloofs erlangen zúllen. En de kinderen des rijks die de beloften gedaen waeren, die kinderen des rijks schenen te wezen, die zúllen búiten gestoten worden.

En op deze wijze heeft de hopman om zijns geloofs wille de genezing voor zijnen knegt bekomen.

Et his plúra observanda forent at brevitatis caúsâ únúm alterúmve observabimús

Ae 1mo quidem, zien wij deze hopman van 't Ev. Jesus bidden voor zijne zieke knegt? zoo leerd ons dit ook wat wij moeten doen, als w' onze ziek ziek, en quijnende bevinden, naemlijk dat wij Jesús om de genezing moeten bidden en smeken.

De godsgeleerden aenmerken eenpaerlijk dat door deze zieken knegt des hopmans die gebroerd was en zwaere pijne leed, verbeeld word 't heele menschelijk geslagt door de

^ beroerd geworden in verstand en memorie, en

zonden van Adam bedorven ^ onmagtig ~~geworden~~ tot 't goede, en onderworpen aen alle de pijnen, en ellenden dezes levens, zoodat men van 't heele menschdom zeggen kan: Dne puer meus jacet &c.

Nu gelijk 't heele menschelijk geslagt, zoo is 't ook dat ijder zieke, kranke, of zondige ziel door dien zieken knegt verbeeld word.

Ging dan de hopman tot Jesus zoodra hij vernam dat Jesus te Capharnaüm gekomen was? zoo leerd hij ons hoe dat wij geen gelegentheid verzuimen moeten, om van de beroerte onzer ziele genezen te worden.

Wie, wie zou een oogenblik langer na de lighaemen willen ziek, of quijnende blijven, als hij ter hand zou hebben een magtig en onfeilbaer hulpmiddel tot zijne genezinge? Vervolgens hoe dwaes, en uitzinnig is hij niet die de geneesmiddelen den ziele, die Jesus heeft ingesteld, ^verzuimd, en in zijne zonden maer blijft zitten?

O! de vlijt, zorg, en voorzigtigheid die men gebruijkt om na de lighaemen geholpen te worden moest ons beschaemen dat wij zoo weinig voor de zielen bekommerd zijn! geen goed, of onkosten zou men ^moeten sparen om maer baet te vinden voor de ziekte des lighaems, en onderstussen word menigmael de ziel verwaerloosd.

Hoe menigmael word ons niet geboodschapt dat Jesus te Capharnaüm gekomen is, dat hij nabij is &c? en onderstussen na zoo veele vermaeningen, onderregtingen, ook zelfs na veel biegten, en communiceren blijven wij dikwils al de zelven als voordezen, even hovaerdig, even gierig even grammoedig oplopend, even wulps, en ongebonden in 't spreken, even gulsig in eten of drinken &c. zoodat wel te regt Godt heden zou mogen vragen, 't geen hij eertijds bij Jer. van zijne volke Israels vraegde: wel is 'er dan geen balzem in Galaad, of is 'er geen geneesheer

Jer. 8-22

waerom is dan de wonde van de dogter mijns volks niet geheeld? q. d. Deus: daer zijn immers geneesmiddelen in

ingesteld in de kerke, daer zijn geneesheeren, bedienaers te vinden? waerom is dan de wonde des zieke zondaers niet geneezen? waer bij komt dat toe? o! Xtenen, 't is niet bij gebrek van den balsem des h.h. Saer. 't is niet bij gebrek der geneesheeren, ô neen, ô neen! want zelfs d' overvlaed der geneesmiddelen tot des te zwairden straffe, en verdoem enisse den zondaer naemals dienen zal, maer 't komt bij gebrek van luijheid, en onagtsaemheid voor de ziele, en zaligheid &c

Dog zoo niet, zoo niet meer, Xtenen. Integendeel 't v. b. van den hopman, moet ons aenzetten om dat voor onze ziele te doen, 't geen hij voor zijnen knegt deede en dit dit moeten wij niet alleen voorneemen, niet alleen beloven maer ook nakomen met de werken. vol, vol is de hel van vooraemers, en de hemel alleen van werken &c

Sque primum à centurione discamus &c

2do Alterum quod ab hoc centurione discamus oportet, e, quod sicut ipse Xto, oibq admiraoi fuit, sic et nos studeamus admirationi esse aliis. admiraoi dico, o quoad temporalia &c sed quoad spiritalia. sic Xus ipse nos docet cum dixit: Sic luceat lux vestra Matt. 5-16

Tales erant primi Xani &c sic de eis Petrus testatur Phil. 2-15.
dat de heidenen versteld, en verwonderd stonden, als zij 1. Pet. 4-3 ...
zagen, dat de Xtenen met hun niet medeliepen tot de zelve uitgestortheid, en overdaedigheid, tot allerhande onzuigtigheden, wellusten, dronkenschappen, brasserijen &c ja zoo, zoo zeer waeren d' eerste Xtenen, tot verwonderinge den heidenen, dat de heidenen ziende de liefde die z' elkanderen toedraegen, ook zelfs zeiden: zie, zie hoe die Xtenen elkanderen lief hebben, ja ook bereid zijn voor elkanderen te sterven.

En zoo, zoo behoorden wij ook te weezen in 't midden der onkatolijken, onder dew. wij woonen. tot verwonderinge behoorden wij voor hun te weezen in 't stuk van liefde &c

in 't stúk van godsdienst &c met een woordo in 't stúk van deúgd, en vroomheid.

\# hoe vele onder ons X tenen zijn 'er niet tot dew. pan zoo mogen zeg-gen 't geene hij aen de Galaters zeide: Ik ben verwondert dat gij zoo haest van den genen die u tot de genaede van X us geroepen heeft over gaet tot een ander Ev. Gal. 1-6. Immers

Maer, elaes! # hoe moeten wij tot onse eige schande en leetwezen niet belijden dat veele onkatolijken verscheide katolijken te bòven gaen? v. g. omtrent de liefde en behúlpzaemheid &c den godsdienst &c gemaniertheid en zèden &c Het strekte tot groote schande voor de joden, dat een heidensch man en zelfs een krijgsman hen in deúgd en geloof te boven ging. En zoo is 't ook tot de grootste schande der katolijken dat d' onkatolijken dikwils liefdadigen, godsdienstigen en zèdigen dan verscheide der katolijken schijnen.

En dit, dit maer ons doen schrikken, of ook mogelijk op ons niet past 't geene X us tot de joden zeide, terwijl dat 'er veele van oosten en westen zúllen kòmen, en met Abraham... en dat de kinderen des rijks in d' eeuwige v.

Niet dat wij zeggen willen als of iemand búiten de kerk kan zalig worden, dat zij verre! maer het geen wij daer mé zeggen willen is dit, dat mogelijk godt de Heer aen die genen die búiten de kerk zijn, en die behalven dit gebrek anderzins onberispelijk schijnen, mogelijk die genaede zal geven dat zij tot zijne kerk geroepen zúllen worden, en onze plaets bekleden zúllen, terwijl wij die kinderen des rijks, ledemaeten van de waere kerk zijnde, 2. zúllen verlooren gaen 1. in de kerk levende, en stervende.

Conclusio

Willen wij dan A. A. dit onheil vermijden &c Centurionem imitemur &c

1736 154

Accessit ad J. sum centurio rogans eum
Matt. 8. v. 5.

Dominica 3 Epiphaniæ 1744.

De zorgvuldige kerk, die niet alleen ons door het jaar de meeste geheimen, wonderdaden, en leeringen van den Zaligm. voorhoud, maar ook op verscheide tijden bezondere voorvallen toepast, heeft ook niet zonder reden gewild dat ons van daag 't hed. Ev. zou voor gelezen worden A. A.

1749. Solam 3am Partem dixi.

1760 partem 2dam dixi, ampliatam ex Serm. D. 18. Pent: anni 1734. pag 3. mutatis mutandis.

Over wijnige dagen heeft de kerk ons de gehengenis doen vieren, van d'aanbiddelyke Geboorte des Zaligm, en in dien tijde alle d'omstandigheden, die de geboorte verzeldden, uit d'Ev. doen voorlezen.

Nu gaat de kerk verder, en vertoond ons het groot goed van de menschwordinge des Zoone Gods, en het voordeel 't welk hij met zijne geboorte aan de wereld heeft komen toebrengen, naam. dat hij niet alleen tot voordeel der joden, maar ook tot heil der heidenen geboren is. Dit toond ons 't voorgelezen h. Ev. in een dubbeld mirakel, 't eene bewezen aan eenen melaatzen Jood, en 't ander aan eenen zieken knegt van eenen heidenschen krijgsoversten. Eerst hielp Jesus den Jood om te toonen dat hij eerst gekomen was voor de joden, gods uitverkooren volk (Judæo primum et græco, zeid Paulus) en daar na den knegt van eenen Romijnschen Hopman, om te leeren, dat hij egter niet min zogt voordeelig te zijn aan de heidenen, die hij ook van hunne ziekte quam genezen, en aannemen tot gezonde ledematen van 't lighaam zijner kerke.

'T hed. Ev. bestaat dan uit 2 delen, viz. de genezinge des melaatzen, en de genezing van den knegt van den honderstenman.

De meining is voor als nu ons aan 't 2de deel van 't Ev. te houden, en daarvan zelfs alleen maar aan te merken 1 wie of hoedanig de hopman was, viz. een krijgsoversten, 2 deszelfs komste tot Chris. Utrumq utilissimam lectionem subministrabit. Attendite

Propositio

Non necessarium puto multas adferre rationes ut vobis persuadeam, vitam militarem, tenir ee vitam dissolutam.
Profecto nulla vdr vivendi rao quae plura habeat obstacula pietati et virtuti, quam vita militaris, nullus item status qui ma pateat qbsvis sceleribus et dissolutionibus quam status militaris. Dic mihi in quo statu ma locum habeant furta et rapinae, impudicitiae, crudelitates, juramenta, blasphemiae et execrationes, quam in statu militari? Immo apud Assyrios (ut legimus Judith 32.) milites adulterare, et stuprare tam erat familiare, ut velut infamis haberetur miles, qui mulierem intactam dimisisset, quam potuisset violare. Fœdum e n apud Assyrios, si fœmina
Judith. 32-33. irrideat virum, agendo ut immunes ab eo transeat.
Rapere, caedere adeo militibus frequens, ut miles et latro idem sonaret. Veteres (ait Varro) latrones, milites vocabant.
Quamqm hac quae diximus verissima sint, o desunt tamen milites, qui pietatem sectantur, et licet hic status habeat multa virtutibus impedimenta, habet tn et quosdam pietatis et virtutis cultores.
Ecce militem nobis hodie proponit Ev. qui jam longo tempore militiam coluerat (o n dux creatur nisi ante talis extitisset) Quam rara de eo recensentur virtutes? qm viva ejus fides? hoe weldadig voor de joden, voor dien hy een Synagoge had laten bouwen? hoe medogig ten opzigt van d' ellende zyns zieken knegts? hoe gereed en vaardig om dien te dienen? hoe gedienstig aan zynen minderen? hoe nedrig van herte? hoe klyn in zyne eige ogen? hoe oormoedig in zyn gedrag? hoe overtuygd van zyne eige nietigheid en onwaardigheid? hoe gevoelig over Jesus agtbaarheid? hoe vermeyend in Jesus opgedragen gunst t' aanvaarden? Dne (zeid hy) o sum etc.
Videte quam eminenter locum habeat virtus et pietas in statu militari, militari dico, in quo ois virtus exulare vdr.
Atq in eo hoc inprimis annotandum hbms nullum ee statum, nullamve vivendi rationem, in qua o possemus vir=

virtutem colere, pietatem sectari, salutemq quisq suam operari.

Nihil in mundo Coius, als dat w' onze zonden, onze verzuimenissen, en nalatigheden schuyven en leggen op din staat van levin daar w' in gesteld zyn, niet als of de staat van levin ons belette het goed te doen, en tot het quaad aanleidde. Quod ipsi gerunt (ait Ambr.) officiis suis ascribunt.

Sanè sic ē. si n 4. G. arguas adolescentem, cur sic effrenis et libertinus vivat? respondebit, hoc secum ducere juventutem, fervere sanguinem, et eo modo vivere sibi coaquales. 2 si de virem, en die in eenig aanzien is roges, ut quid adeo superbiat zoo trots is in spreken, zoo ydel in kleding &c? reponet, hoc à se exigere statum suum. 3 si mercatorem reprehendas quod tot dolis, fraudibus, ac mendaciis in mercatura sua utatur? respondebit, dat de neering zulks vereischt, en dat men zonder dien geen koophandel of neering kan doen. 4 si opifuem roges waarom hy geen werk van 't gebed, of iets goeds te lezen maakt? respondebit, ō possum debeo laborare, dat is goed voor die niets te doen hebben, en haare rentin leven. 5 si famulum famulamve carpas dat zy zoo weynig werks maken van 't gebed, van Godt en godsdienst? O zeggen ze dat is goed voor myn volk die niet hoevin te dienen, maar gediend worden, die hunne eige meestir en voogd zyn; Maar ik moet er s' morgens vroeg op uit om ten dienst te wezen, s' avonds ben ik moe en mat, de leden vallen my toe, ik kan niet bidden, ik kan zoo niet op de kerk passen. 6 si uxoratos roges quarè proles ō instruant, rètè educent, zy zelfs niet meer op de kerk passen, hun werk maken van 't gebruyk der h.h. sacramentin? O zeggen ze het huishouden heeft zoo veel werks in, hoe kan ik de kinderen zoo nagaan, die ze niet hebben, kunnen z' 't best regeren, hier is myn winkel, of affère, daar de kinderen, ik kan niet uit geraken om na de kerk te komen, ik heb qualyk tydt om m' te kleden, de dag loopt heen zonder dat ik qualyk kan denken op Godt of zyn gebod, nu vind ik hoe waar dat is

1. Cor. 7. 't geen Paulus zeid, Qui cum uxore ē, sollicitus ē quæ sunt mundi.

Ecce quod quisq in statum suum rejiciat, quod ipse delinquit.

Ast inanes st ejusmodi excusationes quæ culpam statui aut officio imputant, cum status aut officium culpam ō habeat, sed hois malitia, et inordinatus affectus: nulla n̄ ætas, nullus status, nullum officium ē, in quo quis Deo servire et bonus evadere ō possit, si modo status sui legibus „conformiter vivat.„ Cunctis officiis (ait S. Ambr.) in sacris „litteris præscribitur fōa vivendi, ōis ad benè agendum pro„vocatur sexùs, ætas et dignitas. Nemo igr publicis se ex„cuset actibus„.

Non negandum, fateor, aliquos eē status mā liberos et ampliores præbere occasiones Deo serviendi, ac in aliis majora occurrere colendis virtutibus et devotioni impedimenta, quam in aliis, patet n̄ statum celibem multo minora secum trahere obstacula, quam conjugatorum, &.

Hoc autem indubitate tenendum in statū juvenis, divitis mercatoris, servi, militis, uxorati & quemq posse sectari pietatem, immo sanctitatis apicem adipisci.

S. Pater Chrysostomus heeft zig ingelaten om met zijn gewoonelyke welsprekendheit deze stof verder uit te breiden „Multi (ait) nuptias prætexunt, alii filios, alii militiam „alii negotiationem, alii artificium, alii servitutem, alii „divitias, alii inopiam. Volo (ait) declarare vobis, quod neq „divitiæ impediunt, neq inopia & Ad hujus probationem mirabilem texit inductionem. 1 dicis uxoratus sum et statū illo detineor ab oraōe, pietate, et jejunio; erras: uxoratus fuit et Moyses, qui tn una et altera vice 40 dierum et noctium jejunio, sese disponebat, ut familiari cum Deo conversatione poteretur. 2 Filios prætendis? Ecce sanctorum Machabæorum matrem, quam à sanctitate filiorum septem educatio ō retardavit, quin immo illa ipsos ad virtutem laudatur promovisse. 3 Negotia prætendis? Ecce Davidem negotia totius regni agentem, et tn media nocte surgentem ad Deo confitendum, immo septies de die laudem Deo dicentem. 4 Quid igr dives es? Divites fuerunt Abraham

ham, Isaac, Jacob, Job, et ex ipsis divitus media sumse-
runt ad majorem virtutem et sanctitatem. 5 Juvenis es? Juvenis castissimus
erat Joseph inter fratres impudicos, quorum crimen pa-
tri deferebat: castus item sollicitatus ob uxore Putiphares
ut cum illa dormiret. Talis item juvenis fuit Daniel, ejusq
comites, qui in idololatras Babilonios adeo casti et religiosi
vixerunt, ut celesti roborati auxilio flammantem fornacem
potuerint superare, quin et ipse Daniel semel iterumq ora
leonum obturavit. 6 Servus es, et in aliorum ministerio?
Jacob fidelis erat in servitio Laban. vide et Onesimum,
qui et herum suum Philemonem ad pfeenonem promovit,
insuper et S. Paulo in pus officius adjutor fidelissimus fuit,
unde et de eo scribit Philemoni: Mihi et tibi utilis fuit. 7
Pauper es? vide Jobum, vide Lazarum, inopes et paupe-
res ille, an paupertas eorum obstitit virtuti et probitati?
8 Miles es? Ecce Evangelicum. Et si hic solus o sufficiat
adde et illum, qui stetit juxta crucem Jesu, ~~de quo Matthæus~~
qui inter medias judæorum blasphemias, o e veritus Jesum
palam confiteri, ejusq divinitatem agnoscere, sed, teste Matt. 27.
Matthæo, exclamavit: Verè Filius dei erat iste. Et si nec
hic sufficiat adde Cornelium Centurionem, de quo Lucas Act. 10.
dat hy godvrugtig en godvrezend was met al zyn huisge-
zin, veele aalmoessen aan't volk deed, en Godt altydt bad.

Videtis ex his, puto, A. A. nullum ee vitæ statum, in
quo deo servire, pietatem virtutemq sectari o possimus.

Ne igr unqm statui aut officio peccata negligentiasve
nras imputemus: o n in culpa e status noster, aut offi-
cium, sed nos ipsi in culpa sumus. Centurio Evangelicus
suo exeplo annihilat oes nostras excusationes, quas ex pre
status et officii nos allegare posse putamus.

Igr in quocumq demum statu simus, qualecumq offi-
cium obeamus, virtuti incumbamus, pietatem sectemur,
deum quæramus, et ferventer ei serviamus. Vivamus in
illo statu in quo sumus juxta regulas illius status (parti-
cularisa de oibs statibus supra memoratis)

Quod si neglexerimus judicabit nos ethnicus hic centurio
et ille in extremo judicii die respectu nostri aget, quod Cbs
de Ninivitis respectu judæorum dicebat: Viri Ninivitæ sur- Matt. 12.
gent in judicio cum generatione ista &c. Regina Austri &c.

sic Centurio noster Evus contra nos surget in judicio et condemnabit nos, quod ille in statu illo excoluerit virtutes, et nos in statu nostro, in quo virtus facilior, occasio major, impedimenta minora, eas neglexerimus.

Atq. hæc de persona Centurionis annotasse sufficiant. Progrediamur ad ejusdem accessum ad Chm. daar quam

1760 (ait Ev.) een hopman tot Jesus, die hem bad, zeggende &

Luc. 7-3 D'Ev. Lucas deze zelve geschiedenis verhalende zeid, dat als hij van Jesus komste te Capharnaüm gehoord had, eerst eenige

v. 6. Oudrlingen der Joden tot hem afzond, en daarna eenige van zijne vrienden. Daarenboven, zoo zeid Lucas, dat hij Jesus zou gebeden hebben, dat hij zijnen knegt wilde komen genezen: 't w beiden tegens 't verhaal van Matt. schijnt te strijden, mits Matt. zeid, dat de hopman zelfs tot Jesus quam, en dat hij hem bad van niet in zijn huis te komen, maar van een woord maar te spreken, of van maar te willen en dat zijne knegt zou genezen worden.

En hier uit hebben zommigen, gelijk de h. Chrijsost. hom. en Eutijmius getuijgen, besloten, dat 't 2 verscheide geschiedenissen zouden zijn geweest. Dog 't tegendeel beweeren alle oude uitleggers der h. Schriftuur en dat 1o omdat 't Verhaal van Matt. en Lucas in alle d'andere omstandigheden, gelijkvormig over een komen, 2o omdat die strijdigheden in schijn gemakkelijk weggenomen worden: want dat Matt. zeid, dat de hopman quam tot Jesus, dat hij hem bad, dat hij hem zeide, moet verstaan worden, niet door zig zelven, maar eerst door d' Ouderlingen der Joden, en daarna door zijne vrienden. Dat nu Lucas zeid, dat de hopman Jesus gebeden heeft in zijn huis te willen komen, is zoo te verstaan, dat d' Ouderlingen der Joden, de bede van den hopman uit hun eigen zelven op die manier aan Chs hebben voorgedragen; want dat hij hen niet gezeid en heeft dat zij Chs zouden bidden, tot hem te komen, blijkt genoeg uit Lucas zelfs, volgens wien de hopman door zijne vrienden zeide: Heere, neemt geen moeijte, want ik ben niet

v. 6. 7. waardig & — En hier uit volgd, dat d' Ouderlingen der Joden die een klijnder geloof, als de hopman, hadden, hunne gezantschap niet getrouwelijk verrigt hebben, niet gelovende, dat Chs ook afwezig met zijn woord, of wil den zieken knegt konde genezen, 't w de Vrienden des hopmans, die hij daarna zond ge-

getrouwelijker deeden, zeggende uit zijnen naame aan Jesus: Heere, neem geen moeijte, want ik ben niet waardig &c.

De hopman quam dan tot Jesus niet zelfs, maar eerst door d'Ouderlingen der Joden, daarna door zijne vrienden.

Non in incertum, devinare nos &c. sinit quamobrem, seniores Judæorum sibi tam devinctos centurio haberet. Ille ipsi pro eo depre- catuti pro motivo impetrandi allegant: H. is waardig dat gy hem dit vergund: want hy houd veel van ons volk, en heeft ons zelfs eene kerke gebouwd.

Nu hier uit, dat de hopman, niet door zig zelven, maar door zijne Vrienden tot Jesus gaat, kunnen wij leeren dat 't niet min een waaragtig gebed is, 't geen men doet door de tussen- spraak van anderen, als 't geen men doet door zig zelven; ja dat alzoo te bidden, is een werk van ootmoedigheid, en erkentenisse van zijne eige onwaardigheid om zelfs in persoon te vragen; en bij gevolg dat 't een belagchelijke zaak is, dat d'Onkatolijken zeggen dat men ongelijk doet aan C. J. met de voorspraken der heiligen te verzoeken. De hopman van ons Ev. bad niet dan door zijne Vrienden, en deed hij daar door ongelijk aan C. J.? Ja betoonde hij daar door niet integendeel zijn eerbied en ontzog voor den Zaligm.? En waarom zeid Matt dat de hop- man zelf tot Jesus quam, en Lucas dat hij door zijne vrienden quam, als omdat 't een en 't zelve is, zelf te komen, of eenige uit eerbied eenige andere personen te zenden, die men geloofd aangenamer, en waardiger te zijn om verhoord te worden? Ja uit de gunstige verhooringe der tussensprekende Vrienden van den Hopman blijkt 't duidelijk, dat 't er zoo ver af is, dat zulks aan 't Opper Middelaarsampt van Cbs zou te kort doen, dat Cbs integendeel met behagen aanziet onze nedrigheid, en ootmoedig mistrouwen onzes zelven, en onze gemeenschap met de heiligen, en dat hij zelfs door deze aanroepinge verheerlijkt word, gemerkt wij tot de heiligen gaan om dat het zijne guns- telingen zijn, die hij tot zulken hoogen top van waardigheid verheven heeft. Zoodat gelijk de hopman geprezen word, dat hij door zijne Vrienden tot Cbs ging, zoo wij ook dat wij door de heiligen, onze en Gods Vrienden, tot Godt en C. J. gaan. Wil U. A. verdere bewijzen van deze waarheid hebben? ontelbare zal de h. Schrift er uit leveren.

De hopman gaat dan door zyne Vrienden tot Jesus.

Non in incertum divinare nos Evangelista sinit &c. ut supra in hac ead. pag. # Leverem. hoe voordelig &c. prosequere D. 18. Pent. 1734.

Vides? ipsi sacerdotes et primores Judaeorum prodeúnt repraesentantes bona opera ab ipso facta, quae eum dignum faciúnt ad impetrandum quod petit; jam ei in tpore necessitatis súbdio veniúnt bona opera.

O gelukkige en voorzigtige menschen! die naar 't V. B. van dezen Krygsman voor heen en bij tijds wat goed doen: O in 't tijd van nood zal hun dat te staat komen, dat goed het geen ze voor heen gedaan hebben, zal zig dan voor Gods aanschyn vertoonen om hem te bewilligen tot dat te geven, het geen ze zullen vragen.

Dit wist zeer wel Eliú Jobs vriend die daarom ook aan Job, zittende op den mesthoop, en biddende om Gods hulp, zeide

Job. 33-23 Bijaldien een engel uit duizenden voor hem komt te spreken en hem zynen pligt bekent te maken, Godt zal zig over hem erbarmen, en zeggen, verlos hem, dat hij niet ten bederve nederdale; ik heb eene reden gevonden om hem genadig te zyn. Vult dicere, dat Godt dan die mensch verhoord, en verlost op zyne bede, wanneer die mensch eens diergelyks goeds aan zynen medemensch gedaan heeft, het geen de engelen aan hem vertoonen.

Vultis hujus exemplum, legite Act. 10. alwaar je zult vinden, dat d'aalmissen en goede werken van Cornelius voor Gods aanschyn, opgeklommen waren, en bij Godt zyne bekeringe verworven hadden. Lees ook 't hoofdst. te vooren, en daar zul je vinden van de discipelinne Tabitha, of anders genaamd Dorkas, die vol was van goede werken en aalmissen die zy deede, hoe de zelve den heer bewoogen hebben om haar door Petrus van de dood te verwekken; ja dit wisten de arme weduwen, die zy by haar leven had wel gedaan, ook wel. Waarom zy al schryende aan Petrus toonden de rokken en kleeren, die Dorkas haar maakte.

Zie daar dan A. A. wat dat vermag het goed dat wij 't bytyds doen &c

Dit geeft de Heiland ons ook niet duister te kennen, als hij zelfs zeid dat een teúg koúd waters zyne loon zal hebben &c Item: Facite vobis amicos de mammona &c

Si vis potes me mundare. Tantm dic verbo: & sanabitr puer meus Matt. 8. v. 2. & 8.

Dominica 3 Epiphaniæ 1743

Observatione digna e historia, quam refert sacer Historicus Exod. 32. 29. A. H.

Moses ibid. narrat quod post acceptam in monte legem descendens, cognita populi idololatria, tabulas legis confregerit, et Levitarum ope viginti tria hoim millia interfecerit. Certè terribilis de monte descensus!

Hodie post promulgatam in monte legem, dico post habitum in monte sermonem, Cap. 5. 6. & 7. Matthæi descriptum, descendens Jesus non Legem confringit, sed miraculis confirmat; non interficit, sed curat, mundat ~~[illegible]~~ leprosum, et sanat servum Centurionis.

Quanta differentia inter veterem novamq Legem? Illa servorum, hæc filiorum e; illa terroris hæc amoris; illa suppliciorum, hæc beneficiorum; illa potentem Dei justiam, hæc potentem ejusdem exhibet misericordiam. Hanc Chri Dni potentiam, et misericordem poam leprosus, et Centurio confitentur; ille dicendo: Si vis potes me mundare; hic: Tantum dic verbo et sanabitur puer meus.

Libet hanc, quam Chto Dno hi duo viri tribuunt, potestatem latius expendere: Atq inde quæ nostri erga Dnm officii sint, addiscere. Attendite

Propositio

Non humiliter de Chto sensisse leprosum ac centurionem nostrum, verba ipsorum satis ostendunt. Rebus deploratis ab ipso solo postulant auxilium

ille ad expurgandam lepram, hic ad restituendum pristinæ valetudini servum. Magnifica sane de Chri potestate existimatio!

Itane vero, inquit quis, hæccine tanti sunt, ut adeo magnificam de Chro habuisse opinionem censeri debeant? numquid nāali medicorum industria hæc sæpe facta sunt?

℞ Curare lepram, aliosq morbos adhibitis, quæ nāa præbet, remediis, medicorum ē: sed aliud à Chro postularunt hi duumviri.

Prior inquit, Si vis potes me mundare. Non in pharmacorum efficacia, sed in sola Chri voluntate medendi vim oem agnoscit.

Hoc vero ō humanum ē, sed divinum. Nemo n̄ hoium parem hbt volendi, ac valendi facultatem. Solus Deus ē, cui velle posse ē. Subest tibi cum volueris posse, inqt Sapiens. Oia quæcumq voluit Dns, ait david, fecit.

Sap. 12-18 / Ps. 113-3

Hanc potestatem in sola Chri voluntate exsistentem agnoscit leprosus, ergo et plus quam humanam, sive divinam agnoscit Chri potestatem.

Atq in eo ō errasse leprosum probat responso Servator. dixerat n̄ duo leprosus: 1° posse illum, 2° si vellet. Respondet Dns 1° et velle se, Volo, 2° et posse, Mundare: nec n̄ majus argumentum ē posse quam ipsum facere.

Igitur ex his oibs patet leprosum divinam in Chro agnovisse potestatem,

Luculentius hoc ipsum docebit nos Centurio. Tantum dic verbo, inquit, et qbs in verbis tria de Chro confitetur Centurio. 1° Quid possit, 2° quam facilè 3° quam absolutè, et independenter.

1° Quid possit. Sanabitur puer meus. Confitetur posse sanare puerum suum, puerum, inquam, jam jam moriturum, ut Lucas hbt: Erat n̄ moriturus

Luc. 7-2.

rus i.e. incipiebat mori, sive secundum nos ordinem jam depositus erat. Ergo agnoscit Chm vitae mortisq arbitrum, adeoq Deum.

Cum hac centurionis de Chti potestate confessione convenit quod ipse de se testatus e deus olim Israelem alloquens, et dicens: Bemerk dat ik alleenhet ben, en dat'er buiten mij geen ander godt is: ik ben't die doodt, en die levendmaakt: ik slae, en ik genees: en daar is niemand die mijne hand iets kan ontrecken. Deut. 32-39

Huc item illud Annae: Dns vivificat, et mortificat, deducit ad inferos, et reducit. 1. Reg. 2-6.

2° Quam facile. Tantum dic verbo. Non pharmaca somniat, ō impositionem manuum exigit, immo nec praesentiam desiderat. Tantum absens dic verbo, jube, et fiet, sanabitur puer meus. Fiet quidquid vel verbo te velle demonstraveris. Atq sic centurio dicendo: Tt dic verbo, eamdem in Chto agnoscebat potentiam, quam deus in creatione universi ostenderat, cum verbo suo oia ex nihilo creavit, dicens: Fiat lux, et facta ē lux &c de quo et David: Ipse dixit, et facta st; ipse mandavit, et creata st. Tt dic verbo. Gen. 1-3. Ps

3° Quam absolutè. Nam, inquit, et ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, et dico huic: vade, et vadit; et alii: veni, et venit, et servo meo: fac hoc, et facit.

Nullo modo putandum ē jactantia cā hac ab illo dicta ee: neq n hoc pateretur summa illius modestia, et propriae indignitatis persuasio. Non sum dignus (ait) ut intres sub tectum meum. Pp quod (addit apud Luc:) et meipsum ō sum dignum arbitratus, ut venirem ad te. Luc. 7-7. Itaq ō jactantiae cā dicit centurio: Et ego homo sum... sed ut indicet qualem in Chto agnoscat potestatem. q. d. si ego qui sub potestate alterius con=

constitutus sum, meis impero pro arbitrio militibus; quanto ma tu, qui sub nullius es potestate, pro arbitrio imperabis morbo, ac morti, ut recedant, valetudini ac vita ut veniant?

Indicat ergo Chri in oia creata supremum atq absolutum ee ~~[illegible]~~ dominium. Si n ad istum modum morbis ac morti dominatur, qua nihil fortius: multo ma aliis rebus creatis &c.

Cum ergo confiteatur Chm sanare posse moribundum servum súum, tam facilè, propriô nulliq subjecta potestate; consequens e agnovisse Dnm creaturæ, adeoq Déum.

Sed, inquit Socinianus aliquis, erravit Centurio eoq ma, quod Chm Patri subjectum prædicant scripturæ. Hinc vocantur opera ejus, opera Patris Jois. 10-37. Et iterum: Ego ex me ipso o sum locutus sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam et quid loquar Jois. 12-49. Item: Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Jo. 14-31.

R His in locis, aliisq similibus lqr Chs sdm humanam naam, et sdm hanc ^ mandatum sibi datum ^ ~~[illegible]~~ asseriri. Et hanc dependentiam o negamus. Sed Deo homini absolutam nihilominus tribuimus potestatem, ob naæ unitatem, et ob hanc naæ unitatem, o pp dependentiam, opera sua et opera Patris ea dicit.

Hue pertinet: Sicut Pater suscitat mortuos, et vivificat, sic et Filius quos vult vivificat. Et infra Sicut Pater hbt vitam in semetipso, sic dedit et Filio hbre vitam in semetipso. Nimirum sicut a Patre hbt naam, ita et oia, quæ naam consequuntur.

Jois. 5-21.

v. 26

Non erravit ergo Centurio, neq nos erramus, qd Chro tribuimus independentem potestatem.

Sed n si erravit Centurio cur errorem o ferendum in re summi momenti, o reprobavit Dns? Cur centurionis fidem, modis oibs approbat? miratur laudat

laudat tqm cui parem ↄ invenerit in Israele. Jesus dit hoorende (ait Er.) viz. quod centurio dixerat: nam et ego hoc sum... Jesus dit hoorende, was verwonderd, en zeide tot de genen, die hem volgden, ik zeg ú voorwaar, dat ik zoo groot een geloof in Israël niet gevonden heb. Excitat alios ad ejusdem imitationem, proposito imitationis præmio: ook zeg ik ú, dat'er veelen van Oosten en Westen zullen kómen, en met Abraham en Isaac en Jacob zullen aanzitten in het rijke der hémelen.. Non imitaturos gravissimo, quod minatur, terret supplicio: Filii regni ejicientur &. Deniq ob fidei meritum cedit precibus centurionis. vade et sicut credidisti, fiat tibi. cum ergo Dns oibs hisce modis centurionis fidem approbarit quoo quis sanæ mentis illum male credidisse existimabit? Sicut credidisti (ait Chs) quid vero credidit? Credidisti me vitæ necisq Dnm, bene: vivat ergo, et valeat servus tuus. Credidisti me vel verbulo posse sanare: bene: et hoc fiat. Credidisti me hoc posse, qa nullius subjectus sum potestati, sed absolutam habeo sanandi servi tui potestatem: optime: Sicut credidisti fiat tibi.

Vidistis A. A. admirandam, tum ex leprosi, tum ex centurionis confessione, Dni potestatem. Superest ut paucula ad mores erudiendos colligamus.

Ac Imo quidem, serviet nobis Xti potestatis consideratio ad firmandos complures fidei nræ articulos. Atq ut de aliis modo nihil dicam in credenda sacramentorum efficacia magno nobis erit úsui.

Enim vero si externam contemplemur sacramentorum speciem: nihil istis apparet abjectius. Baptismus aquæ effusione, et pauculis verbis absolvitur

Unde tta virtus aquæ ut corpus tangat et cor ablu
Eucharistia paucissis verbis perficitur, et panis vi
numq in corpus et sanguinem Dni transmutarunt,
et his Christiani saginati, tqm leones (uti SS. patres aiunt
ignem spirantes à sacra mensa redeunt &c.
In sacramento pœn paucculis verbis absolutionis
oia peccata, vere dispositis remittantur &c.
Idem de reliquis censendum e Sacramentis.

Verum e acatholici nullam hic agnoscunt vir-
tutem, o aliud sacramenta ee existimant, quam nu
da sigilla. Unde n, inquiunt, putabimus tantam,
quantam Catholici prædicant, inesse illis virtutem

Sed toto cœlo errant, nec Dni potestatem satis
expendunt. *si vis potes*. *tt dic verbo*. Optimè S.
"Augs tr. 80 in joan. "Accedit verbum ad elementu
"et fit sacramentum." Certè verbum admirandum

H: 1. 3-3 viz. illud Christi verbum de quo Paulus, quod Jesus
jois 6-69. *portet oia verbo virtutis suæ*: illud verbum, de
quo Petrus ad Jesum: *Verba vitæ æternæ habes*: hic
~~[illegible]~~ Eph. 5-26 verbum de quo iterum Paulus: quod *nos mundet la-*
vacro aquæ in verbo vitæ. Hoc verbum vitæ quod
Christus aplis eorumq successoribus commisit, de quo
2. cor. 5-39. idem paulus: *posuit in nobis verbum reconciliation*

Cum igr Christus Dns etiamnunc in sacramentis di
vinam suam potestatem exerat, credamus verbis
ejus, o dicamus cum acatholicis: unde tta vis inest
sacramentis, nam dicere Christo e facere. *tt dic verbo*
Hoc in Baptismo, hoc in Eucharistia præsertim,
hoc in reliquis sacramentis putabimus.

2do Serviet nobis Dnica potestatis cogitoo ad solidum in oibs adversis solatium. Ipse n sp potens e ad auxiliandum. Patet in duumviris &c: Si vis potes. Et dic verbo. Quod illi experti fuere, etiamnunc nobis sperare licet. Non e abbreviata manus Dni. Igr si forte leprâ peccati laboremus, vel aliquo morbo corporali teneamur solatio nobis sit Dni potestas, cujus voluntas, vel cujus unum verbum, nos mundare, sanare, et auxiliare poterit.

Hoc unum hic notandum in rebus adiaphoris sic divinae potestati ee fidendum, ejus auxilium implorandum, ut hoc cum plenissima voluntatis nrae submissione faciamus‡ periculum n e alias ne male postulemus. Sic male petebant Jacobus et Joes p matrem suam, ut unus à dextris, et alter à sinistris sederet in regno Cti; quare et Cs: Nescitis quid petatis. Sic male petunt de quibus Jacobus: Jac. 4-3 Gij eischt, en gij verkrijgt niet, omdat gij qualijk eischt, om het te verdoen in uwe begeerlijkheden. Non sic Leprosus &c.; sed: Si vis potes. Sic et nos &c.

‡ Hoc singulariter in Orone leprosi hic notandum. Si vis, sic et Cs docuit post: Fiat vltas, panem nrum. Matt. 20-22 3

3^tio Ita Dni potestatem cogitabimus, ut eam ō mī malis terribilem quam bonis amabilem agnoscamus. Si vis potes. tt dic verbo. Sicuti hoc verissimum ē ad exhibenda beneficia, ita quoq verissimum ad infligenda supplicia. tt dic verbo. Numquid hoc experta ficus? Matt. 23-39. Numquid milites? Jois 38-6. Numquid experietur antichs.? 2. Thess. 2. Væ nobis si steriles fuerimus!..... Væ si Chro inimici!..... Væ si antichri parti, cujus mysterium iniquitatis et nunc operatur, haserimus!...... Quis peccet hoc cogitans? quis istam Dni potestatem cogitans ausit peccare? tt dic verbo. Est in Chri arbitrio statim in flagranti crimine præcipitare peccatorem ad inferos. Verbo opus ē, ut illuc deturbetur. Quis ergo ō horret? quis peccandi propositum, statim ō detestabitur?

Conclusio

Agite A. A. Confiteamur cum his ex Evang: duumviris supremam Chri potestatem.

Credamus, fidamus, metuamus &

Audiens Jesus miratus e, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, o inveni tantam fidem in Israel.

Matt. 8. v. 10.

Dominica 3a. Epiphaniæ 1742. 69.

Quemadmodum suum quævis planta fructum profert, ita sua quemq vocationis, ac status exornari decet virtutibus. A. A.

Pulchrè illud adnotavit quidam Generensis Antistes. S. Franciscus Salesius p. philot. c. 3. ubi ait: In ipsa rerum creatione plantis mandavit creator deus, ut unaquaq fructum ferret juxta genus suum: ita Chs Chrnis, qui vivæ Ecclæ suæ plantæ st, imperavit, ut quisq devotionis fructum pro qualitate, statu, et vocatione sua proferret. Alia devotio decet Episcopum, alia militem; alia mercatorem, alia monachum; alia nautam, alia monialem. Quisq sui gris fructum debet proferre, nemo sterilis ee dbt, nemo infæcundus; nam, ut ibid. docet dictus Epps, error e, quin et hæresis, devotionis exercitium, à cohortibus militaribus, ab officina opificum, ab aulis principum, à familia conjugatorum velle excludere, et solis cœnobii claustris eam velut incarcerare. Ois vitæ status aptus e parandæ sanctitati.

Ecce hodie in exemplum objicitur miles, isq gentilis, qui in isto statu tantæ erat sanctitatis ut in admirationem raperet ipsum Dei Filium. Audiens Jesus, ait Evangelista, miratus e, et sequentibus se dixit &c.

Hæc verba paucis expendemus, atq in eis duo considerabimus — Propositio

1mo Quo in Chm ceciderit admiratio

2do Deinde quam eximia fuerit centurionis ejus fides, seu quomodo ejus fides major à Chro dicta sit quam fides omnium aliorum in Israel.

3o dicta nobis applicabimus

(3tio Quid intersit inter hanc ipsam, et fidem acatholicorum quam justificare jactitant) Attendite

Imo In textu expendendam diximus Chri Dni admirationem. Lqtr de hac in hunc modum Ev.: Audiens J. miratus e.

Difficultatem hac habent ex eo quod admirao ex re quapiam nova, atq inopinata nascatur, adeoq cum Jesus miratus perhibetur, ignorasse aliquid videatur Dei Filius, ad cujus observationem raptus sit in admiraoem.

R. Non defuerunt, qui, ut difficultatem hanc subterfugerint, impropriè haec Evangelii verba intelligi dbre opinati s, adeoq ñ miratum ee voluêre Chm, sed gestum dumtaxat prae se tulisse admirantis, ut ita nihil Chro attribuere cogerentur indecori.

Sed Immeritò, nam cum alii affectus ex Coi Theologorum sentia locum habuerint in Chro, quidni admirao?

Marc. 3-5. Circumspiciens eos cum ira (ait Marc.) contristatus e sup caecitate cordis eorum. Et iterum: Coepit pavere et taedere, et ait illis: tristis e aa mea usq ad mortem.
C. 14-33

(interlinear: beangst ... benauwd)

Si ira, si pavor, si taedium, si tristia locum hbre potuerunt in Chro, quid indecori hbt admirao?

At n, inquis, si verè miratus e, ignoravit aliquid cujus notitia in admirationem illum impulit.

R. Absit hoc! A. A., nihil ignoravit Dei Filius; attamen, ut oia sciret, didicit tn aliqua: nisi n ita esset, ut quid dixisset Paulus ista:

Heb. 5-8 Alhoewel hij Gods zoon was, zoo heeft hij egter uit het gène hij geleden heeft gehoorzaamheid geleerd. Quoo vero didicit obedientiam? (ejusdem gris e illud: Jesus proficiebat sapia et aetate

Luc. 2- et graa apud Deum, et hoes) Quoo profecit, qui oia spr scivit?

Ut hac plenius percipiamus, duplicis in Chro naa decet nos ee memores. Deus quippe erat Chs, et hoo; omniscientiam porro fuisse divinitatem, nemo ambigit; sed et humanitatem nihil latuisse ex quo divinitati copulata e, constans e sentia theologorum; habuit n jam ab incarnationis principio infusam sibi rerum oium notitiam qualis Dei decebat Filium. De hac ergo utraq notitia si

si loquamur nihil potuit discere Salvator.

At si de eo sciendi gre agimus, quod ꝑ experientiam nosciтur, profecto sicut in Cħro locum fuisse constat experientiæ, ita quoq ō dubium ē, quin hac ratione potuerit aliquid discere. Ita didicit obedientiam, ita didicit medelijden hebben met de genen die missen en dwaalen condolere iis qui ignorant, et errant. Non n habemus Pontificem, ait Paulus, qui ō possit compati infirmitatibus nris, tentatum autem ꝑ oia pro similitudine absq peccato. Atq illo em modo profecit sapia; qa, ut esset sapia Patris, ad quam nihil poterat accedere augmenti, crescente tn ætate plura, ac plura paulatim expertus ē. Unde fieri poterat ut miraretur, ō quod in rei alicujus ꝑveniret notitiam; sed qa illud deprehendebat experientiâ, quod ō deprehenderat antea, etsi noverat. G: 6. 5 - 8 H: 6. 4 - 15.

Ut igitur ad institutum redeam, noverat Dns optimè quanta esset fides centurionis prius em, quam ullum ejus ꝑceperat testimonium, aut indicium; attamen audita ista fide miratus ē, qa quod ante sciverat, reipsa deinde experiebatur, ita quidem, ut nihil simile expertus esset in Israelitis, adeoq in gre experientiæ novi quid esset, atq insoliti, quod miraretur. Igitur hoc pacto Cħs miratus ē.

Miratus ē autem duplicem ob caam, tum ut hoem se ostenderet ꝑ oia tentatum pro similitudine absq peccato; tum, em, ut Augus observavit, ut hac ratione fidem centurionis extolleret, atq aliis admirandam et imitandam esse doceret, ō secus ac magister, quamvis ꝑspectum illi sit ingenium atq responsum discipuli, miratur tn iis ad majora excitet discipulum, atq ad similia condiscipulos.

Dixi de admiraõe Salvatoris, nunc de ejus caa, seu occasione.

2do. Audiens Jesus miratus ē (ait tex) et sequentibus se dixit: Amen dico vobis: ō inveni ttam fidem in Israel. Ex his apparet caam admiraõis Cħro dedisse fidem Centurionis, qa adeo eximia erat, ut nec inter

Israelitas par ei esset reperta.

At vero novam hic nobis difficultatem ingerunt: quid enim? Num ergo major fuit centurionis fides, quam fides tot in Israele Patriarcharum, et Prophetarum, quam fides Deiparæ, Josephi, Simeonis, Baptistæ, atque Apostolorum? Numquid ergo horum fides excellentior, aut certè adeoque excellens fuit, quam fides centurionis? Immo, inquis, quis dubitat? Quid ergo dixit Christus non invenisse se tantam fidem in Israel?

℟. Rem facile percipiemus, si verba Christi ponderaverimus accuratius. Non Inveni, inquit, tantam fidem in Israel. Non inventam à se dicit tantam fidem; non vero tantam, aut majorem negat fuisse, aut etiamnum esse fidem in Israel. Quantum autem ista inter se differant inde patet, quod esse aliquid possit, nec inveniri. Quid non est inveniri? illud invenitur quod quæritur, quod non quæritur nec propriè invenitur. Quæsivit porro Salvator fidem in Israel, quando, suscepto in Jordane Baptismo, prædicare cæpit Judæis regnum Dei: tunc perditam quærere cæpit oviculam, tunc fidem ab auditoribus expetiit. Si qui igitur ante istud tempus crediderunt in Christum, non propriè inventi sunt, quia nec requisiti. Unde nihil ante dicta comparatio ad istos pertinet qui olim præcesserant Patriarchas, et Prophetas; sed nec Deiparam ista tangit, aut illos omnes, quotquot ante Christi prædicationem in eum crediderant; nam ab his Christus fidem modo jam dicto non requisierat, adeoque nec invenerat. # Solum de Apostolis manet quæstio, qui sub initium prædicati Evangelii crediderunt in Christum; Num et illorum fides, centurionis fide censeri debeat inferior fuisse, atque imperfectior?

Obj: Quid ergo de Apostolis dices qui in Christum jam evangelizantem credere cæperunt ℟ ut verum fatear

℟. Rem intelligemus si novitiam (beginnende) Apostolorum fidem, distinxerimus ab adulta (volwassene); atque de illa quidem si loquamur, major fuit fides centurionis fide Apostolorum. Nam, ut observat S. Chrysostomus majorem credendi causam habuere Apostoli, quam centurio. „Credidit Andreas, inquit Pater apud Cornel. hic, „sed dicente Joanne: Ecce Agnus Dei. Credidit ~~Philippus~~ „Petrus, sed evangelizante sibi Andrea. Credidit Philippus, sed

„Sed legendo Scripturas (uti patet ex eo quod Nathanaeli Joes. 1–45
dixit, viz: Wij hebben gevonden den genen, daar Moÿses
in de Wet, en daar de Propheten van gesproken hebben)
„et Nathanael prius signum divinitatis accepit, et sic 1.47…
„fidei confessionem obtulit„. ~~Breviter~~ Ses Apli videntes
signa quae Jesus faciebat, crediderunt in eum. unde Joes:
Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galilaeae et C. 2–11.
manifestavit gloriam suam. Et crediderunt in eum dis=
cipuli ejus. Breviter, ss Apli praeter alia credendi
adminicula, externae vocationis beneficio venerunt ad
Xtum, atque in illum crediderunt. Centurio vero non vocatus
sponte sua accessit.

Verum quidem et alii hoc fecerunt, attamen imper=
fectiorem aliunde prodiderunt fidem. Regulus descen=
sum Xti urgebat. Dne, inquiebat, descende prius quam
„moriatur filius meus. „Jairus (loquor cum Origene
„apud Cornel.) Israelis princeps pro filia sua petens
„non dicit: Dic verbo, sed veni velociter. Nicodemus de
„fidei sacramento audiens, ait: Quomodo potest hoc fieri?
„Maria et Martha dicunt: Dne si fuisses hic, frater Jois. 3–9.
„meus non fuisset mortuus; quasi dubitantes, quod ubique C. 11–21.
„posset adesse Dni potentia„. Leprosus quoque de quo meminit
hodie Matthaus credidit mundari se posse à Xto; sed
praesente, ac forsan imponente manum: Dne, inquit, si
vis, potes me mundare. si vis: non quod sola voluntate
Xti sanari se posse crederet, sed si vis, i.e. si tibi,
o Xte, placuerit, potes me mundare imposita manu, aut
alio modo lepram abstergendo. At Centurio audi=
tis Xti miraculis tantam mox de Xto concepit fidem, ut
nec praesentiam exposceret, sed vel absentis voluntatem
crederet esse sufficientem, ut famulum suum prosanaret.
Tantum inquit, dic verbo, et sanabitur puer meus: nam et ego homo
sum &c q. d. si ego, qui alterius potestati subsum,
pro imperio ire, ac venire facio milites, servumque habeo
pro nutu morigerum, quanto magis tu, o Fili Dei, cum Dnus
sis omnium, solo nutu depellere potes paralysin, atque re=
vocare sanitatem? dic igitur verbo, et sanabitur puer meus,
annue tantum, et convalescet.

Constat igr centurionis fidem, o modo aliorum fidei qui huc usq. sanitatis grâ ad Chm accesserant (nam de iis qui deinceps in Chm crediderunt o dbt illigi ista comparao, qa invenienda illorum fides erat tunc temporis, o inventa) fuisse excellentiorem; sed em novitia fide aplorum, qui vocati demum credidère, atq. ad miraculi aut alterius motivi conspectum facti st fideles.

Quod si vero de adulta Aplorum fide sit sermo, major illa fuit fide centurionis: eximiam quippe decebat esse ~~ttam~~ fidem illorum, qui incredulum orbem fidei luce debebant collustrare. (Explo sint Simon et Judas, quorum diem festum colimus &c) Repleti # Major igr atq. illustrior fuit fides Aplorum adultae quam illa eximia licet centurionis.

in Pent: coeperunt loqui &c

Nihil tamen vetat quin et quadam comparatione majorem dicamus fidem centurionis fide adulta aplorum, quamvis illa in se fuerit multo inferior. Explicat hoc Autor imperfecti hom. 22 in Matt. valdè opportunè in hunc „modum. „ Non sumus ausi, inqt, fideliorem illum „putare qm Aplos; itaq testimonium Chri illigendum „e, quod unumquodq. bonum hois sdm qualitatem per„sonae illius laudatur: puta si rusticus aliquod ver„bum sapienter loquatur, philosophus multo amplius „sapienter; in modico sermone sapientiae plus lauda„tur rusticus, qm in magno philosophus; quoniam „rusticum dicere aliquid sapienter, magnum e; philo„sophum autem dicere sapienter o e mirum. Aut si „puer aliquid astutè loquatur, dicimus: satis sapiens „puer. Si autem vir perfectus loquatur sapienter, „o laudatur quasi sapiens: o qa puer plus sapuit, „qm pfectus; sed quantum ad comparaoem aetatis suae „sapientior vdr ee qm pfectus ille. Sic et de centurione „dictum e: In nullo ttam fidem inveni in Israel, o qa „nec Apli ttam fidem habuerunt, „ sed qa centurio gentilis erat, et miles, nec usus fuerat Chro familiariter, ut Apli &c

Constat ergo nunc qm verè dixerit redemptor, o ttam sese invenisse fidem in Israele, qm in centurione

3tio

165

3tio. Superest ut videamus quid intersit inter hanc Centurionis fidem, et acatholicorum, quam justificare jactitant.

Acatholici magnopere de sua sibi fide blandiuntur quasi illam in Centurione laudaverit Salvator. dicunt ideo Chrm in Centurione aliisq. ad se accedentibus adeo laudasse fidem, ut noverimus sola fide nos justificari, nec opera aut cæteras virtutes facere quicqm ad justificaoem. Hunc articulum tti faciunt ut Calvinus eum religionis sustinendæ cardinem vocaverit, et Lutherus fundamentum appellarit.

At longe aliter catholici oes illexêre Spu ista fidei elogia. Numqm hi crediderunt eo fine à Chto celebratam fidem, ut damnarentur reliqæ virtutes, atq opera; aut saltem non necessariæ æstimarentur ad justificaoem. Quin imo et illa serio spe præcepit Cbs iis, qui jam credere cœperant, uti passim extat ex Ev., quod ferè totum in præscribendis bonis operibs.

Cur ergo fidem toties extulit Dns in iis præsertim qui jam in cœlis glorificati primum ad se accedebant?

R/ Id ideo factum, ut recto ordine fundamenta jacerentur Christianismi, qbs deinde inædificarentur cætera. Etenim, cum teste Aplo, fides sit sperandarum substia rerum, non nisi posito hoc fundamento erigi poterant muri spei, ac tectum caritatis; primum igr ocium fidei fundamentum, poni debebat in iis qui accedebant ad Deum, nam teste Paulo accedentem ad Deum oportet credere, atq idcirco in Neophytis, qui tum ex judæis, tum ex gentilibus veniebant ad Cbm, fides potissimum debuit commendari, non secus ac in pueris recte legendi et scriptitandi studium mxe laudamus, non quasi his cognitis oia sint absoluta, sed ut, cum hæc noverint, excitentur ad altiora.

Cum igr acatholici sola fide totum justificationis opus definiunt, eo quod Cbs illam in Neophytis laudarit, æquè stolidi sunt profecto, ac ii, qui totam ætatem lectionis, ac scriptionis rudimentis addiscendis vellent terere, eo qd

Applicatio: Als wij hier den Heiland zoo zeer 't geloof van den hopman hooren prijzen, moeten w' ons wel wagten, dat w' ons niet verkeerd met onze afgedwaalde Broeders inbeelden, als of 't enkel geloof zonder de werken genoeg zoude wezen ter regtvaardigmaakinge, en L. 3. C. 11. Secty ter zaligheid. O neen! Zondon da Sane est fides & N.B. Tota parenthesis ex pagina subsequenti hic inserenda est, et tum addendum est: Igitur Centurionis exemplo fidem nostram studio religionis, amore erga proximum, atq humilitate comprobemus. Sic, si non Chro, proximis nostris admirationi erimus. Sic primi Christiani, de quibus Petr. 1. C. 4. 4. testatur, dat de heidenen zig verwonderden dat zij niet meê tot de zelfde uitgestortheid in overdaad liepen. Zoo zegd d'Oude Tertulli. van zijnen tijd: Dat de heidenen van verwonderinge over de kristenen uitriepen: zie hoe zij elkander lief hebben —

Heb. 11

Conc: Welaan dan! A. F. dat wij 's Heilands bevel opvolgende, ons ligt zoo doen schijnen voor de menschen dat —

hæc aliqdo magister impensè laudasset in pueris: ita n acatholici laudatis quondam initiis adeo tenaciter inhærent, ut nunqm̄ progredi velint ad altiora.

(Laudanda sane ē fides ut initium, ut radix, ut fundamentum totius justificationis, sed mā tamen laudandi st progressus, arbor cum fructibus, atq ædificii totius structura, atq ornatus, mā (inquam) laudanda st spes, et caritas, ac universus reliquarum virtutum chorus, qui ex fidei radice trahit originem. Nihil sine istis prodest fides, nam ut Iacobus asserit, Sicuti corpus sine spu mortuum ē; ita et fides sine operibus mortua ē. Videtis (dixerat ante) quoniam ex operibus justificatur homo, et n ex fide tm. Consonat Iacobo Paulus. Etsi (ait) habuero oēm prophetiam et noverim mysteria oīa, et oēm sciam, et si habuero oēm fidem, ita ut montes transferam, caritatem autem n habuero, nihil sum.... nunc aū manent fides, spes, caritas; major aū horum ē caritas. Igr certo laudanda fides sed vel mxe aliis stipata virtutibus.

Atq talis erat Centurionis fides hoc opere à Chro laudata; quam n erat 1. religiosus, 2. amans proximi, atq 3. humilis. 1. Religionis argumentum præbuit cum synagogam extruxit Iudæis, hoc gentilis; 2. caritatem proximi testatam fecit diligendo gentem judæorum, atq em missis nuntiis sanitatem exposcendo pro famulo suo; deniq 3. humilitatem probavit, cum indignum se putavit qui accederet ad Chrm, aut ad cujus ædes is veniret. In qbs oibs toto cœlo differt a fide acatholicorum.) Nam 1o uti ex dictis patet centurionis fides multorum operum comitatu fulgebat; acatholicorum fides oia opera proscribit &. 2o Centurionis fides religiosa fuit, nam synagogam condidit: acatholicorum fides templa Deo sacra evertit, et si qua retinet, oia spoliat sacris, et ornat profanis, aut em ethnicis &. 3o Fides centurionis humilis fuit: acatholicorum superba; nam uti ille post extructam synagogam, post amorem prox., post curam famuli indignum se existimabat qui vel veniret ad Chrm; ita isti, post profanata catholicorum templa, post bonorum oium odium, post oia deniq quæ indesinenter committere se fatentur crimina, adeo tn se dignos arbitrantur Dei amicitia, ut nec levissime de ejus erga se benevolentia velint dubitare. 4o Deniq centurio ex fidei qua pollebat instinctu patronos adhibuit: acatholici, oēs mediatores rejiciunt, qa injuria fieret Chro, si p alium veniamus ad illum: Hinc con

continuo illud crepant: Venite ad me oēs Matt. 11. qua verba in erroris sui defensionem detorquent. At si ita ē: cur n corripuit centurionem Dns, jam bis injuriosum, missis primum senioribus judæorum dein amicis? &. Igr futile oio ē patrocinium, quod ex laudata centurionis fide, arrogant sibi acatholici, quasi vero lucis præconium, tenebras commendaret &.

CONCLUSIO. Nos vero A. A. imitemur nunc Centurionem; parum ē cœpisse, opus ē pficere et perficere. fideles sumus, sed altius enitendum ē. Quid pderit fratres mei (loquor cum Iacobo. 2-14-17) Q.d. Estote ergo cum centurione fideles, ita tm ut sitis religiosi, si n cedendo, saltem frequentando ecclas, n curiosè, n negligenter, sed devotè. Dein estote amantes proximorum, deniq humiles ut exaltemini.)

Dne o sum dignus &c. Matt. 8-8.

Dom. 3. Epiphaniæ 1765.

[illegible]

Dne non sum dignus ut intres sub tectum meum; sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus. Matt: 8. v. 8.

Dom: 3tia Epiphaniæ 27. Jan: 1765. in Primitiis R. Dni Gerardi Timmer Dom: præcedente 20. Janii Presbyteri ordinati

De kerk d'onfeilbaare Meestres haarer Ledemaaten, en d'onvrigbaare zuil der waarheid gebruikt doorgaans gèrn in haare openbaare kerkdiensten, zulke woorden, die uit 't boek der waarheid, de h: Schriftuur zijn genomen.
Dus begint zij meerendeels haaren allerh: offerdienst met d'een of andere spreuk van de Psalmen, of eenig ander deel der h. Schriftuure.
De reeden hiervan is omdat die woorden, geput zijnde uit den bronáder der kerkwaarhéden, met zoo veel te meer eerbied en ontzag van de kerkledemaaten zouden aangenomen worden, en de waarhéden daarin vervat des te vastere wortelen in de gemoederen van de toehoorders zouden schieten; want, om de waarheid te zeggen, wanneer is d'aarde van het gemoed bèter bereid om het zaad der godlijke waarhéden t'ontvangen, dan als dat gemoed in den kerkdienst bèzig is om d'oorspronklijke waarheid God zelf op 't plegtigsten t'eeren, en t'aanbidden?
Om deze raeden, doet de kerk in 't einde van haare allerh. offerhande den Priester voor 't nuttigen van Jesus allerh: Lighaam, Jesus aanspreeken met de woorden uit mijnen tekst genomen: Dne non sum dignus....
Om de zelve raeden, doet zij haare bedienaaren, de h. Communie onder d'offerhande naa ~~zijne~~ hunne Communie, of in andere gelégenhéden, ~~zullende~~ aan de geloovigen zullende toereiken, vooraf de zelve woorden voor- of uitspreeken. Zij wil hierdoor zoo de Priesters, als de geloovigen, die dit aartsgeheim zullen ontvangen, den pligt indrukken, dien zij als disgenooten moeten hebben, indien zij dit godlijke geheim niet tot hun oordeel willen nuttigen.
Wij zijn hier te zamen vergáderd om d'eerste offerhande van onzen niewgewijden Priester bij te woonen; als offeraar zal hij die woorden eerst voor zig gebruiken, en daarnaa de h. Coie zullende uitdeelen voor de geloovigen, die te Coie zullen gaan. kan ik dan

in dezen tijds omstandigheid zoo voor onzen nieuwen Offeraar, als voor de geloovigen, iet bekwaamer en gelegender voorhouden, dan 't gene ons door Gods wonderie bestiering in 't huidig h. Ev: word aan de hand gedaan, voorhouden? De meining is dan ook:

|| die dadelijk, of geestelijker wijze zullen communiceeren;

Propositio

1º. Den tekst volgens gewoonte naar den lett: te verklaren 2º. Op de nuttigers van Jesus in 't ons Outaars geheim, en bezonder op des tijds omstandigheid toe te passen. Attendite

De persoon, die onze opgenómene tekstwoorden eertijds sprak, was een kapitein van den Roomschen keizer, gesteld over honderd, en hierom in den Latijnsen tekst Centurio, en in onze duitse vertaaling hondersteman genaamt een heiden, en onbesnédene.

De gelégenheid, die hem aanleide om déze eerbiedige en ootmoedige woorden te uitten, was deze: Jesus was te kafarnaum gekoomen, dit wist deze man, wiens knegt, die hem (zegd Luc:) lief en waard was, ter dood toe ziek lag: hij had waarschijnlijk op dien tijd gehoord het wonder mirákel dat de heere Jesus op de bruiloft te kána in galiléën had uitgewerkt. Des dagt hij dat Jesus ook wel iet ten gevalle van zijnen zieken knegt zoude doen. Hij gaat dan tot Jesus, en smeekt hem, dat hij hem wilde geneezen. En, zie! nauwlijks had Jesus zijn verzoek gehoord, of hij gaf hem dit troostlijk en barmhertig antwoord: Ik zal hem koomen geneezen. Deze zoo mildaadige belofte van Jesus verrukte dien man zoo zeer, dat hij door een heilige ootmoedigheid geraakt, terwijl hij vast betragte de waardigheid van den persoon die hem aansprak, deze woorden, vol van geloof en ootmoedigheid, uit de volheid zijns herte uitboezemde. Drie non-

Luc: 7-2.

verscheide Váders, en uitleggers der h. Schrifture zoeken hier op de reeden, waarom déze hondersteman zig onwaardig noemd om Jesus onder zijn dak t' ontvangen. En 1º. Lyranus meend, dat deze man zag op zijnen staat in opzigt van Jesus, zijnde hij een onbesnédene heiden, en Jesus een Jood. De Jooden oordeelden een schriklijk misdaad te wézen, in de huisen der heidenen binnen te treeden. Dus zeide Petrus: Gij weet hoe 't voor een Joods man ongeoorloft is, zig te voegen of te koomen bij een vreemdeling. Dierhalven wilde de hondersteman zoo veel als zeggen: terwijl gij, o heer, dan toestemd, ja, aanbied te koomen, en mijnen knegt te geneezen, zoo weet egter, o heer, dat mijne staat en onwaardigheid dit niet toelaat, ik ben maar een hei-

Act: 10-28.

heiden, en onbesnedene zoo veragtlijk onder uw besnedene volk, dat zij met geene heidenen gemeenschap houden, en zig zelven besmet houden als zij in onze huisen koomen, wil u dan om mijnent wil niet peinigen; ik bent niet waardig om met u onder een dak te koomen.

Maar wie zal gelooven dat deze reeden zoo veel ingang had bij een man, wiens geloof op dit zijn zeggen zoo geprezen wierd, dat Jesus 'er van uitriep: Non inveni tantam fidem in Israel? Het waarschijnlijkste is dan,

2° dat 't geloof, van Jesus zoo geprezen, hem zoo een klein gevoelen van zig en zijne waarde ten aanzien van de verhevene majesteit van Jesus, dien hij nu met 't oog, door 't geloof verligt, aanschoude, had ingeprent. Vidit Dominus (de h. Hiero.) centurionem suam intelligere majestatem. Dat leide hem dan aan om zijne onwaardigheid te kennen ten opzigt van dien verhevenen persoon, die zig zoo ver scheen te willen vernederen, dat hij zelfs in zijn huis wilde binnen treden.

't is dan waarschijnlijker, gelijk de h. Petrus Chrijsologus hier van zegd, dat, gelijk Petrus om zijne onwaardigheid, als zijnde een zondaar, met Jesus niet in een schuit wilde wezen; dus ook de honderste man, om zijne onwaardigheid en zondaarschap, dat hij door zijn geloof erkende, met dien overheerlijken persoon Jesus ook niet onder een dak wilde zijn. Petrus riep uit: Exi a me quia hoc peccator sum Dne! Dus riep in dien zelven zin de honderste man: Dne ō sum dignus ut intres sub tectum meum. Gelijk de tollenaar, zoo dra hem zijne zondige staat, en elenden bekend waren, aanstonds verschrikt wierd om digt bij Gods verhevene majesteit in den tempel te naderen, en daarom van verre staande, zelfs zijne oogen naar den hemel niet wilde opslaan; zoo kende onze verligtene hopman zijnen elendigen staat ten opzigt van den heere Jesus; en als door ootmoedigheid verrukt riep hij uit: Dne ō sum &c.

Denkt misschien imand: wel hoe! is die man dan zoo ootmoedig dat hij zijnen knegt niet wil genezen hebben, waar toe Chs zig aanbood te zullen koomen? heeft hij dan te vergeefs zoo veel moeite gedaan, dat hij nu door ootmoedigheid zijnen lieven en waarden knegt als wil verlaaten, zeggende: Dne ō sum &c?

Neen, neen! veel grooter is 't geloof van dezen man; uit ootmoedigheid wil hij den Heere Jesus van zijn huis

Serm: 15.

Luc. 5-8

c. 18-13.

afweeren; en egter te gelijk bid hij om de geneezing van zijnen knegt. Hoort en verwondert uw op wat wijze!

Tantum dic verbo (zeide hij) et sanabitur puer meus. Spreek alleen een woord, is een hebreeuwsche maniere van spreeken, en wil zoo veel beduiden als zeg of gebied maar. dus zeide de moeder der kinderen van Zebedeus: dic ut

Matt. 20. sedeant, zeg dat deze mijne twé zoonen &c.

De honderste man, door 't geloof, hem van God ingestort, beelde zig niet alleen in, dat Jesus als een groote genees-maester de beroerte van zijnen knegt door heilzáme middelen kon geneezen; hij geloofde niet alleen, alhoewel dit verder ging, dat Jesus door een heilzáme aanraaking zoo een wonder konde uitvoeren, maar zijn geloof was op dien tijd al zoo hoog geklommen, dat hij in Jesus de magt erkende van door een woord, en wenk van zijnen wille deze kwaal te kunnen verdrijven. Ligt dagt hij op dien tijd op het geval van Náäman den Sijrier, die op 't woord van Eliseus zig in de Jordaane waschte, en gereinigd wierd, des dat 't ook voor zijnen knegt genoeg was dat Jesus hem gebood iet te doen, en dat hij zoude geneezen worden. Waarschijnlijk had hij verstaan //

// gelijk d'evt. in 't huidig ev: verhaald hoe Jesus effen te vooren eenen melaatzen alleen door een woord van zijnen wil had geneezen, zeggende: Volo, mundare. En hierom hij eischt maar een woord: Tantum dic verbo. Hij geloofde dan dat in den Zaligm. een godlijke magt was, een magt waar van David zong:

Ps. Ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt, of ten minsten dat hem deze magt door God was medegedeeld, en hierom spreekt hij deze woorden vol van geloove, woorden van den Heiland zoo geprezen dat hij 'er van uitriep: Non inveni tantam fidem in Israel. Hij zegd dan: Tantum dic verbo.

Aanschouw hier A. T. in 't geloof van den honderstenman de heerlijkheid van 't geloove door Gods genáde eens leevendig gemaakt in 't herte. Zoo dra dit in dien man begon te leeven, bragt 't aanstonds vrugten van ootmoedigheid en vertrouwen voord, hij erkende zijnen ellendigen staat en onwaardigheid, en hierom riep hij uit: Dne ó sum dignus &c.

Maar van den anderen kant, in 't midden van d'erkentenisse zijner onwaardigheid, gaf Gods magt en barmhertigheid hem moed, en deed hem met vertrouwen uitroepen: Tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.

Dit is de vrugt van een geloove dat door Gods genáde leevend word gemaakt; 't heeft een dubbeld voorwerp, van

van den eenen kant aanschoud het de nietigheid van 't menschelijk wezen, en zijnen elendigen staat vergeleeken met die verhevene majesteit van God, dat hem tot de grootste verneedering en ootmoedigheid moet aanmaanen; en van den anderen kant aanschoud hij Gods oneindige barmhertigheid, dat hem aanleid tot een vaste en onwrigbaare hoop om van die barmhertigheid geholpen te worden.

Ondertussen zie hier A. A. in 't algemeen de woorden, die de kerk door haare kerkdienaaren doet voorzoggen zoo dikwils zij 't allerh: Sacr: aan de geloovigen zullen toereiken. Dan zegd de kerkdienaar: Dne ô Sum dignus &c woorden waarin of waar door de kerk van alle de disgenooten of communicanten de gesteltenis eischt, die de hopman had als hij ze tot Jesus uitsprak.

Als dan 't heiligste Sacr: zal uitgedeeld, of de communie zal méde gedeeld worden, en Jesus als tot ons zegd: Ego veniam, et curabo eum, ik zal u koomen geneezen, dan, zeg ik, moet ider met den hopman tot Jesus zeggen: Dne ô Sum dignus &c Ider moet zijne onwaardigheid erkennen, en egter een vast vertrouwen hebben van door dit heiligste Sacr: geholpen te worden.

Obj: Maar zijn wij dan alle onwaardig om dit hoogh: Sacr: t'ontvangen? eeten wij dan alle in dit Sacr: ons oordeel?

Rf Gansch niet! Paulus spreekende van zijn oordeel te eeten, van schuldig te zijn aan 't lighaam en bloed des heeren, wijst duidelijk aan dat alle die 't eeten, 'er niet aan schuldig zijn, mits hij waarschoud dat ider daar voor zig moet wagten. Probet (zegd hij) 1. Cor. 11. se ipsum hoo, et sic &c

Des moet men een dubbelde onwaardigheid stellen, 1º. d'onwaardigheid door die zonden, die, gelijk de h. Augs. spreekt, een kristen van goede hoope niet bedrijft, en die, gelijk d'Apostel leerd, buiten het rijk van God sluiten.
2º. een onwaardigheid, niet van voorbereidinge, maar van staat, of 's mensche conditie.

D'eerste onwaardigheid strekt den genen, die Jesus zoo ontvangen, tot oordeel, en ter verdoemenisse even als aan eenen Judas, die den brok genomen hebbende naa buiten ging om zijnen meester te verraaden

De twede onwaardigheid van 's mensche staat of con-

conditie moet ons niet ten eenemaal van dit hoogheilig Saer: wéderhouden, maar opwekken om'er met des te meerder ootmoedigheid toe te nâderen: Want indien déze laatste onwaardigheid ons schuldig zoude maaken aan 't lighaam en bloed des Heeren, en ons van dit heiligste Saer: zoude wéderhouden, waarom zoude Chs het dan hebben ingesteld het géne niet dan van onwaardigen, en tot hun oordeel zoude genuttigd worden? zoude Chs ons dan zoo sterk uitnoodigen, tot 't géne niet dan van onwaardigen kan ontvangen worden? zoude hij daar van zeggen: Nisi manducaveritis carnem Filii hois &

En dienvolgens doet de kerk aan de disgenooten of communicanten door haare dienaars die woorden voorzeggen, om, uit overweeginge van hun eige wézen met 't godlijk wézen, hen een allerdiepste ootmoedigheid in te prenten; een deugd waarvan de h. Augs. Serm. 353.

" servet humilitatem, quae pene una disciplina Chana est.
" En Epist. 118 prima humilitas, secunda humilitas &
een deugd die de h. Bern. in gradibus humilitatis
" beschrijft: humilitas est virtus qua homo verissima
" sui cognitione sibi ipsi vilescit."

Kan dan die deugd oit béter geoeffend worden dan in dat heilig oogenblik wanneer wij bézig zijn om tot onzen god te treeden? Wie is 't dien wij daar ontvangen! wat verhévene majesteit, wat opperheiligheid! 't is die wien alle kniën moeten buigen, in wien wij leeven, ons roeren, en zijn; door wien alle aardsche Mogenheden heerschen, en alleen een straaltje ontleenen, daar die groote Majesteit hen zijne dienaaren méde bekleed, en in wiens hand de herten der koningen zijn.

2. Wil men zijne opperheiligheid aanmerken? 't is geene aangenómene of verkrégene heiligheid, als in een schepzel, dat een enkele gunst van dat Opperwézen is, en uit 't zelve tot de schepzelen vloeid, maar een wézendlijke en oorspronkelijke heiligheid, die van hem onafscheidelijk is, een heiligheid die hem van d'opperengelen de Cherubijnen en Seraphijnen in hun vreugde Lied voor zijnen throon word toegejuigd

33a zingende: Sanctus, sanctus, sanctus Dns deus Sabaoth terwijl zij uit eerbied met hunne vleugelen hunne aangezigten bedekken. 3. Betragten wij hier nog eens bij het inzigt, en de wijs hoe dat die opper Majesteit, hoe die oorspronkelijke heiligheid daar tot ons wil koomen nog veel meer zullen wij uitroepen: Dne o sum dignus

Jesus gewaardigd zig tot ons te koomen om ons te spijzen, niet met Manna, niet met kwakkelen, niet met veranderden wijn als op de bruiloft in Cana; niet met garsten of witte brooden en vis als de schaaren in de wildernis. maar met zijn eigen vleesch en bloed. En om tot die liefdes daad te koomen wat groot mirakel doet hij? Hij verneederd zig zoo ver, dat hij niet aleen, als in den tijd zijner verneedringe, zijne Godheid verhoolen houd, maar zijne Godheid en zijne mensheid verbergd, en dat wel ~~onder~~ onder een slegte schijn van brood en wijn. Een waarheid die een mensch noit geloofelijk konde voorkoomen, ten waar Jesus 't zelf had verklaard, zeggende: Hoc est Corpus meum. hoc facite in meam commemorationem.

Stel alle deze waardigheden, zoo groot, en zoo onbevattelijk, tegen onzen elendigen staat, ook dan als wij door zyne genadee al wij of gezuiverd zijn van alle merkelijke of grove zonden. Stof, en asch zijn wij niet aleen van wezen, maar ook zondige menschen, In multis offendimus oes. alle moeten wij daaglijks bidden: Vergeef ons onze schulden. En diensvolgens wat al reeden en als wij tot Jesus in de h. Coie zullen naaderen, om uit te roepen: Dne ō sum dignus &c

Als wel eer Abraham tot zijnen God maar wilde spreeken, zeide hij: Ik zal tot mijnen Heere spreeken, hoewel ik stof en assche ben; maar wij naderen in de h. Coie tot Jesus niet om tot hem te spreeken, maar om hem daadelijk te eeten; wij die stof en assche, ~~zijn~~ ja zondige menschen zijn. Gen. 18-27.

Als Salomon eenen tempel had gebouwd, vreesde hij dat Gode geene waardige woonstede op d'aarde kan bereid gemaakt worden, zeggende: Is 't wel te denken dat God waarlijk op d'aarde woond? want zoo de hemelen, en de hemel der hemelen, u niet bevatten kunnen, hoe veel te meer dit huis niet, 't wik gebouwd heb? Ita communicantes &c 3. Reg. 8-27

Als Miphiboset, de zoon van Jonathas Sauls zoon, val vrees voor David zig op zijn aanschijn ter aarde nederboog, en David hem zeide: vrees niet, want ik zal u alle weldaadigheid bewijzen, om uwen vader Jonathas, en ik zal u alle de landerijen van Saul uwen vader wedergeeven, en gij zult altijd brood eeten aan mijne tafel; ~~waarop hij zig diep voor hem neder boog~~ riep hij uit, en zeide: Wie ben ik dog uwe dienstknegt, dat gij omgezien hebt op een dooden hond, gelijk ik ben? Idem nos &c 2. Reg. 9-6...

O! wat een heilige vrees moet die gz dag ook als dan

‖ in ons verwekken, op dat oogenblik ‖ als wij niet 't brood van Davids tafel, maar 't leevend brood gedaald uit den hemel J. C. zelf in de h. Coie zullen eeten?

Maar, heila! zulk een vrees vereisch ik zelf niet van de Communicanten, maar zoo een als de hopman van ons Ev: had, die hoe zeer hij zijne onwaardigheid erkende, en daarom uitriep: Dne ô sum dignus ut intres sub tectum meum, nogtans grootelijks op des heeren goedheid betrouwde, en 'er daarom bijvoegde: sed tantum dic verbo, et sanabitur puer meus.

Zeggen wij dan: heer ik ben niet waardig, wij zullen denken dat w'als kranken tot onzen geneesheer gaan ^ en daarom ook met betrouwen zullen wij zeggen: sed ‖ dic verbo &c

^ die in de h. Coie tot ons zullende naaderen ons als toeroept: Ego veniam et curabo eum, ik zal u koomen geneezen.

Maar, dewijl de tijd verstrijkt, laat en wij tot de naadere toepassing van des tijds omstandigheid, waarin wij hier te zamen zijn, overgaan, ik zeg tot U niewgewijde priester, die h'den bezig zijt met uwe eerste offerhande van't lighaam en bloed van J. C. als priester op te draagen.

Steld de kerk de woorden van den hopman in den mond van alle de Communicanten, voor al eer de priester hen de h. Coie zal toereiken? Wil de kerk daar door in hen verwekken eene h. vernietiging hunns zelven uit overweeging hunner gering en zondig wézen, ten opzigt van d'opper Majesteit en heiligheid van Jesus dien zij in de h. Coie zullen ontvangen, en ontvangen, als een leevend brood gedaald uit den hemel om hunne zielen te voeden, en dat onder zulke geringe en nédrige gedaante van brood en wijn? de zelve kerk doet den priester in d'offerhande voor 't nutten van 't Lighaam van Jesus om die zelve reeden die woorden tot Jesus spreeken zoo dat altans een priester in dien geest, en gesteltenis met den hopman moet zeggen: Dne ô sum dn Ja daar toe moet hem ook opwekken 't uiterlijk gebaar waar mede hij die woorden uit moet spreeken: „ dextera „ percutiens pectus, elevata aliquantulum voce dicit ter devotè et humiliter. Dne ô sum dn hij klopt op zijnen borst ter buitinge van zijne opregte hertsgesteltenisse; hij verheft zijn stem, een weinigje als niet durvende, en verleegen zijnde om, tot Jesus te spreeken; hij doet 't godvrugtig en needrig uit overweeging van zijn nietig, en zondig wézen: gesteld te=

tegen d'opper Majesteit en heiligheid van Jesus, die zig gewaardigd onder de slegte schijnzels van brood en wijn zig aan hem méde te deelen; hij herhaald dit tot 3maal toe ter betuiging van zijnen ernst, van zijne vooraf gegaane voorbereidinges, van zijnes gesteltenis waarin hij dus verre d'offerhandes vervolgd heeft, en zocht t'eindigen. Dus zig voor zijnen Jesus op't diepste verneederende zegd hij: Dne ō sum dignus ut intres &

Maar ook vol van betrouwen op de goedheid van Jesus voegd hij'er bij: Sed tantum dic verbo, et sanabitur aāmea. Hij past zig toe 't gène Jesus tot den hopman zeide Ego veniam et curabo eum, ik zal u koomen geneezen. Hierop ziende heeft hij effen voor den Dne ō sum dignus „den Heere Jesus gebéden: Heere J. C. ... verlos mij door „dit uw allerh. lighaam en bloed van alle mijne zonden, „ongeregtighéden, en alle kwaad; maak dat ik mij altijd „houde aan uwe gebóden, en duld niet dat ik oit van U „gescheiden worde, die leefd met den zelven God &

En in't volgende gébed: Heere J. C. laat het nutten van „uw lighaam, tw ik onwaardig voorneem t'ontvangen, „niet strekken tot mijn oordeel, en vonnis, maar dat 't „door uwe goedertierenheid, mij voordeelig zij tot be„scherminge van ziele en lighaam, en om geneezing „te erlangen, die leefd, en heerscht & in met dit zelve vertrouwen zegd hij: Spreek alléén een woord &

Op't diepste en nédrigste moet zig den een pr. vooraf tot d'offerhande bereiden, die beginnen en vervolgen, en bezonder 't hémels brood in zijne handen neemende zeggen: Dne ō sum dignus & [en te zómen vol van betrouwen]

Deze gesteltenis word'er altoos, maar nu al tans van u, mijne lieve zoon, die héden met uwe eerste offerhande al bézig zijt, vereischt. Wij hoopen en vertrouwen dat Gij de 14 daagze eenzaamheid voor uwe priesterlijke wijdinge, en uwen eersten dienst daar toe ook gebruikt zult hebben, om u dus vooraf te bereiden, en nu in die gesteltenis bézig zijt met uwe eerstelingen den Heere op te draagen te vervolgen, en dus 't hémels brood in uwe handen neemende den naam des Heeren t'aanroepen, zeggende: Dne ō sum dignus &

Ja hoe wel gij u bereid moogt hebben, zeg egter: Dne ō sum & Gedenk tog wel 't gène de godv: schrijver „Th: à Kempis l. 4. c. 5. zegd:, al hadt gij een engelsche „reinigheid, en de heiligheid van Joës den dooper, zoo zoud „gij nog niet waardig zijn, dit h. Sacr. te handelen of te

„ontvangen: het gaat de verdiensten der menschen ver te
„boven; dat een mensch het Godlijk lighaam van Jesus behan-
„dele, Gode opdraage, en tot spijs nuttige het brood der
„Engelen. dit is een wonder geheim: en zeer groot is de
„waardigheid der Priesteren, wien een voorregt gegeven is,
„'t welk de Engelen niet hebben ontvangen. Want de Priesters
„alleen, die wettelijk in de h. Kerke gewijd zijn, hebben de magt
„om het lighaam van Chs te consacreeren, en den godlij-
„ken offerdienst te verrigten. Zoo dan hoe zeer gij u
voor uit bereid moogt hebben, zeg altoos: Dne o Sum d'
Maar, Mijn Lieve, en dubbelde Zoon, denk niet dat
dit van daag voor d' eerstemaal maar noodig is. o neen!
Maar dus moet gij van daag beginnen het géne gij uw
geheel leeven moet vervolgen, en om dit wel te ver-
volgen, neem wel in agt 't géne de zelve godv: Schrijver
„ibid: zegd: Zie, gij zijt Priester geworden, gewijd om
„den godlijken dienst te doen: neem wel agt om het h.
„Sacrificie op zijnen tijd met een vast geloove en groote
„vurigheid op te offeren, en u onberispelijk te gedraa-
„gen. Waarop die godv: Schrijver voord gaat, en aan-
toond waarin dit zig bezonder moet vertoonen: Gij
„hebt (zegd hij) uwen last niet verligt, maar door de
„wijding zijt gij in tegendeel meer gehouden gereegeld
„te leeven, en verbonden tot meerder volmaaktheid en
„heiligheid. Een Priester moet versierd zijn met alle
„deugden, en tot een voorbeeld van goede zeden aan een
„ider verstrekke". Hij gaat nog verder, en zegd: Zijn
„ommegang moet niet gelijk zijn aan 't gedrag van
„de gemeine menschen, maar aan den handel van
„de Engelen in den hémel, of van de volmaakste man-
„nen die men op de werreld vind."

Multi ab Oriente & Occidente venient & recumbent cum Abraham Isaac & Jacob in regno cælorum, filii autem regni ejicientur in tebras exteriores.

Matt. 8. v. 11.

Dominica 3tia post Epiphaniam
1737.46.
62.

Duo in hodierno Ev. nobis occurrunt quorum unum nos ~~possit~~ consolari, et alterum nos tremebundos facere poterit. A. A.

Solatio ee pt dum duos ad Xum accedere videmus qui ambo impetrant quod petunt. Accedit Leprosus rogans, et mundatur; accedit Centurio rogans pro servo suo, et exauditur, immo plus, qm petierat, accipit, Dnus enim sponte ei obtulit sese venturum.

Atq hoc solatio nobis ee pt et addere aos, si et nos in quadam necessitate aut morbo, sive corporali, sive spirituali constituti sumus tunc eorum exple ad Xum recurrere dbms fidentes fore ut, qui eis subvenit, nos õ sit derelicturus.

At quod nobis timorem incutere pt, e quod Dnum ibidem tam tristia praedicentem audiamus. Filii Regni, inquit, ejicientur in tenebras exteriores &c quid boni quidem e, quod multi ab oriente et occidente venientes recumbent ... in regno cœlorum, at et terribile quod filii regni, ii scil: qbs id competebat, excludentur. Multi ingt tex., ab oriente et occidente venient, et recumbent &c

Mirum certè, sed et terribile! at licet terribile, nihil tamen verius cum ipsa veritas id testata sit

Meritò, proinde hæc ejus verba paulò longius perpendemus, cum et in istis quidpiam nos concernens reperire sit, het geen ons tot betrouwen, en vrees moet verwekken.

Propositio Lubet itaq assumti textus verba, paucis litteraliter explicare, et dicta ad nos referre. Attendite

Eo cum Judæis res devenerat tpore Xti, ut jam o imperarent, sed perdito sceptro, Romano subjacerent imperio; Romani enim imperabant in Judæa, et eorum milites illic delitescebant.

Hinc colligunt SS. Chrijs. Aug:, cæteriq Interpretes hunc centurionem Evangelicum fuisse gentilem; o enim ex Judæis Romani in sua militia præfectos, et centuriones assumsissent, cum milites illi servire deberent om de joden zelfs te beteugelen, en in toom te houden, dewijl de joden anders tot oproer zeer genegen waeren.

At licet hic centurio noa gentilis eet, fide tamen et merito Israelita noinatur. Fidem ejus adeo extollit Xus ut in Israel similem o ee diceret (explica si lubet).

Et occasione fidei hujus gentilis centurionis prorumpit Xus in prophetiam de duobus populis, et ait: Multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum &a

NB quod utrosq describat. Primos describit dicens: Multi ab oriente et occidente venient, 2dos nominat Filios Regni.

Primi hi, de qbs Xus lqtr, st gentiles, similes centurioni isti, qui gentilis erat. Lqtr Xus hic de iis quasi de populo disperso, et recte, erant enim gentiles dispersi, o concludebantur terra aliqua, sicut Judæa Judæi, sed quaqua versum p totum mundum dispersi erant sicut oves o hbntes pastorem, atq id Xus exprimit dicendo: ab oriente et occidente venient. Igitur primi hi, de qbs Xus Dnus lqtr, st gentiles.

^ Judæi; at hos

Secundi, sunt ^ Filios Regni vocat. Vocantur Filii Regni, 1o ut aliqui volunt, qa in Regno Judæorum nati erant. 2o qa ex Patriarchis nati erant, qbs regnum Messiæ promissum erat. 3o ut vult Chrijs, qa ad Regnum nati et vocati erant. atq simili phrasi sæpius utitur Scriptura. V. g. filius mortis.

En igitur qui primi, et qui ultimi, de qbs Xus lqtr.
Videamus nunc quid de utrisq Dnus pronuntiet.
De primis scil: gentilibus prædicit: Multi venient

recumbent cum Abraham, Isaac & Jacob in Regno caelorum. Atq his verbis vult dicere, qd, hi gentiles, hoes infideles ad fidem, et graam Evangelii vocandi sint, en dus zullen aenzitten in 't rijk der hemelen, tewecen, in 't rijk van gods kerke, die meermaelen in 't Ev. genoemd word 't rijk der hemelen, en dat zij eindelijk ook zullen komen en aenzitten ~~in gods rijk~~ met abraham, Isaac en Jacob in gods rijk naemals in den hemel.

Dit zeid Xus van veelen en niet van allen: veelen inqt ab oriente &, et quare Multi? 3o. Multos ait, om daer door d'uitgestrektheid van zijne kerke te kennen te geven, die uit veelen bestaen zoude, en daerom ook met regt katolijk genoemd zou worden, dewijl zij de heele wereld door verspreidt zou weren; qd adhuc ma Xus indicat dum ait: dat die veelen zouden komen ab oriente et occidente. en hier door van alle andere secten onderscheiden. Igua Multos ait ... 2o. Multos ait, qa, licet predicaret gentiles convertendos et ad regnum Ecclae sua vocandos, o tamen oes oio gentiles convertendi essent.

3o. Multos ait, ut indicet o oes gentiles, qui ad regnum Eclae venturi essent, fore salvandos, sed tt multos ex iis zullen aenzitten met abraham ... et oibs sanctis in gods rijk in den hemel. Et hos Multos vocat, licet pauci sint salvandi, licet pauci futuri sint electi. Sicut alibi Script. Lqta / Multos, dico, Xus eos tn vocat, 3o qa salvandi in se spectati multi erunt: docet id multis locis s. scriptura ppue Apoc. 7. ubi numerantur 32 millia ex quacumq tribu, et post hac: Vidi turbam magnam quam dinumerare nemo poterat ex oibs gentibs et tribus et populis et linguis. In se ergo Multi, sed comparative ad impios pauci, sicut grana frumenti quecumq multa sunt, pauca tn st ru palea, et longe pauciora paleis. Ita S. Augs. Igua ... 2o Deinde Multos ait Xus, licet pauci sint electi et salvandi, qa impii o numerantur apud Deum, et ideo in parabola de Nuptiis impii illiguntur sub uno hoie qui ejectus e. Igitur, et iterum recte Xus ait: Multi venient et recumbent cum abraham Isaac et Jacob et oibs sanctis in regno caelorum, qr licet multi et plures excludentur qa illi plures o numerantur apud Deum.

En ergo qd Xus Dnus de his primis seil gentilibus dicat ait, dat zij zullen komen en aenzitten in godsrijk, i.e. ......

Isa. 43 - 5.
|| gebruikende bij na de zelve spreekwijs, als de Heere Chs in onzen text, van Oost en West.
× gelijk wij aanstonds zeiden.

Adeoq. Xus hic prædicit gentium conversionem, de qua toties ante fuerant Prophetæ locuti, et inter cæteros propheta Isaias ||: Ik zal uwe kinderen, uit het oosten brengen, en uit het weste verzaemelen. Ik zal tegen het Noorden zeggen: geef ze weder, en tegen 't Zuide houd ze niet op, brengt mijne zoonen uit verre Landen, en mijn dogters van het uiterste des aerdbodems. Met welke voorzegginge des Propheets × wonder wel zaemen stelt de voorzegginge, die Xus hier van doet in de woorden die wij hier verhandelen. Zeid de propheet dat de heidenen van alle de hoeken der aerde zullen verzaemeld worden! Xus idem dicit: Multi inquit & Atq. hæc de primis scil: gentilibus hic prædicit.

Quantum ad secundos, Judæos scil: et Filios Regni, de his ait: Filii aut. Regni ejicientur in &c. Id quid sit ab oibs æqualiter explicatur. Remigius putat Xum hic prædicere Judæorum captivitatem, et dispersionem inter gentes, quæ ob infidelitatem, et idololatriam, tenebræ vocantur.

Verum hæc explicao assequitur scopum Xti, aliud quid innuit, scil: Judæos fore rejiciendos, et infidelitatis suæ vitio à regno cælorum excludendos, et in infernum mittendos.

Adeoq. sicut primò prædixerat gentium vocationem sic et hic prædicit Judæorum reprobaem.

En verum sensum veramq. dictorum explicatem.

Ne autem quis existimet Xum fallere in dictis, sicut dixit, sic et evenit. si quis testimonium desideret, respiciat Actus Aplorum, et ibid: inveniet gentibus prædicatum ee Evangelium. Dein, qui erant Romani, Corinthiani, Thessalonicenses, Galatæ, Colossenses, numqd gentiles, et eæ hos ad fidem venisse, factos filios abrahæ, et consessores cum eo in regno cælorum, testantur pleraqe Apli Pauli Epistolæ. Quid erat Galatia, Cappadocia, Asia, Bithynia, Macedonia, Syria, Græcia, nisi gentilium Loca? Et ex his oibs multi venerunt, qui facti fideles recumbunt cum Abraham, Isaac, et Iacob in regno cælorum; Quid et nos ipsi testes sumus, ex gentibus oriundi! sic utique evenerit sicut Xus prædixit scil: gentiles ee conversos

convertendos.

Atq et sic evenit quod de Iudaeis dixit, scil: eos rejiciendos. testimonium hujus quotidie oculis nostris objicitur, cum videmus Iudaeos, qui vocati, et destinati erant ad regnum caelorum, utpote abraha filios, tamen exclusos, et missos in tenebras ~~exteriores~~ excaecationis cordis, quam et subsequuntur tenebrae exteriores inferni.

Ex dictis plura posemus, sed duo tt observare e aus, scil: Misericordiam simul et Iustiam Dei qm mirè hic elucere.

Ac 1o. Observa Misericordiam Dei, hic elucere; gentes enim, quae videbantur deserta, numqm q ad graam et gloriam venturae, equidem pervenerunt, et conversae sunt. sicut merito Paulus gentilibus Romanis, sed conversis, dixerit: Bemerk dan de goedertierentheid Gods over u. Rom. 11 - 22 -

atq hinc disce numqm desperare de conversione quorumcumq peccatorum. Deus enim, qui ex nihilo pt, et potuit oia creare ~~[illegible]~~, qui ex Lapidibus pt facere panes, pt etiam ex Lapidibus facere filios abrahae, et ex Lapideis, et durissimis cordibus emollita corda, et poenitentes peccatores. Explo sit ipse Centurio &......

Explo sit quod tex. ait, et cujus adimpletionis nos ipsi testes sumus, scil: quod multi ab oriente et occidente, de qbs ne cogitassemus quidem, conversi sint, adeoq et hinc discimus numqm desperare de iis qui odum venerunt, aut conversi sunt.

Item hinc disce qd nostrum sit orare pro eis, qui odum venerunt. Multi odum venerunt pro eis ut veniant orare dbms. Non venient nisi trahantur Xus enim ait: Nemo pt venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eum, igitur ut trahantur orare dbms Jois 6 -

Haec obligao o e minima proXanis, at forsan satis parum practicata. Hanc igitur diligentius practicemus. Quis scit si Deus nostris precibus o movebitur ad peccatores convertendos. SS. Patres conversionem Pauli orationi Sti Stephani ascripserunt si Stephanus o orasset Ecclia Paulum o habuisset. Augus suam et Patris sui Conversionem, referens eam precibus Stae Matris suae Monicae ascribit. Hos et nos imitemur Confess. L. 9. C. 5. N. 3. 5.

oportet; forsan et ad nostras preces dabit Deus gra[tiam] conversionis illi, aut illi, pro quo oramus. Numqu[am] de ullo peccatore desperandum e[st], cum, teste X[rist]o, gentiles multos ab oriente et occidente venire audiamus.

Idq[ue] primum quod observare possumus.

2° Observa[ti]o et Misericordiam, sed et Justitiam Divinam, hic elucere: Judæi enim, Filii regni, ad regnum destinati et vocati, illi q[uorum] (ut Paulus loq[ui]t[ur]) de aenneeming tot kinderen, de heerlijkheid, het verbond, de wetgeving, de godsdiensten, de beloften toebehooren, zij die d'aerdvaders voor hunne vaders hebben, en uit de w[elke] X[ristu]s na het vleesch is voordgekomen, zij, zij zijn nogtans verworpen. Quis o dixisset hos mansuros, et in regno cœlorum semper recumbituros? et et, ecce (Filii regni, ait tex[tus]) ejicientur in &c. et econtra, Multi venient ab oriente &c. Sic ut Merito ^

Rom 9 - 4.

^ gentiles Romanos sed eversos, et in eorum persona nos o[mn]es observare Paulus moneat: Bemerk dan de goedertierenth[eid] en de gestrengheid Gods, verweten, zijne gestrengheid over die gevallen zijn, en over u zijne goedertierenth[eid].

Atq[ue] hinc disce numqu[am] nos d[e]b[e]re esse præsumtuosos, nosq[ue] certificare de regno cœlorum, licet facti simus ejus hæredes, licet ad illud destinati et vocati simus. Per Baptismum facti sumus filii Dei et hæredes, et ad Dei regnum destinati sumus. at hæc o[mn]ia minime sufficiunt ad nos certificandos. En vel solum Judæos, illi licet Filii regni, tamen ad illud pervenerunt. En diensvolgens hoe verdwàlen zij af van...

Item disce s[em]p[e]r inter spem et metum vivere, ut o sciamus quid nobis adhuc evenire possit. Zijn wij soo ongelukkig niet dat wij tot die, en die zonden vervallen zijn, &c wij weten niet wat ons nog kan overkomen. ‖ Si fide stas, noli altum sapere, sed time. Item in cum metu et tremore vestram salutem operamini. Sic ipse Paulus.... sic David.... sic o[mn]es sancti.... sic et nos meminisci d[e]b[e]m[u]s filios regni ejici in tenebras exteriores, atq[ue] hinc moniti simus, ut cum metu et tremore salutem nostram operemur.

‖ semper meminerimus Pauli moniti: qui se existimat stare videat ne cadat. 1 Cor. 10 - 12. Rom - 11 - 20

Phil. 2.

Conclusio Agite A. A.

‖ van het regte pad, die voor een grondregel willen houden, dat zij van hunne zaligheid verzekerd zijn, en 'er niet van kunnen vervallen?

Multi ab oriente &c. Matt. 8. 11.

Dom. 3 Epiph.
1757. 73.

Dominica 3
Epiphania
1757. 73.

Multi ab oriente et occidente venient et recumbent cum Abraham, et Isaac et Iacob in regno cœlorum: filii autem regni ejicientur in tenebras exteriores. Matt. 8. v. 11.

Op twee voornaame grondzuilen steund de gantsche pligt van de genen, die in de kerke van J. C. (buiten dewelke geene zaligheid te hoopen is) hunne zaligheid willen bewerken. 1. Daar moet een goed en vast geloof zijn aangaande die Leere, die deze onfeilbaare kerk als geloofspunten voorsteld. 2. de zeden moeten geregeld worden naar die heilige geboden, die dezelve kerk als wetten en pligten van 't Christendom voorhoud.

Zonder d'eerste pligt, nam 't geloof, is't onmoogelijk in deeze kerke te zijn, veel minder in dezelve Gode te behaagen. Credere enim oportet (Pau.) accedentem ad deum q. a. e. En effen van te vooren: Sine fide impossibile e placere Deo. Heb. 11-6

't zal onnut zijn dit geloof gehad te hebben, zoo men 't zelve door de werken niet leevendig maakt, zoo men de wetten, en heilzaame regels, die dat geloof ons Leerd, niet zoekt t'onderhouden. Al leerd men in die heilige vergaderinge alle Christene pligten, en al wat de zeden raakt, indien men 'er zijn leven niet naar regeld, 't zal vrugteloos zijn. Non auditores Legis justi sunt apud Deum, sed factores Legis justificabuntur, was eertijds het schrijven van Paulus. Rom. 2-13 Zoo Leerde ook Iak. in zijnen algemeenen brief: Estote factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vos metipsos. Iac. 1.

Jesus zelf getuigd dat de kennis, en 't aanroepen, van zijnen H. naame niet genoeg zal zijn, om zalig te worden,

maar vereischt daar en boven wel uitdrukkelijk dat men den wil van zijnen hemelschen vader, de wette van 't Christendom zal volgen: Non ois qui dicit mihi

Matt. 7-21 Dne, Dne &c

Zoodat het Christendom moet doen zidderen, en bekeer is, dat 'er vele kinderen van dit rijke zullen verlooren gaan, terwijl Jesus anderen zal roepen, om in de kerke de zaligheid met meer yver te bewerken.

Indien men door de kinderen des rijks de Christenen eenigzins wil verstaan, kan men, ten minste in een toegepasten zin, deze schrikkelijke waarheid betragten uit onze opgen ~~text~~ woorden. Multi &c

Om dan deze schrikkelijke, dog ~~ook~~ hoognoodige, en voordeelige waarheid, U. A. wel diep in te drukken, zullen wij onze ~~text~~ woorden in tweeën verklaaren.

Propositio

1o. Wat Jesus voorzegd van de vreemdelingen, die van 't oosten en westen zullen komen, nam Multi &c

2o. Wat ~~de zelve~~ Jesus van de kinderen des rijks voorzegd: filii a regni &c

Dit zal ons in de toepassinge aanleiden niet alleen om ons geluk te betragten; maar ook om ons droevig ongeluk t'aanschouwen, indien wij, nu kinderen des rijks geworden, onzen pligt te buiten gaan.

Om eene regte bevatting te hebben van onze ~~en~~ opgenomene ~~text~~ woorden moet men, voor eerst twee zaaken aanmerken in den zelven 1o. d' omstandigheid waarin Jesus was als hij die woorden ~~van onzen text~~ uitsprak.

2o. de manier van spreeken, of d' oneigene spreekwijse, die de Zaligm hier gebruikt.

1o. Aangaande d' omstandigheid waarin zig de Zaligm bevond, als hij onze ~~text~~ woorden uitsprak, was deeze: een heidens hopman kwam te Kapharnaum, en smeekte Jesus om de gezondheid van zijnen knegt, een smeking, die hij met zoo veel geloof verzelde, dat de Zaligm hier over als verwonderd uitriep: Non inveni tantam fidem in Israel. terwijl dan Jesus

Jesus zoo het geloof van dezen heidenschen hopman
prees, nam hij hiernit geleegentheid om op eene pro-
phetiesche wijze te voorzeggen den toekomenden
komste der heidenen in de kerke, neffens de verwer-
pinge der Joden, ~~en spreekt daar onder ander~~ zeggende: Multi &

2°. De spreekwijs, die Jesus hier
gebruikte om zig uit te drukken, is oneigen, dog
~~..~~ meer gebruikt in de h. Schriften. hij spreekt
van de kerke en 't regt tot d'eeuwige zaligheid als van eene maaltijde, en
gebruikt de ~~...~~ gelijkenisse ~~...~~ van een groot gastmaal
om zig uit te drukken dat de heidenen mede deel-
agtig zullen worden aan dat heilig rijk. Zoo had
(het David eertyds al uitgedrukt, als hy zeide: Satia- Ps. 36
bor cum apparuerit gloria tua; Wederom als hy de
heerlykheid der gelukzaligen bespiegelende uitriep Ps. 35.
Inebriabuntur ab ubertate domus tuae. De Joden
zelfs waren gewend op deze oneigen wyze van 't hemel-
rijk te spreken. Zo zeide de Jood tot Jesus over ^ en eeuwige za-ligheid
tafel als hy 't geluk der gelukzaligen wilde uitdruk-
ken: Beatus qui manducabit panem in regno dei.) Luc. 14.
Jesus zelf, als hij zijne Apostelen d'eeuwige zaligheit c. 22-29.
wilde beloven, ~~drukt~~ zig uit gedrukt door de gelijkenisse van
eene maaltijde, ~~en zegt~~ zeggende: Ego dispono vobis &
'T is op deze maniere dat Jesus het rijk der hemelen
~~..~~ dikwils dan bij eene bruilofte, dan bij een avond-
maal vergelijkt. De lieve discipel Joes volgd
hierin zijnen meester naar, en spreekt in zijne Openb.
van 't rijke der hemelen als van een avondmaal.
Beati (zegd hij) qui ad coenam & — Op deze Apoc. 19
wijze spreekt Jesus in onze ~~...~~ woorden bij gelijkenisse van eenen
maaltijde van het rijke der hemelen... Venient (zegd hij) ab &
i.e. zij zullen van oosten westekomen, en tot de zalig-
heid geraken. X
De Zaligm. als hij ~~...~~ de komste der hei-
denen in de kerke wil voorzeggen, en hun door hun
regt tot het rijke der hemelen, zegd: Multi ab oriente &

('t is waar men zoude hier door in verbeelding kunnen geraken, als of Jesus alleen wilde voorzeggen, dat'er van 't Oosten en Westen ten opzigt van't beloofde Canaan alleen heidenen zouden komen, en erfgenamen worden van't ryk der hemelen met uitsluytinge van die van't Zuiden en noorden; maar, neen! Jesus gebruikt hier 't Oosten en Westen als een spreekwys die zo veel betekend als wyd en zyds, van alle kanten, een spreekwys die zelfs eigen is aan onze tale, waarin men door 't komen van Oost en West zo veel verstaat als van alle kanten. Dus zegd men, van Oost en West komen de koopers tot hem i.e. van alle kanten, wyd en zyds.

Maar voorn) ziet Jesus hier op de voorzeggingen der propheeten, die omtrent op de zelfde wijze de komste der heidenen tot Gods kerke voorspelden. Dus voorzeide deze komste van alle kanten veele eeuwen voorheen de groote Propheet Jsaiäs: Ik zal uwe kinderen uit het oosten brengen, en u uit het westen verzamelen.

Isa. 43 - 5. Ik zal tegen het noorden zeggen: geef ze weder, en tegen het zuide, houd ze niet op: brengt mijne zoonen uit de verre landen, en mijne dogters van 't uiterste des aardbodems.

Malach. 1 - 10. Zo had al lang voorheen Malachiäs voorzeid, als hij de verwerpinge van Abrahams zaad te samen voegende met den roep der heidenen Gode deed zeggen: ik heb geen behagen in u, zegd de Heer der heirkragten, en ik zal geene giften van uwe hand aannemen: want van den opgang der zonne tot haren ondergang zal mijn naam groot zijn onder de heidenen, en op alle plaatsen zal een offerhande gedaan, en mijnen name een zuivere offerhande opgedragen worden, dewijl mijn naam groot zal zijn onder de heidenen.

× Maar waaröm juist de komst der heidenen tot de kerk en tot het geluk der eeuwige zaligheid hier bij een maaltijde vergeleken? R. Waaröm juist gezeid niet alleen dat zij zullen deelgenooten van die maaltijd zijn, maar daarenboven dat zij daar met Abraham, Jsaak, en Jakob zullen aanzitten?

// Wat 't eerste aanbelangt nam R. 1. // Met veel reden word dit gezeid. Geen kragtiger uitdrukking was'er om te tonen dat de scheidsmuur tus-

tussen Jood en heiden, tussen besneden en onbesneden stond weggenomen te worden, dan te zeggen, dat de heidenen van oosten en westen met vader Abraham, Isaak, en Jakob zouden ter tafel zitten in Gods rijk. 't was tegen het gebruik der Jooden met het heidendom ter tafel te zitten. Dus verre hadden zij met d'onbesnedenen allen ommegang afgesneden. Om dan het wegneemen van deze oude scheidsmuur te voorspellen voorzeide Jesus de komste der heidenen tot de kerke en 't regt der eewige glorie onder de gelijkenisse van eenen vrolijken maaltijde, het grootste teken van eene waarägtige vereeniginge. Dus had Isaïas dit heiligmaal al voorspeld zonder onderscheid tussen heiden en Jood, zeggende: De Heer der heirkragten zal op dezen berg voor alle volkeren aanregten een maaltijde van vette spijzen, een maaltijd van wijn, een maaltijd van vette koste die vol merg is, een maaltijd van gezuiverden wijn. Isa. 25. 6

P. 2. Dat Jesus juist zegd, dat de heidenen van 't oosten en westen met Abraham, Isaak, en Jakob zullen aanzitten, hier door wil hij betoonen, dat zij niet alleen agter, of naa het Joodendom tot de kerke, en de zaligheid zullen ingenoomen worden, maar dat zij daar ook in den eersten rang zullen aanzitten met Abraham, Isaack en Jakob, Gods liefste vrienden, en opbouwers van Israël, aan dew God bezonder onder de schorse van 't tijdelijke beloofde Land het eewige Kanaän had beloofd.

Met een woord Jesus voorspeld hier de komst der heidenen tot de kerke, en zoo het regt om niet minder dan als Abraham, Isaak, en Jakob tot d'eewige zaligheid te koomen.

Maar ziet hier eens A. T. wat schrikkelijke voorzegginge, dat Jesus hier bijvoegd ten opzigt van de Jooden, als hij 't aanstaande geluk der heidenen heeft aangehaald. Filii a regni ejicientur &c. zoo troostelijk als ons eerste lid is voor 't heidendom, zoo droevig is dit laatste lid voor 't verhard Abrahams zaad. Filii a regni &c. 2. deel

(Een ijder kan ligt bevatten dat de Heer Jesus door de kinderen des rijks de Joden verstaat, welkers verwerpinge hij hier voorzegd; maar juist de reden te doorgronden waaröm de Zaligm: deeze Kinderen des rijks noemd is zoo klaar niet.)

1. hiert. in hunc Loc.

De h. Hier: meind dat Jesus de Joden kinderen des rijks noemd, omdat God eertijds over hen heeft geheerscht.

De h. Chrys: meind, dat daaröm de Joden kinderen des rijks genoemd worden omdat hen het rijk Gods bereid was, mids zij 't waren, volgens Paulus, aan dewelke de beloften in hunne ouders gedaan waren.

Jesus kan hen ook waarschijnlijk kinderen des rijks noemen omdat zij naazaten van Abraham, Isaak en Jakob waren, aan dewelke 't rijk onder de schaduwe van 't beloofde land beloofd was.

En van deeze kinderen des rijks, de Joden zegd Jesus zij zullen in d'uiterste duisternissen geworpen worden.

Men kan ligt begrijpen, terwijl Jesus hier van de verwerpinge der Joden spreekt, dat hij door d'uiterste duisternissen verstaat d'eewige verdoemenisse, te meer

Matt. 22. terwijl de gast, die geen bruiloftskleed aanhad, zoo

C. 25 wel als de knegt, die geen winst met zijn toevertrouwde pond had gedaan, beiden in d'uiterste duisternissen zijn geworpen, 't welk zeker op eene verbloemde wijze van spreken op deeze plaatsen niet anders kan beteekenen dan als tot d'eewige verdoemenisse verdoemd te worden.

Maar ~~ogter~~ 't heeft zijne zwarigheid waaröm juist d'eewige verdoemenis genoemd word d'uiterste duisternis, als Jesus van de Joden zegd: Ejicientur de -

't is waar de h. Hier: zegd dat 't duisternissen genoemd worden, omdat die eens dit droevig vonnis heeft gekreegen, voor eewig van Gode, die 't waare ligt is verbannen is.

De h. Aug: noemd dit op een oneigen zin d'uiterste duisternissen, omdat het zulke duisternissen zijn waarvan niemand kan geneezen worden, terwyl 'er in de helle geen verlossing is. in ps. 6. Ep. 120. ad honorat. c. 7.

Maar

Maar dit zijn alleen geestelijke uitleggingen; die egter ons den letterlijken zin niet doen bevatten.

'T waarschijnlijkste dierhalven is dat hierom Jesus d'eeuwige straffen in de helle uitdrukt door 't woord uiterste duisternissen, om 2° in de zelfde gelijkenisse op eene verbloemde, en oneigene spreekwijze voord te gaan, daar de Zaligm mede begonnen had. Jesus, als hy de komst der heidenen tot de kerke, en d' eeuwige gelukzaligheid had beschreeven, sprake hier van onder de gelijkenisse van een grooten maaltijde, zeggende: Veelen zullen van oosten en westen koomen, en met Abraham, Isaak, en Jakob aanzitten in het rijke der hemelen. hij gaat dierhalven op de zelfde manier voord, als hij de verwerpinge der Jooden voorzeid, en zegd dat deeze uit dien maaltijde zullen geworpen worden, en drukt dit uit door 't woord in d'uiterste duisternissen geworpen te worden.

Om dit te bevatten moet men weeten dat d' Ouden hunne vreugdemaaltijden meest 's avonds gewend waren te doen. (Hierop schijnt te passen 't geene Paulus zeid: die dronken zijn, zijn des nagts dronken. Waarschynlyk sloeg hierop d' ontschuldiging van Petrus als hy om zig t' ontschuldigen, dat hy met de zynen niet dronken was, genoeg dagte te zyn, dat hy zeede: dat 't eerst de derde uur van den dag was q. d. 't is immers nog geen tyd om zig te buiten te gaan, terwyl het vrolyk zyn 's avonds geschied) dus Jesus (op de zelve wyze) als hij 't hemelrijk vergelijkt bij een vrolijken maaltijd, gelijkt het noit bij een middagmaal, maar altijd bij een maal, of bruiloftmaal in 't algemeen, of in 't bezonder bij een avondmaal. Het was de gewoonte, ten deelen uit pragt, ten deelen uit noodsaakelijkheid dusdanige avondmaalen met veel ligt te verheerlijken. De eetzaal flikkerde overal van 't afschijnsel van 't meenigvuldig ontstoken ligt. Terwyl Jesus dan den hemel onder de gelijkenisse van een heerlijken maaltijd had voorgesteld in de verkiezinge der heidenen, zeggende dat zij zullen aanzitten met &c. zoo zegd hij nu ook van de Jooden

1 Thess. 5-7

Act. 2-15

in de zelfde gelijkenisse dat zij, die nú als eigen huisgenoten in 't ligt van 't avondmaal waren, buiten de zaale in de duisternissen zouden gesmeten worden; i.e. op een oneigen zin, dat zij, die 't uitverkoren volk van Gode waren, zouden verworpen worden, terwijl 't heidendom erfgenaam zoude worden met Abraham, Isaak, en Jakob van d' eeuwige glorie.

Toepassing

Aanschouwd hier nú A. T. uw geluk in de prophetiesche woorden van Jesus ~~in voorstaan~~ verklaarde woorden. Wij zijn 't die de gelukkige vervullinge genieten van deze prophetie, terwijl een verworpen Jood, van tempel, Priester, en godsdienst verstoken, vast dwaald in 't midden van de duisternissen, terwijl het dekselkleed van Moises nog op zijne oogen ligt, waardoor hij zijnen Gode, en Messias niet kend. In deze vervullinge bestaat ons geluk, wij zijn 't die verre afgelegen waren van Gode, en zijne wetten, en nú ten laatsten als van 't oosten en westen gekomen zijn tot de maaltijd van Abraham, jsaak en Jakob, terwijl d' andere kinderen des rijks uit de eerzaale der kerke tot d' uiterste duisternissen zijn verstoten. Wij dan, die vreemd waren, zijn door de genade van Jesus in deze heilige eerzaale gebragt.

D' Apostel Paulus beschrijft dit komen der heidenen van 't oosten en westen tot de schoot der kerke, en tot 't regt des hemels avondmaal met Abraham, jsaak en Jakob met wijnige, dog kragtige woorden. In dien

Eph. 2-12. tijde waart gij zonder Chs, vervreemd van 't borgerschap van jsraël, en vreemdelingen ten opzigte der verbonden, niet hebbende de hope der belofte, en zonder Gode in deze wereld. Maar nú in C. J., zijt gij, die eertijds verre waart, nabij gekomen door het bloed van Chs. Wij waren dus elendig eerst gesteld in onze blinde voorouders de heidenen zonder kennisse van den waaren Gode van jsraël, en verre afgelegen van met Abraham, jsaak, en Jakob aan te zitten; maar terwijl de joden om hunne hardnekkigheid verstoten zijn, zijn wij van verre uit 't oosten en westen gekomen, en door 't bloed

van

van Jesus hebben wij het regt gekregen om met Abraham, Isaak, en Jakob aan te zitten in 't rijke der hemelen.

Betragt dit, betragt dit wel A. T. uit 't heidendom gesproten, en in de plaatse van de verworpene Jôden van 't oosten en westen tot Gods kerke gekômen, en dus volgens Paulus geworden erfgenâmen van Gode en mede erfgenâmen van Chs. Leest met aandagt, met nedrigheid, en dankbaarheid het gêne Paulus hierover schrijft onder de gelijkenisse van den olijfboom. &c verheerlijkt Gode met de bekeerde jôden, als zij hoorden dat God ook de heidenen tot de genade van 't Ev. geroepen had, zeggende: Zo heeft dan Gode ook ons heidenen boetvaardigheid ten leven gegêven. Rom. 8. c. 11-17. Act. 11-18

Maar A. T. indien het Gode behaagd heeft om hunne verhardheid, en ondankbaarheid de natuurlijke kinderen des rijks te verwerpen, en ons genadig in hunne plaatse te stellen, meend niet dat wij aangenomene kinderen des rijks meer gespaard zullen worden, dan zij, indien wij ons onwaardig mâken, en niet wandelen als kinderen des rijks. Heeft Jesus d'egte kinderen niet gespaard, maar verworpen, hij zal ons niet minder doen, ja ons niet alleen in de duisternissen, maar in d'uiterste duisternissen werpen.

Wel aan dan A. T. laat en wij dan ons geluk wel waardeeren &c gedenken, wij tog wel de lesse van den Apostel: Noli gloriari adversus &c 11. 18-22. heb ik toegepast en aangedrongen &c — Conclusio

NB. alia oraoe
agi poteris solum
de modo quo Lepro-
sus ad Xum accesse
rit; pro quo vide
plura; Serm. 7.
in, 63. 50.

NB. pro textu,
vade, ostende te
sacerdoti, vide
A. Dom. 33. p. plur.

NB. alia, oraoe
solum agi posses,
de comparaoe pec-
cati et Lepra, et
quid inde discendum?

Ecce Leprosus veniens adorabat Eum dicens: Dne si vis potes me mundare.

Dominica 3a post Epipha: 173847.

Matt. 8. v. 2.

Deus, qui ipsa oipoa e, o indiget medius, sed sufficit solum verbum ejus ad rem quampiam efficiendam. A. A.

Patuit id in Creatione mundi, solo verbo oia effecit. Dixit Deus cgregentur aquae quae sub coelo st in Locum unum, et appareat arida, et factum e ita. Item: Et ait, germinet terra herbam virentem &c. et factum e ita. Item: Fiat Lux, et facta e Lux.

David ad hac respiciens dixit „Ipse dixit et facta st, ipse mandavit et creata st. Ps. 32. 9.

Hoc idem videmus in Xto Dno, qui qmvis hoc factus cum Patre idem Deus oipotens pmansit, verbo ille solo qudqd volebat efficiebat. Recognoscebant illud Discipuli Emauntini dum Xto hoc elogium tribuebant dicentes; quod eet Potens in opere et sermone.

Et ne Longius abeam, patuit illud tot twe keerentoe in hod. Ev. Hanc Xti oipoam recognoscebat Centurio Evang. dicens: tt dic verbo et sanabitur puer meus Hanc agnoscebat Leprosus Ev. dicens: Si vis potes &c. Et hanc suam oipoam ostendit Xus tam rii Centurionis qu. Leprosi: Centurionem inquiebat gelyk gy gelooft hebt zoo geschiede u, en ten zelven uere is de knegt gezondt geworden.

Leproso aiebat: Mundare, et confestim mundata e Lepra ejus.

Propositio

Cum hoc mundato Leproso hodie nos occupatos tenebimus ostendentes 1º peccatum Lepræ et peccatorem Leproso esse similem, 2º peccatorem proin ut à sua Lepra mundetur, id debere agere, quod hic Ev. Leprosus egit. **Attendite**

1

Xus Salvator noster refert Lucæ 4. quod multi Leprosi in Israel sub Eliseo propheta essent. quod ibi Xus de temporibus Elisæi refert, id de suo etiam tempore verum erat.

Etenim si Evangelicas historias inspiciamus quot ibid. de Leprosis legimus. Luc. 17. legimus de 10 Leprosis simul &c. Item Matt. 26. legimus de alio quodam Leproso. Xus ipse de multis Leprosis loquens ad discipulos Ioannis dixit: Leprosi mundantur; ...

Matt. 11. item Leprosorum Xus indicat dum apostolis injungit Le-

Matt. 10. prosos mundate. Denique hic in Ev. iterum fit mentio de quodam Leproso.

Quid quæso hæc Leprosorum multitudo tam tempore Elisæi, quam Xti existentium adumbrare voluit nisi multitudinem peccatorum?

Id SS. Patres recognoverunt de quibuscumque ægrotis et defectuosis dicentes quod quæcumque in Evang. leguntur ægroti, figurarent peccatores, sicuti morbus peccatum.

Singulariter tamen illud asseruerunt de Leprosis et Lepra, Leprosos peccatoribus, lepram peccato assimilantes.

Et certe si proprietates Lepræ ab una parte, et proprietates peccati ab altera parte considerare lubeat, ob convenientes qualitates recte assimilari sibi mutuo conspiciemus.

Quantum ad Lepram, illa paulatim enervat vires corporis, et corrumpit sensus corporales. Et sicut

enervat vires c̄poris et aæ, et corrumpit usum sensuum internorum.

David id testatur, dum de se ut in peccatis existente ait: Miser factus sum, et curvatus usq in finem;... Ps. 37.
cor meum conturbatum ē, dereliquit me virtus mea, et
lumen oculorum meorum, et ipsum ō ē mecum. Item
conturbata st ossa mea, et aa mea turbata ē valde Ps. 6.
En sic David, in sua p̄sona loquens testatur, vires
aæ et corporis p̄ peccatum corrumpi. Atq et illud
misera experientia, sæpe docet ubi in peccatis gulæ
ebrietatis ac libidines manifestum ē, welke zonden,
gelyk we weeten, groot nadeel ook aen 't lighaem doen,
verscheide qualen en ziektens veroorzaeken, en meenig
mael den mensch na 't graf toe sleepen. Hinc circa
...: 't was een verzoopen lighaem, &c.

Igitur, sicut lepra enervat vires c̄poris, sic et pecca-
tum vires et aæ et c̄poris corrumpit.

Dein. Lepra ō tt aufert vires c̄poris sed et usum
sensuum corrumpit, sic et peccatum sensus corrumpit
... excæcavit eos malitia eorum, inquit sapiens, ō vident qui Sap. 2-21.
in peccatis st propriam miseriam, ō vident pericula mortis
ō vident appropinquans judicium. Corrumpitur etiam
auditus, ō audiunt qui in peccatis st Dei aut hominum ad-
monitiones, of ze slaen de zelve maer in de windt.
Corrumpitur et gustus, ō sapit eos quod caleste et
divinum ē, nauseat aa eorum super cibo illo et caleste
manna. Corrumpitur tactus, nam st insensibiles
ad inspirationes divinas, ad proposita de peccatis sup-
plicia, ad minas divinorum judiciorum.

Sic ut peccatum recte assimuletur lepræ, cum pecca-
tum aam, c̄pus oesq sensus corrumpat, sicuti lepra
corpus, ejusq facultates.

Insuper, sicuti lepra magnum in corporibus cau-
... foetorem et immunditiam, ita peccatum aam defodat
et coinquinat.
Aa is 't allerceelste, allerkostelykste, en alderschoonste

dat Godt geschaepen heeft, en zou 't niet 't allerkostelykste zyn, daer Godt zyn eige beelt in gedrukt heeft zou ze niet 't allerschoonste zyn, die Godt gemaekt heeft tot een spiegel en afbeeldzel van zyne godlyke schoonheit? zou ze niet d'allerzuiverste zyn, in wien die zuivere Geest zyne woonplaets neemt, en beschynt met zyn helder en zuiver ligt van genaede?

En zie, hd ea, quae, si primaevam ejus consideres creaoem, tam munda e, p peccatum coinquinatur et defoedatur.

Id fuse lateq David, indicat Ps. 50. ubi Deum rogat lavari, mundari, dealbari, dum enim sic Deum orat immundum et defoedatum sese agnoscit.

Adeoq in eo iterum convenientiam peccati cum lepra videre e.

Sed et e quid aliud in quo peccatum lepra assimulatur, in eo scil: quod sicut lepra e infectiva et contagiosa, ita et peccatum.

Lepra, prae caeteris morbis maxe contagiosa e. Hinc et Lex Mosis jubebat leprosos habitare extra urbem, segregatos à consortio hominum, ne alios contaminarent, ob eamdem raoem, diversi-coloris vestes portare debebant, et incedere detecto capite, ore clauso ne contagioso halitu alios p aerem inficerent.

Lepra itaq contagiosa e et in eo assimulatur peccato. Nam niets is'er, zoo aenklevelyk als de zonde, niets leeren we zoo ligt als de zonde, en niets ontwennen we zoo beswaerlyk. gelyk 't vuer ligt ontsteekt het drooge hout, zoo worden we door de zonden van andere ligtelyk ontstooken, in de begeerte van te zondigen unum peccatum, qd videmus ab aliis perpetrari, fit[...] inficere, et ad tale quid committendum impellere.

Ideo peccatum fermento comparat, dicens Aplis: Cavete à fermento pharisaeorum. Quid facit fermentum? Suam acrimoniam coicat toti massae cui conjungitur; ideoq peccato assimulatur, quod et similiter inficere[...]

Matt. 16-6.

Hanc peccati qualitatem optimè novit Paulus. Huic
iam sollicitus erat, ut incestuosum Corinthium ab
aliis segregaret, idq; vel ideo ut ne contaminaret alios
quod indicat dum eis scribit: Nescitis qa modicum
fermentum totam massam corrumpit. 1. Cor. 5

Et certè quoties experientia docuit, hoes vita
sanctas ad peccata deflexisse, vel ideo qa alios pecca
re viderant. Refert de se S. Augus: quod sociorum
peccata ipsum infecerint; Pudebat (inqt) cum impu
dentibus o ee impúdentem. Sic et hodiedum multi - - - -

Sic item sæpius contingit quod peccatum, quod pueri
a sociis perpetrari vident, ipsos adeo inficiat, ut ad
mortem usq; adhæreat. Malum quodpiam quod
párea videt in patre, ipsum pt inficere et corrumpere

En iterum quod peccatum sit simile lepræ in
ratae contagionis.

Cum, igitur, (uti jam paucis ostendimus) peccator sit
Leproso similis, etiam sic agere dbt ut mundetur à Lepra,
sicut leprosus Evangelicus egit ut mundaretur à sua.
Textus hbt: Ecce Leprosus veniens adorabat Eum.
Ev. Marcus hanc historiam referens ait Deprecabatur Marc. 1.
Eum genu flexo. Et Lucas superaddit: Procidit in Luc. 5
faciem suam. En quod hic Leprosus Ev. sese coram
Xto húmiliet, o manet stans juxta eum, sed genu
flectit, et ut Lucas ait procidit in faciem suam.

Sic et similiter spiritualis Leprosus agere dbt
ut mundetur, coram Deo sese humiliari, et in humili
foa comparere dbt.

Sic fecère Ninivitæ, coram Deo sese humilia
bant, oes nemine excepto, ipse Rex descendit de throno
cum cæteris in cinere et cilicio procúbuerunt.
Sic Publicanus Ev. à longe demissis oculis in templo
Sic Magdalena stabat retro pedes Jesu: -
(dilata singula)
Xus ipse peccatores repræsentans, et peccatores docens

in humili specie coram Deo Patre comparuit, nam uti Evangelium refert. Procidit in faciem suam.

Peccator itaqz cum his coram Deo sese humiliare, sic facit Leprosus Evangelicus. sic et ois Spiritalis Leprosus facere dbt.

Dein in humili illa specie Leprosus Ev. comparens os suum aperit et in verba erumpit dicens D. si vis potes me mundare. Nb Mundari petit, et eo ipso immundum sese ee agnoscit, o pudet illum id cfiteri, sed palam asserit.

Sic Spiritalis Leprosus, peccator inquam dbt agnoscere peccatum suum, et coram Deo cfiteri. Sic David. Peccavi Dno, Item: Iniquitatem meam ego cognosco et peccatum meum ctra me ē spr. Sic Filius prodigus: Pater peccavi in cælum et coram Sic Publicanus: Deus propitius esto mihi peccatori Sic oes verè pœnitentes peccatores. Sic Leprosus Ev.

Igitur qm Longè ab his recedunt isti peccatores qui cum Adamo Loco quod cfiterentur peccatum, in alios cjiciunt, sese excusant et extenuant, aut etiam negant. Et tales hodie inveniuntur etiam, dum in humili foa comparere videntur dum et in tribunali pœa, ubi dum circa quaedam etiam interrogantur culpam in alios conjiciunt, aut etiam rotundè negant. Licet sæpe ipse Confessarius rem apprimè noverit ex confessione alterius &c

Non sic A. A. o sic, we moeten ons niet behelpen met de vygebladen van adam, en onze Zonden bedekken We moeten geen handwater van Pilatus gebruiken om daer mè onze handen af te wassen, ... peccata nostra agnoscere et cfiteri dbmus. Delictum meum inquiebat David, cognitum tibi feci, et injustitiam

Ps. 31 meam o abscondi, dixi cfitebor adversum me injustitiam meam Dno. Sic Leprosus Ev. Sic et peccator

Plura adhuc expto Leprosi Ev. discere posset peccator, at tpus effluxit. de his alias —

Ecce Leprosus veniens, adorabat eum
Matt. 8. v. 2.

Dominica 3
Epiphania
1759. 64.

De zorgvuldige kerk, die ons niet alleen door 't jaar de meeste gelykenissen, leringen, en wonderdaden van den gezegenden Zaligm voorhoud, maar ook op verscheide tyden bezondere voorvallen toepast, heeft niet zonder reden gewild dat 't van daag Ev. in den godsdienst zoude voorgelezen worden.

Voor wynigen tyd vierde de kerk d'aanbiddelyke geboorte van den Zaligm, en deed alsdan ons alle d'omstandigheden, die de geboorte verzelden, uit d' Ev. voorlezen. Nu komt zy verder, en toond ons aan het goed of voordeel de Heiland met zyne geboorte de wereld heeft toegebragt, nam dat hy niet alleen tot heil der joden, maar ook der heidenen geboren is. Dit toond ons voorgelezene Ev. in een dubbeld mirakel, 't een aan eenen melaatschen jood, 't ander aan den zieken knegt van eenen heidenschen honderstenman uitgewerkt. Eerst hielp Jesus den Jood, om te tonen dat hy eerst gekomen was voor de joden, gods uitverkorene volk, waarom naamals paulus: eerst den Jodim, (en ook den Heidenen); en daarnaa genas hy den knegt van den Romeinschen hopman, om te leren, dat hy ook gekomen was om de heidenen van hunne ziekte te genezen, en tot gezonde leden zyner kerke aan te nemen. Weshalven d' Apostel zeggende: eerst den Jooden; er byvoegd: En ook den heidenen. Rom. 1. 16.

Dit Ev. bestaat dan uit 2 delen, de genezing van den melaatschen, en die van den knegt. In de genezinge van den melaatschen kan men aanmerken, 1° het gene de genezing is voorgegaan, 2° de genezing zelf, 3° en 't gene de Heiland hem na de genezing bevolen heeft. Onze text is een deel van 't eerste, nam zyne komst tot Jesus. Zie, zegd Matt., daar quam een melaarse, die hem aanbad. 1° Explicabimus 2° Applicabimus.

Drie onderscheide leden zijn 'er in onze korte text woorden aan te merken. 1°. d' omstandigheid in dewelke dit mirakel voorviel, en die d' Ev. enigzins schynt aan te wyzen met te zeggen: Ecce, zie. 2°. de zieke zelfs: daar quam een Melaatse, en 3°. Wat hij deed die quam, en hem aanbad.

1°. Wat aanbelangt d' omstandigheid, des tijds, Chs had effen van te vóren in die treffelijke onderwijzinge op den Berg Matt. 5. 6. en 7. eene godlijke en hemelsche uitlegging van de Wet gegéven, als hij veel verhevende leerstukken voorhiels als eit d' oúden voorheen, eene uitlegging die niet overeenquam met de Leere der Schriftgeleerden en Phariseën, waarom hij ook zijne Leer regt aanstelde tégen die der Phariseën, meermálen herhálende: Gij hebt gehoord dat aan d' oúden gezeid is... maar ik zeg ú. Des als hij die onderwijzing

met zúlk. desseigh gesloten had, dat het volk, gelijk d' Ev. zegd, zig verwonderde over zijne Leere, want hij hen leerde als magt hebbende, en niet gelijk húnne Schriftgeleerden en Phariseën, zoo is 't niet te twijfelen, of vélen hebben aan zijne Leere geloof gegéven; maar ook anderen, die waarschijnlijk niet quaad wáren, raakten als in twijfel, niet wétende wat zij zoúden kiezen, of zij de Schriftgeleerden en Phariseën nog zoúden aanhangen, dan wel of zij Jesús Leer, die zij zoo even gehoord hadden, zoúden omhelsen. Wel hoe! dagten zij al ligt in hún zelven, onze oúden en voorváders zijn immers allen géne botterikken geweest, zij verstonden ook de Wet wel? ~~ ~~ of zúllen wij dan vast stellen dat die allen gedwaald hebben? en zúllen wij nú alleen gelóven eenen zoon van Maria, en van eenen gemenen timmerman Joseph, die noit de hóge schólen heeft beklommen zúllen wij zeggen dat die den zin van de Wet alleen heeft getroffen? Nú om deze uit húnne twijfel te trekken, of daartégen te sterken deed Jesús terstond van den berg afkómende, gevolgd van eene gróte menigte van volk twe doorlugtige mirákelen, en toonde alzoo dat zijne Leer niet bestond in naakte woorden

Rom. 1. 16. maar dat 't een kragt Gods was ter záligheid aan allen die

die gelôven; dat zijne woorden wâren geest en lêven,
dat zij hem niet om zijne woorden, maar om zijne werken
moesten gelôven. D'Ev. schijnt deze omstandigheid met
't woordje Ecce te kennen te gêven, als hij verhaald heb-
bende wat op den berg geschied was, hoe hij daar geleerd
had, hoe de scharen, die zijne Leer daar gehoord hadden,
hem volgden daarbij voegde: Ecce, zie, q.d. toen, om dien tijd quam
daar een melaatse tot Chs, en gaf door zijne komste ge-
lêgenheid om door een mirakel zijne voorgaande Leer
te bevestigen.

D'eerste zwarigheid, die zig in dit mirâkel opdoet
is d'omstandigheid der plaatse, zoo als de H. Lucas c. 5. 12.
ons het zelve beschrijft, zeggende: En 't gebeurde als
hij in een zêkere stad was, dat'er een man vol van me-
laatsheid was. Dit baard zwârigheid hoe dat een me-
laatse Chs in een stad ontmoette, daar Num. 5. en Lev. 13.
't aan dusdanigen verbôden word in een stad te kômen.

1. Daar zijn'er die mênen, dat dit zeggen van den Ev.
niet van eene stad verstaan moet worden, maar van de
voorstad of het land daarom streeks. En deze nêmen tot beves-
tinge van hun gevoelen Josue 5., alwaar onze vertaa- Josue. 5. 13
ling heeft: Als nu Josue was op het veld der stad
Jericho, daar egter in den grondtext staat: Als Josue
was in Jericho.

2. Anderen zijn van gevoelen dat door 't gebod Lev. 13.
niet verbôden word dan alleen een vaste wôning, zon-
der egter te verbieden het doorgaan, en 't kôpen van
den nootdruft in de Stêden.

3. Maar onder alle Lâtere uitleggers schijnt nie-
mand bêter deze zwârigheid op te lossen dan een ge-
leerd Engelsman. Deze haald uit de Joodsche oudheid
op het onderscheid dat er eertijds bij de Jôden was tussen
grôte bemuurde stêden, en vlekken of dorpen. Een
grôte stad was bij de Jôden een stad daar men 10 ônder-
lingen van eene Synagoge vond. De plaatsen, daar zoo
een groot getal niet was, hield men voor een vrijheid,
gehugt, of dorp. En geene melaatsen quamen volgens
de Wet in bemuurde stêden, of zulke grôte stêden.
En dus ziet men den knoop ligt los gemaakt.

Maar wat rêden zoú men tog zeggen die den H. geest heeft bewôgen, om de plaats te verbergen daar dit mirakel is geschied? D'Ev. Lúcas, die nog wel het naaste schijnt te kômen, en zegd, dat 't in eene stad geschied is, verzwijgt egter des zelfs naam, en zegd alleen: En 't gebeúrde als hij in een zèkere stad was, dat'er een man vol melaatsheid was: 't is immers doorgaans het gebrúik der Ev.ⁿ de plaats aan te wijzen alwaar van den Zaligm. een mirâkel is geschied? het beroemd mirâkel van de veranderinge van wâter in wijn word naúwkeúrig beschreven in Cana, en wel met bijvoeginge in 't Galileesche Cana geschied te zijn; de Zoon der Weduwe van de dood verwekt, zegd Lúcas dúidelijk dat te Naïm geschiedde, de 38 jârige lamme kreeg zijne gezondheid bij de vijver te Jerúsalem; ja zelfs in ons voorgelêzene Ev. de knegt van den hopman word te Capharnaúm genêzen. Waarom gaat dan d'Ev. stilzwijgende verbij de stad of plaats alwaar de melaatse van ons Ev. is genêzen?

Lib. 5. in Lúc. De h. Ambr.^s dit aanmerkende, en verbijgaande alle letterlijke rêdenen, trekt daarúit een les tot onze troost „Bene úbi leprosús múndatúr, certús non exprimitúr „locús, út ostendatúr non únúm populúm specialis ali„cújús civitatis, sed omnium populos fuisse sanatos. Chs dierhalven toond hier, dat hij niet gekômen is om de geestelijke gezondheid van een volk of stad, maar dat hij voor alle menschen is gekômen om hunne ziele ziektens te genêzen.

2°. Maar lâten wij ons oog eens tot den man zelfs kêren, wien d'Ev. beschrijft dat de Heiland heeft genêzen. Deze was Leprosús, een melaatse. Een quaal bekender in d'oostersche landen dan bij ons. Een quaal gansch verscheide van die quaal, die wij melaatsheid noemen. D'onze is een regte ziekte, hunne was een enkeld ongemak. De hedendaagsche zegd men ongeneeslijk te zijn, maar de hunne kon genêzen worden. Maar êvenwel hieruit moet men niet beslúiten, dat 't geen grôte quaal was. D'oude hebreën vlugtten ze als de pest. Ja God stuurde die quaal ôveral als een straf over

over de gênen die hij wilde straffen. Zoo wierd Maria de Zuster van Moises over haar morren in de woestijne met die quaal geslâgen. Zoo kreeg Giëzi die tot straf van zijne gierigheid en koopmanschap van heiligen zâken. Godt om meer schrik voor die straf te gêven gebood de dúsdanigen af te zonderen van't gemeen gezelschap der menschen, dús verre dat zij moesten derven alle het gêne dat heilig was.

Uit 't Boek Lev. hebben wij dat deze melaatsheid verscheide was in verscheide persônen. Enigen wâren alleen in een Lid bij v. B. in 't hair, of de baard besmet, bij anderen liep 't over 't gansche Lighaam. Van dit zoort was de man van ons Ev., van wien Lúcas, dat hij was, een mán vol van melaatsheid. ⁋een deel, of

3°. Van dezen man zegd onze text twe zâken 1. dat hij tot Jesús quam, 2. dat hij Jesús aanbad.

1. 't eerste heeft eene klyne zwârigheid in, hoe dat deze melaatse tot Jesús quam, en dat zoodigt dat Jesús hem de hand kon opleggen. Andere melaatsen, tien in getal, stonden van verre zonder den Heiland te nâderen. Luc. 17.

Maar deze zwârigheid word weggenómen, als men aanmerkt 't onderscheid tússen melaatsheid en melaatsheid, waar van 't oordeel aan de priesters gelâten wierd. Een zoort was onzuiver, en deze mogten bij gêne menschen kômen. 't ander zoort, alhoewel melaats, wierd voor zuiver gehouden, om dat 't niet voortzette Lev. 13-12. en deze mogten bij de menschen kômen, mits de melaatsheid uitgeslâgen zijnde, zijne quaadaardigheid verlôren had. Zoodânig een man was de melaatse van ons Ev., van wien d'Ev. dat hij vol melaatsheid was. dierhalven, daar d'andere van verre stonden, was deze tot aan den Zaligm. gekômen. de Priester had waarschijnlijk zijne quaal beschouwd, en onbesmetelijk geoordeeld. Maar evenwel hij kon hem niet genêzen. dierhalven hij kômt tot Jesús om van hem zijne gezondheid t'erlangen.

2. D'Ev. na zijne komst verhaald te hebben, voegd'er

bij zijn uiterlijk gebaar, waar in hij tot den Zaligm. quam.
Adorabat eum.

Hoe dit aanbidden in zijn werk is gegaan, blijkt uit verscheide aanbiddingen, die d'Oostersche volkeren gewoon wāren te plēgen in't groeten van voorname personen.
Marc. 1-40 Marcus zegd, dat hij met gebōgene knijēn voor Jesus quam. Lucas, dat hij bōven het knijēn buigen op zijn aangezigt nēderviel. Dit is hee gēne de Schrift aanbidden noemd. Dit deed men niet alleen voor Gode maar ook voor de menschen. Indien 't aan Gode geschiede was 't een godsdienstige eer, aan de menschen een borgerlijke pligt.

Daar zijn 'er die mēnen dat onze melaatse alleen eenen borgerlijken pligt heeft getoond. Maar dit is valsch in alle zijne omstandighēden; want alhoewel de woorden zoo zouden kunnen verstaan worden, zoo blijkt ēvenwel uit zijne bēde of verzoek, dat 't een godsdienstige eer was, die hij aan Jesus bewees, als aan een persoon, dien hij voor God erkende, of in wien hij een godlijke magt erkende, mits hij geloofde dat zijne genēzing alleen bestond in den wil van Jesus, zeggende Heer, indien gij wild, gij kunt mij reinigen. Hij zegt niet bid voor mij; zie of het wil gaan; maar: si vis. Ja 't was een gemeen gevoelen onder 't volk van Israël, dat 'er een godlijke kragt van doen was om de melaatsheid te genēzen.
4. Reg. 5-7 Hierom als Joram de brieven gelezen had, die Benedad koning van Sijriën gestuurd had, als hij van hem de genēzing voor Naman den melaatsen Sijrier verzogt, riep hij uit: Ben ik dan een God, die kan dōden, en lēvend māken, dat hij tot mij zend om een man van zijne melaatsheid te genēzen? Dus moeten wij besluiten, dat die in Chs een godlijke magt erkende, die alleen in den wil bestaat, dat hij hem ook als een God heeft aanbēden, en door eene innerlijke onderwerpinge van zijne ziele het zelve in zijn gemoed heeft bekragtigd, dat hij door een uiterlijk gebaar van zijn lighaam te kennen gaf.

Dus verre de verklāring van onzen text. Laat ons nu eens zien wat zēdenlessen voor ons hier in verborgen zijn. In

Toepassing

In wel 1°. als wij aanmerken d'omstandigheid des tijds, in wen Jesus dit mirakel van ons Ev. dede, nam als hij eerst zijne niewe Leer op den berg had voorgehouden; om dus dezelve door zijne mirakelen te bevestigen, zoo zien wij dat 't de mirakelen zijn die het geloof bekragtigd hebben. Indien dierhalven een Godt, die eene niewe Wet leerde, de zelve door mirakelen bevestigde, hij die Godt zijnde het willen en 't volbrengen uitwerkt, en 't geloof ook zonder mirakelen kon storten in de harten zijner toehoorders, # hoe veel te meer moeten wij dan mirakelen eischen van de genen die omtrent 200 jaar geleden een niew geloof de wereld hebben zoeken op te dringen? Dan zal men geloven als zij met Chs kunnen zeggen: die werken zelve die ik doe, geven getuigenis van mij. Item: zo ik de werken mijns Vaders niet doe, geloof mij niet. Item: Immers geloofd het dan om de werken.

indien hij egter zijne niewe Leer met mirakelen bevestigde, met

Jois. 5-36.
C. 10-37.
C. 14-11.

Wel is waar zij zullen zeggen, dat zij geen niew geloof hebben gepreekt, maar dat 't in 't Ev. te vinden is, en alleen voor een tijd verduisterd was, dat zij de kaars van onder het koornvat op den kandelaar maar gesteld hebben.

Maar A. T. wie heeft oit voorhen gehoord van dusdanige Leer als de hunne 't zij rakende d'allerh. offerhande der Misse, dat die een vervloekte afgoderye is, 't zij rakende hunne Jg Sacrament, 't zij rakende de noot zakende genade, met een woord nopens 't verwerpen der overlevering, waardoor zij zelfs alleen maar kunnen weeten dat Ev. Ev., en Schriftuur Schriftuur is. Zal men zulke niewe Leer geloven, waar zijn de mirakelen die de zelve bevestigen? Waarom wij ronduit met Paulus zeggen: al ware 't ook dat wij, of een Engel uit den hemel u een ander Ev. verkundigden, dan het gene wij u verkundigd hebben, die zij vervloekt.

Gal. 1-8.

2°. Als wij aanmerken hoe zorgvuldig dat Godt in 't Oude Test. verboden had de gemeenschap der melaatsen met andere menschen alleen op dat dit lighamelijk quaad niet zoude overzetten, zoo zien wij hoe groot onze zorg wezen moet om de geestelijke melaatsheid te schuwen, om daarvan niet besmet te worden. Hierop past 't gene Paulus van hijmen, en Philect zeide: hunne reden kruipt voord als een kanker. En 1. Cor. 15. schaamd hij

2. Tim. 2-17
1. Cor. 15-33.

zij niet, om dat dit zoo een bekende waarheid is, om in
zijne brieven een spreuk, die hierop past, in te lassen,
zeggende: Laat ú niet verleiden. De quade reden bedei
ven de goede zeden. Het zelve wil d'Eclus: die het pik,
Ecli. 33-3. aanraakt, zal'er van besmet worden, en die met een ho
vaardigen omgaat, zal de hovaardigheid aanwennen.
Hierom vermaand Salomon ook zoo zorgvúldig: houd
Prov. 22-24. geen vriendschap met een grammoedig mensch... om
zijne wegen niet te leeren. 't gene Salomon van den
grammoedigen, of haastigen, en oplopenden zegd, i
waar van alle onderen, &c. ik beroep een ijder op zijn
eige gewisse &c. O! Dagten alle ouders dit wel in, hoe be
zorgd zouden zij zijn voor hunne kinderen, dat
door de melaatsheid hunner speelnootjes niet be
smet wierden &c.

Wil U. A. hier van nadere V. B.? Wat heeft een Sa
lomon den wijsten der menschen zo ver doen dolen, e
melaats gemaakt, dat hij tot schande van den waren G
d'afgoden heeft aanbeden, dan de gemeenschap en
huwelijken met d'afgodische wijven, &c? Zo lang Pet
was in 't gezelschap der Apost. bleef hij Jesus getrouw,
maar nauwlijks was hij onder dat der joden en heiden
sche soldaten, of zie hij wierd verwoerd &c.

Des willen wij ons zelven, of anderen onze zorge aa
bevolen, van vele zonden bevrijden, wij moeten in het
geestelijke melaatsheid navolgen, het gene d'oude Wet
in de lighamelijke gebood, nam. vlugt het gezelschap
der bozen om door 't zelve niet besmet te worden. Ho
heeft men gezien, dat 1000 gezonde schapen een schurft
schaap hebben genezen. Zoo ziet men zelden, dat vele
goeden eenen quaden te regt brengen, maar wel in te
gendeel dat een geestelijke melaatse een gansch ge
zelschap met zijne melaatsheid aansteekt.

3°. Als wij aanmerken het aanbidden van
onzen melaatsen leeren wij uit het doen van deze
der hoe wij Chs moeten eeren, nam. zo wel naar zijne
menscheid als naar zijne godheid ter oorzake der
vereeninge van de menschelijke en godlijke nature in
een persoon, dus eenen Chs uitmakende. Des zien wij
onzen pligt ten aanzien van Jesus in 't alderh. Sacr.
nam. dat wij hem daar met eene innerlijke, en uiterlijke
eerbied moeten aanbidden. 't is niet genoeg Chs daar

t' aanbidden met 't herte, maar 't uiterlijk gelaat van 't lighaam moet ook getuigen van 't innerlijke in de ziele wezen. 't uiterlijk gelaat onze nedergebogen knijen, hoofden, en gevouwe handen moeten tonen dat wij weten en erkennen dat daar een god tegenwoordig is. Wij moeten hem in ons alderh: Sacr: schuilende onder de gedaanten van brood en wijn niet minder aanbidden, als hij wel eer van den melaatsen van ons Ev. aanbeden is, als de Wijzen uit den Oosten hem aanbaden in de stal, een moordenaar aan 't kruis &c.

110

Ecce motus magnus factus est in mari. Matt. 8. v. 24

Dnica IV. post Epiph. 1735. 46. 58. 73.

Wel waaragtig is 't gene Paulus, sprekende van Xus onzen Zaligmr, zegt Philip. 2-7. Paulus aldaer sprekende van de menschelijke natuere en zwakheden, die Xus aangenomen heeft, drukt dit uit met deze woorden, hij is den menschen gelijk geworden, en ingestalte als een mensch bevonden. Nog klaarder drukt Paulus dit ook uit als hij zegt, dat hij in alles beproefd is gelijk wij; egter zonder zonde Heb. 4-15 et iterum, als hij zegt, dat hij zelf ook met zwakheid omvangen is. ibid 5-2.

Dog hoe waaragtig dit alles ook is, bewijsen dat Xus hier op aarde slegt, gering, veragtelijk, en in een zwak vleesch verscheenen is, nogtans heeft hij den luister van zijne godheid, en zijne almogentheid in 't midden der duisternissen, en van zijne veragtelijkheid menigmael uitstralen laten uitschijnen.

Veragtelijk was zijne geboorte, want wat is veragtelijker dan in een stal geboren en op hooij nedergelegt te worden? Dog tussen deze vernederingen wierd hij verheerlijkt door de engelen, die zijne komste in deze wereld verkondigden, hij wierd aenbeden van de herders, kostelijke geschenken wierden hem van de wijsen opgedragen. Zoo ook wederom, wierd Xus zelf van den duivel bekoord, ten zelfden tijde kwamen de engelen en dienden hem, verscheen hij in zijn doopsel als een zondaer, zijne hemelsche vader verheerlijkte hem van den hemel, zeggende: Hic e filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.

En zoo is 't, gelijk wij zien, dat Xus in 't midden van zijne vernederingen en zwakheden den luister van zijne godheid en almogentheid heeft uitdoen schijnen. En hierop isdat Paulus zag, als hij zeide: gewisselyk 't is een groot geheim der godvrugtigheid: dat zig geopenbaert heeft in het vleesche, geregtvaardigt in door den geest. 1. Tim. 3-16.
Q. d. # godt heeft wel een zwak vleesch aangenomen, maar is geregtvaardigt, en verheerlijkt door zijne wondere goddelijke werken, die hij heeft uitgevoert. # de zoone

Een V. B. hebben wij hier van in de historie van 't huidig dags h. Ev: Xus die gaat scheep, hij slaept 'er in, en ondertussen ontstaat 'er eene groote onstuymigheid in der zee. Dog Xus van zijne discipelen ontwaakt zijnde bestrafte de winden, en de zee, en het weer wierd zeer stil. En daer zoo, zoo toonde hij zijne magt over al 't geniet geschaapenis, zoo liet hij blijken, dat aan hem toekwam 't gene David zegt: gij heerscht over de magt der zee, Ps. 88-10. en gij stilt den ophef van haare baaren.

't is ons voornemen, voor als nu de historie van 't huidigdaags Ev. wat wijdloopiger te vervolgen, en 't gene letterlijk daer in word vermeld, op eene geestelijke wijse te verklaaren, om uit die geestelijke verklaaringe onze onderregtingen te trekken. Attendite

Propositio

Mare — De zee, waer van in 't huidig ~~daags~~ Ev: gesproken word, verbe[eld]
deze wereld; want gelijk de zee geheel zout, of brakkig is, gelijk
ze ongestaadig, en vol gevaaren is, zoo is 't ook met deze wereld
geleegen: zout, en bitter zijn ~~des~~ haare zelfs vermaekelijkheden, onge-
staadig is al wat 'er in de wereld gevonden word, en gevaar is
'er langs alle kanten. En hier van is 't dat wij in de blaederen der
h: Schriftuure menigmaal ontmoeten, dat de wereld bij eene zee
Apoc 17-15. — vergeleeken word. D'Ev: joes verhaald dat de engel aan hem de
groote hoere vertoonde die daarop de watteren gezeeten was,
en als de Engel hem naamaals dit gezigt uitlegde, zoo verklaarde hij:
De watteren, die gij gezien hebt, daar de hoere zit, zijn de Luiden
en volkeren, en taalen. Indien dan de Engel zelfs de volkeren
en inwoonders dezer wereld, watteren noemd, zoo kunnen wij ligte-
lijk afmeeten, dat de wereld niet kwalijk door de watteren en de zee
verbeeld, en beteekend word. In eeden sendu, en beduijdenis uit
Isa. 57-20 — Isaias, dat de godlooren, (die buiten twijfel 't grootste gedeelte
der wereld zijn, en die daarom dikwilds met den tijtel ~~van~~ de wereldl[ingen]
benoemd worden) gelijk zijn aan eene woedende zee: De godlooren
zijn als een onstuimige zee, die tot geene stilte komen kan. Ver-
volgens met regt is 't ook dat wij zeggen, dat in 't huidig ~~daags~~ Ev:
door de zee de wereld verbeeld, en beteekend word.

Navicula — Nu gelijk de zee de wereld, zoo verbeeld 't scheepje de h: kerk
't zij de algemeene, of ook ijdere bezondere kerke. In der daad met
regt is 't dat de kerk bij een schip vergeleeken word; want gelijk als
een schip van vooren nauw, in 't midden breed, en wijd, en van a[chteren]
wederom nauwer is, zoo is ook de kerk in ~~des zelfs~~ haar begin, ha[ar]
en klijn geweest, om de weinige geloovigen uit dew: zij eerst be[...]
Dog in 't midden der tijden, is de zelve breed, wijd, en door de ge[...]
wereld uitgespreid geweest, waar van z' ook nog den naam van a[l]
* of katolijke — meene kerke alleen eigen heeft; dog in ~~des zelfs~~ haar einde zal ze we[der]
klijn en nauwer worden, om de genen die van 't geloof afkomen zal[...]
te wijken, dienende zoo: Als de zoon des menschen komen zal, m[eent]
Luc. 18-8. — gij wel, dat hij geloof op d' aarde vinden zal?

Ten einde de kerk word bij een schip vergeleeken, om dat gelijk [nie-]
mand uit zee zonder schip behouden aan den oever komen kan, [zoo kan]
ook niemand, ten zij in 't schip van de h: kerke tot de haaven van
'eeuwig vaderland kan geraaken. En hier van is 't dat een pa[...]
tiglijk de h.h: Vaders spreekende van een ander schip, als een a[f-]
-beel van de h: kerke, te weeten van de arke Noë, zeggen, dat g[elijk]
niemand ten tijde van den zondvloed, dan in de arke kon be[hou-]
den blijven, zoo ook niemand dan in 't schip, de arke van [de]
h: kerke zal behouden blijven. zoodat hier dan uit blijkt dat
door 't scheepje van 't Ev: de h: kerk beteekend word.

Fluctus et venti — De golven, en de winden, daar 't Ev: van meld, verbeelden
de bespottingen der ongeloovigen, die de kerke vervolgen, en [...]
scheepjes de h: kerke door hunne vervolgingen slingeren, [...]
Joan: 16-2 — dew: de Heere Xtus heeft voorzeid: De uer komt aan, dat al die u
't leeven brengt, zal meinen eenen dienst aan gode te doen.

2° de golven, en winden, verbeelden, ook de tegenstreevingen
der ~~Ketteren~~ gezan, die buiten de kerke zijn, 3° als ook de verärger-
nissen, en ~~quaade~~ zeeden, van veelen, die in de kerke zijn.
~~Dit~~ alle ~~quaade~~, zeg ik, zijn als baaren, golven, en winden, die
de zee onstüimig maaken, en 't schip, de h: kerke slingeren,
wenden, en als in gevaer stellen van te zullen vergaan.
Dog gelijk 't een groot gelük is in d'onstüimigheden eenen Nauta
ervaeren schipper, en stüerman, scheep te hebben, zoo is 't dit
ook een groot gelük voor 't scheepje, de h: kerke den heere Xus
zelf tot schipper bij haar te hebben, die met haar blijven zal
tot de voleindinge der wereld, volgens dat Xus zelf heeft
toegezeid, en aan haar beloofd, Zie ik ben met ü lüiden, alle Matt. 28-20
de dagen tot de voleindinge der wereld.
't Is waar Xus slaept wel in 't scheepje; dog dit verbeeld alleen Xus dormit
maer hoe dat God om reeden, aan hem alleen bekend, en volgens
de schikkinge van zijne voorzienigheid meenigmael üitsteld
zijne hülp, en bijstand te bewijzen, net als of 't schijnt dat hij 't
zig niet ~~aan~~ draagt dat de zijnen door de golven, en winden
van de vervolgingen, en verdrükkingen geslingerd worden.
Dit zeg ik word alleen, maar door de slaep van Xus verbeeld;
want Xus steld, meenigmael zijne hülp, en bijstand wel üit;
maar vergeet daaröm de zijnen niet.
Zijne discipelen komen, en wekken hem op. En hier door word Accedunt disci
verbeeld hoe dat de geloovigen, in zijne kerke een vrijen toegang tot puli et suscitant
God hebben, om tegen de geweldigheden, en verdrükkingen der Xum.
vijanden zijne hülp, en bijstand te verzoeken.
't Is waar Xus bestrafte zijne discipelen wel als zij hem ~~quaa~~
men wekken; maar hij bestrafte hen, niet omdat zij, in benauwd- Increpat Dnus dis
heid zijnde tot hem hunne toevlügt naemen, maer om de zwak cipulos de modica
en krankheid van hün geloof; weshalven hij zeide: Wat zijt fide.
gij bevreesd, gij kleijnen van geloove? En hier door word verbeeld
hoe dat 'er in zijne kerke ten tijde van de vervolgingen, en verdrük-
kingen veele geloovigen waggelen, en wankelen, en met al te groote
vreeze zijn bezet; hoe dat zij, ziende de verdrükkingen, en de
hülp, en bijstand van gode nog niet gewaar wordende, van gode
als beginnen te mistroüwen, en verärgerd worden.
Gij geene reeden, dico, is 'er om verärgerd te worden, en van gods Surgit Xus impe-
magt te mistroüwen. Immers Xus die staat op, hij bestraft rat ventis et mari
de winden, en de zee, en 't weer ~~dat~~ word heel stil. En hierdoor
word verbeeld, hoe dat god, al schijnt hij in 't eerst 't geroep, en
't smeeken van zijne gelovigen niet te hooren, nogtans door
hünne gebeeden bewoogen word, om hülp, en bijstand aan zijne
kerke te bewijzen, wraek neemende over zijne vijanden, en zijne
magt tegen hen vertoonende.
En hierop volgd dan, dat de menschen verwonderd zijn, en Mirantur hoes
zeggen: Wat is dit voor een?.... zoo, zoo is dat Ev: getüigd dicentes &c
dat de menschen, ziende de magt van Xus in de kalmte te doen
volgen, verwonderd waaren, en zeiden, wat is dat voor een!...

En hier door word verbeeld, hoe dat de waare geloovigen zig als gestaedig verwonderen, over de onbegrijpelijkheiden, van de goddelijke voorzienigheid in 't bestieren van zijne kerke, en in de verwisseling van 't tempeest, en kalmte, die hij haar laat overkomen.

Item, hierdoor word ook verbeeld hoe dat de waare geloovigen d'overwinning hunner vijanden aan gode toeschrijven; geen roem voor zig behouden, maer gode allen roem, en glorie geeven.

Lubet ex his sic explicatis aliqua documenta moralia eruere.

Ae 1º. zoo kunnen wij hier bemerken, dat indien de wereld by eene zee vergeleeken word, dat gelijk de zee noit zonder bewegingen is, zoo wij hier ook in dit leven niet zonder kwellingen kunnen wezen. Immers gelijk 't te vergeefs, en een dwaere inbeeldinge zou de wezen, indien iemand meinen zoude ter zee te kunnen vaaren, zonder eenige onstuimigheden, tempeest, of onweer te ontmoeten, zoo ook al zoo dwaes zou 't weezen, zig in te beelden, dat men in de zee van deze wereld geene golven, en winden van bekooringen, en verdrukkingen, zal ontmoeten. 't Is een vaste en staele wet, dat zoo lang wij zijn in de zee van deze wereld, dat wij blootstaen aan veele onstuijmigheden. Job die zegt: 't Leeven van den mensch is eene geduerige strijd op aarde.

Job. 7 – 1

En dit is dus van gode gesteld om de zonde van den eerste mensch, zoodat de genen, die ingaen willen tot 't rijke gods, waar toe alleen komen die in de kerke zijn, daar toe niet en kunnen komen dan door veele verdrukkingen, gelijk zij over zee tot de haven niet komen, zonder de beweegingen en golven van de zee. Jaa opdat wij dit altijd gedenken zouden, daerom heeft Xtus ons ook dagelijks leeren bidden, Leid ons niet in bekooringe. Door welke woorden Xtus heeft gewild ons gestaedig op te wekken om de bekooringen te gemoet te zien, ons tegen de selve te waapenen, en gode te bidden, om zijne genaede, opdat wij van de golven niet overweldigt mogen worden.

Hierom zeide d'ap. Paulus Act. 14-21

2º. zoo kunnen wij ook bemerken dat 't de discipelen van Xtus waaren, die in 't scheepje met Xtus zijnde door de winden geslingerd weerden. En hieruit kunnen wij leeren, dat gemeenelijk die genen, die in 't scheepje van Xtus de h: kerke zijn, gemeenlijk 't meest benauwd, en door de verdrukkingen en tegenspoet meer geslingerd worden, dan de ongeloovigen, of anderen die buiten de kerke zijn, of ook meer, dan de kwaade en ondeugende, die in de kerke zijn. Dit geeft ons de wijze man niet duisterlijk te kennen, als hij zegt: zoon, indien gij u tot den dienst van gode begeeft, staa vast in de geregtigheid, en in de vreeze des Heeren, en bereid uwe ziele tegen de bekooringen.

Eccli. 2 – 1.

Dit is 't ook 't wat Paulus aan alle waare en getrouwe discipelen van Xtus voorspelt, als hij zegt: alle die godvrugtig willen leeven, in C. J. zullen vervollingen lijden. En inderdaad d'ondervinding heeft ook altijd geleerd dat er geene meer vervolgd zijn geworden en hebben moeten lijden, dan als de discipelen en martelaars van Xtus.

2. Tim. 3.

Exordium pro Dnica IV. post Epiphaniam 1735. 1758.

Aenmerkens waerdig is de spreeck van Paulus ons nagelaeten ad Rom. 10-4. A. A.

Paulus zegt aldaer: 't einde van de wet is Xtus. Deze woorden van Paulus alhoewel die eerst en vooral zoo verstaen moeten worden, dat Xtus is 't einde of de voltrekkinge van de wet, want 't door hem is, door zijne verdiensten, en genaede dat de zelve volbragt, en onderhouden word, concorda Jois. 34-ß. 15-5. alhoewel, dico, dat dit zoo verstaen kan worden, zoo mag men nogtans ook met regt wel zeggen, dat Xtus is 't einde van de wet, omdat de oude wet in alle haere ceremonien, en geschiedenissen Xtus verbeelde, en voorspelde. En dit komt over een met 't geen Paulus ook elders nog ~~[illegible]~~ van de geschiedenissen des oude Test. leert als hy zegt: alle deze dingen zijn hen in voorbeeldinge geschied 1. cor. 10-33.

Nu gelijk hier uit blijkt dat de oude wet, en 't geen onder de zelve geschiedde, was verbeeldingen waeren van Xtus, en zijne kerk, zoo ook is 't zelf waer dat veele, en verscheide daeden van Xtus zelf eene verbeeldinge zijn geweest van 't geen namaals in zijne kerk nog zou gebeuren. zoo by v. b. was de aenbiddinge der wijsen die Xtus quamen aenbidden, terwijl de overpriesters en schriftgeleerden te Jerusalem bleeven, reeds eene verbeeldinge hoedat de Joden stonden verstooten te worden, en de heydenen aen de geboorte en genaede des zaligm. deelagtig zouden worden. zoo ook wederom Xtus vlugten uit 't lant van Judeen, na een heidensch Land Egypten, verbeelde ook hoedat de joden verlaeten, en de heidenen aen de genaede van 't Ev: deelagtig zouden worden. Ja zoo weeten w' ook hoedat verscheide ziekten, en gebreckelijke, die Xtus geneeren heeft, verbeeldingen waeren van de geestelijke qwaelen der zielen, en van de wijze op dew: die geneeren worden. Ja dit is ook 't geene wij meenigmael in de historie des h: Ev: nog ontmoeten, mits de geschiedenissen die d' Evangelisten vermelden, meenigmael verbeelden en beteekenen, dat geen, 't welk ook nog dagelijks in de kerke komt te gebeuren.

Zoodaenig eene is de historie van 't hedendaegs Ev: De scheepvaert die 't Ev: aldaer beschrijft, die verbeeld ons nog 't geen 'er dagelijks gebeurt? 't is uit deze hoofden, dat wij voorgenoomen hebben, deze historie van 't hedendaegs Ev: wat wijdlooppiger te vervolgen, en 't geen letterlijk daer in word vermelt op eene geestelijke wijze te verklaeren, en uit 't zelve eenige goede Lessen te trekken. Attendite

zijn geworden, en, hebben moeten Lyden, [illegible]
en, martelaars van, Christus.

Sed quaere Sie? 1° Opdat indien' er iets in hen te straffen
is, zij hier gestraft zouden worden, en dat zij door de tij-
delijke straffe gezuiverd zijnde waerdig gemaekt zouden
worden tot 't rijk der hemelen. Zoo Leerd ons god zelfs
in de h: Schriftuer. Salomon, monet: Mijn zoon, verstoot
de tugting des Heeren niet, nog word niet neerslagtig als gij Prov. 3-11.
van hem bestraft word: want de Heer kastijd den genen die Heb. 12-5.
hij bemind, en hy geezelt al diengenen, die hy voor zijn kind aen
neemt. Deze zelfde waerheid verstond heel wel de heldinne
Judith, deze verklaerde zij zeer net aen de belegerde burgeren Judith. 8-26
van Bethulien. Laet ons (ait) geen wraek neemen over de dingen
die wij lyden. Maer denkende dat deze straffen nog minder zijn
van onze zonden; Laet ons gelooven dat de geessels des Heeren...
ons overgekomen zijn t'onzer verbeteringe; maer niet ten onzen
verderve. Dit zelfde wist Paulus ook heel wel die daerom
Corinthus scribebat: Als wij geoordeelt worden, zoo worden wij 1. Cor. 11-32
van den Heere getugtigt, opdat wij niet met deze wereld zouden ver-
doemd worden. Vervolgens daerom ist dan dat de waere discipulen
van Xus de meeste quellingen hier hebben opdat zij hier &c.
Fit hoc 2° Opdat de Langmoedigheid en verduldigheid
der gelovigen des te meer beproeft en geoefend zoude worden.
Zoo sprak wederom de heldinne Judith, tot de priesteren van
Bethulien, wakker de gemoederen (onzer burgeren) ~~[illegible]~~ op door Judith. 8-23..
uwe aenspraek; en doe hem gedenken, dat onze vaders ook be-
proefd zijn geweest, of zij hunnen god wel in waerheid dienden.
zij moeten indagtig zijn, hoe dat onze vader Abraham beproefd
is geweest, en hoe dat hy, door veele verdrukkingen beproefd
zijnde, Gods vriend geworden is. Zoo is Isaak, zoo is Jakob
zoo is Moyses, zoo zijn ze allen, die god aengenaem zijn geweest,
door veel tegenspoeds doorgegaen, en getrouw gebleven. Op de
zelfde wijze spreekt Petrus ook van de verdrukkingen en 't
einde waerom god de zelve aen de zijnen overzend: al is't dat gij
(ait) nu voor een wijnig tijds moet beproefd worden door menigder 1. Pet. 1-6.
leide beproevingen ('t is) opdat uw geloof aldus beproefd zijnde,
veel kostelijker dan gout, 't w: door het vuer beproefd word, mag
bevonden worden. En hiermede is't dat Jacobus ons allen
opwekt om in de verdrukkingen die ons overmögen komen zelfs
te verblijden: agt het voor de grootste vreugde (ait) als gij in Jac 1-2..
veelerleide beproevingen valt, weetende dat de beproevinge
uws geloofs verduldigheid baert. Waeruit dat blijkt dat &c.
Fit hoc 3° Opdat de waere discipelen ~~[illegible]~~
[illegible] quellingen en verdrukkingen van de val bewaert zouden
worden. Zoo is't dat Paulus zegt dat hem een prikkel in 't 2. Cor. 12-7.
vleesch gegeeven was, opdat de uitmuntentheid der openbaeringe
hem niet verheffen zouden, dat is opdat hij verrukt geweest zijnde
tot den derden hemel, zig daerover niet verhoovaerdigen zoude.

Ja, de ondervindinge heeft dit ook zelfs meenigmael geleerd, misdien er meenige gevallen zijn, dan wanneer de quellingen en verdrukkingen opgehouden hebben. zoo zoo is eene David tot de val gekomen. zoo Lang als David van Saul vervolgd wierd, zoo Lang hij tegen de philistijnen en andere vijanden oorlog voerde, zoo bleef hij God getrouw: maer graelijk hielt hij zig stil te Jerusalem of hij is tot overspel en doodslag vervallen. zoo is Salomon aen God getrouw gebleven, zoo Lang als hij Langs alle kanten met moeijlijkheden van 't rijks bestier was over laeden, &c.

Opdat dan diergelijke onheilen aen Gods dienaeren niet overzouden komen, daerom, daerom, zend God hen meenigmael verdrukkingen en tegenspoed over.

En uit deze en diergelyke redenen blykt 't duidelyk waerom dat de waere discipelen van Xus meer dan anderen door de gevers baeren en winden van tegenspoed en verdrukkingen ge-slingerd worden.)

3°. zoo kunnen wij ook nog bemerken, hoe dat de discipelen van Xus, door d' onstuijmigheden van de zee geslingerd wordende, tot Xus hunnen toevlugt naemen. in dit moet ons Leeren, in alle verdrukkingen, in alle quellingen en nood, tot gode onzen toevlugt te neemen, en hem op te wekken. Tot God moeten wij onzen toevlugt ~~[illegible]~~ neemen door 't gebed, tot hem moeten wij roepen en smeeken, dat hij ons, ~~[illegible]~~ als 't ons zalig is, ten eenemaal van de quellingen en tegenspoed verlossen, of zoo hem zulks niet behaagd, dat hij ons langmoedig, klaekmoedig, en standvastig in de zelve make. sic fecit David, tribulatus. Exurge, quare obdormis Domine.

Ps. 43 – 23. Stae op, waerom slaept gij, Heer. Staop, en verstoot ons niet zoo gandschelyk. waerom keerd gij uw aengezigt af, waerom vergeet gij onze verdrukkinge... Stae op Heere, help ons, en verlos ons om uwen naem. zoo heeft Xus ons ook dagelijks Leeren bidden, En Leid ons niet in bekooringe, maer verlos ons van den quaden. q. d. &c.

Conclusio. Wel aen dan, B, ziet daer tot wien wij onzen toevlugt moeten neemen. In wat noodt w' ons ook zouden mogen bevinden, wij moeten dermoed niet Laeten sinken, op God moeten w' ons betrouwen stellen, met de Discipelen scheep zijnde moeten wij tot Xus onzen toevlugt neemen.

Verhoord hij ons niet terstond, stelt hij nog uit ons te helpen

1° wij moeten niet denken, als of God waerlijk slaept, en onze nooden niet en kende, o neen! hij is de Heer (zeit David) die hoog verheven

Ps. 137 – 6. is, die op den nederigen nederziet, en den hoogmoedigen van verre kend.

2° wij moeten niet denken, dat Gij ons niet zou kunnen helpen en verlossen, o neen! hij kan, hij vermag ook alles, de winden en

en de zee zijn hem gehoorzaem
3o wij moeten niet denken, dat hij ons niet zou willen ver-
lossen, o neen! hij heeft zijne Discipelen van 't scheep
gevaer willen behouden om ons van zijne Goedheid te verzekeren,
hij wil alleen maar gebeden zijn, om ons te verhooren, en te
verlossen.
Laeten wij dan tot dien zelfden Jesus met de discipelen
onzen toevlugt neemen, met hem is 't dat wij de zee van deze
wereld veylig over zullen vaeren, met hem is 't dat wij be-
houden zullen geraeken tot de haeven van de eeuwige
gelukzaligheid, hiernaemaels in den hemel : Amen.

Ecce motus magnus factus est in mari. Matt. 8. ℣. 24.

Dominica 4ta post Epiphania 1737.

Observatione digna sunt verba Davidis Ps. 106. ℣. A.

David ibidem loquens de iis die schipbreuk lijden of eenige andere rampen ontmoeten, ait: Zij tuymelden en waggelden als een dronken mensch, en zij wisten geen raad meer, en zij riepen tot den Heer als zij in benaudheit waeren. Qbs verbis David vult indicare quid egerint alii qui navigantes spoac et mari tempestuoso, scil: quod tremuerint et timuerint, et ventis huc atque illuc tqm ebrii jactati, et pro nimia turbatione mentis et consilii inopes facti fuerint, et tandem ad Dnum pro auxilio clamaverint.

Non mirum profecto hos in tali casu adeo fuisse turbatos, nihil enim hoem adeo exterret, nihil manifestiori exponit periculo, nihil inopem consilii et subsidii magis reddit diffidentem, qm tempestas maris.

Hinc et videmus viros etiam mxe intrepidos ex maris tempestate formidine captos. Sic de Jonae naufragio dr: Timuerunt nautae, et clamaverint viri ad Deum suum. NB quid textus dicat, Timuerant Nautae, Nautae qui e facile turbantur.... Item NB. viri clamaverunt, viri qui e levitea formidant, timore prostrati sunt, deosq suos invocaverunt. Jona 1. 5.

Nec mirum, e enim tempestas nata formidinem addere et vota precesq elicere. unde proverbium: qui nescit orare vadat ad mare.

Quae cum ita sint quis miretur Aplos in casu Ev. adeo timore fuisse prostratos: motus enim magnus factus e in mari, ita, ut navicula operiretur fluctibus, adeoq merito timent, meritoq ad Xum in tempestate confugiunt, nec quod iae faciant aliquatenus mirandum. Verum, multo ma mirandum à Xto Dno tempestatem hanc e excitatam.

Propositio — Liber hujus rei scilicet quare Xus Dnus scheepgen de met zyne Discipelen hanc tempestatem excitaverit ad nostram instructionem rationes inquirere. Attendite

Vates Regius de Dei imperio et dominio loquens ait:
Ps. 94-5. Ipsius e mare et ipse fecit illud, et aridam fundaverunt manus ejus. Qbo verbis David docet Deum ee maris et universæ terræ.

Et certè nihil e certius: ratio enim creationis in ca ... dominium et imperium: terra autem, et mare tenentur Deum Dominum suum agnoscere, et ejus dominio et voluntati se subjicere.

Quantum ad terram per se patuit scil: dum Deus potestate conditoris jussit et dixit: germinet terra herbam virentem,
Gen. 1-11. Et factum e ita, et protulit terra herbam virentem.

Quantum ad mare in variis occasionibus id videmus. Ex. 14. q. ad jussum Dei, diviserunt se aquæ maris, iter præbuerunt Israelitis. Hinc David describens potestatem super mare ait: Dixit et stetit spiritus procellæ et exaltati
Ps. 106-25. sunt fluctus ejus, ascendunt usque ad cælos, et descendunt usque ad abyssos.

Idem et in hod. Ev. videre e, ubi Evangelista de Xto ait: Imperavit ventis et mari, et facta e tranquillitas magna. At non tt hoc, sed et tempestatem cavit, et quos post sedavit fluctus, hos excitaverat ante. Conveniunt hac in re plerique interpretes. Origenes ait: Illa tempestas non e ex se orta, sed potestati parens imperantis ejus qui educit ventos de thesauris suis.

Itaq. Xus qui imperavit ventis et mari et facta e tranquillitas magna, et ipse tempestatem excitarat.

At dicet quis: quare tempestatem hanc excitavit Xus? Scimus à Deo excitatam tempestatem, dum Jonas in mari navigabat, tex. enim ait: Dnus misit ventum magnum in mare. Scimus item, quare excitata fuerit, Jonas ait: Scio ego quoniam pp me tempestas hæc grandis venit
Jonæ 1. super vos. Et rectè sic Jonas, nam ad eum revocandum qui fugere voluerat à facie Dni, excitata erat.

Atq sic similiter in casu Ev. Sicut pp Jonam Deus tempestatem excitaverat, sic et Xus pp Discipulos excit...

Ac 3º quidem, ad probandam, eorum, fidem, et constantiam, volebat hac occasione videre an eent trepidi et timidi, an eent Xto fidentes aut diffidentes.

Eodem, ferè modo agit hic Xus cum aplis ac bellidux cum suis militibus. Hic furum, qdoq de nocte excitat tumultum, sonare jubet tympana, ac si hostis eet in procinctu, et, ctra, cum jamjam pugnandum eet, eoq hoc facit intuitu, ut videat qm generosi sint sui milites, an ut strenui milites ad sonitum tympana audeant comparere, an ut inanimes jaceant et timidi remaneant.

Sic et hic Xus agit, fictum, excitat tumultum, dico tempestatem maris, ut exploret eos, et videat quo se gerent, an futuri sint magnanimi et ipso fidentes. Eumdem in finem, Xus alibi mulieri Chananaeae, aliqmdiu petitionem, recusavit, ut ejus cstantiam et fiduciam, exploraret. Eumdem in finem Philippo in deserto proposuit unde ememus panes, scil: ad explorandam qm in Xum, hberet fiduciam. Atq et sic hic Xus..... Matt. 15-22. Jois 6-5.

Sicut hic Xus cum aplis, sic Deus adhuc multoties nobiscum agit. Probat nos p ventos contrarios, dico p adversitates, p fluctus tentaoum, huc illucq nos agitantes. Sic cum Jobo egit, quos ventos adversitatum, in hunc o excitavit, et quare? ut ejus probaret patientiam. Sic cum Tobia egit, quas tempestates in eum o excitavit et quare? ut eum probaret. Dese beproevinge (occitatis) heeft godt hem laeten overkomen, opdat zyne verduldigheit, even als die van den h. Job den nakomelingen tot een voorbeeld souden dienen. Item quos ventos o fecit flare in Davidem, permittit eum agitari ut navis inter procellas, nunc p Saulem, nunc Absolonem, nunc p Semei &c. et hoc ut Davidem probaret. Quas o feroces tempestates tentaoum excitarunt ctra Paulum, tunc laet hy op hem aenwaeyen de winden van hovaerdigheit en laetdunkentheit, dan laet hy hem als overstolpen worden door die gevaerlyke golven van zyn eige vleesch. et quare? ut eum probet, ut exploret ejus virtutem et cstantiam. Sic et cum plurimis aliis! Job. 2-12. 2. cor. 12.

Sic et multoties hodiedum nobiscum agit Deus permittit nos agitari procellis tempestatum et tentaoum

facit in nos flare contrarios ventos morborum, perdi-
tionis bonorum, van bankeroeten, &c. Item, ventos et tem-
pestates variarum tentaonum saepe in nos flare permittit.
Non alia ratione quam ut nos probet, ut videat quo in his
istis nos geremus, an constantes erimus vel deficiemus.

Idq Deus facit quasi ignoraret, quales simus; Deo
enim intimè noti sumus, ipse scrutatur renes et corda.
Sed id Deus facit ut nos ipsi videamus et cognoscamus
quales simus. Nonnumqm imaginamur nobis ipsis nos
ee constantes et intrepidos, et ad peccata immobiles, cum
tamen probati deficiamus. Sic David de se testatur:
Ps. 29-7. Ego dixi in abundantia mea non movebor in aeternum; et vel
minimus ventus tentaonum ipsum dejecit (refer. ejus lapsum
Sic vidimus in aplis et praecipuè in Petro, putabat se fortem
Petrum, aiebat paratus sum et in carcerem et in mortem [illegible]
at ingruente tempestate defecit, ad vocem ancillae perter-
ritus oem amisit aum.

Sic et nobiscum adhuc agitur A.A. Quoties non imaginamur
nobis multa de nobis? quoties non imaginamur nobis nos ee
patientes, et interim vix aliquid patiendum occurrit, quin
statim conquerimur, si morbi nobis obveniant, si bona per-
damus, si injuriemur &c. ostendimus nos sensibiles, fere
nolimus, murmuramus, malum malo pendimus &c. Quoties
non imaginamur nobis nos ee constantes in virtute, fortes adver-
sus tentaoes? et interim vix exurgit ventus tentaois quin
deficiamus, vix alius sollicitat ad hoc aut illud quin seque-
mur, vix caro blanditur, vix oculi nos huc aut illuc d[ucunt]
[illegible] quin sequamur, vix exurgit motus iracundiae quin
consentiamus, et ee interim longè alia nobis imagina[illegible]

Atqz ideo Deus qdoq immittit ventos et tempestates
tentaonum, scil: ut probet nos, et ut nos ipsos videamus
alios nos ee qm putaveramus, ut videamus nos ee imbe-
cilles, et ut hoc videntes non tam altè de nobis sentiamus
sed ex notitia nostrae imbecillitatis nos humiliemus.

Igitur Deus nos jactari permittit non ut ipse, quasi nos
ignorans, videat quales simus, sed ut nos ipsi videa[mus]

Atq hic Dei agendi modus utilissimus e. Isti etenim
tribulaonum, et tentaonum contrarii venti ostendunt quid [illegible]
Eccli. 27-6. vasa figuli (ait Sapiens) probat fornax, et homines justos
tentao tribulaois. Coincidit hoc cum eo quod pius Thomas
à Kempis ait: Nescimus saepe quid possumus, sed tentao
aperit quid simus. Hinc alibi iterum Sapiens: Qui [illegible]

Qui ō ē tentatus, quid scit? scil: de se an sit solidus, an fragilis, Luet sibi quid imaginetur, tentao equidem ostendere dbt. Eccli. 34-9. 177

Et haec ē rao quare Xus Dnus scheepgaende met zyne Discipelen hos ventos et tempestates excitaverit, nimirum ut Discipulos probaret, et eis ostenderet, qm eent in oaasionibus imbecilles, et ut hoc videntes, ō alta de se (quod facile fieri potuit aut modo factum ē) sed humilia sentirent.

Ad 2dam Raoem progredior. Estq hoc ut Discipuli p. hanc tempestatem in timorem et anxietatem (Noot) projecti ad Xum pro auxilio recurrerent. Hanc raoem allegat S. Chrysostomus et ait: „Xus fecit in mari magnam turbaoem ut magna turbao magnum incuteret discipulis timorem, et magnus timor induceret ad clamosam oraoem„.

Prout Xus hic agit cum discipulis, sic Deus solitus ē agere cum hoibus, excitat in eos tempestates variarum adversitatum, ut ipsi in necessitate ctituti ad eum recurrerent et pro liberaoe rogarent.

Est quid frequens in mundo quod quidam hoes, qmdiu st in pacato mari, dum ō sentiunt ventos ctrarios, dum ventis secundis iter proficiunt, dico dum oia ex voto succedunt, ō tunc de Deo ō cogitant, nec ad eum recurrunt neq vident quid ab eo peterent aut rogarent. Tales erant Israelitae ut testatur Moses: Incrassatus, impinguatus dilatatus dereliquit Deum factorem suum .. et oblitus ē Dni. Sic et nobiscum saepe... Deut. 32-35.

At quid tunc Deus? ō tunc vertit ventum, quem ante permisit flare ex plaudo meridie, eum jam flare facit ex horrido Septentrione, movet pacatum mare, tempestates excitat &c et quare? ut ad eum recurreremus et qui ante nihil rogaveramus, jam necessitate pressi ipsius auxilium imploraremus.

Sic cum filio prodigo actum ē. qmdiu nihil deerat de redeundo ad patrem minime cogitabat. at dum... tunc coepit....

Sic Rex Ezechias morbo correptus, tunc tunc ad Deum recurrebat et orabat: obsecro Dne memento quaeso quo ambulaverim coram te &c 4. Reg. 20

Sic Samuel cum populo Israel loquens narrat eodem modo actum fuisse cum eorum majoribus. Eduxit (inquit)
1. Reg. 12-9. patres vestros de Egypto.... qui obliti sunt Dni Dei sui, et tradidit eos in manus Sisaræ... et in manu Philistinorum ... postea autem clamaverunt ad Dnum et dixerunt... eruè nos de manu inimicorum nostrorum, et serviemus tibi.

Sic et David tunc maxè oravit, tunc efficacissimos et ferventissimos composuit psalmos, tunc scil: dum in tempestate et turbido mari adversitatum jactabatur.

Tunc Paulus ferventissime oravit cum jactaretur tunc ait: Ter Dnum rogavi. N.B. Ter i.e. ....

Sic et nobiscum agitur, tunc ferventissimè oramus tribulamur vel morbis, vel jactura bonorum, &c qui vix de Deo cogitavimus.

Et hic e Dei scopus in tempestatibus suis immittendis. Et ita eas aspicere dbmus. hinc q discemus laudare Dei potentiam, prudentiam et bonitatem, in eo quod nos ita ad se revocet et ad preces excitet.

Conclusio. Pia. A. A. - - - - - -

Motus magnus factus ē in mari. Matt. 8. v. 24.

Dominica 4a Post Epiph: 1740. 7.

Recte Salomon de justo dixit: Niets kan den regtvaerdigen bedroeven, wat hem ook overkome of niet. Prov. 12-21

De reden van deze welte vredenheid die Salomon zeid dat een vroom mensch eigen is, is zyn gerust gemoed, daer Salomon ook zelf van zeid: een gerust gemoed is als eene geduerige maeltijdt. ibid. 15-15

Daer en boven een twede reden van de welte vredenheid der vroomen is hun betrouwen op den Heere, zoodat hoe 't ook mag gaen, 't zij voor, 't zij tegen, een vroom mensch is wel te vreden, of gelyk Salomon zeid: Wat de regtvaerdigen mag overkomen het en zal hem niet bedroeven. Item Een regtvaerdig mensch is moedig als een Leeuw en hij zal niet verslaerd zijn. ibid. 28-1

Deze gerustheid van den regtvaerdigen word ons zeer zoet afgebeeldt in den persoon van den Heere Jus, die in 't midden van d'onstuymigheden van de zee even gerust agter op 't schip lei en sliep.

Dog ook integendeel, gelyk de gerustheid den vroomen eigen is in 't midden van alle onheilen of gevaeren en gelyk dit niet onaerdig in 't hed. h. Ev. word afgemaeld, zoo ook mag men zeggen dat 't den godloozen eigen is altijdt ongerust te zijn by zijn eigen zelven, volgens dat godt zelf zeidt: de godloozen hebben geen vrede. Jsa 57-21

Ende mag men ook zeggen, dat ons word vertoond in 't hed. h. Ev.; want hy zeker niet zal missen die zeid, dat 't de onstuymigheid van de zee in 't hed. h. Ev. een afbeeldsel is van een onstuymig en ongerust gemoedt. Godt zelf doet ons aen de hand deze uitlegginge van d'onstuymigheid van de zee. want als Godt by Jsaias zeidt: de godloren hebben

geen vrede, zoo zeid godt aldaer ook, waer by dat zy ge-
gelyken zijn. de godloozen / zeid Godt / zyn als een on-
stuijmige zee, die tot geen stelte kan komen, en wiens
golven vuiligheid en slijk opwerpen.

Propositio

T is van deze geestelyke onstuijmige zee, ik zeg,
van een ongerust en zondig gemoed, van eenen zondaer
dat w' als nu U.A. wijdlopiger zullen spreken, wy
zullen U.L. des zelfs quellingen levendig vertoonen, om
daer door en din vroomen af te schrikken van de zonde
en den zondaer uit d'ellendigen staet zyn'en zonden op
te wekken. Attendite

De h. Bern.s deze zelfde zaek behandelende
daer wij hier nu mede zullen bezig zijn, beschryft een
ongerust gemoed met te zeggen dat t'is 1 een gestade
dige getuijgen, 2 Regter, en 3 Pijniger van den zonde

Testis

Ac 1mo quidem, om ons te houden aen deze beschryvin-
ge van den h. Bern.s, die hij ons van een ongerust ge-
moed geeft, zoo is zulk een gemoed, zelf een beschuldiger
en getuijgen tegen den zondaer, het beschuldigd en klaegt
hem aen in t'Leven in zelf in de doodt.

1o. Wel is waer zondaers zyn'er die zoo gerust zijn in
hunne zonden als of ze een waere vrede hadden. zoo dat
Eccli. 5. 4 d'Eculus dat'er zijn die zelf zeggen: Ik heb gezondigt
en wat leedt is my dog overkomen? Edog gelijk de h. Ber.
heel wel zeid, zulk een vrede is geen waere vrede, zulk een
vrede is niet anders als storm en onweer. want zulke zon-
daers eens by hun eigen zelven gaende worden terstond
gewaer dat hunne eige gewisse hen aenklaegd en beschuldigt
zy mogen hunn ongerust gemoed door andere zaken die
ze by de hand nemen, eens wat verzetten, maer even wel
de vraeging en knaging komt op zyn tyd al weer. want
de h. Bern. heel wel zeid, dat een mensch alles wel kan
ontwyken, maer niet zijn eige gewisse, waer hy ook heen
vlugt altydt volgd z' hem, t'zy hy in huis, t'zy hy buiten
huis is, t'zy dat hy gaet, t'zy hy staet, t'zy hy sig vermaeke
of vrolijk maeke, d'inwendige getuygenisse van een
ongerust

ongerust gemoed gaet over al medee.

De Schrift vermeld dat als Godt na de zonde van Adam 't paradys doorwandelde, uitriep en zeide: Adam ubi es? Gen. 3.
waerop Adam tot antwoordt gaf: Uwe stem heb ik gehoord in 't paradys, en ik ben bedught geworden, en om dat ik naekt was heb ik my verborgen. Wat reden, dat Adam vreesde en zig verbergde, op 't hooren van Gods stem, die zoo zoet en minnelyk tot hem sprak en zeide: Adam ubi es? Wat reden dat hy nu vreesd op 't hooren van Gods stem, daer hy te vooren al zyn vreugd en vermaek in schepte? O de reden was zyn ongerust en zondig gemoed, 't w hem aenklaegde, en beschuldigde. Wel is waer dat hij voorgaf dat hy vreesde en zig verbergde omdat hy naekt was; maer evenwel dat was de regte reden niet, want hy ook te vooren bloodt en naekt zynde niet gevreesd had; maer de waere reden was de zonde die hij bedreven had.

Wederom, de Schrift verhaeldt dat als Cain zyne handen met broeders bloed bezoedelt had, d'angst en vrees hem overviel, dat hy ongestaedig en vlugtig wierd op der aerde, en dat hy bedught wierd dat al wie hem maer vinden zoude hem ook zou dooden. En de reden hier van was zyn ongerust gemoed 't w hy nergens kon ontlopen, zoodat waer hy ging, of stond, zyns broeders bloed hem voor d'ogen zweefde en hem beschuldigde. Gen. 4.

En zoo is 't (ait S. Chrys.) met yder zondaer ook gelegen. wat zonde hy ook bedryft of niet zyn gemoed staet er by is oor en oog getuyge, en betigtigd hem van zyne boze werken zoodat een zondaer in dat stuk is even als een Saul die dagelyks van den boozen geest gequeld wierd.

2o Nu gaet dat zoo terwyl de zondaer welvaert en gezond is, hoe veel te meer zal zyn gemoed niet opkomen en wakker worden op 't laesten ogenblikje van zyne leven? ô dan dan verwekt 't gemoed in den zondaer alle de boosheden die hy bedreven heeft, 't daer hem gehengen de personen daer hy mè gezondigt heeft, de tyden en plaetzen, hoe verholen en verborgen daer men zyne ziel en lighaem besmet en bezoedelt heeft. dan dan komt 't gemoed boven en zeid aen den zondaer, die en deze boosheden heb je bedreven,

op deze en gene plaetzen heb je gelopen, daer en daer
heb j'al gezondigd &c. En dus onderwind de zondaer
Jerem. 3-39 zeer droevglyk 't geen Jerem. zeid: uwe boosheid zal
u kastyden, en uwe afgekeerdheid zal u bestraffen.
Vultis verum hujus exemplum? videre id zeer in regul.
2. Reg. 1-9 die nu stervende tegen een den Amalecieters uitriep: Kom
boven my staen, en doodt my, want ik ben in groote be-
nauwdheid, en myne ziel is nog geheel in my. Zie zoo wa-
chte Saul zyne doodt te verhaesten, en maer van kant ge-
maekt te worden, op dat zyne ziel gene bezwaeringen tegen
meer inbrengen zoude, 't leven was hem een last en ver...
geworden, om de voorige zonden die hy bedreven had, en die
nu voor ogen quamen.
Wederom zie dit ook op't allerlevendigste, in den ge-
1 Mach. 6-10 lozen Antiochus, deze nu nabij aen zyne doodt zynde riep
zeid de schrift, alle zyne vrienden te zaemen, en zeide tot
hen: de slaep is van myne ogen geweken, myn herte is ver-
slaegen, en bezwyckt van bekommernisses, en ik heb by my
zelven gezeid: tot wat een ellende ben ik gekomen, en in wat
een vloed van droefheid bevind ik my? .. Nu word ik al 't
indagtig, dat ik te Jerusalem gedaen heb... ik bezeffe dan
wel dat die rampen my om die reden overgekomen zyn.
Zie daer zoo zoo ging 't met Antiochus als hy op zyn
sterfbed ley. &c.
En zoo is 't met alle zondaers gemeenlyk gelegen, als
't uertje na by is dat zy verhuyzen moeten, dan word
't gemaed 't allerlevendigst, dan steld 't hen voor ogen al
wat ze van hunne jeugd tot hunne grijze jaeren zelf bedre-
ven hebben, dan zouden ze wel zoeken haere boosheden
te vergeten, maer dat inwendig is blyft den mensch
altydt by, en duizende dingen die men in zyn leven ver-
waerloosd, niet geagt nog geteld heeft, die worden de
naekt en bloodt door de getuygenisse eigen gewisse de
zondaer voorgeleidt. Adeoq. recte S. Bern. ait &c.
2do. Dog niet alleen een eige beschuldiger
Iudex of getuygen, maer ook ~~[illegible]~~ (ait Bern.) eene Regter
Als

3°. Als een zondaer hier op aerde leeft, zelfs hy dikwils niet eens deze of gene zonde, hy ziet z' aen voor gene zonden, of ten hoogsten voor kleyne en geringe zonden die hy niet eens waerdig oordeelt te moeten belyden en te verbeteren, 't geen hy doet verschoont hy by zig zelven, om dat die en die 't wel doen, om dat byna yder een 't doet hy ziet 't aen voor een aerdigheid, aenvalligheid of welle-venheid, waerdoor hy toond dat hy zyne wereld wel weet, en verstaet.

Maer laet een zondaer zig al keeren waer hy wil, laet hij zig zelven al vleyen en streelen en zyne misdaeden met deze of gene dekmanteltjes verbergen, of verbloemen, hy draegt nogtans van binnen in zyne ziele een Regter die hem dagelyks verwyst en veroordeelt, en inwendig roept, dat hy de doodt schuldig is.

En daerom niets gemeender aen een zondaer die aen mer-kelyke zonden onderworpen is, dan dat hy overal in vreeze agterdogt, en benauwdheid is. 't is met zulk een even gelyk als Eliphas zeid in 't boek Iob; Daer is altyd eenig vaerlyk geluid in zyne ooren, al is 't al vrede zoo dugt hy altyd voor heimelyke aenslagen. Iob. 15-21.

Zie dit maer eens in den godlozen Cain, altyd was hy vol vrees en agterdogt; hy dagt dat yder een op zyn leven uit was, en 't bloed van zynen broeder Abel wilde wreeken. Hoord hoe hy als zyn eige Regter zyn eige vonnis sprak: Een yder die my vind zal my dooden.

Zie dit ook wederom in de godloose Egyptenaeren, die zig lieten voorstaen gods heilig volk te kunnen overmees-teren. de wyze Man zeid van hen: ook de hoolen daer zy in zaten bevryden hen niet van de vreze.... Al waeren'er geen gedrogten die hen bang maekten, zoo wierden zy door 't verbygaen der dieren, en door het bieren der slangen zoodaenig ontzet, dat zy al bevende stierven.. want aengezien d' ondeugentheid vreesagtig is, geeft zy eene getuygenisse tot haer eigen veroordeelinge, en een ontroerd Sap. 17-4....

gewisse stelt, zig alles op het vreeselykste voor.

En zoo is 't ook met elken zondaer gelegen, die aan eenige grave fouten onderhevig is, hy is altoos vol vreese, en in agterdogt, dat een ander zyne baere daer weet, van hem spreekt, en him verdagt houd. En de reden (gelyk de h. Chrys. bemerkt) om dat de zondaer inwendig een onbederfelyken regter heeft, een zondig gemoed 't tegen hem opstaet, beschuldigt, en veroordeelt. En dat zeid ook heel wel de h. Greg.: Een zondaer kan wel ontvlugten d'oordeelen der menschen, maer nooit kan hy ontwyken 't oordeel van zyne eige gewisse. Zoo dat 't ongerust gemoed des zondaers niet alleen zyne beschuldiger, en aenklager is, maer zelf ook zyne Regter, die hem veroordeelt hier in 't leven.

2o. Nu is een ongerust gemoed, zulk een lastige Regter voor den zondaer, reeds hier in 't leven, terwyl hy welvaer gezond is, en dagelyks verkeerd met menschen, ô wat een scherpe Regter, is dat gemoed voor den zondaer dan niet, wanneer hy nu zoo zoo door de doodt uit dit leven scheidende voor de vierschaer van C. J. zal zullende verschynen? ô al 't geen, in dien dag die scherpen regtvaerdigen, en onverbiddelyke Regter C. J. den zondaer zal voorleggen, dat zal ook 't eige gewisse des zondaers bevestigen en beaemen, en aldus zyn eige zelve vonnissen, en veroordeelen. Dan zal Jesus tot den godlozen zeggen: Discedite à me maledicti etc. en dat zal 't zondig gemoed, beaemen.

Dan zal 't zondig gemoed, aen den gierigaerd zeggen, om dat je weduwen en wezen, verdrukt hebt, om dat je ù verrykt hebt met onregtvaerdige middelen, die je gebruykt hebt, met onregtvaerdige bezettingen, van andermans goed, dat je onder je, gehouden hebt, &c. gaet gaet, vermaledyden, in 't eeuwige vuer.

Dan zal 't zondig gemoed, tot den ongodsdienstig zeggen, om dat je godt en de godsdienst verwaerloost hebt, om dat je meer werks van 't tydelyken, als van

't geestelyken gemaekt hebt, om de minste reden, ja ook zonder reden, op 't h.h. dagen, en ook op zondagen uit Gods huis gebleven zyt, gaet wegh.

Dan zal 't zondig gemoed tot den dronkaert zeggen: omdat je u in den drank vergaepen hebt, je vrouw, huishouden en kinderen, door uw onkuysigheid, 't loopen in kroegen en herbergen, te kort gedaen hebt, omdat j'ook zelf je ziel en lighaem, door den drank verzoopen hebt &c. gaet &c.

Dan zal 't zondig gemoed, tot den wulpen zeggen, omdat je u bezoedeld hebt, den tempel van ziel en lighaem geschonden hebt &c. gaet &c.

En zoo zoo zal 't zondig gemoed des zondaers tegen zyn eigen zelven met en nevens Jesus 't vonnis vellen en veroordeelen. Zoodat wel te regt de h. Bern. van een zondig gewisse heeft gezeid, dat 't is een getuyge en zelf ook een Regter, tegen den zondaer zelf.

3tio Ja niet alleen een getuyge en Regter maer ook een Beul of Pyniger, zelf. ait Bern. Tortor.

Jo. Dikwils hier op aerde klaegen de regtvaerdigen over den zegen en voorspoed der godloozen, meinendeo dat omdat zulke menschen, alles voor de wind en voordelig na de wereld gaet, zy ook in volle vreugde zyn en niets te lyden hebben. Hoe komt het (ait Jer.) dat de handel, en wandel der godloozen zoo voorspoedig is, dat het hen alles wel gaet, die trouwloos handelen, en onregtvaerdig te werk gaen.. Zoo zoo spreken dikwils de vroomen. Jerem. 12-1

Dog hoord wat de h. Aug. hen een antwoord geeft: je dwaeld ô regtvaerdigen (ait) en je kend nog niet ten vollen Gods oordeel over den zondaer. Waer daer ik Isaias heb hooren zeggen: zeg den regtvaerdigen dat 't hem wel gaet, zoo heb ik nogtans dit aen de zondaers niet hooren zeggen, maer integendeel wé den zondaer, wé den godloozen in zyne quaede. Isa. 3-10

zeg dan niet / zeit Aug. / dat 't hun wel gaet, die trouwloos
handelen; want in 't midden van ~~haer~~ hunne geld, en goed, in 't
midden van ~~haere~~ hunne plyzieren in vermaecken, heeft de zonde
(ait Aug.) in 't geheim, en in zyn hert een gemoed en con-
scientie, dat hem pynigd en doorsteekt, en nog dag nog
nagt laet rusten in vrede

Vultis hujus exemplum? Audi Davidem, de se testan-
tem, hoe hy gedurig over zyn bedreven quaed gepynigd
Ps. 31. 3-3.. wierd; Om dat ik verzweeg zyn myne beenderen uitge-
mergeld, ... ik ben omgekeerd in myne ellenden, terwylt
met doorenen / van smerten, en van een wroegend gemoed
wierd gesteken.

En daerom ook onder alle smerten van 's menschen
leven (ait Aug.) is 'er geen zoo groot als een gemoed,
~~alzeen gemoed~~, dat ~~haer~~ zig zelven van zonden bewust is.

zoodat 't geen een beul is aen den misdaediger, dat is
een zondig gewisse aen een zondaer. Knevelt en pynigt
de beul 't sterflyke lighaem, een ongerust gemoed, quelt
Rom. 2-9 en pynigd een onsterfelyke ziel, unde Pau: Verdruk-
king en benauwtheid over alle ziele des mensch die
quaed doet. En die verdrukking en benauwtheid is
dikwils zoo groot dat een Cain uitriep: Major est
iniquitas mea &, dat een Judas zyn zelven van
wanhoopeging verhangen &

2o. Nu doet een ongerust gemoed dit reeds hier in 't leven
oordeeld dan eens A. A. wat dat 't doet in 't ander
leven, wanneer een zondaer onder alle zyne straffen
die hy lydt altoos by zig houd zyne knagende consci-
Marc. 9-47 entie, van w. Xus zeit, dat hunne worm niet en sterft
en 't vuur niet word uitgeblust. zoodat gelyk de lig-
haemen eeuwig door 't vuur gepynigd zullen worden
zoo ook haere zielen door dien knagende worm
die zal hun altoos en eeuwig verwyten 't quaed dat zy
zo gedaen hebben, de gelegentheden tot 't goede die zy
ver=

verzuymt hebbende

Hier op aerde zockt de zondaer van tyde tot tyde de knaginge en wroeginge zyns gewisse van zig af te weeren, 't zij met eeten, drinken, slaepen, werken en andere bezigheden, 't zij ook door zondige gezelschoppen, verzet, en vermaeklykheden &c Maer in de hel is geen rust, geen vermaek, geen verzet of vertroostinge te vinden, eeuwig eeuwig blyft de worm van een knagende gewisse den zondaer aldaer pynigen

Conclusio

Zie daer dan A. A. wat dat een zondig en ongerust gemoedt uitwerkt in den zondaer. 't is gelyk de h. Bernhard wel heeft gezeit een gedaurige getuyge, regter en beul van den zondaer.

Wie wie krygt er dan niet een schrik en schroom van de zonde? Wie wie zal'er ook dan dit horende nog al langer in zyne zonden blyven leven? Wie zal zyne zonden nog zoecken te verbergen?

O Xtenen, om met d' Eclus te spreken, vlugt de zonden als voor een slange, want zoo gy tot haer naedert, zullen zy u aengrypen, haere tanden zyn leeuwentanden doodende de zielen der menschen, haere boosheid is een tweesnydend zwaerd, haere wonde is ongenesselyk. Eccles. 21-2...

Staet ook op, staet ook op gy zondaer uit uwe zonden want om met Paul: te spreken, wat vrugt heb je dog gehad in die dingen, over de w[elke] ge u nu schaemt, want 't einde daer van is de doodt, hier eene knaginge, en naemaels eeuwig knagen.

O ô deze overwegingen moesten ons de zonden zoo klyps niet doen agten, als men veeltyds doet, ja is 't ook wel mogelyk dat by aldien we dit wel rypelyk bedagten, men zig zoo ligt tot de zonden zou overgeven? zouden we niet integendeel met een Joseph uitroepen: quoo possum hoc malum facere et peccare in Deum meum? zouden we niet met eene Susanna, bekoort wordende zeggen: zoo ik dat of dat quaed doe zoo ben ik een mensch des doodts &c

O laet ons liever alles verlaeten en afsnyden al was 't ons nog zoo noodzakelyk als hand voet of oog aen ons

lighaem niet weren kan, dan dat we daer door tot de zonden verleid worden, laet ons liever alles af leeren, dan eensmaels in 't onuitblusselyk vuer geworpen te worden, daer de worm van een knagende gewisse noit zal sterven &c

B

Lazelve ha Dom. Van een ongerust gemoed, vide A. Visscherus pag. 27.
over: Externi, so: Custodes.

D. 24.

204

Dominica 4a ab Epiphania

5 7 1 5.54.

67.

Ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus &c.

Matt. 8. v. 24.

Om een regt geschapen denkbeeld van de H. Schrifture hebben, ~~zoo~~ moeten wij de historiën, die zij verhaelt, niet enkel en alleen aenzien als bloote geschiedenissen, maer ook als zinnebeelden van 't geene naderhand op eene geestelijke, en veel verhevendere wijze zoude geschieden. A.A.

Sic quod Deus ex costa è latere Adami dormientis sumta mulierem crearit, vera historia est, sed et figura Christi ~~nimirum~~ quando ~~Xtus~~ in cruce obdormientis ~~esset, fore ut~~ cujus ecclesia ex latere ejus crearetur. ~~[illegible]~~ Gen. 3.

~~[illegible]~~

Sic quod et Jacob dormiens in somnis viderit scalam à terra ad cælum usque stantem &c. hoc ita factum est, c. 28.
sed tamen praeterea futuri aliquid scivit: nimirum ex semine illius nasciturum quendam, qui obdormiens in morte, cælum nobis aperturus esset; et nos mortales non solum cum angelis, sed etiam cum Deo ipso reconciliaturus. (Vide plura in Tiro Dom. 6. a Pent. Serm. 5.)

Ejusmodi adferre exempla plurima possem ex tota Scriptura.

At, ne longius abeam, et subsistam in hodierna Evangelica historia, communissima est SS. Patrum et Doctorum expositio, quâ in naviculâ, quam Evangelium exhibet, per allegoriam Xti Ecclesiam sciri asserunt.

Libet igitur nonnullas Ecclesiae Xti cum navicula analogias breviter perstringere, & ad mores deinde accommodare. Attendite. Propositio

In navi plura considerari possunt, viz: fabrica et part. figura, officia nautica, usus &c. de singulis multa pot dici, et ad Eclam Xti referri

1 Sic quoad Fabricam, ejusq partes. Sicut navis ex ligno fabricatur: ita in fide Xti in ligno crucis mortui, aliorum articulorum affabre sibi conjunctorum unitas, et compag fundatur Ecla. Gubernaculum hujus navigii e direc tio S. Spiritus, quam Xus promisit Eclae. Anchora e spes, de qua Paulus: Wij hebben onze toevlugt genomen

H: 6. 6. 18. om de voorgestelde hoop aen te treffen, dew wij hebben als een anker der ziele, een vasten zekeris. Malus e crux Xti, ad quam, dilatata fidelium corda. Ps. 118-32. funibus caritatis Ose. 11. 4. et vinculis perfectionis Col. 3. 14. ad modum expansi veli alligantur, ut excipiant adspirantem

verlaat, of Scheepsriool Dei gratiam. Antlia ad exhauriendam Sentinam e sa cramentum poe &c.

2 Porro ad figuram quod attinet; prora et puppis in angus tias desinere solent; medium vero navis latius e, atq capacius Ad eundem modum Ecla initio angusta fuit, et pusillus grex; talis quoq erit in fine mundi, in persecutione anti christi; Medio vero tempore latissime diffusa e per univer sum terrarum orbem.

3 Quoad officia nautica, archinavarchus e Xus; hypona varchus Pontifex, Episcopi, Pastores; famuli nautici (bootsgezellen) cum Ecclesiastici, tum laici inferiores. Vel sic: Xus is de Schipper; de Paus d' opperstierman de bisschoppen en Pastoren onderstierman; de mindere Kerkbedienden, en geestelijken bootsgezellen; de leeke en al de rest passagiers.

4 Deniq ad usum quod attinet (de quo nobis nunc sermo e) quadruplex is e potissimum: Sunt n 1o naves ad delicias, tempusq fallendum destinatae (Speeljag Sunt 2o ad mercaturam pertinentes, cujusmodi sunt apud nos naves Indicae, Guineenses, Smijrnenses &c. item naves piscatoriae, et onerariae (groenlandsv Straet davidsvaerders, Haringbuijzen, Beurt-en vragtschepen, ligters, vlot- en treygerschuijten, &c.) haec oes n serviunt mercaturae, et lucro. Sunt 3o naves bellic

bellica (oorlogs Schēpen) quarum usus ē in classibus maritimis ad confligendum cum hostibus. 4º denique sunt naves vectoriæ (veerschepen) ad hōes de loco in locum trajiciendos, atque in optatum portum transvehendos ordinatæ.

Hæc sunt navigiorum apud nos genera præcipua. Videamus nunc ad quod genus pertineat Eccla.

1º Fallitur oīo qui istam putat referri debere ad primum genus voluptuarium navium: ō n deliciarum in Eccla locus ē, sed laborum et ærumnarum. Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, et sequatur me. ait Xus. Et qui ō accipit crucem suam (ait idem Dns) et sequitur me, ō ē me dignus. Oēs (ait Paulus) qui piè volunt vivere in C. J. persecutionem patientur. Matt. 16-24 C. 10-38 2. Tim. 3-12

2º Igitur melius dicemus Ecclam eē similem navi mercatoriæ ad lucrum comparatæ. Facit huc illud de muliere forti, quæ typum gerit Eccla, Zij was als een koopvaerdijschip, 't welk uit verre landen broodt aenbrengt. Prov. 31-14

Porro convenit cum hac appellatione ~~quod~~ sacra mercatura quam [redacted] nobis præscribit Evangelium. Sic Xus nos oēs inducit in parabola, [redacted] ait: Vocatis 10 servis suis, dedit eis 10 mnas, et ait ad illos: Negotiamini dum venio. Confer Matt. 25 27. parabolam talentorum. Luc. 19-13

Cujusmodi vero sunt merces ad hanc spectantes mercaturam? Eædem cum proportione, quas mercantur mercatores mundani.

Insignis ē mercatio frumenti et vini: Et hanc habemus in Eccla. Audi de hac Zachariam prophetantem Wat heeft hij (Xus) beter of schoonder kunnen geven (aan zijne kerke) dan de tarwe der uitverkoornen, en den wijn die maegden voortbrengt? van deze geestelijke koophandel die'er in de kerke is, zegt de Wijzeman, beschrijvende de kerke onder 't zinnebeeld van eene kloeke vrouwe. Zij was als een koopvaerdijschip, 't welk uit verre landen broodt aenbrengt. En welk is dog dat broodt, en die wijn, 't welk de kerk als een koopvaerdijschip uit verre landen aenbrengt? Wat is dat anders, zeg ik dan, als 't broodt en de wijn van 't vleesch en bloedt van Xus, daer Xus zelf van heeft gezeid: Ik ben het levend broodt, die. Zach. 9-17 Joan. 6-51

van den hemel gedaeld ben. Om dit brood, en dezen wijn te
Isa. 55-1. koopen, noodigt ons uit de propheet Isaias: Gij allen die
dorst hebt, koomt tot de wateren; gij die geen geld hebt;
spoed u, koopt, en eet: koomt, koopt wijn, en melk zonder
geld, en zonder eenige ruilinge. Waerom besteed gij uw
geld voor 't gene geen brood is? &c.

Alius egregius mercatus e margaritarum, et Lapidum
pretiosorum: et hunc habemus in Eccla. Audi Dnum: Si-
Matt. 13-45. mile e, inquit, regnum cœlorum hoi negotiatori, qui quærenti
bonas margaritas &c. En welke zijn die paerlen, en kostelijke
steenen, die in de Kerke te koop zijn? Audi Sapientem:
Prov. 23-23 Koop de waerheid, maer verkoop de wijsheid, de geleerdheid,
en de verstandigheid niet, i.e. laet ze om geen geld, en ook
om geene wellusten, of eer, en glorie vaeren.

Deniq; ut alia missa faciam, plures merces, quas in
Eccla navicula mercari licet commemorat Dns Apoc.
3 Ik raed u (inquit Dns) dat gij goud van mij koopt, dat
door het vuer gezuivert is, opdat gij rijk moogt worden;
En witte kleederen om aen te trekken, opdat de schande
uwer naektheid zig niet openbaere; En zalf uwe oogen
met oogzalf, opdat gij zien moogt. Habemus hic aurum
sub quo reliqua metalla intelligo? Habemus pannos lanei
lineosve ad vestes parandas idoneos? Habemus collyrium
ad arcendam cœcitatem, in quo ois generis pharmaca et
aromata mentibus nostris sanandis, et recreandis ne-
cessaria accipimus &c.

Ecce igitur Ecclam similem, navi mercatoriæ.

3º. Sequitur navis Bellica, cui rectè Eccla assimilatur.
Job. 7-1 Certè militia e vita hois sup terram. Pugnandum e
cum belluis marinis, volgens dat David zegt: die zee
Ps. 103-25. zoo groot en uitgestrekt van armen; daer krielt het
der getal van kleine en groote dieren &c. Pugnandum
e cum piratis i.e. omne genus hæreticis, qui suis singu-
laribus velut navibus prædatoriis mare hoc pervagan-
tur, et Xti naviculam infestant. Pugnandum e demum
cum oibs impiis &c. imo et cum hoste nro domestico #. De
De hoc genus hostium alia metaphorâ exhibet Evan-
gelium: Ecce motus magnus factus e in mari. Unde?

cum concupiscentia malorum quæ remanet in renatis

ex

ex ventis qui concutiunt mare: Quinam isti venti? Caco-
dæmones; de booze geesten in de lugt, gelijk Paulus zegt. Eph. 6-12
Spirant ergo nequiter, et seviunt diaboli in aëre velut im-
petuosi venti.

Ita ut navicula, operiretur fluctibus. Quinam fluctus?
Persecutores Ecclæ, sive tijranni per apertam sævitiem, sive
hæretici, et mali catholici, qui oēs à dæmonibus velut
ventis impelluntur, et sæpe Xti naviculam quasi operiunt.

Jesus autem dormit, i.e. exercitii causâ permittit Dnūs
persecutiones, volgens dat Paulus zegt: daer moeten ketterijen 1. Cor. 11-19
zijn, opdat de genen, die opregt onder u zijn, bekend worden.

Quid hic consilii? utiq pugnandum. Itaq, loquor cum
Paulo, Word versterkt in den Heere, en in de kragt zijner Eph. 6-10-18
sterkte. Trekt aen de waepenrustinge gods, opdat gij moogt
staen tegen de listige laegen des duivels. want wij hebben
den strijd niet tegen vleesch en bloed; maer tegen de vorsten,
en magten, tegen de beheerschers van deze wereld der duis-
ternissen, tegen de booze geesten in de lugt. Daerom neemt
de waepeninge gods aen, opdat gij moogt wederstaen in den
quaeden dag, en in alles toegerust moogt staende blijven.
Staet dan vast, omgord uwe lenden met de waerheid, het
harnas der regtvaerdigheid aenhebbende, en uwe voeten ge-
schoeijd hebbende, om bereid te zijn tot het Evang. der vrede;
neemende vooral het schild des geloofs, op 't wi gij alle de
vuerige pijlen van den boozen vijand kunt uitblusschen.
Neemt ook den helm der zaligheid aen, en het zwaerd des
geests, dat is het woord gods. Bidt altijd in den geest met
allerleide beedinge, en smeekinge, daerin waekende met
alle vlijtigheid. (expone breviter totum locum, et os-
tende, quod cum defensive, tum offensive pugnandum
sit cum diabolo, ejusq ministris). Adde. 1. Pet. 5-8.

Est igitur etiam Xti Ecla navis bellica.

4° Restat navis Vectoria. Et huic similis e Eclæ,
qa in illa vehimur per mundi hujus tempestates securi
in portum salutis.

Occurrit hic arca Noë, prima mundi navis, quæ
Deum habuit architectum. de hac navi sapiens deum

Sap. 14. 6. alloquinò ait: In den beginne, als de hoogmoedige reuzen verdelgd wierden, (door den zondvloedt) heeft de hoop van 't aerdrijk (Noë met zijn huisgezin, waer door d'aerde wede met menschen vervuld moest worden) zijne toevlugt tot 't schip genoomen, 't w door uwe hand (o godt) bestierd wierd en dus liet hij aen de wereld een zaed naa, om herbooren te worden. En dan voegd de wijzeman'er bij: geregend is het hout door 't w de regtvaerdigheid uitgevoerd word.

Nu 't géne de Wijzeman van dit schip, d'arke Nöachs zegt, past wonder wel op 't Schip der h. Kerke, waervan d'arke Nöachs een afbeeldzel was; want gelijk de zondvloed verdelgde alle die buiten d'arke waeren, ita et peribunt oes, qui sunt extra Eclam: ō ē ulla navis, quæ vehit hoiem in portum salutis nisi sola Xri Ecla, ... unde in symbolo profitemur: Credo Unam, Sanctam, Catholicam Eclam.

Habetis A. A. quam rectè Ecla navi comparetur, et praecipuè quem usum nobis praestet navicula Eclae. Repeto breviter. Quid porro restat nisi ut.

Moralia

1mo detestemur otium, et delicias, atq ad laborem nos sedulò comparemus: ō n Ecla ad delicias ē, sed laborum atq ærumnarum locus. Qui hic otiosè, et delicatè vivunt cum epulone in inferno sepelientur, ... Tibi his Dnus væ inclamat: Wee ū (zegd C. bij Luc. 6.) Wee ū die verzaedt zijt, want gij zult honger lijden! Wee ū die nū lagt, want gij zult treurens in weenen. Econtra, &

2do Is de kerk een koopvaerdijschip? Mercandum nobis ē. Is haere voornaemste koophandel de tarwe, en wijn Jesus d' eeuwige Wijsheid, noodigd ons allen uit om, dat koopen, en zonder geld van hem te koopen. Koomt, zegd hij

Prov. 9. 5 eet mijn brood, en drinkt den wijn die ik voor ul. gemengd heb. (invitat et hisce festis diebus......) die hier aen ontbreken, bedreigd hij zelf met de dood. Nisi manducaveritis carnem filii hois, et biberitis ejus sanguinem, non

Joan. 6. 54 habebitis vitam in vobis. Is de Waerheid, en waere wijsheid een voornaeme koopmanschap, die de kerk drijft O! wij allen, en ijder in 't bezonder moeten daer ook in handelen. Daerom vergelijkt Xus ijdere ziel, ijder lidmaet der

bij eenen juwelier, die de paerlen der waerheid, en waere wijsheid zoekt &c. Hiertoe noodigd d'eeuwige Wijsheid ons allen uit: Koomt tot mij, gij ongeleerden, koomt bij malkander in 't huis der onderregtinge... koopt zonder geld. Eccli. 51-31..

~~Wat is gegoed~~ Doet de kerk in goud, wit lijnwaet, en in ooge zalve? O! Jesus zegd tot ons allen: Suadeo tibi emere &c. 't goud van liefde, de witte klederen, of deugden en goede werken, die uit die liefde voordspruiten, en de zalve, naem de middelen die er in de kerke zijn om 't ~~geene~~ gebrekkelijst is te heelen, en te genezen.

Zoo dan is de kerk een koopvaerdijschep, en mercandum nobis ē, et in qbs. Sed, eheu! qm multi hoc negligunt? Infelices æstimamus eos, qui pro lucro damnum reportant; die van een verlooren tijs koomen, sed multo sunt infeliciores qui nullum ex Ecclæ navi fructum referunt. Serve male et piger. Matt. 25. 26. 30

3tio Si Ecclæ navis Bellica, pugnandum nobis ē. Eccla spa jactata fuit fluctibus...... Non ergo mirum et nunc jactari..... Hic Ecclæ Militans, in cœlo triumphans. Hinc Paulus. Eph. 6-10-18. vide sup.

At qm multi similes discipulis Evangelii! Quid timidi estis modicæ fidei? confer Prov. 22-13. 26-13.. Terreat hos exemplum Israelitarum, Num 13-32... & 14-23. Ps. 94-11. Adde et istud. apoc. 21-8. Timidis et incredulis &c

4to Si Ecclæ navis Victoria, magni facienda communio Ecclæ extra quam nulla spes ē salutis.... Gratias summas Deo quod simus in illa navi.... Cavebimus ridere cum superbis gigantibus prædicationem Noe præconis justitiæ 2. pet. 2-5. sed in Ecclæ perseverabimus usque ad finem. &c

Ecce motus magnus factus e in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus.

Matt. 8. v. 24.

Dominica 4. Epiphaniæ 1755. 69.

'T is d'algemeene Leer der hh. Vaders, en latere Uitleggers der h. Schriftuur, dat door het Scheepje van 't huid. h. Ev. betekend word de kerk van J. C. hier op aarde.

Verscheidene zinnebeelden gebruikt de h. Schrift om ons d'aart van de kerke des H. J af te maalen. arca Gen. 6 & Navis in Historis Prov. 31-14. & In Ev. Navis Petri de hac Tertul. &

„Dat Scheepje (zeide d'oude Tertuliaan) droeg een „afbeeldsel van de kerke. Lib. 1. de Bap. c. 12.

„dat Schip (Augs.) verbeelde de kerke. in hoc Ev.

„En de h. Paus Gregs.: Wat word' er anders door het „Schip van Petrus verbeeld, dan de kerk, die aan Pe-„trus is aanbevolen? in Job L. 17. C. 14.

Gelijk dit Scheepje verbeeld de kerke, zoo verbeeld het onweer de vervolgingen, die de kerk hier op de zee dezer wereld ondergaat, en waarom zij de Strijdende kerk geheeten word.

Dog hoe groot 't onweer ook mag zijn waardoor het Scheepje der kerke overvallen worde, Jesus is met haar; en kan dierhalven noit vergaan. Vast gaat altoos zijne belofte: Portæ inferi non &. Matt. 28-20. Matt. 16-18

'T géne de kerke van Chs niet kan overkomen, gebeurd egter menigmaal aan de bezondere Ledemaaten der zelve. Opdat wij ons voor dit onheil mogen wapenen, zoo zullen wij U. A. (1mo onder 't zinnebeeld van 't Scheepje overdekt van de golven, en in gevaar van te vergaan) aantoonen bij wie het Scheepje van hunne ziele in gevaar is van te vergaan; en hoe groot dit is. (2do zullen wij uit het doen van die op zee in gevaar zijn leeren Wat gedaan om het zelve te ontkomen) Attendite

Propositio 1769 Prima parti inkdi 1770. 2am partem dixi

Storm en onweer kunnen een Schip in gevaar brengen, en doen vergaan; maar niets is 'er dat onze zielen gevaar kan brengen, en eewig doen vergaan, dan alleen de zonde. De duivel, de wereld, en het vleesch, onze drie grootste, en vreesselijkste vijanden, kunnen door hunne listen, vleijerijen, en aanvagtingen, onze ziele wel in gevaar brengen van te zondigen; maar 't is eigentlijk de zonde alleen, die haar in 't gevaar brengt

van eewig te vergaan: want al bestormd ons de duivel
met alle zijne helsche magt, al verwekt de wereld tegen
ons een vreesselijk onweer van kwellingen, en rampen; en
al veröorzaakt het vleesch den geweldigsten wind van
bekooringen; als wij daar aan niet toestemmen, maar
standvastig blijven in de deugd, zoo zijn wij buiten ge-
vaar van eewig te vergaan # 't is dierhalven de zonde
alleen die het gevaar van onzen eewigen ondergang
uitmaakt. Daarom zegd ook d'Ap. Paulus: Alle die
gezondigd hebben ... zullen verlooren gaan. Hij zegd
niet, alle die van den duivel, de wereld, en het vleesch
bestormd worden, zullen vergaan, maar, die ge-
zondigd hebben zullen verlooren gaan, en geeft ons
dus een net denkbeeld, waarin het gevaar van den
eewigen ondergang bestaat, naam. niet in de bekooringen, maar in de zonde met #

Dit gevaar der zonde is geen klein, maar een
groot, geen onwis, maar een alderzekerst gevaar;
want door dit gevaar vergaan de meeste zielen; en
op dit gevaar volgd gemeenelijk en natuurlijker wijze
d'eewige ondergang, en d'eewige dood volgens de
spreuk van den Apostel: de belooning der zonde is
de dood, en gelijk Jakobus: de zonde voltrokken &
Dat de meeste zielen in dit gevaar vergaan,
leerd ons de Heere J. C. zelf, alhoewel met ondere
woorden, als hij zegd: Gaat in door d'eng poorte: want de poort is wijd, en de weg is
ruim, die tot het verderve leid, en veelen zijn'er
die door de zelve ingaan. En wederom als hij in te-
gendeel uitroept: hoe eng is de poort, en hoe nauw
is de weg, die tot het leeven leid, en hoe weinigen
zijn'er die hem vinden? Het zelfde verklaard hij
ons ook als hij eens, en andermaal uitroept: veelen
zijn'er geroepen, maar weinigen uitverkooren. de-
wijl 'er dan maar weinigen zijn, die den weg tot het
leeven vinden, en maar weinigen uitverkooren, zoo
spreekt het van zelf, dat verre de meesten verlooren
gaan. En waardoor gaan zij verlooren dan door de
zonde? Zoodan, de zonde is een gevaar, waardoor
de meeste zielen vergaan, en derhalven geen klein
maar een groot gevaar

Men

Ziet leevendig in eenen Job wat stormen de duivel op hem deed; hij bleef onberoerlijk in de vreeze des Heeren &c. 2. wat overlast 't ondergend Sodom den regtvaardigen Lot aandeed, hy was en bleef onderhen woonende (2. Pet. 2.) in hooren en zien regtvaardig. 3. al wierd Josef meermaals van Putifars wijf tot ontugt aangezogt, hij was daar standvastig afgen. 39. 4. zoo ook Susanna &c

Rom. 2-12

begeerte toe te stemmen, en nog meer met die woorden of door of werken te volvoeren. Een ider (Jac. 1-14.) word bekoord, van zijne begeerlijkheid vervoerd, en verlokt zijnde. En dan voegd hij daarbij waarin 't gevaar van den eewigen ondergang bestaat: daarna als de begeerlijkheid ontvangen heeft, brengt zij de zonde voort; en de zonde voltrokken zijnde, baard de dood. zoo dat eigenlijk de zonde 't schepsje van onze ziele in 't gevaar brengt van eewig te vergaan.

C. 6-23

Matt. 7-13

C. 20-16

C. 22-14.

Men zegd gemeenlijk, en met regt van eenen storm,
die veele schepen vernield, en slegs eenige weinige
overlaat, dat het een zeer grote, en schrikkelijke
storm is, en van 't uiterste gevaar. Is dan de zonde
ook niet van het grootste gevaar, die de meeste zielen
doet vergaan, en in den helschen afgrond doet ver=
zinken, en slegs maar weinige overlaat? En hoe
nog overlaat? dat zij ~~na geleden schipbreuk~~ door
den tweeden plank na de schipbreuke zig te nauwer
nood nog redden, ik zegge, dat zij door eene ware
boetvaardigheid, en 't gebruik van 't Sakrament van
penitentie nog te regte komen. Om w reeden, ook 't Sakr van de Biegte of Boete een moeilijk en lastig doopsel van 't Conc. Trid geheeten word.

Zo dan de zonde is een groot, en allerzekerst ge=
vaar, omdat d'eewige ondergang met de zelve zoda=
nig verknogt is, dat die natuurlijker wijze op de zonde
volgd, en niet anders dan door het bovennatuurlijk
middel van eene ware boetvaardigheid kan ontwee=
ken worden, volgens 't uitdrukkelijk woord van
den Heere Jesus tot de zondaars: Ten zij gij boet=
vaardigheid doet, zoo zult gij alle des gelijks vergaan. Luc. 13-3.

Maar, indien de zonde, nam een grote zware zonde, of doodzonde,
dit groot, en zeker gevaar uitmaakt, hoe veel te
groter, en zekerder is dit gevaar dan, wanneer
zodanige zonden vermenigvuldigen, en d'eene
op d'andere volgd, en wanneer men, gelijk Job spreekt, Job. 15-16
de boosheid als water indrinkt? want gelijk een
schielijke rukwind gevaarlijk is voor een schip,
en nog veel gevaarlijker de gedurige stormvlagen,
die op elkanderen volgen, alzo is het gevaar der
ziele, en van d'eewige ondergang des te groter,
hoe de zonden menigvuldiger worden, en d'eene op
d'andere volgd; mids de gewoonte dan als eene an= #

andere natuur voor den zondaar word, en gelijk klagt van zig voor zijne bekeeringe klaagde, gebonden word niet met ijzere ketingen, maar met de banden van zijne bedorven wille. Kortom: Hoord wat God van zulken zondaar zegd Jerem. 13-23. Zoo dan 't allergrootste gevaar is

Maar, eilaas! hoe velen zijn 'er ~~niet~~, die dit ge=
vaar niet eens bezeffen, en maar zoo gerust henen
leeven als of het geheel moi weer met hen was? // dwaa=
ze, en uitzinnige menschen! Rondnit zegd d'Apostel
opgeteld hebbende de werken des vleesche, dat de
genen, die zulke dingen doen, het rijk Gods niet

// het gaat met de zen even als met Jonas, die gerust lag en sliep. &c.

Gal. 6-21

zullen bezitten, maar eewig zullen verlooren gaan.
En zal een Chtīn nog gerust in de zonde blijven leeven
zal hij in dit allergrootste gevaar van eewig ver-
looren te gaan een oogenblik draalen om zulke midde-
len aan te wenden, door dewelke hij het scheepje van
zijne ziele uit dit gevaar kan redden? Wie van de-
genen, die in een schip zijn, 't welk op zee door storm
beloopen word, en in gevaar is van te vergaan, doet
niet zijn best, om, is het moogelijk, het schip te be-
houden? En zal men dan verzuimen alles te doen
wat gedaan kan worden om zijne ziele te behouden

Luc. 16-8 De Heere Chs zeide bij zekere gelegentheid: de
kinderen deezer weereld zijn voorzigtiger dan de kin-
deren des ligts in hunne geslagte. hij wilde zeggen
zijn de kinderen deezer weereld zoo gauw, slim, en zoo
voorzigtig in 't geene hunne belangen aangaat, dat de
ten minsten de kinderen des ligts, zijne discipelen
het ook moesten wezen in het geene hunne zaligheid
aangaat. O! schrikkelijk is de bedreiging die daarom

A D' Apostel doet alle die vraagen, en onagtzaame Kristenen in Rom-2-4. adde Eccli. 5-8.

Conclusio

Wel aan dan! A. T. leerd ook van daag van de
kinderen deezer weereld uit het geene zij doen om een
schip te behouden, wat gij doen moet om het scheep-
je van uwe ziele te behouden, en dit is het twede
't welk wij zeiden U. A. te zullen aantoonen.

2da Pars

1o De genen, die op zee in gevaar zijn, strijken
ten eersten hunne zeilen, of reeven die in, op dat zij
niet te veel wind zouden vangen, en hierdoor het
schip omslaan zoude. De zeilen der ziele zijn de
gedagten, en begeerten, waardoor de ziel word voort-

amore fertur, quocumque fertur.

gedreeven, gelijk een schip door de zeilen. En als
onze gedagten zoodanig uitgespannen zijn, dat zij alle
zondige voorwerpen maar ontvangen, en daarop
blijven staan, en ten laasten, door de begeerten be-

A het geene daar dan gemeenelijk ook opvolgd,

ginnen toe te stemmen, zoo werpen zij onverhoeds
het scheepje onzer zielen om verre. Des willen wij
behouden blijven, en geen schipbreuk lijden, zoo
moeten wij terstond de zeilen strijken of inbinden
ik zeg, de kwaade gedagten verwerpen, daar niet op
blijven staan, en ons hert voor alle snode begeerlijk-
heden

heden sluiten, om door dezelve niet ingenomen,
nog vervoerd te worden, altoos indagtig de ver-
maninge van den Apostel Jakobus: Een ijder word
bekoord, van zijne begeerlijkheid vervoerd, en ver- Iac. 1-14
lokt zijnde. Daarna als de begeerlijkheid ontvan-
gen heeft, brengt zij de zonde voord, en de zonde vol-
trokken zijnde, baard de dood.

2º Een schipper, die met zijn schip op zee in ge-
vaar is, werpt ook zijn anker uit, om door den storm
niet op banken, en klippen, of aan lager wal te
vervallen. En zoo moeten wij ook, wanneer het scheep-
je onzer ziele in gevaar is, noodzaakelijk ons anker
uitwerpen, om niet eeuwig te vergaan. Maar wat is
dat anker? D'Apostel Paulus wijst ons het zelve Heb. 6-18.
aan, als hij zegd: Wij die onze toevlugt genomen heb-
ben, om de voorgestelde hope aan te treffen, dewelke wij
hebben als een anker der ziele, 't welk vast en zeker is.
Zie daar volgens Paulus wat dat is ons geestelijk
anker. De vaste hoop, en het zeker betrouwen op
Gods bijstand, en hulpe, en op Gods goedheid, en barm-
hertigheid is het anker onzer ziele, dat wij moeten
uitwerpen. Zonder dit zou een zondaar, wiens
ziel door de zonde in gevaar is van eeuwig te vergaan,
Kaïns wegen inslaan, en roepen dat zijne zonde Gen. 4-13
grooter is dan dat hij genade zoude verwerven, en dus in d'eeuwige af
grond verzuipen en verzinken.
Maar, neen! in wat gevaar een zondaar ook mag
zijn van eeuwig te vergaan, hoe groot zijne boos-
heid ook mag zijn, hij moet het anker van eene
vaste hope en betrouwen op Gods goedheid, en
barmhertigheid uitwerpen, wetende, en verzekerd
zijnde dat 'er altoos bij den Heer is barmhertigheid,
en overvloedige verlossing, gedenkende het troos-
telijk woord van Jesus, al die tot mij komt zal ik
niet buiten werpen, ja ook deszelfs vriendelijke
uitnoding: Venite ad me omnes &c hierop zig ver-
latende, wat zondaar iemand ook zou mogen wezen,
moet hij zig volkomen verzekerd houden, dat hij
door een waar berouw over zijne zonden, en door
eene oprogte boetvaardigheid in genade zal aange-
nomen worden, nademaal Gods een gebroken en Ps. 50-20

3°. Wanneer een schip is in gevaar van te vergaan
loopen de gênen, die in 't zelve zijn niet na om hulp te
roepen, zij geven noodschooten, en zekere tekenen, om
door anderen, indien het mogelijk is, gered, en geholpen
te worden. Alzoo moeten wij ook, wanneer het scheipje
onzer zielen in gevaar is van eeuwig te vergaan,
om hulp roepen, en onzen toevlugt tot de kragtigste
en vuurigste gebeden nemen. Dan moeten wij met

Ps. 129-1 een David zeggen: Uit de diepte heb ik geroepen
tot u, o heere, heere verhoor mijne stemme, laat
uwe ooren luisteren naar de stemme mijns smekens.
dan moeten wij met de discipelen van 't Ev. roepen
Dne, salva nos, perimus. Dan is 't ook zeer goed
en voordeelig dat wij ons tot godts heiligen, en
bezonder tot d'alderh. Maagd Maria keeren, en
de zelve verzoeken, dat zij door hunne kragtige
gebeden onze zwakke gebeden ondersteunen, dan
~~moeten w~~ dan is 't zeer dienstig dat wij volgens
kerk gebruik zeggen: Bid voor ons nu, en in de
uure der dood*. Maar boven al dan moeten wij

heb. 7-25. tot J. C. zelf onzen toevlugt nemen, tot hem, die,
gelijk de h. Paulus ons verzekerd, t'allen tijde
kan zaligmaken de gênen die door hem tot godt
komen, altijd levende om voor ons te spreken.
Dus moet een zondaar die in gevaar is van eeuwig

^ godt, en zijne heiligen te vergaan, om hulp roepen, god, ~~godt~~ en J. C. als
die ons alleen door zig zelven kan helpen, de hei-
ligen op dat zij met en voor ons bidden om bij godt
door J. C. des te eer verhoord te worden. Ja op dat
zulk een zondaar des te kragtiger noodschooten
zal doen, en 'er des te meer tot hulpe roepe, moet
hij ook bezonderlijk tot de gemeene gebeden der
kerke zijne toevlugt nemen. van deze is al 't hand
waar de beloofte van den heere Jesus: Al waar 'er 2. of 3

Matt. 18-19 in mijnen name vergaderd zijn, daar ben ik in 't mid-
den van hen, al wat zij begeeren * is in de ge-
meene gebeden der kerke, daar de vroomen en regtvaar-
digen, welkers gebeden, volgens Jak., veel bij den
heere vermogen; bezonder voor de zondaars bidden
daar

daar is't dat Jesus zijne kruisdood onbloedig opofferd aan zijnen Vader. Hierom oudtijds stelden de zondaars, die in penitentie waren, zig ook aan de deure, of ingang der kerke, om van de gelôvigen, die d'openbâre gebeden, en d'offerhande bijwoonden, de gebeden te verzoeken. dus riepen zij de strijdende, en triumpheerende kerk om hulp, en deden zij hunne noodschôten. Is't nù eenen zondaar, die schipbreuk geleden heeft, geoorlooft, en toegelâten de h. offerhande bij te wônen? O! met wat een ijver, en met wat eene nedrigheid, en betrouwen behoorde hij zig van dit geluk te bedienen, om door de gebeden der gelôvigen, ja door Jesus offerhande zelf in zijne schipbreuk, en gevaar der zaligheid geholpen te worden?

Ziedaar A. T. wat de gênen, die schipbreuk geleden hebben moeten doen om hunne dierbâre ziele te redden. ik zegge om hunne dierbâre ziele te redden; want 'er niets dierbaarder, niets waardiger, en van meerder aangelegentheid is dan onze ziel. dêze behouden, alles behouden, dêze verlooren, alles verlôren, agtervolgens dêze spreuke des heilands: Wat baat het eenen mensche, dat hij de gehele wêreld wint, indien hij zijne ziel verliest? Of wat zal een mensch tot vergoeding voor zijne ziele gêven? Matt. 16-26

Dewijl men dan zô veel moeite doet om een enkel schip te behouden, wat moeite, wat arbeid, wat pôgingen moet een Christen doen om zijne ziel te behouden, bij dewelke de gehele wêreld met alle hâre schatten in gêne vergelijkinge kômen, te behouden, en uit 't gevaar van eewig te vergaan te redden?

Zal men, wanneer een schip in gevaar is van te vergaan, wel gerust gaan leggen, en tot 's anderen daags toe wagten om het te redden? en zal een Christen, wiens ziel in gevaar is van eewig te vergaan, de zelve maanden, ja jâren in dat gevaar lâten, en vertoeven, om haar te redden? O! zondaar, wie gij zijt,

Eccl. 5-8. Vertoef niet, u zelven tot den Here te keeren, nog
stel het niet uit van dag tot dag; want zijne gram-
schap zal schielijk komen, en u in den tijd der
wrake vernielen.

Is 't ooit tijd? t'hans zeker op deze feestdagen
behooren wij den toestand onzer zielen t' overwegen
En zijn wij zoo gelukkig dat wij geen schipbreuk
geleden hebben? laat en wij ~~ons~~, ziende het groot gevaar
van eewig te vergaan voor die daarin vervallen
zijn, zooveel te meer op onze hoede wezen, en vlug-
Eccl. 23-2 ten voor de zonde als voor een slang; god bidden
dat hij ons verders bewaren, en behoede.
Zijn wij zoo ongelukkig van reeds schipbreuk ge-
leden te hebben? ei! laat en wij ~~ons~~ nog bezorgd zijn
om onze zielen uit het gevaar van eewig te vergaan
te redden &c

Dominica 4
Epiphaniæ
1756. 75.

Ecce motus magnus factus est in mari
ita ut navicula operiretur fluctibus
Matt. 8. v. 24.

Voor eenige weken, op den 24. Zond. naa Pinkst. wierd
ons in Gods kerke voorgelezen dit zelfde Ev. van't Scheepje
door de groote onstuimigheid der zee geslingerd, zoo
dat 't van de golven overdekt wierd.
Door dit Scheepje, zeiden wij, dat word afgebeeld
de kerk van Chs hier op aarde, geslingerd door d'
onstuimigheden van allerhande vervolgingen, waar-
om zij ook de Strijdende kerk geheeten word, aan w.
kerke Chs heeft belooft: Ecce ego vobiscum sum.
2° dat dit Scheepje der kerke door de golven der
boosheid, en vervolgingen wel als overdekt kan
worden, maar noit vergaan; want vast gaan Jesus
beloften: Portæ inferi n. prævalebunt &c. en: Ecce ego &c.
dog schoon het Scheepje der kerke niet kan ver-
gaan, ijder Chten, die in dit Scheepje vaart, kan ver-
gaan, en wel voor eeuwig vergaan, Multi (roept
Chs zelf meermaalen in 't Ev. uit) St vocati, pauci &c.
en de reeden is de menigvuldigheid der gevaaren,
die een Chten ontmoet op de zee van deze wereld.
1° Welke deze gevaaren al zijn daarvan zullen wij
&c. A. als nu nader spreken, en 2°. zullen wij ook
uit 't zelfde zinnebeeld aanwijzen wat wij moeten
doen om die gevaaren der zaligheid te ontkomen.

~~Wel~~ Teregt zei wel eer d' Ecclus. sprekende
van de menigvuldige gevaaren der zee: Laaten de
zeevaarders de gevaaren der zee eens vertellen: en
wij zullen verwonderd staan, als wij ze met onze
ooren hooren. des Bijaldien, wij eens de zeevaarders
hoorden vertellen 1. wat al stormen en onweer zij
ondergaan, 2. wat gevaar zij al loopen aan klippen
en banken, 3. van kapers en roovers, en 4. hoe ook menig-
maal d' onvoorzigtigheid der Lootsen en Stuurluiden
hen in gevaar brengen van te vergaan, wij zouden
ons zeker niet genoeg kunnen verwonderen dat 'er nog

Margin notes:

Figura Eccl[esi]æ
Arca Gen. 6. &c.
Navis Institoris
Prov. 31-14. &c.
Navicula Ev: &c.

Hic Sermo dividi
ptur in 2., ut 1mus
sit de 2 primis pericu-
lis cum suis applica-
tionibus, et 2dus de
boosheid, en
duobus aliis &c.

Matt. 28-20

c 16-18

ja ook de meesten
in 't zelve
vergaan.

Propositio

onder 't zinne-
beeld der gene
die ter zee vaaren

Eccl. 43-26

zoovele zeevaarders gevonden worden. zoo dat teregt d'Outh. zeide: Lât ze de Zeevaarders et

Maar ondertussen wie staat er verwonderd, jaa wie weet ook zelfs wat al gevâren 'er zijn naar de ziele voor de gênen, die de zee dezer wêreld bevâren? ten minsten zeker het grootste deel der Christenen weet of kend deeze gevâren niet. Wil u. A. die wêten? o! de zelfde gevâren, die men ontmoet naar 't lighaam op zee, ontmoet men ook in een geestelijken zin naar de ziele op de zee deezer wêreld. Loopt een Zeeman

3o en vooral gevaar door storm en onweer? ook heeft een Christen zijne geestelijke stormen en onweêren deeze zijn allerhande kwellingen. De vervolgingen die de kerk de 3 eerste eeuwen onder de heidensche keizers heeft ondergaan, wâren als algemêene stormen en onweêren: de kwellingen, die dêzen of gênen treffen zijn als bezondere stormen en onweeren. Dus armoede, ziekte, tegenspoed, haat, nijd, en lasteringen zijn bezondere stormen, die deezen en gênen overvallen, en in gevaar stellen, jaa ook menigmaal naar de ziele doen ~~gevaar~~ vergaan.

Wat een gevaar d'armoede is begreep zeer wel de wijze Salomon, die daaröm, zoo ernstig den

Prov. 30-8. Heere bad: Geef mij gene armoede... maar verleen mij alleen 't gêne nôdig is tot mijn onderhoud, op dat ik door den nood geprâmd niet steele, en bij den naam van mijnen god eenen valschen eed doe. d'ondervinding leerd ons dagelijks hoe menigen, door d'armoede tegenspoed, en verlies van goederen, door verloop van neringe, en hanteringe bekoord worden en vervallen tot allerhande onregtvaardigheden, tot het schenden en overtreeden van eeden in persoon of van anderen, die ze door hunne medewerkingen overtreeden en te buiten gaan;

hoe velen vervallen in ziekte, krankte, en bezoekingen des heeren ~~niet~~ tot onverduldigheid, morringe tegen den wille des hêeren? hoe weinigen zijn 'er van dewe men zoû kunnen zeggen, het gêne de h. Geest van den vrômen blinden Tobiäs, en den h.

Tob. 2-12... Job op den masthoop zegd: deeze beproeving heeft god hem lâten overkômen, op dat zijne verduldigheid als die van den h. Job, den nakômelingen tot een v.b. zoude dienen; want door dien hij van den

Spre

Spreeken wij van de haat, nijd, 't lasteren en kwaalijk spreeken? o! wat een gevaar loopt men hier? hoe schielijk is men meest op zijn paartje? hoe wijnigen zijn'er die dan hunne zielen in lijdzaamheid bezitten? hoe wijnigen die door zulke stormwinden overvallen, dan hunne oogen slaan op gode, en met eenen ~~[illegible]~~ david, van zijnen dienaar Semei gelasterd, dan zeggen: godt heeft hem, haar, of hen geboden mij te lasteren?

En diensvolgens wat al gevaar loopt een Chten ~~[illegible]~~ op de zee deezer weereld door de geestelijke stormen en onweeren van armoede, ziekte, tegenspoed, haat, nijd, en kwaalijk spreeken?

2e. Maar behalven zulke geestelijke stormen, en onweeren zijner in de zee deezer weereld ook menigvuldige gevaaren van klippen en banken, op dewelke men gevaar loopt, en ook daadelijk schipbreuk lijd naar de ziele. zulke klippen en banken zijn vooral de kwaade gezelschappen, speelhuizen en commediën. wat zijn'er al veelen, die op deeze klippen gestooten, en schipbreuk geleeden hebben? hoe veelen zijn'er die door de gezelschappen zijn afgeleid tot hun verderf? hoe veelen die in, of door de speelhuisen en commediën hunne zaligheid verspeeld en verlooren hebben?

't is een ijdel, ja verwaand zeggen: ik draage wel zorge dat ik mij in 't gezelschap niet laat verleiden; ik gaa in geen speelhuis om eenig kwaad, 't is maar om een kijkje, 't is maar om anderen te voldoen; ik zou in geene commediën gaan als'er een kwaad spel gespeeld word. // alle deeze en diergelijke weten niet, dan, eilaas! al te laat, hoe menig een op die plaatsen schipbreuke lijden. ik roepe hier tot getuigen de conscientie der genen, die (my hier van voorleden kermes hoorende preeken, maar dat niet vellende) het maar al te waar ondervonden hebben. En hoe kan 't anders weezen, dewijl de h. Geest ons zegd: <u>die het gevaar bemind, zal 'er in vergaan</u>. En: <u>die 't pik aanroert zal'er van besmet worden</u>. (des die dit ondervonden heeft zie toe dat hy niet andermaal struykele, en dat een ander uit des naasten ongeval leere wyzer zyn.)

// alle de deezen denken niet wat aanstoot zij daar door geven, hoe zij de genen, die daarin geen been vinden in 't kwade stijven, en anderen door hun voorbeeld verleiden, en dus vallen onder den vloek van den heiland J. C. uitgesproken tegen degenen die verergernis geven. Matt. 18-7.
Eccli. 3-27
C. 13-1

3e. Maar laat on wij verder gaan, en zien wat gevaaren er nog al zijn voor onze zielen op de zee deezer weereld. Gelijk de zeevaarders van kaapers en roovers weten te spreeken, alzoo loopt ook een Chten gevaar van zijne

geestelijke vijanden, den duivel, de wereld, en 't vleesche
1. Pet. 5-8. uw vijand de duivel (zeit Pet.) gaat rondom als een brie-
schende leeuw, zoekende wien hij mag verslinden. de
wereld is zulk een vijand van onze zaligheid, dat Jak.
Jac. 4-4. 'er van zegd: zoowie vriend wil zijn van deeze wereld, die
// en d'apost. Jo's 1. C. 2-15-16. word gods vijand. // Het dartele vleesch is als een huis-
vijand, dien wij overal mededragen, en op wien wij mogen
Matt. 10-36. toepassen: des menschen huisgenooten zullen zijne vijan-
den zijn; 't is een vijand ~~van~~ wien Paulus alsdus zeide: hij is
2. Cor. 12-7. een prikkel in het vleesche gegeven, om als een tegenstaa-
dende geest mij met vuisten te slaan. zoodat ons dan
geene vijanden, en gevaarlijke vijanden onzer zaligheid
ontbreeken.

4°. Eindelijk gelijk 'er veelen, die de Zee bevaaren
ook in gevaar koomen, en dikwils vergaan door d'onvoor-
zigtigheid en onkunde der Stuurlieden en Lootsen,
alzoo raaken 'er ook veele Chnen op de zee dezer wereld
in gevaar, en gaan door d'onkunde en onvoorzigtig-
heid der geestelijke stuurlieden, ik zeg van de bedie-
naars der kerke eewig verloren.

In dit gevaar zijn al 't ~~kont~~ zeker die na de kennis
der waarheid zig overgeeven, aan die leeraars die in
godskerke de scheuringe voeden; want er volgens
de hh. Vaders geen grooter zonde is, dan de scheuring
der kerke. In dit gevaar van eewig te vergaan zijn
zulken, die aan onweetende, en blinde Leidsmannen
hunne zielen betrouwen, ja aan de // wij menigmaal
// hunne beurse niet eens zouden betrouwen.

het kan niet baaten dat men zegd: welik zal daa
om geene scheuringe maaken, wat pater mij ook mag
zeggen, of verbieden; mitsdien zulkeen, die zig du
wil verschoonen, zig zelven veroordeeld, mitsdien hij
van dien stond af aan, dat hij tot de bestieringe van zu
ken overgaat, scheuringe maakt in de mededeelinge der
zelfde hh. Sakramenten, die hij noit meer bij die Heeren, van
// hij afwijkt zal durven ontvangen &c.

het kan ook niet helpen, dat men al zegd: wel de
koomt op de priesters aan; mids hij met hun mede deelt; mitsdien Chs van deeze
Matt. 15-14. zegd: als d' een blinde den anderen leid, zoo vallen z
beide in de grage.

Ziet daar dan wat al gevaaren van eewig te vergaan
'er zijn, voor ons Chnen op de zee dezer wereld.

2da Pars

Wat nu gedaan, om alle deze gevaaren t' ontko-
men?

Wij

Wij hebben onze oogen maar te slaan op de genen die ter zee vâren, en kun doen, als zij eenig gevaar ontmoetten, zal ons lêeren wat wij naar de ziel, of in 't geestelijke moeten doen om de gemelde gevâren onzer zaligheid te ontkômen.

En wel 1°. niets is'er gemeender dan dat de zeevaarders in groote storm en onweer, tot 't bidden kunnen toevlugt nêmen, en niet alleen die nog al vroom en wel leeven, maar ook die anders om Gode niet eens denken, en leeven als of'er geen Gode eens was, ja dat (s)meer is ook die den wâren Gode niet eens kennen, beginnen dôn op (s)tumme maning te bidden. Hiervan is't dat 't spreekwoord zegd: Nood leerd bidden. Dus als Jonas naa Tharsis vlugte, en scheep gegaan was, en de Heer eenen sterken wind in de zee zond, zô dat'er een zwaar onweer ontstond, en het schip gevaar liep, zoo zegd de Schrift, dat de schippers benouwd elk tot zijnen Gode riepen, dat zij Jonas, die beneden in het schip eenen diepen slaap sliep, wakker maakten, en zeiden: Wat zijt gij hier zoo vast in slaap? Staa op, aanroep uwen Gode, of dog Gode op ons mogt denken, en dat wij niet vergaan. En, om niet eens verder te gaan, zoo zien wij in't nieuw. T. dat ook de discipelen deden. Zie (Matt.) daar ontstond een grôote onstuimigheid in de zee, zô dat het schip van de golven overdekt wierd, en Jesus sliep. de discipelen dan tot hem koomende, wekten hem, zeggende: Heer behoed ons, wij vergaan. Jon. 1. 5.

En ziet dus moeten wij ook, wanneer ons eenige geestelijke stormen of onwêeren overvallen, tot Jesus onzen toevlugt nêmen, en bidden: Heer behoed ons wij vergaan. Overvalt ons dan de storm van armoede, ziekte, of tegenspoed, worden wij gehoond, gelasterd en vervolgd? voelen wij dat onze brôoze en zwakke natuur die stormen niet kan uitstaan? Wij moeten ons wel wagten dat wij noit onze toevlugt nêmen tot ongeoorloofde middelen, dat wij onzen troost zouden zoeken in den drank, dat wij ons tot ongeduld, tot wraake, en om kwaad met kwaad te vergelden zouden lâten vervoeren. Neen! maar tot Jesus moeten wij ons kêeren. dan moeten wij, gelijk Jesus ons dagelijks heeft lêeren bidden, zeggen: Uwe wil geschieden; verlos ons van den kwâden. dan moeten wij met eenen Tobias zeggen: Na het onweer geeft gij (ô heere) stilte, en na het geschrei, en geween Tob. 3. 22

Stort gij vreugde uit. Uwe naam, ô gode van Israël, zij
geloofd in eeuwigheid. dan moeten wij met eenen gehaaten, en
Ps. 68 – 14 .... en vervolgden David zeggen: ik wende mijn gebed tot u
NB Tempore effluxo hic conclusi, Heere, 't is tijd, ô godt, om gunste doen. verhoor mij naa
de grootheid uwer genaden, naar uwe trouwe, en zalige
hulpe.... verlos mij van die mij haten, en uit de diepte der
wateren. dat mij de watergolven niet verzwelgen, nog de
diepte mij verslinde.... verhoor mij Heere, want uwe barm-
hertigheid is goedertiere: naar de meenigte uwer erbar-
mingen, zie dog op mij &c. Met een woord in storm en
onweer moeten wij met de discipelen roepen: Heere, behoed ons

2°. Ontmoeten wij op de zee dezer wereld eenige
geestelijke klippen of banken, ik zeg, zekere perzo-
nen, ~~zekere~~ of gezelschappen, zekere huisen of plaatsen
door of in de welke onze ziel gevaar van schipbreuke
mogte loopen, wij moeten als brave en waakzame schip-
pers, en zeeluiden met alle vlijt en zorgvuldigheid
wenden, en die klippen en banken meiden. 't is deeze
les die de wijzeman aan allen, maar in zonderheid
Prov. 1 – 10 aan de jonkheid geeft, als hij zegd: Mijne zoone, indien
de zondaars ú zoeken te verlokken, luister naar hun niet.
Indien zij u zeggen: koom bij ons.... Mijne zoone, wandel
V. 15. met die menschen niet; houd uwen voet van hunne
paden af. laat ú niet verleiden door eenige ingebeel-
de eere, vriendschap, voordeel, of klandisie meer naar
zulke perzoonen, plaatsen of huizen te gaan ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~. Indien gij gevaar loopt van op die klippen
en banken schipbreuk te lijden naar de ziele, gij
moet de zelve verlaaten. 't is d'eewige waarheid zelf
Matt. 5 – 30 die ronduit zegd: Indien uw regteroog ú verärgerd,
trek het uit &c. Wat is'er ons liever, jaa noodzakelij-
ker dan d'oogen in ons hoofd, dan de handen &c? en
egter wil Jesus &c. Nog des te noodzakelijker is't,
zulks wanneer men reeds 't ongeluk heeft gehad van door
zulke klippen en banken schipbreuk geleden te heb-
ben. 't eenigste dat'er voor deezen overig is willen zij
nog hoop houden van de haven der eewige zaligheid
^ tot den tweeden plank naa de schipbreuk, gelijk de hh. vaders 't sakrament van penitentie noemen, hunnen toevlugt nemen, om van te treffen, is dat zij ^ door ~~eene opregte bootvaar~~
~~[illegible]~~ een opregt berouw, eene waare belijdenis
der zonden, en beternisse van leeven, bij gode vergif-
fenisse van 't voorzeidene ~~[illegible]~~ te erlangen. zie zoo moet

3°. Maar hoe zullen wij ons gedraagen ten
opzigte van de vijanden, die wij op de zee dezer wereld
|| men de klippen en banken der zaligheid afwenden, en vermeiden, of aste komen. ontmoeten, ik zeg, ten opzigte van den duivel, die wij
... of hebben wij schipbreuk geleden, 'er zij ...

wereld, en 't vleesche?

O! de zeevaarders zullen 't ons wederom leeren. de deezen, gelijk wij weeten, stellen zig in staat van tegenweer; zij vaaren niet, gelijk wij nu onlangs nog dagelijks uit de nieuws-papieren hooren, dan met convoij van oorlogs scheepen, en leeveren de kapers en roovers slag. En, zie! dit zelfde moeten wij op eene geestelijke wijze doen tegen de geestelijke vijanden onzer zaligheid. Wij moeten ons tegen deze vijanden wapenen 1. door eene waakzaamheid, en oplettentheid op onszelve; en op onze vijanden; door eene waakzaamheid op ons zelve volgens de vermaaninge van den h. Geest: Zoon, als gij u tot den dienst van Gode begeeft, Ecli. 2-1 staa dan vast in de geregtigheid, en in de vreeze des Heeren, en bereid uwe ziele tegen de bekooringe: door eene waakzaamheid op onze vijanden volgens de les en waarschouwinge van den Ap. Petrus: Weest op uwe hoede, en 1 Pet. 5-8 waakt: want uw vijand de duivel gaat rondom als...

2. Moeten wij ons tegen de roovers, en kaapers onzer zaligheid wapenen met den schild des geloofs, den helm der zaligheid, en 't zwaard van Gods woord volgens de les, en vermaaning van den Ap. Eph. 6-13.... Neemt de wapeninge Gods aan, op dat gij moogt ~~staan~~ wederstaan ~~blijven~~ in den kwaaden dag, en in alles wel toegerust moogt staande blijven... neemende vooral den schild des geloofs, op den welke gij alle vurige pijlen van den boozen vijand kunt uitblusschen. Neemt ook den helm der zaligheid aan, en het zwaard des geests dat is het woord Gods.

3. Moeten wij ons wapenen door het gebed. dit voegd d'Ap. bij de zoo even gemelde wapenen, zeggende terstond naa 't zoo even gemelde: Bid altijd in den geest met allerleide bedinge, en smeekinge, daarin waakende met alle vlijtigheid. 4.18. dus heeft de Heer Jesus ons geleerd als hij ons dagelijks heeft leeren bidden: En leid ons niet in bekooringe. dus gaan ons van daag voor de discipelen, roepende: Heer behouwd ons, wij vergaan.

4.° Eindelijk loopen de christenen op de zee dezer wereld ook menigmaal gevaar door d'onkunde, en onvoorzigtigheid ~~schraapzugt~~ der geestelijke stuurlieden, ik zeg, van de blinde, en scheurzugtige priesters der kerke? Onzer aller pligt is volgens des Heilands vermaaninge ons tog te wagten voor de valsche propheten, die in Matt. 7-15

NB de Schismate, et Unitate vide Serm. in Corp. Chri 1755.

Eccli. 6. 6.

schaapskleederen koomen, maar van binnen grijpende
wolven zijn. Onzer aller pligt is 't ook met de zulke in
dezelfde gemeenschap der kerke te leven, geene scheuring
te maken; maar wel toe te zien, aan wien der genen, die
al stuurluiden hieten, wij 't schiepje onzer ziele betro
wen, agtervolgens den raad van den h. geest: Heb 'er veele
daar gij vreedzaamig mede zijt, maar uw raadsman zij
een uit duizend, i.e. om toepasselijk op onze zaake hier
te spreken: zijt vreedzaamig met veele, houd den vrede
eenheid, en gemeenschap met de cath. kerke, met des
zelfs opperhoofd den paus van Rome, en alle de le
dematen der kerke; maar uwe raadsman, uwe ziele
bestierder, de stuurman van 't scheepje uwer ziele
zij een uit duizend. Zie toe dat gij u aan geenen bliriden
of de eenigheid der kerke verbrekenden priester overge
Wat koopman, die een schip uitzend, is niet bezorgd, om een
kundigen stuurman te hebben, aan wien hij zijn schip
betrouwd? En zouden wij niet ten minste zoo veele zorg
dragen voor onze ziele, bij de welke niet alleen het rijkste
schip, maar ook de heele wereld niet kan opgewogen
worden?

D. 25
216

Jesus dormiebat.
Matt. 8. v. 24.

Dominica 4ta Epiphaniæ
1742. 52.
64.

Vivam eorum, quæ afflictis quotidie mortalibs eveniunt, pingi hic in Ev: nobis imaginem, constans est sentia Interpretum S. Scripturæ A. A.

Mare mundus est, in quo navigamus. Fluctus ac procellæ st adversitates, quæ undiq contra nos insurgunt. Perculsi timore discipuli typum gerunt impiorum ac pusillanimium. Deniq dormiens placide in mediis procellis Dns justum repræsentat, sibi sui similem.

Postremum istud fusius hodie placet exponere, postqm primum historicam Dominici somni causam allegaverims. Dicemus ergo 1mo quare Dns hic in navi dormierit — Propositio
2do Quid hic ejus somnus sect. Attendite.

Verissime Paulus de Chro Dei Filio, hoc facto: Hij is den menschen gelijk geworden, en in gestalte als een mensch bevonden. Proba hujus est ipse somnus de quo hodie in Ev. Verus enim et naalis hic fuit Chri somnus, sicut oes aliæ naales passiones (Leijdingen) v. g. famis, sitis, lassitudinis &c quas assumsit, ut suæ carnis veritatem demonstraret. — Phil. 2. 7.

2º Hic autem somnus, sicut et oes aliæ naales passiones erant in Chro quidem veræ, sed non eodem modo, quo sunt in nobis: erant enim in eo voluntariæ, et quantum, qdo, et quoo volebat, sic eas assumebat. 3º Præterea sic Chs dormiebat ut pars rationalis non ligaretur, ut in nobis fit, sed aïs ejus perpetuò vigilabat, cum ejus cognitio non dependeret a phantasmatibus sensuum.

Quantum vero ad causam somni Chri 1ma et naalis fuit ex defatigatione prædicati Evangelii &c —

2da. ratio Dominici somni fuit ut discipuli time-
rent, utque hoc timore excitati animum ad miraculum dili-
„gentius adverterent. „Nam si vigilantem viderent (loqui-
„tur cum Chrysost.) aut non adeo pertimuissent, aut petere ab eo
„salutem, qui pericula eorum videret, neglexissent, aut non pos-
„se ipsum fluctus sedare putassent. Idcirco dormit, ut et ti-
„moris causa ipsis maior preberetur, et sensus eorum aptior
„ad videnda miracula redderetur„.

3tia. Causa Dominici somni fuit ut fidem et fiduciam dis-
cipulorum probaret, ac perficeret; non credebant dormien-
tem posse liberare eos, marisque tempestatem sedare, quod
satis indicarunt, quando eum properantes excitarunt. Dor-
mit ergo ut somni occasione parva eorum derogatur fides,
ipsisque met manifesta fiat, ut sic à Domino parvae fidei ar-
guantur, et reprehendantur, ac ex reprehensione discant
ad sedandos fluctus maris Christum non indiguisse corporis
vigilia, sed aequè dormientem et vigilantem et potuisse
imperare ventis, et mare tranquillare, ac etiam ipsis
met subvenire

4ta Denique causa est ut ad tolleranda fortiter pericula
exercitatos redderet discipulos, quod ut cum fructu age-
ret locum cessit experientiae, non ignarus futuri timoris, si
dormiret: nam si extra periculorum experientiam mag-
nanimitatem illis suasisset, nihil forte profecisset, fa-
cile quippe de constantia sibi blanditur ignarus, cum extra
periculum est, dataque sibi tunc ad virtutem monita negli-
git velut parum sibi necessaria. Somno igitur timorem
discipulis ingessit providus magister, ut humilitatis
suae conscii magnanimitatis monita diligentius excip-
perent.

Atque haec historica somni Dominici causa sit.
Nunc mysticam accipite.

Iustos atque magnanimos representabat in navicula
Dominus, sicut ex adverso impios et meticulosos territi refe-
rebant discipuli. Quod ergo hi consternantur violentia
tempestatis, ille velut in portu liberè dormit: malorum
in subitis malis exanimationem, bonorum vero invictum
robur

robur aptissimè demonstrat.

Expressit hanc justorum qualitatem Salomon cum dixit: Non contristabit justum quicquid ei acciderit. Prov. 12-21

Huc et pertinet elegans similitudo leonis quam idem exhibet. Justus, inqt, quasi leo confidens absq terrore erit. C. 28-1

Sicut n̄ Leo fortissimus bestiarum (ait idem Salomon) ad nullius pavet occursum, ita justus constat sibi spr, et nullo malorum incursu consternitur. C. 30-30

Audi S. Gregm de hac leonis cum justo comparatione et utriusq constantia disserentem, „ In occursu bestiarum, „ inqt, ideo leo ō trepidat, qa praevalere se oibs ō ignorat. „Unde justi viri securitas leoni rectè comparatur; qa „ctra se cum quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suae „confidentiam redit, et scit qa cunctos adversantes superat, qa illum solum diligit, quem invitus nullo modo „amittat." 33. Mor. 34.

Vultis tales intrepidos, et sibi constantes justos videre? Jobos, Tobias, Davides, Machabaeos, Stephanos, Baptistas, Petros, Paulos, innumeros deniq martyres, oesq coeli incolas aspicite, quorum in adversis hujus vitae constantiam, et pro ea nunc in coelis copiosam mercedem grato aio hac Octavâ Oium Sanctorum ~~qu~~ recolimus.

Davidem audite aliorum oium nomine canentem: Godt trok mij uit het midden van 't gebroed der leeuwen, daar ik sliep geheel verbaasd. q. d. nec tunc exsomnis fui, cum adversarii mei tamqm ferocientes leunculi me circumdabant, et conturbabant. Eamdem hanc in adversis securitatem idem David expressit cum cecinit: Ik heb gesluimerd, en vast geslâpen, en ik ben opgestaan; want de Heer heeft mij opgenoomen. Ik zal niet vrêzen de duizenden des volks, die mij omringen. Item: Ik zal slâpen, en rusten, geheel met vrêde; want gij Heer hebt mij zonderling in de hôpe bevestigd. Ecce ut suaviter dormiebat David in mediis tempestatibus. Ps. 56-6. Ps. 3-6. Ps. 4-9

Davidi Stephanum jungamus, tunc dulciter dormientem

cum atrocissima lapidum saviebat tempestas. Dne Jesu

Act. 7- ajebat, ne statuas illis hoc peccatum; et cum hoc dixisset, dormivit in Dno. Pulcrè somnum appellavit Lucas mortem protomartyris, qua tam suaviter occubuit. Cum hoc dixisset obdormivit in Dno. sed numquid et tunc dormivit, cum hoc diceret? ita sanè; quia n o dormiebat, qui quasi saxorum ictus nihil sentiens, nullo agebatur iracundiæ motu!

C. 12 Stephano jungamus Petrum suaviter dormientem in carcere, vinctum catenis duabus, licet postridie Herodes eum producturus esset populo

Verbo tales fuêre hic oes Sancti nunc gloriosi in cœlis. Unde Eccla in Evangelio festi nos hujus memores facit, cum Cbm. Suis prædicentem inducit: Beati qui lugent, Beati qui persecutionem patiuntur, Beati estis cùm maledixerint vobis hoes, et dixerint oe malum adversum vos, mentientes, pp me: Gaudete et exultate &c.

Neq mirum, sanctos in adversis hic adeo securos, et suaviter obdormientes: si n tt sæpe pt obstinaa, ut intrepidos in malis faciat, quos occupavit, quid ni cultores suos impavidos faciat virtus?

Vidistis A. A qm concinnè Cbri somnus in navi securam justorum in mediis adversitatum procellis constantiam, sciet. Nunc caas accipite ttæ magnanimitatis 1ma e bona cscientia, 2da quæ ex hac nascitur divinæ protectionis fiducia.

Ac 1mo quidem bonam consciam esse caam magnani-

1. Jo. 3-21. mitatis in adversis docet nos Aplus Ioes, quum ait: Carissimi, si cor nrum o reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum. Nimirum, conscia mens recti illud nobis ingerit robur, ut nihil timeamus adversi, sed suaviter „in mediis fluctibus capiamus somnum. „Habet n justus „(Greg. 12. Mor. 23.) quasi arcem quamdam fortitudinis sim-

Prov. 15-15 „plicitatem suam.... unde bene p Salomonem dr: Secura „mens quasi juge convivium. Quasi n continuatio refectio„nis e ipsa securitas tranquillitatis„. Hinc item S. Bern. „Quid ditius, quid in corde dulcius, quid in terra quietius „e et securius bonâ consciâ? damna rerum o metuit, o „verborum contumelias, o corporis cruciatus, quæ et ipsam

ipsâ morte ma erigitur, qm deprimitur".
3 Testis hujus veritatis e Aplus, qui adeo generosè
oïa despiciebat adversa, ut, o modo, o percelleretur,
sed em gloriaretur in tribulationibus, uti lqr Rom. 5.
At quæ caa tta fiduciæ Paulo? Gloria, inqt, nra hæc 2. Cor. 1-12.
e, testimonium consciæ nræ, quod in simplicitate cordis
et sinceritate Dei, et o in sapiâ carnali, sed in grâ
Dei conversati sumus in hoc mundo.
1 Testis hujus item Jobus qui immobilis spr pmansit Job. 2.
quicquid ei acciderit. at unde Jobo tta immobilitas?
O! de rêden was zijne deugd, en vroomigheid, gelijk de h. Job. 1
Geest hem zelfs beschrijft; de rêden was dat hij kon zeg- c. 9-7.
gen dat hij niets ongoddelijks gedaan had, weshalven
niemand hem uit gods hand kon rukken.
2 Testis hujus David, qui ait: al wandeld' ik ook in Ps. 22-4
midden van de schaduwe des doods zoo zal ik geen
quaad vrêzen. al stond'er een heirlêger têgen mij aan mijn 26-3.
hert zal niet vrêzen. en waarom zou hij niet vrêzen?
want gij (zegd hij tot godt) met mij zijt. en elders: am- Ps. 22-4
bulavi in innocentia cordis mei in medio domus meæ. Ps. 100-2.
Sed quid plura? ad Jesum dormientem redeamus.
Ipse modo suo dormiendi in mediis fluctibus satis docet
hanc esse caam magnanimitatis justo in adversis, vit: bo-
nam consciam, ubi n Matthæus simpliciter ait: Ipse
vero dormiebat, Marcus addit: Erat ipse in puppi sup
cervical dormiens. Audi nunc S. Bern. id explicantem
"Pulvinar e, inqt, quod capiti vel cervici supponimus,
"ut mollius quiescamus. Num quid ergo genuinum hic cer-
"nimus symbolum bonæ consciæ? quid illa aliud e, qm
"mollis culcitra, in qua mens justi securè requiescit?
Huc flectit idem Bern. verba Sponsæ Cant. 1. Lectulus
"noster floridus. "Lectulus, inqt, respersus floribus,
"consciâ e bonis referta operibus... quæ consciam et
"quietam faciunt et tutam &c". Serm. 47. in Cant.
En ergo cervical, dico bonam consciam, in quo justi
vel in mediis adversitatum fluctibus, suaviter cum
Chro dormiant.

At longe aliter cum iis constitutum est qui istam co-
citram amiserunt, qui mentem habent consciam scele-
ris, hi nullam in adversis sperare possunt quietem. Et
quid dico, in adversis? ne quidem, nulla premente adver-
sitate, quieti esse possunt. Daar is altijdt (zegt Eliphas)
Job. 35-23. een verwaarlijk geluid in d'ooren van een godloos mensch.
Al is 't al vrede, zoo ducht hij altijdt voor heimelijke aan-
slagen. Et quid ergo fiet de misero, cum fervescit ærum-
narum mare, cum attolluntur fluctus, cum crebescunt
procellæ? O! quis explicet, qtus tunc peccatorem procel-
lat terror? quis dicat qtus tunc illum lancinet cruc-
tus? Non opus est ut hoc dicam. Impius Antiochus no-
^ quot in adversis, aut periculo mortis ad sint mine omnium aliorum hic respondeat^: Hij riep alle zijne vrien-
den te zaemen (zegt de schrift) en zeide tot hen: de slaap
is van mijne oogen geweken, mijn herte is verslagen, en be-
1. Mach. 6-10.... zwijkt van bekommernisse. En ik heb bij mijn zelve gezeid
tot wat een ellende ben ik gekomen? en in wat een vloed
van droefheid bevind ik mij... Nu word ik al het quaad
indagtig dat ik te jerusalem gedaan heb.... ik beseffe dan
nu wel dat die rampen mij om die reden overgekomen
zijn; en zie nu verga ik van droefheid. Ita ille, ut
noverimus nihil in adversis adeo affligere peccatorem
qm conscientiam sceleris.

Nu is 't zoo gesteld met een ongerust gemoed, dat d'on-
deugd zelfs vreesagtig is, gelijk de Wijzeman zegt) en dat
Sap. 17-10-17... zij eene getuigenis geeft tot haare eige veroordeeling; ja
dat zij op het ruisschen van den wind, en van de bladeren
der boomen den zondaar als van vreze doed bezwijken.
Wie, wie wil dan nog met moedwil in die ongerustigheid
blijven? Wie zal niet veel eer van stond af zijn gemoed
ontlasten door die middelen en op die wijze als dit
van Chs is ingesteld in zijne kerke? Wie zal nog ver-
tragen mores in melius commutare, ut hoc pacto sibi
comparet culcitram in qua placide, etiam in mediis peri-
culis cum Chro dormiat?

2do Vidistis primam securitatis bonorum
rationem, bonam consciam; restat nunc altera, quæ ex

ex hoc nascitur, divinæ protectionis fiducia.

Habet hoc proprium sibi bona mens, quod Dei promissiones fideliter amplectatur, nec ullatenus dubitet de iis, quæ fidelibus suis Deus e pollicitus. Audi Joem: Welbeminden, 1. Jo. 3-23..
indien ons hert ons niet en berispt, zoo hebben wij betrouwen voor Godt: en al wat wij verzoeken, wij zullen 't van hem verkrijgen, omdat wij zijne gebóden onderhóuden, en doen het géne hem behaaglijk is.

Quia ergo justi ō ignari st hujus divinæ promissionis, qa, quicquid petierint, sciunt se accepturos, in oibs adversis nihil conturbantur; sed in mediis malis divino freti auxilio stant intrepidi, et dicunt cum Davide: D: Heer is mijn ligt, Ps. 26-1-3
en mijn heil, voor wien zal ik vrêzen? de Heer is de beschermer mijns lévens voor wien zal ik schroomen?... Al stond 'er een heirléger tégen mij aan, mijn hert zal niet vrêzen, al stond'er een krijgslag tégen mij op, zoo zal ik op hem hoopen. Item: ik heb geslúimerd, en vast geslâpen, en Ps. 3-6..
ik ben opgestaan; want de Heer heeft mij opgenoomen. Ik zal niet vrêzen de duizenden des volks, die mij omringen: staa op Heere, mijn God behoud mij. Ita justi sola dei invocatione armati, oes fidenter provocant adversarios.

Quod si interea accidat ut ultima videatur instare necessitas, dicereq cum davide possint: de wáteren zijn tot aan Ps. 68-2..
mijne ziel gekómen; ik ben in de diepte der zee geraekt, en het onweer overstroomd mij; neq tunc in cadunt aio, sed cum Jobo dicunt: Al waar't dat hij mij doode, nog zal ik Job. 13-15
op hem betrouwen. Zij weeten, en vertrouwen, dat God 't wáter wel eens laat kómen tot aan de lippen van de zijnen, maar 'er niet over. Zij zijn verzékerd van gods beloften gedaan aan den regtvaardigen: ik ben met hem in de verdrukkinge, ik zal hem verlossen, en ter eere brengen. Ps. 90-15
Zij weeten hoe dat godt wel eer was met een Joseph in den kerker, met David omringt van Sauls léger, met Daniël in den kuil der leeuwen, met de 3 jongelingen in den branden den ooven, met Susanna nu al ter doodt geleid wordende, met Petrus in de gevangenisse, en daarom

wat hen ook mag overkomen, zij verlaaten zig op dien zelven Godt.

Ia om van den Slapenden Iesus niet eens af te gaan. Etsi dormire illis vdr Iesus, in puppi tn dormire illum e ignorant. Quid puppis? postrema pars navis, in qua gubernaculum e. Quod ergo in puppi dormit Iesus, quid nisi indefessam, ac perpetuam ejus in dirigenda fidelium navicula providentiam scat? nam etiam cum dormit, n dimittit gubernaculum. Saviant ergo fluctus, furant procellæ, et præsens minentur naufragium, bene in terea de justis actum e, qa dormit in puppi Salvator

Cant. 5. 2 Ego, inqt, dormio, et cor meum vigilat.

Conclusio

Habetis A. A. causas historicas Dominici Somni, item quid hic Dni somnus scet. quoad hoc ultimum, tria th Dni somnus nos edocuit, nimirum 1º. Securos in medii adversitatum procellis dormire justos, 2º. Quod molli re cubent bona mentis culcitrâ, et 3º. in puppi dormire Dnm e ignorent.

Credo, nos oes nihil impensius desiderabimus, qm similem in adversis securitatem. Agite ergo istam nobis studeamus comparare culcitram, bonam dico consciam, et illam quæ ex ea nascitur firmam in Deu fiduciam. His præsidiis muniti oia securè despicie mus adversa, dormiemus cum Chro mediis in fluctib incolumes, et intrepidi, et duce hoc Navarcho, nave nram in æterna felicitatis portum feliciter appelle mus &c

Dominica 4a Epiphaniæ 1743.

59.

Jesus dormiebat. Matt. 8. v. 24.

Ut rectam de Chro Dno habeamus fidem, credere oportet eum et verum hoem, et verum esse Deum A. A.

Utrumq quotidie in symbolo aplco profitemur cum dicemus: Credo in J. C. &c.

Eccla jam aliquot Dnicis consequenter talia Ev. nobis proposuit in qbs præcipue Chri Divinitas eluxit. Sic Dom. 1. Epiphaniæ admirabilis ejus adhuc pueri duodenni exhibebatur sapia in templo. Sic Dom. 2. celebrabatur divina ejus oipoa convertens aquam in vinum. Sic abhinc octo diebus vltate sola mundabat leprosum, et verbo ægrorum curabat. || post celebratam Dni nativitatem ex beata virgine Maria,

Hodie Eccla proponit Ev. in quo tm ejus humanitas quam divinitas elucet: humanitas in dormiendo, et divinitas in excitando et sedando maris oceano.

(Abhinc aliqbs septimanis, viz. Dom. 25. Pent. 1742.) vobiscum de Chri dormitione egimus. Causas hujus varias dedimus, ejusq mysterium seu significationem explicavimus &c. alia occasione

Animus e nunc iterum de hoc Chri Dni somno vobiscum differere, atq aliquas ejus circumstantias observare, ut nostram ex eis eruditionem hauriamus. <u>Attendite</u> Propositio

Tres præcipuas circumstantias Chri Dni somnum in hod. Ev. relatum concomitantes observare possumus 1mo quod dormiente Dno discipuli jactentur fluctibus, et, ut videtur, versentur in naufragii periculo 2do quod domino dormiente discipuli in fide vacillent, et angantur

timore naufragii 3tio. Deniq quod Dno dormiente
aestuet mare, saeviant venti, et Dno evigilante oia
sedentur. Hae tres circumstantiae somni Dnici, earumq mysteria aperiamus.

Ac Ium quidem, quod Dno dormiente agitentur
et periclitentur discipuli, argumento nobis e, Deo permittente fieri, quod fideles variis, ac gravibus, aliquando affligantur aerumnis, perinde ac si dormiret, seu nullam eorum curam gereret Deus. Vultine exempla?

Ita actum e cum Jobo viro illo justo, et simplici, quem quasi à Deo penitus derelictum his verbis ab
Job. 2-9. fata e ipsa uxor ejus: Blijft gij nog even eenvoudig, Zegen Godt en sterf. Hoc aliter Tobiae accidit, quem irridebant parentes, et cognati dicentes: Waar is uwe
Tob. 2-16 hoop nu; om dew gij aalmoessen gegeven, en dooden begraven hebt? Ipsa ejus uxor dicebat ei: Nu blijkt het
v. 22. immers dat uwe hoop ijdel is: nu ziet men wat'er van
v. 23. uwe aelmoessen komt. Met deze en diergelijke woorden (zeid de schrift) smaalde zij op hem. Nimirum incredibile videbatur ipsis, consistere posse cum Dei providentia piorum aerumnas. Hujus quoq opinionis fuisse Gedeonem hae ejus verba indicant: Is de Heer met
Judic. 6-13 ons, waarom zijn ons dan al deze dingen overgekomen ... de Heer heeft ons immers nu verlaten, en overgegeven in de hand der Madianiten. David eos de qbs damnum memorat qui dicebant: Hoe zou Godt dit weeten? en zou
Ps. 72-11. 'er ook wel kennis zijn bij den alderhoogsten?

Immo haec ipsa psuasio omnium invaluit apud multos. Testantur id frequentes afflictorum querelae, qbs se tam à Deo derelictos conqueruntur.

Verum revocanda his in memoriam proposita tempestatis historia: ecce n jactantur, et periclitantur discipuli: an ideo deseruit illos Dns? Verum e dormiebat interim Dns; sed ita oportebat, ut daret experientiae locum; sed qualem putas fuisse illius somnum? Ego dormio, et cor meum vigilat, inquit

bat sponsa. Quis ergo dubitat et talem fuisse somnum Sponsi Xsti Dni? vigilabat certè cor Dni quando em. dormiens regebat universum tempestatis imperium, adeo ut, nisi quod volebat, discipulis non eveniret, ut ex subsecutis patuit. Videbatur ergo quidem discipulis dormire, et tn nihilominus pro illorum vigilabat incolumitate. Cant. 5.

Planè ad eumdem modum agere solet cum suis Deus, sinit illos aliqdo jactari, et luctari cum ærumnarum fluctibus, nec aliter se gerit, quam si dormiret, suorumq prorsus esset oblitus. Audi Davidem hac de re apud Deum conquerentem. Sta op, waarom slaapt gij Heere? sta op, en verstoot ons niet zoo ganschelijk. Waarom keerd gij uw aangezigt af? waarom vergeet gij onze armoede en verdrukking? Ps. 43-24.

Interea vero sub ista obliviosi somni specie, diligenter salutis nræ curam gerit. Audi eumdem de hac re Davidem: ~~[illegible]~~ de Heer en zal niet sluimeren. Oneen! die Israel behoed, sluimerd, nog en slaapt niet. de Heer is uw behoeder, de Heer is uw beschermer aan uwe regterhand. Sic et Paulus de Dno testatur: Fidelis deus ē, qui ō patietur vos tentari sup id quod potestis, sed faciet em cum tentatione proventum, ut possitis sustinere. Ps. 120-3. 1. Cor. 10.

Non ē igr quod nimium cōsternamur, dormiente subinde Dno. Dormit ad nrum exercitium, sed vigilat interea ad nram incolumitatem, et auxilium.

2do Non solum cum fluctibus luctari discipulos suos permisit dormiens Dns, sed em passus ē illos tentari ad deficiendum à fidei constantia, et vitiosi timoris superari impetu. Plurimum hæc duo differunt, sicut n prius ad corporum pertinebat periculum, ita posterius animarum.

Ex hoc manifestè discimus Deum subinde permittere affligi suos ō corporalibus modo et externis,

Sed spiritualibus etiam internisq molestiis et incidere in graves peccati tentationes

Immo notandum, quod discipuli non sua sponte, sed Dni jussu conscenderint navim, et tamen jactari fuerint fluctibus. Unde discimus etiam in ipso statu, et vocatione ad quam non temere, sed Deo vocante pervenimus, quod Deus nos tentari permittat. Exemplo sit Paulus; qui de se ipso ait:

2. Cor. 12. Ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, propter quod ter Dnm rogavi. At videbatur Dns dormire Paulo. Idem videre est in Josepho, Susanna, et in variis martyribus.

Neq tantum in tentationes peccatorum, suos incidere permittit Deus, sed et in ipsa peccata. Enim vero non solum in præsenti Ex. id accidit, ubi Christus discipulos in diffidentiam incidere permisit; sed et sæpe alias. Quis nescit frequentes discipulorum lapsus? poterat utiq prohibere illos Dns, et quasi vigilando prævenire, sed ad majorem tam ipsorum discipulorum, quam nostrum utilitatem, maluit tantisper obdormiscere, ut daret locum experientiæ, et quid ex se humana fragilitas valeat omnibus luculenter ostenderet. Certe dum vigilat Dns, dum arcet peccandi pericula, facile subsistimus, nobisq aliquid esse videmur. Res est sicuti cum navigantibus mare: tranquillo mari imperitus licet non difficulter regit navigii clavum, at ubi valida insurgit tempestas, tunc demum quid navarchus valeat innotescit. Sic sese res cum David habuit:

Ps. 29-7 Ik heb gezeit in mijne overvloedigheid ik zal niet beroerd worden in der eeuwigheid. Talem de se David habebat opinionem cum nondum tentationi esset expositus. At audi quid addat: Gij hebt uw aangezigt (obdormivisti) van mij afgekeerd, en ik ben ontroerd geworden.

Sic item sese res cum Petro habuit. Fortis sibi videbatur Petrus in cœnaculo cum nullum ei a judæis imminebat periculum, tunc dicebat: Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor

dalizabor. Etsi oportuerit me mori tecum, o te negabo
At quid factum e? obdormivit aliquantulum Dns, et
pmisit Petrum tentari voce abjectæ ancillæ, et ecce
Petrus sibi relictus quid valeat, lapsu suo demonstrat.

Sic ecce dormit Dns cum suos sinit labi, vel in peccati periculum, vel in ipsum peccatum, ut agnita imbecillitate sua, et cautius, et humilius se gerant in posterum.

3tio Deniq dormit Dns, et ecce venti, et fluctus, sumpta, veluti ex Dni somno licentia, desæviunt in naviculam.

Hac imagine malorum horum, ex Dei somno audacia nobis exhibetur. Dormit Dns dum patiens, atq longanimis e, cum o punit statim impiorum scelera. Impii vero inde sumunt licentiam audacius delinquendi. Audi Eccl̄n: Om dat het vonnis tegen de godlozen niet Eccle. 8-33
ten eersten geveld word, zoo is het dat de kinderen der menschen zonder eenigen schroom zonder bedrijven (affer aliqua expla) His ergo Dni somnus peccandi audaciam ingerit.

Ast, væ illis! cum evigilaverit Dns. Egregium hujus rei typum præbet historia Noachi Gen. 9-20-29 quam vide, et applica. Adde et illam de Philistinorum in Israel insolentia ex Ps. 77-60-66.
O! quam sibi de patris nudati ludibrio placebat Cham? Sed duro id luit supplicio, cum evigilans pater terribili eum percussit maledicto. Sic et Philistæi qmdiu dormiebat Israelis Dns gravissime opprimebant Israelem, sed excitatus tqm dormiens Dns opprobrium sempiternum dedit eis

Hæc hæc audiant peccatores illi qui in peccatis hærent, et Dni somno abutuntur. dormit quidem hic sæpe dominus dum supplicia differt, sed ne spr dormiturum putent. Dormit dum pœnitendi spatium concedit hij handeld langmoedig om uwent 2. Per. 3-9

wille (ait Pet.) niet willende dat eenige verlooren
gaan, maar dat zij alle weder ter bekèringe kômen
At vo vo illis, qui hac dei patientia abutuntur!
Rom. 2-4... Hic Paulus minatur dicens: versmaad gij de rijkdomm
van gods goedheid, en verdraagzaamheid, en lang-
moedigheid? weet gij niet dat de goedertierentheid
gods ú tot boetvaardigheid aanleid? Maar naar
úw hardnekkig hert vergaderd gij úw zelven een
schat van gramschap in den dag der gramschap, en
der openbaringe van gods regtvaardig oordeel, die
een ijder vergelden zal naar zijne werken. Hinc
Eccli. 5-6... et Eulus ocs peccatores monet. Zeg niet (inquit) de
barmhertigheid des Heeren is groot: hij zal zig over
de menigte mijner zonden ontfarmen: want zijne
ontfarminge, en zijne gramschap komen schielijk
aan, en zijne gramschap (rúst gr.) ziet op de zond[aren]
vertoef niet ú zelven tot den Heere te bekeeren, nog
stel het niet úit van dag tot dag: want zijne gramsch[ap]
zal schielijk kômen, en ú in den tijdt der wrâke
vernielen.

Ziet het maar in het zinnebeeld van't h. ed. h. Ev.
CS slaapt. ondertússen de winden waaijen, de bâren
brúischen. Maar zie als 't den Heere CS goed vo[nd]
ontwaakt hij, bestrafte hij de winden, en de zee, en
het weer wierd zeer stil. Zoo zoo zal hij met de
godloozen, welkers gemoed is als een onstúijmige z[ee]
ook leven. Laaten zij den slaap des Heeren al mis-
brúijken.... o! hij zal opstaan &c

Habetis A. A. tres dominici somni signifi-
cationem &c

Ipse v̄ dormiebat. Et accesserunt &c.
Matt. 8. v. 24.

Dom. 4.
Epiph.
1757.

2269

Dominica 4a Epiphaniæ 1757.

Ipse vero dormiebat. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, et suscitaverunt eum dicentes: Dne salva nos, perimus.

Matt. 8. v. 24.

Alles, dat besloten is in de wyde wereldskring, is even onstandvastig en veranderlyk, tot wat kant men in die woeste plaats zyne oogen keerd men ziet ene gedurige wisselvalligheid.

Nauwelyks heeft de gulde Zon ons smorgens met hare gulde stralen begroet, of in't midden van haar ligt dreigd zy ons wederom met een droevige aanstaande avondstond. De jaargetyden als snelle postlopers rennen malkander na. de Zomer volgd na den zoeten lente-tyd, en leid ons weer aanstonds door de guure herfstvlagen in de dorre en koude winter. De mensch zelfs hoe veranderlyk is hy niet op't midden van dit veranderend toneel? terwyl de frisse bloem van zyne jonkheid opgaat, word hy al met d'aanstaande ouderdom gedraigd, en, volgens Seneca, terwyl hy geboren word, begint hy al te sterven. Hoe wisselvallig zyn niet in dat veranderlyk schepzel de hertstogten? dan is hy opgevuld met blydschap, dan wederom gedrukt met een benouwde droefheid, dan word hy door een troostelyke hoop gevoed, dan vervoerd hem een droevige vrees, dan word hy door liefde geleid, dan rukt hem wederom een bitse haat terug. Met een woord alles is even verandelyk, 't zekerste onder de menschen is met onzekerheid vermengd, en niets standvastiger als d'onstandvastigheid zelfs.

Maar wat hoeven wy deze bekende wisselvalligheid U. A. voor te houden? Ons Ev. toond ons dat, daar Jesus zelfs tegenwoordig is, evenwel die ongestadigheid plaats grypt. terwyl een Jesus in een scheepje stapt aan den oever van het Galileesche meer is alles even stil, en in een zoete kalmte; en ziet nauwelyks zyn zy

onder zeil of aanstonds in 't geselschap van Jesus zelfs heeft de verandering plaats. De wateren, die eerst als een kristalyne spiegel plaat nederlogen, stygen nú door de wind gaande gemaakt, berggewys om hoog, en dreigen de bevreesde discipelen van Jesus met een zekere dood.

By andere gelegentheid waren wy bezig om dezen schrikkelyken storm en verandering met de oogen van ons verstand te bespiegelen, en daardoor uit te beelden de elenden die wy altezamen bezúren, en aanbeden Gods oordeel in 't zelve, die zulks tot proeve der vromen, en straffe der quaden toelaat.

Nu zullen wy een tré verder treden, en volgens onzen text aanmerken. 1o. Wat Jesus doed in 't midden van dezen storm. 2o. Wat zyne discipelen uitvoeren. Jesus (zeid d' Ev.) die sliep. En de discipelen (zeit Matt.) tot hem komende wekten hem, zeggende: Heer behoed ons, wy vergaan.

Propositio

Dit slapen van Jesus, en opwekken der discipelen zullen wy lett. verklaren, en zedelyk toepassen.

De h. Geest verhaald ons Jud. 16. dat als Samson binnen Gaza gekomen was, de philistynen zyne vyanden van alle kanten tezamen rotten om hem te bestormen, terwyl die grote regter van Israel gerust lag en sliep. Het zelve schynt een verbeelding van 't gene de waaragtige Samson J.C. in onzen voorgelezen Ev. text heeft gedaan. Terwyl van alle kanten de stormwinden opreizen, terwyl het scheepje nú al met waregolven overdekt wierd, waarschynlyk door de helsche philistynen (volgens het gevoelen van enige vaders) gaande gemaakt, zie zo lag Jesus en sliep.

Dit schynt in 't begin wat wonders dat Jesus sliep, die de wagter was over 't gansche menschdom, en voornam over zyne discipelen. Dat een Samson sliep was geen wonder, mits dien hy vermoeid was van de reis, en door de rúst hersteld moest worden. Maar dat

dat een Jesus slaapt, van wien Luc. dat hy in 't gebed Luc. 6
tot Godt vernagtes, dat die slaapt van wien David
die Israel behoed, die sluimerd, nog en slaapt niet, Ps. 120. 4
dat, dat is wat wonders, en ongehoord.

'T is waar daar zyn'er die zigenbeelden, dat Jesus
zig maar geveinsd heeft te slapen, gelyk de zelve
Zaligm daarna zig veinsde weg te willen gaan, toen
hy zo hertelyk van zyne reisgezellen d'Emausgan-
gers wierd genodigd. Maar mids dien d'Ev. ons zo klaar
en duidelyk zeggen dat hy sliep, is 't ons niet toege-
laten daar aan te twyfelen, ja zo vast was zyne slaap
dat de discipelen met geroep, en gedruis hem wakker
maakten.

Maar al slaapt Jesus, wy moeten andere gedagten
van zyne slaap hebben, als van een gemeen mensch.
Om deze en diergelyke swakheden in Chs wel te
bevatten, moeten wy in hem twee naturen aanmerken,
die egter den zelven persoon uitmaken. Indien wy
hem eens goddelyks horen verrigten, het geschied
uit kragte van zyne godheidt, 't is de godheid die dat
in die godlyke persoon uitwerkt, dus toond hy best,
(gelyk Thomas daarna beleed zeggende Myn heer, en myn godt)
dat hy niet alleen mensch, maar ook waarlyk godt
is. Integendeel zien wy in hem, enige menschelyke
zwakheden, als by v. B. dat hy vermoeid is als aan
de put van Sichar, dat hy slaapt als mons Ev., dat
hy bevreesd en bedroefd is, dat hy pyn en smerten
lyd, 't is om te tonen dat hy waarlyk onze menscheid
heeft aangenomen, in alles aan ons gelyk, uitgenomen
de zonde. 'T is hierom dat d'oude Origenes over 't
geval van ons Ev. zeer wel zeide: „Dormiebat corpore
„sicut ad puteum fatigatus sedebat, demonstrans
„quam verum portaret corpus." Maar egter al doet de
gezegende Zaligm wonderdaden naar zyne godlyke
natuur, en uit kragte van de zelve, al voeld hy zwak-
heden door de vereenigde menschelyke natuur, en uit

zwakheid van de zelve; 't is evenwel dat wy met waarheid van Godt
kunnen zeggen, dat hy vermoeid was, dat hy sliep,
dat hy leed; en van den Zone des mensche dat hy mi-
rakelen dede; omdat die twe naturen de Godlyke en
menschelyke in den zelven persoon vereenigd waren
en maar een persoon uitmaakten die waaragtig Godt
en mensch was.

Dierhalven 't is niet ongevoeglyk dat Jesus slaapt,
die naar zyne godheid altyd waakt, en hert en nieren
doorschouwd. Hy slaapt dan, en toond zo zyne waar-
agtige menscheid.

D'Ev. Marcus C. 4. verhaald niet alleen hoe Jesus
hier in't midden van't gevaar sliep, maar daar en
Marc. 4-38 boven de manier op dewelke hy geslapen heeft. Hy was
(zeid Marc.) agter op het schip slapende op een hoofd-
kussen. Theophilactus, en Euthimius zyn van gevoe-
len dat dat hoofdkussen van hout geweest is, en by ge-
volg van weinig gemak voor den slapenden Jesus;
maar indien wy zo wel den grondtext als onze latyn-
sche vertaling nazien, zullen wy niet anders vinden
als dat 't een hoofd of halskussen geweest is. 't is
waar Gen. 28. als Jacob te Bethel sliep worden vol-
Gen. 28-11 gens eenigen de steenen op dewelke hy ruste een hoofdkus-
sen genoemd, maar dat kan hier geen plaats grypen, ter-
wyl d'Ev. zonder enige byvoeginge van hout, of steen, eenvoudig zeid dat Jesus op
een hoofdkussen geslapen heeft. Hy sliep dan waarlyk
rustende met zyn hoofd op een hoofdkussen, terwyl het
Galileesche meer door zyne watergolven alle ogen-
blikken het krakende scheepje overdekte, en de benauw-
de desipelen met een gewisse schipbreuk dreigde.

Hoe wonder is hier vervuld het gene eertyds in een
slapende Jonas is verbeeld? 't was die ook die in een diepe
slaap lag in het schip dat hem na Tharsis voerde, terwyl
het vast van alle kanten stormde, en 't schip in gevaar
was van door de zee verbryzeld te worden. Dit is van
daag vervuld als de waaragtige Jonas J. C. slaapt
terwyl het schip geslingerd word in't midden van't gevaar.

De hh. Vaders die niet zonder reden deze slaap
van den Zaligm als een slaap vol geheim aanzien, trokken
de

de redens na waarom de zorgvuldige Jesus nú zo sliep in't midden van't gevaar, en onder andere redens brengt ons de h. Ambr.s deze voor: omdat hy zoude tonen hoe gerust hy door zyne magt lag en sliep terwyl d'anderen vreesden, en in d'uiterste benauwdheid waren.

De h. Chrys. geeft ons een andere reden omdat hy door zyne slaap zyne discipelen zoude aanleiden om van hem hulp te verzoeken; want wie weet of de discipelen Jesus wel om hulp zouden gesmeekt hebben indien hy wakker was geweest? zy zouden waarschynlyk zonder vrees geweest zyn, hadden zy Jesus zien waken, wiens magt zy ligt konden gissen over dat woeste element, of wel, terwyl zy zagen dat ook in de tegenwoordigheid van hunnen meester het woedend onweer niet ophield, zouden zy wel ligt zig ingebeeld hebben dat hy niet magtig was de bulderende winden in te teugelen, en zo zouden zy gene hulp verzogt hebben. Jesus dan, om hen te leeren hunnen toevlugt tot zig te nemen, slaapt van daag in't midden van't gevaar. 2.o deze reden schynt op't verhaal van't Ev. gegrond te zyn, mids dien d'Ev.er terstond byvoegd dat de discipelen by den slapenden Zaligm. om hulp en bystand gekomen zyn. De discipelen (zeid de text) dan tot hem komende, wekten hem, zeggende: Heer behoed ons, wy vergaan.

Na dat zy nú waarschynlyk den schipper eene behulpzame hand geboden hadden (want meest visschers zynde verstonden zy't varen wel), na dat zy nú stuur en zeilen voor een tyd hadden helpen regeeren, na alle moeite voor een poos aangewend te hebben om het schip uit't gevaar te redden, toe ten laasten als nú de hoop van zig te redden begon te vergaan, toen zyn zy tot Jesus gegaan en hebben hem uit de slaap gewekt op hope van hen te redden.

De woorden, met dewelke de discipelen den slapenden Jesus wakker gemaakt hebben, en om hulp verzogten, worden ons van verscheide Ev.n verscheidentlyk verhaald. Matt zeid dat hun verzoek was Heer behoed ons, wy vergaan. Marcus verhaald dat zy zeiden: Meester, draagt gy het ú niet aan, dat wy hier vergaan? Lucas zeid dat hun geroep was: Mar. 4-38

Luc. 8 - 24. Meester, wy vergaan. 't is waar dit schynt wat vreemd dat yder Ev. andere woorden aanhaald terwyl Jesus word opgewekt, maar de grote kerk Leeraarde h. Aug. lost deze zwarigheid bondig op. Dat gene, 't w de wakende discipelen volgens verscheide Evn verscheidenlyk hebben gezeid, heeft overal denzelven zin. Men hoeft niet te zoeken w woorden zy voornamentlyk tot Chs gesproken hebben, want of zy enige van deze woorden, of andere gesproken hebben, daar gene van d' Evn gewag van maakt, die egter hetzelve beduiden, wat is daar aan gelegen? alhoewel 't ook zo geschied kan zyn dat, terwyl veelen hem uit de slaap opwekten, dit alles is gezeid, het ene van den ènen, het andere van den anderen. „ Lib. 2. de Consen. Ev. Cap. 24. Met een woord, terwyl zy alle even yverig waren om van 't aanstaande gevaar verlost te worden, hebben zy te zamen, yder naar zyn begrip, Jesus aangeroepen.

Toepassing

Hoe kunnen wy beter, en netter afbeelding hebben van 't gene godt nog dagelyks doet met ons zyne discipelen, en wat wy in zulk een geval verpligt zyn te doen? Uit 't doen van Jesus zien wy hoe 't nog dagelyks gaat; uit het doen van zyne discipelen leeren wy onzen pligt.

|| Jesus slaapt nog ten aanzien van yder gelovigen int bezonder, en ook ten aanzien van alle in 't gemeen. 1. zegt, ten aanzien van 't scheepje zyner kerke. 2o &c.

Io || Slaapt Jesus nog niet dagelyks ten opzigt van de zynen zo dikwels de duivel hen ènen gròten storm toe stuurd, als hy wereld, en vleesch gaande maakt om zig tegen de vromen aan te kanten? Job. 7. 1. 1. Pet. 5. 8.

1o. Willen wy 't levendig zien hoe Jesus ook nog slaapt ten aanzien van 't scheepje zyner kerke?

Wy hoeven niet verre te lopen om hier onder 't midden van ons een kragtig denkbeeld van te krygen. Wat heeft 't scheepje van onze kerke niet al èven harden storm uitgestaan? Nu omtrent 2 euwen herwaars als onze dwalende broeders het zelve hebben beginnen te bestormen? Dog godt zy gedankt! die storm is verby. Ja ~~onder~~ daar Gods zegen hebben wy onder de goedgunstige oogluikinge Onzer hoge Overigheid een stille kalmte, en kunnen onzen Godsdienst in order oeffenen.

Maar wat vrezelyke storm is'er daarna niet opgerezen? Met den h. Bernd mogen wy wel uitroepen „ Pax cum paganis, pax cum hereticis, sed nondum pax „ à falsis fratribus. „

En

En daarentusschen Jesus, die met ons in 't scheepje is,
schynt te slapen, en gene zorg te hebben om ons te redden
uit dit droevig onweer, al roepen wy al dikwels, het
schynt dat hy het niet hoord. al roepen wy met David Ps. 43 - 24
Sta op, waarom slaapt gy, heer? Sta op, en verstoot
ons niet zo ganschelyk. Waarom keerd gy uw aangezigt
af? Waarom vergeet gy onze armoede, en verdrukking?
't schynt dat wy met Baals priesters zonder gehoor
zyn, en hebben reden om met een Godt en mensch aan
't kruis uit te roepen: Deus, Deus meus, ut quid dereli-
quisti me?

't is waar zo wy onzen ~~droevigen~~ elendigen staat aanzien, wy
hebben reden om droevig en benauwd te zyn. Maar
indien wy 't wel inzien, ~~wy hebben reden~~ Jesus slaapt maar
voor een tyd, gelyk hy met zyne discipelen dede op 't Gali-
leesche meer, hy doet dus met ons, om ons betrouwen te beproe-
ven of wy wel met David zullen roepen: Onze hulp is in Ps. 123 - 7.
den naam des Heeren, die hemel en aarde gemaakt heeft.
hy beproefd ons of wy wel een vast geloof hebben, dat
hy ons niet zal verlaten, of ons geloof wel sterk ~~genoeg~~,
of onze liefde wel groot genoeg is, om voor hem wat te
lyden, hy beproefd ons geduld en standvastigheid in
zynen dienst, en waarheid, hy laat 't water op de lippen
komen, opdat wy, daarna gered zynde, genen anderen
helper als hem zouden erkennen.

Men zoude ontallyke geschiedenissen uit de oudheid
kunnen ophalen waarby 't blykt, dat Gods gedrag dus
dikwels is ook ten opzigt van zyne grootste vrienden.
Maar om gene de minste twyfel over te laten, treed tot
't onfeilbaar woord van Godt. Hoe verre liet Godt 't
eertyds niet komen met de stad Bethulia, die beligerd Judith. 13.
was door de magtige heirlegers van den trotschen Holo-
fernes? Men was nú al tot dien elendigen staat ge-
komen van zig aan den vyand over te leveren, als Godt
door een kuische Júdith onverwagts hulp zond van den hemel.

In wat een uiterste gevaar was het leven niet van
òne kuische Susanna door de valsche betigting der 2 Dan. 13.
g'yle Greyzaarts? Zy was nú op 't punt om leven en

en eer te verliezen, 't volk was nu al vaardig om haar te steenigen. Maar zie op dit oogenblik zond godt enen jongen Daniel, vervuld met gods geest, die de valsheid van deze eerloze boeren ontdekte, en Susanna van de dood verloste.

1. Reg. 23. Hoe lang was David niet in 't gevaar als hy vlugte voor 't aangezigt van den koning Saül? zoverre quam op 't laaste zyne angst en elende dat hy zig van Saüls ganSche leger omringd zag. Maar zie godt, die voor een tyd scheen geslapen te hebben, wierd ten laasten wakker, en stuurde op 't onverwagtste in 't land van Israel de philistynen, die Saul verpligten zyne belegering op te breken, en deen proy, deen hy meinde nu bekans in zyne handen te hebben, te verlaten.

Zo gaat 't in 't midden van onze elenden, al schynt godt voor een tyd te slapen, als wy maar op hem betrouwen, hy zal ons in 't einde nog wel helpen. al schynt 't uiterlyk dat hy ten opzigt van ons sluimerd, 't is egter waar dat David zeid: Die Israel behoed,

Ps. 120 die sluimerd, nog en slaapt niet.

2°. Maar daar en tusschen terwyl een Jesus slaapt zie eens wat ~~onze~~ pligt is A. T. het gene de discipelen in 't bw. deden is ook ~~onze~~ pligt ^ wy moeten ook tot Jesus gaan. dit is 't enigste middel om geholpen te worden. En dan gaat men tot Jesus als men met tranen, vasten, en veranderinge van leven ^zig digter tot Jesus voegd. zyn leven beteren is 't eerste middel om Jesus t'ons waars te doen ontwaken; want gelyk de h. Gegor: zeid: In flagellis „positos, flagellis digna committere, contra ferien„tem est specialiter superbire. Tot Jesus moeten wy dan gaan met ons leven te beteren.

^ de discipelen
1 komen tot Jesus
2 zy bidden Jesu:

2. Maar voorn moeten wy de discipelen met gebeden navolgen. zy gingen niet alleen tot Jesus, maar ^ooke zy baden hem, heer behoedt

Maar ligt zal iemand denken, wel dit is de pligt van de priesters ^der kerke, gelyk in 't oude verbond een Joel

Joel. 2. het priesterdom geboed voor Israel te bidden: laat de

de priesters, des Heeren deenaars, wenen tussen het voorpand en 't Outaar, en laat ze zeggen: spaar, ô heer, spaar uw volk. 't Is waar, 't is myne, en myner mede pries-ters 'er plegt dagelyks aan 't Outaar voor Israel te bidden, en wè my, en wè alle priesters die daar aan ontbreken. Maar daar en tussen meend niet dat gy van dezen plegt ontslagen zyt. Niet alleen d' Apos-telen, maar de discipelen. (zeid d' Ev.) riepen: Heer behoed ons &c.

Wat dunkt ú, indien gy op een schip waart, dat van alle kanten door de storm geslingerd weerd, al kon gy 't stuur niet houden, nog 't zeil regeeren, indien gy egter met pompen, roeyen, of iet vast te houden, kon helpen, zoud gy 't niet doen? Zo ook alle dee in 't schaap-je der kerke varen, moeten en kunnen mede helpen, door de gebeden, ja menigmaal (zeggen de Vaders) kunnen zy dus meer helpen, als de bedienaars door hun leeren en onderwyzen. Ja wist men wat kragtig hulp middel het gebed is, men zou 'er zyne toevlugt meer toenemen. Geen middel zo kragtig in alle bezoekingen in alle stormen en gevaren als 't gebed. Bid (zeid Jesus) Matt. 7-7 en ú zal gegeven worden, zoekt en gy zult &c.

Weld gy hier van nog meer verzekerd zyn? zie maar wat namen Jesus zig zelven geeft. hy noemd zig onzen harder, hoe kan hy dan versoeren als hy de stem hoord van zyn schaapjes dat in nood is? hy vergelykt zig by ene klokhenne, en nodigd ons als zyne kiekens onder zyne vleugelen te schuilen. hy noemd zig een moeder ja zeed dat hy nog meer zorg voor ons zal hebben als een moeder voor hare tedere vrugt, zal hy 't dan niet horen als hy zyne tedere kinderen tot zig hoord schry-en? Neen! zyne beloften zyn niet ydel; hy zal tot Ps. 90-15. my roepen, en ik zal hem verhoren; ik ben met hem in de verdrukkinge; ik zal hem verlossen, en ter eere brengen.

Wel aan dan A. J. &c.

Dominica 5ta post Epiphani: 1737. 47. 58.

Cum dormirent homines venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici

Matt. 13. v. 25.

Res quotidiana experientia nota est, scil: quod quantumvis clare suam proponat doctrinam Magister, nunquam tamen à quibusdam non capiatur A. A.
In tali casu magistrum rem suam ulteriori et repetita explicatione declarare oportet.
Contigere hoc Xto Dno circa praesentem Evangelii parabolam. Hanc Xus discipulis suis proposuerat, et cum eam capere non possent, accesserunt ad eum, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri. quod et Xus facere minime gravabatur.
Audi Xum Dnum hanc parabolam explicantem: Seminatorem boni seminis, Filium hominis; bonum semen, filios regni; zizania, filios nequam; agrum, mundum; inimicum, diabolum; messores, angelos; messem, saeculi consummationem interpretatus est.
En brevem totius parabolae explicationem, à Xto factam. At hanc, licet brevem, explicationem in longum explanare tempus non pateretur. quare solum pro parte id conabimur, assumptoque textui solum inhaerebimus
Textus ait: Cum dormirent homines ... Haec verba longius deducemus, et documenta moralia inde eruemus Attendite.

Propositio

Ad assumpti textus verba, ordine explicanda singula fere verba, specialiter notanda sunt. Atque ut ordine singula enarremus quatuor, in eo observanda, sunt scil: 1o Persona, de qua agitur, qui inimicus dicitur; 2o quid de persona, dicatur scil: quod superseminaverit zizania 3o Locus in quo seminaverit scil: In medio tritici, 4o Denique

Tempus 9do, Scil: Cum, dormirent hoes.

At 3o. qtum ad personam, tex. ait: Venit Inimicus ejus. Quis hoc noie intelligatur, explicavit Xus dicens: Inimicus e Diabolus. Atq hoc nomine, aut verbo idem indicant multis locis S. Scripturæ diabolus indicatur. Sic Petrus: Adversarius vester diabolus. Sic David: ut destruas inimicum et ultorem. Sic et alibi sæpius.

1. Pet. 5
Ps. 8-3

Et verè Inimicus dr. Sed Cujus? Inimicus Ejus ait textus. respicit particula hoc istum hoem boni seminis Seminatorem, Xum. Ejus inimicus e teste ipso Deo dum dixit: Inimicitias ponam in te et mulierem, et semen tuum et semen illius. Semen autem mulieris Mariæ Xus e. Igitur....

ratio ex mox dicendis patebit.

Gen. 3

At ō solum Xti, sed et totius gris humi inimicus. Dum enim infelix ille superbiâ excedit felicitate suam stimulatus invidiâ genus humum in primis parentibus aggressus perdidit inimicè. Invidia diaboli mors Sap. C. 2-24.

Itaq Diabolus Inimicus e.

At quid de eo textus ait: Superseminavit, inquit, Zizania. Atq hoc 2um quod in textu observandum.

2o. At quid Zizania? Zizania, inqt Xus, Filii nequam Scil: mali. // Proprieta hoc loco p Zizania intelliguntur ō quilibet mali in gne, sed hæretici ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ in particulari.

Per hos suam ~~[illegible]~~ malitiam, (hos errores, et hæreses seminat diabolus. Inimicus, inqt tex.) Superseminavit Zizania. Et sic: diabolus enim e Pater mendacii et erroris. Hinc Xus: Daer is geen waerheid in hem (den duivel) als hij leugen spreekt, zoo spreekt hij uit zijn eigen: want hij is een leugenaers en een vader der leugen.

Atq hic e de quo tex: Superseminavit Zizania Scil: hæreses et errores.

NB quod tex dicat Superseminavit. Hinc Tertullian et S. Chrijsosthomus colligunt antiquiorem esse veritatem errore. Et verè confiteri oportet hæreses exortas qm Zizania posteriores vera fide existere. Prophetæ antiquiores st pseudoprophetis, sicut apli pseudoapli et vera Xti Ecla, sa procedit qmcumq falsam hæreticorum congregaoem. Nulli societati qm soli Xti Ecclæ hoc proprium e. Hinc et sola verè Apostolica dr, qa illa sola e quæ a Xti, et aplorum, tporbo originem ducit aliarum autem omm originem post aplorum tempora, monstrare possumus. Sic scimus societatem Lutheranorum...

// de quaden worden genoemt de kinderen van den bozen om dat zij de boosheid van den duivel navolgen: want gelijk de genen die de goedheid en heiligheid van god navolgen gods kinderen zijn, zo zijn zij, die den duivel navolgen, kinderen van den duivel volg. Jois. 8-44. gens 't gene Xs tot de joden zeide Jois 8-44 gij hebt den duivel voor uwen vader, en gij wild de lusten uws vaders doen. en Joes. 1. C. 3-8. die de zonde doet, is uit den duivel, want de duivel zondigd van 't begin af. de hh. Chrysost. Hiert. en Augs. verstaen door 't onkruid de kettors, niet om dat zij alleen quaad zijn maer om dat zij des voornaamste zijn onder de quaden. zo om hunne quade zeden, als leere die als de ketters voordkruipt

Menonitarum, Lutheri, Mennonis tpore incepisse. atq
hinc illa oes superseminata esse dicuntur.

Iqua Diabolus inimicus superseminavit Zizania

3º At ubi? tex. ait: superseminavit in medio tritici
in inter grana optima. o currit ad avenam, et milium, (haver, hirsi!)
sed ad triticum, et in medio tritici seminat, optimos et
sanctissimos perdere quærit, et inter vere fideles hæreses
seminare studet. Sic in paradiso heeft hij den mensch, dien Godt regt geschapen had, verleid, waarom Chs Jois 8-44. hij was een menschmoorder van 't begin af.

Iqua seminat in medio tritici.

4º At qdo? tex. ait: Cum dormirent hoes. verbum dormire varie in scriptura sumitur

1º pro naali dormitione. Sic de Xto in Ev. præcedentis Dnicæ dicitur: Ipse vero dormiebat. Item Xus invenit eos (discipulos) dormientes. Item: Erat Petrus dormiens inter duos milites — Matt. 8-24. / 26-43 / Act. 12-6

2º Pro Morte sumitur. Sic Xus de Lazaro mortuo loquens ait: Lazarus amicus noster dormit. Item Paulus Nolumus vos ignorare de dormientibus. Sic coi phrasi dicimus: obdormivit in Dno. — Jois. 11-11. / 1 Thess. 4-12.

3º Sumitur pro negligentia, et incuria. Sic sapiens de pigro loquens ait: Usq. quo piger dormies? Sic de virginibus fatuis dicitur, Dormitaverunt oes et dormierunt oes, quo verbo eorum in comparando sibi oleo negligentia exprimitur. — Prov. 6-9 / Matt. 25-5

4º Deniq. sumitur pro morte peccati. Sic Paulus Surge qui dormis, et illuminabit te Xus. Item o dormiamus sicut et cæteri sed vigilemus. Item hora e jam nos de somno surgere — Eph. 5-14 / 1 Thess. 5-6 / Rom. 13-

~~[illegible]~~

Iqua diversimode in script. sumitur. Jam autem de qua dormitione textus illigendus e, facile e videre. Chs hic o lqtr de somno naali; maar hos slapen word hier in enen oneigenzin genomen, 't zij voor de slaap des doods, 't zij voor de slaap van zorgeloosheid, of ook der zonde.

Ac 1º Quidem, quod textus dicat Cum dormirent hoes possumus hoc illigere de dormitione mortis naalis scil: de morte Aplorum. Sic id multi Theologi et ipse Aug.s explicant. Atq. sic sensus eet, qd postqm Apli magna illa Ecclæ Lumina occubuissent, tunc opportunius diabolus malorum et errorum tenebras disseminaret.

Prædixerat id jam vivens Paulus Ephesiis: Ego, inquit, scio quoniam intrabunt post discessionem meam Lupi rapaces in vos 10 parcentes gregi, et ex vobis ipsis exurgent viri — Act. 20-29.

Loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.
2. Pet. 2-3. Sic et Petrus: In vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis. Et vere sicut prædixerat sic et evenit: . . .

2do Id intelligere possumus de somno negligentiæ et incuria superiorum. Sicque sensus est, quod dum superiores dormiunt, et non invigilant gregi, tunc diabolus mala et errores disseminat. Sic incuria et negligentia angeli seu episcopi Ecclæ Ephesinæ factum legimus quod, in illa Eccla, inventi fuerint tenentes doctrinam Balaam, . . . doctrinam Nicolaitarum: Nam deus angelum, redarguens de ejus negligentia, ait: Habeo adversus te pauca. . . .

Ac et subditorum, ac 3o superiorum (marginal note)

Apoc. 2-14.

Idem percurrendo varia procerita sæcula facile foret ostendere, at ut nihil de his omnibus dicamus, historiis omnibus notum est negligentiam et incuriam prælatorum et pastorum occasionem dedisse ~~prætorsi...~~ variis hæreticis . . . varios suos errores seminandi.

hoe dat ruim 200 jaren geleden (marginal note)

Iqua cum dormirent hoes, id est, cum, ...

~~3o~~ 2o Possumus id intelligere de incuria et tepiditate etiam subditorum. Atque sic sensus est, dum hoes incurii, desides, pigri et tepidi, sunt, dum veritas ipsis non est cordi. . . . tunc diabolus mala, et errores in iis seminat, tunc eos sese facile abduci sinunt, et sese confidunt iis qui veritatem oppugnant. . . tunc patet: ad ejus credunt, etc.

Iqua cum dormirent hoes id est . . .

3tio Possumus id intelligere de somno peccati. Atque sic sensus est quod dum hoes peccatis indormiunt, tunc diabolus opportune ad graviora suadeat, et in errores inducat. Spargit enim Deus (ut ait Augus.) (scil: ministerio diaboli) pœnales cæcitates super illicitas cupiditates.

Iqua cum dormirent hoes id est . . .

En ergo quod intelligendum quod textus ait.

Ad Moralia. –

Observa 1o quod Diabolus vocetur Inimicus.

Hinc disce. Si inimicus nemo ad ejus partes transire debet, non cedere ejus promissis, quia inimicus, qui, ut perdat, promittit. Videre id fuit in primis parentibus. Videre id fuit in ipso Xto quem promissis tentavit // econtra contra eum fortiter dimicandum. Hinc Petrus: Fratres sobrii, estote et vigilate quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens quærit quem devoret, cui resistite. . . .

// mendacibus ac (marginal note)

1. Pet. 5-8.

Hoc Xus ipse exemplo suo nos docuit..... Hoc nos monere voluit cum orare nos docuit. Ne nos inducas in tentationem libera nos à malo. atque hoc tota Scriptura clamat.

Observa 2º quod diabolus dicatur seminasse zizania. Diabolus seminat mala, et errores.

Hinc disce non Deum, (ut quidam voluerunt) sed diabolum esse auctorem malorum. Non Deus volens iniquitatem tu es, ait David. Nihil, ait Sapiens, odisti eorum quae fecisti. Et iterum: odio sunt Deo impius et impietas ejus. atque hinc Jacobus monet, et ait: Nemo cum tentatur dicat quoniam à Deo tentatur, Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat. Diabolus peccata seminat, et ad ea inducit, ille expetivit apostolos ut eos cribraret sicut triticum, ille intravit in Judam, ille tentavit cor Ananiae. Ille persuasit^ [^ primis parentibus non moriemini sed eritis sicut Dii.] Itaque non Deus, sed diabolus.... ille seminat zizania.

P. 3. 5 — Sap. 33 / 38 — Jac. 3-33 — Luc 22 — Act. 5.

Observa 3º quod dicatur seminasse in medio tritici, triticum sunt boni, et filii regni, ut ait Xus, et inter eos seminavit zizania.

Hinc disce quod sanctiores maxime zizaniis suis suffocare conetur, et horum progressui maxime insidietur sic maxime Jobo, Paulo et similibus insidiatus est (refer) „Audi hac de re S. Bernardum: „Quotidianis discimus „experimentis, tentari acrius à concupiscentia carnis, „et urgeri gravius in operibus luti, qui pharaonis im„perium effugere moliuntur„. Audi et S. Greg. „Cum „vox divina cor humanum illustrat, mox à diabolo in„surgunt tentamenta, ut plus tentationibus urgeri se „sentiat, quam dum lucis internae radios non videbat„

Conclusio

Luc. 2-3

Pia A. A. si audiamus diabolum seminare.... Memores simus moniti Luti: Zoon als gij u tot den dienst van godt begeeft, staet dan vast in de gerechtigheid en in de vreeze, en bereid uwe ziel tegen de bekooring.

Id certo sciendum, quod quo sanctius vivere, quo melius triticum fieri cogitemus, eo magis zizania circa nos diabolus seminaturus sit. En Magdalenam ad pedes Jesu (describe) et ecce diabolum zizania seminantem et bonum semen suffocare volentem: nam dum illa occupata erat, Erant quidam indigne ferentes, et dicentes: ut quid perditio ista unguenti facta est. Sic cum Magd. sic et nobiscum agit diabolus. Pia, ergo.... — — — —

4°. Zaeyd de dúivel 't onkrúid als de menschen slapen, als Godt goede en getrouwe harders úit dit leven haald? Wie ziet dan niet den pligt der geloovigen van voor de zelve te bidden, dat Godt ze hen by laat blyven, opdat de harder geslagen, de schapen niet verstroyd worden, opdat d'overigheden de dood slaap slapende, de vyand zyn onkruid niet zaye. Dezen pligt moeten de geloovigen besonder quyten in de h. Offerh. der Misse in 't begin van den Canon &c.

5°. Zayd de dúivel zijn onkrúid als d'overigheden slapen, zorgeloos, en onagtzaam zijn? Wat een groot gelúk is't dan voor de geloovigen Oversten te hebben, die waken over húnne zielen als zullende rekenschap daar van geven? hoe behoren zy de zelve niet te gehoorzamen, opdat zij het met vreúgde mogen doen, en niet al zúgtende? want dat is ú niet nútig.

6°. Zayd de dúivel zijn onkrúid als de menschen slapen, als de geloovigen traag, vaddig, en onagtzaam worden in 't gebed, Godsdienst, en andere goede werken? Wy spreken dan alle de zúlken aan met Godt en zeggen tot hen: Ik weet úwe werken, en dat gij nog koúd, nog heet zijt. Ach of gij koúd, of heet waart!
Apoc. 3-15.
Maar omdat gij lauw zijt, en nog koúd nog heet, zo zal ik ú gaan spoúwen úit mynen mond. Ontwaakt bij tyds uit úwe vaddigheid, opdat ú niet overkomen
Matt. 25.
't onheil der dwaze maagden, die sluemerende, en slapende, toen om oly gingen, als de Bruidegom aanquam, en daarom, hoe zoer zy ook riepen, Heer, heer, doe ons open, tot antwoord kregen: Ik zeg ú voorwaar, dat ik ú niet kenne.

7°.

234 D. 21.

Dominica 5 Post Epiph:
1738. 44.
60.

Venit inimicus, & superseminavit Zizania in medio tritici.

Matt. 13. v. 25.

Vide in fine hujus

Praemisso Exordio, dices te hanc hodierni Ev. parabolam, sensu mystico explicaturum, atq; id quod hac parabola continetur 1° gri humo 2° Ecclesiae applicaturum, Attendite

Variis diversisq; rebus hodierni Ev. parabolam sensu mystico applicarunt S. Scripturae Interpretes. Nos nunc (uti diximus) tt duabus rebus applicabimus.

Ac 1mo quidem gri humo. Sator ille, de quo Xtus, Deus e. Ille seminavit Bonum semen, i. e. creavit hoem, Adamum scil: et Evam, in justitia originali. Hac de re Eccl:s loquens ait, Creavit Deus hoem rectum. Eccle. 7 Item Moses de creatione mundi loquens: Vidit Deus cuncta quae fecerat, et erant valde bona, inter quae Adam, et Eva computantur. Describe rectitudinem hois ab aa, et a corpore

Dein dr, Venit inimicus et superseminavit Zizania. Iste inimicus e diabolus explicante ipso Xto, et dicente: Inimicus e diabolus. Atq; hoc noie, aut verbo idem sonante multis S. Scripturae locis diabolus indicatur. Sic Petrus 1 Pet. 5. Adversarius vester diabolus circuit. Sic David: Ut destruas Inimicum et ultorem. Et alibi saepius. Ps. 8-3

Vocatur Inimicus ob odium in genus humanum, unde et dr, Venit inimicus Ejus, scil: hois, seu gris humi.

Unde rogis, istud odium? R. Ex odio qd hbt in Deum, qui eum è calo pulsum in infernum detrusit, cum vero Deum, in quem summum odium concepit, lade ejusq. majestatem imminuere nequeat, ipsius imaginem invadit, ut qd ejus fieri pt, Deum in creaturis saltem insectetur. Eodem plane modo ac Reges terræ, qui capitali in se odio dissident, qdo alter alteri nocere pt, alterius fines, et regnum invadit, et flamma, ferro, assiduisq. incursionibus vastare oia nititur. Sic item cum diabolus juratus ille inimicus Deo nocere nequit in hoim, ejus oviculas furoremq. suum exercet.

Ille itaq. inimicus Diabolus superseminavit zizania, scil: in Adamo et Eva, (R. sen paucis historia ex Gen. 3.)

Sic en diabolus inimicus gris humi superseminavit zizania in medio paradysi.

Sicq. decursu tporis in toto mundo fecit. Ubi in cordibus hoim Deus bonum semen seminavit, ille zizania vitiorum seminare studuit, et quidem in medio tritici i.e. optimos quosq. pervertere studuit.

Sic licet verificatur parabola, hoc modo explicata.

2do. Eccla nunc latius eam applicemus.

Ager iste, de quo parabola, è Eccla, quæ sic sapienter vocatur. Bonum semen st veritates Evangelicæ.

Has Xus Dnus seminavit in agro Ecclæ, unde alibi dr: Exiit seminans seminare semen suum. Seminavit autem 1o. p se, 2o. p Aplos. Per se dum hic in terris existens p 3 annos ubiq. ~~civit~~ circuibat docendo regnum Dei. Subinde in montibus.... in tplo... in littore... ex navicula... apud puteum,... in domibus... nocte in domo Nicodemi.

Dein post ascensionem suam fecit id p Aplos. Illis mandaverat Marc. 16-15. Euntes in mundum universum prædicate Evangelium oi creaturæ. Et utis

ubi Dnus jusserat, sic fecerunt. Illi autem profecti (ait Mar. ibid.) prædicaverunt ubiq. Dno cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis.
In actis Aplorum, oibs eorum Epistolis videre e, quo zelo oi data occasione, prædicando Evangelio, divinisq. veritatibus docendis incubuerint...
At quid factum? Inimicus hoc (ait tex.) superseminavit zizania. Per zizania illiguntur errores, hæreses, doolingen, en dwaelingen, ketterijen, bijgelovigheden, misbruijken, en al wat in de kerk is, dat niet van godt is, alsook d'ondeugd en zonde.
Recte autem Dnus p zizania errores et hæreses denotare voluit. Nam zizania duplicis gris st. Daer is onkruid, dat van zelfs in de aerde voortkomt, en gelijk met het goede zaed opschiet, dog herw. terstond in zijn opkomst kan gezien, en gekend worden. Daer is een ander onkruid, dat zig onder het koorn vermengd, en het zelve heel wel gelijkt, en de zelve gedaente heeft.
Sic et duplicis gris st errores et hæreses, quædam talis, quæ statim, dum audiuntur, et referuntur, pro talibus agnoscuntur. St et aliæ, quæ ut zizania quædam, in 't eerste niet zoo zeer openbaer, en bekend, maer geveinsd, bedekt, en verborgen zijn, zoodat ze uiterlijk na de waere leer gelijken, door d'overeenkomst die zij met Gods woord schijnen te hebben. Atq. ob hanc bedekbelijkheid, en verborgentheid Paulus errores et hæreses vocat een geheim der boosheit. Item, een bedriegerije der menschen, een arglistigheit om listelijk tot dwaelingen te brengen. 2. Thess. 2-7 Eph. 4-14
Itaq. recte p zizania errores, et hæreses illiguntur.
Hæcq. zizania in eodem st agro, bono semini intermixta. Nam textus hbt: superseminavit in medio tritici.
Atq. p hoc indicatur, qualis sit status Eclæ hic in terris, scil: quod in ea errores veritati, mali bonis permixti sint. Eclæ (ait Aug.) e lilium inter spinas

bonis ac malis permixta.

Xus Dnus hanc Ecclae suae conditionem, seu qualitatem, saepius indicavit. Huc serviebat qd saepius dicebat: Multi st vocati, pauci vero electi; innuens inter vocatos ee et reprobos. Huc tendebat parabola de area, in qua triticum et palea; parabola de virginibus prudentibus et fatuis, de servis bonis et malis; parabola de convivio nuptiali, in quo inveniebatur commensalis non vestitus veste nuptiali; parabola de ovili in qua oves et hoedi; parabola de reti misso in mare, in quo pisces boni et mali; parabola de arboribus frugiferis et infrugiferis.

Quae oia conveniunt cum parabola hodierni Ev: in qua zizania in medio tritici seminata dicuntur. Vultisne exempla? Ipso Xti tpore in ipsius collegio apostolorum erat Judas: vix descenderat S. Sptus in pentecoste, quin inveniebatur Simon Magus, Menander, Cerinthus, Ebion, Nicolaita (describe oes)

At NB quod textus non dicat inimicum seminasse zizania, sed superseminasse. Hinc Tertullianus et S. Chrys colligunt indicari veritatem antiquiorem ee errore. Et vere confiteri oportet haereses et errores tqm zizania posteriores vera fide existere. Prophetae antiquiores st pseudoprophetis, aplis pseudoaplis, et vera Xti Ecclia sp praecedit quamcumq falsam haereticorum congregationem. Nulli societati qm soli Xti Eccla hoc e proprium unde et ipsa sola Apostolica dicitur, ut pote quae sola a Xti et aplorum tporibus originem ducit. Omnium autem aliarum congregaonum originem post aplorum tpora ostendere possumus. Atq hinc illae oes, earumq haereses superseminatae dicuntur.

Habetis hic A.A. mysticam explicaoem parabolae Ev:, praecipue voor zoo veel d'opgenoome woorden pen belangt.

Ad Moralia.

Observa 1mo quod Deus sit qui bonum semen seminet, et diabolus qui malum superseminet.

1mo. Si Deus bonum seminet, Hinc discere dbms, oe bonum quod e a Deo ee, qt quot boni st, et virtuosi, per

per Deum tales ee. bis bona nostra actiones à deo sr
Ipse ē qui operatur in nobis bonum velle et perficere. Phil. 2-13
nos ō sumus sufficientes à nobis, quasi ex nobis habere 2. Cor. 3-5
unam piam cogitationem, sed ois nostra sufficientia
ex Deo ē. Qui ergo gloriatur in Dno autore ois boni 1. Cor. 1-31
glorietur, Ipsi oia adscribenda, sr. cum Davide Ps.
dicere dbmus: Non nobis Dne, ō nobis, sed noi tuo
da gloriam. Cum Paulo: Graa Dei sum id quod 1. Cor. 15.
sum.

2do Pctra, cum diabolus sit qui malum semen et
zizania seminet, hinc discere dbms ō Deum, sed
diabolum ee autorem mali. ō defuere, et etiamnum
ō desr qui Deum autorem mali dicerent. Talis Lutherus
et alii. At nihil mas ipsi Deo, et sacræ scripturæ
repugnat: Audi Davidem Non Deus volens iniqui- Ps. 5.
tatem tu es. Audi Sapientem: Odio st Deo impius sap. 14-9
et impietas ejus. Atq hinc Iacobus monet: Niemand Iac. 1-13
als hij bekoord word, zegge dat hij van Godt bekoort
word, want Godt word van geen quaedt bekoort, en hij
bekoort ook niemand. Pctra diabolus peccata semi-
nat, et ad ea inducit. Ille expetivit aplos ut cribraret Luc. 22.
eos sicut triticum. Ille intravit in cor Judæ. Ille ibid.
tentavit cor Ananiæ et Saphiræ. Ille seminavit Act. 5.
zizania in paradijso, et primum hoem seduxit.
Procul itaq à nobis, dat wij zouden denken dat godt
d'aenleiden en auteur van 't quaed zoude wezen....
ō Deus, sed diabolus seminavit zizania

3tio Si diabolus seminet zizania errorum
in medio tritici seu Ecclæ, hinc discamus ons noit
te stooren of te vergeren, hoe zeer de boosheit
en dwaeling Gods kerk schijnt te overstroomen
Est conditio Ecclæ Dei hic in terris quod zizania
sint in medio tritici...

Id præcipuè hisce nostris diebus, fateor, verum e, cum in Ecclia dei errores videntur d'overhand te hebben &c.

Attamen numquam pro hoc offendamur, numquam eo deveniamus als of men zou denken die kerke te verlaten, o neen, neen! Ecclia Dei, Ipsa dei Ecclia manet, porta inferi non prævalebunt adversus eam.

In eo aberravit Luther, aliiq acatholici, qui eo prætextu, quod multa eet malitia in Ecclia, Ecclam deseruerunt.

Non sic, o sic A. A. si enim illud verum eet quod Luther prætendebat scil: Ecclam deserendam ee quod in ea malitia abundaret, tunc debuissent pii Judæi in Vet. Test. Sijnagogam deseruisse, eo quod malitia in ea abundaret, tunc debuisset Xus ipse eam deseruisse, cum Xti tpore iniquitas ad summum in Sijnagoga devenerat. Attamen oes pii judæi numquam Sijnagogam deseruere, immo nec Xus ipse extra eam audiendam ee docuit. Ergo &c.

Conclusio

Agite A. A. || adhortare ad Ecclæ unionem is 'er vuijligheit, zijn 'er spinnewebben in t'huis van gods kerk, domum illam numquam deseramus sed mundare eam conemur &c.

|| deplora tristem Ecclæ statum

Exord: Quam bonus Deus, tam malus e diabolus. A. A. 1744.
Quam pulcra, et excellentia st Dei opera, tam deformia
et horribilia st diaboli, qui postqm semel locum suum de
reliquit, sese spr Deo opposuit, conatusq fuit destruere
quod ille ædificarit.
Id ipsum fecit ◦ longe post hois creationem, cum eum
seduxit, immo et operi redemptionis sese opposuit, uti patet
ex dei prædicto, quod insidiaretur calcaneo ejus.
Lege Gen. 6. et invenies ipsum opposuisse filias hoium filius
Dei, atq p hoc effecisse ut ois caro corrumperit viam suam, die
niet heeft afgespoeld heeft kunnen worden, als door eene al-
gemene Zondvloed.
Eodem modo egit in 3do mundo, i. e. post diluvium. Brevi
tempore induxit in mundum eene algemene onweetentheit van
Godt, een overvloed van afgoderyen, en godloosheden, ja het heidendom zoo ver verbreid
dat Godt nauwelyks een Zaad, eenen mensch overbehield,
waaruit hij eene volk zoude maken, dat hij in zyne verbond
aannam, viz. Abraham en zyne familie.
Dit eenige volk zogt hij Gode nogt ontweldigen, hij spande
al zynen konst, en kragten in, om 't met geweld te verdruk-
ken in Egypte. En dit niet lukkende, hij zogt 't te verleiden
in de woestyne. Dit ook niet lukkende, ten minsten niet ten
volle, zoo zogt hij 't te bederven in Canaan. En doe dit ook
niet doorging, toen zogt hij 't uit te roeyen in de Babilonia-
sche gevangenis, en hij heeft niet gerust tot dat hij eindelijk
dit volk tot eenen volkomen afval van Godt gebragt heeft,
het geen geschied is toen dit volk, te weten de Joden op zyn aanra-
den, en opstoken, hunnen Heer en Messias aan 't kruis vermoord
hebben, waarom z'ook zyn uitgeroeid.
Zie zoo heeft de duivel zig tegen Godt gesteld, en dat volk
hem ontnomen, twl hij voor zig uit alle volkeren verkoren, en opge-
nomen had, en waarme hij zyne verbond gemaakt had.
En doe nu Godt, in plaats van die afgevalne Joden, de heidenen
tot zyn volk aannam, het geene geschiede door d'Apostelen en
nazaten, door dewelke Godt de heidenen tot zig riep, en uit hen en de
bekeerde Joden eene kerk oprегte, zoo heeft de duivel wederom
zig tegen dit volk aangekant, en de zelve door vervolgingen, doo-
lingen en allerhande ongeregeldheden zoeken te bederven.
Dit is het geen Cbs in parabola hod. ev. vult indicare, dum
loqr de hoie seminante bonum semen in agro suo, et de hoe inimico
qui superseminavit zizania.
Lubet parabolam hanc hodie explicare, et duabus rebus — Propositio
viz. gri humano, et Lulæ applicare, et Moralia deducere Attend

1744. In primo sacro applicavi cuiq. animae fideli.

Dominica 5a Post Epiph: 1740. 52.

Accedentes Servi patrisfamilias dixerunt ei: vis, imus, et colligimus ea? et ait: non.

Matt. 13. v. 27...

Maximum inter humanas divinasque cogitationes discrimen esse, Deus ipse saepius testatus est A. A.

Audi, quod Deus ipse hac de re loquatur. Isa. 55-8. Mijne gedagten (ait ibid. Deus) zijn niet als uwe gedagten, en uwe wegen zijn niet als uwe wegen; want zoo hoog als de hemelen verheven zijn boven d'aerde, zoo hoog zijn mijne wegen verheven boven uwe wegen, en mijne gedagten boven uwe gedagten. En tantum esse discrimen inter humanas divinasque cogitationes Deus ipse testatus est. Et ut plura hujusmodi testimonia transeam, illud solum dico, quod discrimen illud, etsi aliunde constaret, satis supera ex eo, quod praelegimus, Evangelio innotesceret. Ibi cum admiratione interrogant Servi, unde zizania habet ager Dominicus? qua quidem interrogatione innuunt, melius sibi videri, si nulla umquam ibi fuissent zizania. Sed Dnus respondet, se sciente et permittente zizania ista superseminata tritico suo. Iterum Servis è re tritici futurum videtur, si statim eradicent zizania; sed iterum refragatur Dnus, et evelli prohibet, dilata eradicatione ad tempus messis, tunc demum collegenda et comburenda praenuntiat. Adeoque quis non videt, quo intervallo Dei hominumque consilia atque judicia dissentiant.

Voor een week of twaelf, teweten Dom 25. p. pent.

hebben wy met U. A. overwogen 't gedrag van den vader des huijsgezins in aenzien van 't onkruijd, ik zeg in aenzien van de boozen, die door 't onkruyd, beteekend worden, en die hy met de tarwe, ik zeg met de goeden wil vermengeld laeten tot 't einde des werelds.

Laet ons nu eens zien 't gedrag der dienaers ten aenzien van de boozen, de text zeid: De dienaers van den huisvader quamen hem zeggen: Heere, hebt gy niet goed zaed in uwen akker gezaeyd, hoe komt'er dan het onkruid in? Hy antwoorde hen, dit heeft een vyandig mensch gedaen. De dienaers zeiden tot hem: wilt gy dat wy het gaen by een plukken? Hy antwoorde: Neen

Propositio. 't is dit deel van 't hed. h. Ev. 't w wy als nu tot onze onderlinge stigtinge in ondertegtinge zullen verhandelen. Attendite.

Het is de pligt van een Dienstknegt, wie en hoedanig hy ook mag zyn, dat hy getrouw zy aen zynen heer die hem in zyn huis en dienst genomen heeft. Het spreekwoordt zeid zeer wel: Wiens broodt men eet, wiens woord men spreekt: Wiens loon men trekt, wiens werk men ook met alle naerstigheid moet verrigten. En dus moet een knegt de zaeken van zynen heer als de zyne behertigen, hy moet ze zoo waernemen als of zyn heer daer zelf tegenwoordig was, hy moet uit zyn zelven doen 't geen zyn heer hem gebieden zou. Komt hem iets voor daer hy geen raedt of middel toe weet, twyfelt hy wat hy doen of laeten zal, dan is 't 't alder naest, dat hy gae tot zynen heer, dat hy hem vertoone de staet waer in zyne zaken zyn, en hem vrage, wat hy daer in gedaen wil hebben.

Zoo gelukkig was deze Heer van wien in de parabel van 't hed; h. Ev. gesproken word, dat hy zulke goede en getrouwe dienstknegten had, die hem quamen zeggen: Heere, hebt gy niet goed zaed in uwen akker gezaeyd

gezaeyd, hoe komo en dan 't onkruyd in? en hoorende dat een vyandig mensch dit had gedaen, zeiden: wilt gy dat wy het gaen by een plukken?

Door deze Heer van de parabel word verstaen de Heere Jesus zelf volgens d'uitleggingen die hy zelf hier van gewaerdigt heeft te geven, zeggende: die het goed zaed zaeyd, is de zoone des mensche.

De akker is in 't algemeen de wereld, en in 't bezonder de h. kerk hier op aerde.

Het goed zaed zyn de kinderen des ryks, en worden aldus genoemd om dat 't ryk der hemelen voor hen bereidt is.

Het onkruid zyn de kinderen van den boozen, en worden aldus genoemd om dat zy de boosheid van den duivel navolgen: want gelyk de genen die de goedheid en heiligheid van godt navolgen, gods kinderen genoemd worden, zoo zyn ook van gelyken kinderen des duivels, die den duivel navolgen, volgens 't geen Jesus tot de Joden zeide: Gy hebt den duivel voor uwen vader, en gy wilt de lusten uws vaders doen. in de h. Jois: die de zonde doet is uit den duivel, want de duivel zondigt van 't begin af. Jois. 8-44 1. Jois. 3-8.

De vyand die dit onkruyd zaeyd in 't midden den tarwe is de duivel, hy word de vyand genoemd om dat hy gelyk Pet. zeit, altyd rondloopt zoekende wien hy mag verslinden. Hy zaeyd 't onkruyd, met in de h. kerke de quaede te mengelen onder de goeden en de goeden te verkeeren en te verleeden 1. Pet. 5

De knegten die dit onkruid in den akker des Heere ziende, den Heer hier van berigten, hunnen yver en dienstbaerheid aenbieden om 't onkruyd uit te plukken, dat zyn de goeden en vroomen, die gestoord zynde over de groote meenigte der boozen, wel geern zouden zien dat zy ten eenemael uit 't midden der goeden uitgeroeyd zouden worden, en hierom is 't dat zy zeggen Vis, imus, et colligimus ea? Waerop de Heer des akkers

antwoorde: Neen & Niet dat de Heer mispree(s) [hunnen yver, maar hunnen ontydigen yver]

Nu uit dit gedrag dezer knegten van 't H. die hunnen heerbevigten ... moeten godsdienaeren leeren, hoe zy moeten yveren, om 't onkruydt van dwalingen en quaede leere, van bygeloovigheden en quaede gewoontens, van zonden en godloosheden uit te roeyen

Wel is waer als de knegten van 't H. den vader des huysgezins vraegen, Vis, imus, et colligimus ea? de vader des huysgezins antwoorde: Non. Maer daer uit is niet te besluiten dat de getrouwe knegten van God geen yver zouden moeten hebben om het onkruydt uit te roeyen. Integendeel zoo is dit zulk eene strenge plegt en verbintenisse voor hen, dat zy by gebrek van dien, van god genoemd worden Canes muti, o valentes latrare, valsche propheten onnutte knegten, die handen en voeten gebonden in d' eeuwige duisternissen zullen geworpen worden

vervolgens verre van daer, dat de vader des huysgezins met Neen te zeggen op de vraege zyner knegten, hunnen yver in 't quaede uit te roeyen zoude quaed keuren, dat dit integendeel eigent(lyk de pligt is van zyne trouwe knegten.)

Quid ergo (rogabit quis, vult ista parabola circumstantia? quid pater familias dicendo Non intendit?

R. Hac parabolae circumstantia, o improbat zelum, sed zelum illum indiscretum et caritatis exortem, qui o tt malum et peccatorum extirpare la tagit, sed et eos qui ea faciunt sublatos ee [...] cupit.

Tales indiscretus zelus erat Apostolorum qui contra Samaritanos zelantes in hunc modum patrem familias interpellabant, Vis Dne dicimus ignis descendat de coelo, et consumat illos? over w. onbescheiden yver den Heer zig omkeerende (in 't L. bestrafte

Luc. 9. 54.

bestrafte hem, zeggende: gy weet niet van wat geest gy zyt. de zoon des menschen is niet gekomen om de zielen te dooden, maer om te behouden.

Talis erat et Jonæ indiscretus zelus resp. Ninivitarum, qui dolebat ō interire Ninivitas Jona. 4

Atq. talem indiscretum zelum improbat pater familias inhibendo servis ne colligant zizania. in dusdanig een onbescheiden yver, verbied de Heere Xus nog aen zyne dienaeren. En de redenis, als wederom uit de parabel blykt, omdat dit hier in de tydt niet wezen kan, want de quaeden met de goeden, hier op de akker van de wereldt, en gods Kerk tot t'einde des wereldts vermengeld blyven: want de quaeden af te zonderen van de goeden niet aen de menschen aenbevolen is, maer aen de Engelen die last zal gegeven worden.

Zoodat dan gods dienaeren, als zy zien hoe gods akker overzaeydt wordt met t'onkruyd van dwalingen, en quaede leere, van bygeloovigheden en bedorve gewoontens, van zonden en boosheden, hun best wel moeten doen om dit onkruyd te beletten, of ook om 't uit te roeyen, maer niet de persoonen of kinderen den boozen zelf, ō dbms hoes odisse pp vitia, nec amare vitia pp hoes. diligire hoes, ad nos dicitur, interficire errores. Non vult Deus mortem peccatoris (id ipsum nec velle dbnt ejus ministri) sed ut convertatur et vivat. de zoon des menschen (ait Xus) is niet gekomen om de zielen te dooden, maer om die te behouden. En zoo moeten zyne dienaeren t'onkruid, en quaed tragten uit te roeyen dat zy de zielen der gelovigen behouden.

Tali discreto zelo zelabat egregius ille dei Minister aplus Paulus qdo apud ~~Ephesios spectatos~~

1. Tim. 1-20 Ephesios spiritualiter, eradicabat atq à tritico avellebat Hymeneum et Alexandrum, quos, inquit, tradidi satanæ. Quid ita? ut æternum ipsi maneant in servitutem, ? An ut in fasciculos collecti, quasi æternum comburantur? Absit: Quos (inquit) tradidi satanæ, ut discant non blasphemare. q.d. sic hæc zizania tracto, ut aliqdo triticum evadant.

Sic iterum, cum in primitiva Corinthi Ecclia, tritico à patrefamilias per Paulum seminato, juxta illud Pauli, Ego plantavi, inimicus hoc superseminasset zizania scandalosæ undequaq libidinis, tunc Paulus Dei zelo accensus hæc egit et ait:
1. Cor. 5-3... Ik met het lighaem afwezig, maer met dengeest tegenwoordig, heb reeds als tegenwoordig zynde geoordeelt van den genen die dit aldus bedreven heeft... aen den Satan over te geven tot verdrukkinge des vleeschs. At quo fine, quave intentione? Opdat (inquit Pau.) de geest behouden worde in den dag onzes Heere J. C.

Item in 2a Ep. ad Cor. 9-2. hunc suum zelum testatur, et ait: Ik yvere voor u, met een godlyke yver &

Possunt et debent ergo servi patrisfamilias, i. constituti à Deo ministri, persequi qdoq zizania, non odio hoium, sed vitiorum, uti et ipse Xtus egit, et suis discipulis explo præivit, qdo flagellis ementes et vendentes de templo semel iterumq ejecit.

At non Apli modo eorumq successores noie servorum patrisfamilias censendi veniunt, sed et quilibet Xtianus in particulari. Unde et Ecclia de unoqq fideli defuncto, orans Deum pro requie æterna ejus ait: Tamen etsi peccavit, zelum Dei in se habuit.

Verum quidem est quod iis, qui juxta Apli phrasin Dei sunt adjutores singularis incumbat obligatio invigilandi in zizania, peculiaris etiam a Deo data,

tara sit parestas eradicande, ea, vel pro salute aliter tractandi.

Verùm, enim, vero unicuiq mandavit Deùs de proximo suo ait Eclus. Unicuiq in particulari Xtus dixit: Si peccaverit in te frater tuus vade eo corripe eum inter te et ipsum solum. Paulus fideles Thess. alloquens ait: Broeders bestraft d'ongeregelden. Item Gal. Broeders, indien'er iemand overvallen, word van eenig misdaed, gijlieden onderregt hem, met de geest van zagtmoedigheid. Adeoq unicuiq incumbit, pro sua persona quam gerit, pro suo talento quod accepit in extirpanda zizania, incumbere. Aliter tn atq aliter unus quam alius

Eccli. 17-12
Matt. 18-15
1. Thess. 5-14
Gal. 6-1

Aliter peccatores tractare possunt et debent, ii qui sunt superiores, aliter peccatoribus subditi aut æquales. Ad superiores uti Eppum pastores Paulus: Increpa eos dure opdat zy gezond worden in 't geloof. De æquali ad æqualem, Xtus: Increpa te et ipsum solum l.c. Item Paulus. vide sup. Gal. 6-1. et ibid: Draegt elkanders lasten, en alzoo zult gij de wet van Xtus volbrengen. Ja, kan een onderdaen zyn Oversten

Tit. 1-13

Aliter agere possunt parentes erga immorigeros filios, aliter filii boni erga parentes iniquos. Parentes possunt, et dbnt met gezag, en ook met straffigheid 't onkruyd, uit hunne kinderen uitroeijen niet laf, en flauw moeten zy daerin wezen, want z'anders gelyk een Heli, die ook zyne kinderen wel bestrafte, maer niet genoeg bestrafte, godsgen. straffen te wagten hebben. Kinderen, integendeel moeten altydt denken dat z'ook aen quaede ouders d'eerbiedigheid en gehoorzaemheid, uitgenomen in 't quaede schuldig zyn, en moeten door haere gemanierdheid en vooral door haere gebeden by godt

of meerderen, of zyns gelyken, niet beroepen met woorden (gelyk hy ook waerlyk veeltyds niet kan doen) ten minsten moet hy door zyn stilzwygen of gelaet de zelven bestraffen en 't onkruid tragten uit te roeijen. want ook de fouten dikwils eerder door stilzwygen

als door vele woorden en berispingen verbeterd worden, volgens de spreuk van den Ecclus, die zeid: door een bang gezigt, word het gemoed van die quaed doet, verbeterd C. 7-4.
Ja gebeurd 't al dat 't gemoed van die quaed, los en ongebonden spreekt, of quaed doet door een bang gezigt en stilzwygend of zedig gelaet niet verbeterd word, ten minsten zal men 't quaed spreken of plegen voor die tijd stuijten, ten minsten zal men zyn pligt gequeten hebben met zyne yver te toonen om zoo veel men kan het onkruijd uit te roeijen.
En vervolgens zeer bescheiden moet zyn d'yver om t'onkruydt uit te roeyen.
Alter dent su= perioros, alter subditi aut aequales.

de beternisse van hunne buders tragten af te smeken
Verbo zoo moeten heren en juffrouwen, knegten en dienstboden, oversten en onderdaenen, ouders en kinderen door de gebeden by den Heer, 't onkruid tragten uit te roeijen, want men dikwils meer wint door 't gebed, als door gestaedige vermaeningen. Zoo getuygt de schrift van Esdras dat hy door zyne gebeden en weenen voor den Heer over d'ontelbaere zonden des volks 't onkruijd der zonden uit Israel heeft uitgeroeyt; zoodat niet alleen d' overstens des volks maer ook yder een te zaemen quam met Esdras weende, en de zonden verfoeyde 1. Esd. 9-3... Zoo zoo is 't dat de h. Stephanus door zyne gebeden de bekeeringe van Paulus verkregen heeft zoodat de h. Augs. hier van zeide: had Stephanus niet gebeden, de kerk zou Paulus niet gekregen hebben zoodat volgens Augs. 't onkruid van een Saulus door de gebeden van Stephanus, geworden een uitverkooren tarwe van een Paulus. Ja zoo zoo getuygt Augs. van zyn zelven dat hy door de gebeden van zyne moeder Monica bekeerd en van onkruid een tarwe geworden is.
Vervolgens zie daer hoe en op wat wyze dat ijder een als een dienaers van den vader des huisgezins zyn en yver al toonen kan om 't onkruid van boosheid en zonden in zyne evenmensch uit te roeyen. Dat dat een ygeren moet yder een het zy oversten, 't zy onderdaen of gelyke maer onthouden dat zyne yver bescheidentlyk wa[zen] moet &c want zonder dat, zyne yver zonder belyd, en zonder verstand by een hollend paerd en

Alter agere pro parentes... vide in superiori pagina

paerd, en wagen zonder voerman, by een mes in de handen van een klyn kindt, of krankzinnigen te gelyken is: waer zulk een yver maer wesen zoude als d'yver van de blinde Joden van dewelke Paulus zeide, dat zy wel een yver voor Godt hadden maer niet met verstand Rom. 10-2

Welaen dan A. A. dat ydereen wel gedenke Conclusio dat hy als een knegt van den Vader des huysgezins op d'akker van de kerke, en van deze wereld gestelt is. Zien wij 't onkruijd ook zelf in 't midden van de tarwe, in 't midden van gods kerke, geen reden geen reden om ~~in~~ de akker van gods kerke met d'onkarolyken te verlaeten.... Integendeel als trouwe dienaeren van den Heere des akkers zullen wij ~~geduldig~~ ons best doen om 't onkruijdt niet te raegen maer de menschen tragten te behouden, geduldig zullen wij afwagten de tyden en stonden, die de vader in zyne magt gestelt heeft om de zondaeren te bekeeren &c

Dog ondertussen, dewyl wy zorgen en onzen yver toonen voor een ander, zullen wij den akker van onze eige ziele niet verzuymen &c

244 D. 26

Simile factum ē regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo.

Dominica 5ª ab Epiphania 1741

Matt. 13. v. 24.

In parabola, quam Evangelium continet, tria præcipuè occurrunt personarum genera A. A.

Primo loco occurrit Pater familias, sive sator boni seminis.... 2do loco sequitur inimicus illius, cujus malevolentia et vafricies pluribus modis exponitur....... Tertii deniq sunt servi patris familias, in hoc (ut videtur) culpandi, quod somnilentiâ locum fecerint superseminationi Zizaniorum; in aliis nihilominus laudandi à vigilantia, fidelitate, promptitudine zeli, et discreta obedientia

Reliquis missis solum præ cæteris hodie patrem familias considerabimus, et in illo ad eruditionem vram non nulla breviter observabimus Attendite.

Propositio

Sunt qui parabolam hujus diei dicunt pertinere ad primævam & generalem mundi hujus conditionem, quasi ageretur de Deo Satore i.e. creatore gnis humani in bonitate justitiæ originalis conditi, quod invidia et suggestione diaboli corruptum ē malitiâ peccati in Adamo: at ō is ē hujus parabolæ scopus; sed si quando hoc sensu explicatur et tractatur, fit per accommodationem.

Verum genuinus parabolæ sensus ē ostendere conditionem Eccliæ Novi testamenti post tempus prædicati Evangelii. Indubiè hoc agnoscimus ex ipsius Dni interpretatione, qua parabolam hanc discipulis suis degratus ē exponere Matt. 13-37.... sic n dicit: Qui seminat

bonum semen, e Filius Hominis. Ager autem e mundus: bonum vero semen, hi st Filii regni: zizania autem filii st nequam &c. Ecce Satorem, interpretatur o Deum, sed Filium Hominis. Unde certissime liquet sermonem ee de iis quae acciderunt post mysterium Incarnationis Dominicae.

Itaq. Xto ipso interprete Pater familias e Filius hominis ipse Christus Jesus

Dum seriem parabolae percurrimus quatuor ante alia advertimus in hoc patre familias singulariter admiranda 1o. Bonum se monstrat, quia boni seminis e seminator 2o. Admirandam exhibet patientiam et longanimitatem dum sinit tritico suo suppseminari zizania, et quod plus 2. utraq. crescere. 3o. Providentiam probat ex praeviso damno tritici, si evellerentur zizania 4o. deniq. justum se demonstrat, adustis foco zizaniis, et collecto in horreum tritico.

Ac 1mo. quidem bonum se monstrat pater familias Evangelii Christus Jesus, quia boni seminis seminator e. Bonum semen, sunt Filii regni, i.e. pii, fideles, et electi. Sati sunt hi a Xto o sdm naam, sed sdm gratiam de seminatione p Evangelium hic sermo e. Qui ergo nati fuerant filii irae, Xto sive p se, sive per suos seminante bonum semen, nascuntur filii regni. Unde

Joa. 1-12 Jo.s: Dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine ejus.... qui ex Deo nati sunt.

Modum sationis, sive nativitatis exponit Petrus. 1. C. 1. ubi fideles vocat Herboren, niet uit een bederflyk, maer uit een onbederflyk zaedt, door het woordt van Godt, die leeft en blyft in der eeuwigheid. Renatos vocat, ut secundam innuat nativitatem p graam, quae e semen incorruptibile p verbum Dei aures ingrediens et radices figens in corde audientium, verbum illud Dei vivi et permanentis in aeternum, quod addit, ut fontem ostendat incorruptibilitatis. Concordat Jacobus qui ita scribit: Voluntarie

Jac. 1-18 naer zynen wille heeft hy ons gebaerd door het woordt der waerheid: opdat wy als d'eerstelingen van zyne schepselen zouden wezen. Ex quibus facile intelligimus, quomodo bonum

bonum semen i.e. Filios regni, semines sator noster Jesus. nimirum spargit in nos verbum veritatis, sive verbum Evangelii sui, quod dum fideli corde excipimus, esse incipimus initium aliquod creaturæ ejus et efficimur Filii regni. Unde et ipsum verbum, verbum regni dicitur Matt. 33-39 et Evangelium regni Matt. 4-23.

Adeoq quis jam ambigat de satoris nostri bonitate, qui nos nullo nostro merito imbuit suo verbo, ut ex vilissimis diaboli mancipiis efficiamur filii regni?

Sed sunt quæ bonitatem istam ō leviter commendant 1o. Jacobus, ut audivimus, de seminatione hac loquens ait: Voluntarie genuit nos verbo veritatis. Voluntarie hoc factum i.e. nemine satorem nostrum cogente, nemine id justè exigente; sed sola movente bonitate, misericordia, et dilectione.

2o. Semen suum ō parcè seminari in obscuro orbis angulo; sed in universo mundo: ager n. e mundus Matt. 33-38 Euntes (inquit) in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ Marc. 36-35. O admiranda bonitas! O dilectio! &c

2do. Quantum autem ad patientiam & longanimitatem satoris nostri Jesu hanc probat dum 1. sinit tritico suo superseminari zizania, et quod plus 2. ē utraq crescere. 3o. Sinit inimicum suum in medio tritici sui seminare zizania i.e. permittit, ut diabolus in orbe prædicati Evangelii locis, in orbe Ecclesiis et cordibus fidelium zizania sua, sive filios suos v. 38. permisceat cum Filiis regni, ut corrumpat agrum Dominicum. 1. Fit autem hoc dum Xti Eccliam ingrediuntur hypocritæ sive ob avaritiam ut Simon ille Act. 8-38., sive ut dominentur in cleris, ut Petrus de qbsdam loquitur, sive ob aliam à salutis negotio alienam. 2. Fit hoc dum, qui in Eccla sunt, à veritate ejusq defensoribus deficiunt ob similes causas &c. 3. Fit hoc dum, qui in Eccla sunt, à virtute et justitia deficiunt; et ex tritico zizania fiunt &c. Fit hoc et Xus sator boni seminis tolerat: etsi n. parabola hos dormientes nobis exhibet, nihil tamen,

Ps. 120-4 hoc ad Xum Satorem pertinet. Nam ut David canit: Non
dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel. Sciebat Pau-
Act. 20-29 lus futuros lupos rapaces, qui non parcerent gregi &c. Quis
dicat nescisse Xum? Immo praescientiae testis haec ipsa
parabola. Praescivit ergo futurum, et scivit cum fieret
porro potuit impedire ne fieret, et nihilominus factum
Venit inimicus et superseminavit Zizania &c. factum
utiq; permittente Xto et tolerante. O patientia!

2o. Sed alterum accipite patientiae illius et
longanimitatis specimen. Adsunt servi, et ad eradican-
da Zizania, suam operam offerunt. Vis imus? R. der Heer
Sinite utraq crescere usq ad messem. Quid est crescere
1 ut in suo quodq genere proficiat et invalescat tam
2. Tim. 3-13 lolium quam triticum. Sic Paulus de malis, sive Zi-
zaniis: D'ondeugende menschen en verleiders zullen
arger en arger worden, dwaelende en in dwaelinge ver-
Apoc. 22-11 leidende. Joës de utrisq tam bonis quam malis lo-
cre exponit illud: sinite utraq crescere: Die onregt
doet, doe het nog; en die vuil is worde nog vuilder: en
die regtvaerdig is, worde nog regtvaerdiger; en die hei-
lig is worde nog heiliger. Quis non admiretur istam
longanimitatem? dignissima sunt Zizania, quae eve-
lantur, et nihilominus tolerantur. O quam longe hoc
differt à nostris moribus? dixissemus nos: Quis ca-
codaemon meum corrupit agrum? ite, evellite &c.
at non ita sator noster Jesus, sinite inquit, utraq cresc.
2 Adde aliam crescendi rationem propriam Zizaniis
viz: ut omnes abundent mundana felicitate, et crescant
divitiis, honoribus, potentia. Proprium enim hoc est dia-
boli Filiis, ut per fas & nefas opprimant pauperes
et exhauriant, ut impudenter quascumq invadant
Ps. 72-12 dignitates &c. Ziedaer (zeit David) d'ondeugende men-
schen, 't gaet hen wel in de wereld, en zy worden ryk &c.
Hoe komt het (zeit Jeremias tot godt, ziende de voor-
spoed der zondaeren, en daerover verstelt staende)
Hoe komt het dat de handel en wandel der godloozen zo
Jerem 12-1 voorspoedig is? dat het hun allen wel gaet, die trouweloos
handelen, en onregtvaerdig tewerk gaen? Het zelfde

zondr

Zouden wy ook wel mogen vraegen, ziende het onkruid,
het verdiend uitgeroeyd te worden, groeyen, en bloeyen.
Quodan quis comprehendat Satoris nri longanimitatem
die toelaet dat 't onkruid gezaeyd word in 't midden der
tarwe, et quod plus ē sinit utraq. crescere? et quo
usq. crescere? usq. ad messem. quis o indignetur? quis
accuset Dni longanimitatem, velut injustam? sed
cohibeamus judicium tantisper, ut Satoris nostri videa-
mus providentiam, quam

3tio. Loco observandam diximus. Probat Sator
noster Dns Jesus suam providentiam, sive providam
pro agro suo solicitudinem ex praeviso damno tritici, si
evellantur zizania. Vis imus et colligemus zizania?
quaerunt servi à patrefamilias. et ipse ait: Non. Ne
fortè colligentes zizania eradicetis simul cum eis et
triticum. Ecce ergo praevidet futurum tritici periculum
ex eradicatione zizaniorum. Praevidet hoc periculum.

1o. Quia inter zizania et triticum initio exiguum
aut penè nullum externâ specie intercedit discrimen:
sic inter hypocritas & verè bonos saepe res sese habet:
Inde tritico periculum, &c.

2o. Quoad rempublicam, et familiarem, magnum saepe
boni malisq. inter se habent commercium, ut mali ne-
queant tolli de medio sine gravi damno bonorum.
Impio patre, quoad rem familiarem, indigent tenella
proles. Opus habet Respublica strenuo belliduce,
qui tamen luxui deditus ē et ventri. Dives superbus
ex vana gloria multos alit pauperes &c. Vis imus et
evellimus? Non, ne forte &c.

3o. Cum mali sint fortiores bonis, ipsi potius
extirparent bonos, quam boni malos.

4o. Mali etiam dum quoad terrena nocent bonis, exercent eorum
patientiam et augent meritum. Sic Herodes innocentes
pueros ex vita transtulit miserâ ad meliorem. Sic Ty-
ranni saeviendo profuêre martyribus ad immortalem
gloriam.

5o. Subinde evellendo zizania evelleretur triticum

ex zizaniis proventurum. Est n dispar plane ratio agri terreni & dominici: in illo zizania hodie, et cras sunt zizania: in hoc autem hodie Saulus, cras Paulus erit: mulier in civitate hodie peccatrix, cras sancta Maria Magd. Hodie publicanus, cras Evangelista &c. Quid tibi videtur de Saulo exeunte Jerosolymis, spirante caedis comminationum? tolle de medio, evelle zizania. Absit. Nescis.

Hoc ergo ota praevidet Dns, et ideo se praestat longanimem.

Sed justitiam vis videre? respice finem, et videbis.

4to. Nihil satore nostro justius e. Hoc demonstrat addiens voce zizaniis, et colligere in horreum trtico. Colligite, inquit, primum zizania &c. Quid hoc Discedite à me maledicti in ignem aeternum. Matt. 25. Anne post hoc de satoris nostri justitia dubitabimus?

Ps. 72-16-19 Audiamus Davidem. Ik dagt hoe ik dit verstaen zoude (naem. de voorspoed, t' groeyen en bloeyen van t' onkruid) dog het was een moeyelyke zaek voor my, tot dat ik inging in gods heiligdom (in [struck] geheimenissen X of in zynen tempel om ^ door zyne Leeraers over dien kand onderwezen te worden) en dat ik agt nam op hun uiterste. Waerlyk gy hebt ze op het glibberige gestelt (gy hebt haer in d'overvloed gesteld, die haer door haere eigen bedorvenheid tot een val strekken zal) gy hebt ze nedergeworpen, als zy verheven werden. Hoe zyn zy te niet geraekt, hoe schielyk zyn zy verdwenen? zy gaen ten onder door hunne boosheid. q.d. Laet t' onkruid hier al groeyen en bloeyen.... op haer uiteinde zal gods toorn en regtvaerdigheid zig in haer opzien duidelyk vertoonen....

X van gods heilig Woordt
^ door het betrachten van godt, door het verbreiden van zijn h. Woordt, en

Tolerat ergo sator boni seminis C. J. zizania, tolerat met veele langmoedigheid de vaten zyner gramschap, bereidt ten verderve, ut postea manifestior evadat justitia

2 Ut autem justum se probat, seu probabit, addiens voce zizanus, sic et colligere in horreum

tritico

tritico probabit. Triticum congregare in horreum meum. Quid hoc? Venite benedicti patris mei &c Matt. 25-34
O felix triticum! &c

Habetis A. A. quatuor ex Evangelio in satore nostro I.su precipuè observanda. (Repete breviter) Moralia

1mo. Si hoc sit Xti bonitas quod per verbum Evangelii ab eo seminati facti sumus Filii regni, maxima hac bonitas à nobis exigit gratitudinem.........

Deinde huic bonitati respondere nos debemus mutua bonitate, zelo et aviditate ad semen verbi Dei excipiendum...... Corde bono et optimo illud excipiendo Luc. 8
ut renascamur ex semine incorruptibili ex verbo veritatis, ut ad regnum promissum quam diligentissimè nos comparemus.

2do. Satoris nostri tolerantia ad imitationem nos provocat, ut quia inter zizania vivendum nobis ē, hac ipsa patienter toleremus. Nobis à Petro dictum putemus: Wie kan u quaed doen, indien gy betragter gene goed is? 1. Pet. 3-13
Lothi exemplo in sodomis, sic et nobis inter zizania vivendum. 2. Pet. 2-8.

Deinde si forte ipsi adhuc zizania sumus, et à Dno in patientia toleramur, cogitemus illud Apli: Versmaedt gy de rykdommen zyner goedheid, en verdraegzaemheid, en langmoedigheid? Weet gy niet dat de goedertierentheid gods ū tot boetvaerdigheid aenleidt? Rom. 2-4..
Maer naer uwe hardnekkigheid, en onboetvaerdigherte vergaedert gy u zelven een schat van gramschap in den dag van gramschap, en der openbaeringe van gods regtvaerdig oordeel, die een yder zal vergelden na zyne werken. Itaq. ut hoc evitemus, emendemur in melius, nunc tēpus ē ut ex zizaniis fieri possimus optimum triticum &c

3tio. Imitanda satoris nostri providentia ut, quid ex qua q. re boni vel mali consequi posit et soleat, diligenter examinemus. Id ipsa hoīs ratio dictat....

hoēs rationales sumus, ō bruta irrationalia ....

Deinde etiam aliquando bona quaedam omittamus, ex quibus praevidemus secutura multo graviora mala. Bonum erat eradicare zizania, sed omittendum ppr bonum tritici ......

Deniq. orandus Dns ut suggerat nobis quod rectum

4to. Terreat nos justitia ne simus zizania....

E contrario vero excitet nos ut simus triticum, utile fertile, pingue, dignum deniq. ut in coeli horrea transferamur ....

248 9.26.

Simile ē regnum cœlorum hōi, qui semi-
navit bonum semēn in agro suo. cum ā
dormirent hoēs, venit inimicus ejus
superseminavit zizania in &c.

Matt. 13. ℣. 24.

Dominica 5a Epiphaniæ 1742.59.

Vier verre hoeven wij te zoeken, d'uitlegging
van de parabel van ons hed. h. Ev., de Heiland C. J. heeft
zig gewaardigd ons zelf d'uitlegging daar van te geven.
Naardat de Zaligm. verscheide gelijkenissen, aan de scha-
ren had voorgesteld, liet hij haar gaan, en zijne discipelen ℣. 36.
(zeid d'Ev.) quamen bij hem zeggende: leg ons de gelijkenis
van het onkruid des akkers eens uit. Hij antwoordde en
zeide tot hen: die het goed zaed zaeijt, is de zoone des
mensche. de akker is de wereld. Het goed zaed zijn
de kinderen des rijks. Het onkruid zijn de kinderen van
den boozen. de vijand die het gezaeijd heeft, is de duivel.
de oegstijdt is de voleinding des wereld. En de maeijers
zijn d'engelen. &c.
De meining is nu alleen maar U. L. met den zaeijer
van het goeden, en den zaeijer van het quaden zaad een
wijle tijds t'onderhouden. die het goed zaad zaaijt,
zeid C. S., is de zoone des mensche, en de vijand, die het
onkruid zaaijd, is de duivel. in hieromtrent zullen Propositio
wij nagaan. 1o. hoe dat godt of C. J. het goed zaad zaaijt.
2o. en hoe de duivel het onkruid zaaijd. Attend.
Om alles op order te vervolgen, zoo kunnen wij zeggen,
dat godt de zaaijer des goede zaads 't zelve op 4 verschei-
de wijzen, zaaijd in ons menschen, waar door wij dan kin-
deren des rijks, en 't goede zaad zelfs worden.
1mo. Godt zaaijd in ons het goede zaad door heilige in-
gevingen, en godvrugtige zielbewegingen, die hij van tijdt

tot tijdt in onze herten stort.

Ja A. A. hoe meenigmaal worden wij niet gewaar dat godt tot ons van binnen, in 't herte spreekt, quoties ô inspirat nobis pias cogitationes? quoties sentimus nos excitari ad virtutem, et dehortari à malo, aut fœditate peccati, aut pulchritudine virtutis? Dus is 't dat godt zelf getuijgt, als hij zegt

apoc. 3. Ecce sto ad ostium, et pulso. quam à hac porta, quis hic pulsus? &c 't is deze stemme die david in d'ooren zijner

Ps. 84 ziele hoorde klinken, en waar van hij zeide: audiam quid loquatur in me Dus deus. Utinam et nos cum davide divi voci in nobis loquenti auscultremus! quoo ô experiremur deum in nobis bonum semen, seminare per sanctas inspirationes, piosque ai motus?

Itaque deus in nobis primo seminat semen virtutis per de

2do Externa voce ministrorum suorum qui, arguendo increpando, monendo, obsecrando vitia extirpare, et virtutem seminare in nobis conantur.

Zoo zaaijde godt in 't herte van een david zijn goed zaad door den prophaet Nathan, die hem onder eene zoete gelijkenis deed bezeffen dat hij een man des doods was &c

Zoo zaaijde godt 't goed zaad in de Ninivieten door de stemme van Jonas &c

Zoo door Petrus in de herten van duizenden en duizenden, die op den pinxteren Petrus gehoord hebbende compuncti corde dicebant: viri fratres quid faciemus?

Zoo zaaijde godt 't zaad van zijn woord in 't herte van Lijdia koopvrouw in purper, weshalven van haar

act. 16 gezegd word, dat zij ter herte nam het geen zo Paulus hoorde preeken.

Zoo in 't herte van den h. Antonius, die beroemden inwoonder der woestijne, van denw de kerkelijke historie getuijgen dat als hij in de kerk komende daar hoorde preeken, wilt gij volmaakt zijn, verkoopt al wat gij bezit en geeft het aan den armen, en gij zult u eenschat vergaderen in den hemel, dat hij, zeg ik, dit gehoord hebbende henen ging, alles verkogt, en uitdeelde aan den armen,

Zoo doed godt nog dagelijks door de dienaren zijner kerk

Leeke qui suis monitionibus, increpationibus, observationibus in nobis virtutem seminare student, ut pote ad hoc à deo positi. Unde Paulus: Wij bedienen het gezantschap voor Cs, als of Godt door ons vermaande. Wij bidden van Cs wegen, laat u met Godt verzoenen. 2. Cor. 5-20.

3tio. Seminat deus in nobis semen virtutis p exempla sanctorum. Dus stelt hij ons voor de gehoorzaamheid, en t geloof van Abraham, de verduldigheid, en vaderlijke zorge van Job, en Tobias, de kuisheid van Joseph, en Susanna, de vroome jeugd van Daniel, en zijne 3 gezellen, zelfs in t midden der boozen, &c. En waartoe tog stelt godt ons deze, en ontelbare andere v. B. zijner heiligen voor oogen? dan wel om ons door die schoone v. B. de deugd in ons te zaaijen, Immers daartoe dienen alle de feestdagen der Heiligen, teeken opdat wij hunne deugden navolgen zouden. dus zeit Paulus dat w'onzer leidsmannen, i. e... gedenken zouden: Mementote praepositorum vestrorum, ... quorum intuentes exitum conversationis imitamini fidem. H: b. 13-7

Vultis exemplum in particulari, in quo patet quantum possit hic seminandi modus? Lege Augni Confess. Lib. 8. Cap. 6. et 7. ibidem invenies ipsum Augm narrantem, quod deus in suo corde seminarit firmam pietatis, et castitatis resolutionem p exemplum Antonii quod Pontianus pius aulicus ipsi referebat. Augs getuijgd aldaar dat terwijl Pontiaan al voortging met hem het leven, en defrig v. B. van Antonius te verhalen, zijn hert van liefde voor Antonius blaakte, en het leven van dien man bij t mijnen vergelijkende, zeit Augs, gaf mij dit een eischelijken haat van mij zelve, en ik moedigde mijne ziel aan om tot u, ô Godt! te gaan, en bij u mijn troost, en toevlugt te zoeken. En sic deus bonum semen in Augno seminavit.

Ja zoo doet godt nog dagelijks als hij t ligt van de zijnen zoo voor ons laat schijnen, dat wij daar door opgewekt worden, om te verheerlijken den Vader die in den hemel is

Itaq in nobis deus seminat &c.

4to. Ja dat meer is, en mogelijk wonder schijnen zal
Godt zaaijt in ons het goede zaad van deugd, en vroomigh[eid]
ook zelfs door drukken lijden, dat hij ons overzend. Het[...]

't gaat met ons even als met het natuurlyk koorn op de velden.

Het helpt grootelijks tot bevordering, en wasdom van het
koorn, op de velden gezaaijd, dat het staat in wind, en regen
in hagel, en sneeuw. dit is het lot van 't winter koorn, en daar
om zeit men, hij lijd als winterkoorn op 't veld. Maar dog
daarom is dit het slegste niet, ja het is 't beste, en deugd
zaamste, dit word het, zoo veel te meer, hoe veel te meer
stormen en tempeesten, winden en barheden, des winters
dat het uitstaat.

En zoo is het met de quellingen, en rampen geligen
ten opzigt van ons menschen, Godt zaaijd door die in ons
het goede, en hij bevorderd daardoor den aanwas der deugt
en godvrugtigheid. zoo erkende David dit in aanzien
van zig zelven. Hinc: Bonum mihi qd humiliasti me
q.d. o godt! had je mij niet bezogt, had je mij niet geka[stijd]
tijd, ik zou mogelijk noit agt genomen hebben op mijne zijn
wegen, ik zou misschien maar voortgevaren ~~hebben~~ in mij[ne]
zonden en verkeerde wegen; maar nu uwe hand op mij ver
zwaard is, nu open je mij d'oogen, en nu kom ik tot inkee[r]
Bonum ergo mihi qd humiliasti me. En, inderdaad no[it]
heeft David kragtiger gebeden, vieriger gezugt, noit
heeft hij schoonder, zoeter, en zielroerender psalmen
gemaakt, dan wel als godt hem met het een of ander
bezogt. o ja! dan, borst zijn hert uit; dan sprak hij tot
godt uit de volheid zijner ziele, gelijk te zien is als wij
zijne psalmen leezen, en agt geven op de gelegentheden
in dewelke zij gemaakt zijn.

Joh. 12 - 24.

Willen wij nog verder bewijs hier van hebben? C. J.
geeft 't ons zelf als hij zig in de zijnen bij 't tarwe koorn ver
gelijkt zeggende: 't en zij het tarwe koorn in d'aarde valt
en sterve, zoo blijft het alleen: maar indien het sterft, zoo
brengt het veele vrugten voord. explica.

Zoo dan. zie daar op 4 leij wijzen, zaaijd Godt de

Con=

Contrarium, oio facit diabolus inimicus noster, ipse zizania impietatis seminare conatur. Fecit hoc jam ab initio mundi, cum, bonum semen justiæ originalis à deo in Adamo seminatum suffocavit, et zizania vitiorum superseminavit. Idem enim quotidie facit: Circuit, inquit, Petrus, quærens quem devoret; altijdt loert hij, altijdt leijt op zijne luijmen, om 't onkruid over 't goede zaad heen te zaaijen. Facit autem hoc iisdem illis mediis, qbs deus bonum semen seminat. Dus zeiden wij

1mo Deum, in nobis seminare semen virtutis p sanctas, et pias inspirationes, sic et diabolus inimicus hoc seminat in nobis zizania vitiorum p pravas cogitationes, malosq ai affectus quos excitat in nobis. Enim vero quoties diabolus proponit nobis malas cogitationes? quoties nos excitat ad malum! subinde proponit impudica, superba, invidiosa, et in nobis excitat motus luxuriæ, superbiæ, iracundiæ, repræsentando cogitationi eorundem vitiorum voluptatem aut æquitatem. atq sic superseminat in nobis &

2do Zeiden wij dat Godt zijn goed zaad in ons zaaijt externa voce ministrorum. Habet et diabolus suos ministros quorum voce, et consilio malum, in nobis seminat.

Sic jam in initio mundi seminavit in Adamo obsq ejus posteris semen suum, p ejusdem uxorem Evam.

Sic in Jobo semen suum seminare conabatur ministerio, et consilio amicorum, immo et uxoris ejus &

Sic in Josepho id efficere studebat p impudicam Putiphàris uxorem &

Sic ut Susannam perduceret ad malum, utebatur consilio duorum illorum scelestorum senum.

Sic item hodie dum agit, quot n hbt diabolus ministros p quos in nobis malum seminare nititur? quoties dum pie sanctèq vivere volumus, alii nos turbant, dicentes: quid tu incipis, nimis tædiosum ē ita vivere. subinde dum templa mã frequentare, ferventius orare, sa=

sacramenta sæpius sumere proponimus, adsunt et alii, qui dissuadent. Dum quis renuntiare intendit voluptatibus, huic, aut illi illicitæ conversationi, non deerunt qui id dissuadebunt, qui consulent et dicent: fruamur bonis quæ sunt, utamur creatura, tanquam in juventute celeriter &c — verbo ontelbare bedienden, monden, en tongen heeft de duivel, door dewelke hij ons tot verderven zoekt te brengen, en zijn onkruid te zaaijen.

3tio Zeiden wij dat God zijn goed zaad in ons zaaide per exempla sanctorum suorum, idem ab opposito facit inimicus homo, qui zizania in nobis seminare nititur per exempla prava aliorum. Hinc celebris illa Augni sententia: Exemplo bonorum seducit (?) nos. Sic v. g. dum accuratius secundum Dei legem vivere intendimus, oggerit nobis aliorum vitam non adeo accuratam, dum cedere volumus voluptatibus, proponit alios, qui iisdem fruuntur. Dum à peccatis surgere volumus, aliorum opponit exempla qui postquam diu in peccatis hæserunt, tamen vere conversi sunt, ut sic conversionem differre suadeat.

Audi Augnm qui ipse fatetur quam facile aliorum exemplo ad malum ferebatur, immo offerri pudebat, pudebat (inquit) cum impudentibus non esse impudentem. Quam multi idem hoc, si auderent, cum Augno non faterentur &c —

4to Denique zeiden wij dat God ook zelfs door druksen lijden zijn goed zaad in ons zaaijde: idem facit ab opposito diabolus, per prosperitatem et voluptates mundi, in nobis seminat zizania peccatorum.

At hoc non ita dicimus quasi diabolus hominibus prosperitatem det, non sic! prosperitas mundi enim a deo est; sed diabolus sibi de illa subservit ad homines seducendos. Cum dormirent homines, ait Dominus, venit inimicus

inimicus, et superseminavit zizania i.e. wanneer ze
in rust, en vrede waren, in gemakkelijkheid, en voor-
spoed waren &c

Vultisne exempla? legite Exod. 32-6. zoo lang
de kinderen Israels nog slaven in Egypten waren,
zoo lang Pharao hen nog drukte, kenden zij genen
anderen Godt, als den waren Godt: maar qualijk
quamen zij in stilte, en in ruste, of verstond de dui-
vel bediende zig'er van, en zaaijde 't onkruid in opregten, 't zelve
hunne herten, zoo verre dat zij 't gulden kalf aan- al danzende?
baden, en rondom om 't zelve riepen: Hi st dii tui

Zoo lang Saul nog maar een gemeen man was,
was hij klijn en gering in zijne eige oogen; maar
koning geworden, vereidelde hij zig in zijne voor-
spoed, en zaaijde de duivel 't onkruid van ongehoor-
zaamheid in zijn herte? &c

David zoo lang hij vlugtig, overal van Saul
vervalgd, dan had hij gene begeerte tot een ander
mans vrouwe, dan wist hij van geen onnozel bloed
te vergieten, &c integendeel dan was hij zoo teder
van gemoed, dat hij als een knaging bij zig zelven
voelde als hij maar een stuk van Sauls mantel in de spelonke
gesneden had. Dog dan wanneer nu David in ruste,
en vrede de kroon droeg, en septer zwaaijde, dan,
als hij sliep, ik zeg, als hij 't huis bleef, en niet
te velden trok, dan bekroop hem de duivel door
't onkruid van onkuisheid &c

Idem dic de Salomone qui quamdiu occupabatur
aedificando fidelis Deo erat, sed defecit cum otio
fruebatur &c

Ne forte colligentes &c. Matt. 13. 29. Dom. 5.
Epiphaniae
1749. 67.

D. 25. 253

Ne forte, colligentes zizania, eradice= | Dominica 5.
tis simul cum eis et triticum. Sinite utraq(ue) | Epiphaniæ
crescere usq(ue) ad messem, et in tempore messis | 1749.
dicam messoribus: colligite primum zi-
zania, et alligate ea in fasciculos
ad comburendum Matt. 13. v. 29.

De zegen en voorspoed der godloozen, en de onder-
drukking en tegenspoed der vroomen in het burgerlijke
leeven op deeze wereld zijn ten alle tijden de struikelstee-
nen geweest van het menschelijke oordeel. Hoe meenig
nieuwsgierig verstand is hierdoor verargerd ge-
worden? Hoe meenig zwak verstand is daardoor
overstroomd? ja de vroomen zelfs schijnen daardoor
dikwils aan 't waggelen te geraken. Mijne voeten, Ps. 73. 2
(zeide David) hadden bijna gestruikeld, en mijne tree-
den waren schier aan 't slibberen. ... als ik zag dat het
den quaaddoenders welging.

Hoe komt het (zal men zeggen) dat in de wereld,
die 't werk van Godt is, en 't voorwerp van zijne voor-
zienigheid, alles in zoo eene groote verwarringe is? dat
't in de zelve genoeg schijnt om rijk te zijn, dat men
godloos en ondeugend is, het schijnt dat het genoeg
is om arm en verdrukt te wezen, een vroom en godvrug-
tig mensch te zijn.

Wel is waar men zou alle dusdanige roekelooze
onderzoekers, voornamentlijk die zig met den wille des Heeren,
in zijne h. bladeren beschreeven, laten vergenoegen,
voldoenende andwoord kunnen geven, en met Isaiäs | Isa. 45. 9.
kunnen zeggen: Weehem, die zijnen schepper tegen-
spreekt, hij die maar een aarde pot is: zal de pot aarde
tegen haren pottenbakker zeggen: Wat maakt gij? of!
uwe werk is zonder handvatzels.

Maar de Heiland C. J. uit eene overgroote barmher-
tigheid voor de zijnen, om alle verkeerde oordeelen, over

deeze schikking in zijne kerke weg te neemen, heeft zij
nen wil duidelijk te kennen gegeeven, jaa zelfs hier en
daar verzeld met gewigtige reedenen.

De verheven parabel van ons Ev. bevat meerendeels de
gansche schikking van Godt diesaangaande in zijne kerke. Hier
leerd Jesus onder de gelijkenisse van eenen gezaijden akker,
dat'er altijd onkruid met de tarwe, dat is quaaden met de
goeden in zijne kerke vermengeld zullen wezen, dat hij
d'oorzaak van dat quaad niet is: hij geeft de reeden waar
om hij de quaaden uit het midden der goeden niet wegrukt
waarom hij ze zelfs weeldrig laat wassen, en tot wat einde

l'Aandeel van deeze leerzaame parabel hebben wij tot
text opgenomen, naam het gebod van den Vader des huis
gezins, dat men 't onkruid zal laaten opwassen met de tarwe

Sinite utroq crescere 1° 2° de reeden van dien, ne forte &c. 3° tot wat einde
het op den akker wast, om in bundeltjes gebonden &c

Propositio Wij zullen dezen text 1° in het kort uitbreiden
2° eenige zedenlessen. Attendite

I

Indien d'ijver, en de drift der dienaaren in 't uitroe
ijen van 't onkruid den Vader des huisgezins behaagd had,
het zou ras gedaan geweest zijn met al 't onkruid, 't welk de
booze vijand gezaaijd had onder de tarwe. Hunne ijver was
zoo groot dat zij aanstonds op het gezigt van 't onkruid
tot den huisvader zeiden: Wild gij dat wij het gaan bij
een plukken! Maar de Vader des huisgezins die beter
de natuur, en eigenschap van zijnen akker, en der gezaaijde
tarwe kende, dan die verkeerde ijveraars, gaf hen
een gansch tegenstrijdig gebod, laat het (ait) beide wassen
tot den oegst.

En opdat de dienaars niet zouden meenen dat dit gebod
alleen op de willekeur van den huisvader steunde, zond
eenige reeden, zoo voegd de huisvader de reeden voorafdoo
bij: opdat gij moogelijk (inqt) het onkruid uitplukkende
niet te gelijk met het zelve de tarwe uittrekt. Zijne ree
den dan bestaat in het gevaar, dat de tarwe zoude lijden
door eene ontijdige verzaameling van 't onkruid, als of de
Vader zeide: de vijand is daar oorzaak van; maar eyen we
't is

't is 't voordeel van de tarwe dat 't onkruid blijve staan;
want gij zoud bij ongeluk het goede zaad met 't onkruid uit-
rukken, en zoo mijnen akker berooven van zijne vrugten,
of ten minsten, misdien 't onder malkander wast, en dus
de wortelen door een gestrengeld heeft, zoud gij ook de
tarwe onwortelen, en dus in zijne weeldrige wasdom
hinderen; maar laat ze zamen groeijen, niet dat ik
met beide mijne schuuren zoek te vullen, neen! laat
d' oegst maar komen, als de tarwe nu volwassen geen
nadeel lijd door 't wieden van 't onkruid, dan zal ik ge-
bieden, plukt eerst 't onkruid bij een, en bind het in bon-
deltjes om te verbranden.

Niemand heeft hier lang te zoeken naa de verhoolen
zin van deze gelijkenisse. 't heeft Jesus behaagd aan
zijne Apostelen de wezendlijke deelen van de zelve uit te
leggen, waardoor hij ons ligt doet bevatten wat hij door
dat deel van onzen text te verstaan wil geven. ~~dat~~ Hij zegt dan:
Die het goed zaad zaÿd, is de zoon des menschen. d'
akker is de wereld. Het goede zaad zijn de kinderen des
rijks. 't onkruid zijn de kinderen van den boozen. de vijand
die het gezaÿd heeft, is de duivel. D'oegst is de voleinding
der wereld. En de maÿers zijn d' Engelen.

Jesus wil dan, in onzen text zeggen, dat het dus in zijne
kerke, die zoo groot als de wereld is, met de boozen zal gaan,
dat zij in de zelve niet alleen altijd met de goeden zullen ver-
mengd zijn, maar dat zij ook in de zelve weeldrig, en gezegend naar de wereld veeltijds, zullen
opwassen, ook tot voordeel zelfs van de goede tarwe, ik
zeg, der vroomen en uitverkoornen; Maar, elaas! dat
die tijdelijke voorspoed en wasdom eens ten laatsten met
eene eeuwige straffe des vuurs zal besloten worden.

Toepassing

Zie hierdan 3. waarheden, d' 1ste tot schrik van alle
kerkleden, naam dat het niet genoeg is te zijn op den akker
des Heeren, tenzij men tarwe is; de 2de tot troost van alle
bedrukte vroomen, die zig dikwils aan Gods schikkinge
stooren, dat hij zoo veel onkruid, ik zeg, godloozen op d'akker
zijner kerke laat opwassen zonder die uit te roeijen, en
dat zelfs ten besten van de vroomen, de 3de waarheid is tot schrik,
en vreeze der godloozen, 't onkruid van Gods akker, naam het lot
dat hen naa hunne weeldrig groeijen te beurt zal vallen

En wel 1º indien wij ~~dan~~ in de gelijkenisse van ons L.[4] on-
kruid weeldrig opzien wassen, ja zelfs dat dit volgens het ge-
bod van den huisvader is, wat schrik moet dat dan baren in
de gemoederen van dat zoort van kerkleden, die zig schier
inbeelden, dat het genoeg is een Ledemaat te zijn van de ca-
tholijke kerke, welkers geschreuw en geroep dagelijks is, ik
ben katholijk, ik ben in de Roomskatholijke kerke. Ik
beken 't, 't is een groote geluk te zijn in Gods waare kerke,
in die eenige arke waarin men van den zondvloed dezer wer-
reld bevreid kan zijn; 't is een groot voordeel geplant te
zijn op dien akker, daar de vader des huisgezins alleen zijne
oegst zal maijen, om in zijne hemelsche schuren opgeleid
te worden. Maar zie ook wel terdeeg in de gelijkenisse
van ons L., en betrouw niet op de leugentaal, daar is ook
onkruid op Jesus zijne akker, indien gij door uwe leven onder
het zelve gerekend word, 't zal u al niet helpen op Jesus
akker geweest te zijn; al word gij uiterlijk door het zelfde
voedzel op dien akker gevoed, al hebt gij daar uiterlijk
eene weeldrige wasdom, zijt gij geen tarwe, i.e. zijt gij
bij Gode niet gesteld onder die wel, of christelijk leven
in de kerke? 't is ijdel en onnut, het zal al niet baten
op of in den akker van Jesus kerke geplant te zijn.

Zou het niet eene slegte roem zijn voor eenen booswigt
dat hij tot het hof des konings behoord, terwijl hij daar
maar voor eenen tijd gevoed word, om ten laatsten volgens
order van dien vorst gestraft te worden met de schrikke-
lijkste straffe?

Wat baatte 't eertijds aan eenen godverrader Judas, niet
alleen een lid van Gods kerke, maar zelfs zo ~~een~~ een voorname
lid, een Apostel geweest te zijn, terwijl hij met al dat heer-
lijke voorregt voor eeuwig gestraft zal worden?

Hoe veelen zullen 'er ~~niet~~ komen in den jongsten dag, die
Mat. 7-22 roepen zullen: Dne nonne in noie tuo prophetavimus, et in
noie tuo demonia ejecimus &c.? die bijgevolg niet alleen
op den akker des Lezen geweest zijn in Jesus kerke, maar
wel voorname Ledematen van de zelve, door den geest van
voorzeggingen en wonderdaden verheerlijkt, en evenwel
om

om dat zij geen wacke tarwe zijn geweest op dezen akker, zoo zullen zij met die schrikkelijke woorden van Godt, Nescio vos, eewig versmeeten worden.

't was 't Jodendom bij Jeremias 7., die in het midden van hunne godloosheid hunnen roem droegen, dat zij behoorden tot 't huis des Heeren; maar hoor wat hen de prophet te gemoed voerde: Nolite confidere in verbis mendacii, Jer. 7-4
dicentes: templum Dni, templum Dni &. En hij geeft 'er aanstonds de reeden van zeggende: Maar indien gij uwen ommegang, en uwe gedrag ten goede schikt & dan zal ik in deze plaatse... eeuw uit, eeuw in, met u l. blijven woonen. q. d. &

~~vergeefs en ijdel is dan de roem van alle gewas in den akker des Heeren indien 't geen tarwe is, die alleen aangenomen en ingeschuurd staat te worden in de schuuren des hemels~~

Het baatte niet aan het zondige Jodendom, al roemden zij Joan. 8
bij Jesus, Semen Abrahae sumus, dat is, volk dat op den akker des Heeren aan gods beloften aan Abraham gegeeven, behoorde, zoolang zij niet anders als vuil onkruid waren. Zij moesten tarwe zijn, zouden zij voordeel hebben bij hunne ingebeelde geluk: 't was vrugteloos voor hen in Abrahams akker gezaaijd te zijn, zoo zij niet door de werken, gelijk aan die van Abraham, door een levendig geloof zig als eene goede tarwe op den akker van den Vader des huisgezins vertoonden. Si filii abrahae estis (Chs) opera abrahae facite.

Dat dan schrikken en schroomen alle die kerkleden dan want te vergeefs, en ijdel is de roem van alle gewas op den akker des Heeren indien 't geene tarwe is, die alleen aangenaam is, en ingeschuurd zal worden in de schuuren des hemels.

2. 'T is waar, indien men den tijdelijken zegen van 't onkruid ziet op Jesus akker, men word 'er dikwils in verargerd, men staat versteld dat de Heer hunne boosheid zoo geduldig verdraagt, terwijl zij zelfs de tarwe boven 't hoofd schijnen te wassen.

Maar, indien wij onzen text wel nazien, zullen wij wel haast andere gedagten krijgen. Godt, die alles ten goede laat gedeijen voor zijne uitverkoorne tarwe, volgens het zeggen van Paulus, Wij weeten dat dengenen, die Godt Rom. 8-28
lief hebben, alle dingen medewerken ten goede, laat dit

ook zelfs toe tot voordeel van zijne uitverkoorne oogst, terwijl dit een van de hardste straffen is voor dit weeldrig wassende onkruid. Men moet onzen text maar inzien om hier van overtuigd te zijn. Dit is de reden: Opdat gij mogelijk het onkruid uitplukkende, niet te gelijk met het zelve de tarwe uittrekt. Hij geeft hen ondertussen den vrijen toom tot hunne eige verderf zeggende: Sinite utraque

Op twe manieren word de goede tarwe benadeeld door 't ontijdig uitroeijen van 't onkruid 1. om dat er zoo dikwils door onvoorzigtigheid veel tarwe met 't onkruid uitgetrokken word, misdien men in d'eerste opkomst het onderscheid tussen beiden niet wel kend 2. daarenboven belet men den wasdom en voortgang van het goede zaad, terwijl men door 't uitroeijen van 't onkruid, dat met het zelve vermengeld is, de wortelen ontbloot, en zoo zijnen wasdom belet. Beide deeze nadeelen verat Jesus in den text zeggende: Ne forte &c.

2 is waar 't is juist dus met het natuurlijke onkruid niet gelogen, zoo dra dit zig aan zijne loof doet kennen, kan men het gerust uitroejen; maar anders is't met het geestelijke onkruid. Dat nu voor onze oögen onkruid schijnt, zal dikwils daarnaa ~~een~~ uitverkoorne tarwe zijn op den akker des heeren. „Fieri potest ut qui hodie sunt zizania „cras sint frumentum„ S. Aug. serm. 46. de divers. Zoo krachtig is de hemelsche dauw van genade, die op den akker des Heeren valt, die dierbare dauw van hermon, dat zelfs een vuile onkruid daar door veranderd word in eene kostelijke tarwe.

3. Wat waren de Samaritanen ~~niet een~~ groot onkruid
Luc. 9. ten tijde van Jesus, wanneer zij zelfs hunnen huisvader Jesus van zig verstieten, en in hunne stad niet wilden binnen laten? zoo ver dat de twe Apostelen Jac: en Joa: als driftige dienaars aanstonds dit onkruid uitgeroeid willen hebben: Dne (inquiunt) vis dicimus ut ignis descendat de caelo, et consumat illos? Maar Jesus, die beter de natuur van 't onkruid kende, antwoordde: Nescitis cujus spiritus sitis, neen, neen! uwe geest is niet goed, vele die nu onkruid zijn, zullen nog in goede tarwe veran-
Act. 8. deren. En waarlijk zoo is't geschied; want zij onder d'eerste zijn geweest die Jesus Cs. aangenomen hebben, describa zijn zij geworden tarwe op den akker des Heeren, 2. Men zou zijn maar eenen lijst moeten opmaken van alle bekeerde zondaars om

om te toonen hoe veele onkruid door Jesus dierbare genade
dauw tot goede tarwe veranderd is. Zoude ook d'eerste
kerk dat heerlijke tarwe graan den h. Paulus op Jesus
akker wel gehad hebben, zoo hij nog een onkruid zijnde was
uitgeroeid? 3. zou de kerk dat dierbare pand van 't Ev.
van Mattheus wel ooit gehad hebben, waardoor zoo veele tarwe
op Gods akker is gekomen, indien die Ev.t, terwijl hij nog
onkruid was, in zijne tolhuis was uitgeroeid? 4. een
Petrus, 5. eene Magdalena, 6. een Moordenaar aan
het kruis zouden als een vuil onkruid eeuwig branden,
indien de langmoedigheid van Godt hen niet voor eenen tijd
geduld had, tot dat zij door zijne genade in eene heerlijke
tarwe herschapen waren.

Op dat dierhalven bij ongeluk geene tarwe voor onkruid
uitgeroeid word, duld ze de Heer in zijnen akker zeg-
gende: Ne forte eradicetis simul et triticum.

Ja zelfs dat onkruid, dat nooit in tarwe hervormd word,
die godloozen, die nooit tot bekeeringe komen, zijn tot voor-
deel van de tarwe in Gods akker. Hierin toond Jesus zijne
godlijke kunst, als hij dus volgens Paulus uit de duisternissen 2. Cor. 4-6
het ligt doet schijnen. Door deze beproefd hij zijne uitver-
koornen, daar door oeffend hij hunne geduld, daardoor
verheerlijkt hij hen, en doet hunne hoop, en vertrouwen op Godt
aanwassen. Is'er onkruid van ketterijen, hunne geloof word
beproefd en verheerlijkt, is'er onkruid van groote zondaren
hij doet hen van zig mistrouwen, hij louterd hunne deugd,
met een woord: Dia electis cooperantur in bonum.

3°. Maar, ach! dat daar door ook eenig voordeel
quam aan dit schrikkelijke, en onveranderlijke onkruid! Maar
Neen, neen! terwijl zij dienen tot voordeel van Gods tarwe,
vergaderen zij zig een schat van gramschap in den dag van Rom. 2-5.
gramschap, en der openbaringe van Gods regtvaardige oordeel.
Hier is'er schrikkelijker voor de godloozen op den akker des
Gezen, die daar uiterlijk in weelde en voorspoed bloeijen, groeijen en
dan dat droevige woord van den Vader des huisgezins: Sinite
utraq crescere, laat, laat dat onkruid maar groeijen, en
bloeijen, dit zal niet lange duren dan tot den oogst, dit is
meer eene uitwerking van mijne straffende regtvaardigheid, dan
als van mijne zegenrijke barmhertigheid, zij hebben mij ver-
laten door hunne boosheid, ik zal hen verlaten, terwijl zij in
tijdelijke voorspoed vast groeijen en wassen. Wat kan'er
schrikkelijker gevonden worden voor eenen mensche!

1. Indien men eenen zieken ziet, wien eene voorzigtige
medicijnmeester eene pijnlijke spaarzaamheid van voedsel
oplegt, dien hij bittere en onsmakelijke dranken toeschikt,
men heeft er nog altijd goede hoop van beternisse op; maar
zoodra men zegt, dat hij alles aan den zelven toelaat, zonder
zig iets te bekreunen, dan begint men te wanhoopen van zijne
herstellinge. 2. Indien men eenen vader ziet, die zijne
kind onder eenen scharpen tugt houd, en hem somtijds ten
voordele tugtigd, aanstonds heeft men reden om t' oordeelen
dat hij hem bemind, en nog iets goeds met hem in den zin heeft;
maar ziet men dat hij het zelve naar zijnen wil laat leven
en dat hij naa voorgaande onderregtingen, zig zijne gedrag
niet meer schijnt aan te dragen, dan heeft men reden om
t' oordeelen, dat hij hem als een ontaarde kind verlaat.
3. Als men eenen wijngaardier, of boomgaardier bezig
ziet met zijnen wijngaard of boomgaard te kappen, en snoejen, te mesten, en
van onkruid te zuiveren, al schijnt hier door alles te treu-
ren, en te verslensen, men heeft evenwel reeden om t' oor-
deelen, dat hij er op zijnen tijd vrugten van verwagt; maar
ziet men dat hij ze wild, zonder snoeijen, of wieden laat
heenen wassen, hoe fleurig dat alles ook schijnt, men mag
met reden besluiten, dat hij ze verlaat, als onwaardig aan
zijne zorge, en arbeid.

Van alle deeze gelijkenissen bediend zig God in zijne H.H.
Bladeren, om ons te doen bevatten hoe hij den zondaar als
een weeldrige onkruid in zijnen akker verlaat. 1. Zij zijn
de geestelijke zieken, die hij tot hunne groote schade aan
hunnen verkeerden wille overlaat. 2. Zij zijn d' ontaarde kin-
deren, die deze barmhertige vader als ontegenbeerende verlaat
ten zij zig tot hunne pligt wederkeeren. 3. Zij zijn d' onvrug-
baare wijngaarden, daar God al eertijds van klaagde. Isai.
5. 2 Expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas. &c.

Gaat, gaat dan, godloozen, en roemt al op uwen tijdelijken
voorspoed; beeld u in, dat God in zijne barmhertigheid
aanschouwd; neen, neen! 't is van u dat hij zegd die schrik-
kelijke woorden: Sinite utraq crescere usq ad messem; laat
ze maar voorspoedig wassen, dit zal maar voor eenen kor-
ten tijd dueren tot den oegst. Dan zal de tijd koomen dat ik
hunnen tijdelijken voorspoed in eeuwige straf zal verander
dan zal ik den maijers zeggen: plukt eerst het onkruid de

De h. Aug. serm. 29. de sanctis, geeft eene zedelijke reden
„ waarom juist de vader des huisgezins zegd, bind z' in bondels
„ ligate in fasciculos, hoc est, rapaces cum rapacibus, adulteros
„ cum adulteris, fornicatores cum fornicatoribus, avaros cum
avaris

parares, iracundos cum iracundis, falsos testes cum falsis testibus, similes cum similibus. „ De h. Paus Greg.: Lib. 9. Mor. Cap. 39. drukt zijne gevoelen omtrent op de zelfde manier uit: „ Fasciculos ad comburendum ligare é, hos, qui aeterno igni tradendi sunt, pares cum paribus sociare, ut quos similis culpa inquinat, par etiam pœna constringat. „

Dat is dan ten laatste de loon der godloozen, dat is d'uitkomst, en straf die hen na allen tijdelijken zegen boven 't hoofd hangt.

De prophet ~~Isaias~~ Jeremias geeft de zelfde straffen na zijne voorafgaande klagten te kennen: verzamel ze als eene kudde schapen, om te doden, bereid ze tegen den dag der slagtinge. Jer. 12-3
i.e. gelijk de slagtlammeren eerst aan god toegeheiligd, eenigen tijd wel gekoesterd wierden tot dat ze tot den offer- en slagtbank gingen, zoo zult gij, Heer, met de godloozen handelen, hier wel gekoesterd, zult gij ze eewig aan uwe ~~[illegible]~~ regtvaardige vraak opofferen.

Nog schrikkelijker zijn de woorden die Job gebruikt, naa dat hij eerst den voorspoed der godloozen, het onkruid van gods akker, had opgehaald. Ducunt (ait) in bonis dies suos, et in puncto ad infernum descendunt.

Conclusio

Wij sluiten dan ~~en zeggen~~, indien 'er hier eenig onkruid mogt tegenwoordig zijn, gelijk al te dugten is, en zeggen met den prophet David: verstaat dit wel, gij die god vergeet, opdat hij u eens niet wegrukke, en 'er niemand zij die u verlosse. Ps. 49-22
terwijl het dan nog tijd is, draag zorg om door waardige vrugten van boetvaardigheid veranderd te worden in eene dierbare tarwe. Versmaad nog niet de rijkdommen van gods goedheid, en verdraagzaamheid, en langmoedigheid; want vroeg, of laat de tijd zal koomen voor alle die hunne dagen in weelden overbrengen, dat zij op eenen oogenblik zullen ter helle dalen. Job. 21-13

Integendeel troost ú, troost ú, gij verdrukte tarwe op den akker des Heeren, al gaat 't hier 't onkruid voor den wind, terwijl 't u tegen gaat, de kans zal haast keeren, de tijd van den oegst zal eens koomen, wanneer 't onkruid in bondeltjes zal gebonden worden om eewig te branden, maar de tarwe ingeschuurd zal worden in de hemelsche schuren.

Dominica 5 Epiphaniæ. 1755. 64.

Bonum semen, hi sunt filii regni Matt. 13. v. 38.

Zullen de Leerlingen regt voordeel doen met de lessen en onderwijzingen van hunnen Meester, niets is 'er nôdiger dan dat zij des meesters lessen wel vatten, en verstaan, en, bij gebrek van dien, dat zij niet verlegen zijn hunne onkunde te kennen te gêven, en den meester nâdere uitlegging vrâgen.

Zulke Leerzame Leerlingen wâren de discipelen van den hêre Jesus, als hij aan hen en de schâren voorstelde de parabel van het onkruid des akkers in 't heid: h: Ev: D' Ev. Matt. verhaald hebbende deze gelijkenis, als ook die van het mostaardzaad, en het zuurdeeg, voegd daar bij: toen liet hij het volk gaan, en quam in huis: en zijne discipelen quamen bij hem zeggende: Leg ons de gelijkenis van het onkruid des akkers eens uit.

Hierop de Heere Jesus, als een goede Leermeester, Antwoordde, en zeide tot hen (ait Matt.) Die het goed zaad zaijd, is de Zoon des menschen: de akker is de wereld: het goed zaad zijn de kinderen des rijks: het onkruid zijn de kinderen van den Bôze: de vijand, die het gezaijd heeft, is de duivel: de oogstijd is de voleinding der wereld: en de maijers zijn d' Engelen.

Volgens deze korte verklâring, die de zaligm. gewaardigd heeft te gêven van de parabel des onkruids van 't heid. h. Ev., hoeven wij dan onder anderen ook niet t' onderzoeken wat hij door ~~de tarwe of~~ het goede zaad heeft willen betêkenen. Het goed zaad (ait Chs) zijn de kinderen des rijks, dat is, de goeden en de vrômen. Maar wat gelijkenis of overeenkomst er, zal iemand vrâgen, is 'er tussen ~~de tarwe of~~ het goed zaad, en de goeden of vrômen? Dit heeft de heiland juist niet verklaard of uitgelegt, maar ~~aan ons onder~~ ~~zoek overgelaten~~ egter ons door den zâmenhang van de gansche parabel op den weg gesteld om dit ligt t' achterhalen.

'T is deze zaak, die wij met U. A. nâder zullen overwâgen, onderzoekende hoe ~~waarom~~ wel de hêre Chs de vrômen bij ~~het goede~~ zaad vergelêken heeft. Attendite

Propositio

Sic incipe: Het goed zaad, tw dee mensch in zijnen akker gezaijd had, en waarbij Chs de vrômen vergelijkt zeggende: Het goed zaad zijn de kinderen des rijks, was tarwe, misdien de parabel duidelijk zegd: de vijand zaijde onkruid in t midden der tarwe. zôdan Chs vergelijkt de vroomen bij de tarwe. Vide infra pag. 5. et hic adde ibid. parenthesi inclusa.

Wanneer de Heere Chs in den text zegd: het goed zaad zijn de kinderen des rijks, en dus de vrômen bij de tarwe vergelijkt, spreekt hij niet alleen van de tarwe, voor zooveel de zelve een goed zaad is; maar ook voor zooveel zij gezaijd zijnde uitspruit, tussen het onkruid opwast, rijp word, en ten tijde van den oegst afgemaaijd en ingezameld word in de schuren, gelijk de gansche parabel of gelijkenis daarvan spreekt. En dus steld de Heiland ons ook op den weg om ligt t' ontdekken de verscheide rêdenen om dew hij de vrômen bij de tarwe vergelêken heeft. En wel

1º Gelijk de tarwe op het veld niet gevonden word, maar uit de schuren, en zakken gehaald, gezaijd, en in den akker geworpen word: alzoo is d' afkomst der vrômen niet uit deze wereld; maar uit de schuren des hemels, en, om zoo te sprêken; uit de zakken van Gods mildâdige goedheid, en rijke barmhertigheid. t Is deze grondelôze goedheid die den eersten mensch op dien akker dezer wereld stellende als een goed zaad of tarwe daar gezaijd heeft volgens deze spreuk van den

Eccle. 7-30 Wijzenman: Dit alleen heb ik bevonden, dat Godt den mensch regt heeft geschâpen. Is hij door de nijdigheid des duivels verleid, onkruid, en een kind van den bôze geworden? t Is alleen, gelijk Vader Zacharias

Luc. 1-78 in zijnen Lofzang zong; door d' innerlijke barmhertigheid van onzen Godt, door dew hij ons is kômen bezoeken die nu verschijnt van bôven, ik zeg, door J. C. voor ons gedaald uit den hemel, dat de mensch wederom een goed zaad kan worden. // Hierom de zelve Apostel Paulus sprekende uit den naam van alle vrômen en regtvaardigen betuigd hij ook, dat zij niet van zig, maar van Godt het hebben, dat zij goed zaad zijn. Godt, inquit, heeft ons

// Hoor hier van den Apostel eens sprêken, en lêraaren dat wij van ons zelve onkruid, en van nature kinderen van gramschap door Gods rijke barmhertigheid

Tit. 3-5 niet naar de werken der regtvaardigheid, die wij gedaan hadden, maar naar zijne barmhertigheid zâlig gemaakt, door het bad der wedergeboorte, en der vernieuwinge van den h. Geest. Gods onverdiende genâ da dan, die van den hêmel ons om de verdiensten van J. C. word geschonken, maakt ons tarwe, en dat wij tarwe zijn, kômt van den hêmel voort. zôdat alle vrômen altoos met Paulus moeten belijden: het gene

1. Cor. 15-10 ik ben, ben ik door Gods genade. 2º

en genâde tarwe geworden zijn: Eph. 2-3 ... Van nature wâren wij kinderen van gramschap. Maar Godt die rijk is in barmhertigheid, heeft ons door zijne over grôte liefde met w hij ons bemind heeft, als wij nog dood wâren door de zonden, levend gemaakt in Chs.

2°. Gelijk het tarwe graan in den grond geworpen; sterven, en als vergaan moet, zal het vrugten voord-brengen volgens deze spreuk van d'n Hêre Chs: voorwaar, voorwaar zeg ik u: tenzij het tarwekoorn in d'aarde valle, en sterve, zoo blijft het alleen: maar indien het sterft, zoo brengd het vele vrugten voord, alzoo moeten ook degenen, die door den h. doop, of door het saer van Penit geregtvaardigd, en aldus een tarwekoorn geworden zijn, sterven om vrugten voord te brengen; sterven moeten zij aan de wereld, en de zonde, gelijk Paulus wel uitdrukkelijk leerd, en vermaand, als hij zegd: Agt u zelve voor de zonde gestorven, maar lêvende voor Godt in C. J. onzen Hêre. En wederom: Doet dan sterven uwe lêden die op d'aarde zijn. Dus toonde Paulus, dat hij een waar tarwekoorn was, geestelijker wijze gestorven aan den ouden mensche of de zonde. Hierom zeide hij: Ik ben met Chs gekruist. En ik leef, nu niet meer ik, maar Chs leeft in mij. En dus moeten wij ook aan de wereld, en de zonde gestorven zijn, zullen wij, als regte tarwekoorn, goede vrugten voordbrengen.

door wiens genade gy zalig geworden zyt. want uit genade zyt gy zalig geworden &c. — Joes. 12-24

Rom. 6-11. — Col. 3-5. — Gal. 2-19.

Wil U. A. nog nâder bewijs hebben van de noodzaakelijkheid van dit geestelijk sterven om goede vrugten voord te brengen? Hoord den zelven Apostel daar van wederom sprêken Gal. 5. Alwaar hij optellende de vrugten des h. Geests, deeze zynde daar voord bijvoegd: die Chs toebehôren, hebben hun vleesch gekruist met de begeerlijkhêden en quade lusten q. d. ~~dat~~ die 't zijn die de vrugten des h. Geests voortbrengen, die hun vleesch gekruist hebben, en aan de wereld en zonde gestorven zijn, en dierhalven ~~dat~~ moeten wij als een tarwekoorn op deze wijze moeten sterven, om goede vrugten voord te brengen. — Gal. 5-24

3°. Gelijk de goede tarwe in haar wassen, en eer zij rijp word, veel te lijden heeft, en bezonder als zij voor den winter gezaÿd is; want zij storm en onweer, hagel en sneeuw, vorst en koude uitmoet staan, want zij vertrêden word, en van het onkruid, op den zelven akker staande,

gedrukt, en verdrongen word: alzoo hebben ook de vrômen in hunne wasdom veel te lijden: zij worden gequollen van binnen en van buiten; van binnen door het onkruid der quade begeerlijkheid, die de herboorenen bij blijft gedurende dit lêven; van buiten door d' openbâre vijanden, die hen vervolgen, en door de goddelôzen onder dewelke zij lêven, die hen vertrêden, beschimpen, versmâden en lasteren. zôdat te regt 't spreekwoord heeft van den vrômen: hij lijd als winterkoorn op het veld.

Wil U. A. hier van ênige nâdere bewijzen? hoort eenen Paulus maar eens klâgen over het onkruid der
Rom. 7-23. quade begeerlijkheid, dewelke streed têgen de wet zijns gemoeds, en hem gevangen voerde onder de wet der zonde weshalven hij zelf uitriep: ik ellendig mensch! wie
zal mij verlossen van dit Lighaam des doods?
Wat d' uiterlijke kwellingen der vroomen aangaat # hoord de goddelozen zelf maar eens sprêken, en belijden wat quellingen zij de vrômen aandoen.
Sap. 2-12. Laat ons, zeggen zij ronduit, laat ons dan den regtvaardigen lâgen leggen; want hij is ons nâdeelig, en kant zig têgen ons gedrag aan. Dit hebben alle vrômen ondervonden. dus getuigd Petrus wat de goddelôze
2. Pet. 2-8. inwoonders van Sodoma, onder dewelke de vrôme Loth woonde, dat zij hem dâgelijks quelden. Dus zegt David in 't algemeen van alle vrômen: de regtvaar-
Ps. 33-20. digen hebben vêle quellingen; en d' Ap. Paulus:
2. Tim. 3-12. alle die godvrugtig willen lêven in C. J. zullen vervolging lijden. zoo dan gelijk de beste tarwe het meeste
op 't veld moet lijden, zoo ook de v[...]
4°. gelijk de tarwe, zal zij wassen, en rijpe vrugten drâgen, vogt, en warmte nôdig heeft, want hoe goed ook het gezaijde zaad mag zijn, als 'er geen douw nog rêgen valt, als 'er geen zonneschijn nog warmte kômt, het zal noit rijp worden: en zoo hebben ook de vrômen en regtvaardigen, om rijpe vrugten van deugden en goede werken voord te brengen, gestâdig den douw en rêgen der goddelijke genâde nôdig; en moeten van godt, de zon der geregtigheid, beschênen worden, zullen zij rijpe vrugten voor den hemel voordbrengen. zonder dit zullen zij verdorren.
zeer

Zeer zoet heeft de Heiland ons deze waarheid willen leeren door de gelijkenisse van den wijnstok en zijne ranken. ik (zeit) ben de wijnstok, gij zijt de ranken. Jo:s. 15-5.
en hij besluit de gelijkenis met te zeggen: Zonder mij kunt gij niets doen. Deze zelve waarheid leerd ons d' Ap. Paulus op verscheide plaatsen van zijne brieven. Uitdrukkelijk zegd hij: Niet dat wij van ons 2. Cor. 3-5
zelven bequaam zijn om iets te denken (veel min om iets te doen 't 't onder de goede vrugten zoude kunnen gerekend worden) als uit ons zelve, maar onze bequaamheid is uit Godt. Zoo dan zullen wij goede vrugten voordbrengen, de douw en regen van Gods genade moet ons bevogtigen, de zon zijner goedheid moet ons verwarmen, en als rijp doen worden. Hier-
om zeide de zelve Apostel: het is Godt, die in u Phil. 2-13.
werkt, het willen, en 't volbrengen naar het welbehagen. Ja om te blijven bij de gelijkenisse van de tarwe, of 't goede zaad, zal het opwassen en rijpe vrugten voordbrengen Godt moet het doen opwassen en rijp worden. Godt is 't (zegd Pau.) die den was- 1. Cor. 3-7.
dom geeft

Zie daar hoe zoet, en wonderwel de vromen, en regtvaardigen bij 't tarwekoorn vergeleken worden. het goed zaad zijn de kinderen des rijks (Chs ver- NB hac parenthes inclusa pone supra, pag. 2.
gelijkt hen bij geen haver, bij geen garst, bij geen rogge, maar bij de tarwe, de waardigste en meest geagtste van alle granen, hij vergelijkt hen, zijne ledematen, daar bij, gelijk hij zig, hun hoofd daar bij vergeleken
heeft, zeggende: Voorwaar, voorwaar zeg ik u: tenzij Jo:s. 12-24.
het tarwekoorn in d' aarde valle en sterve, zoo blijft het alleen: maar indien het sterft, zoo brengt het vele
vrugten voord. || En dus geeft Chs ons te verstaan, dat er bij Godt niets waardiger, niets dierbaarder is, dan de vromen, die vrugten van deugden, en goede werken voordbrengen. Waarom ook David zeer wel zeide: || Chs vergelijkt dan de vromen bij de tarwe, 't eedelste der granen. Ps. 145-8
De Heer bemind de regtvaardigen. Item: De oogen Ps. 33-16.
des heeren zijn op de regtvaardigen: en zijne ooren tot hunne gebeden. Ja ook zelfs om ons zodanig een tarwekoorn te doen worden is de zoon Gods ge-

x Zoodan Chs vergelijkt de vrômen bij de tarwe.

daald uit den hemel een tarwekôrn geworden: x)

Maar wat nu uit 't gezeide geleerd tot stigtinge onzer zeden?

Toepassing

1° Zeiden wij, dat, gelijk de tarwe op het veld niet gevonden word, maar uit de schuren en sakken gehaald, gezaijd, en in den akker geworpen word, zoo ook d' afkomst der vrômen, niet uit deze wereld, maar uit de schuren des hemels, en Gods rijke barmhertigheid voortkômt? ei! Laat ons Gods oneindige goedheid, en barmhertigheid onophoudelijk bedanken dat zij ons in den doop, en door 't Sacr. van penitentie genâdelijk een tarwekôrn heeft doen worden. Des moeten wij al menigmaal met een

Ps. 102-1 David zeggen: Loof, mijne ziel, den heer, en al wat binnen mij is zijnen heiligen naam. Loof, mijne ziel den heer, en vergeet dog alle zijne weldâden niet, die u alle uwe zonden vergeeft, en geneest alle uwe gebrêken; die uw lêven verlost van den ondergang; die u kroond met genâde en barmhertigheid. Met

Eph. 1-3 Paulus moeten wij zeggen: Geloofd zij Godt, de vâder onzes hêren J. C., die ons door Chs gezêgend heeft met allen geestelijken zâgen, en hemelsche gâven, gelijk hij ons in hem verkôren heeft voor de grondlegging der wereld, opdat wij heilig en onbevlekt voor zijn aanschijn zouden zijn in liefde.

2° Zeiden wij, dat, gelijk de tarwe in den grond moet geworpen worden en sterven, zal ze vrugten voordbrengen, zoo wij ook door den h. doop, of 't Sacr. van penit een tarwekoorn geworden zijnde aan de wereld en ~~zonde~~ moeten sterven? ei! dat wij dan ook al menigmaal onze beloften vernieuwen gedaan in den h. doop, herhaald telkens in 't Sacr. van penit. nam dat wij verzaakt hebben den duivel, de wereld en alle zijne pomperijen, dat wij een vast opzet gemaakt, aan Godt en zijnen dienaar beloofd hebben van niet meer te zullen zondigen. Des moeten wij al menigmaal met een Paulus aanspreken en zeggen

Rom. 6-2 hoe zullen (of zouden) wij, die (in den doop, in 't Sacr. van penit) aan de zonde gestorven zijn, nog in de zelve le-

leven?

3°. Zeiden wij, dat, gelijk de tarwe veel te lijden heeft, zooook de vromen veel moeten lijden, zullen zij de vrugten des euwige levens voordbrengen? # ~~hebben zij~~ te lijden hebben van hunnen eigen huisvijand, de quade begeerlijkheid? ei! dat dit ons waakzaam make en op onze hoede doe wezen; want ~~nu~~ volgens de spreuk des zaligm des menschen huisgenoten zijne grootste vijanden zijn. dat dit ons met Paulus doe verlangen verlost te worden van dit ligchaam des doods, en dat wij in dien geest dagelijks doe bidden: ~~uw~~ uw rijk toekome. libera nos a malo 2°. hebben de vromen op den akker dezer wereld niet alleen te lijden van hunnen huisvijand de begeerlijkheid, maar ook van de bozen en goddelozen onder dewelke zij hier leven? ei! dat wij ons ons dan ook troosten, ~~dus~~ wetende dat dit ons lot is, dat wij daar toe gesteld zijn, dat dus 't ware tarwekoorn J. C. volgens zijn eigen zeggen moest lijden, en dat, zoowie hem diend, hem ook moet volgen, en'er dan bijvoegde: daar ik ben, zal ook mijn dienaar zijn; Indien 't tarwekoorn sterft, zoo brengt het veele vrugten voort

En zeiden wij dat de vroomen veel

Matt. 10-36.

Joan. 12-28.

4°. En ten laasten zeiden wij, dat, gelijk de tarwe den douw des hemels, en warmte der zonne nodig heeft, zooook de vromen den douw der genade en de zon gestadig nodig hebben, zullen zij rijpe vrugten voor den hemel voordbrengen? ei! dat dit ons doe erkennen onze magteloos- en nietigheid in 't stuk van deugd en zaligheid; dat dit ons met een Augs. altoos doe zeggen: het goede dat ik doe, en 't quade dat ik niet doe, ben ik uwe genade ~~ver~~schuldigd; dat dit ons gestadig onzen toevlugt doe nemen tot Godt, hem smekende en biddende, dat hij zijnen geest over ons zende, en het aanschijn van d'aarde onzer herten vernieuwe, ons betrouwende en verlatende op Jesus woord, dat de hemelsche vader zijnen goeden geest zal geven aan die'er hem om vragen. dit moeten wij doen zoo voor ons, als voor anderen onze zorge aanbevolen; voor ons, misdien Jesus rond uit zegd: Zonder mij kunt gij niets doen; voor anderen, misdien (gelijk Paul.) Nog die plant is iet, nog die nat maakt, maar Godt die den wasdom geeft.

Luc. 11-13.

Joan. 15-

1. Cor. 3-7

Dominica 5. Epiphaniæ

1756.

Cum autem crevisset herba, et fructum fecisset, tunc apparuerunt et Zizania Matt. 13. 26.

Onder alle Leerstukken, die tot de kennisse van het Nieuwe Testament, 't welk Jesus met zyne bloed zoude bezegelen, hooren, is'er gene Leerstuk 't welk de Heiland met zo vele uitleggingen verrykt, en met zo vele gelykenissen opgehelderd heeft als d'aard, en eigendommen van zyne kerke, die hy quam opregten.

Nauwlyks sprak Jesus tot zyne discipelen, of hy maakte van haar gewag. dan sprak hy van hare sterkte en onfeilbaarheid, en zeide, dat de poorten der helle tegen haar niet zouden vermogen. dan sprak hy van hare duurzaamheid, en beloofde met haar te zullen wezen tot de voleindinge des wereldts. dan sprak hy van hare zigtbaar en kennelykheid, en geleek haar by enen kaarse op den kandelaar, by enen Stad op enen berg. Met wat al heerlyke parabelen of gelykenissen heeft hy haren Staat, voortgang, en wezen niet afgeschetst? Nu geleek hy haar by enen wyngaard, dan by maagden, dan by knegten, dan by enen bruiloft, dan by ene avondmaal, dan by ene schaapskoye, dan by ene mosterdzaad, dan by ene visnet.

Maar gene wonder. Zyne kerk zou d'enigste vrijburg zyn om zig te behouden, d'enigste arke Noachs in dewelke men van d'euwige verdoemenisse zou behoed worden. Zy moest derhalven terdeeg gekend, door verscheide Leringen, en gelykenissen terdeeg aangewezen worden, opdat niemand enige ontschulding zoude hebben van zig by die zo kenbare, en enige vergaderinge niet gevoegd te hebben.

De gelykenis van onze hed: h. Ev. is ook al ene van die parabelen, die ons de kerk met zyne eigenschap leerd kennen. Op andere jaren, hebben wy van den zaeyer en zyne gezayde tarwe gesproken.

Nu zullen wy spreken van 't onkruid dat onder het midden van de tarwe wascht. de text zeid: Als nu het kruid was

voor enige weken hebben wy van 't goede zaad, of de kinderen des ryks gesproken.

opgewassen, en vrugten voortbragt, toen openbaarde zig ook het onkruid.

Propositio

Wy zullen dezen text in het kort ~~afdeelen~~ verklaren, ~~en enige zedenlessen~~ daaruit ~~trekken~~ Attendite

En 2° zien wat troost, en leere daarin voor ons opgesloten is.

De Vader des huisgezins die dag en nagt voor zynen akker zorg droeg, en met regt van zynen akker konde zeggen het gene Godt eertyds by den Propheet Isaias 5. in ene andere gelykenisse van zynen wyngaard zeide: Wat heb ik mynen wyngaard moeten doen, dat ik hem niet gedaan heb? had nû het beste en uergelize zaad in zynen akker doen werpen, het zelve verwagte nu niet meer als de vogte der aarde en den douw des hemels om honderd fout vrugten voort te brengen. Maar ziet, als het nu was opgewassen, als het loof opgeschôten was, als het nu zyne natuur en eigenschap te kennen gaf

Isa. 5-4

Jesus wil juist niet zeggen op't eerste ôgenblik, zodra het groen essen uit de zaadschors geschôten was; want dan is het dikwils nog onbekend wat zoort van gewas daar nog van zal voortkomen; maar als het groen zo veel was uitgeschoten, dat men nû kon oordêlen van d'aanstaande vrugten, en met reden konde gissen wat zoort van vrugten daar van zouden voortkomen, // toen openbaarde zig ook het onkruid

// als't dus was opgewassen, en nog meer als't nû vrugten voortbragt,

Zizania dat in onze overzettingen den gemênen naam van onkruid heeft, is niet alleen êne mesgewas, of ene zekere zoort van kruid, maar al wat tussen de tarwe groeid, en gene tarwe zynde, aan het goede gewas schade doet, als distelen, doornkleszen, dat zoort van kruid, daar eertyds de pôeet Virgelius van zong: Infelix lolium, et steriles dominantur avenae

't ongelukkige onkruid, en d'onvrugtbare wilde hâver heerschen

Men hoeft niet ver te lopen om t'agterhalen wat de Heeland door dit onkruid verstaat, dewyl hy door het tarwegewas de kinderen des ryks wil te kennen geven. Hy leide het zyne discipelen, en in hunne persoon ons uit als hy zeide: het onkruid zyn de kinderen van den Bôzen. Edog mits deen de Bôze verscheide kinderen heeft, zo kan men ook verscheide zoort van geestelyke onkruid op Jesus akker, dat is de kerk aanmerken.

En wel 1° zo kan men hier door het onkruid verstâan de ketters, die als êne quaadaardige onkruid de kerk, des hêren akker bederven; die als ene quaadaardige onkruid

zodra zy wortel geschöten hebben, den ganschen akker des hèren doorlöpen: Hunne reden (zeid Paulus) kruipt voord als ene kanker: dat onkruid is zelfs de goede tarw bederfd, en in ène quaadaardige onkruid veranderd door hunne ydele gesnap, en schyn van waarheid d'eenvoudigen verleidende. 2. Tim. 2. 17.

2°. Maar mids dien hier van onkruid gesproken word dat op den akker des Hèren gevonden word onder het midden van de goede tarwe, en niet van dat, dat is buiten de tarwe op woeste en onvrugtbare plaatsen gevonden word, gelyk de ketters die buiten de kerk, buiten de tarwe staan, zo diend men, als men zig aan de gegevene uitleggenge wil houden en door 't onkruid de ketters wil verstaan, zo diend men, zeg ik, door den akker, niet de kerk van Cks, maar de gehele wereld te verstaan, of wel men moet de ketters nemen, niet die buiten de kerk zyn, maar die deze nog geduld worden in de kerke, en daarom heimelyke ketters gehèten worden, die wel waarlyk in het stuk van leere onkruid zyn, maar juist nog niet als dusdanigen van de kerke veroordeeld zyn.

3°. Kan men ook door 't onkruid verstaan de zondaars en godlözen in 't algemeen, deze in de kerke van Cks zyn, en onder het midden van de goede tarwe i.e. de kinderen des ryks, de goede en vrome Cknen wassen op den zelven akker, die daar door den zelven zegen van 't h. doopzel wäter zyn bevogtigd, en bequaam gemaakt om goede vrugten te dragen, die met de goeden deelagtig zyn aan de zelve hh. Sacramenten, die met hen, dog te vergeefs, den douw der godlyke genade ontfangen hebben, van deze Jesus, als van den vygenboom van 't Ev., goede vrugten ~~van~~ heeft verwagt, maar by deze hy niet als ydele blädeni.e. d'uiterlyken schyn van godsdienst en 't gebruik der hh. Sacramenten ~~in~~ vind, met ene woord Cknen, Catholyken, van deze Paulus al zeide, menschen die bezèten zyn met eige liefde, geldgierig, laatdunkend hövaardig, qualyk sprèkers, wederspannig tegen d'ouders, agterklappers, liefhebbers der wellusten meer dan van God, die wel ènen schyn hebben van godvrugtigheid, maar de kragt daar van verlöchenen. Van dezen zeid de text: als nu het kruid was opgewassen, toen openbaarde zig ook 't onkruid 2. Tim. 3-2.

Gene woorden zyn'er meer van doen, om den text brèder uit te leggen, alleen is'er maar over, dat wy de leerstukken, daar in vervat, U. A. ontdekken.

En wel 3º. Zie hier de troost op het menigvuldig morren zelfs van de vromen, die zig dagelyks bedroeven over de boosheden, die 'er in Gods kerke omgaan. Hoe menige ziel zugt niet, en met reden, over d' elendigen staat van Cs kerke, die heilige bruid, die hy zig met zyne bloed heeft ondertrouwd, ziende de menigvuldige booshoden, die haar schynen t' overstromen, en, zo gene sterker hand haar hoedde, met 'er tyd in haren puyn zoude nederstorten? Hoe menige vrome ziel beklaagd zig niet in zo ene yzere euwe geboren te zyn, in dewelke meer als oit de boosheid zelfs in Gods huis als zegenpraald!

Maar indien men eens terdeeg de gelijkenis van 't onkruid inziet, zo zal men zig al wederom troosten, missen men bevinden zal dat het d' eigenschap is van Cs kerke hier op aarde dat in de zelve de goeden met de quaden vermengeld zyn.

deze hoedonigheid is zo eigen aan Gods kerke, dat zelfs ten tyde van Cs, als de zayer met zyne Apostelen nog op de aarde was, deze hoedanigheid zig al opdede. 't is waar, 't was toen meest tarwe, maar ook onkruid, ook ene Judas de verrader van Jesus zelve was er onder de 12. Apostelen, van den welken Jesus zeide

Joes. 6. 71. <u>Heb ik u twaalve niet verkoren? En egter ene van ul. is ene</u>
Act. 6. 5. <u>duivel</u>. 2. Inter 7. primos Eclae diaconos fuit Nicolaus à
Apoc. 2. 15. quo turpis, et Cto exosa Nicolaitarum secta originem duxit
Act. 8. 3. Adjunxit se Apostolis Simon Magus. 4. Exorta est in Ecla
5. Hier. L. de Script. Eccles. in Joan. C. 39. sectae Ebionitarum, Cerinthi, aliiq. hostes divinitatis Cti
c. 15. 1. quos Joes adoriri debuit. 5. turbarunt Eclam pharisaei qui fidem in Ctum et opera legis in unum confuderunt, et per hoc conjunctim justificari voluerunt. 6. Non defue-
2. Tim. 3. 5. runt etiam falsi fratres et hypocritae, speciem quidem pietatis habentes, virtutem à ejus abnegantes. 7. quid de sectis, et haeresibus apud Corinthios, de incestuoso, de abusu coenae dominicae dicam? 8. Si quis etiam inspiciat Epistolas, quas Joes Apoc. 2. et 3. ad 7 Eclas in Asia misit is deprehendet quam parum puri tritici, et vicissim quam multum zizaniorum in illis fuerit. Si haec in primitiva Ecla quid miramur in nostra tempora irrepsisse vitia, ubi refrixit Charitas plurimorum?

Neq. hoc cum Novo testamento initium sumsit, sed ab ipsis mundi incunabilis. 1. Primi hois Ecla habuit Cai-
Gen. 4. 5. num fratricidam. 2. Et licet hunc cum posteris suis deus ab
c. 6. Ecla segregarit, ô tn diu. separao illa duravit, sed mox filii

Filii sanctorum patrum, desponsarunt sibi filias Cain, unde
tanta Coliginis copia ut diluvio debuerit purgari 3. Succes- C. 33
serunt aedificatores turris Babel. 4. Quod Abraham Ismaelem,
Isaac Esaum, Jacob Simeonem, et Levi homicidas, Judam
et Rubenum incestuosos, Dinam defloratam, verbo fratres oes
persecutores Josephi in domestica sua Ecta tolerare debue
rint, Moses prolixè describit. 5. Ipsius Mosis tempore
cum sancta Dei mandata à Deo acciperet, praevaricati sunt Exod. 32. 4
fère oes et in Colium conversi st adorantes vitulum aureum,
6. Tanta erat tempore peregrinationis in deserto in Ecta Zizaniorum multitudo ut ex 600 Num. 26. 64.
000 vix duo Josue et Caleb in terram Canaan intraverint
7. Quis nescit Eliae querelam? 8. Quid de Isaiae, Jere- 3. Reg. 19. 10.
miae aliorum prophetarum Lamentis dicam?

Houd dan op, houd tog op met ú te verwonderen, dat'er in onze dagen zo vèle onkruid op den akker des hèren, in Jesus kerke gevonden wòrd. ¼ is d'eigenschap van Jesus kerke hier op aarde, dat de quaden daar met de goeden vermengeld zyn, als nú het kruid was opgewassen, toen openbaarde zig ook het onkruid. NB. hic inseri posse

~~2° Dat der eigenschap van Jesus kerke ons ook leeren~~ Nu is dit d'eigenschap van Jesus kerke hier op aarde? zo blykt hieruit 1° hoe zeer zy feylen en'er nèven sloan, die willen dryven, dat de kerk alleen bestaat uit uitverkoornen, volmaakten, of ten minste uit regtvaardigen. 2° hier uit blykt, dat zy het spoor zeer bijster zyn, die van de kerke geoordeeld hebben, als of zy de wàre kerk niet was om d'argernissen en booshèden, de quaden en godlozen, die'er in de kerke waren. Neen Rebecca was ook de ware en wettige vrouw van Isaac, schoon zy enen uitverkoornen, en enen verworpeling, enen Jacob, en enen Esaú in hàres Lighaam droeg; en zo is ook hèden de kerk de ware bruid van Cus alhoewel zy uitverkoornen en verworpelingen, goeden en quoden in hàren schoot heeft 3° hieruit blykt hoe zeer zy zig misgrypen, en misgegrepen hebben, die daarom uit de kerke zyn uitgegaan, daar uitgaan, of uit blyven, om dat'er vele onkruid zig opdoet op den akker des heren.

roo, ob quam Deus id velit, seu permittat, quam vides serm. 56. in pass. sed qa alias ex professo hac de re egi, nunc eam omisi

Wel is waar, Paulus gebied, dat wy ons moeten af- 2. Thess. 3. 6.
zonderen, van alle broeders die ongeregeld wandelen, i. e. van hunne zèden, gedrag, en zondige ommegang, zò veel dit

mogelyk is, maar geenzins van de vergaderinge der kerke, in dew zy ongeregeld wandelen; maar in de kerke moeten wy blyven, en ons van de quaden afzonderen door onze zeden en gedrag, en in de kerke hervormen, veranderen, verbeteren, berispen, en bestraffen volgens onze beroep, tydsgelegendheid en omstandigheid het gene in de kerke hervormd, veranderd en verbeterd moet worden, en verders geduldig verdragen het gene wy niet kunnen veranderen of verbeteren.

Immers alzo min, als de Joden in 't O. T. de kerk of Synagoge der Joden mogten verlaten, alzo min als Cbs te zyne tyde de joodsche kerk verlaten heeft, en onder hare Oversten niet wilde staan, alhoewel toen de boosheid ten top gestegen was; alzo min als men zyne huis, dat men bewoond, verlaten zou, omdat het juist vuil en morsig is, alzo min, zeg ik, mag men de kerk van Cbs verlaten onder pretext van de boosheid en godloosheid, van de zondaars en de quaden die er in de kerke zyn. als nu het kruid was opgewassen zeid onze text, toen openbaarde &c.

Ja byaldien zulks doorsloeg, dat men de kerk mogt verlaten om de boosheid en de bozen die 'er in de kerke gevonden worden, wat secte of vergadering is er tog tot dew men zou kunnen overgaan? misdien 'er gene is, of men zal 'er de boosheid en de bozen nog ruim zo menigvuldig vinden.

A ja niet als boosheid vinden, misdien 'er maar ene enige heilige kerk is, in dew alleen de heiligheid, en heiligen te vinden zyn?

Ja met te zeggen dat men de kerk verlaten heeft om de bozen en de boosheid, die er in de kerke zyn, veroordelen zy (die zo spreken) hun eigen zelven, allen die de kerk verlaten hebben; misdien zy zulks zeggende van zelfs bekennen, dat die kerk, die zy verlaten hebben, ten minste toen, als zy 'er uitgingen, de ware kerk was. en was zy toen de ware kerk? zo is zy alroos die gebleven volgens

Matt. 16-18
Jesus beloften: de poorten der helle zullen tegen haar

C. 28-20
niet vermogen; zie ik ben met U. &c.

En vervolgens om dit maar kort te maken, verre van ons te verwonderen en mistroostig te maken ziende het onkruid op s'heren akker, verre van dien akker daarom te verlaten, zo moeten wy heden leeren, 3o ons tog altoos vasthouden aan die kerke waar van wy dagelyks belydenis doen als wy zeggen Credo Unam &c. 3o de bozen en quaden

2o Wel toe zien dat w'ons door 't onkruid niet laten bederven; en dog. g Paulus les Rom. 12-2. 16-17. 2. Thes. 3-6

quaden geduldig verdragen. 4°. voor hen bidden dat godt hen bekeere opdat zy nog goede tarwe mogen worden. 5° Haar ons verz mogen hen tot beternisse aan te leiden, 1° door zoete aanspraken en vermaningen, volgens 's Heilands Les by Matt. 18-15., als door goede en stigtige voorbeelden, agtervolgens dat Jesus wederom zeid Matt. 5. Su lu-ceat lux vra &c dat wy agtervolgens de vermaning van den Apostel ons gedragen, als onberispelyke kinderen Gods, in 't midden van een bedorven en verkeerd geslagt onder 't w wy blinken als ligtende fakkels in deze weereld. gal. 6-1. Phil. 2-15.

NB. de toepassing op d'uitgelegden text is des troost dat de godlozen altyd in Gods akker en kerk zijn volgens Gods voorzegging zelfs. dees is intlang te vinden in Chemnitius harm. evang. cap. 63. folio 858. parte 3.

2°. de redens waarom de godlozen in Gods kerk zijn vide Faber in hanc Dom.

Dominica 5a Post Epipha.
1739.48.
74.

Sinite utraq crescere usq ad messem.

Matt. 13. v. 30.

'T is een zaak zeer gemeen, in de h: Schrifture, dat w' aldaar bevinden, dat ook zelfs de grootste Heiligen versteld stonden, dat God de godloozen, dikwils lang verdraagd hier in dit leeven, A. A.

Zoo zien wij dat, de propheet Habakuk nauwlijks kon begrijpen, hoe 't mogelijk was, dat God, van wien gezegd word, dat hij den godloozen, en zijne godloosheid haat, hen evenwel toelied hier, nog zoo lang te leeven; weshalven ook, Habakuk ook zelfs gode aansprekende, zeide: Uwe oogen, Heere, zijn rijn, zoodat gij het kwaad niet kunt zien, nog d' ongeregtigheid aanschouwen. Waarom aanschouwd gij dan degenen, die boosheden bedrijven, en waarom zwijgt gij terwijle dat de godloze opeet den genen, die regtvaardiger is dan hij? Hab. 1-13

Zoo ook scheen David [illegible] kwalijk te vreede dat de zondaaren, zoo lang leven, op de wereld, en daar in zelfs, hunnen roem draagen; weshalven hij ook zelfs tot gode zeide: Hoe lang zullen, de zondaaren, o! Heere, hoe lang zullen de zondaars zegepraelen? hoe lang zullen zij snappen, en kwaalijk spreken, en zig beroemen, allen die ongeregtigheid bedrijven? Ps. 93-3

Ja, om niet eens wijd te loopen, en hier nog meer dergelijke zoort van voorbeelden meer bij te brengen; wij hebben, ons maar te houden, aan ons heid: h: Ev: [illegible] de Heere Jesus zegd daar, dat de knegten, te weeten de goeden, vroomen, tot den vader des huisgezins zeiden: Wild gij dat wij 't onkruid gaan uitplukken? door dit hun zeggen, of vraagen, te kennen, geevende, dat zij

gestoord zijn, dat de kwaaden nog verdraagt worden, en dat zij geern zouden zien dat Godt hen uitroeijde uit dit Leven.

Maar, zie! Godt de Heer, de vader des huijsgezins, verre van de kwaaden uit te roeijen, zoo verbied zulks ook zelfs aan de vroomen, aan zijne knegten, en hij wil dat zoo de kwaaden, als de goeden, hier in den akker van de wereldt met elkanderen vermengeld zullen blijven. Laat, zegt de vader des huisgezins tot zijne knegten, laat ze beiden wassen tot den oegst.

Propositio

Welke nu eigentlijk zijn de redenen, waarom Godt zoo te werk gaat, en de kwaaden hier, met de goeden vermengeld laat, zullen wij als nu, tot onze onderlinge stigtinge en onderregtinge, met u. A. naden onderzoeken. Attendite.

Wanneer eertijds de h. Aug.s met die zelfde zaek bezig was, die wij als nu meinen u. A. t'opleeden, naamentlijk waarom dat zoo geeft die Leeraar hier twee redenen van, zegt:

1. Aug. in Ps. 54 Ne putetis gratis malos ee in hoc mundo, et nihil boni de eis operari deum. Ois malus aut ideo vivit, ut corrigatur, aut ideo vivit ut bonus p ipsum exerceatur.

Om dan te blijven bij dit zeggen van den h. Augustinus

1ma Ratio

1ma rao, quare deus malos bonis permittit esse, is, opdat die kwaad zijn, goed zouden worden.

Et recte; fieri enim pt, (ait Aug.s) dat de gene, die heden onkruijd is, morgen tarwe is. de mensch, als hij zondigt, is hij in dit stuk niet gelijk aan de zondigende Engelen, die zondigende onherstelbaer wierden; maar wat zonde, hoe groot, hoe meenigvuldig de mensch ook mag bedreven hebben, zoo kan hij egter, zoo lang hij leeft, opstaen uit de zelve, en zig tot godt bekeeren. Hinc S. Bonaventura suis auditoribus dicere consueverat: Hoe veele kwaaden zijn'er, hier wel tegenwoordig, die zoo zij weggenomen wierden, van d'aarde, zekerlijk zouden verlooren wesen en

en die nu, misschien, om dat godt hen laat leven, nog
goeden en vroomen ~~worden~~, en, dus, ook behouden, en zalig zullen, worden?

En, wel te regt is't dat de h. Bonav: zulks aan zijne toehoor-
ders zeide; want niets is meer gods wensch, wil, en behaa-
gen dan dat de boozen zig bekeeren van hunne booze
wegen. Vivo ego dicit Dnus, nolo mortem peccatoris &c
Ezech. 33-11. Jsa. 3-38. 2. pet. 3-9.

dat is de reden, waarom ~~dat~~ d'Apostel Pau. zegt, dat God de vaten
van gramschap in veele langmoedigheid verdraagt; opdat Rom. 9-22
z'eindelijk nog vaten van barmhertigheid zouden wor-
den.

~~Waer't zaaken~~ Indien dan, dat 't onkruijd, in zijn eerste aanwas
en opkomste uitgeroeijd moest worden, zoo zou men ook
dikwils die uitroeijen, die metter tijd nog schoone tarwe zouden
worden. // Had god, een zondigenden David uitgeroeijd, hij zou
naderhand zulken schoone bekeerde zondaar niet geworden zijn;
~~hebben~~ had god Saulus uitgeroeijd, hij en zou geen Pau-
lus geworden zijn; had god Mattheus eene tollenaer op zijn tolhuis
uitgeroeijd, hij en zou naderhand geene Apostel, en Evangelist
van C. J. geworden ~~hebben~~ zijn &c Had God eenen Augustinus in zijn ongebonde leeven, en in de doolinge der Manicheën uitgeroeid, de kerk zou dien Leeraar en voorstaander niet gehad hebben.

// Wil u. A. hier van eenige staaltjes? slaa uwe oogen maar op eenen David, Saulus, ~~&c~~

Daarom, daarom dan laat god veeltijds de zondaars
leven, opdat zij nog bekeerd zouden worden. En omdat
god deze bekeeringe der zondaars wenscht, en verlangt, zoo
laat hij ook de zondaars niet alleen leven, maer laat z'ook
met de goeden vermengd blijven, opdat zij dus door 't v. b.
en de vermaaningen der goeden, tot een beter leven zouden
komen.

En ~~waar~~ zeker, een van d'eerste, voornaamste, en kragtig-
ste middelen tot de bekeeringe der zondaars is ~~deze omgang~~
d'ommegang met de vroomen. tot de bekeeringe der boozen
(zeit Jsidorus) helpt veel 't voorbeeld van heilige menschen,
die zij dagelijks zien. Jaa de h. ~~Greg~~ Greg. durft ook zelfs
zeggen, dat d'ommegang der goeden zulk een kragtig
middel is tot de bekeeringe der zondaars, dat ook zelfs
nois, (inqt), een zondaar tot boetvaardigheid zou weden

keeren, zoo'en geene voorbeelden van goeden weezen, die hem daar toe verwekken;

God wil dan, dat de ~~goeden~~ kwaaden, met de goeden vermengelt blijven, niet opdat de goeden, door de kwaaden verleid of bedorven zouden worden, maar opdat de kwaaden ziende d'ommegang der goeden, ook mede tot 't goede aangeleid en bekeerd zouden worden.

Morale

Nu, nu spaard god den zondaar? laat hij hem leven opdat hij zig bekeeren zoude? Ziet god (gelijk Salomon zegd) de zonden der menschen, door de vingeren om hen tot boedvaardigheid te leiden? O! zoo moet de zondaar hieruit leeren gods goedheid, en langmoedigheid, niet misbruiken met in zijne zonden te blijven zitten; maar integendeel

Sap. 11-24

zoo moet dit hem opwekken, om tot dien goedertierenen, langmoedigen, en verdraagzaamen gode zijnen toevlugt te neemen hoopende, en betrouwende dat die god, die hem tot nog toe gespaard heeft, en niet, gelijk hij wel ~~gekonnen~~ kon, en de zondaar ook verdiend had, gestraft heeft, hem ook genaadig, en barmhertigt zal weezen.

Rom. 2-4..

Maar, elaas! hoe veele zondaars zijn'er ~~niet~~ tot dewelke Paulus zegt: Versmaede gij de rijkdommen van gods goedheid en verdraagzaamheid, en langmoedigheid? weet gij niet dat de goedertierenheid gods u tot boedvaerdigheid aenleide? Maar naar uw hardnekkigheid, en onboedvaerdigheid vergaderd gij u zelven een schat van gramschap in den dag der gramschap, en der openbaeringe van gods regtvaerdig oordeel.

O! zondaar, wie gij zijt, bedrieg dan ~~u~~ u zelven niet, want schoon, de verdraagzaamheid van gode, en zijne barmhertigheid groot is, weet evenwel, o! zondaar, die nu verstokt blijft leggen in uwe boosheid, dat ze niet altoos zal duuren; gode heeft wel gedult, dog maar voor eenen tijde, en tot dat de maat der boosheid vervult is: vervolgens zoo gij blijft volharden in uwe boosheid, zoodra gij de ~~maate~~ maate vervuld zult hebben ~~hebben~~ dan, dan, zal gods toorn, en gramschap ook beginnen te woeden, en wraeke neemen, over de zonden. - zoo, zoo

Isa. 42-14

getuigt god zelve: Ik heb nu een lang gezweegen, zegt gode

Gods, ik heb mij stil gehouden, ik heb tot heden langmoedig geweest, maar nu zal ik mij laaten hooren, als een baarende vrouw, en ik zal alles verwoesten, en vernielen. Eccli. 5-6. vertoef niet u zelven tot den Heere te bekeeren, nog stel het niet uit van dag tot dag: want zijne gramschap zal schielijk &c.

Exemplo sit primus mundus die Gods zoo lang verdraagen had, jaa 100 jaaren lang dagelijks door Noë nu al beezig met d'Arke te doen timmeren, nog gewaarschouwde ... ... heeft hij ook eindelijk de zondige werreld met zijne straffen overvallen, en door de wateren doen verdrinken.

Exemplo sint Israelitæ in deserto, qbs deus 40 annis proximus fuerat, et tn. errabant corde, viasq. ejus cognoscebant, sed et qbs deus ea propter: juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Ps. 94

Exemplo Jerusalem: Jerusalem quoties volui congregare, et noluisti? Et tum subjunget Dominus: Ecce Relinquetur domus vra de- ... flens exclamabat: (Luc. 19-41.) Quia si cognovisses &c et demum: Nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis: non relinquetur lapis sup. lapidem &c. Idem clarius, et fusius comminabatur qdo videns civitatem. Matt. 23-37.

Nu, nu, wat moeten, alle deze, en diergelijke schrikkelijke voorbeelden, den zondaar leeren, dan wel dat Gods ook zoo met hem zal handelen, indien hij zig van zijne booze wegen, niet bekeerd?

Dat dan, dat dan de verdraagzaamheid van Gods ons allen, en vooräl den zondaar aanmoedige. om naarde vermaaninge van Isaiäs: den Heere te zoeken terwijl hij te vinden is, den Heere t'aanroepen, terwijl hij naabij is, en zig tot den zondaar wendende: die ongodlijks geleefd heeft, ait propheta: dat hij zijnen handel verlaate, die ongeregtigheid bedreven heeft, dat hij van zijne uitvindinge afstaa, en dat hij wederkeere tot den Heere, die hem zal genaadig zijn, en tot onzen Gode, die overvloedig is in 't vergeven: Isa. 55-6.

Want eerst en vooräl daaröm, daaröm verdraagd God den zondaar, daaröm laat hij hem leven, opdat hij nog bekeerd zou worden: vis malus ideo vivit ut corrigatur.

Dog zoo nu de zondaars levende onder de goeden en vroomen, egter zig niet bekeeren, wel waaröm, zal iemand vraagen, laat Gods hen, dan, evenwel leven? O! de H. Aug.s andwoord hierop: Ideo vivit ut bonus p ipsum exerceatur. Itaq.

2da Rao quare deus zizania permixta sinat tritico, malos bonis, hæc, ut bonus p ipsum exerceatur. 2da Ratio.

En inderdaad Wâren' er, geene kwaaden, hoe zouden de vroomen gëoeffend worden? was' er geen Kaïn geweest, waar zou de deugd van Abel geweest zijn? was' er geen Esau geweest, waar zou de vroome Jakob geweest zijn? en zoo al voortgaande zou men van 't begin der h. Schrifte tot 't einde toe eenen heelen lijst kunnen mâken &c. En zoo nu ook nog, wâren 'er geene Lasteraars, kwaadsprêkers # hoe zou men 't ongelijk vergêten, en vergêven, gelijk Jesus ons dâgelijks heeft leeren bidden? [illegible] ? &c.

trotse, hoovaardige menschen, en verdrukkers van hunnen naaste, hoe zou men de verneederinge, Lijdzaamheid, en geduldigheid oeffenen? Hoe zou men bidden voor die ons lasteren en vervolgen?

Jaa vraagd an 'er 'eens van gods heiligen in den hemel, wie hem meer goed gedaan hebben, de goeden of de kwâden? O! zij zouden zeggen: de kwaaden. Zoo zou Joseph zeggen, dat zijne broeders # hem meer voordeel gedaan hebben dan Pharaö die hem tot onderkoning van gantsch Egypte heeft verheeven; waar zij hem niet de kroon van Egypte, maar d'eeuwige kroone des hemels bezorgd hebben. Zoo, zoo zou David zeggen wat heil Saül, Absalom, Semeï, doëg, &c. hem toegebragt hebben; hierom, hierom zeide hij ook: bonum mihi qa humiliasti me.

door alle hunne mishandelingen

't gaat met de vroomen tussen de kwaaden, als met staal 't w, zal 't niet verroesten, van tijde tot tijde moet gesmeerd, geslepen en geöeffend worden, en zoo ook de vroomen &c.

Serm. 78. de temp. Hierom vergelijkt Aug.s de wêreld niet onaardig bij eenen zilversmits winkel, daar niet alleen goud en zilver op is, maar ook hamer, rijstang, schroeven, vijlen, kroezen, vuur &c. tw alles diend om 't goud te zuiveren, te drijven, eene fatsoen gedaante te geeven, en te volmaaken, zoo ook. Hinc Sapient. 3-6. &c. # Inf. in pag. seq. post Conclusionem

Morale.

Laat god dan daarom de kwaaden met de goeden zoo moet 't ons niet vreemd voorkômen &c. wij moeten gods wijsheid, en wondere bestieringe aanbidden, lôven en prijzen, wêtende dat paulus zegd, dat aan die gode

Rom. 8

lief hebben, alles ten goede werkt &c.

NB. de permixtione malorum cum bonis vide fusissime in serm. 56. de pass.

Conclusio 1°. Laat God dan de booze … ut corrigatur? ei! dat dan de Zondaar, wie hij zij, van stonde af aan dat opzet maake om door Gods genade zig tot beterniſſe te schikken, opdat de maat zijner boosheid niet vervuld werde, en hij door de dood weggerukt, niet met al 't onkruid gebonden in 't eewige vuur gesmeeten werde: Dat hij zig spiegele aan allen, die van onkruid nog bijtijds goede tarwe geworden zijn: dat hij kunne voorspraake, en die der Leevenden, ik zig der tarwe hier op den akker dezer werreld verzoeke, en met zulk een inzigt zig verlijtige d' algemeene gebeden der kerke bij te woonen, om door hunne gebeden bij Gode door J. C. eene zalige bekeeringe te verwerven.

2°. Dat de goeden den Heere danken, en met Paulus zeggen: 't gene ik ben, ben ik door Gods genade: dat zij Gode bidden, en blijven bidden, dat hij en kens 't goede voltrekke tot den dag van J. C., om dan met de tarwe in de schuure des hemels vergaderd te worden.

Hier in zijn de vroomen gelijk aan J. C. hun opperhoofd, die van zig, 't volmaakte tarwekoorn, en ook van zijne discipelen zeide: Jois. 16-24. <u>Als 't tarwekoorn in d' aarde valt, en sterft, zoo brengt het veele vrugten voord</u>, voorspellende 1°. dat hij door zijn Lijden en sterven, en daar op volgende begraafeniſſe, verrijzeniſſe, en hemelvoard de vrugten onzer verloſſinge en zaligheid zoude voordbrengen, en 2°. zig aan zijne discipelen ten voorbeelde stellende, dat zij zig moeten toeleggen om door verneederingen, kwellingen, jaa ook de dood, om zijnen naame, aan hem 't oppertarwekoorn gelijkvormig te worden, zouden zij veele vrugten hunner eiges zaligheid, en van hunne evennaastens voord brengen. In deezen zin zei wel eer d' oude Tertulliaan: Sanguis martyrum semen Christianorum &c. Zoo dan: Aut ideo vivit malus ut bonus per ipsum exerceatur.

(1).25.
270

Sinite utraque crescere usq ad messem.

Matt. 13. v. 30.

Dominica 5a post Epipha: ~~1736~~.45.

Christus Salvator noster, qui Eclam suam in hoc mundo fundavit, ejusdem Eclæ statum variis modis indicare dignatus e. A. A.

Ipsa historia, quam Dnicâ proximè præcedente Eclæ in Evangelio suis prolegit filus, prototypon erat istius status, quam Eclæ habitura esset; Navis enim fluctibs jactata, et ventis agitata, representabat Eclam, variis persecutionibus jactandam, hocq Xus Dnus illius tempestatis excitatione indicare voluit discipulis suis.

Quoties Xus Dnus futuram Eclæ suæ statum, longis et apertis sermonibus descripsit?

Quot præterea et qm variis parabolis ac similitudinibs varios Eclæ suæ status et conditiones descripsit? quo enim tendunt oes illæ parabolæ, de sinapi parvo primum, dein crescente, de fermento totam massam farinæ pervadente, de thesauro abscondito in agro, de vinea, et de diversis horis vocatorum in eam, de sagena missa in mare et ex oi gñe piscium congregante, et variis aliis, nisi ad per illas varium Eclæ statum, nobis representandum?

Ipsa, quam in hod. Ev. Xus Dnus proponit, parabola futurum Eclæ statum, et quid decursu temporis in ea contingeret, indicat. Sanè si oes hujus parabolæ partes, quantacumq sunt, attentè considerare vellemus, clarè videremus, multa quæ in Eclâ contigerunt, per illas parabolæ partes, esse præsignata.

Et ut unum tt attingamus, quis non videat quam apti-
me in hac parabola adumbrari quod in Ecclâ mali
bonis permixti sint, sicut et in parabola agro zizania
cum tritico inveniuntur? quis nesciat quod sicut in pa-
rabola Paterfamilias servis suis dixerit: sinite utraque
crescere, sic et Celestis Paterfamilias de Ecclâ sua
agro disposuerit, ut mali cum bonis permixti mane-
ant usque ad messem scil: usque ad consomationem
saeculi?

Propositio. Lubet hanc permixtionem zizaniorum cum tritico
Malorum cum Bonis in agro Eccla paulò Latius pro-
ponere, et indagare quare Deus id permittat.

Attendite.

Paterfamilias de quo in Evang. non vult immò pro-
hibet, ne servi sui eradicent zizania, et rationem addit
suae prohibitionis scil: ne forte colligentes zizania
eradicetur simul et triticum.

Het gedrag en het geduld van den vader des huis-
gezins omtrent het onkruijdt, heeft, zoo we uit zyne
woorden hooren, voor oogwit; het nut en de behoudenis
der tarwe.

Potest triticum pati damnum per zizaniorum
eradicationem duobus modis 1°. als onvoorzigtige knech-
ten, met een reukeloore hand, de tarwe zelf komen, mede
uit te wieden, meenende dat het onkruyd is. 2°. als
zy uitwiedende het onkruijdt, met de zelve hand grypen
de spruytjes der tarwe, die aen het onkruyd vast zyn
of wel dat zy den wortel der tarwe aaren losmaken
of ontblooten.

Ad talia itaque pericula praecavenda, non vult eradicari
zizania sed ait: sinite utraque crescere usque ad
messem.

Zizania juxta ipsam Xti explicationem sunt filii
nequam, mali. Zizania itaque sinere inter triticum

crescere, nil aliud innuit, qum malos et impios inter bonos permittere vivere.

S. Aug. hunc Dei gedrag tu malorum considerans raoes ejus addit scribens in ps. 54. „Ne putetis (ait) gratis malos ee in hoc mundo, et nihil boni de iis operari Deum, ois malus aut ideo vivit ut corrigatur; aut ideo vivit ut bonus per ipsum exerceatur„.

Hae itaq rao e quare impios Deus in medio bonorum toleret, scil: ut corrigantur. Hinc Petrus monet 2. Pet. 3-9
De Heer handelt Langmoedelyk om uwent wille, niet willende dat 'er eenige verlooren, maer dat zij alle weder tot bekeeringe komen.

Patienter igitur Deus tolerat peccatores ut eis tempus tribuat agnoscendi delicta sua, et sese convertendi. „Fieri enim pt (ait s. Aug.) ut qui hodie sunt zisania, cras sint frumentum„. Miraculum hoc quod in naturalibus zisaniis expectare o possumus, in spiritualibus, id e peccatoribus id evenire pt. qui hodie, ut zisania, igni destinatus e ob malam suam vitam, per poenitentiam sese mutare pt, ut sit quasi flos tritici. Ideoq Deus tolerat ut mutaoi tam desiderabili, locum praebeat et occasionem.

Adam, statim post peccatum suum, sdum rigorem justitiae Divinae mori debuisset, tamen, Deus concessit ei tempus 930 annorum ad sese ad Deum convertendum.

Tempore Noe urbis corruptio Deum obligabat ad submergendum universum mundum, attamen id o perfecit nisi postqum eis dedisset tpus 120 annorum, ut interea sese converterent, et minatam poenam averterent. Et dum jam occupatus erat Deus puniendo pluit lente scil: 40 diebus et 40 noctibus, ut in medio poenae adhuc de conversione cogitare possent.

Longam possemus seriem explorum ex s. script. hic proferre ad demonstrandum Deum lente egisse et distulisse poenam, ut miseris et diviis peccatoribus tpus daret revertendi. Dissimulans (ut ait sapiens) peccata Sap. 11-24
hoim pp poenitentiam.

Sic E. G. egit Deus cum Davide: David die nu met

die nu met de goede tarwe ingevoerd is in de hemelsche schueren, uno circiter integro anno fuit zizania, quo tpore si à patrefamilias eradicatus fuisset, jam cum cæteris adulteris atq homicidis in fasciculos colligatus in ignem fuisset projectus, at vivere permissus ē ut corrigeretur. Dnus (aiebat ei Nathan) quoq transtulit peccatum tuum, ō morieris. q. d. God zal u het leven niet beneemen, alhoewel het regtvaerdig was volgens de wet dat een overspeelder en doodtslaeger met de doodt gestraft wierdt (2 Reg. 32.)

Sic et egit Deus cum Magdalena, Petro, Saulo Augustino, aliisq illustribus pœnitentibus, quorum memoriam colit Eccla. Hi oēs post patrata peccata vivere permissi st ut converterentur sicut et adjuvante divina gratia conversi sunt; Hos si Deus præcipitanter eradicasset, statim ac zizania fieri inceperant, privati nos fuissemus bono exemplo conversiones eorum, Deus gloria justificaōis eorum, et Xus pretio sanguinis sui. Nunc verò cum patienter cum ipsis egerit, feliciter illi bonum granum devenerant, fideles in eorum conversione ædificati sunt, Deus invenit eo gloriam suam, et Xus accepit fructum mortis et passionis suæ.

Cum itaq tot tantosq optatos fines producat divina patientia, minimè in Deo taxandum ē quod tam patienter cum peccatoribus inimicis suis agat eosq toleret.

econtra qm mxè culpandi et carpendi st hoēs illi qui concesso illo tpore ō utuntur ad scopum illum, ad quem datum ē, sed qui interea perseverant in peccatoribus. Sic culpandi hoēs tpore fabricaōis arcæ Noe.... Sic qm durissimè Xus increpat Judæos quod tpus visitaōis Dei ō cognoverint..... Sic et oēs illi.....

Et ttō ma culpandi sunt cum nil efficacius hoēs ad conversionem impellere possit qm ista Dei patientia. Id Judith noverat et agnoscebat; Hinc aiebat: Quia pa-
Judith 8-34 tiens ē Dnus, in hoc ipso pœniteamus, et indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus.

Sic nos exemplo Judith ex Dei patientia discere oportet.......

Igitur ut convertantur peccatores, patiens est Deus eos tolerat, differtq supplicia.

Nec hoc tantum sed illo ipso tempore saepe illos variis beneficiis et favoribus replet, ut illos magis obliget ad se reverti, et quae obligationis sunt facere. Gelyk 't onkruid op den akker van de vettigheit der aarde, en den douw des hemels mede deelt, zoo geeft godt ook veeltyds aan 't goddeloos onkruid de vettigheit der aarde en den douw des hemels, ja dikwils geeft hy der meer aan 't onkruid, dan aan de tarwe.

O quanta Dei bonitas! quam ei peccator cordi est, quapropter ut qui vehementer sitit conversionem peccatoris, non tantum supplicia differt, sed et insuper beneficiis cumulat, ut si non uno, saltem altero motivo ad conversionem adducatur.

Sic Deus saepius egit cum judaeis.... etiam tunc cum murmurabant.... pluit illis manna.... sic.... Hinc Deus quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, et noluisti? ..... Matt. 23. 37

Hoc modo (ut observat S. Chrys.) cum Juda egit Christus Dominus. Noverat Dominus ejus avaritiam, et Dominus dedit ei bursam custodiendam; noverat Dominus quod tractasset cum principibus sacerdotum ad eum tradendum, et Dominus interim ei lavat pedes; legebat Dominus in corde Judae ejus perfidiam et proditionem, et Dominus interim dabat ei corpus suum ad manducandum, quod ipsum corpus post pauca momenta, ille (Judas) traderet inimicis Domini; veniebat Judas executurus conceptum scelus, et non vitabat eum Dominus econtra obviam procedebat; hy maekte mienen van Jesus te kussen et hunc favorem non recusat ei Dominus, proditorem suum osculo quo tradendus erat (ait Chrys.) emendare studebat.

Murmuramus quoque immo scandalizamur dum prosperitatem videmus impiorum. omnia ipsis arrident; feliciter agunt in negotiis suis, videtur omnis fortuna illis favere.... atque multos debiles animos scandalizat et murmurare facit, et divinam providentiam et dispositionem culpare facit.

At erramus: illud ipsum est sapiens et gratiosa Dei dispositio, qua peccatores ad se retrahere studet et intendit.

Non ergo invideamus peccatoribus dum quadam prosperitate eos gaudere cernimus. Erigamus cogitationes nostras et cogitemus isto jam dicto scopo illis datam esse a Deo, scilicet ut ad Deum revertantur. Consolemus et confortemus nos istis verbis, quibus pater filii prodigi filium seniorem alloquebatur. Ille frater senior etiam indignabatur quod pater

tam Larus et Liberalis esset in reditu filii sui prodigi. At audite quid pater dicat: Fili tu, semper mecum es et omnia mea tua sunt q. d. Letare potius quod non necesse fuerit talibus te mediis ad me retrahere, Letare quod mecum semper perseveraveris in officio tuo. At ut frater tuus o homo! qui mortuus reviviscat, ut qui periit, reinveniatur, epulum ei parare oportebat, immo oportebat, nam vehemens passio mea est ut non moriatur peccator sed ut convertatur, nam Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.

En, ergo quam recte Aug.us hoc ipsum tractans dixerit: Ois malus aut ideo vivit ut corrigatur. i.e. . . . .

Conclusio.

Agite ergo peccatores, numquam non desperdeatis. Hodie si vocem ejus audieritis nolite obdurare corda vestra . . . . . attendite ne patientia Dei in iram convertatur . . . . .

Agite et vos o justi! ne umquam peccatorem desperatis, qui hodie Zizania est, cras forte erit triticum. Ne umquam murmuretis . . . . . econtra . . . .

1745.

Sic confirmationem incepi:

Inter SS. Patres non defuere qui putabant patientiam esse qualitatem, quam Deo attribuere non auderent. Inter illos Aug. qui, nimium inhaerens sensui verbi verduldigheit, of lydzaamheit, dicebat, cum Deus non posset pati, etiam patientiam in eo locum non posse habere.

Ejusd sententia erat et Chrys, sed alia ex ratione. Sic putabat, quod patientia supponeret impotentiam puniendi eum a quo patimur, aut tollendi id quod patimur.

At longe aliter se res hbt. patientia una est ex qualitatibus praecipuis in Deo. Innumeris locis S. Scriptura hanc qualitatem Deo tribuit. Audi Mosen de Deo loquentem: Deus misericors, et clemens, patiens et

Exod. 34-6. multae miserationis. David de Deo ait: Patiens et

Ps. 144-8 multum misericors.

Per hanc patientiam quam scriptura Deo toties tribuit, nil aliud indicatur quam sola quaedam bonitas in-

insensibilis ad offensas et injurias ei illatas; 2º dilatio pœnarum pro ista injuria debitarum in expectatione quod interea nos ad eum convertemur. In his sita ē divina patientia.

Qdo Monarchæ hujus mundi belligerantis de pace tractare volunt, conveniunt prius de suspensione armorum, ut interea mutuo dent occasionem dirigendi præliminaria, en de vredes artikelen opte stellen.

Inter Deum et peccatorem bellum ē. Et quamqm in Dei potestate sit inimicum suum omnino perdendi, suspendit tn iram, hij dempt zijne regtvaardige geroelighedin, et hæc dilatio quam peccatori concedit, ē quasi suspensio armorum, quam peccatori concedit, ut interea cum Deo suo de reconciliatione tractare possit, hæc dilatio ē quasi vox Dei dicentis: Nolo mortem peccatoris, sed ut magis convertatur et vivat.

Male itaq de Deo judicaret, quicumq existimaret patientem ē Deum, ex eo quod impotens esset peccatorem inimicum suum punire et perdere. Nequaquam.

Aliam ideam nobis inculcat hod. Ev. Audis? Servi se patrifamilias, deo eum patri, offerunt ad tollendum zizania, vis, imus, inquiunt, et colligimus ea? en paran ad Dni injuriam vindicandum.

Non igr patiens ē, ō differt iram et pœnam, qa impotens ē, sed qa ō vult. Patienter agit pp vos, ait Petr. 2.c.3., nolens aliquem perire, sed ōēs ad pœnitentiam reverti. Item Paulus Rom. 2-4. Atq hæc ē rāo quam dat Augs quare deus malos hic vivere sinat

Patienter igr &c prosequere ut sup pag. 3.

NB post 1am Augni rationem viz. ōis malus aut ideo vivit ut corrigatur, venimus ad alteram, aut ideo ut per illum bonus exerceatur.

Refert Script. Judic. 2 & 3. Dimisit Dns oēs nationes has et cito subvertere noluit... ut in illis erudiret Israelem. &c eodem modo Deus etiamnum agit, tolerat, et vivere sinit malos inter bonos, ut p malos exerceatur et probetur virtus, patientia constantia et fortitudo bonorum.

Sane; ubi eent martyres, si ō eent psecutores? quis esset Abel, si ō fuisset homicida Cain? quoo Stephanus fuisset coronatus, nisi fuissent Judæi lapidantes? ubi Petrus crucifixus nisi fuisset Nero? ubi Laurentius assatus, si ō fuisset Decius tyronnus?

Quod Paulus bonum certamen certasset, had hy gene bestryders gehad?

Sic ecce constantia et fortitudo martyrum probata et nota facta est per tyrannos, eorumque persecutiones.

Adhuc hodiedum A. A. quod de lydzaamheit der verdul-digin exerceretur, si non essent alii die ons eenig displyzier aandeden, zoo'er gene waren die ons bestreden in onze eer, om beschadigden in onze goederen? Quod caritatem erga proxi-mos, cujus praecipuus actus in diligendis inimicis, et re-mittendis injuriis consistit, exercere possemus, si non haberemus inimicos, si nemo nos unquam aliqua injuria afficeret? Quomodo humiles exercerent humilitatem, si non essent alii superbi, qui eos despicerent, et parvi facerent? nam seipsum parvi aesti-mare quamdiu nullus nos despicit, sed honorat, non est mag-na humilitas, perfecta humilitas illa est, quae tunc elucet dum quis ab aliis veragt en versmaad word.

Zoodat de quaden dan die Godt onder de goeden laat le-ven, gene quaad maar veele goeds doen aan de goeden. Sy gene de hamer, de zaag, en de bytels zyn in de hand van den timmerman, dat zyn de quaden onder de hand van Gods beschikkinge en bestieringe: nam sicut de hamer, de zaag, de bytel gene quaad doen aan den steen of t'hout, maar dienen om ze te fatzoeneeren, en te effenen, en bequaam te om in eene schip, huis, of elders geplaast te worden; sic impii non faciunt malum bonis, sed serviunt om de goeden te effenen, te fatzoeneeren, te voltoyen, en bequaam te maken om gevoegt te kunnen worden in 't huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig durende in den hemel.

Iam autem quis negare posset hoc non vergere ad utili-tatem bonorum? Sane si sanctos omnes nunc in caelo reg-nantes rogaremus, wie hun meer goed toegebragt heb-ben hier op de wereld, boni, an mali? certe uno ore di-cerent, quod mali, qui eos persecuti sunt, eos oderunt, vexa-verunt &c hen meer goed hebben toegebragt, dat zy hen op zekere wyze meer te danken hebben, dan die deze hun liefde en vriendschap geroond hebben. Sic Joseph diceret quod invidi fratres sui ei majus obsequium persequendo contulerint, et uxor Putipharis eum vexando et accusando, quam benevolus Pharao eum proregem constituendo: want Pharao maakte Joseph maar groot en aanzienlyk in de wereld, maar de nyd zyner broederen, en de quelling eener onkuische vrouwe gaf hem voet en gelegentheit om groot en verheven te worden in den hemel. Sic David diceret

de persecutionibus à Saule, Semei, et degenero filio Absalome &c Bonum mihi quia humi-liasti me. hoc sensu Aug. de infanticida Herode: Cui profanus hostis, numquam beatis par-vulis tantum prodesse potuit obsequio, quantum profuit odio. Hinc Christus discipulos Beatos pronuntiat Beati estis cum maledixerint vobis homines... Quare beati? quia mali eis maledicendo patientiae virtutis, et mercedis in caelo materiam et spem subministrant. &c

Simile ē Regnum Cælorum

Dominica 6. post Epipha: 1736. 47. 54. 64.

Grano Sinapis.

Matt. 13. v. 31.

Oēs Interpretes qui hanc Evangelicam de grano Sinapis parabolam, interpretantur varia eodem signi= ficari, asserunt A. A.

Præcipuè quidem per istud granum sinapis Eclam Scari, dicunt, sed tamen etiam oia quæ ad illam Eclam pertinent, adumbrari fatentur; scil: Caput ejus Xum, et singula illius membra, ejus doctrinam, gratiam singulis fidelibus à Deo datam, singulorumq; deniq virtutes. Atq; his oibs aptari ptr id quod de grano Sinapis hodie in parabola asserit Salvator. Sic v. G. ante aliquas hebdomades vidimus quam concinnè Eclæ aptari possit .... (sic doctrinæ Evangelicæ) ... sic et oibs aliis, quæ per granum sinapis interpretan= tur, aptari posset quod de grano sinapis dicitur.

Nobis nunc brevitatis gratia de solo Xto sermo erit, atq Eum grano sinapis meritò assimulari do= cebimus; # Attendite. # deinde dicta nobis applicamus.

Propositio

Christus Dnus in texendis parabolis, rebus utitur coibus et notis. Sic ~~comparat~~ se viti, apostolos palmitibus, ~~comparat~~ regnum cælorum, Thesauro abscondito in agro, patrifamilias, Hoi satori, & comparat. Res en notissimæ. Quis enim ignorat quid sit vitis, quid palmites, quid thesaurus, quid paterfamilias, quid hoo seminans? Atq; et sic conveniebat „Ut ex his (ait S. Gregus) quæ aus novit surgat ad incognita quæ o novit, et ut exemplo visibilium ~~ad~~ ad invisibilia rapiatur." Itaq; ideo Xus Dnus in texendis parabolis, rebus coibs, et notis uti voluit.

Eodem passu, et scopo Xus hic in Ev. desumit para=

parabolam e re notissima et vilissima qualis e granum Sinapis, idq ut ex cognitio hujus grani qualitatibus in cognitionem qualitatum rei comparatae, qui nescit, deveniat.

Quid igitur in grano Sinapis considerandum, quae ejus proprietates? R: prima, quam Xus Dnus in parabola ei tribuit, haec e, quod minimum [illegible] ibs seminibus, cum autem creverit majus e oibs oleribus. Et haec prima qualitas grani Sinapis optime quadrat spiritali grano Sinapis scil: Xto Jesu.

Xus vere minimus fuit, et simul mxus. Minimus in qtum creatura, Minimus si spectes parentes ejus, si Locum nativitatis, si socios et discipulos ejus, si conversaoem ejus mundo despectam, si finem probrosum.

De hoc spiritali grano Sinapis tqm Minimo jam olim vaticinati fuerant Prophetae. Sic David in persona
Ps. 21-7. Xti dicit: Ego sum vermis et o homo, opprobrium hominum
Isa. 53-3 et abjectio plebis. Sic Isaias vaticinans ait: Vidimus Eum, et o erat aspectus, et desideravimus Eum, despectum, et novissimum virorum. Sic et Paulus Eum des-
Phil. 2- cribens ait: Semetipsum exinanivit formam servi accipiens..... humiliavit semet ipsum factus obediens.....

Itaq sicut granum Sinapis minimum est, sic et Xus merito minimus dici dbt.

At sicut granum Sinapis minimum et sl mxum e, sic et Xus Dnus minimus quidem sed et sl mxus fuit. Si fuerit minimus in qtum homo, mxus fuit in qtum Deus.
„ Et vere, ut Bellarm. ait: „Quid e mxum nisi Deus, quid
„ minimum nisi creatura? solus igitur Xus mxus et
„ minimus„. Mxus si parentem ejus consideres, Deum Patrem, si generaoem ejus spectes aeternam, de qua
Isa. 53-8 Propheta: Generaoem ejus quis enarrabit? # Nonne
„ rogat Bell., mxus e ille qui nascitur ex virgine, cujus ortum Angeli cum cantu et Laetitia celebrant,
„ quem vix dum natum stella prodit, reges metuunt, magi
„ venerantur, qui siccis pedibus ambulat super aquas
„ qui ventis et tempestatibus imperat et obediunt, qui

Ja ook de grootste zelfs in zijne vernederingen

qui cæcis visum, surdis auditum, claudis gressum, ægris incolumitatem, et mortuis vitam reddit; quo moriente terra tremuit, lapides franguntur, sepulcra aperiuntur, velum scinditur, sol deficit; cœlum ipsum tenebris densissimis obducitur.

In maximus fuit eo quidem ipso tempore dum minimus apparuit [illegible] maximus item post fuit. Audi S. Ambr. Qui nascendo in hominem humiliatus est ut granum, ascendendo ad cœlum exaltatus ut arbor est. Granum plane Christus est dum patitur; arbor est dum resurgit. Hinc et Paulus: Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen quod est super omne nomen &c. Phil. 2.

De hoc grano tam maximo vaticinatus est Isaias: In die illa erit germen Domini in magnificentia, et gloria, et fructus terræ sublimis. De eo et David cecinit, magnitudinem ejus describens: Dominabitur (inquit) à mari usque ad mare, et à flumine usque ad terminos orbis terrarum, coram illo procident Æthiopes &c. Isa. 4. 2. Ps. 71. 8.

Itaque meritò Christus Dominus per granum parabolæ intelligitur ~~interpretatione~~, cum illud ipsum, quod grano naali in parabola Ipse tribuit, optimè Ipsi quadret....

2da. Qualitas grano naali propria hæc est, quod cum maximæ sit virtutis, et efficaciæ eam tamen sub cortice abscondat, ita ut exterius ~~[illegible]~~ nullius virtutis appareat, sed tota virtus sub cortice lateat.

Et hæc 2da qualitas naalis grani optimè spirituali grano C. J. quadrat.

Si hoc proprium sit naali grano, quod sub cortice vim et efficaciam suam abscondat, sic et spirituale granum C. J. totam virtutem suam, omnemque, quam habebat, excellentiam, sub cortice humanitatis abscondebat, foris talis, qualis verè erat, non apparebat. Sub cortice humanitatis latebat Deitas, sub forma servi majestas, sub statura infantis nati Deus immensus.

Quæcumque in eo erant illustria tegebat, ideoque non in externa majestate natus est, sed humilis et abjectus. Et sic in toto vitæ cursu etiam latere gestiebat. Ideoque ~~[illegible]~~ quæ in monte Thabor contigerant de iis silere jussit Matt. 17. 9 apostolos. Post patrata miracula latere quæsivit. Sic

Matt. 8. 4. Leproso sanato dixit: Vide nemini dixeris. Sic sanato
Marc. 7. 36. surdo et muto ~~ait~~ Praecepit illis ne cui dicerent. Sic cu-
Matt. 9. 30. ratis caecis ait: Videte ne quis sciat.

Hinc et in quibusdam casibus quasi ignorans (et tamen
scius) interrogabat V. G. cujus est imago haec et super-
Matt. 22. 20. scriptio? Item: quo tempore est ex quo ei hoc accidit?
Marc. 9. 20. Haec et similia ipse scius quoque petebat, et quare?
nisi ut magis lateret ejus scientia.

Et sane quis eum ab extra considerando ut talem
agnovisset? Conversabatur ut homo, edebat, bibebat,
dormiebat, flebat, lassabatur ut homo, zijnde ons men-
sch in gelijk geworden, Hinc a Phariseis et aliis qui tantum eum ab extra
en in gestalte als eenen mensch bevonden, verbo, aan ons gelijk in considerabant talis non agnoscebatur, sed aiebant:
Joan. 9. 29. Hunc autem nescimus unde sit.
alles, uitgenomen de zonde. Phil. 2. Heb. 4. Immo et post mortem adhuc latere voluit ideoque non
in aperto agro sed in monumento exciso e petra sepeliri
voluit, et lapide claudi ostium monumenti, quod non casu
sed mysterio factum interpretatur. Ambr. „Lapis, inquit,
admotus est ne pateret".

Hinc ipse Xtus sese in Ev. comparavit thesauro ab-
scondito in agro. Hinc et a Joe (interprete S. Bern.)
Apoc. 5 in Apoc: Liber clausus et signatus dicitur.

Itaque merito Xtus Dnus per granum parabola
intel ~~[illegible]~~ ligitur ....

3tia Qualitas grano naturali propria haec est,
quod vim virtutemque suam non solum sub cortice tegat,
sed et dum quassatur et conteritur quam maxime ostendat,
et virtutis suae nos reddat participes, acrimoniamque
suam gustare faciat.

Et haec 3a qualitas grani naturalis optime quadrat
spiritali grano C. J. de quo hic est sermo.

Si hoc proprium sit naturali grano quod contritum
vim acrimoniamque suam nos gustare faciat, sic et
spiritale granum C. J. tunc maxime vim et virtutem
suam manifestavit cum propter nostra scelera contritus est.
In passione sua vim non perdidit, licet id opinarentur
Judaei increduli, sed extra patefecit, tunc nos eam
sentire et gustare fecit, tunc nostram redemptionem

jam tum inchoatam consummarit, tunc efficaciter diaboli faucibus nos eripuit. Hinc Ecclesia canit: „Nihil nasci profuit, nisi redimi profuisset„. Quod profuisset si virtutem carne texisset, nisi et passione contritas eam monstrasset, nosque eam gustare fecisset?

Hinc et Xus ipse de se in Ev. tanquam de grano spirituali loquens ait: Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit ipsum solum manet, si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Joan. 12-24

Itaque merito Xus Dnus per granum parabolae intelligitur ~~[illegible]~~, cum Ipsi quadrent omnia illa quae grano [sinapis spiritu]ali propria esse diximus (Repete 3 qualitates)

Ex dictis ad mores quaedam observemus.

Ac 1o. Hinc discimus nos Xto similes esse debere. Xus caput nostrum est, et nos ejus membra, capiti membra conformari debent, ne monstrosa sit totius corporis constitutio. Itaque nos cum capite Xto, spirituali grano sinapis similes esse debemus, aut si mavis Xto ipsi, qui grano isti similis est, et nos similes esse debemus.

Ille minimus est et Maximus. Sic et nos. minimi per recognitionem nostrae nihilietatis, infirmitatis .... # sicque parvi in oculis nostris esse debemus. Maximi per augmentum et crescentiam in virtute. Plantati sumus in horto Ecclesiae; parvi virtutibus, crescere debemus in iis ad exemplar grani sinapis.

Xus proficiebat sapientia et gratia, non in se, plenitudinem enim utriusque habebat, sed quoad externam apparitionem, et quoad effectus quos producebat. Nos vere in iis crescere debemus. || (dilata si lubet)

2o. Observ. Xum quaecumque in se habebat excellentias ad exemplar grani sinapis sub cortice abscondisse. Et hinc disce, quidquid in nobis boni est et virtutis intus latere debere, non in iis gloriari, non ostentare. Sic anima vere Xana in Scripturis describitur. Hinc comparatur Sponsae in cujus laudem Sponsus in Canticis ait, quod ea sit Hortus conclusus soror mea, sponsa hortus conclusus, fons signatus. quo encomio (Interprete S. Hieronymo) Sponsus innuere voluit Sponsam suam virtutes, gratiasque omnes occultare? Sic et anima vere Xana, debet ....

Waaruit dan volgen zal een klyn en nedrig gevoelen van ons eigen zelve. 't is deze klynheid die Paulus wil dat wy van de klyn heid van 't ware mosterr-zaad J. C. zullen leeren. Phil. 2-5. des vermaand ons de zelve Apostel 1. Cor. 11-20. Hebt geen hoog gevoelen maar vrees. item Cap. 12-16. deze klynheid wilde Jesus dat wij van de klyne kindertjes zoude leeren, ja stelde die zo nootzakelyk, dat hy zelfs zeide: Ik zeg u voorwaar: ten zy gy word als klyne kindertjes, gy zult in 't ryke der hemelen niet komen Matt. 18-3.

|| van deze geestelyke wasdom spreekt menigmaal d' Ap. paulus. des wenschte hy die van Ephe dat zy de waarheid in liefde bewarende in alles mogten aanwasschen, door hem die 't hoofd is, nam. Chs. C. 4-15. hy bad en smeekte de Col. 1-9. item Petrus 2 E. 3-18.

Sic de aã verè Xana sub typo sponsæ Salomonis dr

Ps. 44-15. De Luister van des Konings dogter is al van binnen:

q. d....

Itaq hoc Xanus in Xto hic imitari dbt:....

fateor, verum quidem ē, quod Xus etiam qdoq virtutes operaq sua palam fecerit, qd et nobis oibs præceperit Sic Luceat Lux vestra coram hoibs; at hæc ē insinuent quo mi tamen virtutes, graasq nostras occultare debeamus. occultare eas dbmus qtum possumus, sed et ostendere si caritas proximi postulet, si officium nostrum id exigat, ut videant hoes, et videntes ædificentur, et glorificent Patrem nostrum qui in cælis ē. Sic fecit Xus... Sic nobis præcepit. [struck] S. Bernus. item van Th. à Kemp. [struck]: Ama nesciri et pronihilo reputari.

om gelijk de Fárizeën, die alle hunne werken deeden om van de menschen gezien te worden; maar # dog dit uitgenomen; ik zeg als de Liefde tot den naasten; gods of kerksgebod ons niet verpligt onze deugden, en goede werken te vertoonen, dan moeten wij ze verbergen; Ja altijd moeten wij zoo gesteld zijn dat op ons past de spreuk van den H. Bern:

Hujus occultandæ virtutis præter alios insigne explum præbuit nobis Moyses. Hic Jethro socero suo, postqm à Deo, qui ei apparuerat, in Ægyptum missus eet, sic Lqbr: Vadam et revertar ad fratres

Exod. 4-18 meos in Ægyptum, ut videam si adhuc vivant. ad quæ verba, cum Tostato aliisq Interpretibs merito reflectendum: "Licet Moses istam caam expresserit (scil qd ierit in Ægyptum visendi fratres graa) aliam subticuit, quæ mã urgebat, scil: divina missio et apparitio. Et in hoc apparet Mosis nobilitas, qui noluit gloriari apud hoes, declarando sibi Deum apparuisse, nisi illis qbs Deus declarare mandaverat."

Sic Moses, sic oes Xani. Hoc Xus suo explo docere nos voluit. Ille ut verum granum sub cortice latuit... Sic et nos.....

3o. Observ. Xum ut Granum Sinapis contritum tunc mxè virtutem suam ostendisse. Et Hinc disco tunc Xanum Xto verè similem verum granum ee dum conteritur, tunc virtus et constantia elucet.

Sæpius imaginamur nobis virtutem in nobis ee; sed fallit subinde imaginao. // At tunc apparet qualis simus, si quassati, virtutem constantiamq ostendamus

// hierop ziet eccli. 34-9. Wat weet hij die niet beproefd is geweest?

Exemplo sint Apli, et cæteri Martyres.

Agite A. A.

Conclusio

Zoo zeiden wij voorgaanden Zondag, dat de vroomen en regtvaardigen, onder andere, regt bij een tarwe graan vergeleken worden, omdat, gelijk een tarwe ind' aarde moet vallen, en sterven, zij ook zoo als winter koorn, dat 't beste is, veel op 't veld dezer werreld moeten lijden, en dus ingaan in 't rijke Gods. Multæ tribulationes justorum ps. 33-20. Oes qui pie volunt vivere etc. Act: 14-21. 2. tim. 3-12.

Dominica 6 post Epiphaniam.

1737.

Simile est Regnum Cælo Fermento, quod acceptum Mulier abscondit in Farina Satis tribus.

Matth: 13.

Exordium Het quaed is veel aenklevelyker als het goed, en het onrijpe is meer aenhankelyk en besmettelijk als het rijpe A. Het goede word door het quade bedorven, het onrijpe door het onrijpe benaedeelt, maer het quaed word zoo niet door het goed verbeterd, nog het onrijpe door het rijpe gerijpend.

Dat sien wij dagelyks voor onze ogen. Een rotte vrugt ontsteekt geheel de zode, en een goede vrucht verbeterd de rotte niet. Een schurft schaep besmet geheel de kudde, de lazernij van een kind, en de pestilentiele siekte, gaet van den enen mensch over tot den anderen. Idipsum satis indicavit Deus, dum eos qui mortuos tetigerant, immundos censeri voluit, & a coetu aliorum separari, & pro tempore a suo ministerio arceri. Levit: 11. ob periculum contagionis.

Dus wind het quaed tegen het goed, en is van groter kracht ten nadeel, als het goede ten voordeel. Het onkruyd verstikt het goede zaet, dog het goede zaed verbeterd het onkruyd niet

Rem hanc intuaverunt Sacerdotes prophetæ Aggæo in ista quæstione quam Aggæus Sacerdotibus jussu Dei proponebat. Interrogabat scil: Aggæus Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate ejus panem ...... numquid sanctificabitur? respondentes autem Sacerdotes dixerunt Non. Et dixit Aggæus Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt Sacerdotes & dixerunt, contaminabitur. Ecce hoe het goede ~~niet~~ ~~met~~ gelyk ~~word~~ ~~door~~ het heyligt, maer hoe het vuyle, bevuylt en besmet.

Dus is de doordringende kracht van het quaed.

Xtus Dnus in Evang: proponit parabolam de fermento cui etiam vim tribuit totam massam pervadendi, & sua actione inficiendi.

Propositio. Xtus Dnus hac parabola, sicut & variis aliis Ecclesiæ suæ Statum, tam præsentem quam futurum vult repræsentare.

Erit igitur operæ pretium inquirere quid Xtus per hanc voluerit innuere parabolam quod dum facio Attendite.

Confirmatio. In parabola præcedentis dominicæ loquebatur Xtus Dnus de viro, et ejus actione, scil: de Satore, seminante bonum semen in agro suo. In Evangelio hodierno loquitur Xtus de muliere ejusque actione, sicque Xtus honorat utrumque sexum, virum scil: & feminam, en brengt ze bij als voorbeelden van zijn kerk. per similitudines & parabolas, a viris mutuatas, indicare vult quid ipsemet Ecclesiæ suæ faciat =

Dominica 6 post Epiphaniam.

Simile est Regnum Cœlorum Fermento, quod acceptum Mulier abscondit in Farina satis tribus.

Matth: 13.

Exordium Het quaed is veel aenklevelyker als het goed, en het onrijne aenhankelijk en besmettelijk als het rijne A. Het goede word door het quade bedorven, het rijne door het onrijne beroedelt, maer het quaed word zoo niet door het goed ebeterd, nog het onrijne door het rijne gerijnyd.

Dat sien wij dagelyks voor onse ogen. Een rotte vrugt ontsteekt geheel de rode, en een goede vrucht ebeterd de rotte niet. Een schurft schaep besmet geheel de kudde, de lazernij van een kind, en de pestilentiele siekte, gaet van den enen mensch over tot den anderen. Id ipsum salis intimavit Deus, dum eos qui mortuos tetigerant, immundos censeri voluit, & a cœtu aliorum separari, & pro tempore a suo ministerio arceri. Levit: 11. ob periculum contagionis.

Dus wind het quaed tegen het goed, en is van groter kracht ten nadeel, als het goede ten voordeel. Het onkruyd verstikt het goede zaet, dog het goede zaad ebeterd het onkruyd niet

Rem hanc induaverint Sacerdotes propheta Aggæo in ista quæstione quam Aggæus Sacerdotibus jussu Dei proponebat. Interrogabat scil: Aggæus si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate ejus panem …… numquid sanctificabitur? respondentes autem Sacerdotes dixerunt Non. Et dixit Aggæus si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt Sacerdotes & dixerunt, contaminabitur. Ecce hue het goede niet gelyk het heyligt, maer hue het vuyle bevuylt en besmet.

Dus is de doordringende kracht van het quaed.

Xtus dus in Evang: proponit parabolam de fermento cui etiam vim tribuit totam massam pervadendi, & suo acore inficiendi.

Propositio. Xtus dus hac parabola, sicut & varijs alijs Ecclesiæ suæ statum, tum præsentem quam futurum vult repræsentare.

Erit igitur operæ pretium inquirere quid Xtus per hanc voluerit innuere parabolam quod dum facio Attendite.

Confirmatio. In parabola præcedentis dominicæ loquebatur Xtus dus de viro, et ejus actione, scil: de Satore, seminante bonum semen in agro suo. In Evangelio hodierno loquitur Xtus de muliere ejusque actione, sicque Xtus honorat utrumque sexum, virum scil: & fœminam, en brengt ze bij als voorbeelden van zijn kerk. per similitudines & parabolas, a viris mutuatas, indicare vult quid ipsemet Ecclesiæ suæ faciat

At ꝑ istas, a mulieribꝫ usurpatas, innuit, quid Ecclesia aut ij qui [...] constituunt faciant.

apud Luc: 13 Huic parabola de fermento eciā praemittit praetatum̄ sunt de praecedente Sinapis waer by sal ik het ryke Godts vergelijken en 2 idqꝫ ut magis attentos reddat, & ne quis mulieris & fermenti mentione audita de re non magni momenti hic agi putaret.

Inducit itaqꝫ Xtus mulierem quae fermentum abscondit in farinae sat[...]tis tribꝫ. Parabolas Xtus solet sumere, a rebꝫ, iisdem ubi loquit[...] notis & usitatis: Sic loquitꝫ ~~Matth~~ Luc 12 v 35 de lumbis praecingendis: erat nimirum id in consuetudine apud istas gentes orientales.

Sic hic loquit de Muliere abscondente &c. Solebant nimirum in d' oostersche landen, de mannen ende vrouwen hare zaken te [...] delen, ende elk het zijne te bezorgen; de Man, als rustig op zijne leden, ende sterk van krachten zijnde, nam het zwaerste op [...] sal: pascere gregem, depellere feras, colere agros, het spitten [...] delven, het ploegen en zaejen, het eggen en majen, het draegen van de hitte des zons, en den last des dags. Mulieribꝫ extra [...] erat, ō otiari, sed zig bezig te houden met malen, bakken en [...] toebereijden der spijze, zoo dat den man wanneer hij smoeys [...] den arbeyd van den akker thuys quam, zig van de spijze die de vrouw bereyd had, bediende en verversschte.

Non opus morem hunc aliunde inquirere, viget ille idem mos in patria nostra ten platte lande inter rusticos, daer het voor het meerendeel het werk der vrouwen is, het meel ter meulen te brengen en daer van daen halen, dat met water te mengen, met gist [...] en zuurdezem te doorkneden, bequamelyk te doen rijzen en op[...]swellen &c.

A tali & simili Muliere Xtus hic usurpat parabolam: utqꝫ ꝑ eam statum Ecclesiae suae velit adumbrare.

Ecclesiam itaqꝫ suam ꝑ mulierem adumbrat. Ecclesiam dico aut Ministros Ecclesiae, ij ~~particularite~~ ces quidem fideles sunt filij istius Matris, membra istius Ecclesiae, particulariter tamen ministri Ecclesiae sunt hae mulieres, zij zijn de speelnoots die die bruyd Xti opschikken zij zijn die (ut ayt Paulꝫ 2 Cor 11) de kerk toebereijden, om haer [...] een zijne maegd een man, namelyk Xto voor te stellen.

Et vere non inepte Apli & Ecclesiae ministri ꝑ mulieres adumbrantꝫ. want dog wat zijn de vrouwen als swakke vaetjens, ze zijn van natuur swak teder, en krachteloos, vreesachtig, tanderigh, licht verander[...]. En tog wat zijn de dienaers der kerk Xti ꝛ wat waren d' Apostelen zelf. Audi Paulū 1. Cor: 1. Infirma mundi elegit Deꝰ. item 2 Cor: 4 Habemꝰ Thesaurum istum in vasis fictilibꝫ, ut sublimitas sit virtutis Dei, & ō ex nobis. Item Act: 14. protestatꝰ Paulꝰ coram ijs qui [...] eum et Barnabam tanquam deos reputabant. & nos mortales sumꝰ, similes vobis ho[...]mines.

Videbis eꝛ discipulis suis hoc ō potuerunt eiicere daemonem Quare nos ō potuimꝰ ejicere illum Matth: 17.

Lubeat hic excurrere parū monstrando quō Apli fuerint, de se imbeciles en krachteloos. (Xtus dabat eis & sapientiā ad convertendū, ille incrementum dabat) item quam fuerunt, timidi, variabiles, &c.

Non aliter sese habent Aptorū sequaces; Ecclesiae ministri, ij ass[...]runt, & sunt ob easdem raōes, aut aliquas ex ijs typum Mulieribꝫ similes.

Quo vero A: infirmi sut, impotentes, timidi, variabiles, similes aliis homines.

At quoniam haec muliebris nãa sese maxime prodit in ipsis Ecclesiae ministris; wanneer openbaeren zy het meest deze gebreken en swakheden, en vreesachtigheden, en wanckelbaerheden, en die menschelykheden in hun? Et maxime in temporibus persecutionum, tunc tunc vidensis dat die dienaers, die de zaek Gods met ernst moesten voortzetten die het belang van de kerk moesten bevorderen en behertigen, met mannemoed en dapperheyd, foeminas se monstrant (philaulia).

Sed qz fit ex timore aliquid patiendi, vel ob spem lucri, vel ut captent gratiam hominum.

Tales Ecclesiae ministros, tales, ut jam descripsimus, nunquam in Ecclesia defuerunt. patet ex Historiis Ecclesiae

At aliunde id verificare o est necesse. Verificatur id videmus ad oculum in patria nostra hisce persecutionum et turbarum temporibus. Heu! quot jam sese mulieres monstrant (dilata)

Non immerito proinde Xtus Ecclesiam suam qtr ad Ejus ministros p Mulierem adumbrat, propter istas qualitates muliebres malas.

Sed et etiam propter alias mulierum bonas qualitates Ministri Ecclesiae mulieribus comparantur. Sunt nimirum Mulieres vrugtbaer, geschapen tot hulp, vrugtbaer en bequaem om de wereld te vermenigvuldigen, en die te bevolken, en voort te telen.

Sic vere Ecclesiae Ministri p mulieres adumbrantur, qualenus cooperantur et adjuvant homines in opere salutis, en zyn vrugtbaer in telen Xtenen voor Xtus.

Zoo waeren d' Apostelen. Erant adjutores hominum. Audi Paulum: adjuvantes exhortamur ne in vacuum gratiam dei recipiatis. Te telden Xtenen. dicas, te praetereundo caeteros aptos, id ubique verificatur de Aplo Paulo, et recense quo ille ten hulp was van de geloovigen, omnibus omnia factus ut oes faceret salvos.* En hoe vrugtbaer hy was, de quo populis ille potest dicere, qd de Corinthiis dixit: p Evangelium ego vos genui.

Tales Ecclesiasticae Mulieres inter Aplorum sequaces, etiam multae super in Ecclesia fuerunt.

Etiam in ipsis persecutionum temporibus, dum tempus pariendi non suppetere videbatur. scil: tempore Imperatorum Ethnicorum.

Nec defuerunt tales in Ecclesia patriae nostrae, ipso persecutionis tempore, id e, doe hier te land de Reformatie ingevoerd wierd, doe et er zoo heet toeging, doe de dienaers van de kerk vervolgd wierden te vuur en te swaerd.... tunc tunc non deerant tales mulieres quae fidelissime erant adjutoriis, clam et furtive, abdebant sese in speluncis, ex quibus in adjutorium prodibant, incedebant in veste et habitu peregrino ne noscerentur, et sic tunc adhuc gignebant Xto filios.

Ridenda hic Monachorum fabulosae narratiuncula, dicentium se fuisse tunc tales feminas, Clerum vero defecisse. Aliter certe evincit id quod Romanus de suis temporibus refert.

Nec desunt tales Mulieres hic in patria nostra, hoc praesenti turbarum tempore, sunt dico qui fideles adjuvant, adhortantur, corroborant, et contra caveant

---

Margin notes:

ut apud ancillam. Ut id qd de Petro habet Ep ad Gal: cap 2.

ut ille qui reliquit Demas dilexit hoc saeculum. 2 Tim 4.

quae sua sunt quaerunt o quae Jesu Xti. Phil: 2.

Sumus adjutores. 1. Cor.

Sicut mea et in vos adjutores. 2 Cor. 8. v 23.

2 Cor: 12. 2 Cor. ... quae vestra sunt sed vos.

Libentissime impendam et superimpendar ipse pro animis vestris

las foetus reddunt, et gignunt Xto veros, & bene instructos filios.
Et prout Mulieres non absqz dolore & labore gignunt, zoo gaet het ook
met toe zonder pyn, moeyte, en arbyd, dat die kerk vrouwen, de dienaren
gelovige aanteler, en waeraghtige Xtenen winnen en aenqueken.
Qd verum est quoad Aplos (ut libet ostende) Qd verum fuit quoad an-
tecessores nostros tempore reformationis (ostende fancis) Qd verum est
nunc hoc tempore.
Quot enim labores & dolores, & taedia devorare debent hodie bonae fidei
Sacerdotes, si velint Salutem suorum promovere? & quamvis [illegible] cum Paulo dicere
possunt, oia possum in eo qui me confortat. Sitis vos A quos nasci
se habeat.

Redeamus ad parabolam. Deze vrouw dan, dat is de kerk, of de [illegible]
naar der zelver. Quid jam Xtus de hac muliere asserit? Accipit fer-
mentum, & abscondit in farina satis tribus.
Ostendere & explicare hic oportet, quid sit fermentum & quid per hoc intel-
ligatur. Wat het zuurdesem is, en hoedanig haer gebruijk, ende kracht,
geloof ik dat U L genoeg bekent is, Het is enig deeg dat van het
voorgaende mengsel overschoot, dat men laet oud ende zuur worden
waer door het dan de kracht en bequaemheyd krijgt om ook ande-
der meel en deeg, waer onder het gemengd word, te drijven. Dit is
zuurdesem in t dagelyks gebruijk: en zulken geval is het een goede
zaek.
Dog in d' H Schriftuur is het zuurdesem, van een quade beteken[illegible]
en bedrijd iets dat oud en bedorven, zuur en zondig is, en dat door
zijn gemeenschap ook andere goede dingh ontsteekt en besmet.
Sicqz per fermentum, Malitia & peccatum graviter intelligitur. Paulus 1 Cor
5. pe de eo loquitur. Epulemur, non in fermento veteri, neqz in fermento
malitiae & nequitiae. fermento peccatum assimilatur. quia modicum
fermentum totam massam corrumpit ut agebat Paulus in casu [illegible]
in Corinthijs 1. Cor: 5. quapropter, & illum ex contubernio volt ejici.
Deinde fermentum in Script: sumitur voor een quade lering, voor
dwaling, voor secte, en ketterij. In tali significatione Xtus de eo lo-
quebatur discipulis suis Matth 16 dicens. Cavete a fermento
pharisaeorum, & Sadducaeorum. lege usqz ad v 13. Sic item
Xtus Marc 8 loquitur de fermento Herodis. Erat aliqua secta Hero-
dianorum, media inter pharisaeos, & Sadducaeos, quam Herodes vulpes
politicus excogitaverat, ad utramqz litigantium partem sibi devinciendam
hicqz erat herodis fermentum.
Fermento recte mala doctrina, & errores comparantur, quia ze is [illegible]
smettelijk. Corrumpunt bonos mores colloquia prava, quando errores [illegible]
quapropter & Xtus cavendum ab eo suasit discipulis. Cavete a fermento
pharisaeorum.

Explicavimus fermentum. Quid jam Xtus de hoc fermento dicit?
Qd mulier illud abscondit in farina satis tribus. Per farinam [illegible]
gods woord, de waerheden, d' Evangelische lering verstaen, de 3 maten
daer dit meel in was, zijn de 3 gewesten des wereldts, Europia, A[illegible]

en Africa, (America olim erat incognita, en is maer onlangs ontdekt)
In hisce tribus Terrae partibus, recepta erat veritates Evangelicae, sana Christi, & Apostolorum dogmata.

At decursu temporis ~~Mulier illa, id est Ministri Ecclesiae, vel viri qui erant~~ in Ecclesia, fermentum malae doctrinae, ~~traditionum humanarum~~ et ~~errorum~~ superstitionum, & abusuum farinae Evangelicarum veritatum ~~miscuerunt~~ mixtum est.

Talis itaque est Ecclesiae status hic in terris, quod fermentum errorum farinae veritatum Evangelicarum sit immixtum, idque fit per mulierem, id est per eos qui erant in de Ecclesia.
Verum id fuit ab incunabilis Ecclesiae. Simon Magus fermentum mali sui sceptus immiscere conatus fuit. Act. 8. Paulus 2 Tim: 2 refert de Phileto, & Hymenaeo, quod a veritate aberrassent, dicentes resurrectionem esse jam factam, & subverterunt quorundam fidem .. et sermo eorum ut cancer serpit. Idem Paulus 2 Cor: 11. loquitur de pseudo apostolis, qui sunt operarii subdoli, transfigurantes se in Apostolos Christi, qui fermentum Judaismi, vermengden onder het nieuwe meel van de leering Christi, de wet met het Evangelium, qui volebant quod gentes qui ad Christianismum veniebant circumciderent.

Sicque deinde in posterioribus temporibus in Ecclesia accidit; semper fuerunt qui fermentum farinae miscuerunt.

Sicque ante duo circiter saecula fuerunt Lutherus, Calvinus, Menno, Socinus, Oecolampadius, Swinglius, Bucerus.

Nota verbum Evangelii. Abscondit fermentum. id est bedektelyk en bedriegelijk is dat geschied, id innuit to Abscondit.

Certe onder schijn van waerheyd is de doling onder het goede vermengd.
Vide hoc in Acatholicis quo errores suos abscondant sub verbis Scripturae, copiosi sunt in allegandis Scripturae locis, ut incautos per hoc decipiant. Quod vera est Abscondere fermentum.

De kerk Christi is daer hedendaegs nog niet vrij van. adhuc fermentum malae doctrinae, superstitionum, & abusuum, humanarum traditionum immiscetur ~~fermenta~~ farinae doctrinae Christi.
Et (quod mireris) mulier illa met facit hoc, id est ministri, & doctores Ecclesiae,
Nonne videmus sacerdotes met praedicare fabulosas superstitiones?
(vide se si libet & excurre parum in hanc materiam)

De Vrouw nam het zuurdeesem en vermengde dat onder het meel.
Hac hic flecte qd Ecclesiasticae istae mulieres debeant omnia opera et ministeria sua condire fermento verae fidei, et Charitatis, sine quo fermento insipida fit et insalubris justitia Dei. Illud fermentum elevat farinam, dico sublimiora facit farinam seu evangelii praedicare.

282 D. 25. 24

Dominica. 6 Post Epipha

1738. 48

55. 70.

Simile e Regnum Cælorum grano sinapis, qd minimum quidem e oibs seminibus. cum autem &

Matt. 13. v. 31.

Hoe gering dat ook in oogen schijnen de zaaken, van d.w. de parabolen, of gelijkenissen, van 't heil. Ev. genoomen zijn, groot zijn nogtans dezelve van beduidenisse A. A.

Cogitare hic dbms id, quod Paulus ait 1. Cor. 1-25 Het gene onwijsheid schijnt in Gode, gaat de wijsheid der menschen te boven, en het gene zwak schijnt in Gode gaat der menschen sterkte te boven.

Sane hoc verificatur in hac Ev. parabola de grano sinapis; Enim vero hoc granum sinapis vile, et exiguum e aspectu, et sub parvo suo cortice magnam continet virtutem, quæ o nisi masticanti patet.

Ne pigeat igitur commolire hoc sinapis granum, vim sane haud sentiemus exiguam. Profecto habet hoc granum sinapis varias naales qualitates, et virtutes, & inter cæteras e exigua ejus qualitate, quod, licet minimum, grandescat in arborem. Atq hanc qualitatem ppuè in Ev. respexit, et expressit Xus Deus; sic enim in textu ait... Qd minimum quidem e obs seminibus, cum autem creverit majus e obs oleribus &

Propositio

Ideoq missis aliis, hanc solam qualitatem hodie observabimus, et quoo quivis Xanus adinstar grani sinapis spiritualiter proficere, et crescere debeat, breviter exponemus Attendite

daar en boven dat CBs het Mostredzaad het klijnste onder alle zaden noemd, wil niet zeggen als of er geene klijnder zaden waren, neen! maar CBs, hier tot de Joden spreekende ontleende hunne Spreekwijs, als zij iet klijns wilden beduiden. En dus noemd de Zaligm. het Mostredzaad het klijnste, niet om dat'er geen klijnder was, maar om dat 't een van de klijnste zaden was.

Simile e Regnum Coelorum grano Sinapis. Tam clara e hoc parabola, ut multa expositione o egeat. Observandum tt e id, qd ad clariorem hujus parabolae intellectum plerumq monent Interpretes, scil: respicere Dnum ad Palestinae regionem, in qua et illam proposuit; ibi enim Sinapis granum, crescit in arborem, qd in aliis regionibus non nisi parvus evadit frutex. #

Hoc praenotato, dico Regnum Coelorum simile ee grano Sinapis caâ mirabilis sui incrementi. At quodnam est, inquies, hoc Regnum Coelorum? R. hoc noie o tt Status urbis Eccla, sed oia quae huc pertinent, quae in hac Xti Eccla, in hoc Xti regno reperiuntur.

Atq nunc, missis aliis, lubet p hoc illigere Xanos qui membra st istius regni, seu Xti Eccla.

Quod Xanos, seu fideles attinet, si ad ipsorum primam originem respicere velimus parvi st, et exigui, immo ex seipsis nihil st. Si quis, ait Paulus, se existimat aliquid ee, cum Nihil sit, ipse se seducit. Jam autem quid nihilo minus e?

Gal. 6-3.

Verum e, hoc dum fit Xanus, fit à Spirituali nihilo aliquid Spirituale, ^ at hoc o ex se, sed a Xto hbt. Naar Zijne wille (ait Jacobus) heeft hij ons gebaard, opdat wij als d' eerstelingen van Zijne schepselen zouden weezen. Dei ergo verbo, juxta Jacobum, renascimur, ut ex nihilo incipiamus esse initium aliquod creaturae Ejus.

^ ja iets groots, gelijk de verscheide groote, en verhevene eernamen, die wij in de schrifture draagt, aanwijzen.

Jac. 1-18.

Ast nequaqm nobis Xanis haerendum e in istis initiis; Sicuti enim o nascitur puer, ut sit sp puer, sed ut evadat perfectus vir, ita quoq in vita spirituali, p Baptismum renascimur, ut crescamus, et pficiamur. Atq hoc argumentum ~~verbum~~ hodie nos docet proposita Sinapis parabola. In ea assimulamur grano, quod quidem minimum e, sed o minimum manet, sed quod crescit, et fit majus oib. oleribus, et fit arbor &c. Adeoq sicut granum crescere, et proficere dbmo &c.

Videamus paulo accuratius hujus augmenti modum. Sicut

Sicuti in naalibs respectu corporum puerorum fieri
videmus, scil: qd primo lacte nutriantur, ad augmentum
suum, antequam cibo solido utantur, ita Petrus respectu
fidelium, qui in Xto adhuc st parvuli, lqtr de lacte
Evangelicæ doctrinæ, quo crescere dbnt in salutem, Weest 3. Pet. 2-?
als nieuwgeboorne kindertjes (inquit) verlangende na het
geestelijke, en onvervalschte melk, opdat gij door het
zelve moogt opwassen tot zaligheid. Doctrina itaq Ev.
adinstar lactis e, quo renati noviter Xani crescere dbnt
in gratia, et in cognitione Dni nostri J. C. Atq hujus
lactis medio fieri dbt, et fit, ut quicunq Xanus, qui
hodie Dnum, Ejusq mijsteria leviter cognoscit, cras
plenius eadem illigat.

Sic itaq quivis Xanus hoc spiritalis lactis Evang.
doctrinæ medio in dies in cognitione Dei, et sacrorum
mijsteriorum crescere dbt.

Et ~~enim~~ sane, sicuti turpe eet adulto spe materno
lacte velle nutriri, et numqm solido cibo vesci, ita
turpe e fidelibus in primis sacræ doctrinæ initiis spe
hærere, nec ad altiora fidei mijsteria velle proficere.

Exprobrat hoc Paulus Corinthiis: Broeders ik heb 3. Cor. 3-?
u niet kunnen aanspreken als geestelijke maar als
vleeschelijken, als kleine kinderen in Xus. Ik heb u met
melk gevoed en niet met vaste spijze: want gij waren
toen nog niet bekwaam daar toe: ja gij zijt het nu ook
nog niet, want gij zijt nog al vleeschelijk.

Similia improperat Paulus Hebræis: Daar gij nu al Heb. 5-32…
meesters behoorden te zijn volgens den tijd, zoo hebt gij we-
derom van nooden dat men u nog leere welke d'eerste be-
ginselen zijn der woorden Gods, en gij zijt geworden als
die melk van nooden hebben, en niet klocke spijze. Want
al die nog met melk gevoedt word, is onbekwaam tot de
leere der regtvaerdigheid, dewijl hij nog een kind is: maar
de klocke spijs is voor de volmackten, voor de genen, die
door ervaerentheid de zinnen geoeffend hebben tot onder-
scheijdinge van goedt en kwaadt.

Gelukkige kinderen dan, welkers Bestierders hen, op allerleide wijzen, tragten te doen aangroeiën in de kennisse van Onzen Heere J. C., en welkers Ouders ten zelfde einde met de Priesters mede werken! want niets voordeeliger voor de kinderen dan deeze medewerking. Over deeze zullen de bedienaars, zullen d'Ouders zig verblijden; de kinderen zullen daar naa hun geluk regt zien, en God zal door hen regt verheerlijkt worden.

Wel aan dan kinderen, en allen, die d'eerste onderwijzing noodig hebt, wast aan in de kennisse van Onzen Heere en Zaligmaker J. C. 2. Pet. 3-18.

Luc. 11-52.

(licet quod Paulus Corinthiis et Hebraeis exprobret, quod tam parum profecissent in cognitione divinarum veritatum, et quod tanquam pueri haererent in primis elementis.

Quod Paulus Corinthiis et Hebraeis exprobrat, O! quam merito id multis hodiedum fidelibus exprobrare posset! Quid putas Paulus diceret de illis fidelibus, qui nullum omnino habent zelum crescendi in cognitione Evangelicarum veritatum, earumque rerum, quae ad fidem et salutem aeternam pertinent? Quid putas diceret de illis qui occasiones negligunt om onderweezen te worden? die weynig of geen werk maeken om Gods woordt te hooren? die noit of oit bijna t'huijs hun werk maeken, om een kapittelt-je uit Gods woordt, de h. Schriftuer, of eenig ander goed boek te leezen? & Quid putas Paulus diceret de illis, et quod in illos invehereretur, qui fideles impedire conantur, ne crescant in cognitione divinarum veritatum, eo quod S. Scripturam illis prohibeant? dico, et non possum dicere quin rubore suffundar, quod, eheu! in talia tempora inciderimus, quod ipsi Laicae propositae S. Scripturam fidelibus e manibus substrahant, et ejus lectionem impediant. O! quam merito illis exprobraret Paulus, quod Xtus olim Pharisaeis! Wee ü Wetgeleerden, omdat gy den sleutel der wetenschap genoomen hebt, zelf gaet gij er niet in, en gy belet de genen die'er zouden ingaen.

Igitur, ut redeamus, unde digressi sumus, Xanus in primis grani sinapis adinstar, crescere debet in cognitione divinarum veritatum.)

At hoc solum non sufficit, sed et a cognitione veritatum ad exercitium et praxim earum transire debet et in eo crescere.

Profecto satis non est scire quid bonum, quid verum sit, sed et opere exequi necesse est, atque a fide ad opera progredi oportet. ^Wat zal het baeten mijne broeders

^ Audite Ap. Jac. Jac. 2-14.

inquit Jacobus/ Zoo iemand Zegt dat hij het geloof heeft indien hij dog de werken niet en heeft? Zal dat geloof hem kunnen Zalig maken? Et v. 17. ait: Het geloof indien het geen werken heeft, is in Zig Zelven dood. v. 17.
Et eod. Cap. idipsum explanat similitudine corporis sine aa. Gelijk een lighaem /inqt/ Zonder geest dood is, alzoo is ook het geloof Zonder werken dood. Immo v. 26.
adhuc ultra progreditur idem Jacobus, et ait: Die het goed weet te doen, en niet en doet, die is aan Zonde pligtig. C. 4-17.
Adeo ut det illigere, qd non solum inanis sit fides sine operibus, sed et qd ipsa fidei otiositas novum peccatum sit.

Et sanè non obscurè vdr id innuere Xus Dnus, dum multa minatur verbera, servo scienti voluntatem Dni sui, et non exequenti, et ignaro servo levius futurum affirmat. Luc. 12-47..

Crescere igr dbt Xanus, et transire à cognitione veritatis, et virtutis ad ejusdem exercitium.

Neq hic standum, sed ulterius adhuc progrediendum e, in ipso scil: virtutis exercitio ctinuò progrediendum e, et crescendum.

Pluribus similitudinibus sacra undiq utitur Scriptura, ad necessarium illud incrementum nobis indicandum.

Sic Salomon, accrescentiâ diurnae lucis spiritale justorum incrementum explicat De weg der regtvaardigen is als een Zon schijnend ligt, 't w. voordgaat en grooter word, tot dat het volkomen dag is. Prov. 4-18.

Sic Paulus sæpius in Epistolis suis utitur similitudine deambulationis; sicut enim ambulando pergimus, sic vult illo verbo denotare onzen voortgang in de deugden.
Sic lqr: Broeders, wij bidden u, en smeeken u in den Heere Jesus, dat gelijk gij van ons geleerd hebt, hoe gij behoord te wandelen, en Gode te behaagen, gij dan alzoo wandelt dat gij meer en meer moogt toenemen. 1. Thes. 4-1.

Subinde Paulus utitur Similitudine Cursus in Stadio ad Spirituale incrementum et profectum denotandum. Sic ait: Weet gij niet dat degenen, die in

1. Cor. 9-24.

de Strijdbaan loopen, wel allen loopen, maar een alleen de prijs behaald? Loopt dan zoo dat gij hem moogt behaalen.

Ipse Paulus suum incrementum et profectum in bono Similitudine cursus exprimit in Ep. ad Phil. Niet dat ik het reeds bekomen heb, of reeds volmaakt ben / ingt / maar ik jaeg'er naar of ik het eens mogt aantreffen, waartoe ik zelf van J. C. aengegreepen ben. Broeders / ingt / ik laat mij niet voorstaan, dat ik het al bekomen heb. Dog dit doe ik, het gene agter mij is vergeetende, en mij zelven uitstrekkende tot het gene voor mij is, loop ik voord naar het doelwit, naar den prijs, tot W: Godt ons van boven roept door C. J.

Phil. 3-12...

Xus Dnus usus e exploit Similitudine lucri ex negotiatione reportati. Negotiamini donec venio ait Luc. 19.

Luc. 19-13.

Sicut enim lucrum supponit summae incrementum, sic verbo isto, et Similitudine Xus incrementum Spiritale fidelium vult adumbrare.

Ecce igitur quot Similitudinibus Sacra Scriptura nobis indicat profectum et incrementum fidelium in virtutibus, et in obs bonis operibus.

Et sane quam necessarium cuivis fideli hoc incrementum sit eaedem Similitudines etiam clare innuunt, et, ut alias praeteream, haec una parabola grani Sinapis in hod. Ev. id satis demonstrat: Si enim Xanus illi assimuletur, et in eo praecipue ei Similis ee dbt qd. Xus de hoc minimo grano dicat, Scil: quod crescat et fiat arbor &c.

Obs ergo nobis pro modulo crescendum e in virtutis exercitio.

Iam autem A. A. duobus modis crescendum e in virtutum exercitio 1mo modo ut eamus de una virtute ad aliam

ad aliam v. g. à fide ad spem, à spe ad caritatem, et ad alias virtutes quae ex iis fluunt.
Hunc crescendi modum docebat fideles Aplus Petrus 2. P. 1. 5.
scribens: Wend alle neerstigheid aan, om bij uw geloof
de deugd te voegen, bij de deugd de wetenschap, bij de
wetenschap maatigheid, bij de maatigheid verduldigheid,
bij de verduldigheid godvrugtigheid, bij de godvrugtigheid
de broederlijke liefde, bij de broederlijke liefde de liefde
Gods.

Hunc eumdem proficiendi, et crescendi in virtutibus
modum inculcat Paulus Collossensibus: Doet aan als uit- Colloss. 3-12.
verkoornen Gods... een inborst van medoogen, goedertierent-
heid, ootmoedigheid, zagtmoedigheid, verduldigheid.

2dus modus crescendi in virtutibus e, qdo in eod. virtutis
gra itur de virtute remissa in virtutem intensiorem, de cari-
tate exigua ad majorem, ut qui justus e justificetur
adhuc.

His itaq duobus modis crescere dbnt in virtutibus, et bonis
operibus fideles.

Sed et crescere dbnt usq ad finem vitae. Qui perseve-
raverit usq in finem, hic salvus erit, ait Xtus Dnus. Et
sane quid prodesset aliquo usq crescere, et post hoc deficere?
Infelices sc. arbores ista autumnales, de qbs Judas In- Jud. 1. 12.
fructuosae, bis mortuae, eradicatae. Ludibrio sc. ejusmodi
deficientes, ut videre e in parabola qm Xtus Dnus in hanc Luc. 14
rem proponit de aedificatore turris, et eam non perficiente
Omnes (ingt) qui vident, incipiunt eludere dicentes, hic
homo caepit aedificare, et non potuit consummare. Et merito
tales illuduntur. St enim stulti. Sic Paulus hanc ob rem Gal. 3-3.
Galatas nominat: O! gij uitzinnige Zijt gij zoo uitzinnig, daar gij door
den geest begonnen hebt, gij nu wild voleindigen door
het vleesche?

Crescere igitur oportet usq ad finem vitae nostrae. Conclusio
Audistis nunc A. A. qos ad instar grani sinapis
crescere debeat quivis fidelis 1mo in cognitione

divinarum veritatum, et earum omnium rerum quae ad fidem et salutem pertinent. 2do in praxi istarum ~~virtutum~~ veritatum, et exercitio virtutum, 3tio denique quod usque ad finem vitae crescere debeat.

Restat ut examinemus nos ipsi an similes simus grano sinapis Evangelico. O! quantum distamus! quam in salutis Scia, sumus parvi? quam parum in illa proficere allaboramus? quam parvam curam multi adhibent parentes ut suae proles in ea crescant? ..... Quam in virtutibus, et operibus bonis adhuc sumus exigui? hoe wijnig tragten wij daar in te vorderen, en aan te groeijen?

Adhuc tempus e A.A. corrigamus quidquid hactenus neglexímus, studeamus crescere tam in uno, quam in altero, quoad vivimus, donec videatur Deus Deorum in Sion.

286 - D. 26 p. p.

Dominica 6a Post Epiph: 1739. 49. 57. D. 24a. 73

Simile ē Regnum cælorum fermento, q͞d acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum ē totum.

Matt. 13. ℣. 33.

'T is voorwaar eene groote goedheid van den Heere Jesus, dat hij de schaaren, die hem volgden, de waarheden van 't grootste gewigt, en aangelegentheid, en die haere eeuwige zaligheid betreffen, door zig zelven gewaardigd heeft te leeren A. A.

Dog, gelijk zeer wel bemerkt de h. Chrijs. nog veel grooter is de goedheid des Heeren, dat hij die zelfde waarheden heeft willen leeren door tastbaare gelijkenissen, en die met hunne handwerken overeenkwamen, opdat zij dus die waarheden dest' beter verstaan, en in hunne gehengenisse zouden houden.

Dus brengt de Heere Jesus bij in 't huid. h. Ev. twee bezondere parabels, of gelykenissen, te weten, d' eene van 't Mostaardzaadje, en d' andere van 't zuurdeeg. Die van 't Mostaardzaadje ontleend de Heere Jesus van de mannen, welkers werk 't is 't land te bouwen, en die van 't zuurdeeg ontleend hij van de vrouwen, welkers werk 't in dien tijde was (zoo als 't nu ook nog wel ten platte lande is) 't broodt ~~te~~ ~~[illegible]~~ gereedt te maken. En dus is 't dan, dat de Heere door beide deze parabelen, zoo de mannen, als de vrouwen op eene zeer gemeene wyze onderregten wilde wegens de geheimen van 't Rijke Godts.

(Dog nademaal de Heere Xus niet alleen de Schaaren, die hem volgden, maar ook ons Xtenen, en de Xtenen van alle tijden tot 't einde der wereld toe, heeft willen Leeren en onderwijzen, zoo en zal 't ook niet ondienstig wezen deze zelfde parabolen tot onze onderregtinge, en stigtinge nader t' overwegen.)

Propositio. Wij zullen ons heden alleen maar aan die van 't zuerdeeg houden: Kristus zegd hier van: ~~[illegible]~~: Simile e Regnum colorum fermento &c 1°. ad Litteram explicabimus, et Moralia deducemus Attendite

~~[illegible]~~

~~[illegible] Handelingen [illegible] twee dingen [illegible] dat er gesproken werd van 't Rijk der hemelen, 2° en [illegible] zuerdeeg, waar bij 't Rijk der hemelen geleken werd, 3° dat 't Rijk der hemelen bij 't zuerdeeg vergeleken [illegible] [illegible] bereidinge, en 4° [illegible] gebruikt werd.~~

1°. Sape Chs Dnus in Evangelio de Regno colorum Loquitur, idque ~~Ac 1mo [illegible] Regnum colorum varie [illegible]~~ dupliciter ~~[illegible]~~ sumitur 1. voor Gods rijk in den hemel, voor die plaets daar God op 't volmaakstem zijne heerlijkheid laat uitschijnen, en aan zijne uitverkoornen mede deelt, sic vocatur Matt. 11. ubi Xus ait: Regnum colorum vim patitur et violenti rapiunt illud, sicq. Xus illud illerer varius parabolis in Ev.

At e de hoc regno hic ~~[illegible]~~ Chs agt, cum loquatur de regno mutabilitati subjecto, quod prius parvum post magnum factum e, quod tū coli, seu loci gloriæ et majestatis dei locum hbre o pt.

2. Regnum colorum sape ~~[illegible]~~ sumitur pro fide, et cognitione dei, et Xti, seu pro Ecclesia. Hoc sensu Xus ad Judaeos

Matt. 21-43 Auferetur a vobis regnum dei, et dabitur genti facienti fructus ejus. Item pervenit in vos Regnum dei.

ibid. 12- Sicq. Xus sapius Ecclesiam suam regno in parabolis assi-

assimilavit, et hoc sensu hic de Regno Cælorum Loquitur.

2do De hoc autem regno, seu Ecclesia, Xtus ait: Simile e Fermento &c. 'T zuurdeeg word gebruikt, gelijk de gest, om 't toebereid meel te doen rijzen, en ten oove te bereiden.

(Verum quidem passim in scripst. fermentum in malam partem sumitur. sic cum Xtus doctrinam phariseorum fermento similem dixit: Cavete à fermento phariseorum et sadduceorum. Matt. 16-6-12. sicq Paulus cum malum exemplum Corinthii incestuosi fermentum dixit: Nescitis qa modicum fermentum totam massam corrumpit. 1. Cor. 5.

At res propria e scripturæ quod eadem res et in bonam et in malam partem sumatur, idq idum varias qualitates isti rei proprias. Sic v. g. et diabolus, et ipse Xtus Leo dr, de diabolo petrus: Adversarius vester diabolus tqm Leo rugiens circuit. 1. Pet. 5. De Xto, Joem, unus è senioribus ad in Apoc.: Vicit Leo de tribu juda. Apoc-5-5. Sic item Xtus phariseos, et discipulos suos serpentibus assimilavit: Genimina viperarum &c inquiebat phariseis. Matt. 23-33. Estote prudentes sicut serpentes, inquit fidelibus suis. Matt. 10

Atq sic idem e de fermento, pp varias suas qualitates, et in bonum et in malum sumi po. In malum ut modo audivimus, et in bonum ut hic in textu, ubi Xtus Ecclam suam fermento similem dixit: Simile e &c)

3o. Frustraneum foret hic longe lateq tractare quantum ijder van deze 3 maaten bij de Hebreën hield. Illud solum dicimus quod Xtus parabolam sum sumserit à more patriæ, ubi et Gen 18. van 3 maaten meels gesproken word, waer van Sara brooden bakten, om aan de reizigers, die abraham bezogten, voor te stellen. Gen. 18-6.

4o. Dat Xtus zegd, dat een vrouw, en niet een man, 't zuurdeeg vermengde, is volgens veele uitleggers een omstandigheid, die juist tot het pit van de parabel niet en hoord; idog de h. Chrijs. maakt er evenwel eene bezondere kragt van dat Xtus zegd, dat de vrouw 't zuurdeeg vermengde, en hier uit Leert hij de vrouwen haare huislijkheid &c. dit dog hier maar met een woordje in 't verbijgaan aangemerkt. S. Chrys. serm. 99

5e. Dat Kristus van het zuurdeeg zegd: ~~...~~ dat het eerst als doodt, en kragteloos schijnd ~~...~~, en naeverloop van tijd met 't meel vermengd zijnde, van zulk een kragt ~~...~~ worden, dat 't het heel beslag doorkruijpt, en ~~g~~heel door zuurd ~~...~~. En zoo wil Jzus zeggen, dat 't met 't geloof, 't h. Ev., of zijne kerke hier op aarde ook zoo zoude geleegen weezen, te weeten dat alles in haar begin klijn, maar in 't gevolg van eenen voorspoedigen voortgang zoude weezen; en dus wijst hij hier door aan de reeden, waaröm zijne kerke bij een zuurdeeg te gelijken is. Simile e regnum &c.

* quod acceptum mulier abscondit .... donec fermentatum e totum, hiermede wil hij zeggen,

Een gantsch verkeerd denkbeeld hadden de joden van 't rijk van den Messiäs. Zij meenden, dat 't een aanzienlijk wereldsch koningrijk zou weezen, gelijk aan 't rijk van David, of zijnen zoone Salomon; zij beelden zig in dat de Messiäs zoude komen ~~als een andere~~ Alexänder, of als een tweede Cyrus, die door zijn wijsbeleid, en kragtdadige wapenen, een wonder koningrijk zou oprechten; en dus beloofden zij zig ook eene luije russe, overvloed van alle tijdelijke middelen, en zinnelijke vermaaklijkheden.

Nu op dat de zaligm. hen uit dit verkeerd denkbeeld zou brengen, en beter onderwijzen, ~~zoo~~ toonde hij hen wat zoort van een rijk dat zijn rijk hier weezen zoude, naam. dat dit zelfs begin aan 't begin van een zuurdeeg gelijk weezen zoude, en bijgevolg gelijk 't en in zig niets klijn, en geringer ~~als~~ dan het zuurdeeg is, zoo ook de beginselen van zijne kerke naar 't uiterlijk ~~...~~ zeer klijn en gering zouden weezen, en daarnaa zig zou verbreiden.

I. En, waarlijk wat scheen 't en geringer, of verägtelijker dan ~~als~~ 't rijk van Jzus kerke in haar begin?

1o. de stigter, en koning van dit rijk was de versmaadheid zelfs; zijne geboorte was arm en slegt; in eene kribbe wierd hij nedergelegt bij de beesten; geld, en goed, en schatten van deeze wereld waaren 'er zoo veel bij hem te vinden, dat hij ook zelfs niets ~~en~~ had om zijn

zijn hoofd, op neer te leggen; Onder zijne discipelen was hij eene dienaer, en de minste; onder 't volk wierd hij gehouden voor den zoon van eenen armen timmerman; En stervende aen 't krüijs, was hij de smaed, en spot des volke.

2°. Wat d' eerste bedienden, en hovelingen van dit rijk van Jesus kerke aenbelangt, ik zeg, zijne apostelen, die, als 't zuürdeeg, waaren, waardoor de heele wereld als gezüerdeezemd, zoude worden, wijnigen waaren die in geval, gering van aanzien, slegte vissers, verägtelijke galileërs, en onvermogende menschen, van wie paulus ook zegt: Purgamenta hujus mundi, et omnium peripsema. 1. Cor. 4.

3°. Jaa ook de wetten van dit rijk, de leere, die d' apostelen preekten, was gantsch verägtelijk; hun preeken was van eenen gode mensch aen 't krüijs tussen in 't midden der booswigten gestorven; zij spraken niet dan van vernederinge te oeffenen, versmaedheid te verdragen, de vijanden te beminnen, zig zelven af te staan, zijn krüijs op te neemen, en zijn vleesch te krüijsen met alle zijne kwaade begeerlijkheden; En dit alles wierd voorgestelt, niet met üiterlijke welsprekentheid, of opgepronkte woorden, maar slegt en regt, waaröm paulus 1. Cor. 2-4. ook zeide: Mijne reeden, en mijn preken bestond ook niet in schijn bewijzende woorden, maar in betooninge van geest, en kragt; zoodat paulus ook van 't preken der apostelen zeide, dat 't een strüijkelsteen was voor de jöden, en een dwaasheid voor de heidenen.

4°. Eindelijk, en ten laatsten, gelijk dit alles, te weeten zoo koning, als bedienden, en de wetten gering en verägtelijk waaren, zoo was 't ook met d' onderdoonen van dat rijk gelegen, wijnig, en gering waaren de zelve, zoodat de jöden ook van hen zeiden, en hen noemden: Een gespüijs van volk, dat geene kennisse van de wet heeft; zoodat Joes. 7-49 zij zeiden: Is'er wel iemand van d' Oversten, of van de pharizeën, die in hem (te weeten Jesus) geloofd heeft?

En zoo was alles in den beginne met 't rijk van Jesus kerke gering, en verägtelijk, en kwam geenzins over een

met 't denkbeeld, dat de joden van des messiäs rijke hadden.

2. Dog nauwlijks is dit klijn en wijnig zuurdeeg van Xtus kerke, en Leere vermengd, met 't beslag van deze wereld, of aanstonds zag men, eenander gestel van zaken; 't geene klijn, en gering was, heeft zig door 3 maaten meels, ik zeg, door de 3 bekendste deelen van de wereld, beginnen te verspreijden, en zal niet eer ophouden van zig te verbreiden, tot dat alle d' uitverkoornen, en van doortrokken zijn zullen.

Nauwlijks had paulus zig vermengd met de Roomijnen, Korinthiänen, galaters, Ephesiänen, of aanstonds begon zig de Leere, en kerke van Xtus uit te breiden: Nauwlijks had Thomas zig vermengd met d' Indiänen, Bartholomeus met d' armeners, Mattheus met Ethiopiänen, Simon met d' afrikanen, Andreas met die van achaië, joes met gantsch klijn asië, of aanstonds ~~...~~ wierden, ook de 3 maaten meels, gezuurdest.

Jaa ziet zelfs ~~maar~~ eens hoe petrus, al voor af op den pinkster met zijn preken, dan 3, dan ~~...~~ 5000 menschen, verzuurde; Leest maar de werken der Apost., de brieven van paulus, en der andere Apostelen, ~~en de schriften der ... kerke ...~~ ~~vaders~~, en gij zult overtuijgd weeren van de wondere verbreidinge, die dat geestelijk zuurdeeg van de kerke, en Leere van Xtus deed; zoodat ook paulus ten zijnen tijde al zeide, en gode dank zeijdat 't geloof den Romijnen door heel de ~~...~~ wereld verkundigd wierd.

En vervolgens geen beter, of zoeter gelijkenisse kon de Heere Xtus al van zijn kerke geven, dan ~~als~~ de zelve gelijkende bij een zuurdeeg, dat zig zoo wonderlijk verspreijdt.

4to. Dog gelijk 't voor een schranderen Natuurkunder niet genoeg is te weeten, dat een wijnig zuurdeeg gants een ~~...~~ beslag doet rijzen, en uitdeijen, maar ook naarspoord ~~naarspoorde~~ d' oorzaak van die wondere werkinge; zoo zo is 't ook voor een opplettend Xten niet genoeg dat hij aanmerke de wondere verbreidinge van de Leere, en kerke van Xtus

Margin notes:

ik zeg, die deelen van de wereld door de Leere van 't Ev:

Rom. 3-8.

Ziet daar A. T. hoe wonderlijk 't zuurdeeg van 't Ev., en der kerke van Kristus de wereld doordrongen heeft; naam door 't preeken, en onderwijzen der Apostelen, en van hunne naazaaten.

Xtus maar diend ook d'oorzaak van dien naar te speuren.

Wel is waar, ~~dat~~ bijaldien men tot d'opperoorzaak op klimmen wil, dat de zelve Gods almogende hand ~~...~~ is. Zoodat men hier van, 't gene David in eene andere gelegenheid zeide, ook zeggen moet, Scil: Haec mutatio dextera excelsi. Want al plant paulus, al maakt Apollos nat, 't is godt die de wasdom geeven moet. &c. — Ps. / 1. Cor. 3–6

Dog alhoewel ~~...~~ God in alles d'opperoorzaak is, zoo wil hij nogtans door mindere oorzaaken werken. En dus staat ons dan hier ook nog t' onderzoeken, waardoor dat 't Zuurdeeg, of 't rijk van Xtus Leer, en kerke zoo zeer verbreid geworden is.

Wel is waar ~~dat~~ men zou kunnen zeggen, dat 't door d'arbeid, en 't preeken, en Leeren van Xtus dienaaren, is geschied dat het zuurdeeg van de kerke van Xtus de wereld door verbreid geworden is, zoo als men ook uit 't reeds gezeide makkelijk af kan meeten.)

Maar ook ~~...~~ mag men zeggen, dat die verbreiding ~~van 't zuurdeeg der Leere, en kerke~~ van Xtus voornaamentlijk is geschied, door de voorbeelden, die d'eerste Xtenen elkanderen en aan d'ongelovigen zelfs in 't goede gegeeven hebben.

Men moet maar d'oudes verdeedig-Schriften van den kartelaar Justinus, Arnobius, Tertullianus, en meer anderen naazien, en men zal aenstonds overal bevinden, niet alleen de verdeediginge van hunne Leere, ~~...~~ maar ook van hunne deugden, en leeven, waardoor 't Ev. zig gestaadig meer, en meer verbreide.

'T was om die reeden, dat d'Oude Tertulliaan, de Xtenen van zijnen bloeijenden tijde d'eernaam gaf, dat 't een kort begrip van 't gants ~~gansche~~ Ev. waaren. q. d. 't is hier noodig dat iemand in heimelijke Schriften, gaa zoeken 't geloof dat zij belijden, 't Ev. dat de Kristenen ~~zij~~ gelooven, gaa, en ziet hun Leeven maar, en gij zult in hunne zeden, als een kort begrip van 't gants ~~gansche~~ Ev. vinden — compendium Ev.ii

'T was het Stigtig Leeven, en de vroome zeden der Xtenen

waardoor ook de heidenen zelfs genoodzaakt wierden, te belijden dat 'er iets godlijks wezen moest in de godsdienst van die menschen, die zoo maatig waaren in hunne maaltijden, zoo kuisch in hunne huwelijken, zoo mededeelzaam van hunne goederen, zoo geduldig, klock, en standvastig in hunne lijden, zoo zeegbaar in hunne kleedinge, en ommegang.

't was door de klocke, sterke, en deugdzaame voorbeelden der Xtenen dat de beulen, stippiers, en bewaarders der gevangenissen, zoo geraakt, en bewoogen wierden, dat z'openlijk beleeden ook Xtenen te zijn, jaa zelfs de gevangene Xtenen te voet vielen, om van hen gedoopt, en onder 't getal der Xtenen aangenoomen, te worden, jaa ook ††

†† met de Marteelaaren 't marteli ondergingen.

Jaa zoo, zoo kragtig waaren de voorbeelden der eerste Xtenen om 't zuurdeeg van 't ev, en kerke van Xtus te verbreiden, dat Tertulliaen van de Marteelaaren zeide: Sanguis Martijrum, semen Xanorum, i.e. &c.

Habetis A.A. explicationem parabolae de fermento

Moralia

ad mores transeamus.

Ac 1mo quidem observare possumus quod ecclesia Xti hic in terris als een geringe en verägtelijk zuurdeeg in haare begin geweest, en daar door, groot geworden is.

At2 hinc disce quinam spem habeant ... coelestis regni, scil: die hier klijn, en ongeagt zijn op de wereld, en daar voor, wel willen gehouden worden.

Xtus heeft door weijnige, en geringe Apostelen, begonnen zijne kerke hier, voort te planten, die nu wijdt en zijdt door de wereld, verspreid is. En de dusdanigen zijn 't ook nog die de bekwaamsten zijn, tot 't rijk der hemelen die hier op aarde als in geen aanzien, zijn bij de wereldt. Xtus zelf heeft dit niet duisten te kennen willen geven als hij op zekeren tijde te Nazareth in de Sijnagoge de

Luc. 4. prophetie van Isaias opslaande, daaruit las: de Geest des Heeren rust op mij, daarom heeft hij mij gezalft om,

om ~~aan~~ den armen het Ev. te verkundigen.

Zal dan ons 't Ev. ~~verkundigd~~ tot onze heil, en zaligheid verkundigd worden, ō! wij ~~zoo~~ moeten ~~[illegible]~~ ook onder 't getal der klijnen, eenvoudigen en geringen, niet alleen bij de wereld gerekend worden, maer ook bij ons in onze eige oogen wezen. dat is de regte, en eige deugd, van een Xtenmensch. Ama nesciri, et pro nihilo reputari. ait Th. à Kempis. Hoe veel te klijnder (ait S. Greg.) hoe veel te geringer ~~[illegible]~~ imand in zijne eige oogen is, hoe hij grooter bij Gode is.

't Zijn deze armen van geest, volgens den h. Hiers., die Jesus zalig naemd Beati &. Op wien, zegd God Isa. 66-2, zal ik mijne oogen slaan? dan op den armen? en uitleggende wie die is, voegd hij 'er bij: Op den armen, die bedrukt van geest is.

't Zijn de klijnen en geringen aan dewelke Jesus 't rijk der hemelen toezeid: Pusillus grex complacuit patri vestro dare vobis regnum.

Iqua si velimus.... dbms &c

2do. Observa, dat door de voorbeelden, en 't stigtige leeven der eerste Xtenen, de kerk de wereld door verbreid geworden is.

Ab hinc disce quod et nos, membra istius regni ejusdem propagationem promovere debeamus Sol: pia conversatione, vitaque sancto exemplo.

Non solum Xtus voluit Evangelium praedicari, sed quoque bonis exemplis illud confirmari voluit. Illud etiam non ministrorum tantum, hoc etiam omnium membrorum. id Xtus Dnus nos monuit, cum dixit: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum, qui in coelis est. Matt. 5

Sic et Petrus, o ignarus quum bona exempla valeant om 't Ev. te verbreiden, nos monitos voluit: Welbeminden (ait Pet.) ik vermaan 1. Petr. 2-11

u als vreemdelingen en uitlanders dat gij u onthoud van de vleeschelijke begeerlijkheden, die krijg voeren tegen de ziele, draegende u deugdelijk onder de heidenen, opdat zij in plaetse van u als kwaad doenders te schelden, u bemerkende uit de goede werken, Gode mogen ver-

verheerlijken, in den dag der bezoekinge. q. d. petrus: uwe goede werken, en voorbeelden, moeten, aen uwe Lasteraars den mond stoppen, jaa ook zelfs hen als eene geestelijke zuurdeeg zoodaanig verzuuren, dat z' ook zelfs daar toe gebragt worden, om gode te verheerlijken, en te dienen.

Conclusio. Wel aan dan! A A. Laat wij dan van d' eerste Xtenen Leeren, hoe wij ook nog door onze goede voorbeelden, onze naasten moeten verzuuren. Coi proverbio dicitur: Woorden wekken, maar exempelen trekken. ~~[illegible]~~

Conemur igitur, juxta pauli monitum, ~~[illegible]~~ voorzigtelijk te wandelen, niet als

Eph. 5-15. dwaazen, maar als wijzen, hebbende naar 't V B der wijze maagden onze Lampen, met olij in onze handen, ons ligt zoo laatende schijnen, voor de menschen, opdat zij daar door opgewekt zijnde, met ons, en nevens ons mogen verheerlijken onzen vader, die in den hemel is. zoo wandelende, en zoo ons gedraagende niet alleen, voor die geenen die binnen de kerke zijn, maar ook,

Col. 4-5. gelijk paulus leert, ons wijs, en eerlijk draagende

1. Thess. 4-12 voor die geenen die buiten zijn, opdat zij, ziende onzen vroomen handel, en wandel, daar door tot de kerke en 't rijk van Xtus gebragt mogen worden, opdat wij dus, en ons zelven, en onzen evenmensch, mogen brengen tot 't Rijke van Xtus naamals in den hemel voor alle eeuwigheid. Amen

Exordium: Onder alle hulpmiddelen om | 1757.
ééne wetenschap in de gemoederen der Leerlingen
in te prentten is een van de bequaamste de gelijkenissen | 1761. 3. 27.
of parabelen. D'oude heidenen zelfs gebruikten | In Zaandam.
deze manier. Salomon, een koning wiens gelijken
in geleerdheid de wereld noit heeft gehad, heeft
volgens Gods onfeilbaar woord 3000 parabelen, of
gelijkenissen gesproken, en zo zijne wijsheid aan
zijne toehoorders medegedeeld.

Maar egter hoe groot, en voortreffelijk ook oit
enige gelijkenissen zijn geweest, noit hebben zij
zulke verhevene geheimenissen, zulke treffelijke
Leerstukken in zig besloten, als die Jesus ons heeft
nagelaten, gelijkenissen in dewelke als in treffelijke kassen
d'aanbiddelijkste wonderheden van't nieuwe verbond
zijn opgesloten.

Ons Ev., zo effen u. A. voorgelezen, bevat 2 van
dit zoort van Leerstukken, 2 die onder de voortreffe-
lijkste geteld mogen worden, als blijkt uit de korte
voorreden die Chs vooraf liet gaan, zeggende vol-
gens den Ev. Marcus: <u>Waarbij zullen wij het rijke</u> | Marc. 4-30
<u>Gods vergelijken? of door wat gelijkenisse zullen wij</u>
<u>het afbeelden?</u> door deze vraag als willende te ken-
nen geven, dat hij in den zin hadde ééne voortreffelijke
en nauw toegepaste gelijkenis voor den dag te brengen,
ééne gelijkenis, waartoe hij bezondere aandagt ver-
eischtte.

'T is waar alle de woorden van Godt gesproken ver-
eischen ééne grote oplettentheid, zo ver dat ~~als~~ Isaias | C. 1-2.
uitriep: <u>Audite Cœli, et auribus percipite terra</u>
zo dra hij maar zeide: <u>Quoniam Dnus locutus est</u>

Maar egter nog groter is onze pligt om deze gelijke-
nis met oplettentheid te aanhoren, mits dien in de zelve
niet alleen Jesus spreekt, maar uit de schatten zijner
wijsheid d'uitmuntenste zaken voor den dag brengt.

Met andere gelegenheid hebben wij u. A. van
d'eerste dezer 2 parabelen gesproken. Nu zullen wij ...

Dominica 6. ab Epiphania 1741. 1759.

Simile est regnum cælorum grano sinapis, qd minimum quidem e omnibus seminibus: cum a creverit, majus e omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cæli veniant & habitent in ramis ejus. Matt. 13. v. 31..

Res etiam vulgares sublimibus aliquando mysteriis explicandis inservire praesens docet Ev. A. A.

Vilissimis rebus, grano sinapis, et particula fermenti assimilat C. Dns hodie regnum cælorum. Simile (inquit) e regnum cælorum grano sinapis... simile e fermento &.

Parabolarum istarum hæc summa e: nihil earum rerum, quæ ad regnum cælorum i.e. Xti Eclam pertinent, quantumvis exiles, futuræ magnitudini repugnare: sicut n. ex minimo sinapis grano succrescit arbor, et ex modico fermento ingens farinæ massa intumescit, ita et regnum cælorum, et quæ ad illud pertinent à minimis initiis ad mxam paulatim perveniunt amplitudinem.

Sciat porro regnum cælorum hoc loco primum ipsam Xti Eclam, deinde illa oia quæ huc spectant viz. 1o. Xum Dnm, regni hujus Regem. 2o. Sacro sanctum Ev., seu sacram doctrinam, regni hujus Legem. 3o. Cælestem graam, & quæ inde proveniunt, Xanas virtutes, veluti regni hujus opes, ac divitias 4o. Deniq oes, et singulos Xanos, regni hujus subditos. Hæc oia sub regni cælorum nomine comparantur exiguo grano sinapis, quod ex minimo fit maximum, et modico fermento, quod in ingentem se diffundit explicatq farinæ massam.

Cæterum brevitatis studio, missis reliquis, solum hodie Xum regni cælorum Regem sub grani sinapis imagine contemplabimur, & d: Eo textum de verbo ad verbum explicabimus. Propositio Attendite

Simile ē regnum cœlorum grano sinapis &c. Cum alüs de hoc Ev. concionibus de Xti parvitate, et sequente magnitudine plura dixerimus, compendio nunc duo hæc satis erit attigisse præeunte Aplo in Ep. ad Philip. ubi in hunc modum Xum exhibet primum parvum, deinde mxum

Phil. 2-5-8 Hoc (inquit) sentite in vobis, quod et in C. J., qui cum in fōa Dei esset, ō rapinam arbitratus ē esse se æqualem Deo; sed semetipsum exinanivit, fōam servi accipiens, in similitudinem hōum factus, et habitu inventus ut hōo. Humiliavit se metipsum factus obediens usq ad mortem, mortem autem crucis. En Jesum, similem grano sinapis, quod minimum ē inter ~~omnia~~ semina omnia. Videte porrò grani hujus incrementum, et admirandam magni-

v. 9-10-11. tudinem. Propter quod (inquit) et Deus exaltavit illum et donavit illi nomen, quod ē sup oē nomen, ut in nomine Jesu oē genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum et ois lingua confiteatur, qa Dns J. in gloria ē Dei Patris. Nimirum minimum hoc granum seminatum ē in agro Passionis Dnicæ p mortem crucis, atq inde excrevit in immensam magnitudinem, ut qui in morte crucis apparuerat hōum novissimus, verus deinde agnosceretur atq adoraretur Dei Filius. Sic ipse Dns hanc grani simi-

Joes. 12-24 litudinem, de se alibi explicare dignatus ē. D'ueris gekomen (inquit) dat de Zoon des menschen, zal verheerlijkt worden. NB. vocat se filium hōis ut indicet suam vilitatem, et addit Hij zal verheerlijkt worden, ut in-

v. 25 dicet suam magnitudinem. Et tum subjungit: Voorwaer voorwaer ik zegu: ten zij het tarwekoorn in d' aerde valle en sterve, zoo blijft het alleen: maer indien het sterft, zoo brengt het veele vrugten voort. Et tum post pauca

v. 32. iterum subdit quasi similitudinem explicans: En ik zal het alles tot mij trekken, als ik van d' aerde zal opgeheven zijn q. d.

En igitur Xum Dnm grano sinapis similem, de quo textus ait, quod primò sit minimum, cum autem crevit maximum.

Pergit

Pergit Dnus, et exponit grani sinapis magnitudinem, duplici modo 1º comparative ad Olera. Majus est, inquit, omnibus oleribus. 2º absolutè in se, per magnitudinem propriam, & fit arbor, ita ut volucres cœli veniant & habitent in ramis ejus.

Quantum ad 1um inquirendum, quænam ista sint olera, quæ magnitudine sua superat Xtus?

R. 1º Olera hæc imaginem præbent omnium regnorum, ac regum hujus mundi, quæ quamcumque magna fuerint, ad Xti regnum abeunt in nihilum. Facit huc visum Nabuchodonosoris Regis, die een groot standbeeld zag, wiens hoofd was van 't beste goud, wiens borst en ermen van zilver, de buik en dijen van koper, de beenen yzer, en de voeten eensdeels yzer, en eensdeels pottebakkers kleij. Hier na zag hij dat een steen van een berg wierd afgehouwen zonder handen, en die 't heele standbeeld verpletterde, die een groote berg wierd, en geheel het aerdrijk vervulde. Nu dit gezigt van Nabuch. legt Daniel aldus uit, dat door het standbeeld de 4 grootste rijken beteekend wierden, teweten 't eerste van Nabuch. zelf, 't 2de van de Persianen en Meden, 't 3de van de Grieken, en 't 4de van de Romeijnen, welke hoe groot z' ook mogten weezen voor een 5de rijk zouden moeten buijgen, naem 't rijk van Xtus, van 't welk de propheet 'er bij voegt, en zeit: In tijde nu van die koningrijken zal de Godt des hemels een koningrijk doen opkomen, dat in alle eeuwigheid noit te niet zal gaen, nog aen een ander volk overgegeven worden, het zal alle deze koningrijken verpletten en te nietdoen, maer het zal zelf in eeuwigheid stand houden &. Confer Luc. 1-32. — Dan. 2-31 — v. 44.

Zoo dan grooter is Xtus 't waere mostaertzaedtje, 't steentje zonder handen afgehouwen van den berg, grooter zeg ik, is hij als alle moeskruijden of rijken dezer wereld.

2º Olera hæc singulariter denotant omnes impios qui omnes quantumvis floreant et in viribus suis confidant, coram deo tamen fœnum arescent, et quemadmodum olera herbarum cito decident. Audi Davidem eos oleribus cito deci- Ps. 36-2

decidentibus comparantem; nosq, oes monentem ne in eis amulemur. Verstoor u niet (zeid David) over de booswilligen (over hunne voorspoed, als gij ziet dat alles hen voor den windt gaet) nog benijd de quaeddoenders niet want gelijk het gras, zullen zij haest verdorren, en gelijk het groene kruid (moeskruid) zullen zij terstond verwelken.

Zoodan, door de moeskruiden, kan men in dezen text verstaen, in 't algemeen alle de godloozen, en in 't bezonder of voornaemenlijk onder hen, qui Xum impii amulantur, dum velut novarum hæresecon, et sectarum capita, novas erigere audent Ecclesias. Hæ olera, quantumcumq luxuriari videantur, numqm tn. Xti magnitudinem assequentur; sed postqm in angulis, et angustiis suis aliquantisper apparuerint, cito decidunt. testes oi aevo hæretici quorum pleriq solo nomine nobis cogniti sunt.

Heb. 13-8 è contra J. C. heri, et hodie ipse et in sæcula. de
Ps. 71-8 ipso canit David: Hij zal heerschen van den eene zee tot aen d'andere, en van den vloedt af tot aen 't einde der aerde. Confer Luc. 1-32.33.

Igitur majus erit oibs oleribus, oibs impiis, oibs novarum sectarum hæresiarchis.

Quod de impiis, et novarum sectarum capitibus dicimus, etiam dici potest de veteribus philosophis cum suis sectis, qui oes sicut olera herbarum deciderunt.

Itaq Xus spirituale granum sinapis majus e oibs oleribus &c.

2do. Sequitur nunc magnitudo Xti absolute expressa p imaginem ramosæ arboris. Fit arbor (ait Xus) ita, ut volucres cæli veniant, et habitent in ramis ejus.

Sæpius sub imagine arboris Xum adumbrat sacra pagina.
Gen. 2-9 Sic jam ab initio in paradiso arbor vitæ ejus figura fuit.
Apoc. 22-2 Sic et in paradiso cæli, ut arbor vitæ exhibetur. Ipse on se
Cant. 2-3 in cant. cum malo assimilat, et ait: gelijk een appelboom is onder de woudboomen, zoodaenig is mijn beminde onder de jongelingen. Onder de schaduwe van den genen daer ik na verlangde, ben ik neder gezeten, en zijne vrucht is

is zoet in mijnen mond. Paulus eum olivam dicit Rom. 11 - 17
Quibus rami inserendi ut fructum ferant. Ipse
Xus se Vitem dixit, cui inhaerendum, ut fructus ferre Jois. 15 - 5
palmites possint. Denique et huc flectere licet illud qd
de arbore a Nabuchodonosore in somnis visa dicitur: Dan. 4 - 8..
'T was (zeit de text) een groote en sterke boom, en zijne hoogte
reikte tot aen den hemel, en hij wierd gezien tot aen d'uiter-
ste paelen des aerdrijks, zijne blaederen waeren uitsteekend
schoon, en zijne vrugten overvloedig, zoodat er spijs aen was
voor ijder een; de dieren en wilde beesten woonden onder den
boom; de vogelen des hemels onthielden zig op zijne takken;
en alle vleesch wierd er van gevoed. Sane quocumque demum
modo convenerint Nabuchodonosori haec elogia; longe ex-
cellentius & perfectius conveniunt Regi Xto, uti ex dicendis
erit manifestum. Granum ergo nostrum fit Arbor.

~~Qua autem de hac arbore habent textus~~

Arboris hujus rami sunt Apli, oesque verbi Dei prae-
„dicatores. „Aplos (inquit Hilarius) ex Xti virtute protensos
„& mundum inumbrantes in ramis intelligimus„. S. Greg.
„Hujus arboris rami sancti praedicatores st. Et videamus
„qm late tendantur: quid n de eis dr? in oem terram exi-
„vit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum„. Ps. 18.
Favet huic Patrum expositioni ipse Dns cum se vitem Jois. 15 - 5.
dixit, & discipulos suos palmites.

Sicut autem rami unum quid sunt cum arbore, et
tamen inter se notabiliter distincti; ita quoque utraque ista
qualitas in Aplis, eorumque successoribus, sacrisque praedi-
catoribus mire manifesta e. Nimirum distincta sunt
virorum Ecclesiasticorum officia, dona, & opera: oes in
in Xto tqm in arboris trunco conveniunt. Utrumque indicat
Aplus: Quid igitur e Apollo? quid vero Paulus? Ministri 1. Cor. 3 - 4..
ejus cui credidistis, & unicuique sicut Dns dedit. Ego plan-
tavi, Apollo rigavit; sed Deus incrementum dedit. Q.d.
Unius ejusdem Dni plures ac distincti sumus ministri
sicut unius arboris plures ac diversi st rami. In hoc oes
convenimus, quod Xti sumus ministri & dispensatores 1. Cor. 4 - 1
mysteriorum Dei. In caeteris autem ab invicem differimus
secundum quod Dns unicuique dedit. En ergo qui sint rami arboris Xti.

Di his ramis Dns ait: quod ad eos veniant volucres cœli, et in illis habitent.

Greg.º 19. Mor. 3. Volucres cœli sunt, ait Greg.º, animæ sanctæ, quæ quodam „veluti pennis virtutum à terrena cogitatione se sublevant.„

Phil. 3-20 Ex his erat Aplus cum diceret: Nostra conversatio in cœlis est. q. d. Mundialium hominum, qui gravi corde sunt, qui diligunt vanitatem, & quærunt mendacium hæc terra locus est, hic illi velut cæcutientes talpæ irrequieto conatu fodiunt, et scrutantur terrena: at nos veluti agiles cœli volucres expeditam à terræ vinculis mentem sursum libramus, et in cœlestibus spaciis jugiter versamur tanquam destinati cœlorum cives et inquilini. Ad similem volatum

Col. 3-1. Collossenses hortabatur his verbis idem Aplus: Si consurrexistis cum Xto, quæ sursum sunt quærite, ubi Xus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite non quæ super terram. Quotquot igitur Pauli exemplo, & consilio assumtis virtutum alis ad cœlestia mentem transtulerint, etsi corpore detineantur in terris cœli tamen volucres rectissimè nuncupabuntur.

Et hæ volucres ait Dns veniunt & habitant in ramis suis, idque fit quando Aplos eorumque successores existimant

1. Cor. 4-1. ut ministros Xti, & dispensatores mysteriorum Dei, adeoque hujus dispensationis gratiâ ad illos piè accedunt.

Et quid ni accedant, cum illas huc et impellant plurima ab aëris potestatibus pericula, et invitent complura quæ in hisce ramis offeruntur commoda? Breviter utrumque „indicavit S. Hilarius: „In hos ramos, inquit, gentes in„spiritum vitæ advolant, et aurarum turbine, i. e. diaboli spiritus „flatuque vexatæ tanquam in ramis arboris requiescunt„.

„Consonat S. Greg.º dum ait, animas sanctas in sanctorum „prædicatorum dictis atque consolationibus ab hujus vitæ „fatigatione respirare„ Loco sup. cit.

Sed non quia hic loquendi modus, quo SS. Patres aiunt animas sanctas in Aplis velut ramis requiescere, & respirare, scrupulum posset non nemini ingerere, notandum est breviter, nihil per hunc loquendi modum derogari Xto Dno: quia requies ista et respiratio multo magis referenda

ad

ad arborem, quam ad ramos: sicut n innuit Paulus Rom. 11-18
o portant rami radicem, et truncum, sed radix cum trun= 295
co portat ramos: adeoq qui requiescit in ramis, in eo re=
quiescit qui portat ramos viz: in ipso Xto Dno. Hinc
dicebat Dns: Qui vos audit me audit &c Et Paulus: Luc. 10-16.
Pro Xto legatione fungimur, tqm Deo exhortante p nos 2. Cor. 5-20
Ita ut in Aplis, et eorum successoribus o tam persona
specterur, qm ministerium quo funguntur Xti nomine.

Vultisne fusius videre quid ab hoc ministerio,
hoc ē, à mysticis arboris Xti ramis ad sanctae, sive vo=
lucres cœli possint, ac debeant sperare præsidii? Pau=
lum hac de re loquentem audite: ita Ephesiis scribit. Eph. 4-10-16.
Qui descendit, inquit notans grani nostri exilitatem,
ipse est et qui ascendit sup oēs cœlos ut impleret oia.
En Aboris magnitudinem. Et ipse dedit (Nota ramos)
quosdam quidem aplos, quosdam autem prophetas, alios
vero Evangelistas, alios autem pastores, et doctores.
Subjicit nunc expectanda à ramis præsidia. Ad con=
summationem sanctorum, &c usq ad v. 16. Summa
e, datos fidelibus Aplos, et eorum successores ad
præsidium salutis æternæ.

Audiamus et Davidis hac de re vaticinium sub ima=
gine Pastoris boni expressum, Psalmo 22. Læta pas=
cua hoc psalmo celebrat David, vel, ut conformiter ad
Evangelii nostri parabolam loquamur, multiplicia
commoda, et privilegia canit, quæ cœli volucres inve=
niunt in arboris Dnicæ ramis p Aplorum, virorumq
Apostolicorum ministerium. Dns, inqt, uti pastor
bonus regit me p vicarios suos aplos, et nihil mihi
deerit, in loco pascuæ uberrimæ me collocavit, in amæ=
nissimis ramis refugium mihi præbuit; hij voed mij op
bij de verrissehende waeteren van den Doop; hij verquikt
of bekeert (convertit) mijne Ziel door t Sacrament van
Penitentie; hij geleid mij op de regte paden van een
Christelijk leven, door de zalige vermaeningen waer door
ik verklockt, en versterkt ten einde toe zal volharden;
uwe stok en uwe staf van kastijdingen, of beter de magt

't gezag, en de bestieringe uwer dienaeren, zal mij vertroosten; gij hebt mij een tafel ~~opgedischt~~, en eene kostelijke, en verheugende drinkbeker van uw h. vleesch en bloed opgedischt in 't aldh. Sacrament; gij hebt mijn hoofd met olie gezalfd in den Doop, in 't h. Vormzel, en in 't h. Oliezel; en ten laesten met alle deze weldaeden begiftigt, zoo betrouw ik ook, dat die het goed werk in mij begonnen heeft, het ook zal voltrekken tot den dag van Xus, zoodat uwe barmhertigheid mij zal volgen alle de dagen mijns levens, opdat ik woone in het huis des Heeren in langheid van dagen.

Habetis A. A. propositam de sinapis grano parabolam Xto Dno breviter applicatam, 1 Vidistis Xum ex minimo mxum, 2 majorem oibs regibus terrae, 3 majorem oibs impiis, 4 et malignantibus sectarum capitibus &c. 5 Vidistis Chrm arborem, 6 suis instructum ramis viz. aplis, 7 inqbs volucres cœli, ac sancta, 8 habitnt, 9 suaq præsidia inveniunt.

Moralia Quid jam restat nisi ut et nos ee quæramus ex his volucribus, et in his ramis habitemus.

1mo Singulari Dei graâ huic arbori inserti sumus in Bap. et volucres cœli facti sumus, Utinam in ramis Xti spr habitemus! enim verò diligentr observandum, qd dixit Dns volucres habitare in ramis hujus arboris: qui n in his ramis certa vult invenire salutis æternæ subsidia, i leviter avolare dbt in alias arbores, sed immorari Xto veluti vivificæ arbori, et cstantr habitare in ramis ejus. ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~ Habet et suas diabolus in mundo arbores hæresum et vitiorum, ad quas infelices tenebrarum volucres certatim advolant, ut pascant curiositatem suam, amicam ve concupiscentiis suis inveniant escam; sed qm graviter se deceperint, ex eventu demum intelligent.

Pulcherrimam arborem supra exhibuimus è Nabuchodonosoris somnio, verum infaustum tta pulchritudinis exitum audite. 't Terwijl ik dit gezigte aenschouwde (ait Nabuch.) zag ik een wacker, en heilige, uit den hemel daelen: die met kragt riep en zeide: hakt den boom uit, kapt zijne takken af: schudt zijne blaederen af &c

Dan. 4-10.

En

En infaustum mundialium arborum exitum, succidentur oes, et peribunt. Mundus transit, et concupiscentia ejus, ait Ioes. Qm ergo fatuum e in talibus arboribus nidificari? ex nunc ad radices harum arborum securis posita e; cito cinus excidentur et in ignem mittentur — 1. Jo. 2-17

Fugiamus ergo has arbores, et Xto constanter adhaereamus, ac in ramis ejus habitemus. Invitante ad suas arbores diabolo, cogitemus, quid Xto interroganti discipulos, num et ipsi vellent abire, responderit Petrus: Dne ad quem ibimus, verba vitæ æternæ hbs? — Joes. 6-69.
Meminerimus ab eod Petro dictum: Non e aliud nomen, sub cælo datum, in quo oporteat salvos nos fieri. — Act. 4-12.
Meminerimus ipsius Xti dictum: Zoo wie in mij niet en blijft, die zal weggeworpen worden, gelijk een rankien verdorren, en men zal hem opneemen, en in t vuer werpen om te branden. — Joes. 15-6
Igitur Xti ramis inhabitemus.
2do. ~~Deni~~ Sed o sufficit nomine tenus inhabitare, sed Pauli exemplo, et monito ut volucres cæli sapientes et quærentes quæ sursum sunt, o quæ sup terram. cælo creati, et destinati sumus, adeoq conversatio nra in cælis sit &c.
3tio. Denique habitantes hic in ramis Xti, dico ejus ministris, existimemus eos, uti Pau. monet, ut ministros Xti, & dispensatores misteriorum Dei; meminerimus quod Xus eis dixerit: Qui vos audit, me audit &c.
Libenter obediamus, ac subjaceamus eis / uti Pau. monet / ipsi n pervigilant quasi rationem pro aabs vestris reddituri &c. — Hb. 13-17

Agite A. A.

Conclusio

Joannes Dei Gratia Episcopus Harlemensis VI
omnibus has visuris Salutem in domino.
In casu proposito de Jan Andriesz Hogeboom & Anna Pieterse Corneliss
suppositâ precum veritate ob loci angustiam et schismatis vitandi
in [illegible] tertio gradu consanguinitatis salutari poenitentia [illegible]
[illegible] Pastoris Comunendam imponenda dispensationem hanc
concedimus et impertimur.

Actum Amstelodami hac 23 Novembris 1809

+ Joannes Epus Harlem.

De mandato Illmi Dni praefati

N. J. Hesse
Secr.